ABDULHAMID MAHMUD TUHMAZ

HANEFIJSKI FIKH

Novi, pojednostavljeni pristup šerijatskim propisima po mezhebu imama Ebu Hanife, uz navođenje argumenata iz Kur'ana i sunneta

Knjiga 1

IBADAT

(Namaz, zekat, post, hadždž)

Sarajevo, 1423. h. g. /2002.

Uvod

Definicija nauke fikha

Upoznavanje sa životom i djelom imama Ebu Hanife (rahimehullah)

DEFINICIJA POJMA "FIKH"

Filološki termin fikh znači razumijevanje, oštroumnost, znanje. Najčešće se koristi u islamskom pravu i u akaidu. Pod pojmom fekiha podrazumijeva se oštroumni naučnik, odnosno osoba koja poznaje temelje i propise Šerijata. Množina od ovog izraza je fukaha.

Sintagma فقِه الأمر (fekihel emre) znači dobro je to spoznao, dok فقُه (fekuhe) znači postati oštroumnim naučnikom.[1]

U hadisu kojeg prenosi Ebu Hurejre (r.a.) se kaže da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

النَّاسُ مَعَادِنُ كَمَعَادِنِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الإِسْلاَمِ إِذَا فَقُهُوا وَالأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ

Ljudi su plemeniti poput plemenitosti srebra i zlata. Najbolji u džahilijjetu su najbolji i u islamu, ako vjeru razumiju. Duše su mobilizirane vojske, one koje se prepoznaju - zbližavaju se,a one koje se ne prepoznaju - udaljavaju se![2]

Ibn Hadžer el-Askalani (rahimehullah) navodi da se riječ فَقُهَ (fekuhe), sa "u" na srednjem konsonantu, odnosi na onoga kome je "fikh" (razumijevanje...) postala osobina, a فَقَهَ (fekahe) sa "a" na onog koji prije drugih razumije nešto, dok فقِه (fekihe), sa "i", kada nešto razumije.[3]

1 Vidi: El-Mu'džemul-vesit, II, 698.

2 Muttefekun alejh, a riječi su Muslimove u poglavlju El-Birr ves-sile, br. 2638.

3 Fethul-bari, I, 165.

Terminološki se ovaj pojam kod muslimana upotrebljava u dva značenja. U prvom slučaju označava poznavanje praktičnih šerijatskih propisa, s njihovim argumentima. Prema ovome, fikh je naučna kvalifikacija za čovjeka, koji se, kao takav, naziva fekihom.

Pod propisima se misli na sve naredbe i zabrane koje je Allah (dž.š.) propisao ljudima da bi ustrojili svoj privatni i društveni život, poput propisa o namazu, zekatu, poslovanju, propisa o porodici ... itd.

Pod pojmom šerijatski, misli se na temeljnu odrednicu ovih propisa, koja se izvodi iz činjenice da ih je objavio Allah (dž.š.).

Kako se ovi propisi odnose na pitanja praktičnog života, iz njihova seta su izuzeta pitanja vjerovanja. No, neki naučnici su ubrojali propise doktrine u fikh, zbog čega je i imam Ebu Hanife (rahimehullah) nazvao svoje akaidsko djelo *El-Fikhul-ekber*.

FIKH I ŠERIJAT

Druga upotreba pojma fikh se odnosi na same šerijatske propise. Šejh Mustafa ez-Zerka u svome djelu *El-Medhalul-fikhijjul-am* kaže:

Kao što se pojmom fikh označava poznavanje šerijatskih propisa, isto tako se tim pojmom označavaju i sami propisi. To je kao kada kažeš: "Izučavao sam islamski fikh". Na osnovu ovoga, definira se fikh kao skup praktičnih šerijatskih propisa u islamu.

Šejh Allal el-Fasi (rahimehullah), pak, smatra da je din (vjera) sve ono što je propisano, Šerijat je sunnet i uputa (primjena propisanog), a da je fikh poznavanje svega toga. Ovo bi u osnovi tako bilo, da je Šerijat put, a fikh način njegova razumijevanja, objašnjenja i tumačenja. Ako možemo iz ovoga stajališta nešto izvesti, onda je to zaključak da islamski fikh ne može biti odvojen od Šerijata, ili izvan njega, jer on egzistira samo s njim.[4]

4 Vidi: Mufekkiretul-fikhil-islami ve mukarenetuhu bil-fikhil-edžnebi, Mu'essesa Allal el-Fasi, str. 15

Prema tome, nema razlike između pojmova islamski fikh i islamski Šerijat. To su dva lica jedne realnosti, što potvrđuju brojni dokazi iz Kur'ana (a.š.) i časnog sunneta, koji ukazuju na počast i vrijednost fikhske nauke, te pojašnjavaju da je to nauka pomoću koje se upoznaju obavezujući šerijatski propisi iz Kur'ana (a.š.) i sunneta Allahova Poslanika (a.s.), kojima ibadet činimo Allahu (dž.š.).

Allah (dž.š.) kaže:

> ***Svi vjernici ne treba da idu u boj. Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potrudi da se upute u vjerske nauke i neka opominju narod svoj da mu se vrate, da bi se Allaha (dž.š.) pobojali.***

(Et-Tewba,122)

Konstrukcija et-tefekkuh fid-din označava razumijevanje praktičnih obavezujućih propisa vjere, što jeste Šerijat.

Od Mu'avije b. Ebi Sufjana (r.a.) se prenosi da je rekao: "Čuo sam Vjerovjesnika (a.s.) kako kaže:

مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَاللَّهُ يُعْطِي وَلَنْ تَزَالَ هَذِهِ الأُمَّةُ قَائِمَةً عَلَى أَمْرِ اللَّهِ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ

Kome Allah (dž.š.) želi dobro, poduči ga vjeri. Ja sam samo djelitelj, a Allah (dž.š.) daje. Ovaj ummet će konstantno biti na Allahovom putu, neće im štetiti oni koji se ne slažu s njima, sve dok ne dođe Allahova odredba."[5]

Iz hadisa se razumije, kaže Ibn Hadžer (rahimehullah), da je onome koji nije podučen vjeri, tj. onome koji nije naučio temelje islama, niti praktične propise koji se za njih vezuju, onemogućeno dobro. Ebu Ja'la navodi predaju Mu'avije u drugoj slaboj verziji ovog hadisa, u kojoj se na kraju dodaje: "A onaj koji nije podučen vjeri, o njemu Allah (dž.š.) uopće ne mari." Značenje ovog hadisa je korektno, jer onaj koji ne poznaje propise svoje vjere, ne može biti fekih, niti učenik fikha, pa je sasvim ispravno da se za takvog kaže da

5 Muttefekun alejh, a riječi su El-Buharijine, poglavlje El-Ilm, br. 71.

mu se ne želi dobro. U tome je i jasno objašnjenje prednosti učenih nad ostalim ljudima, i prednosti razumijevanja vjere nad ostalim naukama.[6]

Zejd b. Sabit (r.a.) kaže da je čuo Allahova Poslanika (a.s.) kako govori:

نَضَّرَ اللَّهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا فَحَفِظَهُ حَتَّى يُبَلِّغَهُ فَرُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ وَرُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ لَيْسَ بِفَقِيهٍ

Obveselio Allah čovjeka koji od nas čuje hadis, pa ga zapamti, dok ga ne prenese, jer ima i onih koji nose znanje, a prenijet će ga znanijem od sebe. Ima prenosilaca znanja koji uopće nisu učeni.[7]

Ibn Mes'ud (r.a.) prenosi da je čuo Allahova Poslanika (a.s.) kako kaže:

نَضَّرَ اللَّهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا شَيْئًا فَبَلَّغَهُ كَمَا سَمِعَ فَرُبَّ مُبَلَّغٍ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ

Obradovao Allah čovjeka koji čuje nešto, pa to prenese onako kako je čuo, jer ima i onih kojima se prenese, a oni su učeniji od onih koji su to izravno čuli.[8]

Navodi se da je Vjerovjesnik (a.s.) u hutbi na Oproštajnom hadždžu rekao:

لِيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ فَإِنَّ الشَّاهِدَ عَسَى أَنْ يُبَلِّغَ مَنْ هُوَ أَوْعَى لَهُ مِنْهُ

Neka prisutni prenese odsutnom, jer prisutni može prenijeti onome koji će to bolje shvatiti od njega.[9]

Ebu Musa el-Eš'ari (r.a.) prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

مَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ الْغَيْثِ الْكَثِيرِ أَصَابَ أَرْضًا فَكَانَ مِنْهَا نَقِيَّةٌ قَبِلَتِ الْمَاءَ فَأَنْبَتَتِ الْكَلأَ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ وَكَانَتْ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الْمَاءَ فَنَفَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ فَشَرِبُوا وَسَقَوْا وَزَرَعُوا وَأَصَابَتْ مِنْهَا طَائِفَةً أُخْرَى إِنَّمَا هِيَ قِيعَانٌ لا تُمْسِكُ

6 Fethul-bari, I, 165.

7 Prenose ga sastavljači sunena, a ovo je verzija Ebu Davudova.

8 Prenosi ga Et-Tirmizi u svome Sunenu i smatra ga hasen sahihom.

9 Prenosi ga El-Buhari u poglavlju El-Ilm, br. 67.

مَاءً وَلاَ تُنْبِتُ كَلأً فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي دِينِ اللَّهِ وَنَفَعَهُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ فَعَلِمَ وَعَلَّمَ وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ

Uputa i znanje s kojima me je Allah poslao podsjećaju na obilnu kišu koja padne na zemlju. Neka je zemlja plodna, prihvati vodu i iz nje izraste rastinje i mnogo bilje; druga je neplodna i zadržava vodu, pa njome Allah okoristi ljude, piju je, napajaju i navodnjavaju njome, ali padne i na druge vrste zemlje, na pustare koje ne zadržavaju vodu, niti iz njih raste bilje. Takvi su i oni koji su upućeni u vjeru i okoriste se onim s čime me je Allah poslao, pa to izučavaju i druge tome podučavaju, ali ima i onih koji ka tome ni glavu ne okrenu, niti prihvataju Allahovu uputu s kojom sam poslan.[10]

El-Kurtubi (rahimehullah) i dr. kažu da je Vjerovjesnik (a.s.) uporedio vjeru, koju je donio, s obilnom kišom, koja pada ljudima onda kada im je potrebna. Ista situacija je bila s ljudima prije njegova poslanja, pa kao što kiša oživljava zamrlu zemlju, na isti način vjerske nauke oživljavaju zamrlo srce. Zatim je slušaoce upute poistovijetio sa različitim vrstama zemlje na koja se spušta kiša. Među takvima ima znalaca koji u praksu provode znanje i druge njemu podučavaju. Oni su kao plodna zemlja koja upija kišu, tako koristeći sebi, ali i daje rastinje i koristi drugima. Ima i onih koji prikupljaju znanje i sve vrijeme troše u to. Oni, međutim, ne rade po njegovim zahtjevima ili ne razumiju ono što prikupljaju, i to prenesu drugima. Takvi su kao zemlja na kojoj se zadržala voda, kojom se ljudi koriste i na njih je ukazao Allahov Poslanik (a.s.) svojim riječima:

Obradovao Allah čovjeka koji čuje moje riječi, pa ih prenese onako kao što ih je čuo.

Ima i onih koji slušaju znanje, ali ga ne pamte, ne rade po njemu, niti ga prenose drugima.[11]

10 Muttefekun alejhi, a verzija je El-Buharijina, koji je bilježi u poglavlju El-Ilm, br. 79.

11 Fethul-bari, I, 177.

IMAMI MUDŽTEHIDI

Pojavili su se u misaonoj i pravnoj povijesti muslimanskog ummeta velikani nauke koji su crpili šerijatske propise iz Kur'ana i sunneta, i to one koji su ljudima potrebni u svim domenima njihova života. Oni su te propise predočili običnom svijetu kao potpuni zakonodavni sistem, koji rješava sve njihove zakonske potrebe, kao što o tome govore ranije navedeni hadisi, ili kao što je Uzvišeni rekao:

> ***Svi vjernici ne treba da idu u boj. Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potrudi da se upute u vjerske nauke i neka opominju narod svoj da mu se vrate, da bi se Allaha pobojali.***

(Et-Tewba, 122)

Istakli su se među njima posebno imami, šerijatski pravnici koji su sebi postavili pravila za izvođenje propisa. Ova pravila su poznata kao nauka Usuli fikha (Metodologija fikha). Strogo su ih se pridržavali, tako da su fikhski propisi koji su izvedeni iz Kur'ana i sunneta međusobno skladni, konzistentni i potpuni.

Bio je veliki broj ovih imama. No, mišljenja većine njih nisu zapisivana i nisu sačuvana. Oni čija su mišljenja pamćena, zapisivana i redigovana su postali poznati kao četvorica imama: Ebu Hanife en-Nu'man b. Sabit (u. 150. h. g.), Malik b. Enes, imam grada Hidžre (u. 179. h. g.), Muhamed b. Idris eš-Šafi (u. 204. h. g.) i Ahmed b. Hanbel eš-Šejbani (u. 241. h. g.).

Poslije njih, njihovi učenici su počeli bilježiti njihova mišljenja, pamtiti ih, objašnjavati njihove argumente i osnove. Napisali su brojna djela. Protokom vremena, ovo pravno bogatstvo je sve više raslo i širilo se zahvaljujući velikim naučnicima koji su slijedili jedan za drugim, tako da je muslimanski ummet postao posjednik najvećeg pravnog bogatstva.

FIKH JE ALLAHOV ZAKON

Islamski fikh je, ustvari, Allahov vjerozakon, kroz koji Mu ibadet činimo. Ovi mudžtehidi su ulagali napor da izvedu propise Allahove vjere i Njegova vjerozakona iz Kur'ana i sunneta. Tom obavezom je nas Allah zadužio, kada je rekao:

Allah nikoga ne opterećuje preko mogućnosti njegovih...

(El-Bekare, 286)

...Allah nikog ne zadužuje više nego što mu je dao...

(Et-Talak, 7)

Slično ovome govori i šejhul-islam Ibn Tejmijje (rahimehullah): "O ovome se jasno može reći da mudžtehid, koji se koristi argumentima, bez obzira na to bio imam, sudija, nadzorni organ, muftija ili nešto slično, i ako se argumentirano koristi idžtihadom i boji se Allaha (dž.š.) koliko može, da je to ono čime ga je Allah (dž.š.) obavezao. Takav je pokoran Allahu (dž.š.), zaslužuje nagradu, ako Ga se boji koliko je u mogućnosti, i Allah (dž.š.) ga neće nikako kazniti, za razliku od mišljenja fatalista. Takav je u pravu, u smislu pokornosti Allahu (dž.š.). Međutim, on ponekad dokuči istinu, ali nekada i ne uspije."[12]

Muhamed Behit el-Muti'i (rahimehullah), šejh šerijatskih pravnika svoga vremena, smatra da je svaki od propisa izveden iz četiriju izvora: Kur'ana, sunneta, idžma'a (konsenzusa) i kijasa (analogije), bilo direktno ili ispravnim idžtihadom. To je, onda, Allahov propis, Njegov zakon, uputa Muhammeda (a.s.), koju nam je Allah (dž.š.) naredio da slijedimo, jer je mišljenje svakog mudžtehida, s obzirom na to da mu je izvorište jedan od četiriju spomenutih izvora šerijatskog prava, Allahov zakon za njega i za sve one koji ga slijede[13], što potvrđuju riječi Uzvišenog Allaha:

...pitajte učenjake, ako ne znate...

(En-Nahl, 43)

12 Medžmu'atul-fetava, XIX, 217.

13 Najljepše što je rečeno o propisima koji su sunnet ili bid'at.

RAZILAŽENJE MUDŽTEHIDA OKO SPOREDNIH PROPISA

Bitno je istaći da će istraživač i student fikhskih mezheba naći da su prvaci mezheba saglasni u temeljnim i velikom broju sporednih pitanja, a postojanje više mišljenja oko nekih pitanja jeste odlika i dobra strana Šerijata. To ukazuje na njegovu širinu, sveobuhvatnost i fleksibilnost, da bi mogao udovoljiti različitim zakonskim potrebama u svakom vremenu i na svakom mjestu.

Različitost naučnih pristupa u razumijevanju zakonodavnog teksta i izvođenju praktičnih propisa iz njega ne čini da ovi propisi prestanu biti oni koje je Allah (dž.š.) dao nama i kojima nas je zadužio. Na to upućuje i slučaj kada su se ashabi razišli u razumijevanju intencije Poslanikovih (a.s.) riječi, kada su izašli prema Benu Kurejzi i kada im je rekao:

Neka niko od vas ne klanja ikindiju,osim u Benu Kurejzi.

Neke od ashaba zatekla je ikindija na putu, pa jedni rekoše: "Mi nećemo klanjati dok ne stignemo tamo", dok drugi rekoše: "Ne, nego ćemo klanjati, Allahov Poslanik (a.s.) nije to od nas tražio." Spomenuli su to Božijem Poslaniku (a.s.) i nikoga od njih nije osudio.[14]

Es-Suhejli i dr. smatraju da se iz ovog hadisa može razumjeti da se neće kritikovati onaj koji prihvati vanjski smisao hadisa ili ajeta, niti onaj koji izvede iz zakonodavnog teksta posebni smisao. Iz hadisa se također zaključuje da su svi mudžtehidi, koji se raziđu u sporednim propisima, u pravu. To proizlazi iz činjenice da je svaki mudžtehid, čiji je idžtihad u okviru Šerijata, u pravu. Poznato je da većina islamskih naučnika smatra da je kod temeljnih saznanja u pravu samo jedan, dok je i u onome u čemu nema kategoričnosti, po mišljenju većine, također u pravu samo jedan mudžtehid. Ovo mišljenje navodi

14 Muttefekun alejh, a verzija je El-Buharijina, koju bilježi u El-Megazi, br. 4119.

i prihvata Eš-Šafi, a od El-Eš'arija se prenosi da je svaki mudžtehid u pravu, te da Allahov propis prati mišljenje mužtehida.[15]

Vjerovjesnik (a.s.) je prezirao postavljanje mnoštva pitanja, s ciljem da bi ajeti i hadisi ostali u svom općenitom značenju, htijući da naučnici ummeta, u izvođenju propisa, osjete širinu i olakšicu. Radi toga je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

Pustite me, kao što sam ja vas pustio. One prije vas je upropastilo postavljanje mnogih pitanja i suprotstavljanje svojim vjerovjesnicima. Kada vam zabranim nešto klonite ga se, a kada vam nešto naredim izvršite ga koliko možete.

Muslimova verzija ovog hadisa u njegovu Sahihu glasi:

Od Ebu Hurejre (r.a.) se prenosi da je rekao:

خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوا فَقَالَ رَجُلٌ أَكُلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَسَكَتَ حَتَّى قَالَهَا ثَلاثًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوَجَبَتْ وَلَمَا اسْتَطَعْتُمْ ثُمَّ قَالَ ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ

"Držao nam je Allahov Poslanik (a.s.) hutbu u kojoj je između ostalog rekao: *Ljudi, Allah (dž.š.) vas je obavezao hadždžom - pa ga činite.* Neki čovjek reče: 'Da li svake godine, Allahov Poslaniče?' Zašutio je tada Allahov Poslanik (a.s.), dok to ovaj nije tri puta ponovio, poslije čega Allahov Poslanik (a.s.) reče: *Da sam rekao 'da' bio bi obavezan, a to ne biste bili u stanju.* Potom je nastavio: *Pustite me kako sam ja vas ostavio na miru. Oni što su bili prije vas propali su zbog postavljanja mnogih pitanja i suprotstavljanja svojim poslanicima. Stoga, kada vam nešto naredim, izvršavajte to koliko možete, a kada vam nešto zabranim - klonite ga se.*"[16]

Ovaj hadis prenosi i Ed-Darekutni, na drugi način: "...pa je objavljen kur'anski ajet:

15 Fethul-bari, VII, 409.

16 Sahih Muslim u poglavlju El-Hadždž, br. 1337.

O vjernici, ne zapitkujte o onome što će vam pričiniti neprijatnosti ako vam se objasni...

(El-Maide, 101.)

Potom je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: ***Allah je, doista, propisao obaveze, pa ih ne prekoračujte, i uspostavio je granice, pa im se ne približavajte; nešto je zabranio pa to ne kršite, a neke je stvari prešutio iz Svoje milosti, a ne iz zaborava, pa ne postavljajte pitanja o njima!***[17]

ISLAMSKI FIKH JE NAJOBUHVATNIJE ZAKONODAVNO PRAVO

Mudžtehidi, kao i naučnici koji su došli nakon njih, ulagali su krajnje napore u objašnjavanju propisa Allahova Šerijata i u njihovom izvođenju iz časnog Kur'ana i sunneta Vjerovjesnika (a.s.). Rezultati do kojih su došli su najvrjednija dostignuća do kojih ummet može doći u poznavanju propisa svoje vjere. Pravno bogatstvo koje su izgradili jesu slavna naučna djela, kojima se ponosi ummet. Šejh Mustafa ez-Zerka smatra da je islamski fikh najveće i najobuhvatnije zakonodavno pravo u povijesti zakonodavstava, koje je poznato do danas. Unutar njega su se razvile brojne pravne škole, među kojima su najpoznatije četiri. One postoje do danas, a to su: hanefijska, malikijska, šafijska i hanbelijska. Razilaženja među ovim pravnim školama nisu razilaženja u vjeri, nego u samim zakonima, odnosno pravu, iz kojeg se razvila lepeza zakona u teorijama islamskog fikha.[18]

Valja istaći da su tvrdnje koje iznose neki savremeni autori islamisti o razlikovanju islamskog fikha i islamskog Šerijata besmislene i opasne. Razlog te besmislenosti jeste to što se one oslanjaju na neosnovan argument da je fikh djelo ljudi, njihova idžtihada i mišljenja, dok su propisi Šerijata oni kojima nas je Allah (dž.š.) obavezao u Svojoj

17 Prenosi ga Ed-Darekutni kao merfu', spominje ga En-Nevevi u djelu El-Erbe'in, a Ibn Kesir ga smatra vjerodostojnim u svome tefsiru.

18 El-Medhalul-fikhi, I, 33.

Knjizi, odnosno u hadisu Svoga Vjerovjesnika (a.s.), a Allahu (dž.š.) ibadet činimo propisima Njegova zakona, a ne mišljenjima i stavovima ljudi.

Međutim, oni koji koriste ovaj argument zaboravili su da su mudžtehidi svoja mišljenja i stavove izveli iz Allahove (dž.š.) Knjige i iz sunneta Vjerovjesnika (a.s.). Ona, prema tome, jesu njihova mišljenja i stavovi, izvedeni iz Kur'ana (a.š.) i sunneta, ali istovremeno su i propisi Allahove (dž.š.) vjere, Njegova vjerozakona kojim nas je obavezao, jer On (dž.š.) kaže:

...pitajte naučnike, ako ne znate...

(El-Enbija, 7)

I rekao je, također:

Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potrudi da se upute u vjerske nauke i neka opominju narod svoj da mu se vrate, da bi se Allaha pobojali.

(Et-Tewba, 122)

RAZLIKOVANJE MEMORIRANJA OD RAZUMIJEVANJA

Nužno je pojasniti da je razumijevanje kur'anskih ajeta i Vjerovjesnikovih hadisa i izvođenje propisa iz njih nauka koja je svojstvena samo ekspertima. To je pravna nauka, za razliku od nauke prenošenja, koja je sasvim druga kategorija. Memoriranje Kur'ana i sunneta nije dovoljno za poznavanje propisa Allahove vjere. Hadisi Allahovog Poslanika (a.s.), koje smo ranije naveli, ukazuju na to da memoriranje nije isto što i razumijevanje i izvođenje propisa. Posebno Muhammed (a.s.) ističe ove riječi:

Ima onih koji nose znanje onima koji ga bolje shvataju od njih, a ima i takvih koji nose znanje, a ne razumiju ga.

Ili:

Neka prenese prisutni odsutnom, jer moguće je da prisutni prenese onom koji će to bolje shvatiti od njega.

Razmislimo o riječima Alije b. Ebi Taliba (r.a.), u kojima je napravio razliku između memoriranja i razumijevanja:

Od Ebu Džuhajfe se prenosi da je pitao Aliju:

"Imate li knjigu?" U drugoj predaji se kaže: "Imate li nešto što se ne nalazi u Kur'anu (a.š.)?"

"Ne, osim Allahove (dž.š.) Knjige i razumijevanja koje je dato čovjeku muslimanu, i onoga što se nalazi u ovoj sahifi."

"Šta je u toj sahifi?"

"Propisi o krvarini, oslobađanju robova, te zabrana ubijanja muslimana za nevjernika."[19]

Samo memoriranje teksta nije dovoljno, nego je potrebno i njegovo razumijevanje, koje je na većem stupnju. Fikh je, ustvari, razumijevanje, a to je naš metod spoznaje normi Allahova vjerozakona u Kur'anu i sunnetu. Šerijatski pravnici, mudžtehidi, bili su uspješni upravo zbog izvrsnog vladanja ovom disciplinom. Stoga nam je dužnost da se držimo njihovih stavova i mišljenja. To je Allahova vjera i Njegov vjerozakon. To je najljepše do čega možemo doprijeti, a Allah (dž.š.) nas nije zadužio onim što ne možemo.

Varaju se i griješe oni koji smatraju da je ummet u savremenom dobu u stanju da izvede iz Kur'ana (a.š.) i sunneta pravne norme bolje od pravnog bogatstva kojeg su generacije muslimana prenosile s koljena na koljeno u prošlim stoljećima, i to iz više razloga:

Imami idžtihada su bili bliži vremenu objave od savremenih naučnika, i stoga je njihovo razumijevanje izvora Šerijata daleko opsežnije, jače i izražajnije.

Ovo pravno izobilje nije rezultat napora samo imama idžtihada, nego je plod napora nekoliko generacija naučnika kojima su imami

19 Sahihul-Buhari u poglavlju El-Ilm, br. 111.

idžtihada bili učitelji. Svaka generacija je ovom obilju dodavala koliko je bila u stanju, tako da je ono raslo, uvećavalo se i postalo veliko zakonodavno bogatstvo koje je spremno odgovoriti na sve zakovodavne potrebe ummeta, u svim sferama njegova života.

Ovo pravno bogatstvo počiva na konzistentnim i harmoničnim temeljima i principima, koji su bili na nivou ustava, koji je povezao svoje temelje sa sporednim pitanjima. Naučnici su se pridržavali ovih principa koji su poznati pod imenom *Usulu'l-fikh* (Metodologija islamskog prava) u svim generacijama i stoljećima i svaka generacija je dodavala nešto ovom pravnom bogatstvu, što ga je činilo kompletnijim, obuhvatnijim i opsežnijim. Oni su se pridržavali principa metodologije islamskog prava, kao i njihovi prethodnici.

U savremenom dobu muslimanski naučnici su sposobni da ovom pravnom bogatstvu daju svoj prilog, kojim će ga još više upotpuniti i učiniti obuhvatnijim, ako se budu pridržavali principa metodologije islamskog prava kojih su se držali njihovi prethodnici. Na taj način muslimanski ummet bi se okoristio naporima i ranijih i kasnijih islamskih naučnika, a njegovo zakonodavno bogatstvo bi se sve više razvijalo dok ne bi pokrilo sve nove slučajeve u savremenom dobu.

UPOZNAVANJE SA VELIČINOM DJELA IMAMA EBU HANIFE (RAHIMEHULLAH)

Imam Ebu Hanife se smatra prvim alimom koji je zapisivao fikh i ustrojio ga po poglavljima i velikim tematskim cjelinama, kako se to danas čini. Slijedio ga je u tome imami Malik u svojoj Muvetti. Ebu Hanife se, također, smatra časnim naučnikom generacije tabi'ina. Pouzdano je utvrđeno da je, po rođenju, zatekao oko dvadeset ashaba, jer je (rahimehullah) rođen 80. god. po Hidžri, dakle prije nego što je izumrla generacija ashaba (r.a.m).

Fikh je učio u Kufi pred učenicima cijenjenog ashaba Abdullaha b. Mes'uda (r.a.). Zbog toga kažu: "Fikh je zasijao Abdullah b. Mes'ud (r.a.), navodnjavao ga je Alkame b. Kajs, koji je preuzeo znanje od Ibn Mes'uda, Alije, Ebud-Derda'a, Aiše (r.a.m), požeo ga je Ibrahim en-Nehai (poznati imam koji je umro 95. godine), dovršio Hammad b. Muslim el-Kufi (tojest nastojao ga pročistiti i pojasniti), a on je učitelj imama Ebu Hanife, za kojeg je rekao: 'Nijedan namaz nisam obavio, a da nisam njemu i svojim roditeljima zatražio oprost grijeha.' Umro je 120. god. po Hidžri. Fikh je samljeo Ebu Hanife, tojest postavio temeljne i sporedne principe i pojasnio metode, zamijesio Ebu Jusuf, tojest istančao principe i temelje i trudio se da poveća broj izvedenih sporednih propisa iz njih. On je najpoznatiji učenik Ebu Hanife, a ime mu je Ja'kub b. Ibrahim, vrhovni sudija (kadi-l-kudat). El-Hatib el-Bagdadi spominje u svojoj Povijesti da je Ebu Jusuf pisao djela iz metodologije islamskog prava po mezhebu Ebu Hanife, da je zabilježio različite mes'ele (pitanja) i propagirao

ih. Rođen je 113. god. po Hidžri, a umro je u Bagdadu 182. god. Fikh je ispekao Muhamed b. el-Hasan eš-Šejbani, drugi učenik u šerijatsko-pravnoj školi Ebu Hanife en-Nu'mana, koji je uređivač mezheba (umro je u Rejju 189. godine). Prenosi El-Hatib od Er-Rebi'a, učenika imama Šafije, da je čuo Šafiju kako kaže: 'Ljudi su u fikhu ovisni o Ebu Hanifi. On je bio od onih kojima se fikh posrećio.'"[20]

20 Vidi: Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, I, 35.

1. poglavlje

Propisi o čistoći

ČISTOĆA

DEFINICIJA POJMA ET-TAHARE (ČISTOĆA)

Filološki, pojam et-tahare podrazumijeva čistoću od fizičke nečistoće, kakve su prljavštine, i apstraktne nečistoće, kao što su mahane, grijesi i sl.

Pojam et-tathir (التطهير) označava čišćenje.

Terminološki, et-taharet je čistoća od hadesa (حدث) i hubsa (خبث). Pod hadesom se misli na pravnu kvalifikaciju stanja tjelesnih organa koji su bez čistoće.[1] To je, recimo, kada bi se desilo onom koji uzima abdest nešto što bi mu ga pokvarilo. U toj situaciji za njega se može upotrijebiti ova pravna kvalifikacija, koja mu je obezvrijedila abdest.

Pod pojmom hubs, podrazumijeva se sve ono što je po Šerijatu nečisto: urin, izmet, lijuća krv...

VRIJEDNOST ČISTOĆE U ISLAMU

Islam pridaje veoma veliku pažnju čistoći, zbog velike potrebe za njom, kako u vjerskom, tako i u svakodnevnom životu čovjeka:

1. Čistoća je ključ namaza, a svima je poznata važnost ove obaveze u islamu. Uzvišeni kaže:

> ***O vjernici, kada hoćete da namaz obavite, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite - a dio glava svojih potarite - i***

1 Reddu-l-muhtar 1/85.

***noge svoje do iza članaka. A ako ste džunupi, onda se okupajte...*[2]**

S druge strane, Allahov Poslanik (a.s.) kaže:

مِفْتَاحُ الصَّلاَةِ الطُّهُورُ وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ

Čistoća je ključ namaza; početak mu je tekbir, a završetak selam.[3]

Kako stanje nečistoće (hades) onemogućava obavljanje namaza, ono je poput reze koja se stavlja na takvu nečistu osobu, pa kada se ono prekine čišćenjem, reza se diže i zapreka otklanja.

2. Čistoća je, također, polovina vjerovanja. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao:

الطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمَانِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلأُ الْمِيزَانَ

Čistoća je polovina vjerovanja, a zahvala Allahu (dž.š.) puni mizan...[4]

Pod pojmom et-tahur (čistoća) misli se na fizičku čistoću tijela od prljavštine i nečistih stanja, te na apstraktnu čistoću duše i njeno čišćenje. Čistoća u ovom širem značenju čini veliki dio potpunog vjerovanja, koji je sačinjen od srčanog uvjerenja (tasdik), verbalnog očitovanja (ikrar) i djelovanja (amel).[5]

Neki smatraju da se rečenica "čistoća je polovina vjerovanja" može shvatiti tako da se pod vjerovanjem (iman), ustvari, misli na namaz, kao što je to u Allahovim riječima:

Allah neće dopustiti da propadnu namazi vaši...[6], tojest namazi koje ste obavili prema Bejtul-makdisu.[7]

3. Čistoća je naziv za ljudsku nepatvorenu prirodu, pokazatelj ljudske civiliziranosti i napretka. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao:

2 El-Maide, 6.
3 Bilježe ga Ahmed, Ebu Davud i Et-Tirmizi.
4 Bilježi ga Muslim.
5 Vidi: Fejdul-kadir od El-Menavija, IV, 290.
6 El-Bekare, 143.
7 Beda'ius-sanai'i, I, 20.

عَشْرٌ مِنَ الْفِطْرَةِ قَصُّ الشَّارِبِ وَإِعْفَاءُ اللِّحْيَةِ وَالسِّوَاكُ وَاسْتِنْشَاقُ الْمَاءِ وَقَصُّ الأَظْفَارِ وَغَسْلُ الْبَرَاجِمِ وَنَتْفُ الإِبِطِ وَحَلْقُ الْعَانَةِ وَانْتِقَاصُ الْمَاءِ قَالَ مُصْعَبٌ وَنَسِيتُ الْعَاشِرَةَ إِلاَّ أَنْ تَكُونَ الْمَضْمَضَةَ

Desetoro je prirodno: potkresivanje brkova, puštanje brade, korištenje misvaka, ispiranje nosa vodom, podrezivanje nokata; pranje zglobova, odstranjenje dlačica ispod pazuha; brijanje dlaka sa stidnih mjesta i pranje nakon obavljene nužde.

Mus'ab b. Šejbe, jedan od prenosilaca hadisa, kaže da je zaboravio deseto, pretpostavljajući da se radi o ispiranju usta.[8]

4. Isto je tako čistoća uzrok postizanja Allahove (dž.š.) ljubavi i zadovoljstva. Uzvišeni kaže:

> *Allah zaista voli one koji se često kaju i voli one koji se mnogo čiste.*[9]

Također kaže:

> *Ti u njoj nemoj nikad namaz obaviti. Džamija, čiji su temelji, već od prvog dana, postavljeni na strahu od Allaha (dž.š.), zaista više zaslužuje da u njoj obavljaš namaz. U njoj su ljudi koji vole da se često peru, a Allah (dž.š.) voli one koji se mnogo čiste.*[10]

5. Čistoća je jedna od obaveza zbog koje se čovjek, nakon što bude pitan o svome vjerovanju, kažnjava u kaburu u slučaju da je nije prakticirao. Od Ibn Abbasa se prenosi da je rekao: "Prošao je Vjerovjesnik (a.s.) pored dva kabura, pa rekao:

إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لاَ يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ وَأَمَّا الآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ

Doista se kažnjavaju, ali ne zbog nečeg što smatrate velikim: jedan od njih nije se čuvao urina, a drugi je prenosio tuđe riječi."[11]

8 Bilježe ga Muslim i sastavljači sunena.
9 El-Bekare, 222.
10 Et-Tewba, 108.
11 Prenosi ga El-Buhari (218)

6. Čistoća je uzrok ozarenosti i bjeline lica vjernika na Sudnjem danu. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao:

إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ فَمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ

Moji sljedbenici će biti pozvani na Sudnjem danu blještavih čela i udova od tragova abdesta, pa ko od vas može da uveća tu blještavost - neka to i učini.[12]

7. Nema sumnje da je održavanje čistoće jedna od najboljih preventivnih mjera od bolesti i sprečavanja njenog širenja u društvu. I zbog toga, islam posvećuje pažnju čistoći tijela i odjeće i teži očuvanju i zaštiti okoline. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao:

اتَّقُوا اللَّعَّانَيْنِ قَالُوا وَمَا اللَّعَّانَانِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الَّذِي يَتَخَلَّى فِي طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ فِي ظِلِّهِمْ

Čuvajte se dva prokletnika. "Ko su oni?", upitaše ashabi. *Onaj koji obavlja veliku nuždu kuda svijet prolazi, kao i onaj koji to čini gdje se oni odmaraju.*[13]

Islam također, poklanja dužnu pažnju čistoći stanova, ulica, dvorišta. Allahov Poslanik (a.s.) kaže:

إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ يُحِبُّ الطَّيِّبَ نَظِيفٌ يُحِبُّ النَّظَافَةَ كَرِيمٌ يُحِبُّ الْكَرَمَ جَوَادٌ يُحِبُّ الْجُودَ فَنَظِّفُوا أُرَاهُ قَالَ أَفْنِيَتَكُمْ وَلاَ تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ

Allah (dž.š.) je dobar i voli dobrotu, čist i voli čistoću, plemenit i voli plemenitost, darežljiv i voli darežljivost, pa čistite, stoga, vaša dvorišta, i ne sličite Jevrejima.[14]

12 Prenose ga El-Buhari i Muslim.

13 Prenosi ga Muslim.

14 Prenosi ga Et-Tirmizi.

SREDSTVA ČIŠĆENJA

VODA

Voda je jedno od najvažnijih sredstava za čišćenje i najčešće se koristi u otklanjanju nečistog stanja i nečistoće. Uzvišeni Allah kaže, darivajući čovjeku blagodat vode, kao najvažnijeg sredstva za čišćenje:

... i Mi s neba čistu vodu spuštamo.[15]

Spominjući blagodati prema učesnicima Bedra, Uzvišeni Allah kaže:

... i s neba vam kišu spustio da bi vas njome očistio...[16]

Voda se dijeli na tri vrste:

I. Voda koja je po sebi čista i kojom se može čistiti (čisteća)

Ova se voda naziva čistom (tahur), i to je voda koja je ostala u svojim osnovnim karakteristikama. Ništa se nije pomiješalo s njom da bi bila time određena. Takve su kišnica i morska voda. Uzvišeni kaže:

Zar ne vidiš da Allah spušta s neba kišu pa je u izvore u zemlji razvodi...[17]

Dok je Allahov Poslanik (a.s.), nakon što je upitan o uzimanju abdesta morskom vodom, rekao:

هُوَ الطَّهُورُ مَاؤُهُ الْحِلُّ مَيْتَتُهُ

15 El-Furkan, 48.
16 El-Enfal, 11.
17 Ez-Zumer, 21.

Morska voda je čista, a ono što ugine u moru (a živi isključivo u njemu) je dozvoljeno jesti.[18]

U čistu vodu također spada riječna voda, te otopine snijega i leda, kao i izvorska voda.

II. Voda koja je po sebi čista, ali se ne može njome čistiti

Ovakvom vodom se ne može otkloniti nečisto stanje (hades), ali se može odstraniti nečist (hubs). Piti ovu vodu i koristiti je pri miješanju tijesta je mekruh tenzihi (manja pokuđenost). To je voda koja je korištena kod odstranjivanja manjeg ili većeg nečistog stanja, ili je korištena pri pranju tijela s namjerom da se približi Allahu (dž.š.), tj. tražeći sevap.

Tako, ako bi neko ovom vodom oprao ruke prije ili poslije jela, s namjerom izvršenja sunneta, ona će se smatrati korištenom vodom (el-ma'ul-musta'mel). Međutim, ako bi se ruke oprale s namjerom da se odstrani prljavština s njih, ta voda se neće smatrati korištenom vodom. Isti je slučaj i sa vodom koja je korištena za pranje nečeg drugog, a ne tijela, kao što je pranje odjeće, posuđa i sl. Po Šerijatu, te vode se ne smatraju korištenim vodama.[19]

Voda se ne smatra korištenom samim njenim dodirom perućeg dijela tijela sve dok se ne odvoji od njega i ne padne na mjesto gdje će se ustaliti ili na zemlju. Ako bi voda pala, za vrijeme pranja, sa jednog dijela tijela na drugi osobe koja se pere, pa je ta osoba pusti i opere njome taj dio tijela - pranje će biti ispravno.

Dokazi da je korištena voda čista su:

1. Ne prenosi se od Vjerovjesnika (a.s.), niti ijednog ashaba da se ustezao od korištene vode, iako su bili izuzetno oprezni kod čišćenja i čuvali su se i najmanje nečisti, pa makar bila i teško uočljiva. To jasno govori da je ona čista.

18 Bilježe ga Ahmed i sastavljači sunena, a Et-Tirmizi ga smatra hasen sahihom.
19 Šerhul-mun'je, 152.

2. Od Džabira (r.a.) se prenosi da je rekao:

جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي وَأَنَا مَرِيضٌ لاَ أَعْقِلُ فَتَوَضَّأَ وَصَبَّ عَلَيَّ مِنْ وَضُوئِهِ فَعَقَلْتُ

"Došao je Allahov Poslanik (a.s.) da me obiđe. Bio sam bolestan i bez svijesti, pa on uze abdest i poprska me vodom od abdesta, pa ja dođoh sebi."[20]

Od Es-Saiba b. Jezida se prenosi da je rekao:

ذَهَبَتْ بِي خَالَتِي إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعٌ فَمَسَحَ رَأْسِي وَدَعَا لِي بِالْبَرَكَةِ ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وَضُوئِهِ

"Otišla je tetka sa mnom do Vjerovjesnika (a.s.), pa mu je rekla: 'Allahov Poslaniče, moj sestrić osjeća bol u nogama'. On (a.s.) potra moju glavu i učini mi dovu za blagoslovom. Nakon toga je uzimao abdest, a ja sam popio vode od njegova abdesta."[21]

Od Mahmuda b. er-Rebi'a se prenosi da je kazao:

وَإِذَا تَوَضَّأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ

"Kada bi Vjerovjesnik (a.s.) uzimao abdest skoro se potukli oko vode njegova abdesta."[22]

Argumentiramo ovim hadisima da je korištena voda čista, jer da je ona nečista ne bi njome poprskao Vjerovjesnik (a.s.) Džabira, niti bi njome ashabi tražili berićet, jer u nečistom nema berićeta.[23]

3. Tijelo osobe koja je u stanju manje ili veće nečistoće ne smatra se nečistim, u smislu stvarne nečistoće, pa tako ne može ni onečistiti vodu koju dohvati. Allahov Poslanik (a.s.) je govorio:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ لاَ يَنْجُسُ

Vjernik ne može biti nečist.[24]

20 Prenosi ga El-Buhari, 194.
21 Prenosi ga El-Buhari, 190.
22 Prenosi ga El-Buhari, 189.
23 Više vidi: Fethul-bari, I, 296.
24 Prenosi ga El-Buhari, 285.

Drugom prilikom rekao je Aiši (r.a.):

إِنَّ حَيْضَتَكِ لَيْسَتْ فِي يَدِكِ

Nije ti hajz (mjesečno pranje) na ruci.[25]

Međutim, ističemo i argumente da se upotrebljavana voda ne može koristiti za uklanjanje nečistog stanja (hadesa):

1. Ebu Hurejre (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

لاَ يَغْتَسِلْ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ وَهُوَ جُنُبٌ فَقَالَ كَيْفَ يَفْعَلُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ يَتَنَاوَلُهُ تَنَاوُلاً

Neka se niko od vas kao džunup ne kupa u stajaćoj vodi. Potom neko upita: "Kako će onda postupiti, Ebu Hurejre?" "Zahvatat će je.", reče Ebu Hurejre.[26]

Ovaj hadis upućuje na to da je zabrana zagnjurivanja u stajaću vodu izrečena zato da ona ne bi postala korištena i tada je drugi ne bi mogli koristiti, a ashab najbolje razumije intencije Poslanikova govora.[27]

2. Nije preneseno da su ashabi (r.a.m.) čuvali i pohranjivali korištenu vodu, niti su je nosili na putovanjima, iako bi im to lahko bilo. Oni su imali povoda za to, kao što je nedostatak vode. Nije, također, zabilježeno ni od jednog od njih da je uzimao vodu koja bi padala od uzimanja bilo njegovog abdesta ili abdesta nekog drugog, pa je sakupljao u posudi da bi njome abdest uzimao. Samim tim što su svi ashabi ovo izostavili dovoljno kazuje da ona nije valjana za čišćenje.[28]

Kada bi osoba u stanju manje ili veće nečistoće zagnjurila ruku u posudu, ili u bazen s vodom prije nego što ju je oprala, voda time ne bi postala korištenom, iako je njegova ruka prestala biti nečista samim zagnjurivanjem u vodu. Po analogiji, voda bi se trebala smatrati

25 Prenosi ga Muslim, 298.
26 Prenosi ga Muslim, 283.
27 Fethul-bari, 2, 327.
28 Šerhul-mun'je, 151.

korištenom, međutim ovdje se napušta sud po analogiji radi nužnosti, na što upućuju riječi koje se prenose od Aiše (r.a.):

كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ تَخْتَلِفُ أَيْدِينَا فِيهِ

"Kupala sam se sa Vjerovjesnikom (a.s.) iz iste posude, u kojoj bi nam se ruke preplitale."[29]

Od Ša'bija se prenosi da je rekao da su ashabi Allahovog Poslanika (a.s.) zagnjurivali ruke u vodu i prije nego što bi se okupali, iako su bili džunupi, i žene dok su bile u mjesečnom pranju, i niko to nije smatrao lošim, tj. činili su to prije nego što bi ruke oprali.[30]

A da je osoba u nečistom stanju zagnjurila nogu u posudu, voda bi se smatrala korištenom, jer nema nužde da se noga zagnjuruje.

Kada bi se džunup osoba smočila u bazenu, a na tijelu ne bi imala fizičke nečisti ona bi se smatrala čistom, a voda korištenom.[31]

Ne narušava čistoću vode bazena ili kade, ako bi u nju upala, za vrijeme kupanja, manja količina vode od pranja džunup osobe. Međutim, ako bi bila u većoj količini, pa potekla i nadvladala karakteristike vode iz kade, ona bi time narušila njenu valjanost i voda bi se smatrala korištenom.[32]

Isti tretman sa korištenom vodom, u nemogućnosti uzimanja abdesta i kupanja njome, odnosi se i na svaku drugu vodu, koja je izgubila svoja prirodna svojstva, bilo kuhanjem (kakva je voda nakon kuhanja graha, naprimjer), ili da ju je nešto nadvladalo, pa je prestala biti tečna i žitka, ili su se u njoj pojavila svojstva onoga što se s njom pomiješalo.

Ako sredstvo koje se pomiješalo s vodom ima dva svojstva, kao što su boja i okus, a kod vode se pojavilo jedno od tih svojstava, nije

29 Prenosi ga El-Buhari, 261.
30 Prenosi ga Ibn Ebi Šejbe.
31 Reddul-muhtar, I, 202.
32 Šerhul-mun'je, 153 Možda je razlika u tome da voda koja pada u posudu u većini slučajeva bude mala i nemoguće je to izbjeći pa se preko toga prelazi, za razliku od vode koja teče niz tijelo onoga koji se kupa.

dozvoljeno njome uzimati abdest niti se kupati. Isti je slučaj i onda kada ta tvar ima tri svojstva, a kod vode se pojave dva.[33]

Dokaz za stav da se ovim tekućinama ne može otkloniti nečistoća jeste u tome što je hades (stanje nečistoće) šerijatska kategorija i sprečava ispravnost namaza. To stanje se može promijeniti jedino korištenjem sredstva koje je Šerijat odredio, što jeste voda u apsolutnom smislu, dok ove tekućine to nisu.[34]

Iz prethodnog stava se izuzima miješanje neke materije s vodom, s ciljem da se pojača mogućnost čišćenja, kao što je sapun ili lužna so. Također se izuzima tekuća voda koja je promijenila boju zbog zemlje, ili voda koja se izmijenila zbog dugog stajanja, ili zbog upadanja lišća u nju, pod uvjetom da je i dalje žitka i da se i dalje može zvati vodom.

أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِغَسْلِ الَّذِي وَقَصَتْهُ نَاقَتُهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ

Vjerovjesnik (a.s.) je, tako, naredio da se čovjek koga je zgazila deva, a koji je bio u ihramu, okupa vodom i lotosom.[35]

Aiša (r.a.) prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.), kada je jednom bio džunup, prao glavu sljezom (أَنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَغْسِلُ رَأْسَهُ بِالْخِطْمِيِّ وَهُوَ جُنُبٌ).[36]

Ummihana (r.a.) prenosi da se Allahov Poslanik (a.s.) kupao sa Mejmunom iz jedne posude u koritu na kojem je bilo tragova tijesta (أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اغْتَسَلَ هُوَ وَمَيْمُونَةُ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ فِي قَصْعَةٍ فِيهَا أَثَرُ الْعَجِينِ).

III. Nečista voda

Osnovno je da je voda stvorena čistom i sud o njenoj nečistoći izriče se samo na osnovu jasnog argumenta. Stoga, ako bi neko ušao u hamam i našao u bazenu malo vode, a nije potpuno siguran da je

33 Merakil-felah.
34 Merakil-felah.
35 Prenose ga El-Buhari, 1850; Muslim, 1206.
36 Prenosi ga Ebu Davud.

u njega upala neka nečist, dozvoljeno mu je uzimati abdest i kupati se tom vodom. Neće je ostaviti zbog sumnje da je u nju mogla upasti kakva nečist, jer je osnovno da smo sigurni da je voda čista i to sigurno saznanje može se derogirati jedino istim takvim saznanjem. Nije nam potrebno istraživati i propitivati o stanju vode sve dok ne prevlada mišljenje da je bila izložena nečistoći.[37]

رُوِيَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَرَجَ فِي رَكْبٍ فِيهِمْ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ حَتَّى وَرَدُوا حَوْضًا فَقَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ لِصَاحِبِ الْحَوْضِ يَا صَاحِبَ الْحَوْضِ هَلْ تَرِدُ حَوْضَكَ السِّبَاعُ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَا صَاحِبَ الْحَوْضِ لاَ تُخْبِرْنَا فَإِنَّا نَرِدُ عَلَى السِّبَاعِ وَتَرِدُ عَلَيْنَا

Prenosi se da je Omer b. el-Hattab (r.a.) putovao u društvu u kojem je bio i Amr b. el-As (r.a.). Putujući, došli su do nekog jezerceta. Amr upita: "Vlasniče jezera, da li ovdje dolaze zvijeri?" Na to Omer b. el-Hattab reče: "Vlasniče jezera, ništa nam ne govori, mi pijemo iza zvijeri, a one iza nas."[38]

Oslanjajući se na gornji slučaj, zaključit ćemo da se ne može govoriti o nečistoći vode sve dok u nju ne upadne nečista tvar i dok se u njoj ne vidi neki od tragova te tvari, kao što su boja, okus ili miris, ako se radi o obilnoj vodi.

Međutim, ako se radi o maloj količini vode, ona postaje nečista samim dodirom nečiste tvari, pa makar se ne vidio nijedan trag toga dodira.

Za stav da se veća količina vode može smatrati nečistom samo ako se pojavi neki od tragova nečisti u njoj, podastiremo sljedeće argumente:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَتَوَضَّأُ مِنْ بِئْرِ بُضَاعَةَ وَهِيَ بِئْرٌ يُلْقَى فِيهَا الْحِيَضُ وَلُحُومُ الْكِلاَبِ وَالنَّتْنُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْمَاءَ طَهُورٌ لاَ يُنَجِّسُهُ شَيْءٌ

1. Ebu Se'id el-Hudri (r.a.) prenosi da je neko upitao Allahovog Poslanika (a.s.): "Allahov Poslaniče, možemo li uzimati abdest iz

37 Šerhul-mun'je, 92.
38 Prenosi ga imami Malik u El-Muvetti, i Abdurrezak u Musannefu, I, 77.

bunara Buda'a (a to je bio bunar u kojeg su bacani menstrualni ulošci, pseće meso, nečist)?" Allahov Poslanik (a.s.) je tada rekao: *Voda je čista i ništa je ne može onečistiti.*[39]

Hadis se odnosi na obilnu vodu koja se ne mijenja nakon dodira sa nečistoćom, jer se voda, koja nakon što je u nju upala nečist promijeni svoju boju, okus ili miris, smatra nečistom po konsenzusu islamskih naučnika. Bunar Buda'a je bio velik, širok i sa obilnom vodom. Prenosi se da je voda čak i oticala, jer je imala put ka baščama. Zbog toga, nečisti koje su u njega bacane nisu mijenjale boju, niti okus vode, niti su joj davale poseban miris i zato Vjerovjesnik (a.s.) nije okarakterisao vodu ovog bunara kao nečistu.

2. Allahov Poslanik (a.s.) kaže:

الْمَاءُ لاَ يُنَجِّسُهُ شَيْءٌ إِلاَّ مَا غَلَبَ عَلَى رِيحِهِ وَطَعْمِهِ وَلَوْنِهِ

Vodu ne može ništa onečistiti, izuzev onoga što nadvlada njenu boju, okus ili miris.[40]

Sljedeći argumenti potvrđuju da mala količina vode biva nečistom samim upadanjem nečisti u nju, bez obzira na to što nije promijenila nijedno od svojih svojstava:

1. Riječi Allahova Poslanika (a.s.):

إِذَا وَلَغَ الْكَلْبُ فِي إِنَاءِ أَحَدِكُمْ فَلْيُرِقْهُ ثُمَّ لِيَغْسِلْهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ

Kada pas loče iz posude nekoga od vas, vodu prospite, a posudu operite sedam puta.[41]

Hadis ukazuje na to da je voda nečista samim psećim lokanjem, iako ona nije time promijenila nijedno svoje svojstvo. To, opet, govori

---

39 Prenosi ga Et-Tirmizi i smatra hasenom, a Ahmed vjerodostojnim (sahihom), te Ebu Davud i En-Nesa'i.

40 Prenose ga Et-Tahavi i Ed-Darekutni od Rašida b. Sa'da kao mursel hadis, dok hadis sličnog sadržaja bilježe Ibn Madže i Et-Taberani od Ebu Umame kao merfu. Iako je o senedu ovog hadisa diskutirano, konsenzus islamskih naučnika (idžma) se zasniva na prakticiranju njegova teksta u kome se kaže da voda postaje nečista promjenom svojstava.

41 Prenosi ga Muslim, 279.

da mala količina vode postaje nečistom samim kontaktom sa nečistoćom, bez obzira na to da li se ona promijenila ili ne.

2. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao:

لاَ يَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ الَّذِي لاَ يَجْرِي ثُمَّ يَغْتَسِلُ فِيهِ

Neka niko od vas ne obavlja malu nuždu u stajaćoj vodi koja ne otiče, a onda da se kupa u njoj.[42]

Allahov Poslanik (a.s.) je zabranio kupanje u vodi u koju je doprla nečistoća, bez obzira na to što se nisu izmijenila njena svojstva.

3. Ebu Hurejre prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلاَ يَغْمِسْ يَدَهُ فِي الإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهَا ثَلاَثًا فَإِنَّهُ لاَ يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ

Kada se neko od vas probudi iz sna neka ne zagnjuruje ruku u posudu sa vodom dok je ne opere tri puta, jer on ne zna gdje mu je ruka bila.[43]

Poslanik (a.s.) iz opreza naređuje da se opere ruka, jer je moguće da je dotakla nečist za vrijeme sna, i zabranjuje da se zaronjava u posudu prije nego što se opere, a, s druge strane, poznato je da ova vrsta nečistoće ne mijenja vodu u posudi. Da takvo stavljanje ruke, kada se utvrdi da je dotakla kakvu nečist, ne narušava čistoću vode, ova naredba o opreznosti ne bi, onda, imala nikakva smisla.

Uspostavljanje granice između male i obilne količine vode prepušteno je bez ikakvih odrednica sudu i promišljanju osobe koja je korisnik, jer u tome nema nikakvih šerijatskih ograničenja. Ako je, po njenom mišljenju, nečistoća stigla do drugog kraja vode ona je nečista, a ako pak misli da nije mogla stići - smatrat će se obilnom i čistom.[44]

Po kazivanju Omer b. el-Hattaba (r.a.), obilnom vodom se smatra ona čija količina može stati u dva velika zemljana vrča (kulleta), a

42 Prenosi ga El-Buhari, 239.
43 Prenosi ga Muslim, 278.
44 Šerhul-mun'je, 97.

malom ona što je manja od toga, jer je Allahov Poslanik (a.s.), upitan o vodi, posebno o onoj koju posjećuju domaće životinje i zvijeri, rekao:

إِذَا كَانَ الْمَاءُ قُلَّتَيْنِ لَمْ يَحْمِلِ الْخَبَثَ

Kada voda dostigne količinu od dva velika vrča ne smeta joj prljavština.[45]

Na ovu tvrdnju odgovaramo sljedećim argumentima:

1. Lanac prenosilaca i tekst ovog hadisa su kontradiktorni. Hadis se veže za El-Velida b. Kesira, pa se dalje navodi od Muhameda b. Dža'fera b. ez-Zubejra. Po drugima, prenosi se od njega, a on od Muhameda b. Abbada b. Dža'fera. Po trećima, prenosi se od njega, od Abdulaha b. Omera, a po četvrtima, od njega od Ubejdullaha b. Omera. Očito je, dakle, da se radi o kontradikciji u lancu prenosilaca.

Hadis se navodi u sljedećoj verziji:

إِذَا كَانَ الْمَاءُ قَدْرَ قُلَّتَيْنِ أَوْ ثَلاثًا لَمْ يُنَجَّس

Kada je voda količine dva ili tri velika krčaga ne može biti nečista, kao i u sljedećoj:

إِذَا بَلَغَ الْمَاءُ قُلَّةً فَإِنَّهُ لاَ يَحْمِلُ الْخَبَثَ

Kada voda dostigne količinu jednog velikog krčaga ne smeta joj nečistoća, te također:

أَرْبَعِينَ قُلَّةً...

...četrdeset velikih krčaga... Ovo je, također, jasna kontradikcija u tekstu hadisa.[46]

Različito procjenjivanje količine dva velika krčaga onemogućava postupanje po ovom hadisu. Ibn Abdul-Berr u *Et-Temhidu* kaže: "Odluka Eš-Šafije da postupa po hadisu, koji govori o dva velika krčaga, jeste slaba s pozicije logike, a nema utemeljenje ni u predaji,

45 Prenose ga sastavljači Sunena, Ahmed, Ibn Huzejme, Ibn Hibban i El-Hakim, koji ga smatra vjerodostojnim, Ed-Darekutni i El-Bejheki.

46 Više vidi: Bezlul-medžhud, I, 163-169.

jer se radi o hadisu o kojem su diskutirali mnogi naučnici. Ona je slaba i stoga što količina od dva velika krčaga nije tačno utvrđena ni pouzdanom predajom, a niti konsenzusom islamskih naučnika (idžma'om)."

Et-Tahavi kaže: "Ne postupamo po njemu, jer nije precizno utvrđena količina dva velika krčaga". Ibn Dekik el-Id smatra da ovaj hadis neki naučnici drže vjerodostojnim. "On jeste vjerodostojan po metodu šerijatskih pravnika, međutim, ja sam ga ispustio, jer kod nas nije neovisnim putem potvrđen, a nužno je po šerijatskim propisima obratiti se na njega, ako bi bila tačno određena količina dva velika krčaga."[47]

3. Hadis se odnosi na vodu koja je razlivena po zemlji. I navodi se u nekim predajama da je Vjerovjesnik (a.s.) bio upitan o vodi koja se nađe u pustinji i koju posjećuju domaće i divlje životinje, na što je rekao:

إِذَا كَانَ الْمَاءُ قُلَّتَيْنِ لَمْ يَحْمِلِ الْخَبَثَ

Kada voda bude količine dva velika krčaga ne smeta joj nečistoća. Voda u pustinji se uglavnom nalazi na površini zemlje, a dva velika krčaga vode na površini pustinje, ako im je dubina tolika da se ne dohvata zemlja kada se voda želi zagrabiti, imat će širinu toliku da, ako se zatalasa jedan njen dio, on neće pokrenuti drugi. Ovo je, ustvari, definicija obilne vode kod nekih naučnika našeg mezheba.[48]

Za vodu se daje sud o tome da li je mala ili obilna u trenutku kada nečist dospije u nju. Pa, ako je bila obilna u vrijeme kada je nečist u nju prodrla, a nisu se pojavili njeni tragovi, smatrat će se čistom, pa makar se poslije toga smanjila i postala malom. A ako je bila mala, pa je u nju upala nečistoća i poslije toga se povećavala tako da je postala obilna neće se smatrati čistom, bez obzira na količinu.[49]

47 Više vidi: I'laus-sunen, I, 173.

48 Više vidi: I'alus-sunen, II, 174.

49 Šerhul-mun'je, 101.

Tekuća voda se smatra obilnom i neće se smatrati nečistom sve dok se ne pojave tragovi nečistoće u njoj.

Tretira se kao tekuća voda i bazen u hamamima (javnim kupatilima) i ta će voda biti nečista tek kada se pojave u njoj tragovi nečistoće, i to pod uvjetom da se voda spušta, a sobe hamama da su jedna za drugom.[50]

Ako neko zagnjuri ruku na kojoj je nečistoća u bazen hamama, a voda miruje i ne dodaje joj se nova količina vode, niti ju je iko crpio, voda bazena bit će nečista. Isto će se tretirati i ako neko bude crpio vodu, ali se u nju ne bude dodavala nova količina vode.

Ako se voda crpi, a nova pušta iz cijevi, takva voda se ne može onečistiti, jer je ona tada tekuća.[51]

Zaprljana voda bazena pročistit će se ako se u njega pusti nova voda, tako da preplavi bazen, jer ne vjerujemo da se nečist i dalje mogla zadržati, a voda je time postala tekuća.[52]

Neće se tretirati nečistom voda, pa makar bila i mala količina, ako u nju upadne izmet goluba, vrapca ili drugih ptica čije se meso jede, izuzev kokoške i guske, jer se od njihova izmeta vrlo teško uščuvati. Prve generacije muslimana, a i one kasnije, dozvoljavale su držanje golubova u džamijama, čak i u Mesdžidul-haramu, iako postoji naredba da se džamije čiste i urednim drže.

Izmet ptica čije se meso ne jede ne onečišćava vodu, ako je nije moguće pokriti i osigurati je od toga, kao što je slučaj sa bazenima i bunarevima. Međutim, ako izmet upadne u posude, voda će se tretitati kao nečista, jer ju je moguće prekrivanjem sačuvati od toga.[53]

Ako nečistoća padne na odjeću, tretirat će se nečistom samo ako je nečistoća pokrila četvrtinu odjeće i više. Ovakve vrste nečistoće se

50 Reddul-muhtar, I, 190.

51 Šerhul-mun'je, 103.

52 Šerhul-mun'je, 104.

53 Merakil-felah ve hašijetut-Tahtavi, 22.

smatraju lakšim zbog nužnih situacija, pošto je čuvanje od njih nemoguće.[54]

Voda se neće smatrati nečistom ako u njoj crkne neka od vodenih životinja, kao što je riba ili žaba, niti će je onečistiti ako u njoj krepa životinja koja nema toplu krv, kao što su muha, škorpija, skakavac ili buha. O tome govore sljedeći argumenti:

1. Allahov Poslanik (a.s.) kaže:

إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي إِنَاءِ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ ثُمَّ لِيَطْرَحْهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ شِفَاءً وَفِي الآخَرِ دَاءً

Kada muha padne u posudu, neka je osoba potopi cijelu, a zatim izbaci, jer je pod jednim njenim krilom otrov, a pod drugim lijek. Tako Vjerovjesnik (a.s.) nije donio apsolutni sud o nečistoći tečnosti u posudi u koju upadne muha. Analogijom se za muhu vežu i sve druge životinje koje nemaju toplu krv.

2. Prenosi Selman (r.a.) da mu je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

يَا سَلْمَانُ كُلُّ طَعَامٍ وَشَرَابٍ وَقَعَتْ فِيهِ دَابَّةٌ لَيْسَ لَهَا دَمٌ فَمَاتَتْ فِيهِ فَهُوَ حَلاَلٌ أَكْلُهُ وَشُرْبُهُ وَوُضُوءُهُ

Selmane, svaku hranu ili piće u koju upadne životinja koja nema toplu krv i crkne u njoj, dozvoljeno je jesti, piti i abdest njome uzimati.[55]

Mala količina vode se neće smatrati nečistom ako je bude pila životinja čije se meso jede i ako na njenim ustima ne bude nečistoće, kakve su deva, krava, ovca i konj, jer njihova slina nastaje od mesa, a meso im je čisto.

Mala količina vode bit će nečista ako je naloče pas ili svinja, jer je Vjerovjesnik (a.s.) naredio pranje posude koju naloče pas, a svinja je sama po sebi nečista (nedžisul-'ajn).

Smatrat će se nečistom mala količina vode ako je naloče neka od zvijeri, kao što su leopard, vuk, tigar ili majmun, jer je njihova

54 Šerhul-mun'je, 149.

55 Prenose ga Ed-Darekutni i El-Bejheki u Sunenu, a Ibn Adij u El-Kamilu. Radi se o hasen hadisu. Više vidi: I'alus-sunen, I, 181.

pljuvačka, također, nastala od mesa, a ono je nečisto. Na to ukazuje slučaj kojeg smo navodili, u kojem se desilo to da je Omer b. el-Hatab putovao sa grupom ljudi, među kojima je bio i Amr b. el-As. Kada su došli do nekog jezerceta, Amr upita: "Vlasniče jezera, da li ovdje dolaze zvijeri?" Na to Omer b. el-Hattab uzvrati: "Vlasniče jezera, ništa nam ne govori, mi pijemo iza njih, a one iza nas."[56]

Pitanje Amra b. el-Asa o dolaženju zvijeri na jezerce ukazuje na to da ostatak tečnosti iza njih (su'r) onečišćava vodu. U protivnom, ovo pitanje ne bi imalo smisla. Riječi Omerove "...ništa nam ne govori... mogu biti u smislu: "Ništa nam ne govori o tome, jer ako nam kažeš našli bismo se u škripcu. Međutim, ako ne znamo da li zvijeri dolaze ili ne, neće nam štetiti njihovo dolaženje, a nije nam nužno raspitivati se o tome." Da je ostatak iza zvijeri čist, ne bi Omer (r.a.) sprečavao čovjeka da im kaže o navraćanju životinja, jer tada im to kazivanje ne bi smetalo.[57]

Voda će se smatrati čistom ako je budu pile ptice grabljivice soko, lunja, vrana i dr., iako se njihovo meso ne jede, jer one piju kroz kljunove, koji su čisti, dok zvijeri piju jezikom koji je vlažan od nečiste bale.

Međutim, mekruh je uzimati abdest i kupati se ovom vodom ako ima druge, jer grabljivice dolaze u kontakt sa crkotinom i nečistima. Ako smo sigurni da nema prljavštine na kljunu, nije nam mekruh, kao što je slučaj sa zatvorenim kokoškama koje ne mogu doći u kontakt sa nečistoćom. Međutim, ako su puštene napolje, mekruh je koristiti vodu koju su one pile, jer postoji mogućnost da na njihovim kljunovima bude nečistoće.

Neće voda biti onečišćena ako je budu pile životinje koje žive u kući i po njoj hodaju, jer je ovdje donesen sud o čistoći takve vode zbog nužnih situacija s razlogom što se one stalno vrzmaju po kući. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao o mački:

56 Prenose ga imami Malik u el-Muvetti i Abdurrezak u Musannefu, I, 77.
57 I'alus-sunen, I, 205.

إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ إِنَّهَا مِنَ الطَّوَّافِينَ عَلَيْكُمْ أَوْ الطَّوَّافَاتِ

Ona nije nečista, jer je ona od onih životinja koji se vrzmaju oko vas.[58] Međutim, mekruh je koristiti taj ostatak vode za čišćenje, jer mačka ne izbjegava nečist.

Ako se uzme abdest ili se okupa vodom, a zatim se otkrije nečistoća u njoj, takva voda smatrat će se nečistom od trenutka otkrića nečistoće, sve dok se ne utvrdi kada je upala.

Ako se nađe u vodi crknuta životinja koja ima toplu krv, ona će se tretirati nečistom od trenutka kada je životinja upala u nju. Međutim, ako se ne zna tačno kada se to desilo, voda će se smatrati nečistom od prije 24 sata, ako se životinja nije napuhala. Ako jeste, voda će se smatrati nečistom od prije 72 sata (tri dana i tri noći). Nužno je ponovo klanjati sve namaze koji su klanjani u tom periodu ako se za abdest koristila ta voda, kao što je obavezno pranje svega što je ona doticala.[59]

PRAŠINA

Islam je propisao čišćenje prašinom da bi se otklonilo stanje nečistoće kada je nemoguće koristiti vodu. Allah (dž.š.) kaže:

> ***A ako ste bolesni, ili na putu, ili ako je neko od vas obavio prirodnu potrebu, ili ako ste se sastajali sa ženama, a ne nađete vode, onda dlanovima čistu zemlju dotaknite i lica vaša i ruke vaše potarite. - Allah, zaista, briše grijehe i prašta.***[60]

Čišćenje prašinom je pravno, a ne stvarno čišćenje i islam ga smatra pravnim čišćenjem, koje je vremenski ograničeno do trenutka prestanka isprike koja je dozvoljavala njegovo uzimanje. Kada prestane

58 Prenosi ga Et-Tirmizi i smatra da je hasen sahih.
59 Više vidi: El-Hedijjetul-ala'ijje, str. 9.
60 En-Nisa', 43.

isprika, osoba koja je uzela tejemum ponovo je u stanju nečistoće u kojem je ranije bila u pogledu namaza kojeg još nije obavila.[61] Taj namaz neće biti ispravan dok ne uzme abdest ako se nalazi u stanju manje nečistoće, ili dok se ne okupa ako je u stanju veće nečistoće.

Ovo se odnosi na pravnu nečistoću, kako se tretira hades (stanje nečistoće). No, kada se radi o anuliranju nečisti (hubs), korištenje prašine propisano je samo zato da bi se smanjila nečistoća, a ne radi njenog potpunog odstranjivanja. Tako, ako bi se na obući našlo nečisti u čvrstom stanju, koja se osušila, a obuća se potrala prašinom, smatrat će se da je obuća čista. Na to upućuju riječi Allahova Poslanika (a.s.):

إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ فَلْيَنْظُرْ فَإِنْ رَأَى فِي نَعْلَيْهِ قَذَرًا أَوْ أَذًى فَلْيَمْسَحْهُ وَلْيُصَلِّ فِيهِمَا

Kada neko od vas dođe u džamiju neka obrati pažnju na obuću, pa ako na njoj vidi nečist ili bilo kakvu smetnju za obavljanje namaza, neka je obriše, a onda neka u toj obući klanja.[62]

Ebu Hurejre prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

إِذَا وَطِئَ أَحَدُكُمْ الأَذَى بِخُفَّيْهِ فَطَهُورُهُمَا التُّرَابُ

Kada neko od vas nagazi obućom na kakvu nečist - očistit će je prašinom.[63]

Kada, pak, obuća dođe u kontakt sa tekućom prljavštinom, kakav je, naprimjer, urin, pa se u njoj hoda po pijesku ili prašini, nakon čega se ta nečist ukruti, treba je brisati zemljom sve dok ne postane čista.[64]

Propisana je, također, upotreba prašine kod čišćenja posuđa, koje je zaprljano lokanjem psa iz nje. Od Ebu Hurejre (r.a.) se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

طَهُورُ إِنَاءِ أَحَدِكُمْ إِذَا وَلَغَ فِيهِ الْكَلْبُ أَنْ يَغْسِلَهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ أُولاَهُنَّ بِالتُّرَابِ

61 Beda'ius-sana'i, I, 58.

62 Prenose ga Ebu Davud i Ibn Hibban, a Ibn Huzejme ga smatra vjerodostojnim.

63 Prenose ga Ebu Davud, Ibn Hibban i El-Hakim, koji ga smatra vjerodostojnim.

64 Reddul-muhtar, I, 310.

Kada nekom od vas pas loče iz posude očistit će je tako što će je oprati sedam puta, a prvi put prašinom.[65]

Hanefije su naredbu u ovom hadisu shvatile u smislu pohvalnosti (nedb) i smatraju da je dovoljno da se opere tri puta posuda iz koje je lokao pas da bi se očistila, argumentujući to predajom koja se kao merfu' (koja seže do Poslanika (a.s.)) prenosi od Ebu Hurejre:

إِذَا وَلَغَ الْكَلْبُ فِي إِنَاءِ أَحَدِكُمْ فَلْيُرِقْهُ وَ لِيَغْسِلْهُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ

Kada pas loče iz posude nekog od vas, neka je prospe i opere tri puta.[66]

O naredbi da se takva posuda treba prati sedam puta hanefije kažu:

1. Naredba o pranju sedam puta je derogirana. Ona se odnosi na početak kada je bio veoma strog odnos prema psima, tako da je bilo naređeno i da se ubijaju. Argument je činjenica da odredbu ovog hadisa nije prakticirao ni Ebu Hurejre, kao njegov prenosilac. Prenosi se da je rekao:

إِذَا وَلَغَ الْكَلْبُ فِي الإِنَاءِ فَأَرِقْهُ ثُمَّ اغْسِلْهُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ

"Kada pas loče iz posude, prospi njen sadržaj i operi je tri puta."[67] Ne bi Ebu Hurejre prestao raditi po hadisu na osnovu osobnog mišljenja, a da nije znao da postoji drugi koji ga je derogirao.

2. Naredba o pranju sedam puta i upotrebi prašine je u smislu pohvalnosti, a naredba o tri puta je na nivou obaveznosti. Na ovaj način moguće je uskladiti argumente, jer ashabu nije dozvoljeno da postupa suprotno od onoga što prenosi. Stoga, nema nikakve sumnje da je on pranje od sedam puta prihvatio kao pohvalan čin, a ono od tri puta kao obavezan.

3. Postoji naredba da se treba prati posuda iz koje je lokao pas osam puta, koja je izrečena u hadisu Abdulaha b. Mugafela:

65 Prenosi ga Muslim, 279.
66 Prenosi ga Ibn Adij u El-Kamilu, a hasenom ga smatra u I'la'us-sunen, I, 199.
67 Prenosi ga Ed-Darekutni, a sened mu je autentičan.

أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَتْلِ الْكِلاَبِ ثُمَّ قَالَ مَا بَالُهُمْ وَبَالُ الْكِلاَبِ ثُمَّ رَخَّصَ فِي كَلْبِ الصَّيْدِ وَكَلْبِ الْغَنَمِ وَقَالَ إِذَا وَلَغَ الْكَلْبُ فِي الإِنَاءِ فَاغْسِلُوهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ وَعَفِّرُوهُ الثَّامِنَةَ فِي التُّرَابِ

"Naredio je Allahov Poslanik (a.s.) ubijanje pasa, poslije čega je rekao: *Šta oni imaju protiv pasa?* Onda je dozvolio držanje lovačkih i ovčarskih pasa, popratívši to riječima: *Kada pas loče iz posude operite je sedam puta, a osmi put je uvaljajte u prašinu.*[68]

Da je obavezno postupiti po hadisu u kojem se govori o pranju sedam puta i da nije derogiran ili da se ne shvati u smislu pohvalnog čina, preče bi bilo tada postupiti po predaji koju prenosi Abdulah b. el-Mugafel, nego po onoj Ebu Hurejre, jer je ona potpunija, a ono što je potpunije preče je praktikovati od onoga što je manjkavo.

Vrijedi napomenuti da je naučno utvrđeno da u prašini postoji materija koja uništava veći broj bakterija, te da se one ne mogu ukloniti samo vodom. Shodno tome, ovaj hadis je jedan od znakova poslanstva. Ovo osnažuje, također, stav većine islamskih naučnika da se treba držati vanjskog smisla hadisa, te da je obavezno korištenje prašine da bi se očistilo ono što je pas nalokao.

TRLJANJE/STRUGANJE

Trljanjem se čisti nečista odjeća od sasušene sperme. Na to ukazuje predaja Aiše (r.a.), koja je o spermi rekla:

وَلَقَدْ رَأَيْتُنِي أَفْرُكُهُ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرْكًا فَيُصَلِّي فِيهِ

"Vidim se kako je temeljno stružem sa odjeće Allahovog Poslanika (a.s.), pa on klanja u toj odjeći."

U drugoj predaji se kaže:

وَلَقَدْ رَأَيْتُنِي وَإِنِّي لأَحُكُّهُ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَابِسًا بِظُفُرِي

68 Prenosi ga Muslim (280)

"Vidim se kako je sasušenu stružem svojim noktom sa odjeće Allahovog Poslanika (a.s.)."[69]

Međutim, ako je sperma vlažna ona se ne može očistiti struganjem, nego ju je nužno oprati, na što ukazuju sljedeći primjeri:

1. Sulejman b. Jesar kaže da je pitao Aišu (r.a.) o spermi koja se nađe na odjeći, na što je ona rekla: "Prala sam je sa odjeće Allahovog Poslanika (a.s.), pa bi on izlazio na namaz a trag pranja (mokra fleka) bi bio na odjeći."[70]

سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنِ الْمَنِيِّ يُصِيبُ الثَّوْبَ فَقَالَتْ كُنْتُ أَغْسِلُهُ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَخْرُجُ إِلَى الصَّلَاةِ وَأَثَرُ الْغَسْلِ فِي ثَوْبِهِ بُقَعُ الْمَاءِ

2. Od Aiše (r.a.) se prenosi da je rekla:

كُنْتُ أَفْرُكُ الْمَنِيَّ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ يَابِسًا وَأَغْسِلُهُ إِذَا كَانَ رَطْبًا

"Spermu sam strugala sa odjeće Allahovog Poslanika (a.s.) ako je bila suha, a ispirala sam je ako je bila vlažna."[71]

3. Neko je pitao Omera b. el-Hattaba o spermi, a on mu je rekao: "Ako je vlažna, operi je, ako je suha - protrljaj je, a ako je ne vidiš dobro - poprskaj vodom."[72]

4. Od Aiše (r.a.) se prenosi da je o spermi koja se nađe na odjeći rekla: "Ako je vidiš - isperi je, a ako ne - namoči to mjesto vodom."[73]

5. Prenosi se od Jahja b. Abdurahmana da je činio umru sa Omerom b. el-Hattabom u grupi ljudi u kojoj je bio i Amr b. el-As. Omer je na putu prilegao, pa je u snu ejakulirao, a skoro je bilo svanulo. Kod ljudi nije našao vode, pa je otišao do izvora i prao tragove ejakuliranja koje je vidio sve dok se nije razvidjelo. Tada mu

69 Prenosi ga Muslim (288, 290)
70 Prenosi ga el-Buhari (230)
71 Prenosi ga ed-Darekutni, et-Tahavi i Ebu Avane. Sened mu je autentičan. I'lau's-sunen, I, 276.
72 Prenosi ga Ibn Ebi Šejbe.
73 Prenosi ga et-Tahavi, a sened mu je autentičan.

Amr b. el-As reče: "Razviđuje se, a mi imamo odjeće, pa ostavi svoju odjeću da se opere", na što mu Omer reče: "Čudim ti se, Amre. Ako ti imaš odjeće, imaju li i ostali? Tako mi Allaha, da sam tako postupio ljudi bi me pokušali slijediti u tome. Međutim, ja sam oprao što sam vidio, a što nisam, poprskao sam."[74] (وَاعَجَبًا لَكَ يَا عَمْرُو بْنَ الْعَاصِ لَئِنْ كُنْتَ تَجِدُ ثِيَابًا أَفَكُلُّ النَّاسِ يَجِدُ ثِيَابًا وَاللَّهِ لَوْ فَعَلْتُهَا لَكَانَتْ سُنَّةً بَلْ أَغْسِلُ مَا رَأَيْتُ وَأَنْضِحُ مَا لَمْ أَرَ)

Omer (r.a.) je zakasnio sa obavljanjem namaza radi pranja sperme što su ashabi osudili. Međutim, da ju je istrljao krpom bilo bi mu dovoljno za čišćenje i ne bi zakasnio sa namazom zbog pranja. Njegovi saputnici su mu predložili da ostavi odjeću da se kasnije opere, što je izraz njihove saglasnosti na obaveznosti pranja sperme ako je vlažna.

Hadis, u kojem Aiša (r.a.) kaže da je Allahov Poslanik (a.s.) strugao spermu sa odjeće grančicom mirisne žukve, dok bi suhu istrljao, a onda klanjao u njoj,[75] sporan je, jer mu je i sami tekst kontradiktoran. On se sukobljava sa vjerodostojnijim predajama u kojima se kaže da bi ona (r.a.) strugala suhu, a prala vlažnu spermu.[76]

Tijelo se, ako se na njemu nađe sperme, ne čisti trljanjem, jer se čišćenje odjeće od sperme struganjem suprotstavlja analogiji, iz koje se ne može ponovo izvoditi druga analogija, kao i zbog toga što toplina tijela uvlači vlažnu spermu u tijelo i time se gubi njena ljepljivost (elastičnost). Tako se struganjem ne može očistiti ono što je tijelo upilo i što se uvuklo u njegove pore.[77]

Kada bi neko izvršio malu nuždu, pa se ne bi oprao vodom, ne bi se mogla trljanjem očistiti sperma koja bi kasnije izašla, jer bi se pomiješala s urinom, koji se ne može čistiti trljanjem, izuzev ako se

74 Prenosi ga Malik u El-Muvetti. Sened mu je autentičan.

75 U originalnom tekstu hadisa se kaže:
كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْلُتُ الْمَنِيَّ مِنْ ثَوْبِهِ بِعِرْقِ الإِذْخِرِ ثُمَّ يُصَلِّي فِيهِ وَيَحُتُّهُ يَابِسًا
Prenose ga Ahmed, Ibn Huzejme i El-Bejheki.

76 Više vidi u: I'la'us-sunen, I, 277.

77 Šerhul-mun'je, 182.

sperma pojavila eruptivno, ili se urin nije raširio po vrhu spolnog uda. U tom slučaju može se sperma čistiti struganjem, jer se nije spojila sa urinom.[78]

Ne smeta trag sperme koji ostane na odjeći nakon trljanja, isto kao ni trag koji je ostao nakon pranja. Na to upućuje predaja Aiše (r.a.) u kojoj se kaže da je ona prala spermu sa odjeće Vjerovjesnika (a.s.) i potom vidjela na njoj jednu ili nekoliko kapljica.[79]

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا كَانَتْ تَغْسِلُ الْمَنِيَّ مِنْ ثَوْبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ أَرَاهُ فِيهِ بُقْعَةً أَوْ بُقَعًا

Ako se odjeća nakvasi vodom nakon što se istrala sperma s nje, neće ponovo biti nečista, jer ono što je odstranjeno ne može se vratiti bez novog uzroka.[80]

Ne može se ovom sudu suprotstavljati pitanjem o onome koji obavi čišćenje kamenom nakon izvršene velike nužde, nakon čega uđe u bazen hamama, što će ga ponovo učiniti nečistim, jer kamen ne čisti dio tijela koji se treba očistiti nakon obavljene velike nužde, nego samo umanjuje nečist. Voda nakon kontakta sa ovom nečisti biva zaprljana, jer mala nečist prlja malu količinu vode, pa makar se na njoj ne vidjeli tragovi. Međutim, struganje sperme je potpuno čišćenje i dijelovi tijela na kojima je ona bila su čisti, te na njih nema utjecaja kontakt s vodom.[81]

- Čišćenje sperme struganjem se odnosi samo na ljudsku spermu, *bez obzira na to da li je od muškarca ili žene. Analogijom se tako ne mogu tretirati i druge sperme, jer ovo je navedeno suprotno analogiji (kijasu). Neki smatraju da je razlog omogućavanja čišćenja odjeće od sperme struganjem to što je to česta potreba.*[82]

78 Više vidi u: Reddul-muhtar, I, 314.
79 Hadis prenosi El-Buhari (232)
80 Šerhul-mun'je, 156.
81 Više vidi u: Reddul-muhtar, I, 314.
82 Reddul-muhtar, I, 114.

sperma pojavila eruptivno, ili se urin nije raširio po vrhu spolnog uda. U tom slučaju može se sperma čistiti struganjem, jer se nije spojila sa urinom.[78]

Ne smeta trag sperme koji ostane na odjeći nakon trljanja, isto kao ni trag koji je ostao nakon pranja. Na to upućuje predaja Aiše (r.a.) u kojoj se kaže da je ona prala spermu sa odjeće Vjerovjesnika (a.s.) i potom vidjela na njoj jednu ili nekoliko kapljica.[79]

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا كَانَتْ تَغْسِلُ الْمَنِيَّ مِنْ ثَوْبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ أَرَاهُ فِيهِ بُقْعَةً أَوْ بُقَعًا

Ako se odjeća nakvasi vodom nakon što se istrala sperma s nje, neće ponovo biti nečista, jer ono što je odstranjeno ne može se vratiti bez novog uzroka.[80]

Ne može se ovom sudu suprotstavljati pitanjem o onome koji obavi čišćenje kamenom nakon izvršene velike nužde, nakon čega uđe u bazen hamama, što će ga ponovo učiniti nečistim, jer kamen ne čisti dio tijela koji se treba očistiti nakon obavljene velike nužde, nego samo umanjuje nečist. Voda nakon kontakta sa ovom nečisti biva zaprljana, jer mala nečist prlja malu količinu vode, pa makar se na njoj ne vidjeli tragovi. Međutim, struganje sperme je potpuno čišćenje i dijelovi tijela na kojima je ona bila su čisti, te na njih nema utjecaja kontakt s vodom.[81]

- Čišćenje sperme struganjem se odnosi samo na ljudsku spermu, bez obzira na to da li je od muškarca ili žene. Analogijom se tako ne mogu tretirati i druge sperme, jer ovo je navedeno suprotno analogiji (kijasu). Neki smatraju da je razlog omogućavanja čišćenja odjeće od sperme struganjem to što je to česta potreba.[82]

78 Više vidi u: Reddul-muhtar, I, 314.
79 Hadis prenosi El-Buhari (232)
80 Šerhul-mun'je, 156.
81 Više vidi u: Reddul-muhtar, I, 314.
82 Reddul-muhtar, I, 114.

POTIRANJE

Čvrsti glatki predmeti koji nemaju šupljina, kao što su ogledalo, sablja, mermer, staklo, nož, emajlirano posuđe, kada budu zaprljani, bilo vlažnom ili suhom nečisti, pa se potaru tako da se uklone tragovi nečistoće, smatrat će se čistim, jer nečist nije mogla prodrijeti u njih, a ono što se nalazilo na glatkoj površini uklonjeno je potiranjem.

Pouzdano je utvrđeno da su ashabi Allahovog Poslanika (a.s.) ubijali nevjernike sabljama, potom ih potirali i klanjali s njima, a ne bi ih prali.

Ako bi na mjestu nečistoće bilo hrđe, ono se ne može očistiti potiranjem, jer je nečist prodrla kroz površinu, te je nužno koristiti vodu.[83]

Ako bi se na nožu našla krv, koga bi očistili prašinom - bit će čist, jer je cilj ukloniti tragove nečistoće, a to se ostvarilo kada se nož potrao prašinom.[84]

ISUŠIVANJE

Isušivanje je način čišćenja samo nečiste zemlje. Kada se nečista zemlja isuši i ne pojave se na njoj nikakvi tragovi nečistoće, smatra se da je isušivanjem postala čista.

Ono što je čvrsto postojano na zemlji, kao drvo, bilje, kamenčići ili pijesak, tretira se kao zemlja, za razliku od hasure, ćilima ili odjeće, koji nisu zemlja, niti su stalno za nju vezani. Takvi predmeti se ne mogu ni čistiti isušivanjem.[85]

Da je moguće čišćenje zemlje isušivanjem, argumenti su nam:

1. Od Ibn Omera (r.a.) se prenosi da je rekao:

---

83 El-Hidaja me'al-feth, I, 137.

84 Šerhul-mun'je, 177.

85 Reddul-muhtar, I, 311; Šerhul-mun'je, 187.

كُنْتُ أَبِيتُ فِي الْمَسْجِدِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكُنْتُ شَابًّا عَزَبًا وَكَانَتِ الْكِلَابُ تَبُولُ وَتُقْبِلُ وَتُدْبِرُ فِي الْمَسْجِدِ فَلَمْ يَكُونُوا يَرُشُّونَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ

"U vrijeme Allahovog Poslanika (a.s.) spavao bih u džamiji, a bio sam mladić, neoženjen. Psi bi urinirali, vršljali naprijed-nazad po mesdžidu, i to se ne bi nikako polijevalo vodom."[86]

Ako se ne prihvati da se zemlja može čistiti isušivanjem, onda bi ona ostajala kao nečista, iako se zna da su ashabi stalno na njoj klanjali. Pretpostavka da je ostajala nečistom kosi se i sa činjenicom da je ona čista. Prema tome, nužno je da se ona čisti isušivanjem.[87]

2. Od Nafi'a se prenosi da je Ibn Omer (r.a.), upitan o baščama u kojima se nađe nečisti, ljudskog urina i životinjske balege, rekao:

إِذَا سَالَتْ عَلَيْهِ الْأَمْطَارُ وَجَفَّفَتْهُ الرِّيَاحُ فَلَا بَأْسَ فِي الصَّلَاةِ فِيهِ يَذْكُرُ ذَلِكَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

"Ako na njih padaju kiše i suše ih vjetrovi, nema nikakve smetnje da se namaz obavi u njima, što se navodi od Vjerovjesnika (a.s.)."[88]

3. Od Muhameda b. el-Hanefije se navodi da je rekao: "Kada se zemlja osuši, postaje čista."[89]

Ovakva predaja prenosi se i od Aiše (r.a.) kao mevkuf (njene riječi), a to se ne može spoznati osobnim promišljanjem, te stoga ima tretman merfu'a (riječi Allahova Poslanika (a.s.)). Ibn Ebi Šejbe ga bilježi kao merfu' od Ebu Dža'fera el-Bakira.[90]

Slučaj beduina koji se pomokrio u džamiji, nakon čega je Vjerovjesnik (a.s.) naredio da se donese vode i posuo po tome mjestu[91], ne ukazuje na to da se zemlja ne može očistiti samim

---

86 Hadis prenosi Ebu Davud, poglavlje: "Tahurul-erdi iza jebiset" (Zemlja je čista kada se osuši).

87 Fethul-kadir, I, 138.

88 Hadis prenosi Et-Taberani u El-Evsatu.

89 Hadis prenosi Ibn Ebi Šejbe.

90 Više vidi u: I'alaus-sunen, II, 282.

91 Hadis prenosi El-Buhari, 219.

isušivanjem, jer se u hadisu ni implicite ni eksplicite ne ukazuje na to da je čišćenje zemlje moguće jedino vodom. Hanefije smatraju da se onečišćena zemlja čisti polijevanjem vode po njoj, kao što se čisti i isušivanjem, a u hadisu se samo navodi da je Vjerovjesnik (a.s.) koristio jedno od dva moguća sredstva za čišćenje. Korištenje jednog ne znači da se ne može koristiti i drugo.[92]

Tvrdnja da je isušivanje samo po sebi dovoljno za čišćenje i da ne bi postojala obaveza traženja vode[93] je neosnovana, jer je korištenje vode brži način čišćenja mesdžida u vrijeme kada mnogi ljudi žele obaviti namaz, za razliku od iščekivanja da se zemlja sama osuši. U tome je odgađanje ispunjavanja ove obaveze. Korištenje vode je, također, biranje boljeg sredstva za čišćenje, kojim se postiže bolja čistoća i otklanja se neugodan miris.[94]

Bitno je istaći da se zemlja nepotpuno čisti isušivanjem nečisti i stoga je dozvoljeno obaviti namaz na njoj, ali nije dozvoljeno njome tejemum uzeti, jer je prije zaprljanja bila i čista i čisteća, a zaprljanjem je ostala bez oba svojstva. Nakon toga isušivanjem, po Šerijatu, vraćeno joj je jedno od svojstava - čistoća, a drugo je, kako je poznato, i dalje nevraćeno. Ako zemlja nije čisteća, nije ispravno njome uzimati tejemum. U osnovi, nije isušivanje pravo sredstvo za čišćenje uprljane zemlje, međutim, ova analogija je napuštena zbog predaje koja ukazuje na to da je zemlja čista za klanjanje, pa se stoga i ograničava samo na to.[95]

TRANSFORMACIJA

Transformacija izmjenjuje osobine i karakteristike nečisti, tako da ona to prestaje biti samim gubljenjem svojstava nečistoće u sebi.[96]

92 Evdžezul-mesalik, II, 366.
93 Fethul-bari, I, 325.
94 Evdžezul-mesalik, I, 366.
95 Više vidi u: I'ala'us-sunen, I, 281.
96 Beda'ius-sana'i, I, 85.

Kada se nečista materija izmijeni i pretvori se u drugu, ona postaje čista, zbog toga što Šerijat neku stvar smatra nečistom na osnovu njene suštine, a suština stvari se mijenja promjenom nekih njenih osobina, pogotovo potpunom promjenom. Kost i meso nisu so, ali kada to postanu tako će se i tretirati. Sličan primjer u Šerijatu je sa spermom (nutfom), koja je nečista, postaje zakvačkom (alekom) koji je, također, nečist, nakon čega postaje embrion (mudga), koji je čist. Ili, voćni sok je čist, ali pretvara se u vino i postaje nečist; pretvara se u sirće i ponovo postaje čist. Na osnovu toga spoznajemo da pretvaranje materije zahtijeva nestanak osobine koja joj je bila svojstvena.[97]

Prenosi se od određenog broja ashaba i tabi'ina dozvola za pravljenje i korištenje sirćeta od vina, među kojima su Alija, Ibn Abbas, Ebud-Derda, Ata b. Ebi Rebbah, Omer b. Abdulaziz i dr.[98]

Prema ovome, lug od nečistoće, nakon što je ona spaljena, jeste čist. Sapun, napravljen od nečiste masti, jeste čist. Nečistoća, ako se taloži na dnu bunara i pretvori se u glinu, postaje čista. Na isti način su brojni šejhovi davali fetve da je čist kuhani pekmez i kada su mu grožđice nečiste. Također, ako bi sezam[99] bio nečist, postao bi čist kada bi se iscijedio, pogotovo, ako je za njim opća potreba.[100]

ŠTAVLJENJE

Štavljenje podrazumijeva svaku radnju koja sprječava truhljenje i kvarenje kože, a dijeli se na dvije vrste:

1. Stvarno štavljenje na način da se koža štavi čistim sredstvima namijenjenim za to, kao što su hrastove šiške, hajduk[101], so i sl.

97 Reddul-muhtar, I, 218.
98 Više vidi u: I'la'us-sunen, XVIII, 41.
99 Biljka za koju je latinski naziv Sesamum indicum. (prim. prev.)
100 Više vidi u: Reddul-muhtar, I, 316.
101 Vrsta biljke, bot. Mirabilis jalappa. (prim. prev.)

2. Pravno štavljenje s ciljem da se onemogući truhljenje i kvarenje kože na način da se nanese prašina na nju tako da bi upila vlagu iz nje ili da se izlaže suncu ili vjetru da bi se vlaga isparila. Pa kada iščezne vlaga i postane sigurno da se koža neće pokvariti ona postaje čista.[102] Štavljenjem postaju čiste kože svih životinja, bez obzira na to da li se njihovo meso jede ili ne, na osnovu riječi Vjerovjesnika (a.s.):

إِذَا دُبِغَ الإِهَابُ فَقَدْ طَهُرَ

Kada se koža uštavi - postaje čista![103]

U drugoj predaji stoji:

أَيُّمَا إِهَابٍ دُبِغَ فَقَدْ طَهُرَ

Svaka koža koja se uštavi je čista![104]

U općenitom smislu ovog hadisa, podrazumijeva se i svinjska koža. Ona postaje čista štavljenjem, po mišljenju koje se vezuje za Ebu Jusufa. Međutim, prihvaćeno je mišljenje da se svinjska koža ne može očistiti štavljenjem i ona je izuzeta iz općenitog važenja teksta hadisa, jer je svinja cijela nečista (nedžisul-'ajn).[105]

Štavljenje, također, čistim čini kožu krepane životinje na osnovu predaje Ibn Abbasa koji kaže: "Data je kao sadaka prijateljima Mejmune jedna ovca koja je krepala. Allahov Poslanik (a.s.) je prošao pokraj nje i rekao:

هَلاَّ أَخَذْتُمْ إِهَابَهَا فَدَبَغْتُمُوهُ فَانْتَفَعْتُمْ بِهِ

Zašto niste uzeli njenu kožu i uštavili je, pa se tako njome okoristili?

Oni rekoše:

إِنَّهَا مَيْتَةٌ

'Ona je krepala.'

إِنَّمَا حَرُمَ أَكْلُهَا

102 Šerhul-mun'je, 157.
103 Hadis prenosi Muslim (366)
104 Hadis prenosi Et-Tirmizi.
105 Šerhul-mun'je, 147.

Zabranjeno ju je samo jesti, odgovori Allahov Poslanik (a.s.)."[106]

Od Ibn Da'le es-Sebe'ijja se prenosi da je pitao Abdullaha b. Abbasa: "Mi smo na Magribu, vatropoklonici nam donose mješine u kojima se nalaze voda i mast?" "Pij iz njih!" "Je li to tvoje mišljenje?" Ibn Abbas na to reče: "Čuo sam Allahovog Poslanika (a.s.) kako kaže: (دِبَاغُهُ طَهُورُهُ) *Štavljenje kože čini je čistom.*[107] Predaja koja se vezuje za Abdullaha b. Ukejma, u kojoj se kaže da im je u pismu od Allahovog Poslanika (a.s.) došlo da od krepane životinje ne koriste kožu (ihab), niti tetive ('asab),[108] jeste problematična. Ako i pretpostavimo da je pouzdana, opet nam ne govori o zabrani korištenja kože nakon štavljenja, jer se pojmom ihab označava koža prije štavljenja. Nakon toga procesa za kožu se više ne koristi taj termin. Kožu krepane životinje prije njenog štavljenja nije dozvoljeno koristiti zbog njene nečistoće.

Štavljenu kožu je dozvoljeno koristiti na sve načine. No, ako se radi o koži krepane životinje, koju je inače dozvoljeno jesti, tu kožu nije dozvoljeno upotrebljavati na osnovu riječi Allaha (dž.š.): *Zabranjuje vam se strv...*[109], a koža je dio nje, dok je Allahov Poslanik (a.s.), što je već navedeno, rekao o ovci Mejmune: *Zabranjeno ju je samo jesti.*

Ako se radi o koži životinje koja se inače ne jede, po konsenzusu islamskih naučnika, ni njena koža se ne može upotrebljavati, jer štavljenje nije jače od klanja, a klanjem ne postaje dozvoljeno jesti meso životinje čije je konzumiranje inače zabranjeno. Na isti način štavljenje njihove kože ne čini je dozvoljenom za upotrebu.[110]

Bitno je istaći da klanje na šerijatski način čini čistom kožu životinje, pa makar se njeno meso i ne jelo, izuzev svinje. Na to ukazuju sljedeći slučajevi:

106 Hadis prenosi Muslim, (363)
107 Hadis prenosi Muslim (366)
108 Hadis prenosi Et-Tirmizi i smatra ga hasenom.
109 El-Ma'ide, 3.
110 Reddul-muhtar, I, 203.

1. hadis Abdullaha b. Ukejma, ranije naveden, da su dobili pismo od Allahovog Poslanika (a.s.) da se ne koriste kožom, niti tetivama crknute životinje. Hadis iznosi sud o korištenju životinja koja su krepale, a zaklana životinja se ne smatra krepanom.[111]

2. Aiša (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

ذَكَاةُ الْمَيْتَةِ دِبَاغُهَا

Klanje krepane životinje je njeno štavljenje[112], a od Abdullaha b. Harsa je zabilježen kao merfu' (riječi Allahovog Poslanika (a.s.)):

ذَكَاةُ كُلِّ مَسْكٍ دِبَاغَةُ

Klanje svake kože je njeno štavljenje.[113]

Od Seleme b. el-Muhabbika se prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) u pohodu na Tebuk zatražio vode od neke žene, koja mu je rekla:

"Imam je samo u mješini od uginule životinje."

أَلَيْسَ قَدْ دَبَغْتِهَا

Zar je nisi štavila?

بَلَى

"Naravno da jesam."

Poslanik (a.s.) tada reče:

فَإِنَّ دِبَاغَهَا ذَكَاتُهَا

Njeno štavljenje je njeno čišćenje![114]

Hadisi ukazuju na to da je klanje životinje osnova da bi ona bila čista, a da je štavljenje zamjena za klanje, ako ono nije obavljeno.

Vuna, dlaka, rogovi, krila, papci i svi dijelovi čijim odsijecanjem životinja ne osjeća bol su čisti, ako na njima nema sala. Na to ukazuje sljedeće:

---

111 Više vidi u: Šerhul-mun'je, 147.
112 Hadis prenosi En-Nesa'i.
113 Hadis prenosi El-Hakim.
114 Hadis prenosi En-Nesa'i.

1. riječi Allahovog Poslanika (a.s.) o Mejmuninoj ovci:

إِنَّمَا حَرُمَ أَكْلُهَا

Zabranjeno ju je samo jesti.

2. kazivanje Ibn Abbasa (r.a.) da je Allahov Poslanik (a.s.) zabranio od krepane životinje samo njeno meso, a kožu, dlake i vunu nije.[115]

إِنَّمَا حَرَّمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْمَيْتَةِ لَحْمَهَا وَأَمَّا الْجِلْدُ وَالشَّعْرُ وَالصُّوفُ فَلاَ بَأْسَ بِهِ

3. predaja Ibn Abbasa, u kojoj kaže da je ovca Sevdete bint Zem'a krepala, što je ona popratila riječima: "Allahov Poslaniče, krepala je ona", tj. ovca. *Zašto niste uzeli njenu kožu?* Rekoše: "Da uzmemo kožu životinje koja je krepala?" Allahov Poslanik (a.s.) joj tada pojasni: *Uzvišeni Allah je rekao:*

> ***Reci: "Ja ne vidim u ovome što mi se objavljuje da je ikome zabranjeno jesti ma šta drugo osim strvi, ili krvi koja ističe, ili svinjskog mesa..."[116] a vi to ne jedete. Ako je uštavite, koristite je (إِنْ تَدْبُغُوهُ فَتَنْتَفِعُوا بِهِ).***

Poslala je po nju, zgulila joj kožu, pa ju je uštavila i napravila od nje mješinu koja je kod nje i dotrajala.[117]

Hadis ukazuje na to da je samo zabranjeno jesti meso.

4. Ez-Zuhri kaže o kostima krepanih životinja, kao što je slon i sl., da je zatekao ranije islamske naučnike koji su se njima češljali i uzimali ih kao bočice za ulje i u tome nisu vidjeli ništa loše. Ibn Sirin i Ibrahim ističu da nema nikakve smetnje da se vrši prodaja slonovače.[118]

115 Hadis prenosi Ed-Darekutni.

116 El-En'am, 145.

117 Hadis prenosi Ahmed sa autentičnim senedom.

118 Kao mu'allak hadis spominje ga El-Buhari u poglavlju "Ma jeka'u minen-nedžasat fis-semen vel-ma'" (Nečisti koje upadnu u maslo ili vodu).

Također i sirište je čisto kada se izvadi iz krepane životinje, bez obzira na to bilo u čvrstom ili tečnom stanju, jer je ono od mlijeka koje nastaje od grizina u buragu i krvi, pa ako nije bilo nečisto dok je životinja bila živa, nije ni nakon njene smrti.[119]

Ako se urede crijeva krepane životinje, na način da se obrade tako da se onemogući truhlež i kvarljivost, ona su čista, te postaju poput uštavljene kože. Isto je i s maternicom ili drobom. Ni njih nije dozvoljeno jesti, ali ih je dozvoljeno koristiti u druge svrhe, kao za sačinjavanje posuda za maslo ili vodu.[120]

119 Reddul-muhtar, I, 206; Šerhul-mun'je, 150.
120 Šerhul-mun'je, 196.

VRSTE ČISTOĆE

Čistoća se dijeli na dvije vrste: čistoća od nečiste materije (hubs) i čistoća od nečistog stanja (hades).

ČISTOĆA OD NEČISTE MATERIJE

Čistoća od nečiste materije obuhvata čistoću odjeće, tijela i prostora.

Pojam hubs podrazumijeva nečist i obuhvata sve vrste prljavštine. Brojne su vrste nečisti. Između ostalih, to su:

1. Sve što izlazi iz tijela čovjeka, kao što je urin, stolica, sperma, sluz (mezj)[121], vedj,[122] krv u periodu mjesečnice (hajz), nakon porođaja (nifas) i istihaze, krv koja teče iz rane, gnoj i povraćanje punim ustima. Da sve navedeno spada u nečisti, argumenti su:

a) Uzvišeni Allah je obaveznim učinio čišćenje nakon što se navedene nečistoće pojave. Tako je na kraju ajeta u kojem se govori o abdestu i tejemumu rekao:

> ***Allah ne želi da vam pričini poteškoće, već želi da vas učini čistim...***[123]

O kupanju od džunupluka je rekao:

> ***A ako ste džunubi, onda se okupajte...***[124]

---

121 rijetka (sluzava) tečnost koja izlazi prilikom nadražaja (prije sperme). (prim. prev.)

122 bijela bezmirisna tečnost koja se pojavljuje nakon uriniranja. (prim. prev.)

123 El-Ma'ide, 6.

124 Ibid.

Dok je o kupanju poslije mjesečnog pranja rekao:

... i ne prilazite im dok se ne okupaju. A kada se okupaju, onda im prilazite onako kako vam je Allah naredio.[125]

A čisti se samo ono što je nečisto.

b) Uzvišeni Allah je rekao:

... koji će im lijepa jela dozvoliti, a ružna im zabraniti...[126]

Zdrava priroda ružnim smatra navedene fiziološke pojave, jer se one pretvaraju u nečist i smrad.

c) Došla je naredba da se uklanjaju sve gore navedene nečistoće kada se nađu na tijelu, odjeći ili mjestu. Da po šerijatskim propisima one nisu nečiste, ne bi bila ni izrečena naredba da se uklanjaju. Međutim, Allahov Poslanik (a.s.) je naredio da se pospe voda po urinu beduina,[127] u predajama je naveden uvjet da se sperma uklanja bilo pranjem, bilo potiranjem, trljanjem, struganjem ili sapiranjem, na osnovu čega zaključujemo da i ne bi imala smisla naredba o uklanjanju neke stvari ako ona nije nečista. Allahov Poslanik (a.s.) o onome kome se pojavljuje sluz (mezj) kaže:

يَغْسِلُ ذَكَرَهُ وَيَتَوَضَّأُ

Oprat će svoj spolni ud i uzeti abdest.[128] O krvi mjesečnog pranja koja se nađe na odjeći je rekao:

تَحُتُّهُ ثُمَّ تَقْرُصُهُ بِالْمَاءِ ثُمَّ تَنْضَحُهُ ثُمَّ تُصَلِّي فِيهِ

...sastruži je, potom je istrljaj vodom, i isperi je, a onda klanjaj u njoj.[129]

Krv koja nije potekla iz rane ne smatra se nečistom, jer nije mesfuh (koja se izlijeva). Nečista je samo krv koja ističe, što se zaključuje na osnovu riječi Uzvišenog Allaha:[130]

125 El-Bekare, 222.

126 El-'Araf, 157.

127 Ranije je naveden izvor ovog hadisa.

128 Hadis prenosi Muslim (303)

129 Hadis prenosi Muslim (291)

130 El-Beda'i, I, 61.

Reci: "Ja ne vidim u onome što mi se objavljuje da je ikome zabranjeno jesti ma šta drugo osim strvi, ili krvi koja ističe, ili svinjskog mesa, - to je doista pogano..."[131]

Na osnovu toga, ako se krv nalazi u svom osnovnom ishodištu, ne smatra se nečistom. Ako bi čovjek klanjao, a u džepu imao pokvareno jaje čiji se žumance pretvorilo u krv, ne bi se smatralo da nosi nečist i namaz bi mu bio ispravan. Međutim, ako bi nosio epruvetu krvi, namaz mu ne bi bio ispravan, jer je nosio nečist.

Krv koja ostane u venama nakon klanja životinje ne smatra se nečistom, jer se ne izlijeva i dozvoljeno ju je jesti uz meso, kao što je čista i krv ribe. Ovaj stav je donesen na osnovu konsenzusa islamskih naučnika.

Krv stjenice i buhe ne smatra se nečistom i ako bi pala u vodu ili se našla na odjeći neće je onečistiti, jer je zaštita odjeće i posuđa od nje nemoguća.

Ako je povraćena količina manja od količine iz punih usta, ne smatra se nečistom, zbog male količine i stoga što nije obavezno obnavljanje abdesta ako ona izađe. No, imam Muhamed ipak smatra da se radi o nečisti.[132]

U suštu nečist spada sve ono što izađe iz tijela ostalih životinja, kao što su urin, izmet i krv, jer je svojstvo nečisti prisutno kod njih. Tu se radi o prljavštini i ona se preinačuje u truhlež i smrad, a moguće ih se, s druge strane, uščuvati.

Od Abdullaha b. Mes'uda (r.a.) se prenosi da je rekao:

أَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْغَائطَ فَأَمَرَنِي أَنْ آتِيَهُ بِثَلاَثَةِ أَحْجَارٍ فَوَجَدْتُ حَجَرَيْنِ وَالْتَمَسْتُ الثَّالِثَ فَلَمْ أَجِدْهُ فَأَخَذْتُ رَوْثَةً فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَأَخَذَ الْحَجَرَيْنِ وَأَلْقَى الرَّوْثَةَ وَقَالَ هَذَا رِكْسٌ

"Otišao je Vjerovjesnik (a.s.) da obavi veliku nuždu, a meni je naredio da mu donesem tri kamenčića. Našao sam dva, ali treći nisam

131 El-En'am, 145.
132 El-Beda'i, I, 61.

mogao. Uzeo sam zato balegu i donio mu je. On uze dva kamenčića, a balegu baci, govoreći: *Ovo je nečisto.*[133]

U *Sahihu* El-Buharije se navodi da je on (a.s.), pošto je prošao pored dva kabura, rekao:

إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لاَ يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ

Oni se, doista, sada kažnjavaju, ali se ne kažnjavaju zbog velikih pogrešaka. Jedan od njih se nije čuvao urina...

Ebu Hurejre kao merfu' (riječi Allahova Poslanika (a.s.)) prenosi sljedeće:

اسْتَنْزِهُوا مِنَ الْبَوْلِ فَإِنَّ عَامَّةَ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنْهُ

"Čistite se od urina, jer je većina kaburske kazne zbog njega."[134]

Od Ebu Umame se kao merfu' prenosi:

اتَّقُوا الْبَوْلَ فَإِنَّهُ أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ فِي الْقَبْرِ

"Čuvajte se urina, jer je to prvo za što će čovjek polagati račun u kaburu."[135]

Hadisi svojom općenitošću ukazuju na to da su nečiste sve vrste urina.

Predaja od Enesa (r.a.) u kojoj se kaže:

قَدِمَ أُنَاسٌ مِنْ عُكْلٍ أَوْ عُرَيْنَةَ فَاجْتَوَوُا الْمَدِينَةَ فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِلِقَاحٍ وَأَنْ يَشْرَبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَأَلْبَانِهَا

"Došli su neki ljudi iz Ukle, ili Urejne. U Medini ih je dugo boljela utroba, zbog čega im je Vjerovjesnik (a.s.) naredio da budu uz deve i piju njihovo mlijeko i urin."[136] Ovaj hadis ne potvrđuje čistoću urina deve. Sve što se može iz ovoga izvući jeste da im je Poslanik (a.s.) dozvolio piti urin deva zbog bolesti od koje su bolovali.

133 Hadis prenosi El-Buhari (156)
134 Hadis prenosi Ibn Huzejme u svome Sahihu.
135 Hadis prenosi Et-Taberani, a prenosioci su mu pouzdani. Medžme'uz-zevaid, I, 205.
136 Hadis prenosi El-Buhari (233).

Dozvola konzumiranja nekoga sredstva u trenucima nužde ne čini ga potpuno dozvoljenim i čistim.

3. U nečisti se ubraja, također, izmet ptica koje se ne pogane u vazduhu, kao što su kokoš i patka, jer je svojstvo nečisti prisutno kod njih i radi se o prljavštini koja se pretvara u truhlež i smrad.

Međutim, izmet ptica koje se pogane u vazduhu je dvovrstan. Onih čije se meso jede, kao što su golub i vrabac, izmet je čist. Ovaj stav je zauzet na osnovu saglasnosti ummeta na praksi da se golubovi drže u Mesdžidul-haramu i drugim džamijama, iako se znalo da će ih ove životinje poganiti. Da je njihov izmet nečist, ne bi se to dozvolilo, shodno naredbi da se džamije održavaju čistim. Izmet ptica čije se meso ne jede, kao što su soko i lunja, smatra se manjom nečisti, jer se teško od njega uščuvati. Dozvoljeno je klanjati u odjeći na kojem bi bilo njihova izmeta, sve dok taj zaprljani dio ne bi dostigao četvrtinu odjeće, kao što je već rečeno.

4. Nečisto je, također, alkoholno piće, o čemu svjedoče:

a) Allahove riječi:

> ***O vjernici, vino i kocka i kumiri i strelice za gatanje su odvratne stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite da biste postigli što želite.***[137]

Pod pojmom ridžs (odvratne stvari) podrazumijeva se nečist.

b) Od Ebu Sa'lebe el-Hušenija se prenosi da je kazao Allahovom Poslaniku (a.s.): "Mi smo u susjedstvu sa sljedbenicima Knjige, a oni u svojim loncima kuhaju svinjetinu, a iz posuda piju vino." Na to mu Poslanik (a.s.) reče:

إِنْ وَجَدْتُمْ غَيْرَهَا فَكُلُوا فِيهَا وَاشْرَبُوا وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا غَيْرَهَا فَارْحَضُوهَا بِالْمَاءِ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا

Ako nađete drugo posuđe jedite i pijte iz njega, a ako ne nađete drugo operite ga vodom i jedite i pijte.[138]

137 El-Maide, 90.
138 Hadis prenosi Ebu Davud.

Vjerovjesnik (a.s.) mu je naredio da opere posudu iz koje se pije vino, što jasno govori o tome da je ono nečisto.

c) Osman (r.a.) je govorio:

اجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمَّاهَا أُمَّ الْخَبَائِثِ

"Klonite se vina, doista ga je Allahov Poslanik (a.s.) nazvao izvorom svih zala."[139]

Opća naredba da se vino izbjegava kazuje da je ono nečisto, kao što pojmovi hubs (opakost, zloba, pokvarenost) i haba'is (zla, pokvarenosti, bestidnosti), upotrijebljeni u gornjoj predaji, u govoru Zakonodavca najčešće označavaju ono što je nečisto.

d) Prenosi se da se Halid b. el-Velid mazao kremom koja je spravljena od alkohola. Omer (r.a.) mu je zbog toga pisao: "Allah (dž.š.) je zabranio alkohol i vašim stomacima i kosama i kožama." U drugoj predaji stoji: "Čuo sam da se masiraš alkoholom, a Allah (dž.š.) je zabranio alkohol u cijelosti. Zabranio je nanošenje alkohola, kao i njegovo pijenje. Nemojte ga, stoga, nanositi na vaša tijela, jer je on nečist."[140]

Islamski naučnici su se složili da je nečisto vino koje se dobije od soka grožđa. O drugim opojnim pićima oni se razilaze da li su nečista ili ne, iako su saglasni da ih je zabranjeno konzumirati. Zbog navedenog, neki ih ubrajaju u manje nečisti. Šejh Muhamed el-Hamid je davao fetve o tome, u kojima kaže: "Ovo pitanje je vrlo rašireno, gledajući na veliku potrebu za njim. Ljudi masovno koriste preparate u kojima ima alkohola, jer su uneseni u sredstva za dezinfekciju (kao čisti alkohol) i sredstva za uljepšavanje (kao što je kolonjska voda).

Pa, ako osoba koristi kolonjsku vodu ili čisti alkohol, a mjesto nanošenja nije dostiglo četvrtinu tijela ili četvrtinu odjeće, dozvoljeno joj je obaviti namaz bez njihovog odstranjivanja.

139 Predaju bilježi Ibn Hibban.

140 Predaju bilježi Se'id b. Mensur u svome Sunenu, a El-Hakim u svome Ta'rihu.

Obavezno je onom koji želi da obavi namaz da očisti svoju odjeću, tijelo i mjesto gdje će namaz obaviti od svih nečisti o kojima smo govorili, kao i onih njima sličnih. To je stav većine naučnika ummeta.[141]

Koje se nečisti tolerišu

Tolerišu se manje nečisti od kojih se teško uščuvati, ili ih je teško uklanjati. Ovako se želi olakšati vjernicima i otkloniti im poteškoće. Takva nečist je štrcanje urina po odjeći, tijelu ili mjestu, ako je veličine koliko su glave igli, s obzirom na to da se ne vidi očima.[142] To se toleriše, jer se teško toga uščuvati. Prenosi se od El-Hasan el-Basrija (rahimehullah) da je rekao: "Ko može obuzdati širenje tečnosti? Mi se nadamo da će nam se Allah (dž.š.) smilovati za mnogo veće stvari od ovoga."[143]

Također, muhe padaju na nečisti, zatim dolaze na odjeću klanjača i neminovno je da se na njihovim nogama nađe nečisti, od koje se niko ne može uščuvati.

Islamski naučnici su saglasni da je dozvoljeno obaviti namaz onome koji se poslije velike nužde čistio samo kamenčićima, iako je poznato da čišćenje kamenčićima ne uklanja nečistoću u potpunosti, nego je samo smanjuje. Ovo ukazuje na to da mala nečist ne smeta.

Količina nečisti koja se toleriše određuje se dirhemom. Za nečisti u čvrstom stanju uzima se težina dirhema, a za one u tekućem njegova površina. Po konsenzusu islamskih naučnika, dozvoljeno je zadovoljiti se samo kamenčićima kod pranja nakon velike nužde. Kamenčići ne uklanjaju tragove nečisti, nego je samo umanjuju i isušuju. Ovim se potvrđuje da se nečist oko čmara toleriše, a mjesto oko čmara je upoređeno sa dirhemom.[144]

141 Više vidi u: Šerhul-mun'je, 177.
142 Šerhul-mun'je, 179.
143 Predaju bilježi Ibn Ebi Šejbe.
144 Više vidi u: Beda'i'us-sana'i', I, 79.

Ova količina koja se toleriše odnosi se na one nečisti o kojima postoji saglasnost i koje se imenuju kao teške nečisti. Međutim, količina onih nečisti o kojima nema saglasnosti, kao što su preparati od alkohola, izuzimajući vino koje je dobiveno od grožđa, urin životinja čije se meso jede, izmet ptica čije se meso ne jede, a koje se pogane u zraku, jeste veća, a one se, inače, nazivaju slabim nečistima.

Toleriše se manje od četvrtine odjeće i tijela na kojem se nađe, jer zapreka za ispravno obavljanje namaza jeste ako su te nečisti obilne i prekomjerne. Nema sumnje da to, ako je manje od jedne četvrtine zaprljano, nije prekomjerno i obilno.

Ako su se pomiješale slabe nečisti sa teškim, one će se tretirati kao i teške.

Slabe nečisti se mogu vidjeti samo na onome što nije u tekućem stanju. Ako, pak, u tečnost upadne makar malo slabe ili teške nečisti, smatrat će se nečistom.[145]

Zakonodavac toleriše mulj u kišnim i blatnim danima makar ga u nuždi upila cijela odjeća, sve dok se u njemu ne vidi očita nečist.

Kako se odstranjuje nečist

Nečist može biti vidljiva i nevidljiva.

Ako je vidljiva, na način da se vidi golim okom, čišćenje zaprljane odjeće se postiže pranjem vodom ili bilo kojom drugom tečnošću koja će ukloniti nečist tako da nestane njen osnovni dio, izuzimajući tragove koji ostaju i koje je teško potpuno izbrisati. Da bi se ti tragovi potpuno uklonili, potrebna su, izuzev vode, i druga sredstva, kao što je sapun i sl., a nije obavezno njihovo korištenje i neće smetati ako nešto ostane što čista voda nije mogla ukloniti. Od Ebu Hurejre (r.a.) se prenosi da je Havla bint Jessar došla Vjerovjesniku (a.s.), rekavši ga: "Allahov Poslaniče, imam samo jednu odjeću i ja u njoj dobijem mjesečno pranje." Poslanik (a.s.) joj na to reče:

145 Reddul-muhtar, I, 322.

فَإِذَا طَهُرْتِ فَاغْسِلِي مَوْضِعَ الدَّمِ ثُمَّ صَلِّي فِيهِ

Kada prestane mjesečno pranje, operi krvavi dio, a potom u tome klanjaj. Ona ga je dalje pitala: "Allahov Poslaniče, ali ako ne nestanu tragovi?"

يَكْفِيكِ الْمَاءُ وَلاَ يَضُرُّكِ أَثَرُهُ

Dovoljna ti je voda i neće ti smetati tragovi krvi, odgovori Poslanik (a.s.).[146]

Od Aiše (r.a.) se prenosi da je, upitana o ženi koja ima menstruaciju i kojoj na odjeći ostane krvi, rekla:

تَغْسِلُهُ فَإِنْ لَمْ يَذْهَبْ أَثَرُهُ فَلْتُغَيِّرْهُ بِشَيْءٍ مِنْ صُفْرَةٍ

"Operi je, a ako ne iščeznu tragovi, pokušaj ih neutralisati šafranom."[147]

U slučaju da nečist nije vidljiva, kao kada nema drugačiju boju od boje odjeće na kojoj se nalazi, odjeća će se čistiti pranjem sve dok ta osoba koja pere ne bude sigurna da je ona čista. Postat će sigurna ako je opere tri puta. Taj stav je donesen na osnovu hadisa, kojeg, kao merfu', prenosi Ebu Hurejre:

إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلاَ يَغْمِسْ يَدَهُ فِي الإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهَا ثَلاَثًا فَإِنَّهُ لاَ يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ

Kada se neko od vas probudi iz sna, neka ne zagnjuruje ruku u posudu dok je ne opere tri puta, jer on ne zna gdje mu je ruka noć provela.[148]

Također, sigurno će se osjećati od nečistoće osoba koja veću količinu vode propusti kroz zaprljanu odjeću.

Ako se radi o gruboj odjeći koja je upila nečist, uvjet je da se ona očisti da se opere tri puta, uz cijeđenje nakon svakog pranja, ili da se duži period propušta kroz nju obilna voda, kao kada bi se zaprljani ćilim ostavio u rijeci dan ili noć i smatrat će se čistim i bez cijeđenja.

146 Hadis prenosi imami Ahmed.
147 Predaju bilježi Ebu Davud.
148 Hadis prenosi Muslim (278).

Cilj čišćenja jeste uklanjanje tragova nečisti sve dok je to moguće, bez obzira na koji način to čišćenje bilo i kojim sredstvima.[149]

Da je dozvoljeno uklanjati nečist i drugim sredstvima izuzev vode, dokazuje predaja od Aiše (r.a.), u kojoj se kaže:

مَا كَانَ لإِحْدَانَا إِلاَّ ثَوْبٌ وَاحِدٌ تَحِيضُ فِيهِ فَإِذَا أَصَابَهُ شَيْءٌ مِنْ دَمٍ قَالَتْ بِرِيقِهَا فَقَصَعَتْهُ بِظُفُرِهَا

"Jedna od nas je imala jednu odjeću u kojoj bi imala mjesečno pranje, pa ako bi na njoj ostalo nešto krvi navlažila bi to pljuvačkom i istrugala noktom."[150] U drugoj njenoj predaji stoji:

كَانَتْ إِحْدَانَا تَغْسِلُ دَمَ الحيضَةِ بِرِيقِهَا تَقْرِصُهُ بِظُفُرِهَا

"Jedna od nas bi prala krv od mjesečnice pljuvačkom, istrljujući je noktom."[151]

Već ranije su navedeni brojni načini za odstranjivanje nečisti u poglavlju Sredstva čišćenja.

Čišćenje nakon obavljene nužde

Jedan od načina čišćenja tijela jeste čišćenje nakon obavljene nužde (el-istindža).

Definicija čišćenja

Pod gornjim pojmom podrazumijeva se odstranjenje tragova nečisti sa tijela nakon obavljene velike ili male nužde.

Tretiranje ovog pitanja

Ovo čišćenje se smatra pritvrđenim sunnetom. Uzvišeni Allah o stanovnicima Kuba'a kaže:

149 Šerhul-mun'je, 186.
150 Hadis prenosi El-Buhari (312).
151 Predaju bilježi Abdurrezak u svom Musannefu, I, 45.

...u njoj su ljudi koji voli da se često peru, a Allah voli one koji se mnogo čiste.[152]

Od Ebu Hurejre se kao merfu‘ prenosi:

نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ فِي أَهْلِ قُبَاءَ (فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ) قَالَ كَانُوا يَسْتَنْجُونَ بِالْمَاءِ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ فِيهِمْ

"Ovaj ajet je objavljen u vezi sa stanovnicima Kuba'a. (*U njoj su ljudi koji voli da se često peru, a Allah voli one koji se mnogo čiste.*) Oni su se poslije nužde prali vodom, pa o njima govori ovaj ajet."[153]

Od Enesa (r.a.) se prenosi da je rekao:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْخُلُ الْخَلاَءَ فَأَحْمِلُ أَنَا وَغُلاَمٌ إِدَاوَةً مِنْ مَاءٍ وَعَنَزَةً يَسْتَنْجِي بِالْمَاءِ

"Allahov Poslanik (a.s.) bi ulazio u zahod, a ja i još jedan dječak bismo mu donosili mješinu sa vodom i njegov štap, i on bi se poslije obavljene nužde čistio vodom."[154]

Ovo je u slučaju kada nečist ne prelazi mjesto na kojem se pojavila (analni otvor) ili kada ga prelazi vrlo malo, što se toleriše. Međutim, ako nečist prijeđe preko te granice koja se može tolerisati, nju je nužno oprati vodom i tada je čišćenje farz.

Ako čišćenje nije moguće zbog bolesti, ono s čovjeka spada kao obaveza. Neće ga obaviti ni kada je s njim neko pred kim ne smije otkriti svoja stidna mjesta, a ne nađe ništa čime bi se zaklonio i kada ta osoba ne odvraća pogled od njega, iako je on to tražio. Međutim, ako nečist prelazi analni otvor, nastojat će bar umanjiti nečist s onoliko kamenčića koliko može, ne otkrivajući svoje stidno mjesto, i klanjat će.[155]

Nije propisano čistiti se nakon puštanja vjetrova ili nakon spavanja, a činiti to u ovim okolnostima se smatra novotarijom.

152 Et-Tevbe, 108.
153 Hadis bilježe Ebu Davud i Et-Tirmizi.
154 Hadis prenosi El-Buhari (152).
155 Više vidi u: Ed-Durrul-muhtar me‘al-hašije, I, 338.

Sredstva za čišćenje

Valjano je čistiti se svim onim što je čisto i što upija vlagu, čisti područje nečisti, ili ga bar isušuje i umanjuje.

Najbolje je koristiti ono što je bezvrijedno, kao što je kamenčić ili krpa, ili dio debljeg papira na kojem nije ništa napisano, ili vodu.

Najbolje je objediniti vodu i kamenčiće, zatim ograničiti se samo na vodu, potom koristiti samo kamenčić, a svim ovim postiže se sunnet, iako postoji razlika u njihoviim vrijednostima.[156]

Ne može se obaviti čišćenje kostima, hranom i životinjskim izmetom. Ovo se zaključuje na osnovu predaje od Abdullaha b. Mes'uda, koja se nalazi u Muslimovom Sahihu. U toj predaji stoji da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

أَتَانِي دَاعِي الْجِنِّ فَذَهَبْتُ مَعَهُ فَقَرَأْتُ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ قَالَ فَانْطَلَقَ بِنَا فَأَرَانَا آثَارَهُمْ وَآثَارَ نِيرَانِهِمْ وَسَأَلُوهُ الزَّادَ فَقَالَ لَكُمْ كُلُّ عَظْمٍ ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَقَعُ فِي أَيْدِيكُمْ أَوْفَرَ مَا يَكُونُ لَحْمًا وَكُلُّ بَعْرَةٍ عَلَفٌ لِدَوَابِّكُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلاَ تَسْتَنْجُوا بِهِمَا فَإِنَّهُمَا طَعَامُ إِخْوَانِكُمْ

Došao mi je džinski izaslanik pa sam pošao s njim i učio sam džinima Kur'an... Dalje prenosilac kaže: "Pa je išao (a.s.) s nama i pokazao nam tragove njihovih vatri. Tražili su mu potom hranu, na što im je rekao: *Vaša je svaka kost nad kojom je spomenuto Allahovo ime i koja vam se nađe u rukama. Bogatije su vam one mesom, te svaki izmet stoke je hrana za vašu stoku. Tada Allahov Poslanik (a.s.) reče nama: Nemojte se njima čistiti, jer je to hrana vaše braće.*[157]

Ako je jasno utvrđena zabrana čišćenja hranom džina, onda je preče da bude zabranjena i ljudska hrana.[158]

Ranije je spomenuto da je Vjerovjesnik (a.s.) uzeo dva kamenčića da bi se njima očistio, a bacio je balegu popratvši to riječima: إِنَّهَا رِكْسٌ *Ona je nečist.*

156 Više vidi u: Reddul-muhtar, I, 338.
157 Hadis prenosi Muslim (450).
158 Reddul-muhtar, I, 339.

Kako se obavlja čišćenje

Ne ograničava se osoba koja želi da se očisti nakon nužde posebnim načinom čišćenja, nego će sama odabrati način kojim će ostvariti cilj čišćenja, a to je čistoća zaprljanog mjesta. Ona će odabrati najbolji način za postizanje čistoće i najsigurniji da se neće isprljati.

Pohvalno je, ako ne koristi vodu, da tri puta obavi čišćenje, na osnovu naredbe da se čišćenje obavlja pomoću tri kamenčića. Ova naredba se shvata u smislu pohvalnosti, a na osnovu predaje od Ebu Hurejre (r.a.) da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

مَنِ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ مَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَحْسَنَ وَمَنْ لاَ فَلاَ حَرَجَ

Ko se čisti nakon obavljene nužde, neka to čini neparnim brojem puta. Ko tako postupi, lijepo je učinio, a ko ne, nema mu grijeha.[159]

Ako, pak, koristi vodu, neka pere onečišćeno mjesto dok ne bude siguran da je čisto. Ako je od onih koji se kolebaju, neka opere analni otvor tri puta.[160]

Čišćenje neće obavljati desnom rukom, na osnovu predaje od Ebu Katade da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

إِذَا بَالَ أَحَدُكُمْ فَلاَ يَأْخُذَنَّ ذَكَرَهُ بِيَمِينِهِ وَلاَ يَسْتَنْجِي بِيَمِينِهِ وَلاَ يَتَنَفَّسْ فِي الإِنَاءِ

Kada neko od vas urinira, neka svoj spolni ud ne prihvata desnom rukom, neka se ne čisti desnom rukom i neka ne puše u posudu.[161]

Izuzima se jedino slučaj kada se ne može očistiti lijevom rukom radi oboljenja na njoj ili sl.

Od lijepog ponašanja je da se ne okreće prema Kibli dok se čisti, jer je uglavnom tada otkriveno stidno mjesto, dok je za vrijeme vršenja male ili velike nužde okretanje leđima ili prsima prema Kibli veoma pokuđeno (mekruh tahrimi), pa makar bilo i unutar zgrade. Ovaj stav je donesen na osnovu riječi Allahova Poslanika (a.s.):

159 Hadis prenose Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madže i Ibn Hibban.
160 Reddul-muhtar, I, 337.
161 Hadis prenosi El-Buhari (154).

إِذَا أَتَيْتُمُ الْغَائِطَ فَلاَ تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ وَلاَ تَسْتَدْبِرُوهَا وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا قَالَ أَبُو أَيُّوبَ فَقَدِمْنَا الشَّأْمَ فَوَجَدْنَا مَرَاحِيضَ بُنِيَتْ قِبَلَ الْقِبْلَةِ فَنَنْحَرِفُ وَنَسْتَغْفِرُ اللَّهَ

Kada odete da obavite veliku nuždu, nemojte se prema Kibli okretati ni leđima, ni prsima, nego se okrećite istočno ili zapadno. Ebu Ejjub kaže: "Došli smo u Siriju i našli zahode napravljene prema Kibli. Okretali smo se i tražili oprosta od Allaha."[162]

Sunneti i običaji prilikom obavljanja nužde

Čovjek treba da požuri sa obavljanjem nužde, a ne da odgađa da bi mu pritužilo, jer mu to šteti zdravlju, a spomenut ćemo i da je mekruh obavljati namaz trpeći nuždu.

Treba, prije nego što uđe u zahod, da skine prsten ili drugo što nosi na čemu se nalazi neko od Allahovih lijepih imena ili neko od imena Njegova Poslanika (a.s.). Prenosi se od Enesa (r.a.) da je rekao:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْخَلاَءَ نَزَعَ خَاتَمَهُ

"Vjerovjesnik (a.s.) bi pred ulazak u zahod skidao prsten."[163]

Prije nego što uđe, treba da kaže: *"Bismillah, Allahumme inni e'uzu bike minel-hubusi vel-haba'is."* (U ime Allaha, Bože moj, utječem ti se od šejtana i šejtanki)." A ako se nađe na mjestu na kojem nema posebno izgrađenog mjesta za to, kakvo je pustinja, izgovorit će gornje riječi prije nego što otkrije stidna mjesta. Od Enesa (r.a.) se prenosi da je rekao:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْخَلاَءَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ

"Kada bi Vjerovjesnik (a.s.) ulazio u zahod rekao bi: *Allahumme inni e'uzu bike mine'l-hubusi ve'l-haba'is. (Bože moj, utječem ti se od šejtana i šejtanki).*

162 Prenosi ga El-Buhari (394).

163 Hadis prenose sastavljači Sunena i Ibn Hibban, a vjerodostojnim ga smatra Et-Tirmizi.

U drugoj predaji stoji: "Kada bi želio da uđe..."[164]

Od Alije (r.a.) se kao merfu' prenosi:

سَتْرُ مَا بَيْنَ أَعْيُنِ الْجِنِّ وَعَوْرَاتِ بَنِي آدَمَ إِذَا دَخَلَ أَحَدُهُمُ الْخَلاَءَ أَنْ يَقُولَ بِسْمِ اللَّهِ

"Zastor između očiju džinna i otkrivenih dijelova ljudskog tijela, kada uđu u zahod, jesu riječi: Bismillah (U ime Allaha).[165]

Pri ulasku, dat će prednost lijevoj nozi, a pri izlasku desnoj.

Neće otkrivati svoja stidna mjesta prije nego što hoće čučnuti, na osnovu predaje Enesa (r.a.) u kojoj se kaže:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادَ الْحَاجَةَ لَمْ يَرْفَعْ ثَوْبَهُ حَتَّى يَدْنُوَ مِنَ الأَرْضِ

"Kada bi Allahov Poslanik (a.s.) želio obaviti nuždu ne bi dizao svoje haljine dok se ne bi približio zemlji."[166]

Veoma je pokuđeno (mekruh tahrimi) vršiti malu i veliku nuždu u vodu, makar bila i tekuća, na obali rijeke, bazenu, bunaru, izvoru vode, ispod stabla, posebno ako je plodonosno, u usjev, u zelen koju ljudi koriste, na mjesta gdje se zbog obavljanja dozvoljenih poslova ljudi sastaju, na putu, pored džamije ili bajramske musalle. Ovo ukazuje na težnju islama za zaštitom okoline i čuvanjem od bolesti. Od Ebu Hurejre (r.a.) se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

اتَّقُوا اللَّعَّانَيْنِ قَالُوا وَمَا اللَّعَّانَانِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الَّذِي يَتَخَلَّى فِي طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ فِي ظِلِّهِمْ

Čuvajte se dvojice prokletnika. Ashabi upitaše: "Ko su ti prokletnici, Allahov Poslaniče?" On reče: *Onaj koji obavlja veliku nuždu na putu kuda ljudi hodaju ili tamo gdje se odmaraju.*[167]

Od Mu'aza b. Džebela se kao merfu' prenosi:

اتَّقُوا الْمَلاَعِنَ الثَّلاَثَةَ الْبَرَازَ فِي الْمَوَارِدِ وَقَارِعَةِ الطَّرِيقِ وَالظِّلِّ

164 Hadis prenosi El-Buhari (142). El-Hubus i el-Haba'is su muški i ženski šejtan ili loša (odvratna) djela.

165 Hadis prenose Ahmed, Et-Tirmizi i Ibn Madže.

166 Hadis prenose Ebu Davud i Et-Tirmizi.

167 Hadis prenosi Muslim (269).

Čuvajte se troga što prokletstvo izazivaju: obavljanje velike nužde na izvorima vode, na otvorenom putu i u hladu.

U drugoj predaji stoji: ...وَ أَفْنِيَتِهِمْ *i u njihovim dvorištima.*[168]

Od Džabira se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) zabranio da se mala nužda obavlja u stajaćoj vodi. (أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى أَنْ يُبَالَ فِي الْمَاءِ الرَّاكِدِ)[169]

U drugoj predaji stoji:

نَهَى أَنْ يُبَالَ فِي الْمَاءِ الْجَارِي

"Zabranio je da se urinira u tekućoj vodi."[170]

Za vrijeme obavljanje male nužde, osoba se neće okretati uz vjetar, da se ne bi kapljice urina vratile na nju, kao što neće čučati na nižem nivou zemlje, a okretati se prema visočijem.

Veoma je pokuđeno urinirati u kakvu rupu (jazbinu), iz bojazni da se ne bi pojavila životinja koja bi osobu mogla povrijediti, ili bi ona povrijedila životinje koje se u rupi nalaze. Prenosi se da je Vjerovjesnik (a.s.) ovo zabranio (نَهَى أَنْ يُبَالَ فِي الْجُحْرِ).[171]

Veoma je pokuđeno, također, razgovarati za vrijeme obavljanja nužde, osim ako je to potrebno. Ovakav stav je donesen na osnovu predaje Ebu Hurejre koju prenosi kao merfu':

لاَ يَخْرُجِ الرَّجُلاَنِ يَضْرِبَانِ الْغَائِطَ فَيَجْلِسَانِ كَاشِفَيْنِ عَنْ عَوْرَتِهِمَا يَتَحَدَّثَانِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَمْقُتُ ذَلِكَ

Neka dvojica ne idu da obave veliku nuždu, pa da čučnu razgovarati otkrivenih stidnih mjesta. Allah to, zbilja, mrzi.[172]

Pokuđeno je bez opravdanja urinirati stojeći. Od Aiše (r.a.) se prenosi da je rekla:

---

168 Hadis bilježe Ebu Davud, Ibn Madže i Ibn Hibban.

169 Hadis bilježi Muslim (281).

170 Hadis bilježi et-Taberani, a prenosioci su mu pouzdani, Medžme'u'z-zeva'id, I, 82.

171 Hadis su zabilježili Ahmed, Ebu Davud, en-Nesa'i i Ibn Huzejme.

172 Predaju bilježi et-Taberani, prenosioci su pouzdani, Medžme'u'z-zeva'id, I, 84.

مَنْ حَدَّثَكُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَالَ قَائِمًا فَلاَ تُصَدِّقُوهُ مَا كَانَ يَبُولُ إِلاَّ جَالِسًا

"Ko vam kaže da je Allahov Poslanik (a.s.) mokrio stojeći, ne vjerujte mu. Mokrio je samo čučeći."[173]

Predaje u kojima se govori da je Allahov Poslanik urinirao stojeći odnose se ili na postojanje opravdanja za to ili ukazuju na to da je i to dozvoljeno. Njegova, pak, najčešća praksa je bila uriniranje čučeći.

Važno je da se čovjek u potpunosti oslobodi mokraće, kao i stolice, prije nego što počne sa čišćenjem. Treba se truditi toliko sve dok ne bude siguran da na izlazu iz organa nema više urina i da je siguran da je prestao izlaziti po ustaljenom običaju. Prenosi se od Ebu Hurejre, kao merfu':

اسْتَنْزِهُوا مِنَ الْبَوْلِ فَإِنَّ عَامَّةَ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنْهُ

Odstranjujte mokraću, jer će većina kaburskog azaba biti zbog nje.[174]

Žena ne mora odstranjivati urin. Dovoljno je da, kada urinira, sačeka kraći period, a onda počne sa čišćenjem od velike nužde.[175]

Uklonit će sa lica zemlje ono što je izašlo iz njega i nastojat će se u potpunosti toga osloboditi.

Pokrit će svoja stidna mjesta prije nego što se ispravi.

Nakon što izađe iz zahoda, reći će: *"Gufranek. El-Hamdu lillahillezi ezhebe annil-eza ve afani."* (Oprost Tebi pripada! Hvala Onom, Koji je iz mene odstranio ono što me je bihuzurilo i koji mi je zdravlje dao.) Ovo se preporučuje na osnovu riječi od Aiše (r.a.):

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَرَجَ مِنَ الْخَلاَءِ قَالَ غُفْرَانَكَ

"Vjerovjesnik (a.s.) bi, kada bi izlazio iz zahoda, rekao: *Gufranek. (Oprost Tebi pripada!)*"[176]

173 Predaju bilježe: Ahmed, en-Nesa'i, et-Tirmizi i Ibn Madže.
174 Bilježi predaju Ibn Huzejme.
175 El-Hedijjetu'l-'ala'ijje, 10.
176 Predaju bilježe: Ahmed, Ebu Davud, et-Tirmizi, Ibn Hibban i el-Hakim.

Od Enesa se prenosi da je rekao:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَرَجَ مِنَ الْخَلَاءِ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنِّي الْأَذَى وَعَافَانِي

Vjerovjesnik (a.s.) bi po izlasku iz zahoda govorio: *El-Hamdu lillahillezi ezhebe anni'l-eza ve afani. (Hvala Onom Koji je iz mene odstranio ono što me je bihuzurilo i koji mi je zdravlje dao.)*[177]

Nakon toga će oprati ruke ili abdest uzeti. Prenosi se od Aiše (r.a.) da je rekla:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ مِنْ غَائِطٍ قَطُّ إِلاَّ مَسَّ مَاءً

"Nikada nisam vidjela Allahovog Poslanika (a.s.) da je obavio veliku nuždu, a da se nije poslije toga koristio vodom."[178] U drugoj predaji se kaže:

كَانَ إِذَا خَرَجَ مِنَ الْخَلاءِ تَوَضَّأَ

"Kada bi izašao iz zahoda uzeo bi abdest."[179]

Na ovaj način se islam brine o čistoći, jer ima jak utjecaj na zdravlje čovjeka i njegovu zaštitu od bolesti. Utvrđeno je da je među činiocima koji podstiču pojavu raka zanemarivanje nekih aspekata lične higijene, kao što su čišćenje usta, analnog otvora i organa za razmnožavanje, što je objasnio dr. Ahmed el-Kadi u svojim studijama. Kada su u pitanju usta, argumenti ukazuju na to da neodržavanje njihove higijene povećava mogućnost dobijanja raka usta i grla.

Održavanje higijene analnog otvora smatra se važnim činiocem u preventivi od upala, koje pogađaju ovaj dio ljudskog tijela. Smatra se da hronične upale u predjelu kraja debelog crijeva (rektuma) i analnog otvora povećavaju mogućnost dobivanja raka analnog kanala.[180]

177 Predaju bilježe: en-Nesa'i Ibn Madže.

178 Predaju bilježi Ibn Madže.

179 Bilježi ga Ahmed.

180 El-Istišfa' bis-salat, str. 20.

ČISTOĆA OD NEČISTOG STANJA (HADESA)

Čistoća od nečistog stanja (hadesa) dijeli se na dvije vrste:

- čistoća od manjeg nečistog stanja, koja se postiže abdestom, i
- čistoća od većeg nečistog stanja, koja se ostvaruje kupanjem.

Abdest

Definicija abdesta

Filološki, vudu' označava blistavost i ljepotu, a riječ vedu' sredstvo kojim se abdest uzima (vodu).

Terminološki, to je pranje i potiranje određenih dijelova tijela.

Jezičko značenje dolazi do izražaja i u značenju koje je prihvatio Šerijat, jer abdest uljepšava i čisti tjelesne organe do kojih dopre, dok će se njegovi tragovi pokazati na dijelovima tijela na Sudnjem danu kao bijeli biljezi na čelu i nogama. To se navodi u hadisu:

إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ فَمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ

Moji sljedbenici će biti pozivani na Sudnjem danu sa bijelim biljezima na čelu i nogama od tragova abdesta. Pa ko od vas može da proširi te biljege - neka to čini.[181]

Tretiranje abdesta

1. Abdest će biti strogo obavezan (farz) ako osoba koja se nalazi u manjem nečistom stanju želi obaviti namaz, bez obzira na to da li se radilo o dženazi-namazu ili sedžde-i-tilavetu. Uzvišeni Allah kaže:

181 Sahihul-Buhari, u poglavlju El-Vudu, 136.

O vjernici, kad hoćete da namaz obavite, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite - a dio glava svojih potarite - i noge svoje do iza članaka...[182]

Od Ebu Hurejre (r.a.) se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

لاَ تُقْبَلُ صَلاَةُ مَنْ أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ

Ne prima se namaz onoga koji je bez abdesta, dok abdest ne uzme.[183]

Također je stroga obaveza da se uzme abdest kada osoba bez abdesta želi dohvatiti Mushaf. To se izvodi na osnovu pisma Amra b. Hazma, koje mu je poslao Allahov Poslanik (a.s.), a u kojem se kaže:

أَنْ لاَ يَمَسَّ الْقُرْآنَ إِلاَّ طَاهِرٌ

...te da Kur'an dohvata samo onaj koji je čist![184]

Većina mufessira razumije da se Allahove riječi *...dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti...*[185] odnose na čistoću i od nečistog stanja i od nečiste materije.

Međutim, šerijatski pravnici smatraju da je obaveza uzimanja abdesta kod želje da se dohvati Mushaf praktična. Tojest, onaj koji poriče da se radi o farzu neće se smatrati nevjernikom, jer Allahove riječi: *...dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti...* nisu kategorični dokaz da je abdest stroga obaveza. Moguće je da se tu radi o obavijesti o Levhi mahfuzu, kojeg dotiču samo meleki.

2. Uzimanje abdesta je vadžib (blaža obaveza od farza) radi činjenja tavafa oko časne Kabe, jer je tavaf ibadet koji podsjeća na namaz. Poslanik kaže:

الطَّوَافُ حَوْلَ الْبَيْتِ مِثْلُ الصَّلاَةِ إِلاَّ أَنَّكُمْ تَتَكَلَّمُونَ فِيهِ فَمَنْ تَكَلَّمَ فِيهِ فَلاَ يَتَكَلَّمَنَّ إِلاَّ بِخَيْرٍ

182 El-Ma'ida, 6.

183 Hadis prenosi El-Buhari (135).

184 Hadis bilježe Malik, En-Nesa'i i Ed-Darekutni.

185 El-Vaki'a, 79.

Tavaf oko Allahove kuće je poput namaza, s tim što za vrijeme njega možete govoriti. Pa, ko bude govorio, neka govori samo što je dobro.[186]

3. Uzeti abdest je sunet pred spavanje. Od El-Bera'a b. Aziba (r.a.) se prenosi da mu je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلاَةِ ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الأَيْمَنِ وَقُلِ اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ لاَ مَلْجَأَ وَلاَ مَنْجَا مِنْكَ إِلاَّ إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ فَإِنْ مُتَّ مُتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ فَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقُولُ

Kada dođeš do postelje, uzmi abdest kao za namaz, zatim lezi na desnu stranu i reci: "Allahumme eslemtu nefsi ilejke, ve fevvadtu emri ilejke, ve eldže'tu zahri ilejke, rehbeten ve ragbeten ilejke, la meldže'e ve la mendža minke illa ilejke, amentu bi kitabikellezi enzelte, ve bi nebijjikellezi erselte," (Allahu moj, upravljam lice Tebi, prepuštam se Tebi, sklanjam se Tebi, nadajući se i strahujući od Tebe, nema utočišta niti spasa od Tebe, osim kod Tebe. Vjerujem u Knjigu koju si objavio i Vjerovjesnika kojeg si poslao). Pa, ako umreš, umireš u prirodnom stanju i neka ti to bude posljednje što kažeš.[187]

Od Ibn Omera se kao merfu' prenosi:

مَنْ بَاتَ طَاهِرًا بَاتَ فِي شِعَارِهِ مَلَكٌ فَلاَ يَسْتَيْقِظُ إِلاَّ قَالَ الْمَلَكُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِكَ فُلاَنٍ

Ko zanoći čist, zanoći u njegovoj kosi melek, pa se neće probuditi, a da melek ne kaže: "Allahu moj, oprosti ovome Svome robu."[188]

4. Lijepo je uzeti abdest i kada ga se ima, jer je to Allahov Poslanik (a.s.) stalno praktikovao, s tim što je ta njegova praksa bila na nivou uobičajenih njegovih aktivnosti, pa se ne smatra sunnetom, nego mustehabom (lijepim činom).

Lijepo je uzeti abdest kada se pređemo grijeha i kada se pokajemo za njegovo činjenje. Od Ebu Hurejre se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

186 Hadis bilježe Et-Tirmizi, En-Nesa'i i El-Hakim.
187 Hadis bilježi El-Buhari (6311).
188 Hadis bilježi Ibn Hibban.

إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ أَوِ الْمُؤْمِنُ فَغَسَلَ وَجْهَهُ خَرَجَ مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بِعَيْنَيْهِ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ كَانَ بَطَشَتْهَا يَدَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتْهَا رِجْلَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ حَتَّى يَخْرُجَ نَقِيًّا مِنَ الذُّنُوبِ

Kada čovjek, musliman, ili je rekao: mu'min, uzima abdest pa opere lice, sa njegova lica s vodom, ili sa posljednjom kapi vode, silaze svi grijesi koje je stekao gledajući očima. Kada opere ruke, s njih spadaju zajedno s vodom, ili s posljednjom kapi vode svi grijesi koje su počinile njegove ruke. Kada opere noge, spadaju zajedno s vodom, ili s posljednjom kapi vode, svi grijesi koje je hodanjem stekao, sve dok ne bude potpuno čist od grijeha.[189]

Od Osmana b. Affana (r.a.) se kao merfu' prenosi:

مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ خَرَجَتْ خَطَايَاهُ مِنْ جَسَدِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِهِ

Ko uzme abdest na najljepši način, izlaze grijesi iz njegova tijela, pa čak i ispod njegovih nokata.[190]

Uvjeti za valjanost abdesta

1. da se uzme čistom i čistećom vodom (tahur), jer je neispravan bez vode. Uzvišeni Allah je rekao:

> ***O vjernici, kad hoćete da namaz obavite, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite - a dio glava svojih potarite - i noge svoje do iza članaka...***[191]

Nakon toga je rekao:

> ***... a ne nađete vode, onda rukama svojim čistu zemlju dotaknite...***[192]

189 Hadis prenosi Muslim (244).
190 Hadis bilježi Muslim (245).
191 El-Maide, 6.
192 Ibid.

2. Uklanjanje svega onoga što smeta da voda dopre do dijelova tijela koje je obavezno oprati, kao što su: vosak, tijesto, lak... U vezi s praksom nekih žena da stavljaju lak, koji sprječava da voda dospije do nokata, možemo reći da nije ispravan abdest sve dok se lak ne ukloni i opere dio ispod njega. Šminka za lice i ruž za usne ne sprječavaju prodiranje vode, jer nisu nepropusni i otporni na vodu, kao što je kna za ruke i noge. Bitno je kod ovih pitanja da li voda može prodirati kroz ta sredstva i dospjeti do tijela.

Kada bi na rukama ili nogama bilo masnoće od ulja, masti i sl., a uzeo se abdest pa se posula voda po masnom dijelu tijela i ono ne bi prihvatilo vodu, abdest bi bio ispravan, jer je pranje obavljeno. Međutim, ako bi masnoća bila u čvrstom stanju, kao što je maslo ili salo, abdest ne bi bio ispravan, jer voda u takvim slučajevima ne dopire do kože.

Suhe bale na nosu sprečavaju dopiranje vode, te ih je nužno ukloniti prije pranja lica.

Ako je prsten tijesan, obavezno ga je okrenuti tako da voda prodre ispod njega, a sunnet je da se okrene i kada je širok.

Žena je obavezna da skine umjetne nokte prije uzimanja abdesta, jer oni, također, sprečavaju dopiranje vode.

Kada bi žena učinila mesh po perici, abdest ne bi bio ispravan, jer mesh po njoj je kao po kapi, što nije dovoljno kod uzimanja abdesta.

Osoba koja farba (moler) treba ukloniti sve ono što sprečava dolazak vode na kožu onih dijelova tijela koji se peru, osim onoga što je nemoguće ukloniti.

3. prestanak nečistog stanja koje onemogućava uzimanje abdesta. Kada bi se počelo sa uzimanjem abdesta prije nego što se zaustavi urin ili prije nego što bi stala krv na rani, abdest ne bi bio ispravan, osim ako se ne radi o sahibi uzuru (osobi s isprikom). Na isti način nije ispravan abdest žene ako je još u stanju mjesečnog pranja (hajz), odnosno postporođajnog pranja (nifas).

Sastavni dijelovi (ruknovi) abdesta

Pod pojmom rukn podrazumijeva se svaka obaveza koja je sastavni dio ibadeta, kao što je pranje lica kod uzimanja abdesta ili obavljanje ruku'a i sedžde kod namaza.

A pod pojmom šart podrazumijeva se svaka obaveza koja nije sastavni dio ibadeta, nego je van njega, kao što je okretanje prema Kibli da bi se namaz obavio.

Inače, postoje dvije vrste obaveze (farza):

1. Kategorična obaveza čija je nužnost izvršenja potvrđena kategoričnim dokazom. Takva obaveza je potiranje glave kod abdesta, na osnovu riječi Uzvišenog Allaha: ***...a dio glava svojih potarite...***[193]

Ova vrsta obaveze je takva da se onaj koji je poriče smatra nevjernikom, a mogućnost izvršenja se okončava njenim prolaskom.

2. Praktična obaveza je kategorična u praksi, u smislu da se mogućnost izvršenja okončava njenim prolaskom, s tim što se ne smatra nevjernikom onaj koji je poriče. Takve su, recimo, količine kod obaveza, do kojih se došlo idžtihadom, primjerice, potiranje četvrtine glave kod uzimanja abdesta.

Postoje četiri sastavna dijela abdesta:

1. pranje lica jedanput, sa polijevanjem vode po njemu,
2. pranje ruku sa laktovima jedanput,
3. potiranje četvrtine glave jedanput,
4. pranje nogu sa člancima jedanput.

Obaveznost pranja ovih dijelova utvrđena je Kur'anom:

> ***O vjernici, kad hoćete da namaz obavite, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite - a dio glava svojih potarite - i noge svoje do iza članaka...***[194]

193 Ibid.
194 El-Maide, 6.

Po dužini, granica lica je od vrha čela do donjeg dijela brade, odnosno donje vilice, a po širini, od resice jednog do resice drugog uha.

Pod licem se podrazumijevaju i suzni kanalići, a to su dijelovi očiju koji se spajaju sa nosem. Ako bi čovjek dobio upalu oka, obavezno je propustiti vodu ispod krmelja koji ostaju vani kada se zažmiri, a ako oni ne ostaju vani onda nije obavezno.

U lice se ubraja glatka koža bez dlaka između uha i solufa.

Također se licem smatra dio usana koji ostane vani kada se one spoje.

Pranje vanjskog dijela guste brade ispod koje se ništa ne vidi zamjenjuje pranje kože, koja je ispod nje. Međutim, ako je brada slaba, tako da se koža vidi ispod nje, potrebno je propustiti vodu do kože i oprati je. Nije obavezno prati dio brade koji visi preko lica. Isti tretman kao brada imaju brkovi, obrve i čuperak brade ispod usne.[195]

Ako su nokti dugi, pa pokriju vrhove prstiju i sprečavaju da voda dopre do kože koja je ispod njih, obavezno je oprati ono što se nalazi ispod njih kada se otkloni zapreka.[196]

Neće se ponavljati pranje nakon brijanja brade ili brkova, ili zguljivanja kože, kao što se neće ponavljati ni mesh nakon što se obrijala kosa.

Pranje ruku obuhvata i pranje laktova, a članci - kosti koje su ispupčene na nogama - spadaju u obavezno pranje nogu.

Vezivanje nogu u spomenutom ajetu sa glavom, ne ukazuje na to da ih je dovoljno potrati, nego ih je nužno oprati. Ovo je saglasno mišljenje islamskih naučnika. Od Abdullaha b. Amra se prenosi da je rekao:

تَخَلَّفَ عَنَّا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ في سَفَرٍ سَافَرْنَاهُ، فَأَدْرَكَنَا وَ قَدْ حَضَرَتْ صَلَاةُ العَصْرِ فَجَعَلْنَا نَمْسَحُ عَلَى أَرْجُلِنا، فَنَادَى: «وَيْلٌ لِلأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ»

195 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 14.
196 Ibid.

"Ostao je iza nas Vjerovjesnik (a.s.) na jednom našem zajedničkom putovanju. Stigao nas je kada je već nastupila ikindija. Mi smo počeli potirati noge, na što je on glasno uzviknuo: *Teško petama od Džehennema!*"

U drugoj predaji se kaže:

رَجَعْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِمَاءٍ بِالطَّرِيقِ تَعَجَّلَ قَوْمٌ عِنْدَ الْعَصْرِ فَتَوَضَّئُوا وَهُمْ عِجَالٌ فَانْتَهَيْنَا إِلَيْهِمْ وَأَعْقَابُهُمْ تَلُوحُ لَمْ يَمَسَّهَا الْمَاءُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيْلٌ لِلأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ أَسْبِغُوا الْوُضُوءَ.

"Vraćali smo se sa Allahovim Poslanikom (a.s.) iz Mekke u Medinu. Kada smo došli do izvora na putu, požurili su ljudi uzimati abdest, jer je nastupila ikindija. Došli smo do njih, a pete su im se bjelasale. Voda nije doprla do njih, na što im Allahov Poslanik (a.s.) reče: *Teško petama od vatre. Temeljno uzimajte abdest!*"[197]

Omer b. el-Hattab prenosi da je neki čovjek, uzimajući abdest, ostavio koliko nokat mjesta na nozi neopranim. To je primijetio Vjerovjesnik (a.s.) i rekao mu:

ارْجِعْ فَأَحْسِنْ وُضُوءَكَ

Vrati se, pa lijepo uzmi abdest. Potom se vratio, a onda klanjao.[198]

Sunneti kod uzimanja abdesta

Filološki, sunnet znači put ili običaj, a *terminološki*, put koji se u vjeri slijedi. Sunnet se u ibadetu dijeli na dvoje.

1. Sunnetul-huda ili sunneti mu'ekkede (pritvrđeni sunnet) je ono što je Vjerovjesnik (a.s.) stalno obavljao i za što će njegov izvršilac biti nagrađen, a onaj ko ga izostavi bez isprike bit će prekoren. Neki smatraju da onaj koji napusti obavljanje takvih sunneta zaslužuje prijekor i ide u zabludu.

197 Hadis prenosi Muslim (241).
198 Hadis bilježi Muslim (243).

Vrijedno je istaći da ako je nešto Poslanik (a.s.) stalno činio i osudio one koji to ne čine, da će se to smatrati vadžibom, jer je osuda od strane Poslanika (a.s.) dokaz da se radi o obavezi.

2. Sunneti gajre mu'ekkede (nepritvrđeni sunnet) su ona djela za koja je navedeno da su pohvalna svima ili određenom broju ljudi i koja Poslanik (a.s.) nije stalno obavljao. Onaj koji ih bude činio bit će nagrađen, ali neće biti kažnjen ako ih ostavlja.

Sunneti abdesta su:

1. Početi sa nijetom, tojest srcem odlučiti činjenje ibadeta koji nije ispravan bez abdesta, otklanjanje stanja nečistoće (hades) ili izvršenje neke od naredbi Uzvišenog Allaha.

Donošenje nijeta kod uzimanja abdesta je s ciljem dobivanja sevapa za njega, jer abdest tek sa nijetom postaje ibadet. Ako se uzme abdest bez nijeta, neće se imati nagrada za njega. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao:

إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى

Djela se vrednuju po namjerama. Svakom čovjeku, doista, pripada samo ono što je naumio.[199]

Hadis dokazuje da se namjera uzima u obzir kod nagrađivanja djela, ali ne ukazuje na to da njegova ispravnost zavisi od namjera. Na osnovu toga se zaključuje da je abdest bez nijeta ispravan i može se njime obaviti namaz, jer je upotpunjen traženi uvjet za namaz koji se spominje u riječima Uzvišenog Allaha:

> ***O vjernici, kad hoćete da namaz obavite, lica svoja i ruke svoje operite...***[200]

Allah je uopćeno naredio pranje i potiranje, ne uvjetujući ga namjerom, a i naredba da se uzme abdest je s ciljem da bi se postigla čistoća, koja ne zavisi od nijeta, nego od upotrebe sredstva za čišćenje na mjestu koje je određeno za čišćenje. Voda je sama po sebi sredstvo

199 Hadis bilježi El-Buhari (1).
200 El-Maide, 6.

za čišćenje. Čišćenje je, tako, u osnovi, djelovanje vode, a svojstvo ibadeta je kod njega dodato.[201]

Da bi nijet za abdest bio ispravan, postavljaju se sljedeći uvjeti:

a) pripadnost islamu: nije ispravan nijet za neki ibadet nevjernika,

b) poznavanje onoga što se namjerava: kada bi neko namjeravao uzeti abdest, a ne znao njegovu suštinu, ne bi mu bila ispravna namjera,

c) da ne učini ništa što je izvan ibadeta kojeg namjerava izvršiti: tako, ako bi donio nijet da uzme abdest, pa nešto poslije toga pojeo (prije početka uzimanja abdesta), trebao bi obnoviti nijet, jer je jedenje postupak koji je sasvim stran uzimanju abdesta,

2. proučiti Bismilu na početku uzimanja abdesta. Prenosi se da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

لا صَلاةَ لِمَنْ لا وُضُوءَ لَهُ وَلا وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ

Nema namaza onaj koji je bez abdesta, a nema abdesta onaj koji nije spomenuo Allahovo ime za vrijeme njegova uzimanja.[202] Ovdje se misli na narušavanje kompaktnosti abdesta, a ne na negiranje njegove ispravnosti.

Od Ebu Hurejre se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، إِذَا تَوَضَّأْتَ فَقُلْ بِسْمِ اللهِ وَالْحَمْدُ لله، فَإِنَّ حَفَظَتَكَ لا تَبْرَحُ تَكْتُبُ لَكَ الْحَسَنَاتِ، حَتَّى تَحْدُثَ مِنْ ذَلِكَ الْوُضُوءِ.

Ebu Hurejre, kada uzimaš abdest reci: "Bismillah i el-hamdu lillah", jer će ti tvoji čuvari time stalno pisati dobra djela, sve dok ne izgubiš taj abdest.[203]

Od Ibn Omera se kao merfu' prenose sljedeće riječi:

مَنْ تَوَضَّأَ وَذَكَرَ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ كَانَ طَهُورًا لِجَمِيعِ بَدَنِهِ، وَمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اللهَ عَلَيْهِ، كَانَ طَهُورًا لأَعْضَاءِ وُضُوئِهِ.

201 Više vidi u: Beda'i'us-sana'i, I, 20.

202 Hadis prenose Ahmed i Et-Tirmizi, a o senedu je bilo govora ranije.

Ko uzme abdest i spomene Allahovo ime, time će očistiti cijelo svoje tijelo, a ko tada ne spomene Allahovo ime očistit će samo one dijelove koje je oprao.[204]

3. pranje ruku do gležanja tri puta. Od Ebu Hurejre se kao merfu‘ bilježi:

إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلا يَغْمِسْ يَدَهُ فِي الإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهَا ثَلاثًا فَإِنَّهُ لا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُه.

Kada se neko od vas probudi iz sna, neka ne zagnjuruje ruku u posudu dok je tri puta ne opere, jer on ne zna gdje mu je ruka noć provela.[205]

Sunnet pranja ruku odnosi se na onoga koji se probudio, ali i na druge. Prenosi se od Humrana, Osmanovog roba, da je Osman zatražio vode i počeo uzimati abdest, oprao je šake tri puta, zatim usta, isprao nos... a onda je rekao:

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوَضَّأَ نَحْوَ وُضُوئِي هَذَا . . .

“Vidio sam Allahovog Poslanika (a.s.) da uzima abdest ovako kako sam ga ja uzeo.”[206]

4. korištenje misvaka kod pranja usta tri puta. Prat će se novom vodom svakog puta. Od Ebu Hurejre se kao merfu‘ prenosi:

لَوْلا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ مَعَ كُلِّ وُضُوءٍ

Da neću opteretiti svoje sljedbenike naredio bih im korištenje misvaka kod svakog abdesta.[207]

Lijepo je koristiti misvak prije namaza, kada se probudimo iz sna, prije učenja Kur’ana i sastanka sa ljudima. Od Ebu Hurejre se kao merfu‘ prenosi:

لَوْلا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ مَعَ كُلِّ صَلاةٍ

---

203 Hadis bilježi Et-Taberani sa hasen senedom.
204 Hadis bilježi El-Bejheki.
205 Hadis bilježi Muslim (278).
206 Hadis bilježi Muslim (226).
207 Hadis bilježe Malik, Ahmed, En-Nesa’i i Ibn Huzejme.

Da neću opteretiti svoje sljedbenike naredio bih im korištenje misvaka kod svakog namaza.[208]

Huzejfe (r.a.) je govorio:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ لِيَتَهَجَّدَ يَشُوصُ فَاهُ بِالسِّوَاكِ

"Kada bi Vjerovjesnik (a.s.) ustajao da klanja noćni namaz, trljao bi svoja usta misvakom."[209]

Aiša kao merfu' prenosi:

السِّوَاكُ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ

Misvak čisti usta i zadovoljnim čini Gospodara.[210]

Misvak, ako ga već nemamo, može zamijeniti svako sredstvo kojim se čiste zubi.[211]

5. pranje usta tri puta, svaki put obnavljajući vodu;

6. pranje nozdrva tri puta, ušmrkivanjem vode svakog puta. Ovo je Vjerovjesnik (a.s.) stalno radio, što je potvrđeno kod opisivanja njegova abdesta, i u drugim brojnim hadisima. Allahov Poslanik (a.s.) je govorio:

إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَنْشِقْ بِمَنْخِرَيْهِ مِنَ الْمَاءِ ثُمَّ لِيَنْتَثِرْ

Kada neko od vas abdesti, neka ušmrkne nozdrvama vodu, a zatim neka je išmrkne.[212]

Na razdvojenost pranja usta od pranja nosa ukazuje predaja Talhe b. Musarrifa, koju prenosi od svoga oca i svoga djeda, da je rekao:

دَخَلْتُ يَعْنِي عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَتَوَضَّأُ وَالْمَاءُ يَسِيلُ مِنْ وَجْهِهِ وَلِحْيَتِهِ عَلَى صَدْرِهِ فَرَأَيْتُهُ يَفْصِلُ بَيْنَ الْمَضْمَضَةِ وَالاسْتِنْشَاقِ

208 Hadis bilježi El-Buhari (887).
209 Hadis bilježi Muslim (255).
210 Hadis bilježe Ahmed i En-Nesa'i.
211 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 14.
212 Hadis bilježi Muslim (237).

"Ušao sam (kod Vjerovjesnika (a.s.)) kada je abdestio, a voda je curila sa lica i brade po prsima, pa sam ga vidio kako razdvaja pranje usta od pranja nosa."[213] U drugoj predaji stoji:

يَأْخُذُ لِكُلِّ وَاحِدَةٍ مَاءً جَدِيدًا

"Za svako pranje je uzimao zasebnu vodu."[214]

Od Ebu Va'ila Šekika b. Seleme se prenosi da je gledao Aliju b. Ebi Taliba i Osmana b. Affana kako uzimaju abdest, perući se po tri puta i razdvajajući pranje usta od pranja nosa, poslije čega bi rekli:

هكَذَا رَأَيْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوَضَّأَ.

"Ovako smo vidjeli Allahovog Poslanika (a.s.) da uzima abdest."[215]

Navođenje u nekim predajama da je spajano pranje usta i nosa ukazuje na to da je to dozvoljeno činiti, iako je bolje obnoviti vodu za svako pranje.

Treba temeljno oprati i usta i nos, osim ako smo postači.

7. proći prstima kroz gustu bradu.

عَنْ عُثْمَانَ رَضِي اللَّه عَنْه أنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُخَلِّلُ لِحْيَتَهُ

Od Osmana (r.a.) se prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) prolazio prstima kroz bradu.[216]

Od Enesa b. Malika (r.a.) se prenosi da bi Allahov Poslanik (a.s.), kada bi abdestio, uzeo šaku vode, zavukao je ispod donje vilice, s njom prošao kroz bradu i to popratio riječima:

هَكَذَا أَمَرَنِي رَبِّي

Ovako mi je naredio moj Gospodar.[217] Mekruh je to činiti onome koji je u ihramu radi hadždža ili umre da ne bi time opala koja dlaka.

213 Hadis bilježi Ebu Davud.
214 Hadis bilježi Et-Taberani.
215 Predaju bilježi Ibnus-Seken u svome Sahihu.
216 Hadis bilježi Et-Tirmizi i smatra ga autentičnim.
217 Hadis bilježe Ebu Davud i El-Hakim.

8. pranje između prstiju na rukama i nogama da bi voda dospjela do kože između prstiju.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : إِذَا تَوَضَّأْتَ فَخَلِّلْ أَصَابِعَ يَدَيْكَ وَ رِجْلَيْكَ .

Od Ibn Abbasa se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Kada uzimaš abdest, operi i između prstiju na rukama i nogama.*[218] To pranje bit će farz ako su prsti zbijeni i voda ne može proći između njih. Pranje između prstiju na ruci vrši se njihovim preplitanjem, tako što donji dio jednih dolazi na gornji dio drugih, dok se na nozi to vrši malim prstom lijeve ruke, počinjući od malog prsta desne noge i završavajući sa malim prstom lijeve noge. Od El-Mustevrida b. Šeddada el-Fihrijja se prenosi da je rekao:

رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا تَوَضَّأَ دَلَكَ أَصَابِعَ رِجْلَيْهِ بِخِنْصَرِهِ

"Vidio sam Vjerovjesnika (a.s.) kako za vrijeme uzimanja abdesta trlja nožne prste malim prstom ruke."[219]

9. ponavljanje pranja dijelova tijela do tri puta i to lica, ruku i nogu. Od Ubejja b. Ka'ba se navodi da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

مَنْ تَوَضَّأَ وَاحِدَةً فَتِلْكَ وَظِيفَةُ الْوُضُوءِ الَّتِي لاَ بُدَّ مِنْهَا ، وَمَنْ تَوَضَّأَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُ كِفْلاَنِ مِنَ الأَجْرِ ، وَمَنْ تَوَضَّأَ ثَلاَثًا فَذلِكَ وُضُوئِي وَ وُضُوءُ الأَنْبِيَاءِ قَبْلِي .

Ko uzima abdest perući dijelove tijela jedanput, izvršio je obavezu abdesta, koja je nužna. Ko bude to vršio dva puta ima dvostruku nagradu, a ko se bude abdestio perući dijelove tijela po tri puta, to je moj način uzimanja abdesta i poslanika prije mene.[220]

Amr b. Šu'ajb prenosi od svoga oca i djeda da je neki čovjek došao Vjerovjesniku (a.s.), pitajući ga kako da uzme abdest, pa je Allahov Poslanik (a.s.) naredio da mu se donese posuda s vodom. Oprao je šake tri puta, oprao lice tri puta, laktove tri puta, potom je

218 Hadis bilježi Et-Tirmizi i smatra ga hasenom.
219 Hadis bilježi Et-Tirmizi, a Ibn el-Kattam ga smatra autentičnim.
220 Hadis bilježe Ahmed i Ibn Madže.

potrao glavu, a onda stavio prste u uši, palčevima potrao njihov vanjski dio, a kažiprstima unutrašnji, potom je oprao noge tri puta, nakon čega je rekao:

هَكَذَا الْوُضُوءُ فَمَنْ زَادَ عَلَى هَذَا أَوْ نَقَصَ فَقَدْ أَسَاءَ وَظَلَمَ

Ovako se uzima abdest. Ko doda nešto na ovo ili oduzme loše je postupio i prenaglio je.[221]

10. potiranje cijele glave vodom jedanput. Tako je Vjerovjesnik (a.s.) stalno radio, kao što se pouzdano navodi u hadisima koji opisuju njegov (a.s.) abdest u sahihima i drugim zbirkama hadisa.

Obavezni dio glave koji se potire jeste jedna četvrtina. Na to ukazuje predaja u kojoj se kaže da je Vjerovjesnik (a.s.) potirao svoj perčin i prednji dio glave, što je procijenjeno kao četvrtina glave. Nije navedeno da je on potirao manje od ovoga.

عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوَضَّأَ فَمَسَحَ بِنَاصِيَتِهِ وَعَلَى الْعِمَامَةِ وَعَلَى الْخُفَّيْنِ.

Mugire b. Šu'be navodi da je Vjerovjesnik (a.s.) uzimao abdest i da je potrao svoj perčin, saruk i mestve.[222]

U drugoj predaji se kaže:

كَانَ يَمْسَحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ وَ عَلَى نَاصِيَتِهِ.

"Činio bi mesh po mestvama i po kosi iznad čela."[223]

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ قِطْرِيَّةٌ فَأَدْخَلَ يَدَهُ مِنْ تَحْتِ الْعِمَامَةِ فَمَسَحَ مُقَدَّمَ رَأْسِهِ وَلَمْ يَنْقُضِ الْعِمَامَةَ

Enes (r.a.) prenosi da je vidio Allahovog Poslanika (a.s.) kako uzima abdest. Na sebi je imao turban od grubog pamuka, pa je zavukao ruku pod njega i potrao prednji dio glave, a pri tome nije razvezivao turban.[224]

221 Hadis bilježe Ebu Davud, En-Nesa'i, Ibn Madže i Ibn Huzejme.
222 Hadis bilježi Muslim (274).
223 Hadis bilježi Ebu Davud.
224 Hadis bilježi Ebu Davud.

وَعَنْ عَطَاءٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوَضَّأَ فَحَسَرَ الْعِمَامَةَ وَ مَسَحَ مُقَدَّمَ رَأْسِهِ - أَوْ قَالَ : نَاصِيَتَهُ - بِالْمَاءِ.

Ata' kazuje da je Allahov Poslanik (a.s.) abdestio, da je podigao turban i potrao prednji dio glave. Ili je rekao "svoj perčin vodom."[225]

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ إِذَا مَسَحَ رَأْسَهُ رَفَعَ الْقَلَنْسُوَةَ وَ مَسَحَ مُقَدَّمَ رَأْسِهِ

Od Ibn Omera (r.a.ma) se prenosi da bi on kod potiranja glave zadigao kapu i potrao prednji dio glave.[226]

Potiranje glave se vrši jedanput, kako se navodi kod opisa abdesta Vjerovjesnika (a.s.).

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ تَوَضَّأَ فَغَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا وَغَسَلَ ذِرَاعَيْهِ ثَلَاثًا وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ وَاحِدَةً ثُمَّ قَالَ هَكَذَا تَوَضَّأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

Prenosi se da je Alija (r.a.) uzimao abdest, te da je oprao lice tri puta, laktove tri puta, potrao glavu jedanput, a onda rekao: "Ovako se abdestio Allahov Poslanik (a.s.)."[227] Ibn Abbas (r.a.ma) kazuje da je vidio Allahovog Poslanika (a.s.) kako uzima abdest. Potom je naveo hadis u kojem se kaže da je sve dijelove tijela prao po tri puta, pa je rekao:

وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ وَأُذُنَيْهِ مَسْحَةً وَاحِدَةً

"Potrao je glavu i uši odjednom."[228]

Da bi neko cijelu glavu obuhvatio jednim potiranjem i jednom vodom, navlažit će šake i prste vodom i na vrh glave će staviti po tri prsta obje ruke, a palac i kažiprst će podići da bi njima potrao uši. Potom će povlačiti ruke ka potiljku, dok ne potare svu glavu. Za to vrijeme unutrašnji dio šaka ide po stranama glave.

11. potiranje ušiju nakon potiranja glave, bez uzimanja nove količine vode. To se navodi u hadisu Amra b. Šu'ajba, koji je ranije

225 Bilježi hadis Eš-Šafi u svome Musnedu.
226 Hadis bilježi Ed-Darekutni.
227 Hadis bilježi Ebu Davud.
228 Hadis bilježe Ahmed i Ebu Davud.

naveden, a u kome se kaže: "...a onda stavio prste u uši, palčevima potrao njihov vanjski dio, a kažiprstima unutrašnji..."

Ibn Abbas je, opisujući abdest Vjerovjesnika (a.s.), rekao:

ثُمَّ غَرَفَ غَرْفَةً فَمَسَحَ بِرَأْسِهِ وَأُذُنَيْهِ دَاخِلَهُمَا بِالسَّبَّاحَتَيْنِ وَخَالَفَ بِإِبْهَامَيْهِ إِلَى ظَاهِرِ أُذُنَيْهِ، فَمَسَحَ ظَاهِرَهُمَا وَ بَاطِنَهُمَا.

"...zatim je zahvatio šaku vode i potrao glavu i uši, njihov unutrašnji dio kažiprstima, a palčeve je ostavio po vanjskom dijelu i tako potrao njihovu i unutrašnjost i spoljašnost."[229] Ibn Abbas, kao merfu', prenosi sljedeće:

الأُذُنَانِ مِنَ الرَّأْسِ

Uši se smatraju dijelom glave[230], tojest potirat će se zajedno s glavom jednom količinom vode. Također kao merfu', Ebu Umame prenosi:

وَ إِذَا مَسَحَ بِرَأْسِهِ كَفَرَتْ عَنْهُ مَا سَمِعَتْ أُذُنَاهُ

... a kada potare svoju glavu, otpada od njega sve ono što su mu uši čule.[231]

U hadisu koji je merfu' prenosi se od Abdullaha es-Sunabihija (r.a.) da je rekao:

فَإِذَا مَسَحَ بِرَأْسِهِ خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ رَأْسِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ أُذُنَيْهِ.

...pa kada se potare po glavi, grijesi mu izlaze iz glave, tako da izađu i iz ušiju.[232] Ovo jasno ukazuje na to da uši spadaju pod pojam glave, te da će se one potirati zajedno sa glavom, a ne sa licem.

Predaja u kojoj se kaže da je Allahov Poslanik (a.s.) uzimao za uši zasebnu vodu, pod pretpostavkom da je pouzdana, odnosi se na to što su mu šake prestale biti vlažne ili se na taj način i takav čin dozvoljava. A Allah (dž.š.) najbolje zna.

229 Hadis bilježe En-Nesa'i, Ibn Madže, Ibn Hibban i Ibn Huzejme.
230 Hadis bilježi Ed-Darekutni.
231 Hadis bilježe Ahmed i Et-Taberani.
232 Hadis bilježe Malik, En-Nesa'i, Ibn Madže i El-Hakim.

12. redoslijed uzimanja abdesta, kako je spomenut u kur'anskom ajetu, a također i redoslijed između pranja usta i nosa, pranja nosa i pranja lica; davanje prednosti desnim dijelovima tijela, kod pranja ruku i nogu.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْها قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ التَّيَمُّنُ فِي تَنَعُّلِه وَتَرَجُّلِه وَطُهُورِهِ وَفِي شَأْنِهِ كُلِّه

Od Aiše (r.a.) se prenosi da se Vjerovjesniku (a.s.) sviđalo da daje prednost desnoj strani kod obuvanja, češljanja, čišćenja i u svemu drugom.[233]

Od Ebu Hurejre se kao merfu' prenose sljedeće riječi:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مَرْفُوعًا: إِذَا تَوَضَّأْتُمْ فَابْدَأُوا بِمَيَامِنِكُمْ.

Kada uzimate abdest, počinjite desnim dijelovima tijela.[234]

13. trljanje dijelova tijela koji se peru. To je upotpunjavanje onoga što je obavezno.

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهُ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِثُلُثَيْ مُدٍّ فَجَعَلَ يَدْلُكُ ذِرَاعَيْهِ.

Od Abdullaha b. Zejda se prenosi da je Vjerovjesniku (a.s.) doneseno dvije trećine mudda[235] vode, kojim je počeo trljati svoje laktove.[236]

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا تَوَضَّأَ عَرَكَ عَارِضَيْهِ بَعْضَ الْعَرْكِ، ثُمَّ شَبَكَ لِحْيَتَهُ بِأَصَابِعِهِ مِنْ تَحْتِهَا.

Od Ibn Omera (r.a.ma) se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) bi za vrijeme abdesta trljao obraze, a zatim je odozdo kroz bradu provukao prste."[237]

14. redoslijed uzimanja abdesta. Sastoji se u tome da se svaki dio pere odmah iza prethodnog i da se bez opravdanja ne pravi stanka

233 Hadis bilježi El-Buhari (168).
234 Hadis bilježe sastavljači sunena.
235 Različito se određuje ova jedinica mjere za količinu vode. Po jednima, odgovara pregršti, odnosno četvrtini sa'a. (prim. prev.)
236 Hadis bilježe Ahmed i Ibn Huzejme.
237 Hadis bilježe Ibn Madže, Ed-Darekutni i El-Bejheki.

među njima, tako da bi se u vrijeme umjerene temperature prethodni dio već osušio. Tako je postupao Allahov Poslanik (a.s.).

Opravdanje za odstupanje od redoslijeda pranja jeste ako nestane vode, pa se ode na drugo mjesto da se donese nova količina.

Mustehabi (pohvalni postupci) kod uzimanja abdesta

1. potiranje vrata nakon potiranja glave, jer se kao merfu‘ prenosi:

مَنْ تَوَضَّأَ وَ مَسَحَ عُنُقَهُ وَقِيَ الغِلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

Ko se abdesti pa potare vrat sačuvao se okova na Sudnjem danu.[238]

عَنْ لَيْثٍ بْنِ مُصَرِّفٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ رَأْسَهُ حَتَّى بَلَغَ الْقَذَالَ وَ مَا يَلِيهِ مِنْ مُقَدَّمِ الْعُنُقِ.

Lejs b. Musarrif prenosi od svoga oca i djeda da je vidio Allahovog Poslanika (a.s.) kako potire glavu sve dok nije došao do zadnjeg dijela glave i početka vrata, koji slijedi. U drugoj predaji stoji:

فَلَمَّا مَسَحَ رَأْسَهُ قَالَ هٰكَذَا، وَ أَوْمَأَ بِيَدِهِ مِنْ مُقَدَّمِ رَأْسِهِ، حَتَّى بَلَغَ بِهِمَا إِلَى أَسْفَلِ عُنُقِهِ مِنْ قِبَلِ قَفَاهُ

“Kada je potrao glavu učinio je to ovako i pokazao je rukom na prednji dio glave, pa sve do najnižeg dijela vrata od potiljka.”[239]

2. okrenuti se prema Kibli za vrijeme uzimanja abdesta, jer se radi o ibadetu pa mu treba odrediti najbolji položaj, što je okretanje prema Kibli.

3. uzimanje abdesta na čistom mjestu;

4. pripremanje za namaz uzimanjem abdesta prije nego što je namaz nastupio, jer je to vid iščekivanja namaza, a onaj koji ga iščekuje ima nagradu koliku i onaj koji ga obavlja. Od Ebu Hurejre se kao merfu‘ prenosi:

لاَ يَزَالُ الْعَبْدُ فِي صَلاَةٍ مَا كَانَ فِي مُصَلاَّهُ يَنْتَظِرُ الصَّلاَةَ، وَ تَقُولُ الْمَلاَئِكَةُ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ حَتَّى يَنْصَرِفَ أَوْ يُحْدِثَ

238 Hadis bilježi Ed-Dejlemi u Musnedul-firdevsu sa slabim senedom.
239 Hadis bilježe Ahmed, Et-Tahavi i Et-Taberani.

Allahov rob je u namazu sve dok je na mjestu gdje se namaz klanja i dok ga iščekuje, a meleki tada govore: "Bože naš, oprosti mu, Bože naš, smiluj mu se, sve dok ne napusti to mjesto ili ne ostane bez abdesta."[240]

5. sve aktivnosti tokom uzimanja abdesta (pranje i potiranje) sam vršiti, bez traženja pomoći od bilo koga. No, kod polijevanja i donošenja vode nije pokuđeno da zatražimo pomoć od nekoga. Od Enesa (r.a.) se prenosi:

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَبَرَّزُ لِحَاجَتِهِ فَآتِيهِ بِالْمَاءِ فَيَتَغَسَّلُ بِهِ

"Allahov Poslanik (a.s.) se sklonio da bi obavio nuždu, a ja sam mu donio vodu kojom se oprao."[241]

عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: بَيْنَا أَنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ، إِذْ نَزَلَ فَقَضَى حَاجَتَهُ، ثُمَّ جَاءَ فَصَبَبْتُ عَلَيْهِ مِنْ إِدَاوَةٍ كَانَتْ مَعِي فَتَوَضَّأَ وَ مَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ.

Od Mugire b. Šu'be se prenosi da je rekao: "Kada sam jedne noći bio s Allahovim Poslanikom (a.s.), on siđe da obavi nuždu, a zatim dođe i ja mu posipah iz mješine koju sam imao sa sobom, pa je uzeo abdest i potrao mestve."[242]

6. da vodu za ispiranje usta i nosa uzme desnom rukom, a da išmrkne vodu iz nosa i trlja noge lijevom rukom, te da temeljno opere usta i nos, izuzev ako je postač;

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَتْ يَدُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْيُمْنَى لِطُهُورِهِ وَ طَعَامِهِ وَ كَانَتِ الْيُسْرَى لِخَلَائِهِ وَ مَا كَانَ مِنْ أَذًى.

Aiša (r.a.) je rekla: "Desna ruka Allahovog Poslanika (a.s.) bila je za čišćenje i jedenje, a lijeva za pranje poslije nužde i druge neprijatnosti."[243]

240 Hadis bilježi Muslim (649).
241 Hadis bilježi Muslim (271).
242 Hadis bilježi Muslim (274).
243 Hadis bilježe Ahmed i Ebu Davud.

7. da se ne govori za vrijeme uzimanja abdesta o ovosvjetskim problemima, da bi abdest bio čist od dunjalučkih primjesa, jer je on uvod u ibadet;

8. da se ne škrtari, niti rasipa voda;

9. da se malo napije vode koja je ostala od uzimanja abdesta, stojeći i okrenuvši se prema Kibli.

عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ: دَعَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّه عَنْه بِوَضُوءٍ فَقَرَّبْتُهُ لَهُ – فَوَصَفَ وُضُوءَهُ – ثُمَّ قَالَ: ثُمَّ قَامَ قَائِمًا فَقَالَ لِي: نَاوِلْنِي فَنَاوَلْتُهُ الإِنَاءَ الَّذِي فِيهِ فَضْلُ وَضُوئِهِ فَشَرِبَهُ قَائِمًا فَعَجِبْتُ فَلَمَّا رَآى عَجَبِي قَالَ: لا تَعْجَبْ فَإِنِّي رَأَيْتُ أَبَاكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ مِثْلَ مَا رَأَيْتَنِي صَنَعْتُ يَقُولُ لِوُضُوئِهِ هَذَا وَشُرْبِ فَضْلِ وَضُوئِهِ قَائِمًا

Od El-Husejna b. Alije se prenosi da je rekao: “Zatražio je Alija (r.a.) vode za abdest, pa mu je data. (Zatim je opisao način na koji je abdestio.) Onda je rekao: “Dodaj mi je!” Ja sam mu dodao posudu u kojoj je bio ostatak vode od abdesta, a on ga je popio stojeći. Začudio sam mu se, a on, kada vidje moje čuđenje, reče: “Ne čudi se! Vidio sam tako tvoga oca Vjerovjesnika (a.s.) kako čini isto ono što si mene vidio, uzima abdest i stojeći pije ostatak vode od abdesta.”[244]

10. da kada završi s uzimanjem abdesta kaže: *Ešhedu en la ilahe illallah vahdehu la šerike leh. Ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluh. Allahumedž'alni minet-tevvabine vedž'alni minel-mutetahhirin. (Svjedočim da nema boga osim Allaha, Jedinog, Koji ortaka nema. I svjedočim da je Muhammed (a.s.) Njegov rob i Poslanik. Bože moj, učini me od onih koji se kaju i od onih koji se čiste.)*

Prenosi se od Ukbe b. Amira kao merfu‘:

مَنْ تَوَضَّأَ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ، فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةُ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ.

Ko abdesti pa kaže: “Ešhedu en la ilahe illallah vahdehu la šerike leh. Ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluh.” (Svjedočim da

244 Hadis bilježe En-Nesa'i i Et-Tahavi.

nema boga osim Allaha, Jedinog, Koji ortaka nema. I svjedočim da je Muhammed (a.s.) Njegov rob i Poslanik.) otvara mu se osam džennetskih vrata da uđe na koja hoće.[245]

U drugoj predaji se dodaje:

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَ اجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ.

Allahumedž'alni minet-tevvabine vedž'alni minel-mutetahhirin. (Bože moj, učini me od onih koji se kaju, i od onih koji se čiste.)[246]

11. da nakon abdesta klanja dva rekata. Od Osmana (r.a.) se prenosi da je, nakon što se abdestio, rekao:

رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوَضَّأَ نَحْوَ وُضُوئِي هذَا، ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ، لاَ يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.

"Vidio sam Allahovog Poslanika (a.s.) kako uzima abdest slično ovome mome načinu, nakon čega je rekao: *Ko se ovako abdesti, a onda ustane i klanja dva rekata, ne prepuštajući se mislima, oprošteni su mu raniji grijesi.*"[247]

12. prati veću površinu i ruku i nogu nego što je određeno, tojest iznad lakata i članaka. Od Nu'ajma b. Abdullaha se prenosi da je rekao:

رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَتَوَضَّأُ فَغَسَلَ وَجْهَهُ فَأَسْبَغَ الْوُضُوء ثُم غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنى حَتَّى أَشْرَعَ فِي الْعَضُد ثُمَّ يَدَهُ الْيُسْرَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي الْعَضُد ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي السَّاق ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي السَّاق ثُمَّ قَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ وَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْتُمُ الْغُرُّ الْمُحَجَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ إِسْبَاغِ الْوُضُوءِ فَمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ فَلْيُطِلْ غُرَّتَهُ وَتَحْجِيلَهُ

"Vidio sam Ebu Hurejru da se abdesti, pa je oprao lice i temeljno to učinio. Potom je oprao desnu ruku, pa i nadlakticu, nakon čega je potrao glavu. Poslije toga je oprao desnu nogu, pa i samu potkoljenicu, a onda lijevu nogu i lijevu potkoljenicu. Nakon toga je

245 Hadis bilježi Muslim (234).
246 Hadis bilježi Et-Tirmizi.
247 Hadis bilježi Muslim (226).

rekao: 'Ovako sam vidio da abdesti Allahov Poslanik (a.s.)'. Još je rekao da je Poslanik (a.s.), također, kazao: *Vi ćete od temeljnog uzimanja abdesta na Sudnjem danu imati bijele biljege na čelu i nogama. Pa ko može neka te biljege na čelu i nogama proširi.*"[248]

Mekruhi (pokuđene radnje) kod uzimanja abdesta

1. prskanje lica vodom. To je protivno smirenosti i dostojanstvenosti i vodi, također, prskanju odjeće upotrijebljenom vodom.

2. pretjeranost u trošenju vode iznad šerijatske potrebe, pa makar se uzimao abdest iz velike količine ili tekuće vode. Allahov Poslanik (a.s.), kada se abdestio, rekao je:

هكَذَا الوُضُوءُ، مَنْ زَادَ عَلى هذَا أَوْ نَقَصَ فَقَدْ أَسَاءَ وَ ظَلَمَ.

Ovako se uzima abdest. Ko učini više ili manje od ovoga - loše je postupio i prenaglio je.[249]

Kada se uzima abdest iz stajaće vode, haram je pretjerivanje, jer veće trošenje takve vode nije dopušteno.

Mekruh je, također, škrtariti u trošenju vode, tako da se ne primijeti da ona spada s opranih dijelova tijela.

3. ponovno činjenje mesha po glavi novom vodom;

4. prati više od tri puta, držeći to sunnetom.

Šta kvari abdest

Pod sintagmom ***nevakidu'l-vudu'*** podrazumijevaju se razlozi koji uklanjaju i obezvrijeđuju čistoću koja je stečena uzimanjem abdesta.

Abdest kvari četvero:

Prvo: Izlazak bilo čega na jedan od dva tjelesna otvora za izlučivanje, analni otvor i spolni ud, bez obzira na to da li je to što

248 Hadis bilježi Muslim (246).

249 Hadis bilježe Ebu Davud, En-Nesa'i, Ibn Madže i Ibn Huzejme.

izađe uobičajeno (kao što su urin, stolica ili vjetar), ili neuobičajeno (kao glista, pijesak i sl.), jer je neizbježno da oni sa sobom izbace i dio tečnosti.

Uzvišeni kaže:

...ili ako ste izvršili prirodnu potrebu...[250]

Pojam gait upotrijebljen u ajetu označava mjesto ravnog tla na koje su išli ashabi kada su željeli obaviti fiziološku potrebu, pa je postala metonimija za nečisto stanje. Ako je ustanovljeno da ona kvari tejemum, onda kvari i abdest.

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا إِذَا كُنَّا سَفَرًا أَنْ لاَ نَنْزِعَ خِفَافَنَا ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيهِنَّ إِلاَّ مِنْ جَنَابَةٍ وَلَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَنَوْمٍ.

Od Safvana b. Assala (r.a.) se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) bi nam naređivao, kada bismo bili na putu, da ne skidamo mestve tri dana i tri noći, osim ako budemo džunupi, ali ne i zbog male i velike nužde, ili sna."[251]

Iz gornjeg se izuzima vjetar, ako bi izašao kroz spolni ud muškarca ili žene, jer on tada ne kvari abdest, pošto nije izašao iz nečistog mjesta, osim u slučaju kada bi žena imala ranu koja bi prouzrokovala miješanje puteva mokraće i stolice. Vjetar koji bi, tada, izlazio iz njenog spolnog uda kvario bi abdest.

Kada bi neko stavio sebi toplomjer u analni otvor, a zatim ga izvadio, i ako bude na njemu mokrine i vlažnosti, pokvario je abdest, a ako ne bude nije, jer kvarenje abdesta biva po onome što je izašlo, a ne po onome što je ušlo.

Ako bi se neko klistirao lijekom, pa lijek kasnije izađe, on će pokvariti abdest, jer je on dopro do onoga što je u crijevima, koja su mjesta otpadaka.

Međutim, ako bi kapao lijek u spolni ud, iz kojeg bi kasnije izašao, neće to pokvariti abdest, jer to nije mjesto nečisti.

250 El-Ma'ide, 6.

Kada žena stavi vatu u spolni ud, pa se pokaže vlažnost na strani vate koja je van spolnog uda, pokvaren joj je namaz. Međutim, ako se navlaži ona unutrašnja strana i ne prodre vlažnost na vanjsku stranu, ona nije pokvarila abdest, sve dok ne izvadi navlaženu vatu.

Pokvarit će abdest istjecanje slipave sluzi, koja se ponekad javlja na spolnom udu žena, posebno pred porođaj i žene ga nazivaju čišćenjem. Iz toga razloga šerijatski pravnici smatraju pohvalnim da udate žene stavljaju nešto na ulaz spolnog uda da bi se obezbijedile da ništa ne bi izašlo iz njega.

Drugo: Izlazak nečistoće mimo dva spomenuta otvora, kao što je krv, sukrvica, gnoj i povraćanje, na što ukazuju sljedeće predaje:

1. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao:

مَنْ أَصَابَهُ قَيْءٌ أَوْ رُعَافٌ أَوْ قَلَسٌ أَوْ مَذْيٌ فَلْيَنْصَرِفْ فَلْيَتَوَضَّأْ ثُمَّ لِيَبْنِ عَلَى صَلاَتِهِ وَهُوَ فِي ذَلِكَ لاَ يَتَكَلَّمُ

Kome se desi da pobljuje (bez mučnine), ili mu poteče krv iz nosa, ili povrati punim ustima (s mučninom), ili mu se pojavi sluz (mezj), neka ode i uzme abdest, a potom neka nastavi ono što je klanjao, ako u tom vremenu ništa nije govorio.[252]

2. Od Ebu Se'ida el-Hudrija (r.a.) se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

إِذَا قَاءَ أَحَدُكُمْ أَوْ رَعَفَ، وَهُوَ فِي الصَّلاَةِ ، أَوْ أَحْدَثَ، فَلْيَنْصَرِفْ فَلْيَتَوَضَّأْ ثُمَّ لِيَجِيءْ، فَلْيَبْنِ عَلَى مَا مَضَى.

Kada neko od vas povrati ili mu poteče krv iz nosa, dok je u namazu, ili na drugi način izgubi abdest, neka ode i uzme abdest, a onda neka se vrati i nastavi na ono što je obavio.[253]

251 Hadis bilježe En-Nesa'i i Et-Tirmizi koji ga smatra vjerodostojnim.

252 Hadis bilježe Ibn Madže i Ed-Darekutni. Hadis je prenesen sa spojenim senedom (mevsul), ali i kao mursel. Predaju sa spojenim senedom autentičnom smatra Ez-Zejle'i, a mursel Muhamed b. Jahja ez-Zuheli, Ed-Darekutni i Ebu Hatem. (I'laus-sunen, I, 82)

253 Hadis bilježi Ed-Darekutni sa hasen senedom.

3. Od Ebud-Derda'a (r.a.) se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) povratio, pa je uzeo abdest. Ma'dan b. Halid, prenosilac hadisa, kaže da je sreo Sevbana u džamiji u Damasku, pa mu napomenuo taj slučaj. On je rekao:

صَدَقَ، أَنَا صَبَبْتُ لَهُ وَضُوءَهُ.

"Istinu je rekao. Ja sam mu (Poslaniku, a.s.) polijevao vodu."[254] U drugoj predaji stoji:

اسْتَقَاءَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأُتِيَ بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ.

"Zatražio je Allahov Poslanik (a.s.) vode, pa mu je donešena i on je uzeo abdest."[255]

4. Aiša (r.a.) kazuje da je Fatima, kćerka Ebu Hubejša, došla Vjerovjesniku (a.s.) pitajući ga:

إِنِّي امْرَأَةٌ أُسْتَحَاضُ فَلاَ أَطْهُرُ أَفَأَدَعُ الصَّلاَةَ

"Allahov Poslaniče, imam istihazu i nisam čista. Hoću li izostavljati namaz?" Allahov Poslanik (a.s.) joj na to reče:

إِنَّمَا ذَلِكَ عِرْقٌ وَلَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ فَدَعِي الصَّلاَةَ وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاغْسِلِي عَنْكِ الدَّمَ ثُمَّ صَلِّي

Ne, radi se o običnom krvarenju, a ne menstrualnom čišćenju, ali kada nastupi mjesečno pranje prestani obavljati namaz, a kada se završi operi sa sebe krv i onda klanjaj.

U drugoj predaji se dodaje:

ثُمَّ تَوَضَّئِي لِكُلِّ صَلاَةٍ حَتَّى يَجِيءَ ذَلِكَ الْوَقْتُ.

Zatim uzimaj abdest za svaki namaz dok ne prođe to vrijeme.[256]

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ اسْتُحِيضَتْ فَأَمَرَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَنْتَظِرَ أَيَّامَ أَقْرَائِهَا ثُمَّ تَغْتَسِلُ وَتُصَلِّي فَإِنْ رَأَتْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ تَوَضَّأَتْ وَصَلَّتْ

254 Hadis bilježi Et-Tirmizi, a sličan bilježi, također, El-Hakim i smatra da se radi o vjerodostojnom hadisu.
255 Hadis bilježi Ahmed.
256 Hadis bilježi El-Buhari (228).

Aiša (r.a.) prenosi da je Ummi Habiba (r.a.) imala krvarenje izvan mjesečnog pranja, pa joj je Allahov Poslanik (a.s.) naredio da čeka onoliko dana koliko joj inače traje mjesečno pranje, a onda da se okupa i klanja. Ako opet primijeti krv, neka uzima abdest i klanja.[257]

Obavezno je uzeti abdest ženi koja ima krvarenje izvan menstrualnog pranja možda stoga što se radi o venskom krvarenju. Izlaženje krvi iz vene se u zakonodavnim tekstovima navodi kao uzrok zbog kojeg osoba s istihazom ostaje bez abdesta. A kada postoji uzrok koji se navodi u zakonodavnim tekstovima, onda mora postojati i njegov propis. Krv koja teče iz rane ili za vrijeme puštanja krvi jeste, također, venska krv i ona, isto tako, kvari abdest. Sukrvica i gnoj su preinačena krv, pa i oni imaju isti tretman kao i sama krv.[258]

5. Ibn Omer (r.a.ma) je govorio:

إِذَا رَعَفَ الرَّجُلُ فِي الصَّلاَةِ أَوْ غَلَبَهُ الْقَيْءُ، أَوْ وَجَدَ مَذْيًا ، فَإِنَّهُ يَنْصَرِفُ فَلْيَتَوَضَّأْ، ثُمَّ يَرْجِعُ فَيُتِمُّ مَا بَقِيَ عَلَى مَا مَضَى، مَا لَمْ يَتَكَلَّمْ.

"Kada čovjeku iz nosa potekne krv, ili povrati, ili osjeti sluz (mezj), on će napustiti namaz i uzeti abdest, a onda se vratiti i nastaviti klanjanje namaza od onoga dijela koji je obavio, ako nije govorio za to vrijeme."[259]

6. Alija (r.a.) je kazivao:

إِذَا رَعَفَ الرَّجُلُ فِي صَلاَتِهِ أَوْ قَاءَ، فَلْيَتَوَضَّأْ وَلاَ يَتَكَلَّمْ، وَلْيَبْنِ عَلَى صَلاَتِهِ.

"Kada čovjeku u namazu poteče krv iz nosa ili povrati, neka uzme abdest i ništa ne govori i neka nastavi namaz."[260]

7. Ubejdullah b. Omer prenosi da je vidio Salima b. Abdullaha kako je klanjao jedan rekat sabah-namaza, a onda mu je potekla krv iz nosa, pa je izašao, uzeo abdest, a onda je nastavio s namazom koliko mu je ostalo.[261]

257 Hadis bilježi Ebu Davud.
258 Više vidi u: I'la'us-sunen, I, 85.
259 Hadis bilježi Abdurrezzak s autentičnim senedom.
260 Hadis bilježi Ibn Ebi Šejbe s autentičnim senedom.
261 Hadis bilježi Ibn Ebi Šejbe.

Slično ovome navodi se i od Se'ida b. el-Musejjeba, Tavusa i El-Hasan el-Basrija.[262]

O predaji o slučaju sa jednim ensarijom, koji je pogođen strijelom u Bici (Zatur-Rika') dok je klanjao, koga je krv oblila, a on je učinio ruku, sedždu i dalje nastavio klanjati[263], zaključujemo da se radi o pojedinačnom slučaju, koji nema opći karakter. To je postupak jednog ashaba. Možda on nije znao kako se ta krv tretira. Moguće je to prihvatiti i kao slučaj nužde vezati za osobu s isprikom. Također, njegova krv je pala i na tijelo i na odjeću i s time namaz nije ispravan.

Riječi El-Hasan el-Basrija "Muslimani su uvijek s ranama klanjali"[264] možemo shvatiti na način da, kada rana krvari, takva osoba se smatra osobom sa uzurom (isprikom) i neće pokvariti abdest ako se krv pojavi. U riječima El-Hasana el-Basrija, pak, ne nalazi se ništa što bi nam ukazivalo na to da su oni klanjali dok bi im rane curile. Moguće je da su oni klanjali dok su im rane bile povezane i zavijene i u tom slučaju njima se ne kvari namaz samim pojavljivanjem krvi.

Abdest će se pokvariti samo kada krv ili gnoj poteku s izvornog mjesta na kojem su se pojavili. Kada bi, čak, neko zgulio kožu i pojavila se krv ispod nje na jednom mjestu i ne raširila se, time se neće pokvariti abdest. Poticanje krvi podrazumijeva njeno razlijevanje s vrha rane. Međutim, ako se zaustavi na vrhu rane i ne razlije se, to se neće smatrati poticanjem.

Ako se bubuljica skine i njen sadržaj se razlije sa vrha rane, abdest će biti pokvaren. Međutim, ako se ne razlije - abdest se ne kvari.

Ako se krv nakupi na vrhu rane i pobrišemo je, recimo pamukom, onda se ponovo pojavi i ponovo je obrišemo, ili stavimo pamuka na nju, gledat ćemo da li bi krv sama, da smo je ostavili i ne potirali,

262 Više vidi u: El-Dževherun-nekijj, I, 141.

263 Bilježi ga kao mu'allak El-Buhari, poglavlje Men lem jerel-vudu'e illa minel-mahredžejn... (O onom ko je smatrao da treba abdest jedino uzimati ako nešto izađe na jedan od dva otvora za izlučivanje...)

264 Ibid.

potekla. Ako bi potekla, abdest je pokvaren, a ako ne bi - ne bi bio pokvaren.

Sve ono što se pojavljuje iz rane koja se cijelo vrijeme gnoji, a nema snagu da potekne, dok bi se u slučaju da na nju stavimo zavoj ili pamuk to upilo, neće pokvariti abdest, jer ono nema snage da potekne sobom.

Ako bi osoba koja uzima abdest zagrizla jabuku, pa na njoj vidjela tragove krvi, time ne bi izgubila abdest, kao što ne bi ni u slučaju ako bi čačkala zube pa na vrhovima čačkalice vidjela krv, jer ta krv nije potekla.

Krv koja izađe iz desni, ako nadjača pljuvačku, pa ona bude crvena ili se izjednači s njom, pokvarit će abdest. Međutim, ako ne nadjača pljuvačku, ne kvari abdest.

Ako se krv slije u mehki dio nosa, time je abdest pokvaren, ili, ako izađe izvan slušnog kanala vani. Međutim, ako potekne unutar slušnog kanala ili nosne kosti onda ne kvari.

Ako bi se išmrknuo i iz nosa ispao komadić skorjene krvi, time se ne bi pokvario abdest.

Davanje, makar, male količine krvi kvari abdest.

Ono što potekne iz uha, oka, pupka, nosa i dojke, ako se izmijeni, a podsjeća na sukrvicu ili gnoj, kvarit će abdest, a, ako se ne izmijeni, neće kvariti abdest, osim ako se zna da se pojavilo zbog postojanja određenog razloga (bolesti).

Onaj koji dobije upalu oka pokvarit će abdest ako mu suze poteku, a promijene svoja osnovna svojstva.

Krv koju ispiju buhe i muhe ne kvari abdest, za razliku od pijavice koja bi izvlačila krv iz tijela osobe, koja ima abdest tako što bi se sva napunila krvlju. Kada bi se rasjekla potekla bi krv iz nje. U ovom slučaju abdest bi bio pokvaren.

Obilno povraćanje kvari abdest, bez obzira na to da li povraćeno bila hrana, voda ili krv. Povraćanje u manjoj količini ne kvari abdest.

Granica obilnog povraćanja jesu puna usta, u smislu da ga je samo s velikom mukom moguće obuzdati.

Ako više manjih povraćanja bude količine punih usta, kvarit će abdest. To će biti kada je uzrok povraćanju jedan, kao što je mučnina i poremećaj u stomaku, jer se u osnovi propisi vezuju za svoje uzroke.

Ako bi neko, neposredno nakon što je jeo ili pio, povratio, pokvarit će abdest. Ono što tada izađe iz njega smatra se nečistim, jer se pomiješalo s nečistoćom. Postoji i drugo mišljenje, po kojem povraćanje u ovom slučaju ne kvari abdest niti će se smatrati nečistim, jer se nije izmijenilo, niti pretvorilo u nešto drugo. Ista stvar je kada bi beba odmah povratila ono što je podojila. Međutim, prvi stav je precizniji, ali su se ipak davale fetve da ono što beba povrati nije nečisto za ženu, ako joj to beba često čini i ako joj predstavlja teškoću da čisti odjeću od tog povraćanja, jer ono što je teško oprašta se.

Treće: Pravno, abdest će biti pokvaren spavanjem u potpunoj opuštenosti, ako zadnjica spavača nije čvrsto na zemlji. Na to ukazuju sljedeće predaje:

1. Safvan b. Assal (r.a.) kaže:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا إِذَا كُنَّا سَفَرًا أَنْ لاَ نَنْزِعَ خِفَافَنَا ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيهِنَّ إِلاَّ مِنْ جَنَابَةٍ وَلَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَنَوْمٍ.

"Allahov Poslanik (a.s.) bi nam naređivao, kada bismo bili na putu, da ne skidamo mestve tri dana i tri noći, osim ako budemo džunupi, ali ne i zbog male i velike nužde, ili sna."[265]

2. Ibn Abbas, kao merfu', kazuje sljedeće:

لَيْسَ عَلَى مَنْ نَامَ سَاجِدًا وُضُوءٌ حَتَّى يَضْطَجِعَ فَإِنَّهُ إِذَا اضْطَجَعَ اسْتَرْخَتْ مَفَاصِلُهُ

Ne mora onaj koji zaspi na sedždi da obnavlja abdest sve dok se ne ispruži, jer, kada se ispruži, opuste mu se zglobovi.[266]

3. Alija (r.a.), također, kao merfu' prenosi:

265 Ranije je naveden izvor ovog hadisa.
266 Hadis bilježe Ahmed i Ebu Ja'la.

وِكَاءُ السَّهِ العَيْنَانِ، فَمَنْ نَامَ فَلْيَتَوَضَّأْ.

Kontrolori analnog otvora su oči, pa ko zaspi neka uzme abdest.[267]

Ko bi zaspao ispružen ili naslonjen na bok, pokvarit će abdest, jer su pružanje, naslanjanje na stranu i ležanje uzrok opuštanju i obično nisu bez puštanja vjetrova. Zbog toga se kaže da se abdest fiktivno kvari snom, a ne stvarno, jer samo spavanje ne kvari abdest, nego ono što izađe iz čovjeka za vrijeme sna.

Kada bi osoba zaspala sjedeći, a zadnjica joj bila čvrsto na zemlji, ne bi pokvarila abdest, bez obzira na to bila naslonjena na nešto ili ne. Od Enesa (r.a.) se prenosi da je rekao:

كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنَامُونَ ثُمَّ يُصَلُّونَ وَ لاَ يَتَوَضَّأُونَ.

"Ashabi Allahovog Poslanika (a.s.) bi spavali, zatim bi klanjali ne uzimajući ponovo abdest."[268] Ovo se odnosi na situaciju kada su sjedili, a zaključuje se na osnovu riječi koje se spominju u drugoj predaji:

كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عَهْدِهِ يَنْتَظِرُونَ الْعِشَاءَ حَتَّى تَخْفِقَ رُؤُوسُهُمْ ثُمَّ يُصَلُّونَ وَ لاَ يَتَوَضَّأُونَ.

"U vrijeme Allahovog Poslanika (a.s.) njegovi ashabi bi iščekivali jaciju tako da bi im glave padale, a onda bi klanjali, ne uzimajući ponovo abdest." Glava pada samo onome koji zaspi sjedeći.

Ko zaspe bez opuštanja, kao kada bi zaspao stojeći, na ruku'u ili na sedždi, bez obzira na to bio u namazu ili van njega, neće pokvariti namaz, jer da se opustio pao bi na zemlju. Ko zaspi bez opuštanja ne mora abdest obnavljati na osnovu hadisa koji je bio ranije naveden, a kojeg Ibn Abbas prenosi kao merfu':

لَيْسَ عَلَى مَنْ نَامَ سَاجِدًا وُضُوءٌ حَتَّى يَضْطَجِعَ، فَإِنَّهُ إِذَا اضْطَجَعَ اسْتَرْخَتْ مَفَاصِلُهُ.

Ne mora obnavljati abdest onaj koji bi zaspao na sedždi sve dok se ne ispruži, jer, kada se ispruži, opuste mu se članci.

267 Hadis bilježi Ebu Davud.
268 Hadis bilježi Muslim (376).

Od Ebu Hurejre se prenosi da je rekao:

لَيْسَ عَلَى الْمُحْتَبِي النَّائِمِ، وَ لاَ عَلَى الْقَائِمِ النَّائِمِ، وَ لاَ عَلَى السَّاجِدِ النَّائِمِ وُضُوءٌ حَتَّى يَضْطَجِعَ، فَإِذَا اضْطَجَعَ تَوَضَّأَ.

"Onaj koji zaspi sjedeći podvijenih nogu, stojeći ili na sedždi ne mora obnavljati abdest sve dok se ne isprubi. A kada se ispruži - uzet će abdest."[269]

Ako bi pošla pasti osoba koja je zaspala snom koji inače ne kvari abdest, obratit će se pažnja na to da li se probudila nakon što je pala na zemlju i tada će ponoviti abdest. Ako se probudila prije pada ili u vrijeme pada, ne mora obnavljati abdest.

Vrijedno je istaći da san vjerovjesnika (alejhimu's-selam) ne kvari abdest.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَامَ حَتَّى نَفَخَ، ثُمَّ صَلَّى.

Od Ibn Abbasa (r.a.ma) se prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) zaspao tako da je i duboko disao, a onda je klanjao.[270]

عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللَّه عَنْها أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ قَالَ: تَنَامُ عَيْنِي وَ لاَ يَنَامُ قَلْبِي.

Aiša (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) govorio: *Oči mi spavaju, ali ne i srce!*[271]

Po razlozima za gubljenje abdesta, snu su slični nesvijest i ludilo. Oba slučaja kvare abdest, pa makar i kratko trajali. Oni su na stupnju iznad sna, pošto je moguće probuditi osobu iz sna, za razliku od one koja je u nesvjesnom stanju ili ludilu.

Također se sa snom poistovjećuje i pijanstvo. Kada neko popije opojno piće pa se napije, tako da u hodu ne može držati pravac pokvarit će abdest.

Četvrto: Glasno smijanje punoljetnog klanjača u namazu (koji se sastoji od ruku'a i sedžde) kvari i abdest i namaz, bez obzira na to

269 Hadis bilježi El-Bejheki.
270 Predaju bilježi El-Buhari (138).
271 Hadis bilježi El-Buhari (3569).

da li to klanjač namjerno uradio, znajući da je u namazu, ili iz zaborava. Na to ukazuje predaja, u kojoj se kaže da je Vjerovjesnik (a.s.) predvodio ashabe u namazu kada je došao neki slijepac, koji se strmoglavio u jamu koja je bila u džamiji. Neki su se nasmijali, čak i glasno (فَضَحِكَ بَعْضُ الْقَوْمِ حَتَّى قَهْقَهَ) pa kada je Allahov Poslanik (a.s.) završio, naredio im je da obnove i abdest i namaz.

U drugoj predaji se kaže:

مَنْ كَانَ قَهْقَهَ مِنْكُمْ فَلْيُعِدِ الْوُضُوءَ وَ الصَّلاَةَ.

Ko se od vas glasno nasmijao neka obnovi i abdest i namaz.[272]

Nakon što je hadis prihvaćen, ne može se reći da u džamiji Allahovog Poslanika (a.s.) nije bilo ni bunara, ni jame, a možda je ovaj namaz bio i van džamije.

Niti se može reći da je glasno smijanje od strane ashaba, dok su klanjali iza Vjerovjesnika (a.s.), nevjerovatno, jer je u namazima iza Vjerovjesnika (a.s.) bio i veliki broj licemjera i beduina.

Treba napomenuti da je kvarenje abdesta glasnim smijanjem u namazu prihvaćeno samo kod hanefijskog mezheba, jer je kod njih prihvaćen hadis koji govori o tome. Većina se, pak, koristi jasnom analogijom, po kojoj glasno smijanje ne kvari abdest, i kritikuju pouzdanost hadisa.

Glasnim smijanjem, kojim se kvari abdest, smatra se ono koje čuje naš suklanjač u namazu.

Ne kvari abdest glasno smijanje na dženaza-namazu, niti za vrijeme činjenja sedžde-i tilaveta. Hadis govori općenito o namazu i odnosi se na uobičajene namaze, koji su sa ruku'om i seždom. Analogijom se tu ne mogu uvrštavati drugi namazi, jer je ovaj propis utvrđen suprotno analogiji, pa se na njemu ništa analogijom i ne može ustanovljavati.

272 Hadis bilježe Abdurrezzak, Ed-Darekutni i El-Bejheki i sa mursel i sa spojenim jakim senedima, tako ne pada sa stepena hasen hadisa. Kao mursel sa autentičnim senedima prenosi se od Ebul-Alije, pa je nužno postupati po ovom hadisu svakom onome koji mursel predaju uzima kao argument. Više vidi u: I'la'us-sunen, I, 96.

Također, ističemo da se abdest ne gubi doticanjem spolnog organa. Taj stav je na osnovu predaje u kojoj se kaže da je neko pitao Vjerovjesnika (a.s.) o onome koji u namazu dotakne svoj spolni organ da li mora obnoviti abdest, pa mu je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

لاَ إِنَّمَا هُوَ بَضْعَةٌ مِنْكَ

Ne, to je samo dio tebe.[273]

Pouzdano je utvrđeno da su neki ashabi smatrali da ne treba uzimati abdest nakon doticanja spolnog organa. Među njima su: Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Ammar b. Jasir, Alija b. Ebi Talib, Huzejfe, Imran b. el-Husajn, Sa'd b. Ebi Vekas, Ebud-Derda' i dr. (r.a.m)[274]

Predaje u kojima se naređuje da se uzme abdest nakon doticanja spolnog organa, kao što je ona Busre b. Safvana, u kojoj se kaže da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

مَنْ مَسَّ ذَكَرَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ.

Ko dotakne svoj spolni organ neka uzme abdest!,[275] shvatamo kao pohvalan postupak čišćenja, usklađujući tako različite argumente, a Allah (dž.š.) najbolje zna!

Ne kvari abdest ni doticanje ženske osobe. To argumentiramo sljedećim:

1. Aiša (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) ljubio jednu od svojih žena, a onda izlazio da klanja, ne uzimajući ponovo abdest (كَانَ يُقَبِّلُ بَعْضَ نِسَائِهِ ثُمَّ يَخْرُجُ إِلَى الصَّلاَةِ وَ لاَ يَتَوَضَّأُ).[276]

2. Aiša (r.a.) kaže:

273 Hadis bilježe Ahmed i sastavljači sunena. Vjerodostojnim ga smatraju Et-Tirmizi, Ibn Hibban, Ibnul-Medini, Amr el-Felas i Ibn Hazm.

274 Više vidi u: I'lau's-sunen, I, 121-125.

275 Hadis bilježe sastavljači sunena, a vjerodostojnim ga smatraju Et-Tirmizi i Ibn Hibban.

276 Hadis bilježe En-Nesa'i, Ibn Madže, Ed-Darekutni i El-Bezzar putem nekoliko predaja.

فَقَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً مِنَ الْفِرَاشِ فَالْتَمَسْتُهُ فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى بَطْنِ قَدَمَيْهِ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ وَهُمَا مَنْصُوبَتَانِ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ...

"Ustao je Allahov Poslanik (a.s.) jedne noći iz postelje, pa sam ga tražila i ruka mi je pala na njegove uspravljene tabane. Bio je u džamiji i činio dovu: *Bože moj, utječem se Tvome zadovoljstvu od Tvoje srdžbe...*[277]

3. Aiša (r.a.) kazuje:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ وَأَنَا مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَ يَدَيْهِ اعْتِرَاضَ الْجَنَازَةِ حَتَّى إِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ مَسَّنِي بِرِجْلِهِ.

"Allahov Poslanik (a.s.) bi klanjao, a ja sam bila ispružena ispred njega poput mejta na dženazi, a kada bi htio da klanja vitr-namaz dotaknuo bi me nogom."[278]

Abdest osobe s isprikom (sahib-i uzur)

Pod pojmom osobe s isprikom podrazumijeva se ona osoba kojoj stalno iz tijela izlazi ono što kvari abdest. To je, recimo, kada ne može zadržati mokraću, ima dizenteriju, stalno se oslobađa vjetrova, ili je oko oboljelo, pa iz njega uvijek teče preinačena suza, ili curi iz uha, dojke ili pupka. Uvjet je da ovi procesi traju cijelo vrijeme obaveznog namaza, pa makar samo pravno, u smislu da u cijelom njegovom vremenu ne nađe trenutka u kojem bi mogao uzeti abdest i klanjati, ne pokvarivši abdest.

Pošto islamsko zakonodavstvo počiva na milosti i olakšavanju, propisano je osobi sa isprikom da uzme abdest za svako namasko vrijeme i da njime u tom vremenu klanja i obavezne i dobrovoljne namaze, po htijenju. Argument za to je predaja koja je ranije navedena da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao ženi, koja je imala istihazu i kojoj se krv nije zustavljala, da uzme abdest za svaki namaz sve dok ne prođe to vrijeme.

277 Hadis bilježi Muslim (486).
278 Hadis bilježi En-Nesa'i.

Zbog toga, ako osoba sa isprikom uzme abdest u trenutku kada je ta isprika važeća, njen abdest je ispravan. Međutim, ako bi uzimala abdest kada bi njen uzur stao, a onda se ponovo aktivirao, abdest će biti pokvaren. Isto tako, ako izgubi abdest zbog nekog drugog razloga (naprimjer, obavljanja velike nudžde), a ne zbog isprike, pa ga uzme u periodu prestanka isprike (tojest kada ona nije aktivna), pa mu se ona onda ponovo javi, tada će izgubiti abdest.

Također, ako bi uzeo abdest zbog isprike koju ima, a onda ga izgubio zbog drugog razloga, njegov abdest je pokvaren. Da ovo pojasnimo. Ako bi mu, naprimjer, išla stalno krv iz nosa i zbog toga uzme abdest, a onda ga izgubi zato što je obavio malu nuždu ili pustio vjetar, njegov abdest će biti pokvaren.

Ako bi isprika bila tečenje krvi iz jedne nozdrve, a osobi, nakon što uzme abdest, potekne krv iz druge, trenutno će joj biti pokvaren abdest, jer se pojavio drugi razlog nečistog stanja, neovisan od isprike, kako kaže istraživač Ibn Abidin u svome djelu Reddul-muhtar.

Bit će pokvaren abdest osobe s isprikom, također, kada istekne namasko vrijeme. Ako bi neko uzeo abdest za podne-namaz kratko vrijeme prije nego što je ono isteklo, a onda nastupilo vrijeme ikindije-namaza, abdest će biti pokvaren. Ovo je u slučaju kada curi ono što je razlog isprike. Međutim, ako ne curi, neće pokvariti abdest, makar i isteklo namasko vrijeme, jer je osoba još uvijek potpuno čista i još nije bila izložena onome što joj to može narušiti.

Jednom riječju, svaka isprika ima uvjet počinjanja, uvjet trajanja i uvjet prestanka.

Pod uvjetom počinjanja, tojest ulaženja u stanje isprike, podrazumijeva se da ona ispuni vrijeme jednog obaveznog namaza, makar samo pravno, tako da vrijeme njenog prestanka, ako ga bude, ne bude dovoljno za obavljanje temeljnih dijelova abdesta i namaza.

Stavili smo kao početni uvjet za postojanje isprike da to što kvari abdest potraje cijelo vrijeme obaveznog namaza, izuzimajući namaze koji nisu obavezni, kao što je bajram-namaz ili duha-namaz. Njihovo

vrijeme je zanemareno, pošto se u njemu ne obavlja nijedan obavezni namaz.

Uvjet trajanja isprike je da se ona pojavi u svakom namaskom vremenu, pa makar samo jednom nakon što se pojavila prvi put. Nije uvjet da njeno pojavljivanje kasnije ispuni cijelo namasko vrijeme.

Uvjet prestanka isprike i karakteriziranja osobe da je s isprikom ostvaruje se prekidanjem pojave koja kvari abdest tokom cijelog jednog namaskog vremena.

Ako se pojavi nešto što kvari abdest nakon što je nastupilo vrijeme obaveznog namaza, čekat će se do pred kraj tog namaskog vremena, s nadom da će to prestati. Ako ne prestane, ta osoba će uzeti abdest i klanjati. Ako, pak, prestane u toku sljedećeg namaskog vremena, obnovit će taj namaz koji je klanjao, jer isprika nije ispunila cijelo potrebno vrijeme, pa se neće smatrati osobom s isprikom. Postat će tada sasvim jasno da je klanjao bez abdesta i njegov namaz nije ispravan. Međutim, ako bi isprika ispunila cijelo drugo vrijeme, neće obnavljati namaz, jer je isprika trajala svo vrijeme od trenutka kada se pojavila.

Ovo se odnosi na čistoću osobe sa isprikom od nečistog stanja (hadesa). Kada je u pitanju čistoća odjeće, postupit će na dalje opisani način. Ako se natopi odjeća i preko obima jednog dirhema, dozvoljeno je ne prati je, u slučaju da bi se, ako bi to oprao, ponovo onečistio prije nego što bi završio namaz. U protivnom, ako se ne bi onečistio prije završetka namaskoga vremena, nije mu dozvoljeno da to ostavi neoprano.[279]

Obavezan je obuzdavati pojavu te isprike, ili je barem umanjivati, shodno svojim mogućnostima, ako je nije u stanju potpuno spriječiti, makar namaz obavljao išaretom stojeći, ili sjedeći, ali ne i ležeći.

Ako može da je obuzda zavojem, oblogom, ili obavljajući namaz sjedeći, neće se više smatrati osobom s isprikom.[280]

279 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 32.
280 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 32.

Mesh po mestvama

U tolerantnost i lahkoću islamskog zakonodavstva spada propis mesha po mestvama, umjesto pranja nogu kod uzimanja abdesta.

Mestva je obuća koja pokriva cijelo stopalo sa člancima, a na nju se u tretmanu nadovezuju i čarape ako su gusto pletene.

Utemeljenost mesha po mestvama

Mesh po mestvama ustanovljen je brojnim hadisima od Vjerovjesnika (a.s.), bilo da govore o njegovim riječima ili praksi, tako da su oni dostigli stepen mutevatira i mešhura.

Među njima je hadis, kojeg prenosi El-Mugire b. Šu'be (r.a.), u kojem stoji da je Vjerovjesnik (a.s.) izašao napolje radi fiziološke potrebe. El-Mugire ga je slijedio s mješinom punom vode, te mu je posipao nakon što je obavio nuždu. Poslanik (a.s.) je uzeo abdest i potrao svoje mestve.[281]

عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ خَرَجَ لِحَاجَتِهِ فَاتَّبَعَهُ الْمُغِيرَةُ بِإِدَاوَةٍ فِيهَا مَاءٌ فَصَبَّ عَلَيْهِ حِينَ فَرَغَ مِنْ حَاجَتِهِ فَتَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ

عَنْ عَبْدِاللَّه بْنِ عُمَرَ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ مَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ وَأَنَّ عَبْدَاللَّه بْنَ عُمَرَ سَأَلَ عُمَرَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ نَعَمْ إِذَا حَدَّثَكَ شَيْئًا سَعْدٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلاَ تَسْأَلْ عَنْهُ غَيْرَهُ.

Abdullah b. Omer prenosi od Sa'da b. Ebi Vekasa da je Vjerovjesnik (a.s.) činio mesh po mestvama. Upitan je Abdullah b. Omer o tome, na što je rekao: "Tako je, kada ti nešto Sa'd prenese od Vjerovjesnika (a.s.), ne pitaj o tome nikog drugog."[282]

Neki kažu da hadise o meshu po mestvama od Vjerovjesnika (a.s.) prenosi oko 40 ashaba.

281 Hadis bilježi El-Buhari (203).
282 Hadis bilježi El-Buhari (201).

Mesh po mestvama zamjenjuje u potpunosti pranje nogu kod uzimanja abdesta, kada se ispune svi uvjeti njegove ispravnosti.

Nije dozvoljen mesh po mestvama osobi koja je obavezna okupati se. Nije dozvoljen ni u slučaju kada bi neko uzeo abdest, navukao mestve, a onda ostao džunup. Nije mu dozvoljeno da opere ostale dijelove tijela, a da potare mestve. Nužno je da skine mestve i da opere noge. To je određeno na osnovu hadisa Safvana b. Assala (r.a.), koji je rekao:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا إِذَا كُنَّا سَفَرًا أَنْ لاَ نَنْزِعَ خِفَافَنَا ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيهِنَّ إِلاَّ مِنْ جَنَابَةٍ وَلَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَنَوْمٍ.

"Vjerovjesnik (a.s.) bi nam naređivao, kada smo na putu, da ne skidamo mestve tri dana i tri noći zbog velike i male nužde ili sna, ali je naređivao da skidamo zbog džunupluka."[283]

Mesh po mestvama propisan je da bi se olakšalo ljudima. Potreban je mnogima, posebno onima koji osjećaju poteškoću da skidaju mestve kod svakog uzimanja abdesta, kao onima koji borave u hladnim predjelima, putnicima, vojnicima i dr. Zbog toga se naziva olakšicom otpadanja, jer je pranje nogu otpalo u situaciji kada su obuvene mestve.

Uvjeti za ispravnost mesha po mestvama

1. obuti mestve za vrijeme čistoće koja je postignuta uzimanjem abdesta. Ako bi neko obuo mestve nakon što je uzeo tejemum, a onda našao vodu, nije mu dozvoljeno da obavi mesh, nego je obavezan uzeti abdest. Mesh po mestvama moguć je za svako nečisto stanje koje iziskuje uzimanje abdesta, pa treba da osoba, kada obuje mestve, bude s abdestom, jer, ako nakon toga i izgubi abdest, obuo je mestve kada je bio potpuno čist.

عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَأَهْوَيْتُ لأَنْزِعَ خُفَّيْهِ فَقَالَ دَعْهُمَا فَإِنِّي أَدْخَلْتُهُمَا طَاهِرَتَيْنِ فَمَسَحَ عَلَيْهِمَا.

283 Ranije je naveden izvor hadisa.

Od El-Mugire b. Šu'be (r.a.) se prenosi da je rekao: "Putovao sam sa Vjerovjesnikom (a.s.), pa sam pokušao da mu skinem mestve, a on mi reče: *Ostavi ih, navukao sam ih na čiste noge*, i samo ih je potrao."[284]

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَمْسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ إِذَا نَحْنُ أَدْخَلْنَاهُمَا عَلَى طُهْرٍ ثَلاثًا إِذَا سَافَرْنَا وَ يَوْمًا وَ لَيْلَةً إِذَا أَقَمْنَا.

Safvan b. Assal kaže: "Naredio nam je Allahov Poslanik (a.s.) da mesh činimo po mestvama, ako smo ih obuli dok smo bili čisti, tri dana kada putujemo, i dan i noć kada smo kući."[285]

2. da obuća, po kojoj želimo činiti mesh, pokriva cijelo stopalo sve do iznad članaka, kako bi bila u značenju mestve.

3. da je u mestvama moguće ići makar jedan fersah[286], tojest sat i po vremenskog puta, bez napora, jer čovjek, ako želi osigurati svoje potrebe, koje su nužne većini ljudi, obično više od toga u toku dana i noći ne prepješači. Prema tome, nije dozvoljeno činiti mesh po mestvama koje su sačinjene od stakla, željeza ili drveta, jer se u njima ne može hodati.

4. da na mestvama ne bude većih rupa. Ako, pak, na njima bude rupa koje sve zajedno dostižu površinu tri najmanja nožna prsta, po njima nije dozvoljeno činiti mesh. Ako su rupe manje od toga, dozvoljen je mesh, jer je Vjerovjesnik (a.s.) ashabima naređivao potiranje po mestvama, a, u pravilu, oni skoro da nisu imali mestve bez manjih rupa.

Dozvoljeno je mesh činiti po mestvi makar bila poderana sprijeda, ako ju je moguće vezati za potkoljenicu pertlom ili dugmadima.

5. da mestva ne propušta do noge vodu, kojom se mesh čini.

6. Ako je osoba koja mesh čini bez prednjeg dijela stopala, nije ispravan mesh po njegovom ostalom dijelu, izuzev ako je taj preostali

284 Hadis bilježi El-Buhari (206).

285 Hadis bilježi Ibn Huzejme u svome Sahihu.

286 Jedinica mjere za dužinu, koja iznosi tri milje, odn. 2250 m. Ili, po drugom mišljenju 7, odnosno 8 km. (prim.prev.)

dio veličine tri najmanja prsta ruke, jer je obavezan ovoliki dio kod potiranja. Ako bi osoba bila bez cijelog prednjeg dijela stopala, neće činiti mesh po mestvi, makar peta i postojala. Ako bi joj jedna noga bila odsječena iznad članka, dozvoljen joj je mesh po drugoj mestvi.

Kako se čini mesh

Osoba koja uzima abdest stavit će razmaknute i nakvašene prste ruku na prednji dio mestvi, od nožnih prstiju, desnu ruku na desnu mestvu, a lijevu ruku na lijevu mestvu. Poslije toga će njima potrati vanjski (gornji) dio mestvi do potkoljenica. Dovoljno je da se potare površina najmanja tri prsta ruke. Nije dovoljno ako bi se mesh činio po unutrašnjem dijelu mestve, po peti, po stranama mestvi ili po potkoljenici. Od Alije (r.a.) se prenosi da je rekao:

لَوْ كَانَ الدِّينُ بِالرَّأْيِ لَكَانَ أَسْفَلُ الْخُفِّ أَوْلَى بِالْمَسْحِ مِنْ أَعْلاَهُ وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ عَلَى ظَاهِرِ خُفَّيْهِ.

"Da je sva vjera po razumu, preče bi bilo da se mesh čini po donjem dijelu mestvi, a ne po gornjem, a ja sam vidio Allahovog Poslanika (a.s.) kako potire vanjski (gornji) dio mestvi."[287]

El-Mugire b. Šu'be kaže:

رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَالَ، ثُمَّ جَاءَ حَتَّى تَوَضَّأَ وَ مَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ، وَ وَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى خُفِّهِ الْأَيْمَنِ، وَ يَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى خُفِّهِ الْأَيْسَرِ، ثُمَّ مَسَحَ أَعْلاَهُمَا مَسْحَةً وَاحِدَةً، حَتَّى أَنْظُرُ إِلَى أَصَابِعِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْخُفَّيْنِ.

"Vidio sam Allahovog Poslanika (a.s.) da je urinirao, a onda je došao i abdest uzeo i mesh po mestvama učinio. Stavio je desnu ruku na desnu mestvu, a lijevu ruku na lijevu mestvu, pa je zatim gornji njihov dio potrao jednom. Kao da gledam prste Allahova Poslanika (a.s.) na njegovim mestvama."[288]

287 Hadis bilježi Ebu Davud sa hasen senedom.
288 Hadis bilježe Ibn Ebi Šejbe i El-Bejheki od El-Hasan el-Basrija od El-Mugire, kao mursel.

Dovoljno je jedno potiranje i nije sunnet da se to čini više puta. Ako bi neko potrao vanjski dio mestvi, idući u širinu ili počeo od potkoljenice, mesh je ispravan, ali je postupio suprotno sunnetu.

Trajanje mesha

Osoba koja je kod kuće može činiti mesh dan i noć, a putnik tri dana i tri noći. Prema tome, trajanje mesha za osobu koja je kod kuće je 24, a za putnika 72 sata. Trajanje mesha se računa od trenutka prvog gubljenja abdesta po obuvanju mestvi.

Safvan b. Assal je rekao:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا إِذَا كُنَّا سَفَرًا أَنْ لاَ نَنْزِعَ خِفَافَنَا ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيهِنَّ إِلاَّ مِنْ جَنَابَةٍ...

"Vjerovjesnik (a.s.) bi nam naređivao, kada smo na putu, da ne skidamo mestve tri dana i tri noći, izuzev ako smo džunupi."

عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَخَّصَ لِلْمُسَافِرِ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ وَ لَيَالِيَهُنَّ، وَ لِلْمُقِيمِ يَوْمًا وَ لَيْلَةً، إِذَا تَطَهَّرَ فَلَبِسَ خُفَّيْهِ أَنْ يَمْسَحَ عَلَيْهِمَا.

Od Ebu Bekre (r.a.) se prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) olakšao putniku na tri dana i tri noći, a onom ko je kod kuće dan i noć, kada se očisti i obuje mestve, da po njima čini mesh.[289]

عَنْ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَّتَ فِي الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ وَ لَيَالِيَهُنَّ لِلْمُسَافِرِ، وَ لِلْمُقِيمِ يَوْمًا وَ لَيْلَةً.

Od Ebu Bekra (r.a.) se prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) vremenski ograničio mesh po mestvama na tri dana i tri noći putniku i na jedan dan i noć onom ko je kod kuće.[290]

عَنْ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ قَالَ أَتَيْتُ عَائِشَةَ أَسْأَلُهَا عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ فَقَالَتْ عَلَيْكَ بِابْنِ أَبِي طَالِبٍ فَسَلْهُ فَإِنَّهُ كَانَ يُسَافِرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلْنَاهُ فَقَالَ جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيَهُنَّ لِلْمُسَافِرِ وَيَوْمًا وَلَيْلَةً لِلْمُقِيمِ.

289 Hadis bilježe Ed-Darekutni i El-Hakim.
290 Hadis bilježi Ibn Hibban.

Šurejh b. Hani' kazuje: "Došao sam Aiši da je pitam o meshu po mestvama. Ona mi reče: 'Treba da potražiš Ibn Ebi Taliba i da njega pitaš, jer je on putovao sa Allahovim Poslanikom (a.s.).' Pitali smo ga, a on nam reče: 'Odredio je Allahov Poslanik (a.s.) tri dana i tri noći za putnika, a dan i noć za osobu kod kuće."[291]

Trajanje mesha po mestvama počinje od prvog gubljenja abdesta po obuvanju mestvi. Kada bi osoba, koja je kod kuće uzela abdest, recimo, u šest sati ujutro i obula mestve, a abdest izgubila tek u deset sati, ona može mesh činiti po mestvama sve do deset sati sljedećeg dana.

Ako bi osoba koja je kod kuće učinila mesh, a onda krenula na put, prije nego što joj je istekao period trajanja mesha, računat će period trajanja koji se odnosi na putnika. A ako bi putnik stigao kući prije nego što bi se navršili dan i noć, činit će mesh do kraja tog perioda, jer tretman osobe koja čini mesh zavisi od stanja u kojem je pred istek trajanja mesha.

Mesh po čarapama

Dozvoljeno je činiti mesh po čarapama, ako su one poput onih po kojima su mesh činile prve generacije muslimana (selefi salih), tojest da su guste toliko da se ne vidi šta je ispod njih, da je moguće u njima preći jedan fersah i više bez obuće i da sprečavaju dopiranje vlažnosti do noge. Malo je čarapa koje se danas proizvode, a koje udovoljavaju ovim uvjetima. Nekada su čarape izrađivane od kože i navlačile se na noge sve do potkoljenice, ali ne kao mestve. One su bile pletene od sukane vune i obuvale se na noge sve do iznad članaka. Imami su, pak, saglasni, da nije dozvoljeno mesh činiti po tankim čarapama koje su prozirne.

Argument da je dozvoljen mesh po čarapama jeste predaja El-Mugire b. Šu'be, u kojoj se kaže:

291 Hadis bilježi Muslim (276).

تَوَضَّأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَسَحَ عَلَى الْجَوْرَبَيْنِ وَالنَّعْلَيْنِ.

"Vjerovjesnik (a.s.) je uzeo abdest, čineći mesh po čarapama i obući."[292]

عَنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّهُ كَانَ يَمْسَحُ عَلَى الْجَوْرَبَيْنِ وَالنَّعْلَيْنِ.

Od Abdullaha b. Mes'uda se prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) činio mesh po čarapama i obući.[293]

Razlozi koji kvare mesh po mestvama

1. Sve ono što kvari abdest pokvarit će i mesh, jer je on zamjena za pranje nogu. Prema tome, pokvarit će ga sve ono što kvari i samu osnovu.

2. prestanak vremena trajanja mesha. U toj situaciji osoba treba da skine mestve i opere noge, izuzev ako je prestalo vrijeme trajanja mesha, ali se ona boji da će joj se zbog velike hladnoće noge smrznuti. Tada će ponovo učiniti mesh, bez skidanja mestvi s nogu, s tim što će mesh učiniti po čitavim mestvama, kao što to čini po zavojima.

Ako bi vrijeme trajanja isteklo, a osoba bila na namazu i nemala vode, nastavit će s obavljanjem namaza, jer nema koristi od skidanja mestvi, a i pošto bi to trebalo uraditi zbog pranja, a vode nema.

3. skidanje mestvi sa nogu, pa makar i samo jedne, ili samo izvlačenje većeg dijela stopala u grlić mestve, jer se kvarenje abdesta ne može parčati. Nečisto stanje do nogu dolazi skidanjem mestvi sa njih, pošto mestva samo sprečava dolaženje nečistog stanja, a ne uklanja ga. Stoga je obavezno da onaj koji je učinio mesh po mestvama klanja u njima i nije ispravan namaz, ako bi one bile nečiste. Zbog svega toga, osoba treba da nastoji da ih uvijek drži čiste.

Neće smetati ako bi za vrijeme hodanja peta izašla u grlić mestve.

---

292 Hadis bilježi Et-Tirmizi i smatra ga vjerodostojnim, iako su neki muhaddisi kritikovali njegovu vjerodostojnost.

293 Hadis bilježi Et-Taberani u El-Kebiru.

4. kvašenje većeg dijela noge vodom. U toj situaciji treba skinuti mestve i oprati noge, izbjegavajući time da se sastanu pranje i potiranje.

5. da se desi neka promjena na mestvi, za vrijeme obuvanja, koja će onemogućiti da se po njoj mesh učini i koja će pokvariti taj mesh. Može biti, recimo, da se mestva pocijepa, prošuplji i da se na njoj pojave velike rupe ili mestve postanu u tom trenutku takve da se u njima ne može hodati.

6. Kada osoba s isprikom učini mesh po mestvama, njen mesh će biti pokvaren kada bude prekinuto njeno čisto stanje, tojest istekom namaskog vremena u kojem je uzela abdest. Ovo se odnosi na slučaj kada je osoba obula mestve u vrijeme trajanja isprike. Međutim, ako ih je obula kada je isprika prestala, trajanje mesha je kao i kod osoba koje su bez isprike.

Treba znati da je, kada je samo mesh pokvaren, a ne i abdest, dovoljno samo oprati noge.

Nije dozvoljen mesh po prekrivaču glave, kao što je turban ili kapa, niti po pokrivaču lica, kao što je veo, a niti po rukavicama.

Kupanje

Kupanje je polijevanje vodom, koliko je moguće, po vanjštini tijela.

Tretiranje kupanja

Kupanje može biti farz ili sunnet.

Obavezno (farz) kupanje

Čovjeku je obaveza kupati se u dva slučaja:

1. Kada je džunup, na osnovu riječi Uzvišenog Allaha :

I pitaju te o mjesečnom pranju...

Osoba će se smatrati džunupom u dva slučaja:

a) Izlaženjem sjemena iz spolnog uda muškarca ili žene, koje je pokrenuto sa svoga mjesta u tijelu požudom, bez obzira na to zbog kojeg konkretnog razloga došlo do tog izlaženja, kao što su dodir, gledanje, polucija ili spolno općenje.

Čovjek se neće smatrati džunupom samim izlaskom sjemena dok se ne ispune sljedeća dva uvjeta:

Prvi, da izlazak bude podstaknut požudom. Ako bi se sperma pojavila zbog udarca ili nošenja teškog tereta, bolesti i sl., ne bi bilo obavezno kupanje, niti bi se takva osoba smatrala džunupom. To je zbog toga što jezički pojam dženabet označava izlazak sperme zbog požude. Od Alije (r.a.) se prenosi da je rekao:

كُنْتُ رَجُلاً مَذَّاءً فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : إِذَا حَذَفْتَ فَاغْتَسِلْ مِنَ الْجَنَابَةِ وَ إِنْ لَمْ تَكُنْ حَاذِفًا فَلاَ تَغْتَسِلْ.

"Često bi mi se pojavljivala sluz, pa sam o tome pitao Vjerovjesnika (a.s.) i on mi je rekao: *Ako je ona štrcala, okupaj se od džunupluka, a ako nije, nemoj se kupati.* U drugoj predaji se kaže:

وَ إِذَا رَأَيْتَ فَضْخَ الْمَاءِ فَاغْتَسِلْ

A kada vidiš njeno izbijanje - okupaj se![294]

Pod sintagmama spomenutim u hadisima hazful-ma'i i fadhul-ma'i misli se na izbijanje i štrcanje sperme, a ona takva može biti samo ako je podstaknuta požudom.

Drugo, da sperma izađe iz spolnog organa van tijela. Ako bi ostala u vrhu ili unutar spolnog uda, nije obavezno kupanje.

Nije uvjet da požuda bude prisutna sve vrijeme dok sperma ne izađe iz tijela, osim po mišljenju Ebu Jusufa. Ako bi osoba koja polucira uhvatila rukom svoj spolni ud da smiri požudu, pa nakon popuštanja požude izađe sperma, ta osoba će se smatrati džunupom i obavezna je okupati se. Isto tako, ako bi se nakon džunupluka odmah okupala

294 Hadis bilježe Ahmed i Ebu Davud.

prije nego što bi urinirala, odspavala ili prohodala nekoliko koraka, pa joj se pojavi ostatak sperme, obavezna je da se ponovo okupa. Ako bi se okupao od džunupluka nakon što je obavio malu nuždu, ili nakon što je odspavao ili poslije dužeg hodanja, a onda mu se pojavi sperma, nije obavezan ponovo se kupati, jer spavanje, uriniranje i duže hodanje, u pravilu, prekidaju pojavu sperme koja se pokrenula sa mjesta, izazvana požudom, pa se smatra da ono što se pojavilo drugi put nije bilo izazvano požudom i nije onda obavezno kupanje.

Davat će se fetva po mišljenju Ebu Jusufa da nije obavezno kupanje u ovim situacijama u stanjima nužde i velike potrebe.

Ako bi se žena okupala, pa se iz nje pojavila muževljeva sperma, ona nije obavezna da se kupa po drugi put.

Obavezno je kupanje onome koji zaspi, pa nakon buđenja osjeti vlažnost na svojoj odjeći, bez obzira na to da li se sjetio polucije ili ne, jer postojanje vlažnosti ukazuje na to da se poluciranje desilo, a san je stanje nemara i odsustva uma i u njemu se dešava i ono što spavač ne opaža. Ne može se reći da vlažnost možda potiče od sluzi, jer je sperma bistra tečnost i pod utjecajem toplote i vazduha postaje sluz. Od Aiše (r.a.) se prenosi da je rekla:

سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الرَّجُلِ يَجِدُ الْبَلَلَ وَلاَ يَذْكُرُ احْتِلاَمًا فَقَالَ يَغْتَسِلُ وَعَنِ الرَّجُلِ يَرَى أَنَّهُ قَد احْتَلَمَ وَلاَ يَجِدُ البَلَلَ فَقَالَ : لاَ غُسْلَ عَلَيْهِ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ : الْمَرْأَةُ تَرَى ذَلِكَ أَعَلَيْهَا غُسْلٌ ؟ قَالَ نَعَمْ النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ .

"Upitan je Allahov Poslanik (a.s.) o osobi koja osjeti vlažnost, ali se ne sjeća da je polucirao, pa je rekao: *Okupat će se*. Upitan je i o čovjeku koji sanja da je polucirao, ali ne primijeti vlažnost, na što je rekao: Nije obavezan da se okupa. Ummu Sulejm je dalje pitala: "A žena koja vidi to isto da li je ona obavezna da se okupa?" *Da, žene su sestre muškaraca*, odgovori Allahov Poslanik (a.s.).[295]

Postoji jedna situacija u kojoj smo sigurni da je vlažnost od sluzi. To je u slučaju kada osoba zaspi stojeći ili sjedeći, a njen spolni

295 Hadis bilježe Ebu Davud i Et-Tirmizi.

ud bude opružen, a onda se probudi i osjeti vlažnost. Prihvatit će se da se radi o sluzi i nije joj obavezno kupanje, jer je opruženost razlog za izlazak sluzi. Neće se smatrati spermom, jer ona nije zaspala dubokim snom. Duboki san je moguć jedino u ležećem položaju, kada biva i razlogom poluciranju.

Žena se isto tretira kao i muškarac u pitanju poluciranja.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا : جَاءَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ امْرَأَةُ أَبِي طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لاَ يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ هَلْ عَلَى الْمَرْأَةِ مِنْ غُسْلٍ إِذَا هِيَ احْتَلَمَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَمْ إِذَا رَأَتِ الْمَاءَ

Od Ummi Seleme (r.a.) se prenosi da je Ummu Sulejm, žena Ebu Talhe, došla Božijem Poslaniku (a.s.), pitajući ga: "Allahov Poslaniče, Allah se, doista, ne stidi istine. Da li je žena obavezna da se okupa ako polucira?" *Da, ako vidi vlažnost*, odgovori Allahov Poslanik (a.s.).[296]

Ako bi neko polucirao, pa se probudio, i ne bi vidio vlažnost, a onda se, nakon izvjesna vremena, pojavi sluz, nije obavezan kupati se. Međutim, ako bi se pojavila sperma, bio bi obavezan.

Ako se probude muž i žena i nađu spermu na postelji između sebe, a ne sjećaju se da su polucirali, obavezno im je kupanje iz predostrožnosti.

Kada opijena ili osoba koja je ostala bez svijesti, dođu sebi i nađu spermu, obavezni su se okupati, kao da su i spavali, a ako nađu sluz kupanje im nije obavezno.

b) Spolno općenje na bilo koji od dva otvora[297], bez obzira na to da li došlo do ejakulacije ili ne, na osnovu hadisa Ebu Hurejre (r.a.) da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

إِذَا جَلَسَ بَيْنَ شُعَبِهَا الأَرْبَعِ ثُمَّ جَهَدَهَا فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ وَإِنْ لَمْ يُنْزِلْ.

296 Hadis bilježi El-Buhari (282).

297 Ovo ne znači da je dozvoljeno spolno općiti sa ženom preko njenog analnog otvora. To je haram po konsenzusu islamskih naučnika.

Kada se nađe među njena četiri uda i opći s njom, kupanje je obavezno pa makar i ne došlo do polucije.[298]

Uvjet je da osoba s kojom se opći u principu bude željena. Tako kupanje nije obavezno onom ko opći sa životinjom, strvinom, djetetom, s kojim se obično ne opći, i tada ne polucira.

Obavezno je kupanje objema osobama koje su općile preko analnog otvora, analogno općenju spolnim organima. Izuzetak je u slučaju ako je pasivna osoba maloljetna, kada je kupanje obavezno samo aktivnoj osobi.

Ako bi žena dozvolila djetetu da opći s njom, obavezno joj je kupanje, ako dijete izaziva žudnju, a ako ne, nije joj obavezno, jer je njegov spolni ud u takvoj situaciji poput prsta. Neki smatraju da je žena obavezna da se okupa ako u svoj spolni ud stavi nešto, kao prst, s namjerom da se naslađuje, jer je požuda došla do izražaja i postoji pretpostavka za poluciranje.

Nema sumnje da je ona u svim navedenim slučajevima obavezna da se okupa, ako bi polucirala.

2. Žena je obavezna da se okupa nakon prestanka mjesečnog (hajz) i postporođajnog (nifas) pranja. To će biti objašnjeno kada budemo podrobnije govorili o ovim propisima.

Situacije u kojima je kupanje sunnet

Sunnet je okupati se za džumu-namaz, na osnovu hadisa:

إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْتِيَ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ

Kada neko od vas želi da ode na džumu, neka se okupa.[299]

Naredba izrečena u ovom hadisu ne podrazumijeva važib (obavezu) na osnovu merfu' hadisa Semure b. Džunduba, u kojem se kaže:

298 Hadis bilježi Muslim (348).
299 Hadis bilježi Muslim (848).

مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَبِهَا وَنِعْمَتْ وَمَنِ اغْتَسَلَ فَالْغُسْلُ أَفْضَلُ.

Ko se abdesti petkom dovoljno mu je i lijepo je postupio, a ko se okupa - pa kupanje je bolje![300]

Sunnet je kupanje za bajram-namaze.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْتَسِلُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَيَوْمَ الأَضْحَى.

Od Ibn Abbasa se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) bi se kupao na Ramazanski i Kurban-bajram."[301]

عَنْ زَاذَانَ قَالَ: سَأَلْتُ عَلِيًّا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ الْغُسْلِ فَقَالَ: اغْتَسِلْ إِذَا شِئْتَ. فَقُلْتُ: لاَ بَلِ الْغُسْلُ الْمُسْتَحَبُّ. قَالَ: اغْتَسِلْ كُلَّ يَوْمِ جُمُعَةٍ وَيَوْمَ الْفِطْرِ وَيَوْمَ النَّحْرِ وَيَوْمَ عَرَفَةَ.

Prenosi se od Zazana da je pitao Aliju (r.a.) o kupanju, pa mu je ovaj rekao: "Kupaj se, ako hoćeš." Zazan je rekao: "Ne, nego kada je kupanje pohvalno." Rekao je: "Okupaj se svakog petka, Ramazanskog i Kurban-bajrama i na dan Arefata."[302]

Sunnet je da se osoba okupa zbog ihrama.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مِنَ السُّنَّةِ أَنْ يَغْتَسِلَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُحْرِمَ.

Od Ibn Omera (r.a.ma) se prenosi da je rekao: "Sunet je okupati se onom ko želi u ihram ući."[303]

Farzovi (obavezne radnje) kod kupanja

1. pranje i ispiranje usta i nosa. Dijelovi tijela koji se čiste na ovaj način spadaju u ukupnost ljudskog tijela, a navedena je naredba da se mora cijelo tijelo očistiti. Od Alije (r.a.) se, kao merfu', prenosi:

مَنْ تَرَكَ مَوْضِعَ شَعْرَةٍ مِنْ جَنَابَةٍ لَمْ يَغْسِلْهَا فُعِلَ بِهَا كَذَا وَكَذَا مِنَ النَّارِ.

Ko izostavi i ne opere od džunupluka dio tijela kolika je dlaka toliko i toliko će ga biti u džehennemskoj vatri.[304]

300 Hadis bilježe Et-Tirmizi i Ibn Huzejme.
301 Hadis bilježi Ibn Madže.
302 Predaju bilježe Ibn Ebi Šejbe i Et-Tahavi.
303 Hadis bilježe Ibn Ebi Šejbe i El-Hakim.
304 Hadis bilježi Ebu Davud.

Od El-Hasana el-Basrija se, kao merfu', prenosi:

تَحْتَ كُلِّ شَعْرَةٍ جَنَابَةٌ، فَبَلُّوا الشَّعْرَ وَ انْقُوا الْبَشَرَةَ.

Ispod svake dlake je džunupluk, pa nakvasite kosu i čistite kožu.[305]

Ibn Abbas je za džunup-osobu koja je zaboravila isprati usta i nos rekao:

يُمَضْمِضُ وَ يَسْتَنْشِقُ وَ يُعِيدُ الصَّلَاةَ.

"Isprat će usta i nos i obnoviti namaz."[306]

2. pranje cijelog tijela posipanjem vode po njemu, osim onog dijela do kojeg voda ne može doprijeti. Zbog toga je obavezna osoba koja se kupa ukloniti sa tijela sve što sprečava dopiranje vode do kože, što je bilo objašnjeno u poglavlju o abdestu.

Obavezno je kod kupanja da voda prodre do korijena kose i brade. To je propisano na osnovu insistiranja na krajnjoj temeljnosti u čišćenju u kur'anskom ajetu, s tim što žena, u slučaju da joj je kosa spletena, ne mora rasplitati pletenice ako voda dopire do korijena kose.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي امْرَأَةٌ أَشُدُّ ضَفْرَ رَأْسِي فَأَنْقُضُهُ لِغُسْلِ الْجَنَابَةِ قَالَ لاَ إِنَّمَا يَكْفِيكِ أَنْ تَحْثِيَ عَلَى رَأْسِكِ ثَلاَثَ حَثَيَاتٍ ثُمَّ تُفِيضِينَ عَلَيْكِ الْمَاءَ فَتَطْهُرِينَ.

Od Ummu Seleme (r.a.) se prenosi da je pitala: "Allahov Poslaniče, ja saplićem kosu, hoću li je razvezivati da bih se okupala od džunupluka?" Odgovorio joj je: *Ne, dovoljno ti je da pospeš po glavi tri pregršta vode, potom da se vodom preliješ i tako se očistiš.*[307]

عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ قَالَ بَلَغَ عَائِشَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو يَأْمُرُ النِّسَاءَ إِذَا اغْتَسَلْنَ أَنْ يَنْقُضْنَ رُءُوسَهُنَّ فَقَالَتْ يَا عَجَبًا لاِبْنِ عَمْرٍو هَذَا يَأْمُرُ النِّسَاءَ إِذَا اغْتَسَلْنَ أَنْ يَنْقُضْنَ رُءُوسَهُنَّ أَفَلاَ يَأْمُرُهُنَّ أَنْ يَحْلِقْنَ رُءُوسَهُنَّ لَقَدْ كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ وَلاَ أَزِيدُ عَلَى أَنْ أُفْرِغَ عَلَى رَأْسِي ثَلاَثَ إِفْرَاغَاتٍ

305 Hadis bilježi Abdurrezzak.

306 Predaju bilježi Ed-Darekutni.

307 Hadis bilježi Muslim (330).

Od Ubejda b. Umejra se prenosi da je rekao: "Aiša (r.a.) je saznala da Abdullah b. Amr naređuje ženama, kada se kupaju, da raspliću pletenice, pa je rekla: 'Čudno li je ovo od Ibn Amra! Naređuje ženama kada se kupaju da raspliću pletenice! Zašto im ne naredi da ih i obriju! Ja sam se kupala zajedno sa Allahovm Poslanikom (a.s.) iz jedne posude i samo bih na glavu posula tri pregršti vode.'"[308]

Ovo ukazuje na to da žena duge kose nije dužna da je u potpunosti opere ako voda dopre do korijena kose. Muškarac, pak, koji ima dugu kosu, obavezan je da je vodom opere, bez obzira na to što je voda dopirala do njenog korijena, jer njemu nije nužda, pošto može bez ikakve smetnje obrijatu kosu.

Osoba koja se kupa treba da obrati pažnju i na mjesta na svome tijelu do kojih ne dopire voda. Takvo mjesto je vanjski dio uha. Osoba treba da stavi u šaku vode i zagnjuri uho u nju, jer se traži kupanje i nije dovoljno samo ih potrati vlažnim prstima.

Također će ispružiti šaku prema gore, naginjući je prema pupku, kojeg će napuniti vodom, tako da ona uđe u njegovu unutrašnjost. Treba da se pričuva da ne uvlači prst u pupak, jer to može dovesti do upale tog dijela tijela.

Sunneti kupanja

1. počet će s Bismilom, prije nego što se skine;

2. donijet će nijet da bi mu kupanje bilo ibadet za kojeg će biti nagrađen, kao što je već rečeno kod abdesta, jer nijet nije uvjet za ispravnost kupanja. Tako, ako bi džunup-osoba zaronila u vodu, isprala usta i nos, ne bi se više smatrala džunupom.

3. oprat će ruke prije nego što ih zagnjuri u posudu;

4. oprat će zadnjicu i spolni ud i obaveza mu je da odstrani svu nečistoću sa tijela. Od Mejmune (r.a.) se prenosi da je rekla:

308 Hadis bilježi Muslim (331).

وضَعْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ مَاءً لِلْغُسْلِ فَغَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاثًا ثُمَّ أَفْرَغَ عَلَى شِمَالِهِ فَغَسَلَ مَذَاكِيرَهُ ثُمَّ مَسَحَ يَدَهُ بِالأَرْضِ ...

"Ostavila sam Vjerovjesniku (a.s.) vodu za kupanje, pa je oprao ruke dva ili tri puta. Zatim je posuo vodu po lijevoj ruci i oprao svoj spolni organ, a zatim je potrao rukom zemlju...[309]

5. Uzet će abdest kao za namaz, a ostavit će pranje nogu za kasnije, jer će ih trebati prati drugi put zbog vode od kupanja, koja pada na tlo i pršće ih.

عَنْ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: تَوَضَّأَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ وُضُوءَهُ لِلصَّلاَةِ غَيْرَ رِجْلَيْه وَغَسَلَ فَرْجَهُ وَمَا أَصَابَهُ مِنَ الأَذَى ثُمَّ أَفَاضَ عَلَيْهِ الْمَاءَ ثُمَّ نَحَّى رِجْلَيْهِ فَغَسَلَهُمَا هَذِهِ غُسْلُهُ مِنَ الْجَنَابَةِ

Od Mejmune (r.a.) se prenosi da je rekla: "Allahov Poslanik (a.s.) je uzeo abdest kao za namaz i nije oprao noge. Zatim je oprao svoj spolni organ od svega što se na njemu nalazilo, a onda se posuo vodom. Potom je izvadio noge i oprao ih. Ovako se on kupao od džunupluka."[310]

6. Zatim će se tri puta politi vodom po cijelom tijelu. Počet će sa polijevanjem vode po glavi, zatim po desnom ramenu, a onda po lijevom.

عَنْ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَدْنَيْتُ لِرَسُولِ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ غُسْلَهُ مِنَ الْجَنَابَةِ فَغَسَلَ كَفَّيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاثًا ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي الإِنَاءِ ثُمَّ أَفْرَغَ بِه عَلَى فَرْجِه وَغَسَلَهُ بِشِمَالِه ثُمَّ ضَرَبَ بِشِمَالِه الأَرْضَ فَدَلَكَهَا دَلْكًا شَدِيدًا ثُمَّ تَوَضَّأَ وُضُوءَهُ لِلصَّلاَةِ ثُمَّ أَفْرَغَ عَلَى رَأْسِه ثَلاَثَ حَفَنَاتٍ مِلْءَ كَفِّهِ ثُمَّ غَسَلَ سَائِرَ جَسَدِهِ ثُمَّ تَنَحَّى عَنْ مَقَامِهِ ذَلِكَ فَغَسَلَ رِجْلَيْهِ ثُمَّ أَتَيْتُهُ بِالْمِنْدِيلِ فَرَدَّهُ ...

Od Mejmune (r.a.) se prenosi da je rekla: "Primaknula sam Božijem Poslaniku (a.s.) vodu za kupanje od džunupluka, pa je oprao šake dva ili tri puta. Potom je zagnjurio ruku u posudu i ispraznio je na svoj spolni organ, koji je oprao lijevom rukom. Nakon toga je

309 Hadis bilježi El-Buhari (257).
310 Hadis bilježi El-Buhari (249).

lijevom rukom dotakao zemlju i dobro je istrljao. Uzeo je onda abdest kao za namaz, poslije čega je posuo po glavi tri puna pregršta vode, oprao je, a potom cijelo tijelo. Poslije toga se pomakao sa tog mjesta i oprao noge, a ja sam mu donijela peškir kojeg on vrati."[311]

7. Sunnet je kupati se na mjestu na kojem je skriven od pogleda ljudi, jer je moguće da otkrije svoja stidna mjesta za vrijeme kupanja. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَيِيٌّ سِتِّيرٌ يُحِبُّ الْحَيَاءَ وَالسَّتْرَ فَإِذَا اغْتَسَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَتِرْ

Allah je, doista, stidan i zakriljuje se, voli stid i pokrivanje, pa kada se neko od vas kupa neka se zastre.[312]

Ako se čovjek nađe u društvu drugih ljudi, a obavezan je da se okupa i ne nađe ništa čime bi se zastro, kupat će se nakon što zatraži od njih da zažmire, pa makar to i ne učinili. Jer je gledanje u osobe istog spola lakše od gledanja u osobu suprotnog spola i ono je dozvoljeno u nuždi. Isto se tretira i žena među drugim ženama.

Ako bi se, pak, muškarac našao među ženama, ili žena među muškarcima, odgodit će kupanje i umjesto toga uzeti tejemum. Onaj koji bi klanjao s ovim tejemumom ne mora obnavljati namaz, jer zapreka nije došla od strane čovjeka. Takvu osobu su spriječili Šerijat i stid da otkrije svoja stidna mjesta, a oni su od Uzvišenog Allaha.

Pohvalno je učiniti pri kupanju sve ono što je pohvalno kod abdesta, s tim što je kod kupanja mekruh okrenuti se prema Kibli, jer smo tada nagi.

Pokuđeno je kod kupanja sve ono što je pokuđeno kod abdesta.

311 Hadis bilježi Muslim (317).

312 Hadis bilježe Ebu Davud i En-Nesa'i.

PROPISI O HAJZU I NIFASU

Analiziranje šerijatskih propisa o hajzu i nifasu nužno je, jer su oni vezani za propise o namazu, postu, hadždžu, intimnom odnosu supružnika, razvodu braka (talaku), postrazvodnom periodu (iddetu), ponovnom vjenčanju sa razvedenom suprugom (redž'a) i utvrđivanju srodstva.

I. HAJZ

Definicija

a) Sa aspekta jezika

U arapskom jeziku hajz (ar. hajd) znači tečenje nečega. Autor leksikona *El-Kamus el-muhit* kaže:

"Za ženu kojoj ističe krv kaže se: 'hadat el-mer'etu-tehidu-hajdan ve tehajjudan ve tehadan fehije ha'id ve ha'ida'."

Tumačeći riječi Uzvišenog ***I pitaju te o mjesečnom pranju...*** Kurtubi, Allah mu se smilovao, kaže: "U osnovi, riječ znači tečenje i izviranje. Tako se kaže: 'Hada as-sejlu ve fada i hada eš-šedžeretu, tj. salet rutubetuha. Od toga je nastala i riječ hajd ili havd (korito), jer voda teče prema njemu i tu se sakuplja (jehidu ilejhi), a Arapi u svom govoru zamjenjuju vav i ja zato što su iz jednog ishodišta."

Potom Kurtubi, Allah mu se smilovao, navodi osam naziva za ženu koja ima hajz i to: haid, farik, tamis, daris, kabir, dahik, tamis, arik.

b) Sa aspekta Šerijata

Autor djela *El-Hedijje el-'alaijje*, definira hajz kao: "Krv koja ističe iz rodnice ženskog bića, ljudskog porijekla, koje je napunilo devet i više, ali ne i pedeset i pet godina, i koje nije bolesno niti gravidno."

Uočljivo je da ova definicija u sebi sadrži nekoliko uvjetnih ograničenja.

Prvo ograničenje su autorove riječi *iz rodnice*. Time je iz definicije eliminirana krv istihaze, koja izlazi iz vagine, a ne iz rodnice, kako smatraju šerijatski pravnici. Istina, ljekari, tvrde da krv istihaze, također, potječe iz rodnice, ali su saglasni sa pravnicima da ona nije isto što i hajz. O ovome ćemo, ako Bog da, dati dodatna pojašnjenja u poglavlju koje tretira istihazu.

Drugo ograničenje je njegova sintagma *žensko biće ljudskog porijekla*. Na taj način je on iz definicije isključio neke životinje, kao što su zečevi, žabe i slijepi miševi, za koje neki smatraju da imaju mjesečnicu. Alim Ibn Abidin prenio je iz djela *En-Nehr* stanovište po kojem samo navedene vrste životinja dobivaju mjesečnicu. Međutim, Et-Tahtavi je u glosi na djelo *Meraki'l-felah* nabrojao devet vrsta životinja koje dobivaju mjesečnicu, te je poslije toga dodao:"Menstruacija koja se pripisuje ovim životinjama je u značenju curenja, tečenja (sejlan)."

Treće ograničenje su riječi *koja je napunila devet i više godina*. Ovim se isključuje maloljetnica koja još nije ušla u godine adolescencije. Najranija dob za to je devet godina po mjesečevom kalendaru, u kojoj može vidjeti krv i postati punoljetna. Autor djela *El-Feth* kaže: "Ne postoji saglasnost o godinama u kojima djevojčica postaje punoljetna. Tako je to po jednom stanovištu šest, po drugom devet, a po trećem dvanaest godina. Odabrano stanovište jeste da je to devet godina." Et-Tahtavi kaže: "To se uzima kao ispravno i prilikom donošenja fetve."

Četvrto ograničenje je sintagma *koja nije bolesna*. Ovim se misli na bolest koja prouzrokuje pojavu krvi, a onda kada je krv prouzrokovana bolešću ne radi se o hajzu.

Peto ograničnje su riječi *niti gravidna*. Time se iz definicije isključuje krv koja se javlja kod nekih trudnica i ona se ne smatra hajzom. Autor djela *Meraki'l-felah* kaže: "Uzvišeni Allah je odredio da bude uobičajeno to da se kod trudnice zatvara grlić rodnice i da iz nje ne izlazi ništa sve dok ne izađe plod ili veći dio njegovog tijela. Ponekad se desi da kod trudne žene izlazi krv, ali se ona ne smatra hajzom, jer je posljedica neke bolesti. Najčešći je uzrok njenoj pojavi oštećenje zida posteljice, kojom je omotan plod u rodnici. Tako nešto se događa samo u kasnom periodu trudnoće, kao što smatraju ljekari."

Šesto ograničenje su autorove riječi *i nije napunila pedeset pet godina*. One isključuju ženu koja je napunila pedeset i pet godina i koja više ne dobiva menstruaciju. U ovom slučaju žena je u stanju klimakterija i ona više nema nade da bi se kod nje mogla pojaviti menstrualna krv.

Za ženu ne može se reći da je u klimakteriju, osim uz ispunjavanje dva uvjeta:

- da napuni pedeset i pet godina - ili pedeset po drugom mišljenju - a fetva se donosi na osnovu prvog i

- da se kod žene prestane pojavljivati menstrualna krv.

Na osnovu ovoga, žena nije u klimakteriju kada napuni pedeset i pet godina, ako se kod nje još uvijek pojavljuje menstrualna krv. Alim Ibn Abidin kaže: "U slučaju kada ih napuni" (tj. godine klimakterija) "a još uvijek se kod nje pojavljuje krv, žena nije u klimakteriju."

Isti slučaj je i onda kada kod žene prestane menstrualna krv, a nije napunila pedeset i pet godina. Šejh Ibn Abidin, također, kaže: "Ako ih nije napunila" (tj. godine klimakterija) "a kod nje se više ne pojavljuje menstrualna krv, njen iddet (period čekanja poslije razvoda ili smrti muža) računat će se na osnovu toga koliko je bio njen

uobičajeni period hajza, jer nema ograničenja za najduže trajanje perioda čistoće između dva menstrualna ciklusa." Korist saznanja da je žena u stanju klimakterija sastoji se od toga da ona računa svoj iddet po mjesecima, a ne na osnovu hajza. Međutim, da li žena u klimakteriju prestaje to biti ako se kod nje ponovo pojavi menstrualna krv? Da, uz uvjet da krv bude tečna i da bude crvene ili crne boje, kako to stoji u djelu *Reddul-muhtar*. Neki pravnici ne navode ove detalje, nego samo uvjetuju da krv bude onakva kakva je inače bila. Tako, ako je njena menstrualna krv uobičajeno bila žute boje, ili je bila zgrušana, te takva bude kada se drugi put pojavi, to se ima smatrati hajzom. Ovaj stav je očitiji. U *Reddul-muhtaru* stoji: "Ono što je očiglednije jeste drugo stanovište."

Mes'ela

Kakav je tretman pitanja zasnivanja braka žene koja je u klimakteriju i koja je iddet računala po mjesecima, a ne na osnovu uobičajenog trajanja hajza, koja se potom udala i ponovo dobila menstrualnu krv?

Učenjaci o ovom pitanju imaju šest mišljenja. Odabrano je ono po kojem je njen brak dozvoljen, s tim što će u budućnosti iddet računati po osnovu trajanja perioda hajza. U slučaju da se kod ove žene krv pojavi prije nego što isteku predviđeni mjeseci iddeta, ona će početi računati novi iddet, ali na osnovu trajanja perioda hajza. Na osnovu ovakvog stava donosi se i fetva, kako se to navodi u *Reddul-muhtaru*.

Definicija hajza koju smo prezentirali polazi od poimanja hajza kao materijalne nečistoće (nedžes). Međutim, ako bismo hajz smatrali kao fiktivnu nečistoću (hades), tada bismo preferirali mišljenje po kojem ga učenjaci definišu kao šerijatsku zapreku, čiji je uzročnik spomenuta krv. Ova definicija se navodi u djelu *Ed-Durrul-muhtar*.

Komentirajući ovu definiciju, šejh Ibn Abidin kaže da je to "stanje koje je sa aspekta Šerijata zapreka (smetnja) onome za što se uvjetuje

čistoća (taharet), kao što su namaz, doticanje mushafa, post, ulazak u džamiju, spolni akt i sl., a čiji je uzročnik spomenuta krv."

Uvjeti hajza

Krv koja se pojavljuje kod žene ne može se smatrati menstrualnom dok se ne ispune ovi uvjeti:

1 - da ističe iz rodnice;

2 - da ne bude uzrokovana porođajem;

3 - da joj prethodi određeni period čistoće, makar i fiktivni (pravni). To znači da žena prije hajza bude čista petnaest i više dana, jer najmanji period čistoće između dva ciklusa je petnaest dana i noći. Ovaj period pravnici nazivaju periodom čistoće (nisabut-tuhri). Ponekad je ova čistoća fiktivna, a ne stvarna, kao kada između dva ciklusa žena bude u stanju istihaze. U tom slučaju ona je fiktivno (pravno) čista, kako se to navodi u Et-Tahtavijevom *Reddul-muhtaru*;

4 - da period pojavljivanje menstrualne krvi ne bude manji od tri dana i noći, što je i najmanji period hajza;

5 - da se pojavi nakon što ženska osoba napuni devet godina po mjesečevom kalendaru, odnosno kada uđe u period puberteta.

Uzročnik hajza

Hajz je iskušenje ženama od Uzvišenog Allaha, a prvo što ga je prouzrokovalo, kako smatraju učenjaci, jeste iskušenje na koje je Allah stavio Havu, da joj se Uzvišeni Allah smiluje, time što je kušala plodove zabranjenog drveta. Od tada, pa sve do Sudnjeg dana, hajz će biti prisutan u ženskom rodu, kao što se to navodi u *Reddul-muhtaru*.

Kurtubi u svom *Tefsiru* kaže: "Rečeno je Havi: 'Kao što si ti drvetu otvorila krvavu ranu, tako će se i kod tebe pojavljivati krv svakog mjeseca, ostajat ćeš trudna i rađat ćeš s mukom, neprestano bivajući na rubu smrti.'"

Šejh Ibn Abidin u svojoj glosi *Reddul-muhtar ala Ed-Durrul-muhtar*, kaže: "Mišljenje da se hajz prvi put pojavio kod žena Benu Israila opovrgao je el-Buhari, na osnovu hadisa Vjerovjesnika s.a.v.s.."

Hadis, na koji se aludira, bilježi Buhari i Muslim, a prenosi ga Aiša, r.a., koja kaže:

خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ لاَ نَرَى إِلاَّ الْحَجَّ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِسَرِفَ حِضْتُ
فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَبْكِي فَقَالَ: أَنُفِسْتِ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ إِنَّ هَذَا شَيْءٌ
كَتَبَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى بَنَاتِ آدَمَ فَاقْضِي مَا يَقْضِي الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لاَ تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَغْتَسِلِي.

Krenuli smo sa Vjerovjesnikom, s.a.v.s., na put, imajući jedinu namjeru obavljanje hadža. Kada smo stigli do Serifa, mjesta udaljenog od Mekke nekoliko milja ili sasvim blizu Mekki, ja sam dobila hajz. Kod mene je ušao Vjerovjesnik, s.a.v.s., a ja sam plakala, pa me je upitao: "Jesi li to dobila krvarenje?", misleći na hajz. Jesam, rekoh, a on kaza: "Doista je to Uzvišeni Allah odredio kćerkama Ademovim. Nego, ti obavljaj ono što inače radi bilo koji hadžija, osim što nećeš tavafiti oko Ka'be prije nego što se okupaš.'"

Komentirajući ovaj hadis, Nevevi, Allah mu se smilovao, kaže: "Njegove riječi *'doista je to Uzvišeni Allah odredio kćerkama Ademovim'*, jesu utješne i njima je ublažavao njenu zabrinutost. On tako želi reći da nije samo ona ta koja ima hajz nego i sve žene. Također, sve žene, ali i muškarci imaju fiziološke potrebe, male i velike, kao i druge potrebe. U svom *Sahihu*, Poglavlje o hajzu, el-Buhari ovaj hadis općenito uzima kao argument stavu da je hajz bio prisutan kod svih Ademovih ženskih potomaka, te njime osporava stanovište onih koji smatraju da se hajz prvi put pojavio kod žena Benu Israila."

Ono u što nema sumnje jeste da između hajza i tjelesnog sistema koji doprinosi trudnoći postoji organska veza i da je Allah, Uzvišena je Njegova mudrost, učinio hajz jednim od preduvjeta trudnoće. Rodnica se priprema za trudnoću posredstvom krvi, koja dolazi do nje, pa, ako ne dođe do trudnoće, ova krv iz grlića rodnice, preko vagine, izlazi napolje. Međutim, ako dođe do trudnoće grlić rodnice

se zatvara i krv koja se sakupila u njoj postaje sredstvo za dostavljanje hrane do embrija, kojem je ona neophodna.

Vremensko trajanje hajza

Učenjaci se u procjenjivanju najdužeg i najkraćeg trajanja hajza razilaze. Tako hanefije smatraju da je najkraći period trajanja hajza tri dana i noći, a najduži deset dana. Krv koja traje manje od tri dana, kao i ona koja pređe preko deset dana, nije hajz, nego istihaza.

Šafije, s druge strane, smatraju da hajz najmanje može trajati jedan dan i noć, a najduže petnaest dana.

Hanefije svoj stav argumentiraju sa nekoliko hadisa, koje su, doduše, učenjaci okarakterizirali slabim. Međutim, nakon što je spomenuo ove hadise u svom djelu *Fethul-kadir*, Kemal ibn Hummam je rekao: "Ovih nekoliko Vjerovjesnikovih, s.a.v.s., hadisa prenose se u nekoliko verzija, čime se penju na stupanj dobrih (hasen)."

Poznat je stav kod učenjaka da se šerijatske norme mogu izvoditi samo iz vjerodostojnih (sahih) i dobrih (hasen) hadisa, pa makar hadis bio i dobar zbog drugog hadisa (hasen li gajrihi), koji se prenosi u više verzija, čime se dobiva određeno spokojstvo da se hadis popeo na veći stupanj od slaboga.

A sada, evo nekih od spomenutih hadisa:

Prvi hadis

Darekutni bilježi da je Ebu-Umame rekao:

"Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.:

أَقَلُّ الْحَيْضِ لِلْجَارِيَةِ وَالْبِكْرِ وَالثَّيِّبِ الثَّلَاثُ، وَأَكْثَرُ مَا يَكُونُ عَشْرَةُ أَيَّامٍ فَإِذَا زَادَ فَهِيَ مُسْتَحَاضَةٌ.

Najkraći period hajza kod djevojčice, djevice i razdjevičene ženske osobe traje tri dana, a najduži može biti deset dana. Ono što pređe preko toga, jeste istihaza."

Drugi hadis

Ibn Adij u djelu *El-Kamil* bilježi da Enes, r.a., prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s., da je rekao:

الْحَيْضُ ثَلاثَةُ أَيَّامٍ وَ أَرْبَعَةٌ وَ خَمْسَةٌ وَ سِتَّةٌ وَ سَبْعَةٌ وَ ثَمَانِيَةٌ وَ تِسْعَةٌ وَ عَشَرَةٌ فَإِذَا جَاوَزَتِ الْعَشَرَةَ فَهِيَ مُسْتَحَاضَةٌ.

"Hajz traje tri, četiri, pet, šest, sedam, osam, devet i deset dana. Ako kod žene, i nakon deset dana, traje krvarenje, ona je u istihazi."

Treći hadis

Darekutni bilježi hadis koji od Vjerovjesnika, s.a.v.s., prenosi Vasile ibn El-Eska', a glasi:

أَقَلُّ الْحَيْضِ ثَلاثَةُ أَيَّامٍ وَ أَكْثَرُهُ عَشَرَةُ أَيَّامٍ.

"Najkraći je period hajza tri, a najduži deset dana."

Svi ovi i mnogobrojni drugi hadisi i predaje od ashaba i tabi'ina (eseri) ukazuju na to da procjena najkraćeg i najdužeg trajanja hajza, ukupno uzevši, ima osnove u Šerijatu, kako to smatra Kemal.

Što se šafija tiče, oni za svoj argument uzimaju hadis koji prenose od Vjerovjesnika, s.a.v.s., koji je, opisujući stanja žene, rekao:

تَمْكُثُ إِحْدَاكُنَّ شَطْرَ عُمْرِهَا لاَ تُصَلِّي.

"I svaka od vas provede pola svoga života, a da ne klanja." Nakon što je citirao ovaj hadis, Kemal je rekao: "El-Bejheki kaže da ovaj hadis nije pronašao (u izvorima). A u recenziji Ibn Dževzi kaže: 'To je hadis koji nije poznat.' U toj njegovoj ocjeni slaže se i autor djela *Et-Tenkih*."

I ako bi se pretpostavilo da je ovaj hadis vjerodostojan, u njemu nema argumenta za stav koji zastupaju šafije. Autor djela *El-Inaje* kaže: "Pod riječju pola ne misli se tačno na pola života provedenog u hajzu, jer u životu jedne ženske osobe postoje periodi kada je maloljetna, periodi trudnoće, te period klimakterija. Sve su ovo periodi kada ona nema hajza. Tako smo saznali da jedna ženska osoba, otprilike, pola perioda svoga života provede u hajzu. A ako bismo

smatrali da hajz traje deset dana, na osnovu spomenutih predaja, to bi značilo da žena provede približno pola života u hajzu. Na taj način bi značenje ovih hadisa bilo usklađeno."

Kada kažemo da je najkraći period hajza tri dana i noći, time mislimo na dane i noći zajedno, a ne samo na noći. Tako, ako bi žena dobila hajz na početku dana, računala bi pun dan zajedno sa slijedećom noći, tj. najmanji period ima da smatra sedamdeset dva sahata.

Boja menstrualne krvi

Menstrualna krv se javlja u šest boja i to: crna, crvenkasta, žućkasta, zelenkasta, turbidna, tj. boja zamućene vode i prašinasta, tj. boja prašine.

Nijedna krv ovih boja nije menstrualna krv, osim ako se pojavi u periodu kada žena obično dobiva menstruaciju. Ono što argumentira stajalište da je krv spomenutih boja menstrualna krv jeste predaja koju bilježi imam Malik u svojoj *El-Muvetti* da su žene slale Aiši, r.a., svoj higijenski uložak (ed-durdže) od pamuka (el-kursuf) na kojem je bio žućkasti trag menstrualne krvi, pa bi im odgovarala: "Ne žurite (sa kupanjem) dok ne vidite bijeli iscjedak (el-kussa el-bejda')."", misleći na to da postanu čiste od hajza.

El-durdže, sa dammom na dalu i fethom na džimu, je krpa ili nešto slično što žena stavi na vaginalni otvor kako bi znala da li je prestalo krvarenje ili ne.

El-kursuf, sa dammom na kafu i sinu između kojih je ra sa sukunom, jeste pamuk, a u terminologiji pravnika označava ono što se stavi na usnice vagine.

El-kussa jeste što i el-džessa, a to je komad bijelog kreča. Ovi izrazi su metafora, a znače da je hajz prestao ako je uložak, koji je žena stavila na vaginu kako bi znala da li je prestalo krvarenje, bijel.

Osnovni uvjet za postojanje hajza

U svom traktatu o hajzu, o kojem je komentar napisao šejh Ibn Abidin, Allah mu se smilovao, učenjak El-Birgivi definira taj glavni uvjet hajza i kaže: "To je pojavljivanje krvi i njen izlazak iz unutrašnjeg dijela vaginalnog otvora." Ibn Abidin to pojašnjava i kaže: "Izlazak krvi se odvija i na vanjski dio vaginalnog otvora, a prvi - unutrašnji dio otvora - okrugao je poput čmara ili mokraćne cijevi, dok je drugi - vanjski dio otvora - izdužen i izgleda poput stražnjice. Smatra se da se krv pojavila onda kada je bude na vanjskom rubu unutrašnjeg dijela otvora, makar se i ne odvojila od njega. Ovako se ustanovljava pojava hajza, ako za to postoje prethodno spomenuti uvjeti. Također, time se ustanovljava i ulazak djevojčice u period puberteta. U slučaju da ženska osoba osjeti da je krv dospjela do unutrašnjeg dijela vaginalnog otvora, ali nije iz njega izašla, ona nije u stanju hajza, kako se razumije iz vanjskog značenja predaje, i na osnovu ovog se donosi fetva. A ako bi stavila uložak na usnicu unutrašnjeg dijela vaginalnog otvora, pa se na njemu pojavila krv, smatrala bi da je otpočelo stanje hajza."

Problem koji se često dešava

U slučaju kada žena zaspi u stanju čistoće, a probudi se s hajzom, tretirat će se tako kao da je dobila hajz u trenutku buđenja.

Na temelju ovoga stava, utvrđuje se da, ako bi žena zaspala u stanju čistoće u vrijeme podne-namaza, kojeg nije obavila, a probudila se tek u ikindijskom vremenu i uvidjela da je dobila hajz, dužna je naklanjati propušteni namaz kada ponovo bude u stanju čistoće.

U slučaju da se desi suprotno, tj. da zaspi dok ima hajz, a probudi se čista, smatrat će se da joj je prestao hajz od trenutka kada je zaspala. Na temelju toga stava, ona je dužna naklanjati namaz koji joj je prošao dok je spavala, iz čega se uočava da uvijek u sličnim situacija postupamo po onome što je predostrožnije, kako to stoji u *Reddul-muhtaru.*

Prestanak krvarenja (et-tuhr)

To je period stvarnog prestanka krvarenja ili fiktivnog prestanka, koje nastupa onda kada i nakon hajza krvarenje ne prestaje, pa se žena smatra pravno čistom.

Prije samog pojašnjenja vrsta prestanka krvarenja, neophodno je spomenuti da se kod hajza ne uvjetuje kontinuirano krvarenje koje se ni jednog trenutka ne prekida. Razlog je tome što se ono vrlo rijetko događa, a njegovo prekidanje u trajanju od jednog ili dva sata, te kraće ili duže od toga, ubraja se u period hajza, kao i zbog toga što je mjerodavan početak i završetak krvarenja.

Period prestanka krvarenja može biti samo između dva ciklusa ili samo izvan njih. Ako je između dva ciklusa, naziva se ispravnim ili potpunim periodom. Taj period traje najkraće petnaest dana i noći, dok najduži period nema ograničenja, jer se kod nekih žena krvarenje može prekinuti jednom i do kraja života se više ne pojaviti. U slučaju da je taj period kraći od petnaest dana, on se naziva neispravnim ili nepotpunim prestankom krvarenja i ne smatra se kao prestanak krvarenja koji razdvaja dva ciklusa.

Na temelju ovoga stava, postoji saglasnost među učenjacima da je upravo period prestanka krvarenja koji traje petnaest ili više dana taj koji razdvaja dva perioda hajza. Ako ta dva perioda krvarenja (hajza) traju puna tri dana i noći - što je najmanji period - onda se oni smatraju hajzom. Ako period kada nema krvarenja bude kraći od tri dana, on se ne smatra periodom koji razdvaja dva hajza, nego kao jedan period hajza, makar se krv pojavljivala više od dva puta. O ovome postoji saglasnost pravnika, kako kaže alim Ibn Abidin.

Međutim, oni nisu saglasni u slučaju kada period u kojem nema krvarenja traje od tri do četrnaest dana i u o tome imaju šest stanovišta. Sva ta stanovište prenesena su i od imama Ebu Hanife, a tri su, ipak, poznatija. Postupanje po stavu Ebu Jusufa lakše je za muftiju i za onoga koji traži fetvu, kao što se to navodi u *El-Hidaji.* Mnogi kasniji pravnici su svoje fetve zasnivali na tom stanovištu, lakšem za muftiju

i za onoga koji traži fetvu. U *El-Fethu* stoji: "Taj stav je preči." A u djelu *En-Nihaje* se kaže: "To je za poslijednji stav odabrao Ebu Hanife."

Stav Ebu Jusufa jeste da se period prestanka krvarenja, koji je manji od petnaest dana, ne smatra periodom koji razdvaja dva hajza, već kao kontinuirano krvarenje, uz uvjet da krvarenje bude na početku i na kraju perioda čistoće. Tako se može početak hajza računati na osnovu završetka perioda čistoće, a kraj hajza na osnovu početka drugog perioda čistoće.

Ako bi se pretpostavilo da neka žena ima hajz u trajanju od četiri dana, zatim se krvarenje prekine u trajanju od petnaest dana, pa se ponovo pojavi u trajanju od četiri dana, prva i druga četiri dana bi bila periodi hajza, dok bi petnaest dana bio period čistoće koji razdvaja dva hajza. Ako bi imala krvarenje dva dana, zatim se krvarenje prekine u trajanju od jedan dan, pa se ponovo pojavi u trajanju od jedan dan, sva četiri ova dana bi bili period jednog hajza, pod uslovom da mu prethodi puni period čistoće. Ako bi imala krvarenje dva dana, pa se prekine pet dana, zatim se pojavi jedan, svih osam dana se računa kao hajz.

Propisi koji se odnose na hajz

Krv koja se pojavljuje kod žena može se okarakterizirati na tri načina i to kao hajz, nifas i istihaza. Na hajz i nifas odnose se slijedeći zajednički propisi:

1) Zabrana obavljanja namaza

Ženi koja ima hajz ili nifas zabranjeno je (haram) obavljati namaze, bilo da se radi o farz namazima, namazima koji su u kategoriji vadžiba, sunneta i onima iz kategorije nafila.Toj ženi zabranjeno je činiti sedždu, kako onu koja je vadžib (sedždetut-tilavet), tako i onu koja to nije, kao što je sedžda zahvale (sedždetu-šukr). Ona nije obavezna naklanjati propuštene namaze, jer nije obavezna obavljati namaze.

Kao argument za rečeno, može poslužiti predaja koju bilježi imam Muslim u svom *Sahihu*, a u njemu stoji da je neka žena upitala Aišu, r.a.:

أَتَقْضِي إِحْدَانَا الصَّلاَةَ أَيَّامَ مَحِيضِهَا

"Hoće li žena naklanjati namaze koje je propustila u periodu kada je imala hajz?"

أَحَرُورِيَّةٌ أَنْتِ قَدْ كَانَتْ إِحْدَانَا تَحِيضُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ لاَ تُؤْمَرُ بِقَضَاءٍ

"Jesi li ti Harurijka?! Nijednoj od nas za vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s., nije naređivano da naklanja namaze propuštene u periodu hajza."

En-Nevevi, Allah mu se smilovao, pojašnjava Aišine riječi "jesi li ti Harurijka," pa kaže: "Jedna grupacija haridžija smatra da je žena obavezna naklanjati namaze koje je propustila kada je imala hajz, što je oprečno konsenzusu muslimana. Ona kao da kaže: 'Ovo je pravac Harurija, a loši li su stavovi tog pravca!'"

Harura' je selo za koje se tvrdi da je jedna grupacija sekte haridžija u njemu živjela. U leksikonu *El-Kamus el-muhit* stoji: "Riječ harura' je na oblik dželula' - ponekad se čita kratko - a to je selo kod Kufe. Za jednog žitelja se kaže Harurijj kada očigledno pripada Harurijama, a u njih spadaju Nedžda i njegovi istomišljenici. Oni svi, opet, pripadaju haridžijama."

Ipak, poželjno je da žena u spomenutom stanju uzme abdest i da sjedi u dijelu svoje kuće, kojeg je odredila za klanjanje, onoliko vremena za koliko bi mogla obaviti namaz. U tom vremenu ona će izražavati pohvalu i slavljenje Uzvišenog Allaha, a sve zbog toga da se ne odvikne od obavljanja ibadeta, kako to kaže El-Birgivi u traktatu o hajzu. U drugoj predaji koju navodi Ibn Abidin navodi se da ta žena ima nagradu kao za najbolje obavljeni namaz.

Međutim, da li će žena izostavljati namaz odmah čim vidi krv?

Da, ona će čim vidi krv početi izostavljati namaze. El-Birgivi u svom *Traktatu* kaže: "Čim žena vidi krv ostavit će namaze, bez obzira na to da li ona prvi put dobiva hajz ili ga je već dobivala."

U komentaru ovog traktata, Ibn Abidin kaže: "Ovo je vanjski smisao predaje i to je stav većine učenjaka." U glosi na *Reddul-muhtar* on kaže: "Oni se ne slažu oko toga da li žena koja je već imala ustaljeni (uobičajeni) period hajza treba izostavljati namaze i post i onda kada se krvarenje nastavi preko perioda koji je kod nje bio ustaljen. Po jednom stanovištu, ne treba, jer je moguće da se krvarenje nastavi i preko deset dana. Drugi, pak, smatraju da treba asocijativno sa osnovom, što je po djelima *En-Nihaje*, *El-Feth* i dr. ispravno, a tako se tretira i nifas. Oni se, također, ne slažu po pitanju u vezi sa ženom koja prvi put dobije hajz, a ispravno je da će ona čim vidi krv ostaviti namaz i post, kako to navodi Ez-Zejle'i. U mjere predostrožnosti spada i to da njen muž izbjegava spolni kontakt sa njom dok njeno stanje ne bude jasno. Tajna ovoga pristupa je u tome što se smatra da je osnova da krv koja se pojavi kod žene bude prirodna (menstrualna) krv, a krv istihaze je nešto drugo. Postupanje po onome što je osnova jeste ono što se nameće (što je očito), izuzev ako se ne utvrdi suprotno. U ovom slučaju, suprotno će biti ustanovljeno onda kada hajz pријеđe najduži njegov period, a to je deset dana."

Dakle, ako se kod žene krvarenje nastavi i preko njenog uobičajenog perioda, ona neće obavljati namaze sve dok ne prođe punih deset dana od momenta pojavljivanja krvi. Nakon što toliko dana prođe, ona će se okupati, počet će klanjati i naklanjat će i one namaze koje je propustila u danima u kojima se povećao njen ciklus u odnosu na uobičajeni (ako je bio manji od deset dana). Naravno, ovo je slučaj sa ženom koja već ima ustaljeni ciklus, a uobičajeno trajanje ciklusa određuje se jednim pojavljivanjem krvi.

2) Zabrana posta

Zabrana posta ženi koja ima hajz je milost Uzvišenog Allaha, jer je hajz iscrpljuje, a post slabi njenu krvnu sliku. Kako se to dvoje ne

bi istovremeno našlo kod žene, Uzvišeni Allah je učinio olakšicu zabranivši joj da posti dok je u periodu hajza, kao i nifasa. To nije kontradiktorno sa časnim hadisom:

صُومُوا تَصِحُّوا

"Postite, bit ćete zdravi!" Zdravlje se ne dobiva prekomjernim konzumiranjem hrane, a postom se tijelo čisti od bolesti koje nastaju upravo od prekomjernog jela. Zabrana je čisto iz domena ibadeta, kako to kaže moj šejh Muhammed El-Hamid, a Allah je Onaj Koji sve zna i Mudar je.

Za razliku od propuštenih namaza (koje nije obavezna naklanjati), žena je dužna napostiti post. Razlika između ovih dviju obaveza je očita, jer se namaz obavlja više puta u toku dana, pa bi njegovo naklanjavanje predstavljalo određenu poteškoću. En-Nevevi, Allah mu se smilovao, kaže: "Učenjaci kažu: 'Razlika između ovoga dvoga jeste to što se namaz često obavlja i što je broj namaza, koje žena propusti, veliki. Zato naklanjavanje namaza predstavlja poteškoću, za razliku od posta koji je obavezan u jednom mjesecu godišnje.'"

Ženi koja ima hajz zabranjeno je (haram) postiti, bez obzira na to da li se radi o obaveznom ili dobrovoljnom postu. U slučaju da posti, te prije zalaska sunca na sasvim kratko vrijeme opazi da je dobila hajz, njen post toga dana bit će pokvaren, a ona ga je obavezna napostiti. U tome nema razlike između obaveznog i dobrovoljnog posta, jer samim stupanjem u dobrovoljni post on postaje obaveznim. Isto je i onda kada bi žena stupila u dobrovoljni namaz ili namaz koji je sunnet, pa se tokom klanjanja kod nje pojavi krv. Njen namaz je time pokvaren i ona ga je obavezna naklanjati. Prema tome, nema razlike između stupanja u namaz i stupanja u post, kako to kaže Ibn Abidin, izuzev farz-namaza, koji ne postaje obavezan samim stupanjem u njega, nego su ga šerijatski tekstovi propisali obaveznim.

Ako bi se žena zavjetom obavezala da će obaviti određeni dobrovoljni namaz ili postiti dobrovoljni post (jedan ili više dana), pa tokom ispunjavanja toga zavjeta dobije hajz, ona je dužna

naklanjati i napostiti započeto, jer se radi o ispravnom (legalnom) zavjetu.

Ali, ako bi se zavjetom obavezala na namaz ili post u periodu kada ima hajz, bilo bi to kao da kaže: "Obavezujem se da ću u ime Allaha klanjati (određenu nafilu) ili postiti u vrijeme kada imam hajz." U tom slučaju, ona nije obavezna ništa od toga, zbog nelegitimnosti zavjeta, kako to kaže šejh Ibn Abidin.

Da li je kupanje (gusul) nakon prestanka hajza uvjet za ispravnost posta?

Za ispravnost posta nije uvjet kupanje. Stoga, ako bi kod žene prestao hajz prije zore za onoliko vremena koliko je dovoljno da se okupa i da od početnog tekbira (Allahu ekber), kojim se stupa u namaz izgovori samo "Allah", njen post bit će ispravan makar se i ne okupala (odmah). Ovo pitanje (mes'ela) bit će kasnije, ako Bog da, opširnije obrađeno.

3) Zabrana učenja Časnog Kur'ana

Ženi koja ima hajz zabranjeno je (haram) učiti Kur'an - pa makar i jedan ajet iz njega- sve dok njen hajz ne prestane i dok se ne okupa.

Ibn-Madže bilježi da Musa ibn Ukbe prenosi od Nafi'a, a on od Ibn Omera da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

لاَ يَقْرَأُ الْجُنُبُ وَالْحَائِضُ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ

"Muškarac džunup i žena koja ima hajz (neka) iz Kur'ana ništa ne uče."

Ed-Darekutni bilježi da je Alija, r.a., rekao:

كَانَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ يَحْجُبُهُ عَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ شَيْءٌ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ جُنُبًا.

"Allahovog Poslanika, s.a.v.s., od učenja Kur'ana nije ništa sprečavalo, osim ako je bio džunup."

Ed-Darekutni, također, bilježi da Ibn Abbas prenosi od Abdullaha ibn Revahe (da je rekao):

نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَقْرَأَ أَحَدُنَا الْقُرْآنَ وَ هُوَ جُنُبٌ.

"Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je da bilo ko od nas uči Kur'an dok je džunup."

Propis je ovakav kako smo gore izložili ako žena sa namjerom uči Kur'an, a evo kakav je njen tretman kada nema namjeru učiti Kur'an.

Ženi nije dozvoljeno (haram je) učiti ajet koji je dugačak, bez obzira na to da li to učinila s namjerom ili ne. Ako se radi o kratkom ajetu, dozvoljeno joj je da ga prouči, ali ne s namjerom učenja Kur'ana. Na temelju ovoga, dozvoljeno joj je da uči بسم الله الرحمن الرحيم, s namjerom započinjanja nekog dozvoljenog djela, ili الحمد لله رب العالمين s nijetom zahvale Uzvišenom Allahu. Dozvoljeno joj je i da uči ajete koji su ujedno i dove, ali s nijetom upućivanja dove. Tako, ako bi učila Fatihu kao dovu i s namjerom veličanja Uzvišenog Allaha, to je, po nekima, dozvoljeno.

Drugi su predostrožniji i smatraju da je ženi dozvoljeno izgovoriti kratka ajeta bez namjere učenja Kur'ana, kao što su ona koja ljudi obično upotrebljavaju u svom govoru, poput ajeta: ثم نظر *"Zatim je pogledao."*[313] Oni smatraju dozvoljenim izgovaranje dijelova ajeta s nijetom dove, veličanja Uzvišenog Allaha ili zahvale Njemu, samo ako ti ajeti u sebi to i sadrže. Oko učenja onih dijelova ajeta koji ne sadrže navedeno značenje, postoji nesuglasje među učenjacima. Tako El-Kerhi smatra dozvoljenim, dok Et-Tahavi smatra suprotno, što je predostrožnije.

4) Zabrana doticanja predmeta na kojem je napisan cijeli ajet

Ženi koja je u hajzu haram je doticati harfove u cijelosti napisanog ajeta na levhi (ploči, tabli), novcu ili zidu, za razliku od mushafa kojeg uopće nije dozvoljeno doticati, kao i njegove korice i prazne margine listova.

313 El-Muddesir, 21.

Malik i neki drugi (autori) bilježe da je u pismu koje je Allahov Poslanik, s.a.v.s., poslao Amru ibn Hazmu stajalo ***da Kur'an dotiče samo onaj koji je čist*** (لاَ يَمَسُّ الْقُرْآنَ إِلاَّ طَاهِرٌ).

قَالَ ابْنُ عُمَرَ : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لاَ تَمَسُّ الْقُرْآنَ إِلاَّ طَاهِرٌ.

Ibn Omer je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Ne dotiči Kur'an, osim kada si čist!'"

A kada je, prije samog primanja islama, Omer ušao kod svoje sestre (i zeta) i kada je zatražio da mu dadnu list na kojem su bili ajeti, njegova sestra mu je rekla: "Dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti!"[314]

El-Kurtubi u svom *Tefsiru* tumači da su to oni koji su čisti od pravne ili fiktivne (hades) i materijalne ili stvarne (nedžes) nečistoće.

Po jednom mišljenju, koje zastupa Katade i većina učenjaka, a koje je i mjerodavno, kako to kaže moj šejh Muhammed el-Hamid, *Knjiga brižljivo čuvana* (El-Kitab el-meknun), spomenuta u ajetu koji prethodi gore citiranom, jeste *Levhi mahfuz*. Na osnovu tog tumačenja, spomenuti ajet sličan je ajetima:

A ovo je Kur'an veličanstveni na ploči pomno čuvanoj.[315]

Šejh Ibrahim El-Halebi u komentaru djela *Mun'jetu'l-musalli* kaže: "Iako se smatra da ajet znači da Levhi mahfuz mogu doticati samo meleki, ipak njegovo vanjsko značenje je to da nečistoj osobi nije dozvoljeno doticati Kur'an, jer se u kontekstu govori da je Kur'an veličanstven i zaštićen od nečistih osoba. Tako se iz konteksta razumije da je obaveza poštovati i štititi Kur'an od doticanja nečistih osoba. Ovo je tumačenje u skladu sa pretpostavkom da se spojena zamjenica (la jemessuhu) odnosi na knjigu (el-kitab), što je očito. A ako se zamisli da se zamjenica odnosi na Kur'an, tada u tome nema dvojbe i ta rečenica je u funkciji predikata (haber) i ukazuje na zabranu (nehj)."

314 El-Waqia, 79.
315 El-Burudž, 21-22.

Međutim, jezički nije ispravno zaključiti da se radi o zabrani, jer je cijela rečenica u funkciji atributa, a rečenica koja ima tu funkciju ne može biti željna (optativna) rečenica.

Vidiš (čitaoče) da je on, poput drugih, za zabranu doticanja Kur'ana uzeo kao argument kur'anski ajet. Međutim, ispravna i stvarna argumentacija u ovom slučaju su hadisi, jer postoje različita tumačenja ajeta, kao što smo naveli. Poznato je i to da se odbacuje argumentiranje dokazom koji nije kategoričan, makar argumentiranje ajetom bilo poduprto onim o čemu postoje hadisi.

Doticanje (napisanog) kur'anskog teksta nije dozvoljeno bez omota koji sprečava osobu da direktno dotiče ajete. Nije pokuđeno doticati ajet koji nije u cijelosti napisan, kako to prenosi Ibn Abidin od El-Kahsetanija. U ovom slučaju, kao što smo ranije rekli, potrebno je postupati u skladu sa različitim stavovima o tome, kao što se postupa i u vezi s učenjem ajeta. Štaviše, takav postupak u ovom slučaju je preči, jer doticanje u stanju manjeg nečistog stanja (bez abdesta) je haram, suprotno samom učenju bez abdesta. Ovo je stav alima Ibn Abidina u njegovom "Komentaru traktata o hajzu."

Ženi koja ima hajz i osobi bez abdesta nije dozvoljeno pisati kur'anski tekst, jer je to vid doticanja. Međutim, da li je takvim osobama dozvoljeno pisati knjigu koja u nekim svojim redovima sadrži kur'anske ajete, bez doticanja tih ajeta?

U *Fethul-Kadiru* stoji: "Što se tiče pisanja ajeta, u *Fetvama stanovnika Semerkanda* stoji da je pokuđeno (mekruh) pisati knjigu koja sadrži kur'anske ajete, jer autor piše olovkom koju drži rukom. Ebu el-Lejs, međutim, navodi da ne treba pisati ni dio ajeta, pa makar papir ili ono na čemu se piše, bio na zemlji (ne doticao se rukom). El-Kuduri navodi da nema smetnje ako bi ono na čemu se piše bilo na zemlji. To je, po nekima, stav Ebu Jusufa, a taj stav je i analogniji, jer ako bi knjiga bila na zemlji, doticanje ajeta bi bilo samo olovkom koja je u ovom slučaju razdvajajuće sredstvo, baš kao što je to i neki komad odjeće. Naravno, drugačije bi bilo u slučaju da se doticanje vrši direktno rukom (tj. doticanje knjige)."

Moj šejh Muhammed el-Hamid, Allah mu se smilovao, kaže: "Iz ovoga se zna da je tretman doticanja i pisanja isti, s obzirom na to da je pisanje jedan vid doticanja, kao što smo konstatovali." El-Kemal smatra pretežnijim da je pokuđeno doticati i islamske knjige. U *Reddul-muhtaru* stoji da nije dozvoljeno doticati dio knjige iz oblasti tefsira na kojem su kur'anski ajeti, dok je dijelove koji ne sadrže ajete dozvoljeno doticati. Takav je slučaj i sa knjigama iz fikha, ako u njima ima ajeta, za razliku od doticanja mushafa koji u cijelosti ulazi u Kur'an.

Alim Et-Tahtavi između svih mišljenja odabire ovo, zbog toga što je ono usklađenije sa (općim) principima. Ipak, predostrožnije je ono što navodi alim Ibn Abidin, da je pokuđeno (mekruh) doticanje ajeta napisanih u tefsirima, a ne i u drugim knjigama, zbog očigledne razlike između njih. Naime, kur'anski tekst je u većoj mjeri zastupljen u tefsirima nego u drugim knjigama i on je samostalan u odnosu na ostali tekst, a nije u sklopu njega. Samim time, njegova sličnost sa mushafom veća je od sličnosti sa ostalim knjigama.

Na temelju spomenutog, tretira se i pisanje kur'anskog teksta. Međutim, treba obratiti pažnju na to da nečistoj osobi nije dozvoljeno doticati stranicu na kojoj piše, ako je započeo pisanje s Bismilom i pohvalom Allahu (hamdom) sve dok poslije toga dvoga ne napiše nešto što će imati više slova od toga dvoga. Ako poslije toga prihvati stranicu, neka ne dotiče mjesta na kojima su napisani ajeti. Što se tiče djela iz tefsira, doticanje stranica je općenito pokuđeno, pa makar se radilo i o mjestima gdje nije napisan kur'anski tekst, kao što si to saznao.

5) Zabrana ulaska u mesdžid (džamiju)

Ženi koja ima hajz haram je ulaziti u džamiju i prolaziti kroz nju, makar se ne zadržavala, osim u slučaju krajnje nužde, kao što je bojazan od divljači, lopova i veoma velike hladnoće i žeđi. Argument ovoj odredbi je predaja, koju bilježi Ebu Davud, da je Džesre bint Dedžadže rekla:

سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا تَقُولُ جَاءَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَوُجُوهُ بُيُوتِ أَصْحَابِهِ شَارِعَةٌ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ وَجِّهُوا هَذِهِ الْبُيُوتَ عَنِ الْمَسْجِدِ ثُمَّ دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَصْنَعِ الْقَوْمُ شَيْئًا رَجَاءَ أَنْ تَنْزِلَ لَهُمْ رُخْصَةٌ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ وَجِّهُوا هَذِهِ الْبُيُوتَ عَنِ الْمَسْجِدِ فَإِنِّي لاَ أُحِلُّ الْمَسْجِدَ لِحَائِضٍ وَلاَ جُنُبٍ.

"Čula sam Aišu, r.a., da je rekla: *'Došao je jednom prilikom Allahov Poslanik, s.a.v.s., (do džamije). Ulazi u kuće njegovih ashaba bili su okrenuti prema džamiji, pa im je rekao: 'Napravite ulaz u kuće suprotno od džamije!' Zatim je Vjerovjesnik, s.a.v.s., ušao (u džamiju), a ljudi nisu poduzeli ništa, nadajući se da će im to biti dozvoljeno. Međutim, on je izašao pred njih i rekao: 'Okrenite ove kuće suprotno od džamije, a ja, doista, ne dozvoljavam ulazak u džamiju ženi koja ima hajz niti džunupu!'*"

Preče je, onda kada je to nužno, da žena prvo uzme tejemum, pa onda da uđe u džamiju, kako to stoji u *Traktatu o hajzu.* S druge strane, ženi u ovom stanju dozvoljeno je da uđe na musallu (mjesto gdje se klanjaju bajram-namaz i dženaza), jer se to ne tretira kao mesdžid (džamija), s tim što neće ulaziti u onaj dio gdje su uspostavljeni safovi, ako su uspostavljeni. Također, ženi u ovom stanju dozvoljeno je posjećivati mezarja.

6) Zabrana obavljanja tavafa

Ženi koja ima hajz zabranjeno je (haram) tavafiti oko Ka'be. Stoga, ako dobije hajz dok je na hadždžu, ona će obavljati sve hadžske obrede, osim tavafa koji će naknadno obaviti nakon što hajz prestane i ona se okupa. Prethodno smo već spomenuli argument za ovu odredbu, a to su riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., upućene Aiši, r.a., kada je na hadždžu dobila menstruaciju:

إِنَّ هَذَا شَيْءٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ فَاقْضِي مَا يَقْضِي الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لاَ تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَغْتَسِلِي.

"Doista je ovo Allah odredio ženskim potomcima Ademovim. Stoga, ti obavljaj ono što hadžija obavlja, osim što nećeš tavafiti oko Ka'be prije nego što se okupaš."

Međutim, da li je ispravan tavaf u slučaju da ga obavi žena koja ima hajz? Da, taj tavaf je ispravan, ali je žena griješna. Pa, ako bi se radilo o tavafu koji je rukn hadža, ona bi bila obavezna zaklati kurban u vidu deve ili krave (bedene), a ta obaveza sa nje spada ako ponovo obavi tavaf kada bude čista.

7) Zabrana spolnog općenja

Haram je spolno općiti sa ženom koja ima hajz, te naslađivati se dijelom njenog tijela između pupka i koljena, ako na njoj nema nikakve haljine, kao što stoji u *Ed-Durrul-muhtaru*:"... Najposlije, to je veliki grijeh, ako to čovjek uradi svjesno (namjerno), dobrovoljno i znajući da je to haram, a ne iz neznanja, pod prisilom ili iz zaborava. U tom slučaju mora učiniti tevbu."

Et-Tahtavi, kao što stoji u *Reddul-muhtaru*, smatra očiglednijim da neznanje u spomenutom slučaju čini da se navedeni čin ne smatra velikim grijehom, ali ono nije opravdanje da taj čin u osnovi bude zabranjen, s obzirom na to da u *Darul-islamu* nema opravdanja za nepoznavanje šerijatskih propisa.

Ako se, ipak, desi da tjelesno uživanje obuhvati ovaj dio tijela, a na ženi bude haljina (i sl.), tada ta haljina mora biti dovoljno debela i gusta tako da se ne osjeti toplina tijela. S druge strane, dozvoljeno je uživanje u ostalim dijelovima tijela bez (ovoga) ograničenja. Kaže Uzvišeni Allah:

> ***I pitaju te o mjesečnom pranju! Reci: "To je neprijatnost!" Zato ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja, i ne prilazite im dok se ne očiste! A kada se očiste, onda im prilazite onako kako vam je Allah naredio! Allah, doista, voli one koji se kaju i voli one koji se čiste.***[316]

U Muslimovom *Sahihu* navodi se predaja, koju prenosi Enes, u kojoj stoji da židovi nisu zajedno jeli, niti sjedili u istoj kući sa ženama

316 El-Bekare, 222.

u vrijeme kada su bile u menstrualnom ciklusu. O tome su ashabi pitali Vjerovjesnika, s.a.v.s., pa je objavljen gornji ajet, a Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

اِصْنَعُوا كُلَّ شَيْءٍ إِلاَّ النِّكَاحَ

Radite sve što hoćete, osim spolnog akta!

Također, u Muslimovom Sahihu stoji da je Mejmuna, r.a., rekla:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُبَاشِرُ نِسَاءَهُ فَوْقَ الإِزَارِ وَهُنَّ حُيَّضٌ.

"Allahov Poslanik, s.a.v.s., bi se tjelesno zabavljao sa svojim suprugama koje su imale hajz, ali bi to činio preko haljine."

Muslim, također, bilježi da je Aiša, r.a., rekla:

كَانَ إِحْدَانَا إِذَا كَانَتْ حَائِضًا أَمَرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَأْتَزِرُ بِإِزَارٍ ثُمَّ يُبَاشِرُهَا

"Allahov Poslanik, s.a.v.s., naređivao bi onoj od nas koja je imala hajz da se prekrije haljinom, a zatim bi se tjelesno zabavljao s njom."

Da li je dozvoljen spolni odnos sa ženom odmah po prestanku hajza, ili se mora čekati da se ona okupa?

Malik i Šafija, Allah im se smilovao, smatraju da to nije dozvoljeno dok se ne okupa ili uzme tejemum, u slučaju kada je u nemogućnosti doći do vode. Ebu-Hanife, međutim, smatra da je dozvoljeno spolno općiti sa ženom kod koje je hajz prestao nakon prolaska deset punih dana i prije nego što se okupa. Ako hajz prestane prije ovog perioda, tada nije dozvoljen spolni odnos sa tom ženom, sve dok se ne okupa ili dok ne prođe period kada namaz postaje obaveza na njenim plećima, o čemu će se, ako Bog da, opširno govoriti.

Naravno, ovako se tretira žena kod koje hajz prestane nakon uobičajenog perioda trajanja. Ali, ako bi kod neke žene hajz prestao prije isteka njegovog uobičajenog perioda trajanja, tada nije dozvoljen spolni odnos sve dok ne prođe period koliko kod nje, inače, traje hajz.

Kada žena obavijesti muža da je dobila hajz, njemu je zabranjeno sa njom spolno općiti, ako joj može vjerovati - bez obzira na to da li

je ona nepouzdana (fasika) ili poštena (saliha). Ovo se odnosi i na prihvatanje izjave o prestanku iddeta.

U *Reddul-muhtaru* stoji: "Neki učenjaci kažu da se ženina izjava prihvata, ako se ona teoretski može uklopiti kao da to izjavi u danima kojim inače dobiva hajz - makar žena i ne bila pouzdana. Takav je slučaj i sa iddetom, a ovaj stav je predostrožniji i bliži pobožnoj obazrivosti (vere'). Iz ovoga se zaključuje da ako je ona nepouzdana a kod muža preovladalo uvjerenje da ona ne govori istinu jer je to izjavila u periodu kada ona inače ne dobiva hajz, tada se njena izjava ne prihvata. Učenjaci su, također, u vezi s izvještavanjem nepouzdane osobe, saglasni da je uvjet za obaveznost postupanja po njenoj izjavi taj da preovlada uvjerenje o iskrenosti te osobe."

Ako bi se žena koja ima hajz dobrovoljno dopustila svome mužu, oni bi oboje bili griješni i bili bi dužni učiniti tevbu i istigfar (pokajati se i od Allaha zatražiti oprost). A ako bi jedan od supružnika postupio dobrovoljno, a drugi bio primoran bolnim udaranjem, odsijecanjem nekog organa ili oduzimanjem života, griješan je samo onaj koji je postupio dobrovoljno.

O tome da li postaje kâfirom onaj koji smatra dozvoljenim, sa stanovišta Šerijata, spolno općenje sa ženom koja ima hajz postoje dva stanovišta:

Po prvom stanovištu, kafirom postaje ona osoba koja smatra dozvoljenim (halal) spolno općenje sa ženom koja ima hajz. To stanovište zastupa izrazita većina učenjaka (džumhur).

Drugo stanovište je suprotno prvom, a ono je i ispravnije, kako to stoji u *Ed-Durrul-muhtaru*, zbog postojanja neslaganja o ovom pitanju. U ovom djelu se kaže: "Ne donosi se sud (fetva) o proglašavanju nekog muslimana kafirom ako o njegovom kufru postoji neslaganje, makar se radilo o slaboj predaji."

Poželjno (mustehab) je da onaj koji spolno opći sa svojom ženom, koja je u menstrualnom ciklusu, podijeli sadaku u iznosu od jednog dinara, ako se to desilo na početku ciklusa, a pola dinara ako se to

desilo na kraju ciklusa. Po jednom drugom stanovištu, ovaj čovjek će podijeliti kao sadaku jedan dinar ako je menstruaciona krv bila crvene boje u trenutku kada je to učinio, a pola dinara ako je krv bila žute boje. Argument za ovo mišljenje jeste predaja koju bilježe Ebu Davud i Hakim, koji je smatraju vjerodostojnom, a koja glasi:

إِذَا وَقَعَ الرَّجُلُ بِأَهْلِهِ وَهِيَ حَائِضٌ إِنْ كَانَ دَمًا أَحْمَرَ فَلْيَتَصَدَّقْ بِدِينَارٍ وَ إِنْ كَانَ أَصْفَرَ فَلْيَتَصَدَّقْ بِنِصْفِ دِينَارٍ.

Ako čovjek spolno opći sa svojom suprugom kada je u mjesečnom ciklusu, a krv bude crvena, neka kao sadaku podijeli dinar, a ako bude žuta, neka podijeli pola dinara.

Neophodno je spomenuti da jedan zlatni dinar u šerijatskom pravu teži kao deset dirhema od srebra, a jedan dirhem je, otprilike, kao trideset i tri sirijske groše (kirša) od kovanog srebra. Po šerijatskom vrednovanju ovaj novac je određen za obračunavanje zekata i slično[317], dok srebro koje nije kovano nije mjerodavno.

8) Obaveza kupanja nakon prestanka krvi

Žena je obavezna okupati se nakon što kod nje prestane menstrualna krv, a ako nije u mogućnosti okupati se zbog jednog od razloga koji dozvoljavaju tejemum, onda će uzet tejemum. Nakon što prestane opravdani razlog za tejemum ona je obavezna okupati se. Kupanje poslije hajza je kao i kupanje od dženabeta, a glavni njegov dio (rukn) jeste poljevanje vodom cijelog tijela i ispiranje usta (madmada) i nosa (istinšak), o čemu će se više govoriti kasnije.

317 Ovako je bilo u prošlosti. Danas je, međutim, cijena srebra i zlata veća, pa se obračunava onda kada se zekat izdvaja.

Vrijeme početka i prestanka hajza

El-Birgivi dijeli žene na tri vrste:

1. One koje prvi put dobiju hajz ili nifas (el-mubtedi'e),

2. One kod kojih je hajz ustaljen (el-mu'tade) i

3. One koje su zaboravile koliko im traje ciklus i kojima se krvarenje nastavlja (el-mutehajjire).

Žena koja prvi put dobije hajz

Ona se može naći u nekoliko situacija:

1) da vidi krv koja bi mogla biti menstrualna, tojest da krvarenje traje tri ili više dana, a zatim prestane i tako i ostane. Sa stanovišta Šerijata, ona se tretira tako da svoj iddet (u slučaju prestanka njene bračne veze) računa na osnovu hajza, ako ga dobije prije nego što dođe u doba klimakterija. A ako ne dobije hajz prije toga, ona će svoj iddet računati po mjesecima, počevši od trenutka kada je ušla u klimakterij, kao što se navodi u Reddul-muhtaru.

U Kurtubijevom Tefsiru stoji da je ovo, također, stav i Šafijinoga mezheba. To je, po riječima Es-Sa'lebija, stav izrazite većine. Međutim, Malik, Allah mu se smilovao, kaže: "Iddet mlade žene, kod koje je nestala menstruacija, traje godinu dana." Ovako misle i Ahmed i Ishak, a to se prenosi od Omera ibn El-Hattaba, r.a. Nije neprimijetno da je stav Malikov, Allah mu se smilovao, lakši i jednostavniji, a neki naši pravnici donosili su svoje fetve na osnovu njega.

2) da vidi krv koja ima karakteristike po kojima je menstrualna, tojest da teče tri i više dana, a zatim se nastavi preko deset dana. U tom slučaju, deset dana krvarenja se tretira kao hajz, a sve preko toga je istihaza. Tako, ako bi krvarenje trajalo jedanaest dana, deset dana bi se smatralo hajzom, a jedan dan istihazom.

3) da se kod ove žene krv pojavi samo jedan dan. Ona se u tom slučaju tretira kao istihaza, a ne hajz, jer samo period čistoće koji

traje petnaest ili više dana može se smatrati kao period koji razdvaja dva menstrualna ciklusa. O tome su svi pravnici, kao što smo vidjeli, saglasni. Tako, ako svako od dva pojavljivanja krvi potraje tri, smatrat će se hajzom. U protivnom, to je istihaza.

4) da se kod nje pojavi krv koja teče tri dana, nakon čega prestane u periodu od petnaest dana, pa se ponovo pojavi u trajanju od tri dana. Prvo krvarenje, u ovom slučaju, jeste hajz, drugo je, također, hajz, a petnaest dana između njih je potpuni period čistoće koji ih razdvaja. Od trenutka kada je nastupio prvi hajz, smatra se da je ona postala punoljetna.

5) da ova ženska osoba vidi krv koja teče jedan dan, zatim prestane slijedećih četrnaest dana, pa se ponovo pojavi u trajanju od jednog dana. Prvih deset dana od momenta pojavljivanja krvi je hajz, jer je period bez krvi između dva krvarenja nepotpun, pa se smatra kao kontinuirano krvarenje. U ovom slučaju on je veći od deset dana, pa je ovih prvih deset dana hajz, a ostalo poslije njih je istihaza.

Neophodno je spomenuti da će se ova ženska osoba okupati i klanjati na kraju namaskog vremena u periodu kada je mustehab obaviti namaz, ako krvarenje kod nje prestane prije isteka desetoga dana. Ovo odgađanje namaza je vadžib, a što se tiče posta, ona će postiti iz predostrožnosti, dok nije dozvoljeno njenom mužu da sa njom spolno opći sve dok ne prođe tih punih deset dana.

Ovako se ovo pitanje tretira ako se krvarenje prekine nakon puna tri dana. Međutim, ako se ono prekine u periodu koji je kraći od tri dana, ona će se, kako to stoji u Reddul-muhtaru, abdestiti i klanjati na kraju namaskog vremena, ne ograničavajući se samo na onaj period do kada je mustehab obaviti namaz.

Ona koja je već dobivala hajz

Ustaljivanje ciklusa

Ciklus se, po stanovništvu svih učenjaka, ustaljuje samo jednim pojavljivanjem krvi, kako to u *Trataktu o hajzu* navodi El-Birgivi.

Stoga, ako bi žena koja prvi put dobiva hajz, imala krvarenje u trajanju od pet dana, a dvadeset pet dana ga ne bi imala, njen hajz bi se brojao pet, a period čistoće dvadeset i pet dana. A ako bi drugi put krvarenje trajalo više od pet dana, tojest više od njenog prvog hajza, ona će trajanje svog ciklusa određivati na osnovu trajanja prvog. Tada će se njen hajz računati pet dana.

a) Variranje ciklusa

Ponekad vrijeme ciklusa, njegovo trajanje ili oboje zajedno variraju. Ovu pojavu pravnici nazivaju sintagmom variranje ciklusa (intikal el-'ade).

Pod terminom vremensko variranje ciklusa misli se na različito vremensko pojavljivanje hajza, onda kada se on ne pojavi u danima mjeseca u kojima se pojavio prvi put. Žena ga prvi put, naprimjer, dobije na početku mjeseca, pa se on drugi put pojavi prije ili kasnije.

S druge strane, variranje ciklusa u broju dana je promjena njegovog trajanja, bilo smanjenjem ili povećanjem broja dana. To je, recimo, kada kod neke žene jedan ciklus traje pet, a drugi četiri ili šest dana. Variranje ciklusa, s obzirom na oba spomenuta slučaja, jeste promjena vremenskog pojavljivanja i broja dana zajedno. Međutim, da li se promjena ciklusa ustanovljava samo jednom promjenom?

Ranije smo rekli da se samo sa jednim pojavljivanjem ustaljuje ciklus, bilo da se radi o hajzu ili nifasu. O tome je šejh Ibn Abidin napisao slijedeće: "Ovo je stav Ebu Jusufa i zadnje stanovište Ebu Hanife." U (djelu) *El-Muhit* stoji: "Na osnovu ovoga stava donosi se fetva". A na drugom mjestu stoji: "Time se donosi šerijatsko-pravni sud (fetva)". Zatim, Ibn Abidin nastavlja: "To se može obrazložiti na sljedeći način: ako bi kod žena ustaljeni ciklus trajao pet dana i pojavljivao se početkom mjeseca, a zatim krvarenje potraje šest dana, prvo se, bez razilaženja učenjaka, smatra hajzom. Međutim, kod njih dvojice, Ebu Hanife i Ebu Jusufa, ova druga pojava se, bez razilaženja, smatra ustaljenim ciklusom. Ako se krvarenje kod te žene

nastavi, pa u drugom mjesecu potraje šest dana, ona će hajz računati onoliko koliko je trajalo zadnje krvarenje. U ovom slučaju, to je šest dana."

Kada se mijenja ustaljeni ciklus?

Postoji više slučajeva (stanja) kada se mijenja ustaljeni ciklus, a to su, po *Traktatu o hajzu*, sljedeća:

Prvo: Neprestano krvarenje kod žene koja je već imala hajz sve dok ne potraje više od deset dana. U vezi sa ovom situacijom postoji opširno pojašnjenje:

1) da krvarenje potraje više od deset dana, s tim da se tri ili više dana ne izjednači s vremenom u kojem je inače imala hajz. Ako ne bi bilo krvarenja u onim danima koji su izjednačeni s njenim prijašnjim ciklusom, ili ga bude, ali manje od tri dana, tada se smatra da je promijenjeno vremensko pojavljivanje ciklusa, a ne i broj dana ciklusa. Jasnije rečeno, ako bi ženin uobičajeni ciklus bio pet dana i javljao se na početku mjeseca, a u tim danima se ne pojavi krv, već u sljedećih jedanaest dana, njen hajz će se računati pet dana od trenutka kada se pojavio. To je stoga što je krvarenje trajalo više od deset dana, pa će žena svoj hajz računati onoliko koliko je bio njen uobičajeni ciklus, s tim što se njegovo vremensko pojavljivanje promijenilo. Isti je slučaj i onda kada žena ne bi vidjela krv prva tri dana sa početka mjeseca, već se krvarenje podudari sa samo dva dana u kojima ga je obično dobivala, i to krvarenje kod nje potraje jedanaest dana od trenutka pojavljivanja. U ovom slučaju ne mijenja se šerijatski tretman, tojest njen hajz će se računati pet dana, počevši od trenutka kada se krvarenje pojavilo. To je zato što se krvarenje vremenski podudarilo sa samo dva dana (odnosno manje od tri) u kojima se kod nje inače javljao ciklus.

2) da krvarenje potraje više od deset dana, a da se, tri ili više dana, vremenski podudari sa uobičajenim ciklusom. U tom slučaju ono što se vremenski podudarilo sa njenim ustaljenim ciklusom jeste hajz, a ostalo je istihaza. Ako bi se vrijeme ovog krvarenja u cijelosti

podudaralo sa njenim uobičajnim ciklusom, tada se potonji ni vremenski, a niti brojčano, nije promijenio. Ako se međutim, ovo ne bi u potpunosti podudarilo, tada bi se njen ciklus promijenio samo brojčano. Pojašnjenje ovoga stava izgleda ovako: ako bi kod žene uobičajeni ciklus bio pet dana sa početka mjeseca, a zatim se kod nje krvavljenje pojavi na početku mjeseca i potraje jedanaest dana, njen ciklus se računa pet dana od trenutka pojavljivanja krvi, a ostalo je istihaza. U ovoj situaciji njen ustaljeni ciklus nije se promijenio ni vremenski, a niti brojčano. Ali, ako bi kod ove žene, čiji ciklus se javlja na početku mjeseca, kasnilo krvavljenje dva dana i potrajalo jedanaest dana, njen hajz bi bio tri dana koja su preostala od onih uobičajenih pet dana, dok bi ostalo bila istihaza. Tada se računa da se njen ciklus brojčano promijenio, i to sa pet na tri dana.

Drugo: je slučaj kada krvarenje ne pređe deset dana. U ovakvoj situaciji, sve se smatra hajzom, a ciklus se promijenio za onoliko dana koliko je trajalo krvarenje. Pojašnjenje toga stava izgledalo bi ovako: ako bi uobičajeni ciklus kod neke žene trajao pet dana, a zatim se krvarenje produžilo na osam dana, tada se njen ciklus vremenski povećao na osam dana. Međutim, da bi se u ovoj situaciji moglo prosuditi da je promijenjen ciklus, neophodno je da se ispuni jedan uvjet. Taj uvjet je da kod žene nastupi potpuni i ispravni period čistoće, do petnaest i više dana. U protivnom, njen ciklus bi bio u trajanju prvobitnog (pet dana). Jer, ako bi se kod ove žene kvarenje ponovo pojavilo prije isteka petnaest dana, taj period ne bi bio potpuni i ispravni period čistoće i ne bi se smatrao za period koji razdvaja dva menstrualna ciklusa, kao što smo to već spominjali. Naprotiv, to se smatra kontiuiranim kvarenjem, a s obzirom na to da je ono trajalo više od deset dana, njen hajz bi se smatrao kao onaj prvobitni. Tada se ne može suditi da je promijenjen njen menstruacioni ciklus. Dodatno pojašnjenje toga mišljenja izgleda ovako: ako bi kod ove žene uobičajeni ciklus bio pet dana, a zatim krvarenje potrajalo više od šest dana, tada bi se i ovaj šesti dan brojao u hajz. Ako bi poslije krvarenje prestalo u trajanju od četrnaest dana, pa se ponovo pojavilo,

ta osoba će svoj hajz računati onoliko koliko joj je prvobitno trajao, tojest pet dana, a šesti će biti istihaza. Ukratko kazano, ako se kod žene promijeni ustaljeni ciklus tako da krvarenje potraje više od deset dana, ona će svoj hajz računati onoliko dana koliko je inače trajao. A ako različito trajanje krvarenja bude u okviru deset ili manje dana, tada se njen ciklus promijenio, ali samo ako je ispunjen gore spomenuti uvjet.

Primjeri:

Kao pojašnjenja za rečena mišljenja izabrao sam iz *Traktata o hajzu* od El-Birgivija sljedeće primjere:

Primjer prvi je primjer žene čiji uobičajeni period hajza traje pet dana, a period čistoće pedeset i pet dana. Ako bi ona kasnije imala hajz, kako je i uobičajeno, pet dana, poslije kojih dođe period bez krvarenja u trajanju od petnaest dana, a poslije se ponovo pojavi krv u trajanju od jedanaest dana. U ovakvoj situaciji pet dana od ovog drugog krvarenja je hajz, jer se ono pojavilo nakon punog perioda čistoće, a obzirom da je to krvarenje trajalo više od deset dana, ona svoj hajz treba da računa onoliko koliko inače traje, dakle, pet dana. Ovdje se ciklus vremenski promijenio, dok brojčano nije i on ostaje koliki je i bio, tojest pet dana, s tim što će ga početi računati od momenta kada je vidjela u drugom krvarenju.

Drugi primjer je primjer žene čiji uobičajeni hajz traje pet dana, a period čistoće pedeset i pet dana. Ako bi ona kasnije imala hajz pet dana poslije kojih dođe period bez krvarenja u trajanju od četrdeset i šest dana, a poslije se ponovo pojavi krv u trajanju od jedanaest dana. Primjetno je u ovom slučaju da se zadnja dva dana iz drugog perioda krvarenja podudaraju s vremenom u kojem je ona obično dobivala hajz, jer vrijeme njenog hajza pada nakon što prođe pedeset i pet dana od poslijednjeg hajza kojeg je imala. Uzimajući u obzir to da su dva dana manja od najmanjeg broja koliko traje hajz (a to je tri dana) njih i ne ubrajamo u hajz. Naprotiv, njen hajz je pet dana, počevši od momenta kada joj se po drugi put pojavila krv. Ostali

dani, od ukupno jedanaest, spadaju u istihazu, a ciklus ove žene se samo vremenski promijenio.

Primjer treći je primjer žene čiji hajz, također, traje pet, a period čistoće pedeset i pet dana. Ako bi ona kasnije imala hajz pet dana poslije kojih dođe period bez krvarenja u trajanju od četrdeset i osam dana, a poslije se ponovo pojavi krv u trajanju od dvanaest dana. Sedam dana od drugog krvarenja podudarilo se sa vremenom u kojem je ona bila čista, tojest prije isteka onih pedeset i pet dana čistoće. Pet ostalih dana podudarilo se sa vremenom kada je ona imala krvarenje i tih pet dana su njen hajz, a onih sedam prvih dana su istihaza. U ovom slučaju nema ni vremenske, a niti brojčane promjene ciklusa.

Primjer četvrti predstavlja žena koja također, ima hajz u trajanju od pet, a period čistoće od pedeset i pet dana. Ako bi ona kasnije imala hajz pet dana poslije kojih dođe period bez krvarenja u trajanju od pedeset i četiri dana, a poslije se ponovo pojavi krv u trajanju od jednog dana, zatim period čistoće u trajanju od četrnaest dana, a nakon njega jedan dan krvarenja. S obzirom na to da je period između dva krvarenja manji od petnaest dana, on se ne može smatrati kao onaj koji razdvaja dva krvarenja, nego se on formalno-pravno smatra kao kontinuirani period krvarenja. Na temelju rečenog, percipiramo problem na sljedeći način: žena, čiji hajz uobičajeno traje pet, a period čistoće pedeset i pet dana, dobije hajz u trajanju od pet dana. Zatim kod nje uslijedi period čistoće u trajanju od pedeset i četiri dana, pa ponovo period krvarenja u trajanju od šesnaest dana. Prvi dan od ovih šesnaest spada u zadnji dan čistoće (njime se upotpunjava taj period), pa on formalno-pravno spada u dane čistoće. Zbog toga se krvarenje u tom danu ne ubraja u hajz, nego u istihazu. Pet sljedećih dana spadaju u hajz, jer su se podudarili sa vremenom kada je inače imala hajz. A ako ne bi vidjela krv u tim danima, to bi formalno-pravno bio hajz, i njen ciklus se nije promijenio, ni vremenski, a niti brojčano.

Prestanak hajza kod žene koja ga je već imala

Prije nego što spomenem situaciju prestanka hajza, prikladno bi bilo da pojasnim jednu važnu opasku. Vrijeme koje je dovoljno da se obavi kupanje, u što ulazi i točenje (pripremanje) vode, skidanje odjeće prije i njeno oblačenje poslije kupanja, ubraja se u period hajza i ono upotpunjava taj period ako krvarenje potraje manje od deset dana. Ako žena nije u mogućnosti doći do vode iz razloga koji dozvoljavaju uzimanje tejemuma, on će se računati umjesto vremena potrebnog za kupanje. A ako krvarenje prestane na kraju namaskog vremena, tada je uvjet za postajanje tog namaza njenim dugom koje ga treba nadoknaditi to da poslije radnje koje smo spomenuli, imadne dovoljno vremena da izgovori "Allah" (od tekbira "Allahu ekber"), što je kod imama (Ebu Hanife) dovoljno za početni tekbir (tahrime). U slučaju kada krvarenje prestane sa prolaskom punih deset dana, vrijeme potrebno za kupanje ili uzimanje tejemuma (kada nema vode) ulazi u period čistoće, kako ne bi period hajza prešao deset dana, što je njegov najduži period. Sa momentom prestanka krvarenja, u ovoj situaciji, žena izlazi iz perioda hajza, pa ako prije isteka namaskog vremena, u kojem je prestalo krvarenje, ima još toliko vremena koliko je dovoljno da izgovori "Allah", ona je dužna naklanjati taj namaz. Ovo je stav Ebu Hanife, Allah mu se smilovao, i na tome se temelji fetva. S druge strane, Ebu Jusuf, Allah mu se smilovao, smatra početnim tekbirom riječi "Allahu ekber". Po oba ova stanovišta, vrijeme potrebno za izgovaranje tekbira ubraja se u period čistoće i u tome nema razlike ako krvarenje prestane prije ili poslije isteka deset dana. Takav šerijatski tretman odnosi se i na post. Stoga, ako bi krvarenje prestalo prije isteka desetoga dana, i to pred zoru, za onoliko vremena koliko je dovoljno za kupanje i izgovaranje tekbira, tada je žena obavezna postiti taj dan. Ako, pak, to vrijeme nije dovoljno za spomenute radnje, njen post toga dana neće biti valjan, a ona će se ustezati (od svega što je postaču zabranjeno). Ako bi postila taj dan, njen post neće biti valjan i ona ga je dužna napostiti. U slučaju da krvarenje prestane nakon isteka deset dana, i to prije

zore na trenutak koji je dovoljan za izgovaranje riječi "Allah", ona je obavezna postiti taj dan. Ako se desi suprotno (ako to vrijeme nije bilo dovoljno za izgovaranje riječi "Allah"), njen post neće biti ispravan.

Prestanak hajza može biti u četiri situacije i to:

Prvo: Ako se kod žene, koja ja prije imala hajz, krvarenje nastavi preko desetoga dana, smatra se da je ušla u period čistoće sa prolaskom njenog najdužeg perioda hajza, tj. deset dana. Tako se sudi, makar se krvarenje poslije toga i nastavilo i osoba se još ne bude okupala. Njenom mužu je dozvoljeno imati s njom spolni odnos, jer hajz ne može duže trajati. Poželjno je odgoditi taj akt do poslije kupanja, što preporučuje Ibn Abidin. Ovo mišljenje se odnosi na ženu koja je prije imala hajz ili onu koja ga prvi put ima, kada on traje tačno deset dana. Ali, ako kod žene, koja je već imala hajz, ciklus traje manje od deset dana, a krvarenje potraje duže od deset dana, tada se sudi o prestanku njenog ciklusa sa prolaskom broja dana koliko je trajao njen uobičajeni ciklus. Tada je ona obavezna naklanjati sve namaze koje je propustila od toga momenta (sve dok se nije okupala). Pojašnjenje toga stava izgleda ovako: Ako se pretpostavi da kod žene, koja je već imala hajz, ciklus traje sedam dana, pa se krvarenje nastavi i preko deset dana, smatra se da je ona čista od momenta kada je prošlo sedam dana. Ona je tada dužna naklanjati namaze koje je propustila u ona tri dana u kojima je postojalo krvarenje preko njenog uobičajnog perioda hajza.

Drugo: Ako bi menstrualno krvarenje kod žene prestalo prije nego što prođe period od deset dana i ne potraje manje od uobičajnog ciklusa, ona će se u vezi sa namazom tretirati tako što je obavezna klanjati namaz prije čijeg isteka vremena je prestalo krvarenje. Uvjet je, pri tome, da poslije prestanka krvarenja ima dovoljno vremena za kupanje i za radnje oko njega, te stupanje u namaz, kao što smo prije pojasnili. Kada, pak, poslije prestanka krvarenja ima samo malo vremena, nedovoljnog za kupanje i stupanje u namaz, žena nije dužna obaviti taj namaz niti ga naklanjati, nego će početi klanjati od sljedećeg namaza.

Pojašnjenje: Kod neke žene, naprimjer, prestane krvarenje deset minuta prije isteka podne-namaza. Ako je tih deset minuta obično dovoljno za pripremanje vode, skidanje odjeće, kupanje, a zatim oblačenje odjeće i stupanje u namaz, s izgovorom riječi "Allah", ona je dužna obaviti taj namaz i naklanjati ga ako ga propusti. A ako tih deset minuta nije dovoljno za spomenute radnje, tada ovaj podne-namaz nije dužna klanjati, a prvi namaz koji je obavezna klanjati jeste ikindija. Što se tiče spolnog odnosa u ovakvoj situaciji, on se ne može imati sve dok se žena ne okupa ili ne uzme "potpuni tejemum", kojim može obaviti namaz[318]. Ona će, također, tim tejemumom obaviti namaz, što je utvrdio Ibn Abidin u ***Redu'l-muhtaru.*** On kaže: "Možda je smisao uvjetovanja namaza tejemumom baš to što je uvjet za tejemum (u ovom slučaju) nemanje hajza. Kada žena obavi namaz, i on se, sa stanovišta Šerijata, smatra ispravnim, samim tim se i njen tejemum tretira ispravnim, kao i njen izlazak iz stanja hajza".

Pod "potpunim tejemumom" Ibn Abidin misli na onaj kojim se obavlja namaz u kojem ima ruku' i sedžda i koji se naklanjava (ako se propusti), za razliku od dženaze-namaza i bajram-namaza, koji se ne naklanjavaju ako se propuste. Ženi nije dozvoljeno da uzme tejemum, kako bi obavila ova dva namaza, niti da ih obavi u vrijeme hajza. Ako krvarenje prestane nakon punih deset dana, ona, svakako, može i dozvoljeno joj je da uzme tejemum zbog ova dva namaza. Također, dozvoljeno je (njenom mužu) imati spolni odnos s njom, ako se nije okupala, a namaz je postao njena obaveza. To je u slučaju kada poslije prestanka hajza ostane od namaskog vremena onoliko koliko je dovoljno kupanje i stupanje u namaz. U ovom slučaju dozvoljeno je njenom mužu da sa njom ima spolni odnos nakon prestanka hajza, pa makar i prije nego što se okupa. Naravno, uz postojanje uvjeta za tejemum - nedostatnost vode ili nemogućnost njene upotrebe. Ako bi hajz prestao prije izlaska sunca, onda kada

318 Naravno uz uvjet za tejemum -nedostatnost vode ili nemogućnost njene upotrebe.

ne bude dovoljno vremena za kupanje i početni namaski tekbir, tada mužu nije dozvoljen spolni odnos sa njom sve dok ne prođe vrijeme podne namaza i nastupi ikindija. Tako smatra El-Birgivi, jer namaz ne postaje ženina obaveza sve dok ne prođe njegovo vrijeme i ne nastupi sljedeći namaz (u ovom slučaju ikindija).

Treće: U slučaju kada kod neke žene menstrualna krv potraje tri ili više dana i prestane prije nego što je bio njen uobičajni ciklus, ona će postupati po onome što je predostrožnije. Kada se radi o namazu i postu, ona će ih izvršavati na način kako je rečeno u sklopu druge situacije, tojest post i namaz postaju njena obaveza kada do kraja namaskog vremena i noći uoči posta ostane dovoljno vremena za kupanje i početni tekbir. Međutim, ona je dužna (vadžib joj je) odgoditi taj namaz sve do perioda namaskog vremena kada ga je mustehab obaviti, dok je u slučaju prestanka hajza poslije uobičajnog trajanja mustehab odgoditi klanjanje namaza. A što se tiče spolnog odnosa, on nije dozvoljen sve dok ne prođe ustaljeni broj dana njenog hajza, makar se i okupala prije toga, jer se krv u većini slučajeva ponovo pojavi prije nego što prođe ustaljeni broj dana. Tako bi se predostrožnost ogledala u nepristupanju spolnom aktu. El-Birgivi je pojasnio kako u ovoj situaciji treba postupiti predostroženije, kazavši: "Ako je njen uobičajeni hajz bio deset dana, pa (sljedeći put) krvarenje potraje tri dana, a zatim se u sljedećih šest prekine, njenom mužu nije dozvoljeno da sa njom spolno opći, sve dok ne prođe vrijeme koliko je trajao njen ustaljeni hajz." Preciznije kazano, spolni akt je moguć nakon što prođe deset dana, bez obzira na činjenicu da je osoba obavezna postiti i klanjati u onih šest dana kada nije bilo krvarenja.

Dajuću svoju opasku o ovome, šejh Ibn Abidin kaže: "Ako bi ovaj hajz bio treći po redu u periodu iddeta, njeni opozivi razvod braka bio bi prekinut, a ona se neće udati za drugog iz predostrožnosti." Usvari, ako bi žena bila u opozivnom razvodu braka (redž'a), njen iddet bi se završio sa završetkom ona tri dana koliko je imala hajz. Poslije toga, njen muž je ne bi mogao vratiti.

Ako bi je, ipak, vratio u toku šest dana u kojima nije imala krvarenje, ona mu ne bi bila dozvoljena (kao žena), osim ako bi se krvarenje ponovo pojavilo desetog dana, pa ponovo prestalo nakon što prođe taj dan u potpunosti, ili potraje više od deset dana. Tada će ona hajz računati onoliko koliko je on kod nje uobičajeno trajao, što je deset dana. Tako bi vraćanje žene bilo ispravno, jer se dogodilo u roku trećeg hajza koji ulazi u period iddeta. Osim toga, toj ženi nije dozvoljeno udati se za drugog iz predostrožnosti, sve dok ne prođe cijeli period njenog prethodnog ciklusa. Njenom drugom mužu (ako se uda) nije dozvoljeno da sa njom ima spolni odnos, osim ako se kod nje ne pojavi krv sve dok ne prođe period uobičajenog ciklusa. To je stoga što time valjanost bračnog ugovora (akd) postaje jasna, jer je sklopljen nakon potpunog isteka iddeta. Zato je njenom mužu dozvoljen spolni odnos sa njom nakon što prođe deset dana.

U slučaju posta, dužni smo primijetiti jednu veoma važnu stvar. Ako uobičajeni ciklus kod žene traje deset dana, a jedanput prestane nakon tri dana, ona je tada obavezna klanjati i postiti na način koji smo prethodno spomenuli. Ako bi se, naprimjer, kod nje krvarenje ponovo pojavilo nakon četiri dana, pokazalo bi da njen hajz nije završen, te da se dani koje je postila broje u hajz i post u tim danima nije valjan. Zbog toga, ona je dužna napostiti te dane.

Četvrto: Ako krvarenje prestane prije nego što prođu tri dana, osoba će klanjati, ali je obavezna čekati period do pred kraj namaskog vremena u kome je mustehab klanjati, ne čekajući vrijeme kada je to mekruh. Ona će se abdestiti i klanjat će ako se krv ne bi pojavila ponovo. Ovo mišljenje se navodi u ***Ed-durru'l-muhtaru***. Primjetno je ovdje da se abdest uzima samo nakon krvarenja, koje je prestalo prije nego što su prošla tri dana, na onoliko vremena za koliko se može obaviti namaz. Namaz, međutim, ne bi bio ispravan bez kupanja, ako bi krvarenje potrajalo puna tri dana ili više, jer bi postalo sigurno da je to hajz, zbog perioda trajanja krvarenja. Pitanje koje se ovdje postavlje jeste da li je žena obavezna odgoditi kupanje i namaz sve do kraja perioda namaskog vremena u kome je mustehab klanjati?

Da, ona je dužna to učiniti ako krvarenje prestane prije nego što prođe vrijeme trajanja njenoga uobičajenog ciklusa. Ali, ako se to desi nakon punog vremena trajanja ciklusa, tada je to mustehab, kako se navodi u *Reddul-muhtaru*. Po pitanju posta, propisi nalažu da žena zaposti, ako krvarenje prestane noću nakon trajanja dugog manje od tri puna dana. U slučaju da ono prestane danju, ona će se poistovijetiti sa postačima, pa će ostatak dana postiti iz poštovanja prema ramazanu. Pojašnjavajući gore rečeno, alim Ibn Abidin u svom *Komentaru traktata o hajzu* kaže: "Ako bi kod neke žene uobičajeno bilo da tokom ciklusa jedan dan ima krvarenje, a jedan nema, sve dok ne prođe deset dana, ona će postupiti ovako: kada se kod nje pojavi prvo krvarenje, neće ni klanjati ni postiti. Kada se ono prekine poslije drugog pojavljivanja, uzet će abdest, klanjat će i postiti. Kod trećeg, ona će ostaviti namaze i post ako vidi krv, a četvrti put, kada se prekine krvarenje, okupat će se i klanjati. Tako će nastaviti činiti kad god se krvarenje prekine, tojest kupat će se i klanjati, sve dok ne prođe deset dana".

Produživanje krvarenja

Ovo stanje definira Ibn Abidin u *Komentaru El-Birgivijevog traktata*, gdje kaže: "To je produžavanje i nastavljanje krvarenja preko najdužeg perioda trajanja (hajza). A najduži period hajza je deset dana. Nastavljanje krvarenja preko uobičajenog može se desiti kod one žene koja je prvi put dobila hajz, kao i kod one koja ga je već imala."

Produžavanje krvarenja kod žene kojoj nije prvi put da dobije hajz

Ako se kod žene, kojoj nije prvi put da dobije hajz, krvarenje nastavi i pređe najduži period trajanja hajza, njen period čistoće i hajza brojat će se onoliko koliko je bilo uobičajeno. Ona će svoj uobičajeni period čistoće i hajza smatrati mjerodavnim u svim propisima, uz uvjet da uobičajeni period bez krvarenja bude manji

od šest mjeseci. Ako bi taj period bio veći, ona ga neće smatrati mjerodavnim. Alim Ibn Abidin pojašnjava razlog toga mišljenja, riječima: "To je zbog toga što je taj period čistoće (bez krvarenja) manji od najkraćeg uobičajenog perioda trudnoće". A, poznato je, najkraći period trudnoće traje šest mjeseci.

Učenjaci u određivanju perioda čistoće žene u ovakvoj situaciji imaju nekoliko stanovišta, a najargumentiranija su sljedeća dva:

1) Period trudnoće kod žene računat će se šest mjeseci manje jedan trenutak, kako bi bila ostvarena razlika između perioda čistoće u trudnoći, uobičajene čistoće (izvan trudnoće) i hajza.

2) Period čistoće kod žene računat će se dva mjeseca i na tome se temelji fetva, jer je to lakše za muftiju i žene.

Produžavanje krvarenja kod žene koja prvi put dobiva hajz

Ono se može javiti u četiri oblika, kako to stoji u El-Birgivijevom *Traktatu o hajzu*.

Prvi oblik je kada se krvarenje kod djevojke nastavi od momenta njenog dobivanja punoljetnosti. U ovom slučaju, njen hajz će se računati deset dana od početka, a period čistoće dvadeset dana i tako će stalno biti. Ako bi bila u nifasu, on će se računati četrdeset dana, dok će dvadeset dana poslije njega biti period čistoće, jer se ne mogu spojiti nifas i hajz. Štaviše, između toga dvoga mora biti puni period čistoće, a pošto je on između dva hajza računat dvadeset dana, neka konsenkventno tome bude računat kao srednji period između nifasa i hajza.

Drugi oblik je kada se kod žene pojavi nemjerodavna krv, kao i čistoća. Nemjerodavna krv je ona koja potraje više od deset dana, dok je nemjerodavna čistoća ona koja potraje manje od 15 dana. U tom slučaju ona neće računati (ubrajati u ciklus) krv koja se kod nje pojavila, kako bi na osnovu nje kod djevojke bio ustanovljen ciklus. Naprotiv, njen hajz će biti deset dana od trenutka pojavljivanja krvi, makar samo formalno-pravno, dok će njen period čistoće biti dvadeset

dana. Tako će stalno računati sve dok se kod nje ne uspostave ispravni periodi hajza i čistoće.

Pojašnjenje:

Ako pretpostavimo da se kod djevojke u pubertetu pojavi krv i potraje jedanest dana, pa se prekine i taj prekid traje četrnaest dana, a potom se ponovo pojavi i tako se nastavi, njen hajz je tada deset dana, a period čistoće dvadeset dana. Ranije smo razjasnili da se nepotpun period čistoće između dva krvarenja tretira kao kontinuirano krvarenje.

Stoga, ova djevojka će biti kao ona kod koje krv kontinuirano curi od momenta kada je postala punoljetna, pa će njen hajz biti deset dana, od ukupno jedanaest, koliko joj je prvi put krvarenje trajalo, dok će period čistoće biti dvadeset dana.

Ovako će biti ako period čistoće nije mjerodavan (ako je nepotpun), tojest manji od petnaest dana. Međutim, ako bude petnaest i više dana, ali pomiješan sa istihazom, u tom slučaju problem ima opširnije obrazloženje.

Prije nego što razložimo ovo pitanje, neophodno je da ga pojednostavimo sljedećom slikom:

Pretpostavimo da se kod početnice pojavi krv u trajanju od jedanaest dana, zatim bude period čistoće u trajanju od petnaest dana, a zatim se krvarenje kontinuirano nastavi. Prvo krvarenje (jedanaest dana) je nemjerodavno, jer je trajalo više od deset dana.

Period čistoće je ispravan formalno, ali je pravno neispravan, jer je na njegovom početku bilo krvarenje, a to je onaj jedan dan preko deset. Taj dan nikako ne ulazi u hajz, jer je najduži period hajza samo deset dana, a ovaj dan je ušao u period čistoće. S obzirom na to da je u svom početku period čistoće bio pomiješan sa krvarenjem, to se ne može smatrati njenim ustaljenim ciklusom.

U *Komentaru traktata o hajzu* šejh Ibn Abidin kaže:

"Da se zaključiti da nemjerodavno krvarenje čini period čistoće između dva krvarenja nemjerodavnim. Ono se čini poput

neprekidnog krvarenja, pa žena postaje kao ona koja je svoj prvi ciklus počela sa kontinuiranim krvarenjem, što znači da je njen hajz deset, a period čistoće dvadeset dana. Međutim, ako ukupan zbir krvarenja i čistoće ne pređe trideset dana, to će se računati od momenta kada se krv kod nje prvi put pojavila. Ako bi taj zbir bio veći, to će se računati od početka stvarnog kontinuiranog krvarenja. Tako će sve između prve menstrualne krvi i kontinuirane krvi biti period čistoće. Smisao ovoga stava je možda u tome što je uobičajeno da kod većine žena periodi hajza i čistoće ne prelaze mjesec dana, niti traju kraće. Zbog toga, u situaciji kontinuiranog krvarenja hajz se računa deset dana, a period čistoće ostatak mjeseca, tj. dvadeset dana, bez obzira na to da li žena prije kontinuiranog krvarenja imala nemjerodavni period krvarenja i čistoće ili nije imala ništa. Međutim, ako period čistoće bude samo simbolički nemjerodavan, a zajedno sa periodom krvarenja pređe trideset dana, tada će se ona krv preko deset dana, zajedno sa cijelim periodom čistoće poslije nje, smatrati njenim periodom čistoće, a ne samo dvadeset dana. Zatim će se početi računati hajz deset, a period čistoće dvadeset dana od početka nastavljanja (kontinuiranog) krvarenja". Kao pojašnjenje ovoga navest ću sljedeća dva primjera koja je spomenuo El-Birgivi u svom *Traktatu*:

1. Primjer adolescentkinje kod koje krvarenje potraje jedanaest, a period čistoće petnaest dana, poslije čega se krvarenje ponovo nastavi. U ovom slučaju primjetna su dva detalja:

a) period čistoće je valjan suštinski, a nemjerodavan formalno-pravno, jer se jedanaesti dan krvarenja ubraja u period čistoće.

b) ukupni zbir krvarenja i čistoće prije nastavljanja krvarenja, manji je od trideset dana: 11+15=26. Zbog toga, pravni tretman te žene je poput one kod koje je krvarenje neprekidno od momenta prvog pojavljivanja. To znači da se njen hajz broji deset dana od početka pojavljivanja, dok je period čistoće dvadeset dana i tako će i ostati sve dok se krvarenje nastavi.

2. Primjer adolescentkinje kod koje se pojavi krvarenje i potraje jedanaest dana, nakon čega krv prestane u trajanju od dvadeset dana, poslije čega se krvarenje nastavi.

Primjetno je da i u ovom slučaju postoje dva detalja:

a) period čistoće je suštinski ispravan, ali je formalno-pravno nemjerodavan, jer započinje krvarenjem.

b) ukupan period čistoće i krvarenja veći je od trideset dana: 11+20=31. Na osnovu ovako utvrđenog stanja, može se konstatirati da je prvi hajz ove ženske osobe deset dana, dok jedanaest dana krvarenja ulazi u period čistoće, koji je u ovom slučaju dvadeset i jedan dan. Poslije toga, od momenta stvarnog nastavljanja krvarenja, određivat će se deset dana kao period hajza, a dvadeset dana kao period čistoće, i tako sve dok traje ovakvo stanje.

Treći oblik je kada kod žene bude ispravan period krvarenja, a nemjerodavan period čistoće. U tom slučaju, samo se ovaj period krvarenja smatra njenim ustaljenim ciklusom i ona će se prema njemu određivati u slučaju da krvarenje bude neprekidno. Tada će se ostatak mjeseca računati kao njen period čistoće. Slično tome, ako bi kod žene, koja je prvi put dobila hajz, krvarenje potrajalo pet, a period čistoće četrnaest dana, nakon čega se krvarenje nastavilo, njen hajz će biti pet dana, a period čistoće ostatak mjeseca, tj. dvadeset pet dana. Ona će klanjati jedanaest dana od momenta kada se krvarenje nastavi, kao dopuna periodu čistoće, zatim pet dana neće klanjati, a potom će se okupati i klanjati dvadeset pet i dana, i sve tako. Ovako se tretira slučaj kada period čistoće bude samo simbolički nemjerodavan, kao kada bi žena koja prvi put dobiva hajz imala krvarenje tri dana, poslije čega bi uslijedilo petnaest dana čistoće, onda jedan dan krvarenja, pa poslije čega nastupi period čistoće od petnaest dana, nakon kojeg se krvarenje nastavi. Ovaj jedan dan krvarenja bio je u sredini između dva podjednaka perioda čistoće i on je učinio da to samo simbolički nisu, jer ne ulazi u hajz, već u period čistoće. Stoga, prva tri dana su hajz, a trideset i jedan dan je period čistoće. Poslije toga, ona će započeti računati svoj ciklus od

početka nastavljanja krvarenja, pa će tri dana računati kao hajz, a dvadeset i sedam kao period čistoće i to će biti njen ustaljeni ciklus. Time je ovom i prethodnom slučaju ustanovljen isti tretman u vezi s utvrđivanjem uobičajenog mjesečnog ciklusa kod žene u slučaju neprekidnog krvarenja. Ako bi, međutim, drugi period čistoće, koji je imala prije nastavljanja neprekidnog krvarenja, bio manji od petnaest dana, tada bi se tretman razlikovao u odnosu na prethodno utvrđeni. To je zato što je ono vrijeme nakon prvih petnaest dana, a u kojem je imala krvarenje, moguće smatrati periodom hajza.

Ako bi adolescentkinja imala tri dana krvarenje, nakon kojeg je nastupio period čistoće u trajanju od petnaest dana, pa jedan dan krvarenja, potom period čistoće u trajanju od četrnaest dana i, napokon, krvarenje se nastavilo u kontinuitetu, prva tri dana računat će kao hajz i krvarenje je mjerodavno. Petnaest dana poslije toga je mjerodavan period čistoće, jedan dan poslije toga zajedno sa sljedeća dva dana jesu hajz, poslije čega se računa period čistoće u trajanju od petnaest dana. U tih petnaest dana ulazi dvanaest dana u kojima nije bilo krvarenja i tri dana od trenutka kontinuiranog krvarenja. Zbog toga, ova adolescentkinja klanjat će tri dana na početku kontinuiranog krvarenja, zatim će se sljedeća tri dana smatrati da ima hajz i neće klanjati, nakon čega će se okupati i klanjat će sljedećih petnaest dana. Tako će i poslije toga postupati, pa će hajz računati tri dana, a period čistoće petnaest dana.

Četvrti oblik je kada adolescentkinja stekne punoljetstvo trudnoćom. Treba napomenuti da adolescentkinja postaje punoljetna pojavom hajza ili trudnoćom ili godinama, tojest kada napuni petnaest godina lunarnog kalendara. U slučaju da postane punoljetna trudnoćom, nakon koje se porodi, pa se krvarenje kontinuirano nastavi i ne imadne mjerodavan period čistoće poslije porođaja, te joj prođe period nifasa (od četrdeset dana), njen period čistoće računat će se dvadeset dana poslije, dok će hajz biti deset dana poslije toga. Na ovakav način ona će računati svoj ciklus sve dok je krvarenje kontinuirano.

Kada ona rodi dijete, a krvarenje (nifas) potraje četrdeset dana, pa ako poslije toga ne bude krvarenja u trajanju od petnaest dana, a zatim se kontinuirano nastavi, njen hajz će biti deset dana od momenta nastavljanja krvarenja, a period čistoće sljedećih petnaest dana. To znači da će se ona u procjeni svog ciklusa oslanjati na period čistoće, uz uvjet da taj period bude ispravan, tojest petnaest i više dana. Ona će se na njega oslanjati i ako bude šesnaest dana, pa sve do dvadeset i jednog dana. U potonjem slučaju, ona će svoj hajz računati devet, a period čistoće dvadeset i jedan dan. A kad god se period čistoće poveća, smanjit će se period hajza za onoliko dana koliko je povećan period čistoće, sve dok hajz ne dođe na tri, a period čistoće na dvadeset i sedam dana. Potom, njen hajz će računati prvih deset dana, u slučaju kontinuiranog krvarenja, dok će period čistoće brojati onoliko dana koliko je bio prije ove situacije, bez obzira na to koliko trajao. Suprotna tome je situacija kada period čistoće bude nepotpun (manji od petnaest dana), pa će se, nakon što prođe period nifasa (četrdeset dana), računati dvadeset, a hajz deset dana, jer je ona poput žene koja je rodila i kod nje od početka postoji kontinuirano krvarenje. Ako bi njen period čistoće, koji se pojavi poslije nifasa, bio potpun, tojest bude trajao petnaest dana i više, a nifas se, naprimjer, poveća na četrdeset i jedan dan, on će simbolički biti neispravan, jer se u jednom njegovom danu, u kojem ima obavezu klanjanja namaza, pojavila krv. Zbog toga, ovaj period čistoće ne može biti mjerodavan kao uobičajeni, pa će se njen hajz i period čistoće računati u skladu sa sljedećim obrazloženjem:

Ako se desi da, između kraja perioda nifasa (četrdeset dana) i početka kontinuiranog krvarenja od dvadeset dana, naprimjer, krvarenje potraje još pet ili šest dana (45 ili 46), poslije čega ono prestane u trajanju od petnaest dana, a zatim se nastavi, hajz će se računati deset dana od početka tog kontinuiranog krvarenja, dok će period čistoće biti dvadeset i to će biti uobičajni ciklus. Međutim, ako između nifasa i momenta kada je nastavljeno krvarenje bude manje od dvadeset dana, kao da se krvarenje poslije dvadeset dana

nastavilo još dan ili dva, svoj period čistoće žena će nadopuniti tako što će od momenta nastavljanja krvarenja dodati onoliko dana koliko je potrebno da bi se napunilo dvadeset. Nakon toga, hajz će se smatrati deset dana, a period čistoće dvadeset, i sve tako dok traje krvarenje.

Žena sa zbunjujućim stanjem (el-muhajjire)

To je žena koja je zaboravila na svoj ciklus nakon što se krvarenje kontinuirano nastavilo. Stanje ove žene označeno je participom aktivnim, jer ona zbunjuje (dovodi u nedoumicu) muftiju. Također, za nju se kaže i el-muhajjere, u participu pasivnom, jer je i ona zbunjena i u nedoumici zbog svog zaborava. Za nju se još kaže el-mudille, jer je zagubila znanje o svom ciklusu. Pitanja vezana za ovu ženu spadaju u najsuptilnija i najteža pitanja hajza i javljaju se u mnoštvu formi i partikula. Zbog toga, žena je obavezna pamtiti vrijeme i vremensko trajanje svog ciklusa. Šejh Ibn Abidin u svom Komentaru traktata o hajzu kaže: "Žena je obavezna pamtiti svoj uobičajeni ciklus hajza, nifasa i čistoće, njihovo vremensko trajanje i rasporede u toku mjeseca. Pa, ako bi poludila, izgubila svijest ili bila nemarna u pamćenju ciklusa i zbog svoje poročnosti ne bi pridavala pažnju svojoj vjeri, pa zaboravila svoj ciklus, te se krvarenje kod nje pojavilo u kontinuitetu, ona je obavezna, nakon što se osvijesti ili pokaje, da se potrudi da pretpostavkom odredi svoj ciklus, kao što se postupa u slučaju kada čovjek ne može tačno odrediti pravac Kible ili broj rekata koje je klanjao. Ako svojom pretpostavkom uspije odrediti vrijeme i trajanje ciklusa, tako će i postupati. U protivnom, ona će gledati da u šerijatskim propisima postupa po onome što je predostrožnije".

Uzimajući u obzir mnoštvo mišljenja i stavova oko ove mes'ele, učenjaci, Allah im se smilovao, podrobno su je obradili u opširnim fikhskim djelima i sa punom pažnjom, neumorno i strpljivo, pojašnjavali njene propise. Neka ih Allah nagradi najboljom nagradom!

Ja ću se u sljedećim redovima zadovoljiti time što ću spomenuti fragment, koji spominje alim Et-Tahtavi, Allah mu se smilovao, u svojoj *Glosi na Meraki'l-felah*: Ja ću prepustiti razgranate oblike te mes'ele i pojašnjavanje sitnih detalja vezanih za njene propise opširnim fikhskim djelima, s tim što ću činit sitne intervencije, pojašnjavajući nedovoljno jasne riječi.

Et-Tahtavi, Allah mu se smilovao, kaže: "Ona", tojest žena koja je zaboravila svoj ciklus, "može biti u tri stanja i to: da smetne sa uma samo broj dana svoga ciklusa, ili samo njegovo vrijeme, ili oboje zajedno. Govor o tome iznosim u tri tačke:

Prva, kada zaboravi broj dana ciklusa, a zna da je njen hajz jedanput u jednom mjesecu. Tada će ona u toku prva tri dana zbog krvarenja ostaviti namaze, jer je sigurna da je to hajz. Nakon toga, kupat će se za svaki namaz sedam dana, jer nije sigurna da li je u stanju hajza, čistoće ili izlaska iz hajza. Zatim će se u narednih dvadeset dana abdestiti za svaki namaz, zbog toga što je sigurna da je čista i njen muž može sa njom spolno općiti, u danima za koje je sigurna da je čista.

Druga, kada smetne sa uma raspored ciklusa u mjesecu. Pa, iako bi znala da je broj njenih dana", dana hajza, "bio tri, ali nije znala njihovo vrijeme u mjesecu, ona će prva tri dana u mjesecu klanjati uzimajući abdest za svaki namaz. To je zbog dileme da li je u hajzu ili periodu čistoće. Nakon toga, ona će se tokom sljedećih dvadeset i sedam dana kupati za svaki namaz, zbog naslućivanja da bi svakog časa mogla izaći iz hajza.

Treća, zaboravljanje i jednog i drugog zajedno. Osnova postupanja u ovom slučaju je da će žena, kada bude sigurna da je u toku nekog namaskog vremena postala čista, klanjati sa abdestom, postiti i spolno općiti. A ako bi u toku nekog namaskog vremena posumnjala na to da li ima hajz ili je čista, tražit će ono što je sigurnije", tojest potrudit će se da razluči hajz od čistoće. "Ali, ako ne bi mogla da odredi u kojem je periodu", hajza ili čistoće, "klanjat će, ali će se za svaki namaz okupati, zbog mogućnosti da to bude vrijeme kada bude izlazila iz hajza. S druge strane, ako bi stalno bila

u neodumici i ne bi imala određeni stav, kupat će se prije svakog namaza, ali ovo stanovište nije prihvaćeno. Nije joj dozvoljeno da ima spolni odnos u situacijama kada nije sigurna da li ima hajz ili je čista. Također, neće joj se odrediti tačan broj dana hajza, niti period čistoće, nego će ona, u vezi sa šerijatskim propisima, postupati onako kako je predostrožnije. To znači da će klanjati samo namaze koji su farz, vadžib i potvrđeni suneti, dok neće klanjati dobrovoljne namaze. Također, ona neće postiti dobrovoljni post, a na prva dva rekata u namazu učit će onoliko iz Kur'ana koliko je farz i vadžib", tojest učit će na prva dva rekata Fatihu i kratku suru, a na zadnja dva, po pretežnijem mišljenju, samo Fatihu, jer je ona sunnet.

"I neće ulaziti u džamiju, niti će učiti Kur'an osim u namazu i neće ga doticati. Ona će, međutim, postiti u ramazanu, a zatim će napostiti dvadeset dana, ako zna da se kod nje hajz pojavljuje noću. Ako zna da se pojavljuje danju, napostit će dvadeset i dva dana, jer najviše što može od posta biti neispravno u ovoj situaciji jeste jedanaest dana, pa će dupli broj dana napostiti iz predostrožnosti. A ako ne bi ništa znala", zapravo, ne bi znala da li se njen hajz pojavljuje noću ili danju, "većina učenjaka je na stanovištu da treba napostiti dvadeset dana. Fetva, koja se izdaje u vezi s njenim ciklusom, jeste da se period čistoće smatra dva mjeseca, a hajz deset dana."

II. NIFAS

I. Jezička definicija pojma

Autor *El-Kamusa* kaže: "En-nifas, sa kesrom, znači porođaj. Kada se žena porodi, za nju se kaže nufesa' i nefsa'."

Definicija u šerijatskom pravu

U djelu *Merakil-felah* se kaže: "To je krv koja se pojavljuje nakon porođaja ili nakon što iz maternice izađe veći dio novorođenčetova tijela."

Gore se misli na izlazak krvi kroz vaginalni otvor. Ako bi dijete bilo izvađeno kroz neki drugi otvor, i to bude popraćeno krvarenjem, žena neće biti u nifasu, kako to smatra Et-Tahtavi. Takva žena će se tretirati kao ona koja na sebi ima neku ranu.

Uz to, predostrožnije je postupiti po stanovištu Ebu Hanife koji, općenito, sam čin porođaja smatra nifasom. To znači da je svejedno da li dijete izađe na vaginalni ili neki drugi otvor, bilo to popraćeno krvarenjem ili ne.

Uvjet je, međutim, da se krvarenje pojavi odmah nakon što izađe dijete u cijelosti ili veći dio njegovog tijela. Tako, recimo, ako bi dijete izašlo na pravilan način, tako da prvo izađe glava, veći dio tijela će biti kada izađu njegova prsa. A ako bi dijete izašlo naopačke, tako da prvo izađu noge, veći dio tijela bi bio sa izlaskom pupka.

Šerijatski tretman nedonoščeta (es-sikt)

Šejh Ibn Abidin definira ovo pitanje riječima: "To je kada dijete bude pobačeno iz utrobe majke sa jasno izraženom tjelesnom konstitucijom. U takvom slučaju žena bude u stanju nifasa. A ako nedonošče ne bi imalo izražene tjelesne konture, ono se ne bi tretiralo kao es-sikt i žena tada ne bi bila u nifasu. Krv koja se tada pojavi smatra se hajzom, ako ispunjava uvjete hajza. U suprotnom, to je istihaza."

Dakle, u slučaju nedonoščeta uvjetuje se da su na njemu vidljive samo neke tjelesne konture, kao što su kosa, nokti, ruka, noga ili prst, a nije uvjet da cijela tjelesna konstitucija bude izražena.

Kada se može prepoznati konstitucija nekih organa kod embrija?

Doslovno značenje časnih hadisa, navedenih u Muslimovom *Sahihu*, u poglavlju O naravi formiranja ljudskog bića u utrobi majke, ukazuje na to da se oblik embrija počinje ukazivati, otprilike, nakon četrdeset dana od momenta začeća.

Jedan od tih hadisa je i onaj kojeg bilježi Muslim u svom *Sahihu*, a prenosi ga Huzejfe bin Esid el-Gifari, koji je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s, da kaže:

إِذَا مَرَّ بِالنُّطْفَةِ ثِنْتَانِ وَأَرْبَعُونَ لَيْلَةً بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهَا مَلَكًا فَصَوَّرَهَا وَخَلَقَ سَمْعَهَا وَبَصَرَهَا وَجِلْدَهَا وَلَحْمَهَا وَعِظَامَهَا...

"Kada prođe četrdeset noći nakon što se kap sjemena ubaci u rodnicu, Allah pošalje meleka koji uobliči zametak i formira mu uši, oči, kožu, meso i kosti..."

Vjerovjesnik, s.a.v.s, u ovom časnom hadisu, opisuje genezu formiranja organa kod embrija, a ona se potpuno podudara sa onim što tvrde učenjaci iz te naučne oblasti. Oni kažu da na kraju šeste sedmice (42 dana) zametak dostigne kulminaciju svojih aktivnosti u formiranju organa, a to je ujedno i vrhunac kritičnog perioda koji traje od četvrte do osme sedmice. Pojavljivanje meleka u ovom periodu samo je znak njegove važnosti. Inače, on je stalno prisutan i pazi na ljudski zametak u svim njegovim etapama razvoja: u periodu kada je kapljica sperme, grudica zgrušane krvi i komad mesa. Melek se javlja u ovom periodu, kako bi izdvojio konture i oblikovao zametak, izdvojio uši, oči, meso, kožu, kosti... Nakon toga odredi se spol embrija, muški ili ženski, u ovisnosti od toga kako mu se naredi i žlijezda biva transformirana u jajnik ili sjemenik. Dokaz za to je nedonošče koje pobaci žena prije prirodnog porođaja, na kome se prije isteka sedme i početka osme sedmice ne može vidjeti genitalna žlijezda.[319]

Blizanac (et-tev'em)

Et-Tev'em je pojam kojim se označava dijete koje je zajedno sa drugim majka nosila u utrobi. Ako bi ona rodila, istovremeno, dvoje ili više djece, nifas će se računati od trenutka rođenja prvog, uz uvjet da između rođenja dva djeteta ne bude perioda od šest mjeseci. U slučaju da tako bude, tada se drugo dijete računa kao nova trudnoća.

Ako žena rodi drugo dijete prije nego što istekne njen uobičajeni period nifasa, tada se krv koju vidi nakon njega računa kao krv nifasa

319 Vidi: Halkul-insan bejnet-tibbi vel-Kur'an.

i to će i ostati sve dok ne prođe njegov uobičajeni period trajanja. A ako ona rodi drugo dijete poslije perioda nifasa od rođenja prvog djeteta, krv koja se poslije njega pojavi bit će tretirana kao krv hajza, ako ispunjava njegove uvjete. Najspecifičnije je, svakako, da između toga dvoga bude puni period čistoće, tojest petnaest dana. U protivnom, to je istihaza.

Međutim, ako bi ovo ženi bio prvi slučaj nifasa, drugo krvarenje bi spadalo u njen nifas od prvog djeteta, ako ono ulazi u period od punih četrdeset dana ili manje. U protivnom, to spada u hajz ako ispunjava uvjete hajza. U suprotnom, to je istihaza.

Vremensko trajanje nifasa

Nema granice za najkraće trajanje nifasa. To je zato što se desi da se neke žene porode, a da pri tome uopće ne bude krvi. Postavlja se pitanje tretiranja žene kojoj se desi takav porođaj, odnosno pitanje njenoga nifasa.

Po prihvaćenom stanovištu, računat će se da je ona imala nifas, kako se navodi u djelu *Ed-Durrul-muhtar*. Na temelju toga stanovišta, ona je dužna okupati se. Ovo je u skladu sa stavom imama Ebu Hanife, koji smatra da je žena samim porođajem počela biti u stanju nifasa, što smo ranije prezentirali.

Najduži period nifasa je četrdeset dana. Bilježe Ebu Davud, Tirmizi i drugi da je Ummu Seleme rekla:

كَانَتِ النُّفَسَاءُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَقْعُدُ بَعْدَ نِفَاسِهَا أَرْبَعِينَ يَوْمًا.

"Za vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s., žene su u nifasu ostajale četrdeset dana." Buharija se pozitivno i pohvalno izrazio o stepenu autentičnosti ovoga hadisa, dok je Nevevi rekao: "Hadis je hasen (dobar) i takvim ga je okarakterizirao Hakim."

Darekutni i Ibn Madže bilježe od Enesa da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., odredio da žene u nifasu ostanu četrdeset dana, osim u slučaju kada bi prije toga postale čiste.

عَنْ أَنَسٍ أَنَّهُ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَّتَ لِلنُّفَسَاءِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا إِلاَّ أَنْ تَرَى الطُّهْرَ قَبْلَ ذَلِكَ.

Ovaj hadis je prenesen u nekoliko verzija koje nisu bez kritika, ali zbog njihovog velikog broja hadis se penje na stupanj dobrog (hasen) hadisa.

Ovo je bilo mišljenje u vezi s trajanjem nifasa. Što se tiče njegovog uobičajenog trajanja kod žena, ono se ustanovljava samo jednim pojavljivanjem, te varira poput hajza. Tako će žena, koja prvi puta ima nifas i kod koje krvarenje prestane prije isteka četrdeset dana, činiti isto što čini žena koja prvi puta ima hajz, ako se kod nje krvarenje prekine prije isteka perioda od deset dana. Dakle, ona će se okupati, klanjat će i postiti iz predostrožnosti. Ako bi se kod nje krvarenje povratilo prije nego što prođe punih četrdeset dana, onda će cijeli period računati kao nifas. Zato će ona ponovo postiti dane koje je postila nakon što je prestalo krvarenje, jer njen post će biti pokvaren nakon što se krvarenje povrati, zato što je postalo jasno da je to bio nifas.

Period bez krvarenja u toku nifasa

Nifas je poput hajza i kod njega se ne uvjetuje kontinuiranost krvarenja (u cijelom periodu). Štaviše, ono se ponekad prekida i taj se prekid tretira kao kontinuirano krvarenje, makar ono potrajalo tokom većeg perioda nifasa. Šejh Ibn Abidin kaže:

"Period prestanka krvarenja u granicama četrdeset dana nifasa ne razdvaja dva perioda krvarenja, bez obzira na to da li ono trajalo petnaest dana, više ili manje. Krvarenje koje je bilo na početku i na kraju perioda nifasa smatra se kao kontinuirano krvarenje. Ovo je stav Ebu Hanife i na tome se temelji fetva. Po mišljenju dvojice njegovih učenika, Ebu Jusufa i Muhameda, period prestanka krvarenja u trajanju od petnaest dana razdvaja dva ciklusa krvarenja. Tako, ako bi kod neke žene nakon porođaja krvarenje trajalo jedan dan, poslije toga prestalo u trajanju od trideset dana, pa se ponovo pojavilo u

trajanju od jednog dana, njih dvojica smatraju da se samo prvo krvarenje (jedan dan) ubraja u nifas. (S druge strane, Ebu Hanife smatra da se svih četrdeset dana ubrajaju u nifas.) Ako bi se kod žene, koja je postala punoljetna činom trudnoće, nakon porođaja, pojavilo krvarenje u trajanju od pet dana, poslije čega bi se prekinulo petnaest dana, a zatim se ponovo pojavilo u trajanju od pet dana, pa ponovo prekinulo petnaest dana, a onda se nastavilo u kontinuitetu, Ebu Hanife smatra da je njen nifas (prvih) dvadeset i pet dana, dok njih dvojica smatraju da je nifas prvih pet dana, a drugih pet dana (krvarenja) je hajz."

Period bez krvarenja između hajza i nifasa

Poslije kraja nifasa i početka hajza koji ga slijedi, mora da bude potpuni period čistoće, u trajanju od petnaest dana i više. Ako on i ne bi postojao, onda drugo krvarenje ne bi imalo tretman kontinuiranog krvarenja.

Ako bi krvarenje u nifasu potrajalo duže od četrdeset dana, žena će, kao i kod hajza, mjerodavnim smatrati uobičajeno trajanje njenog nifasa, ako joj to nije prvi nifas.

A ako bi joj to bio prvi porođaj, njen nifas će se računati četrdeset dana, a sve preko toga istihaza.

Pojašnjenje:

Recimo da ženin uobičajeni nifas traje trideset dana. Prilikom zadnjeg porođaja, krvarenje potraje trideset i jedan dan, poslije čega nastupi period bez krvarenja u trajanju od četrnaest dana, a potom nastupi hajz. Ona će tada te dane računati na svoj uobičajeni način. To znači da će nifas računati trideset dana, a onaj jedan dan krvarenja preko trideset (tojest trideset i prvi dan) dodat će na onih četrnaest dana bez krvarenja i to će smatrati periodom čistoće. Ovako mišljenje se navodi u *Reddul-muhtaru*.

Opaska:

Gore spomenuti i obrađeni propisi vezani za hajz važe i za nifas. I sve što je spomenuto u vezi s hajzom, kao što je situacija kada se on

prekine, zatim kada se nastavi kod žene kod koje se prvi put pojavio, kao i kod one kojoj je on prvi, važe i za situacije nifasa i nema potrebe sve to ponavljati.

ISTIHAZA

Filološki, istihaza, kako je definira učenjak Ibn Abidin, jeste infinitiv. Tako se kaže: Ustuhidat el-mer'etu fe hije mustehada. U *El-Kamusu* stoji: "El-mustehada(tu) je žena kod koje krv ne istječe iz mjesta odakle istječe menstrualna krv, već iz izdvojene vene. Krv istihaze izlazi na vaginalni otvor, kao i krv hajza i nifasa, izuzev, kako kažu šerijatski pravnici, što mjesto porijekla krvi istihaze nije u rodnici, nego u veni koja je izvan rodnice, a naziva se el-azil (izdvojena vena)."

Savremena medicina, međutim, smatra da krv istihaze potiče iz rodnice, baš kao i ona nifasa i hajza. Tako se ovaj stav razlikuje od stava šerijatskih pravnika. Ipak, i jedni i drugi saglasni su da krv istihaze ne spada ni u hajz ni u nifas, jer ako krvarenje traje manje od tri dana, to je tada nepotpuni hajz, a ako potraje više od najdužeg perioda hajza ili nifasa, uzrok joj je neka bolest koja se može liječiti.

Ako bismo postupali po stanovištu ljekara, ne bi se promijenili već utvrđeni fikhski propisi istihaze, jer se ljekari slažu sa šerijatskim pravnicima da krv istihaze nije ni hajz, a ni nifas.

Časni hadisi koji govore o ovom pitanju ne spominju mjesto s kojeg potječe krv istihaze, a Poslanik, s.a.v.s., samo ju je opisao riječima: *To je iz vene.*

Muslim bilježi predaju u kojoj se od Aiše, r.a., prenosi da je rekla:

"Došla je Fatima bint Hubejš Vjerovjesniku, s.a.v.s., i upitala:

إِنِّي امْرَأَةٌ أُسْتَحَاضُ فَلاَ أَطْهُرُ أَفَأَدَعُ الصَّلاَةَ

'Allahov Poslaniče, ja sam žena kod koje krv stalno izlazi i ne prestaje, pa hoću li izostavljati namaze?' On joj odgovori:

إِنَّمَا ذَلِكَ عِرْقٌ وَلَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ فَدَعِي الصَّلاةَ وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاغْسِلِي عَنْكِ الدَّمَ ثُمَّ صَلِّي.

'Ne, nećeš, a to je (krv) iz vene i nije hajz. Kada nastupi hajz izostavljaj namaze, a kada prestane, saperi sa sebe krv i klanjaj.'"

Nema sumnje da svaka krv potiče iz vene, a hadis nije objasnio njeno mjesto: da li je unutar rodnice ili izvan nje. Postupanje po znanstvenim činjenicama u ovom slučaju je preče, s obzirom na to da hadis nije bio precizan.[320]

Tretiranje krvi istihaze

S obzirom na to da je krv istihaze svaka krv koja izlazi kroz vaginalni otvor žene, a nije ni hajz, ni nifas, postavlja se pitanje šerijatskoga tretiranja te krvi?

El-Birgivi kaže: "Istihaza je manje nečisto stanje (hadesun asgar), baš kao što je to krvarenje iz nosa."

Zbog istihaze se ne oslobađa obaveze namaza, niti je zbog nje zabranjeno postiti ili spolno općiti.

Ako nečisto stanje (hades), makar samo s pravnog gledišta, potraje cijelo vrijeme farz-namaza, tako da ne preostaje dovoljno vremena za uzimanje abdesta i klanjanje, ono (nečisto stanje tj. hades) postaje isprika, a osoba u tom stanju postaje osoba sa isprikom - sahibi uzr.

Na temelju ovoga stava, žena sa istihazom će se okupati onda kada se utvrdi da je izašla iz hajza ili nifasa, a zatim će se abdestiti i klanjati poput osobe sa isprikom. Naravno, treba da ispunjava uvjete isprike. Jedan od njih je kontinuirano krvarenje tokom cijelog vremena jednog farz-namaza, kao što je već ranije rečeno. A ako ne postoji ovaj uvjet, ona nije osoba sa isprikom (sahibi uzr) i obavezna je abdestiti se i klanjati onda kada se krvarenje prekine.

320 "El-erbe'un el-'ilmijje".

Ako bi žena mogla zaustaviti krv, stavljajući higijenski uložak u unutrašnjost vagine, da li je to obavezna i učiniti?

Da, obavezna je to učiniti i time prestaje biti osoba sa isprikom.

El-Birgivi kaže: "Ako bi osoba sa isprikom bila u stanju zaustaviti krv (i drugo) nekim povezom i slično, to je obavezna i učiniti i time više ne bi bila osoba sa isprikom. Tako nije u slučaju hajza."

Također, tako nije ni u slučaju nifasa. Šerijatski tretman hajza i nifasa ustanovljava se prvim pojavljivanjem krvi, makar se ona zaustavila higijenskim uloškom, naprimjer. Tako je i kada muškarac izbaci malo sperme, a spriječi izlazak ostatka. Tim sprječavanjem ne nestaje stanje dženabeta (nečistoće), za razliku od istihaze. Jer, ako je moguće zaustaviti krv istihaze, tada prestaju propisi vezani za nju, kako kaže učenjak Ibn Abidin u svom *Komentaru Birgivijevog traktata*.

Žena koja stavi uložak mora paziti na sljedeće:

Kada stavi higijenski uložak ili vatu u unutrašnji dio vagine i unutrašnji dio tog uloška natopi krv, a vlažnost se ne pojavi na vanjskom dijelu uloška koji je uz ivice unutrašnjeg dijela vagine, hajz u tom slučaju još nije nastupio, ali je, po odabranom stanovištu po kojem se donosi fetva, abdest te žene pokvaren.

Tako, ako bi žena koja posti stavila uložak od vate i sl., i osjetila pokretanje menstruacione krvi, ali ona ostane iza vate i ne pojavi se na vanjskom dijelu sve do zalaska sunca, ona će biti sve do tog momenta čista i nije obavezna napostiti taj dan.

Ako bi, pak, izvadila uložak čiji je unutrašnji dio natopila krv, tada će se izlazak krvi tretirati od trenutka vađenja uloška. Dakle, ono što je mjerodavno jeste dolazak krvi do ivica unutrašnjeg vaginalnog otvora i nema razlike u tome da li ona tamo stigne nakon što natopi uložak ili direktno.

FORMALNO-PRAVNA ČISTOĆA

Islam je odredio čistoću koja je to samo po tretmanu (formalno-pravna), zbog njegovog velikog potenciranja na čistoći, kao i zbog lahkoće njegovih propisa i elastičnosti njegovog zakonodavstva. U svemu ovome se, bez sumnje, ogleda velika pažnja islama prema čistoći u svim ljudskim situacijama.

U situacijama kada nije u stanju postići stvarnu čistoću, čovjek je dužan da pribjegne čistoći koja je to samo po tretmanu (to je pravna, fiktivna čistoća), kako bi značenje čistoće i briga o njoj ostala duboko urezana u njegovoj duši, intuiciji i uobičajenoj praksi.

Ponekad zadugo potraju situacije u kojima čovjek ne može ostvariti stvarnu čistoću, pa kako ne bi zaboravio njeno značenje, i da se ljudska duša ne bi navikla na njeno ostavljanje jer nije uobičajeno da je bude lišena, islam je propisao i formalnu (fiktivnu) čistoću kao simbol stvarne, čije je ostvarenje za čovjeka u tom trenutku teško ili nije nikako moguće. To, svakako, potvrđuje lahkoću islama i elastičnost njegovih propisa. Zato nije čudno da Uzvišeni Allah završava ajet koji govori o stvarnoj i pravnoj čistoći riječima:

> ***Allah ne želi da vam pričini poteškoće, većželi da vas učini čistim i da vam blagodat Svoju upotpuni, da biste bili zahvalni.***[321]

Formalna (fiktivna) čistoća obuhvata tejemum, potiranje po daščici kojom se učvršćuje prijelom nekoga ekstremiteta, potiranje po zavoju i potiranje po obući.

321 El-Maide, 6.

TEJEMUM

Definicija tejemuma

Filološki, tejemum znači namjeru (kasd). Jedan pisac reče:

وما أدري إذا يممت أرضا أريد الخير أيهما يليني

"Kada se uputim ka nekom predjelu želeći dobro, ne znam koje mi od toga dvoga sleduje."

Riječ jemmemtu, koju je upotrijebio pjesnik znači kasadtu.

U šerijatsko-pravnoj terminologiji tejemum označava potiranje lica i ruku do iza lakata čistom zemljom, uz postojanje namjere.

Šerijatsko-pravna utemeljenost tejemuma

Tejemum je utemeljen u Časnom Kur'anu, riječima Uzvišenog:

> ***...a ako ste bolesni ili na putu ili ako ste izvršili prirodnu potrebu ili ako ste se sastajali sa ženama, a ne nađete vode, onda rukama svojim čistu zemlju dotaknite i njima preko lica svojih i ruku svojih pređite.***[322]

Aiša, r.a., prenosi povod objave ovog ajeta:

خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ أَوْ بِذَاتِ الْجَيْشِ انْقَطَعَ عِقْدٌ لِي فَأَقَامَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ عَلَى الْتِمَاسِهِ وَأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ فَأَتَى النَّاسُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ فَقَالُوا أَلاَ تَرَى مَا صَنَعَتْ عَائِشَةُ أَقَامَتْ بِرَسُولِ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْه وَسَلَّمَ وَالنَّاسِ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَعَاتَبَنِي أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ وَجَعَلَ يَطْعُنُنِي بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِي فَلاَ يَمْنَعُنِي مِنَ التَّحَرُّكِ إِلاَّ مَكَانُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ عَلَى فَخِذِي فَقَامَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ حِينَ أَصْبَحَ عَلَى غَيْرِ مَاءٍ فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ التَّيَمُّمِ فَتَيَمَّمُوا فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ الْحُضَيْرِ مَا هِيَ بِأَوَّلِ بَرَكَتِكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ فَبَعَثْنَا الْبَعِيرَ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ فَأَصَبْنَا الْعِقْدَ تَحْتَهُ.

"Krenuli smo s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., na jedno njegovo putovanje i kada smo bili kod mjesta el-Bejda' (ili Zatul-džejš)

322 El-Maide, 6.

prekinula se moja ogrlica. Allahov Poslanik, s.a.v.s., dao se u potragu za njom, a za njim su to učinili još neki ljudi. Nismo bili u mjestu koje ima vodu. Neki iz naše grupe su došli Ebu Bekru es-Siddiku i rekli mu: 'Vidiš li šta je učinila Aiša? Digla je na noge Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i druge ljude, a oni nisu ni blizu vode, niti je imaju sa sobom.' Ebu Bekr me je, kazuje, Aiša, ukorio, rekao mi ono što je htio i stalno bockao rukom u moj pojas. Ja se nisam mogla pomaći samo zbog toga što je glava Allahovog Poslanika, s.a.v.s., bila na mom stegnu. Kada je svitalo, ustao je Allahov Poslanik, s.a.v.s., a nije imao vode. Tada je Allah objavio ajet o tejemumu, kojeg su odmah svi uzeli. Onda je Usejd bin el-Hudajr rekao: 'Ovo nije vaš prvi bereket, porodico Ebu Bekrova!' Zatim smo, kazuje Aiša, potjerali devu na kojoj sam bila i našli smo ogrlicu ispod nje."[323]

Od Ebu Zerra, r.a., prenosi se merfu' hadis koji glasi:

إِنَّ الصَّعِيدَ الطَّيِّبَ طَهُورُ الْمُسْلِمِ وَإِنْ لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ عَشْرَ سِنِينَ فَإِذَا وَجَدَ الْمَاءَ فَلْيُمِسَّهُ بَشَرَتَهُ فَإِنَّ ذَلِكَ خَيْرٌ.

Čista zemlja je muslimanu sredstvo za čišćenje, makar deset godina ne našao vode. Onda kada nađe vodu, neka njome pokvasi svoju kožu, jer to je bolje.[324]

A od Džabira ibn Abdullaha, r.a., prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ وَجُعِلَتْ لِيَ الأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلاَةُ فَلْيُصَلِّ وَأُحِلَّتْ لِيَ الْمَغَانِمُ وَلَمْ تَحِلَّ لأَحَدٍ قَبْلِي وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً.

Dato mi je pet odlika koje nisu date nikom prije mene: potpomognut sam strahom (koji moji neprijatelji osjećaju) na udaljenosti od mjesec dana hoda; cijela Zemlja mi je učinjena mjestom za klanjanje i učinjena je čistom, pa gdje god nekog iz mog ummeta zadesi namaz neka tu i klanja; dozvoljen mi je ratni plijen, što nije bilo dozvoljeno

323 Hadis bilježi el-Buhari, 334.

324 Hadis bilježe Ebu Davud i et-Tirmizi i on ga smatra vjerodostojnim.

nikom prije mene; data mi je mogućnost šefa'ata i svaki vjerovjesnik prije mene bijaše slat samo svom narodu, a ja sam poslan cijelom čovječanstvu.[325]

Način uzimanja tejemuma

Osoba koja uzima tejemum dotaknut će rukom čistu prašinu, ili nešto što je od zemlje, ako je čisto. Zatim će otresti ruke, ako se na njih nahvata puno prašine, tako što stranom na kojoj je palac udari jednom šakom o drugu. Potom njima potare cijelo lice. Onda ponovo dotakne zemlju, te potare svoju desnu ruku lijevom šakom, tako što će unutrašnjom površinom četiri prsta potrati vanjsku površinu desne ruke, i to od vrhova prstiju pa do lakta. Unutrašnjom površinom lijeve šake će potrati unutrašnju stranu desne ruke, i to od lakta do zgloba, sve dok ne potare unutrašnjim dijelom palca lijeve ruke vanjsku površinu palca desne ruke. Zatim će isto uraditi sa lijevom rukom.

Od Džabira, r.a., prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao:

التَّيَمُّمُ ضَرْبَةٌ لِلْوَجْهِ وَضَرْبَةٌ لِلذِّرَاعَيْنِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ.

Tejemum je potiranje lica i potiranje ruku do laktova.[326]

Doticanje zemlje rukama nije uvjet za valjanost tejemuma. Ako bi vjetar čovjeku nanio prašinu na lice i ruke i on ih potare sa nijetom tejemuma, to mu je dovoljno.

Tejemum zamjenjuje abdest i gusul u odstranjivanju nečistoće. Na to ukazuju riječi Poslanika u hadisu koji prenosi Džabir, r.a., a glasi:

وَجُعِلَتْ لِيَ الأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا

"Cijela Zemlja učinjena mi je mjestom za klanjanje i učinjena je čistom."

325 Hadis bilježi el-Buhari, 335.

326 Hadis bilježe el-Hakim, ed-Darekutni i el-Bejheki.

Riječ et-tahur iz ovoga hadisa označava ono što čisti drugo. Tako, ona ukazuje na to da zemlja odstranjuje nečistoću baš kao i voda, jer im je to zajednička karakteristika.

عَنْ عِمْرَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي سَفَرٍ فَصَلَّى بِالنَّاسِ فَلَمَّا انْفَتَلَ مِنْ صَلاَتِهِ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ مُعْتَزِلٍ لَمْ يُصَلِّ مَعَ الْقَوْمِ قَالَ مَا مَنَعَكَ يَا فُلاَنُ أَنْ تُصَلِّيَ مَعَ الْقَوْمِ قَالَ أَصَابَتْنِي جَنَابَةٌ وَلاَ مَاءَ قَالَ عَلَيْكَ بِالصَّعِيدِ فَإِنَّهُ يَكْفِيكَ.

Imran, r.a., prenosi dugi hadis u kojem stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., bio na jednom putovanju, tokom kojeg je predvodio ljude u namazu. Kada je završio s namazom, vidio je izdvojenog čovjeka, koji nije klanjao sa ostalima, te ga je upitao: *Šta te je, čovječe, spriječilo da ne klanjaš sa ljudima?* Odgovorio mu je: "Mene je zadesio dženabet, a nema vode." *Očisti se zemljom, jer ona ti je dovoljna,* reče mu Vjerovjesnik, s.a.v.s.[327]

A od Ebu Zerra, r.a., prenosi se merfu' predaja, koja glasi:

الصَّعِيدُ الطَّيِّبُ وَضُوءُ الْمُسْلِمِ وَلَوْ إِلَى عَشْرِ سِنِينَ مَا لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ

"Čista zemlja abdest je muslimanu, makar i deset godina, ako ne nađe vode."[328]

Ova predaja nedvosmisleno znači da se tejemumom postiže čistoća u slučaju oskudice vodom.

Uvjeti za valjanost tejemuma

Prvi uvjet: Nijet

Uvjet za valjanost tejemuma jeste da nijet (odluka) bude donesen u trenutku doticanja zemlje rukama ili u trenutku potiranja dijelova tijela (lica i ruku).

Nijet je uvjet za valjanost tejemuma, dok on nije uvjet za valjanost abdesta i gusula, iako je tejemum zamjena za njih. Razlog je u tome

327 Hadis bilježi el-Buhari (344).

328 Hadis bilježe Ebu Davud, et-Tirmizi i Ibn Hibban.

što prašina (zemlja) nije kao voda koja je stvorena za čišćenje i njome se postiže čišćenje bez prethodnog nijeta. Suprotno vodi, prašina nije stvorena za čišćenje i u tu svrhu postoji samo s prethodnom namjerom, a to je nijjet.[329]

Kada se radi o dozvoli za obavljanje namaza, nijetom tejemuma treba imati namjeru obavljanje određenog ibadeta, koji nije valjan bez čistoće. Tako, ako čovjek uzme tejemum zbog ulaska u džamiju ili doticanja Mushafa, obavljanje namaza tim tejemumom neće biti ispravno. Razlog za to leži u tome što ulazak u džamiju i doticanje Mushafa nisu namjenski ibadeti sami po sebi. Isto je i ako bi se uzeo tejemum zbog posjećivanja kabura, kada, također, nije dozvoljeno obaviti namaz, jer je posjećivanje kabura valjano i bez čistoće. Ovo pravilo vrijedi i ako bi se uzeo tejemum radi učenja Kur'ana, a osoba koja to čini nije džunup, jer dozvoljeno je učiti Kur'an onome ko nije džunup i bez otklanjanja nečistog stanja (hadesa).

Tejemum će biti valjan za obavljanje namaza ako njime osoba ima namjeru otklanjanje nečistog stanja (hadesa) ili obavljanje namaza.

Drugi uvjet: Valjana isprika za tejemum

Tejemum nije valjan ako ne postoje valjana isprika koja ga dozvoljava. A valjane isprike su ili nedostatak vode ili nemogućnost njene upotrebe.

a) Nedostatak vode

Tejemum je ispravan u situaciji nedostatka vode. Kaže Uzvišeni:

...a ne nađete vode, onda tejemum čistom zemljom uzmite.

A Poslanik, s.a.v.s., kaže: *"Čista zemlja je muslimanu abdest, makar i ne našao vodu deset godina."*

Nedostatak vode će se smatrati onda kada je voda udaljena jednu milju ili više, bilo da se nalazi u naseljenom ili nenaseljenom mjestu.

329 Šerhul-mun'je.

Tada je dozvoljeno uzeti tejemum, kako bi se osoba oslobodila neugodnosti (poteškoće) na koju aludira ajet o tejemumu:

...Allah ne želi da vam učini poteškoću (neugodnost), već želi da vas učini čistim.

Spomenuta poteškoća ne postoji, ako se radi o razdaljini manjoj od jedne milje, dok ona može postojati u slučaju razdaljine od jedne milje.

Prenosi se da je Nafi‘ ibn Omer rekao:

رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَيَمَّمَ بِمَوْضِعٍ يُقَالُ لَهُ مَرْبَدُ النَّعَمِ، وَهُوَ يَرَى بُيُوتَ الْمَدِينَةِ.

“Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako je uzeo abdest u mjestu Merbedun-ne’ami iz kojeg je vidio kuće Medine.”[330]

A Nafi‘ ibn Abdullah prenosi da je Abdullah ibn Omer jednom dolazio iz pravca El-Džurufa, i kada je bio u Merbedun-ne’ami, sjahao je i uzeo tejemum čistom zemljom, tako što je potrao lice i ruke do laktova. Zatim je klanjao, pa je ušao u Medinu, a sunce je već bilo odskočilo i nije ponovio namaz.[331]

U slučaju kada osoba posjeduje prevozno sredstvo kojim može lahko i bez problema pribaviti vodu i izdaleka, najpredostrožniji je stav da njen tejemum neće biti valjan. Naprotiv, ova osoba je obavezna tražiti vodu, makar i dalje od jedne milje, jer poteškoća u njenom slučaju ne postoji zbog posjedovanja prevoznog sredstva kojim lahko može doći do vode.

Ako kod osobe preovlada uvjerenje o postojanju vode na razdaljini kraćoj od jedne milje, nije joj dozvoljeno da uzme tejemum prije nego što potraži vodu. Ovo uvjerenje može preovladati ako bi neko izvijestio o postojanju vode, ako bi se vidio neki znak koji ukazuje na to ili ako bi se ta osoba nalazila u naseljenom mjestu.

330 Hadis bilježi el-Hakim, a mjesto Merbedun-ne’ami nalazi se na udaljenosti jedne milje od Medine.

331 Hadis bilježi Malik, a bilježi ga kao ta’lik predaju.

Ako bi se ta osoba nalazila u pustinji, nije obavezna tražiti vodu zbog toga što je uobičajeno da ona ne postoji u pustinji.

- Ako bi postojala voda u prtljagu, ali čovjek zaboravi da postoji, pa uzme tejemmum i klanja, nakon čega se sjeti da ima vode prije isteka namaskog vremena ili poslije toga, on nije dužan ponovo klanjati taj namaz, jer nema obaveze bez mogućnosti, a nema mogućnosti bez znanja, pa nema ni znanja uz zaborav. Pored toga, najčešće se voda u prtljagu nosi zbog nužne potrebe utoljavanja žeđi.[332]

- Ako uzme tejemum i klanja, ne znajući da u njegovoj blizini ima vode, niti je predpostavljao da ona može biti blizu njega, njegov namaz je ispravan i ne treba ga obnavljati.

- Ako bi kod njegovog saputnika bilo vode, njemu nije dozvoljeno uzeti tejemum prije nego što zatraži vode, ako kod njega preovladava uvjerenje da će mu dati. Ako mu saputnik ne bi dao bez naknade, dužan je da kupi od njega vodu, ako ima toliko da mu može preteći preko njegovih potreba dok je na putu. Ako bi mu prodao po cijeni koja je uobičajena u tom mjestu, nije mu dozvoljeno uzeti tejemum.

- Onaj koji bude pored bunara, a nema načina da dohvati vodu iz njega, smatra se da nema vode.

- Dozvoljeno je da uzme tejemum onaj koji ima onoliko vode koliko je dovoljno njemu i njegovoj jahalici za piće, kao i za pripremanje najnužnijeg jela, jer je u ovoj situaciji voda upotrijebljena za njegove potrebe, a ono što je za to upotrijebljeno tretira se kao da i ne postoji za čišćenje, jer mu se (u ovom slučaju) oprašta zbog poteškoće.[333]

- Ako bi neki čovjek bio džunup, a sa sobom ima samo onoliko vode koliko je dovoljno za abdest, a ne i za gusul, uzet će tejemum i nije obavezan abdestiti se, kako bi odstranio manje nečisto stanje (hadesun asgar), pored dženabeta (hadesun ekber). Razlog ovome

---

332 Šerhul-mun'je.

333 Šerhul-munj'e.

stavu je to što je to uzaludni postupak, s obzirom na to da on mora uzeti tejemum, jer se abdestom ne odstranjuje nečistoća dženabeta. Ako bi izgubio abdest nakon što uzme tejemum zbog dženabeta onda će se samo abdestiti.[334]

- Ako bi u blizini vode bio neprijatelj, krvoločna životinja ili zmija, a čovjek se bojao za svoj život, dozvoljeno mu je da uzme tejemum. Neophodno je spomenuti da je čovjeku dozvoljeno da uzme tejemum ako je uzrok bojazni za život prijetnja drugog čovjeka, s tim da će poslije ponoviti namaz. Ali, ako izvor straha nije prijetnja, a čovjek uzme tejemum i obavi namaz, on nije dužan ponoviti taj namaz, jer u ovom slučaju izvor straha nije od Allahovih robova, nego od Uzvišenog Allaha.

- Najamnik kojem njegov unajmitelj (gazda) ne dozvoli dolazak do vode, dužan je ponoviti namaz koji je klanjao tejemumom, jer je zapreka došla od stvorenja.

- Zatvorenik i zarobljenik klanjat će tejemumom i ponoviti ono što su klanjali, ako budu spriječeni da se čiste vodom, izuzev ako budu zatvoreni u mjestu koje je daleko od vode, kakva je pustinja. U tom slučaju nisu obavezni ponavljati namaze obavljene tejemumom.

- Poželjno je (mustehab) da onaj koji nije u posjedu vode odgodi namaz sve do kraja dijela namaskog vremena u kojem nije mekruh klanjati, ako se nada da će za to vrijeme naći vodu, kako bi obavio namaz stvarno i potpuno čist. Ako to ne bi uradio i namaz obavi na početku namaskog vremena, a zatim nađe vodu prije isteka namaskog vremena, on nije obavezan ponoviti taj namaz. To je zbog toga što je obavio namaz u skladu sa mogućnostima sa kojim je raspolagao u momentu kada je postojao uzročnik namaza, a to je nastupanje namaskog vremena.[335]

- Prethodno je navedeno da je Abdullah ibn Omer, r.a., uzeo tejemum i klanjao ikindiju u Merbedu, nakon čega je ušao u Medinu kada je sunce bilo odskočilo i nije ponovio namaz.

---

334 Reddul-muhtar, 1/225.
335 Šerhul-mun'je, 74.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ خَرَجَ رَجُلاَنِ فِي سَفَرٍ فَحَضَرَتِ الصَّلاَةُ وَلَيْسَ مَعَهُمَا مَاءٌ فَتَيَمَّمَا صَعِيدًا طَيِّبًا فَصَلَّيَا ثُمَّ وَجَدَا الْمَاءَ فِي الْوَقْتِ فَأَعَادَ أَحَدُهُمَا الْوُضُوءَ وَ الصَّلاَةَ وَلَمْ يُعِدِ الآخَرُ ثُمَّ أَتَيَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَا ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ لِلَّذِي لَمْ يُعِدْ أَصَبْتَ السُّنَّةَ وَأَجْزَأَتْكَ صَلاَتُكَ وَقَالَ لِلَّذِي تَوَضَّأَ وَأَعَادَ لَكَ الأَجْرُ مَرَّتَيْنِ.

- Od Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a., prenosi se da je rekao:

"Neka dva čovjeka krenula su na put, pa je nastupilo vrijeme namaza, a nisu sa sobom imali vode. Zato su uzeli abdest čistom zemljom i klanjali, nakon čega su, dok je još trajalo vrijeme istog namaza, našli vodu. Jedan od njih dvojice ponovio je abdest i namaz, dok drugi to nije učinio. Nakon toga došli su kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i to mu spomenuli. On je, onom koji nije ponovio abdest i namaz, rekao: 'Postupio si po sunnetu i tvoj namaz ti je ispravan.' A onome koji se abdestio i ponovo klanjao, rekao je: 'Ti imaš dvostruku nagradu.'"[336]

Na poželjnost odgađanja namaza ukazuje predaja Alije, r.a., koji kaže:

إِذَا أَجْنَبَ الرَّجُلُ فِي السَّفَرِ تَلَوَّمَ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ آخِرِ الْوَقْتِ فَإِنْ لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ تَيَمَّمَ وَ صَلَّى.

"Ako čovjek, dok je na putu, postane džunup, od tog momenta odgađat će namaz pa sve do pred kraj namaskog vremena. Ako dotle ne nađe vode, uzet će tejemum i klanjat će."[337]

Od Abdurrahmana ibn Hatiba prenosi se da je Omer ibn Hattab išao sa pratnjom na umru, pa je, kada je skoro osvanuo, polucirao u snu. Pošto nije ni kod koga od pratnje našao vode, uzjahao je jahalicu i išao sve dok nije došao do vode. U drugoj predaji stoji da im je rekao: "Mislite li da bismo došli do vode prije izlaska sunca, ako bismo pokrenuli svoje jahalice?" "Da", odgovorili su, pa su pokrenuli svoje jahalice i došli su do vode prije izlaska sunca i Omer se okupao.[338]

336 Hadis bilježi Ebu Davud.

337 Hadis bilježi ed-Darekutni.

338 Hadis bilježe Malik, Abdurrezzak i et-Tahavi.

b) Nemogućnost korištenja vode zbog bolesti, velike hladnoće i sl.

1. Kada se desi da je nemoguće upotrijebiti vodu zbog bolesti koja se povećava ili sporije prolazi upotrebom vode ili pokretanjem tijela radi uzimanja abdesta ili gusula, dozvoljen je tejemum. U ovoj situaciji dozvoljeno je preovladavanje uvjerenja zasnovano na naznaci, iskustvu ili izvještaju ljekara muslimana.

Čovjek će uzeti tejemum ako bi cijelo njegovo tijelo bilo u ranama ili gnoju, a voda mu štetila. U slučaju da se abdesti, obratit će pažnju na broj tjelesnih organa koje treba oprati. Tako će čovjek uzeti tejemum ako bi njegova glava, lice i ruke, a ne noge, bili ranjeni. U protivnom, nije mu dozvoljeno uzeti tejemum, nego će oprati zdrave dijelove tijela, a potrat će (meshom) ranjene. A ako bi mu i potiranje štetilo, učinit će mesh po zavoju.

U slučaju gusula, obratit će pažnju na površinu ranjenog organa, pa će uzeti tejemum ako veći dio tijela bude u ranama. U suprotnom oprat će one organe koji su zdravi, a uzet će mesh po ranjenim, kako je već rečeno.

Ovo je u slučaju kada je čovjek u stanju oprati zdrave organe, a da pri tome ne povrijedi ranjene. Ako bi, naprimjer, rana bila na leđima, pa, kada polije vodu po glavi, ona se razlije i po leđima, sva površina iznad leđa tretirat će se kao rana.

Najsigurnije je da se operu ispravni i zdravi organi, a potaru ranjeni, ako su jednaki po broju zdravi i ranjeni organi.[339]

Onaj čije su ruke ranjene, pa ne može oprati svoje lice i noge i nema nikoga ko bi mu pomogao da se abdesti, uzet će tejemum.

Čovjek bez nogu i ruku ako ima rane na licu sigurno može klanjati bez osnovne čistoće i nije obavezan ponoviti propuštene namaze, ako ih obavi bez abdesta.

Osoba koja ne posjeduje ni jedno od dva sredstva čišćenja, vodu i zemlju, oponašat će klanjače, pa će naklanjati namaze.

339 Šerhul-mun'je, 66.

2. Kada se čovjek boji da će, ako upotrijebi vodu, umrijeti ili oboliti zbog visoke hladnoće, bez obzira na to da li se nalazio kod kuće ili na putu, a ne posjeduje sredstvo kojim bi zagrijao vodu i nema novca da plati za kupanje u javnom kupatilu, dozvoljeno mu je uzeti tejemum.

عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ احْتَلَمْتُ فِي لَيْلَةٍ بَارِدَةٍ فِي غَزْوَةِ ذَاتِ السُّلاَسِلِ فَأَشْفَقْتُ إِنِ اغْتَسَلْتُ أَنْ أَهْلِكَ فَتَيَمَّمْتُ ثُمَّ صَلَّيْتُ بِأَصْحَابِي الصُّبْحَ فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا عَمْرُو صَلَّيْتَ بِأَصْحَابِكَ وَأَنْتَ جُنُبٌ فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي مَنَعَنِي مِنَ الاغْتِسَالِ وَقُلْتُ إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ يَقُولُ ﴿وَلاَ تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا.

Od Amra ibn el-Asa, r.a., prenosi se da je rekao: "Jedne hladne noći tokom bitke Zatus-selasil, polucirao sam (u snu), pa sam strahovao da ću umrijeti ako se okupam. Stoga sam uzeo tejemum i predvodio svoje suborce na sabah-namazu. Oni su to spomenuli Vjerovjesniku, s.a.v.s., a on je rekao: *'O Amre! Predvodio si svoje saborce u namazu, a bio si džunup?!'* Ja sam ga obavijestio o onome što me je spriječilo da se okupam i rekao mu: 'Ja sam čuo da Allah kaže: ***i ne ubijajte sami sebe! Allah je, doista, prema vama milostiv.***' Na to se Allahov Poslanik, s.a.v.s., nasmijao i nije ništa rekao."[340]

Vrijedno je spomenuti da je dozvoljeno uzeti tejemum i bez isprike koja ga čini dozvoljenim. To je u slučaju kada treba stići na namaz za koji ne postoji zamjena ako se propusti. Takvi namazi su dženaza i bajram-namaz i ako se čovjek boji da će mu oni proći, tako što će imam predati selam prije nego se uspije abdestiti ili okupati, dozvoljeno mu je uzeti tejemum. Prenosi se da je Ibn Abbas, r.a., rekao:

إِذَا خِفْتَ أَنْ تَفُوتَكَ الْجَنَازَةُ وَأَنْتَ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ فَتَيَمَّمْ وَصَلِّ.

"Ako se bojiš da će ti proći dženaza, a nemaš abdesta, uzmi tejemum i klanjaj!"[341]

340 Hadis bilježi Ebu Davud.
341 Hadis bilježi Ibn Ebi Šejbe.

Prenosi se da je Ibn Omer bio bez abdesta kada je donesena neka dženaza, pa je uzeo abdest i klanjao.[342] Što se tiče drugih namaza, osim dženaze i bajrama, neće se uzeti tejemum, nego abdest i naklanjat će se namaz ako prođe njegovo vrijeme. Zufer, međutim, kaže: "Uzet će tejemum, a ne abdest, jer je tejemum i propisan zbog sustizanja namaza." Neki šerijatski pravnici podržavaju Zuferovo stanovište, dok drugi pronalaze neko srednje rješenje i kažu da će čovjek uzeti tejemum i klanjati, pa će nakon toga uz abdest ponoviti namaz.[343]

Treći uvjet: Potiranje čistom zemljom (es-sa'idu't-tajjib)

Es-sa'id je površina zemlje, prašina ili nešto drugo, dok et-tajjib znači čist (et-tahir).

Dozvoljeno je uzeti tejemum svime što potiče od zemlje, kao što su prašina, pijesak, te kamenje svih vrsta. Poslanik kaže: ***Zemlja mi je učinjena mjestom za namaz i učinjena mi je čistom.***

Tejemum nije dozvoljeno uzeti nečim što nije od zemlje. To su materijali koji se omekšavaju vatrom ili sagorijevaju i pretvaraju se u pepeo, kao što su željezo, bakar ili drvo. Ali, ako bi na ovim materijalima bilo prašine, dozvoljeno je njome uzeti tejemum.

Osnova ovoga stanovišta su riječi Uzvišenog:

i uzmite tejemum čistom zemljom.

Ovaj uvjet biva ispunjen samim doticanjem, makar na ruci i ne ostalo ništa zemlje. Tako, ako bi čovjek stavio ruke na glatku stijenu na kojoj nema prašine i na njegovim rukama ne bi bilo nikakvog traga, ispravan mu je tejemum. Tako se od Ebu Džuhejma ibn el-Harisa ibn es-Simme el-Ensarija prenosi da je rekao: "Vjerovjesnik, s.a.v.s, došao je iz pravca Bi'r Džemela, pa ga je susreo neki čovjek i nazvao mu selam. Vjerovjesnik, s.a.v.s, nije mu uzvratio na selam sve

342 Hadis bilježi el-Bejheki u djelu El-Ma'rife.
343 Reddul-muhtar, 1/246.

dok se nije okrenuo prema zidu i potrao po licu i rukama. Nakon toga mu je uzvratio selam."[344]

Od Aiše, r.a., prenosi se da je rekla:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا وَاقَعَ بَعْضَ أَهْلِهِ فَكَسَلَ أَنْ يَقُومَ، ضَرَبَ يَدَهُ عَلَى الْحَائِطِ فَتَيَمَّمَ.

"Kada bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., imao spolni odnos sa nekom od svojih žena, a bilo mu teško ustati, udario bi rukama o zid i uzeo tejemum."[345] Zna se da u većini slučajeva na zidu nema ni prašine, a niti praha.

U hadisu koji prenosi Ammar, r.a., kaže se:

فَضَرَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَفَّيْهِ الأَرْضَ وَنَفَخَ فِيهِمَا ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ

"...pa je Vjerovjesnik, s.a.v.s., dotakao svojim rukama zemlju i u njih puhnuo. Zatim je njima potrao svoje lice i ruke."[346] U drugoj predaji stoji:

فَضَرَبَ بِكَفِّهِ عَلَى الأَرْضِ ثُمَّ نَفَضَهَا .

"...pa je udario svojom rukom zemlju, a zatim je stresao."[347]

Da je za valjanost tejemuma uvjet postojanje praha, ne bi Poslanik, s.a.v.s., stresao ruke niti puhao u njih.

Tejemum nije dozvoljeno uzeti blatom, jer je ono prljavo i izobličeno i u njemu preovladava voda.

Tejemum nije dozvoljeno uzeti zemljom na kojoj je bio nedžaset koji se osušio, a čiji je trag iščezao, jer je uvjet za njegovu ispravnost da zemlja bude čista i čisteća. Iščezavanje nedžaseta sa zemlje, time što se osušila, zemlji vraća svojstvo čistoće same po sebi, ali je ne čini čistećom.

344 Hadis bilježi el-Buhari, (337).
345 Hadis bilježi et-Taberani u Mu'džemul-evsatu.
346 Hadis bilježi el-Buhari, (338).
347 Ibid, (347).

Ako bi neki čovjek uzeo tejemum sa jednog mjesta, a zatim to uradio i drugi sa istog mjesta, to bi bilo dozvoljeno, jer se time zemlja ne bi tretirala kao upotrebljavana (kao što je slučaj sa vodom). Naime, upotrebljavana (voda) je ona koja je spala sa dijela tijela nakon potiranja.[348]

Četvrti uvjet: Da se potiranjem obuhvati lice i ruke do iznad laktova

Stoga, osoba koja uzima tejemum dužna je skinuti tijesne narukvice, prsten ili ih makar pomjeriti i potrljati između prstiju na rukama. Također, obavezna je odstrasniti sve što smeta da koža bude dotaknuta, kao što su masnoće, vosak, boja i sl., kao što je ranije rečeno za abdest i gusul.

Sunneti tejemuma

1. spominjanje Allaha, dž.š., na početku;
2. redoslijed radnji, po kojem će prvo lice, a zatim ruke potrati, kao što je radio Vjerovjesnik, s.a.v.s.;
3. vremenski kontinuitet u potiranju lica i ruku;
4. doticanje mjesta sa kojeg se uzima tejemum unutrašnjim dijelom šake;
5. malo pomijeranje šaka naprijed ili nazad kada se stave na mjesto sa kojeg se uzima tejemum;
6. otresanje prašine sa šaka, tako što će se udariti šaka od šaku i to stranama na kojim se nalaze palčevi, ako se za njih nalijepi puno prašine, kako bi se izbjeglo prljanje;
7. širenje prstiju u trenutku doticanja mjesta sa kojeg se uzima tejemum;
8. otpočinjanje postupka uzimanja tejemuma desnom rukom.

348 Šerhul-mun'je, 80.

Šta kvari tejemum?

Prvo: Tejemum kvari ono što kvari osnovnu čistoću, bilo da je ona postignuta abdestom ili kupanjem. Ono što kvari osnovu, kvari i onu čistoću koja je zamjenjuje.

Tako, ako bi neko uzeo tejemum zbog dženabeta, a zatim izgubio abdest, ne bi ponovo postao džunup, nego bi samo ostao bez abdesta, pa će se samo abdestiti.

Drugo: Tejemum kvari prestanak postojanja njegovoga uzroka.

Prema ovom stanovištu, ako bi neko uzeo tejemum zbog dženabeta, jer ne posjeduje vodu, a zatim dođe u posjed vode dovoljne za kupanje, on ponovo postaje džunup, kao u prvoj situaciji. i dužan je okupati se.[349]

U hadisu, kojeg prenosi Imran ibn Husajn, navodi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., vidio nekog čovjeka izdvojenog od ljudi, koji nije klanjao s njima. Poslanik mu je rekao:

مَا مَنَعَكَ يَا فُلاَنُ أَنْ تُصَلِّيَ مَعَ الْقَوْمِ

"O čovječe, šta te je spriječilo da ne klanjaš sa ljudima?"

Odgovorio mu je:

أَصَابَتْنِي جَنَابَةٌ وَلاَ مَاءَ

"Allahov Poslaniče, zadesio me je dženabet, a nema vode."

On mu reče:

عَلَيْكَ بِالصَّعِيدِ فَإِنَّهُ يَكْفِيكَ

"Očisti se zemljom, jer to ti je dovoljno." Zatim je taj čovjek poslan da traži vodu.

Imran je dalje citirao hadis, u kojem stoji:

وَكَانَ آخِرُ ذَاكَ أَنْ أَعْطَى الَّذِي أَصَابَتْهُ الْجَنَابَةُ إِنَاءً مِنْ مَاءٍ قَالَ اذْهَبْ فَأَفْرِغْهُ عَلَيْكَ.

349 Reddul-muhtar, 1/255.

"Na kraju je Poslanik, s.a.v.s., dao čovjeku posudu za vodu i rekao: *'Idi i pospi je po sebi.'*"[350]

Osoba koja je klanjala namaz tejemumom prije prestanka isprike za njegovo uzimanje, neće naklanjavati taj namaz.

Ako bi ta isprika prestala dok je osoba u namazu, i tejemum i namaz su pokvareni.

- Ako bi osoba koja je džunup našla vode koliko je dovoljno samo za abdest, uzet će tejemum i nije obavezna trošiti vodu za abdest, osim ako poslije ne pokvari sam tejemum. Tada je obavezna uzeti abdest, jer ima vode dovoljno za abdest. Nema obaveze uzimanja drugoga tejemuma, jer je sa prvim tejemumom prestao dženabet i valjan je sve dok osoba ne nađe dovoljno vode za gusul.[351]

- Ako bi onaj koji je uzeo tejemum zbog dženabeta prošao spavajući pored vode, koje ima u dovoljnim količinama za kupanje, njegov tejemum neće biti pokvaren zbog toga što nije u mogućnosti upotrijebiti tu vodu, za razliku od budne osobe, čiji će tejemum biti pokvaren.

Mesh po povezu za imobilizaciju (gipsu) i po zavoju

El-džebire je povez koji se stavlja na slomljenu kost.

El-'Isabe je sredstvo kojim se zavijaju rane i čirevi.

- Mesh po gipsu i zavoju je dozvoljen i zamjenjuje pranje njima pokrivenog dijela tijela, ako čovjek nije u stanju oprati ili mesh učiniti po njemu.

Na šerijatsko-pravnu utemeljenost mesha po gipsu i zavoju ukazuju riječi Uzvišenog:

Allah ne želi da vam učini poteškoće.

350 Hadis bilježi el-Buhari, (244).

351 Reddul-muhtar, 1/233.

352 Hadis bilježi et-Taberani u Mu'džemul-kebiru, sa senedom u kojem postoje neke primjedbe.

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أُصِيبَ يَوْمَ أُحُدٍ إِذَا تَوَضَّأَ حَلَّ عَنْ عِصَابَتِهِ وَمَسَحَ عَلَيْهَا بِالْوُضُوءِ.

Ebu Umame prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., nakon što je ranjen na Uhudu, kada bi se abdestio, razvezivao svoje zavoje, i po njima mesh učinio.[352]

A od Alije i Abdulaha ibn Omera, r.a., prenosi se da su činili mesh po povezima na prelomima. Također, svi imami su saglasni da je dozvoljen mesh po povezima i zavojima.[353]

Ako bi čovjek bio u stanju potrati mjesto ispod zavoja, a da to ne bi škodilo samoj rani, nije mu dozvoljeno učiniti mesh po zavoju, jer nije dozvoljeno nešto što je dalje, ako se je u stanju uraditi ono što je bliže. Mesh po samoj rani, ako je moguće bez štete, bliži je pranju od mesha po zavojima i drugom, a obavezivanje je proporcijalno mogućnostima i sposobnostima.

Također, ako bi njegovoj rani škodila hladna voda, a ne i topla, a u mogućnosti je pribaviti toplu vodu, nije mu dozvoljen mesh. Naprotiv, obaveza je pranje obaviti toplom vodom.

Mesh je dozvoljen po gipsu ili zavoju makar čovjek bio bez abdesta ili neokupan (od dženabeta) u trenutku kada ih stavi.

Ako bi spao povez (gips) prije ozdravljenja, njegov mesh ne bi bio pokvaren, zbog toga što još uvijek postoji uzrok njegovog legaliteta - a to je bolest.

Ako bi spao nakon ozdravljenja, mesh bi bio pokvaren i čovjek bi bio dužan oprati dio tijela ispod gipsa ili zavoja, ako se abdesti.

U slučaju mesha, dovoljno je potrati po većem dijelu gipsa ili zavoja, jer nastojanje da se vodom obuhvati cijela površina ponekad može dovesti do toga da voda prodre do rane, pa da to naškodi.

Potiranje po povezu dovoljno je učiniti samo jednom, jer mesh nije propisan da se ponavlja više puta.[354]

353 Šerhul-mun'je, 116.
354 Šerhul-mun'je, 116.

Mjesto na tijelu sa kojeg, ako se opere, voda prođe do rane, tretira se kao mjesto na kojem je rana, pa je dozvoljeno po njemu učiniti mesh.

Dozvoljeno je potrati povez ili zavoj na dijelu tijela koji je u blizini rane ili loma, ako njegovo skidanje škodi ili čovjek nije u stanju da ga sam ponovo sebi stavi poslije odmotavanja, ili ne može naći nikoga ko bi mu ga ponovo stavio.

- Flasteri koji se lijepe na bolno mjesto na tijelu, tretiraju se kao zavoj. Po njima se može učiniti mesh ako njihovo skidanje može prouzrokovati štetne posljedice. Dozvoljeno je po njima činiti mesh, makar i nakon ozdravljenja, ako su se toliko zalijepili da ih je teško skinuti.[355]

Ako bi se lijek stavio na ranu ili otvore na nozi, bolesnik će ta mjesta obuhvatiti vodom, ako mogne. U suprotnom, učinit će mesh preko toga. A ako bi i mesh škodio, neće ni njega činiti.

Osoba koja je bez abdesta ili džunup isto se tretira u slučaju mesha po povezu ili zavoju i dijelu tijela uz ranu ili lom.

Mesh nema određenog vremena. Dozvoljen je sve dok osoba ne ozdravi, s tim da će se ponavljati prilikom svakog uzimanja abdesta ili kupanja.

Ako bi bolesnik promijenio zavoj ili preko njega stavio drugi, nije dužan ponavljati i mesh.

355 Redul-muhtar, 1/285.

2. poglavlje

Namaz (salat)

NAMAZ (SALAT)

DEFINICIJA NAMAZA (SALATA)

Salat filološki označava opću molbu za dobro (dova).

To značenje ima u riječima Uzvišenog:

> ***Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim ih učiniš i pomoli se za njih, molitva tvoja će ih zaista smiriti. A Allah sve čuje i sve zna.***[1]

Terminološki, salat znači ibadet sastavljen od učenja, ruku'a i sedždi.

VRSTE NAMAZA

Namaz se dijeli na tri vrste:

Prva: Obavezni (fard) namazi, a oni su ili fardi-'ajn (pojedinačna obaveza) ili fardi-kifaje (kolektivna obaveza).

1. Fardi-'ajn su pet obaveznih namaza za svakog punoljetnog, umno zdravog (mukellef) pojedinca i džuma namaz.

2. Fardi-kifaje je namaz koji je naređen svim obaveznicima na način da, ako ga neki od njih obave, s ostalih spada ta dužnost. U protivnom (ako ga izostave), svi će biti griješni. Primjer je dženaza namaz.

---

1 Et-Tevba, 103.

Druga: Vadžib namaz je namaz koji je naređen naredbom strožijom od naredbe za sunnete, ali ona (ta naredba) nije dostigla nivo farza. Primjer toga je vitre namaz i naklanjavanje nafila koje je (klanjač) pokvario, nakon što ih je počeo klanjati.

Treća: Sunneti i njih imaju dvije vrste:

1. pritvrđeni ili stalni sunneti
2. poželjni sunneti

ZNAČAJ NAMAZA U ISLAMU

Namaz je temeljni među velikim stubovima islama. Muhammed (a.s.) je rekao: *Islam se gradi na pet temelja: obožavanju samo Jednog Allaha, obavljanju namaza, davanju zekata, postu ramazana, i obavljanju hadždža.*[2]

بُنِيَ الإِسْلامُ عَلَى خَمْسَةٍ عَلَى أَنْ يُوَحَّدَ اللَّهُ وَإِقَامِ الصَّلاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَصِيَامِ رَمَضَانَ وَالْحَجِّ

Namaz je stub, temelj i osnova islama. Poslanik je rekao: *Glava svih stvari je islam, njegov stub je namaz, a njegovo vrhunsko upotpunjenje je džihad.*[3]

رَأْسُ الأَمْرِ الإِسْلامُ وَعَمُودُهُ الصَّلاةُ وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ

Namaz je znak imana. Od Džabira se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Doista je između čovjeka, mnogoboštva i nevjerovanja ostavljanje namaza.*[4]

إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكَ الصَّلاةِ

Allah, neka je slavljen samo On, propisao ga je da bude sredstvo za duhovno uzdignuće. Vjernik se pomoću njega uzdiže svome Gospodaru, pa Ga spominje, moli i doziva. Rekao je Uzvišeni:

2 Muslim (16).
3 Ahmed, Et-Tirmizi, En-Nesai i Ibn Madže.
4 Muslim (82).

> *Ja sam uistinu Allah, drugog boga, osim Mene nema; zato se samo Meni klanjaj i namaz obavljaj - da bih ti uvijek na umu bio!*[5]

Također, namaz je naređen i da bude duševna brana, koja štiti vjernika od prestupa i grijeha. Rekao je Uzvišeni:

> *Kazuj knjigu koja ti se objavljuje i obavljaj namaz. Namaz, doista, odvraća od razvrata i od svega što je ružno; obavljanje namaza je najveća poslušnost, a Allah zna šta radite!*[6]

On briše grijehe i greške. Rekao je Uzvišeni:

> *I obavljaj namaz početkom i krajem dana. I u prvim satima noći! Dobra djela doista poništavaju hrđava. To je pouka za one koji pouku žele.*[7]

Poslanik (a.s.) je rekao:

الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ وَالْجُمْعَةُ إِلَى الْجُمْعَةِ كَفَّارَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ

Pet dnevnih namaza i džuma do džume brišu ono što je između njih.[8]

(Brišu grijehe, ako ih se obavlja u njihovo vrijeme, u džematu, ili mimo njega.)

Ebu Hurejre (r.a.) prenosi da je od Allahovog Poslanika (a.s.) čuo ove riječi:

أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بِبَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسًا مَا تَقُولُ ذَلِكَ يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ قَالُوا لا يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ شَيْئًا قَالَ فَذَلِكَ مِثْلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا

Šta mislite, kada bi pred vratima jednog od vas bila rijeka, u kojoj bi se on pet puta dnevno kupao, da li bi imalo prljavštine ostalo na

5 Ta Ha, 13.
6 El-Ankebut, 45.
7 Hud, 114.
8 Muslim (233).

njemu? "Ne bi", odgovoriše prisutni, a Resulullah (a.s.) dodade: *To je primjer pet dnevnih namaza kojima Allah briše počinjene grijehe.*[9]

Iz ovoga poređenja razumijemo to da, kao što čovjeka, koji je uprljao svoje tijelo i odjeću, čisti voda, namazi ga čiste od prljavštinje grijeha, sve dok na njemu ne ostane nijedan grijeh.

Na prvi pogled izgleda da se pod grijesima u ovom hadisu misli na pojam koji obuhvata male i velike grijehe, ali Ibn Bettal je rekao: "Iz hadisa se razumije da se misli samo na male grijehe, jer je Poslanik grijehe uporedio s derenom (mala prljavština). Deren je mala prljavština u odnosu na ono što je veće od nje, kao kuruh (čirevi, rane) i hurradžati (čirevi). Ovo mišljenje podržava i hadis kojeg prenosi Muslim od Ebu Hurejre: *Pet dnevnih namaza brišu ono što je između njih ako se izbjegnu veliki grijesi.*"[10]

الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهَا مَا اجْتُنِبَتِ الْكَبَائِرُ

Na to se misli i u riječima Uzvišenog:

> ***Ako se budete klonili velikih grijeha, onih koji su vam zabranjeni, Mi ćemo prijeći preko manjih ispada vaših i uvest ćemo vas u divno mjesto.***[11]

Izbjegavanjem velikih grijeha, izvršenjem dobrih djela i obavljanjem namaza, brišu se mali grijesi. Što se tiče velikih grijeha, za njih je potrebno pokajanje (tevba) i traženje oprosta nakon što se prekine činiti ih i nakon kajanja što su se uopće radili.

Namaz klanjaču pruža veliku duhovnu potporu, jača ga i pomaže mu da se nosi sa životnim problemima i njegovim velikim odgovornostima. Rekao je Uzvišeni:

> ***Pomozite sebi strpljenjem i namazom, a to je zaista teško, osim poslušnima.***[12]

9 El-Buhari (528).
10 Fethu'l-bari, 2/12.
11 En-Nisa, 31.
12 El-Bekare, 45.

Namaz iz čovjeka i njegovog srca istiskuje brige i tugu. Uzvišeni kaže:

> ***Mi dobro znamo da ti je teško u duši zbog onoga što oni govore, zato veličaj Gospodara svoga i hvali Ga i sedždu obavljaj.***[13]

Muhammed (a.s.) bi govorio Bilalu:

يَا بِلالُ أَقِمِ الصَّلاةَ أَرِحْنَا بِهَا

Ikameti za namaz, Bilale, i odmori nas njime.[14]

Namaz je najbolji lijek za brige, strah i nemir koji snađu čovjeka, pogotovo u ovom vremenu, u kojem su one posljedica ogrezlosti ljudi u materijalnom bezbožnom životu.

Rekao je Uzvišeni:

> ***Čovjek je, uistinu, stvoren malodušan; kada ga nevolje snađu -brižan je, a kada mu je dobro - nepristupačan je, osim vjernika, koji namaz svoj budu na vrijeme obavljali.***[15]

Na važnost namaza u islamu upućuju i mnogobrojni kur'anski ajeti koji ga naređuju i podstiču na njega. Tih ajeta je preko osamdeset, kao i mnoštvo Poslanikovih hadisa o ovoj temi. Vjerovjesnik (a.s.) je čak oporučio namaz u trenucima kada ga je snašla smrtna agonija. Enes (r.a.) kaže: "Opća oporuka Allahovog poslanika (a.s.) na samrti je bila: *Pazite na namaz i ono što je u vašem vlasništvu.* S tim riječima su prsa Allahovog Poslanika (a.s.) zahroptala na samrti, i gotovo da ih nije prestajao izgovorati."[16]

الصَّلاةَ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ حَتَّى جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُغَرْغِرُ بِهَا صَدْرُهُ وَمَا يَكَادُ يُفِيضُ بِهَا لِسَانُهُ

Muhammed (a.s.) je od nas zahtijevao da naređujemo svojoj djeci namaz kada napune sedam godina i da ih tjeramo silom na

13 El-Hidžr, 97-98.
14 Ebu Davud.
15 El-Me'aridž, 19-23.
16 Ahmed, En-Nesai i Ibn Madže.

njega kada napune deset. Njegove su riječi: *Naređujte svojoj djeci klanjanje namaza kada im bude sedam godina, a kažnjavajte ih ako ne budu klanjali kad napune deset godina, i u posteljama ih rastavljajte (muško i žensko).*[17]

مُرُوا أَوْلاَدَكُمْ بِالصَّلاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرٍ وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ

ŠERIJATSKO-PRAVNA UTEMELJENOST NAMAZA

Utemeljenost namaza je potvrđena Kur'ani-kerimom, Poslanikovim plemenitim sunnetom i konsezusom islamskog umeta. U Kur'ani-kerimu su mnogobrojni ajeti koji upućuju na utemeljenost namaza i njegovu obavezu. Takve su riječi Uzvišenog:

> ***Redovno namaz obavljajte, naročito onaj krajem dana, i pred Allahom ponizno stojte.***[18]

I rekao je, neka je slavljen samo On:

> ***Obraćajući Mu se predano! Bojte se Njega i obavljajte namaz, i ne budite od onih koji Mu druge ravnim smatraju."***[19]

U sunnetu ima mnogo hadisa. Među njima su njegove (a.s.) riječi u hadisu Isra i Miradža: *Vraćao sam se između moga slavljenog uzvišenog Gospodara i Musaa (a.s.), sve dok mi Allah nije rekao: Muhammede, doista je to pet namaza u toku dana i noći. Svaki namaz vrijedi deset, i to je pedeset namaza.*[20]

فَلَمْ أَزَلْ أَرْجِعُ بَيْنَ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَبَيْنَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلام حَتَّى قالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّهُنَّ خَمْسُ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ لِكُلِّ صَلاةٍ عَشْرٌ فَذَلِكَ خَمْسُونَ صَلاةً

17 Ebu Davud i Et-Tirmizi, koji je rekao za njega da je hasen sahih.
18 El-Bekare, 238.
19 Er-Rum, 31.
20 Muslim, 259.

Ubadet b. Samit prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Allah (džellešanuhu) je propisao robovima pet dnevnih namaza. Ko ih obavi i ne izostavi ništa od njih, ne omalovažavajući njihov značaj, ima obećanje kod Allaha da će ga uvesti u Džennet. A ko ih ne obavi, nema kod Allaha obećanje. Ako hoće, kaznit će ga, a ako hoće, uvest će ga u Džennet.*[21]

خَمْسُ صَلَوَاتٍ كَتَبَهُنَّ اللَّهُ عَلَى الْعِبَادِ مَنْ جَاءَ بِهِنَّ لَمْ يُضَيِّعْ مِنْهُنَّ شَيْئًا اسْتِخْفَافًا بِحَقِّهِنَّ كَانَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدٌ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ وَمَنْ لَمْ يَأْتِ بِهِنَّ فَلَيْسَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدٌ إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ وَإِنْ شَاءَ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ

OSTAVLJANJE NAMAZA

Onaj koji ostavlja namaz, zanijekavši njegovu obaveznost, postaje nevjernik, jer je njegova obaveznost potvrđena kategoričkim dokazima. Međutim, učenjaci su se razišli u pitanju tretiranja osobe koja ostavlja namaz iz lijenosti, iako zna njegovu obaveznost. Većina učenjaka smatra da takva osoba ne postaje nevjernik, ali postaje veliki griješnik i tražit će se da se pokaje. Rekao je Uzvišeni:

> ***Allah sigurno neće oprostiti da Njemu druge smatraju ravnim, a oprostit će kome hoće, što je manje od toga. A daleko je zalutao onaj koji smatra da je Allahu neko ravan.***[22]

Sljedbenici ovog mišljenja su se razišli u pitanju kažnjavanja osobe koja ostavi namaz iz lijenosti. Malik i Šafija smatraju da se treba od njega tražiti pokajanje i da ponovo počne klanjati. U protivnom, ubija se. Dokaz za to su uzeli iz riječi Uzvišenog:

> ***Pa ako se pokaju i budu namaz obavljali i zekat davali, ostavite ih na miru, jer Allah zaista prašta i samilostan je.***[23]

21 Malik, Ebu Davud, En-Nesai i Ibn Madže.

22 En-Nisa', 116.

23 Et-Tevbe, 5.

Dokaz su uzeli i iz Poslanikovih riječi: *Naređeno mi je da se borim protiv ljudi dok ne posvjedoče da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, te dok ne počnu klanjati namaz i davati zekat. Kada to urade, zaštitili su od mene svoju krv i svoj imetak, osim u slučaju kada islam daje pravo na to, a njihov obračun je kod Allaha.*[24]

أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَيُقِيمُوا الصَّلاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ فَإِذَا فَعَلُوا عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلاَّ بِحَقِّهَا وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ

Ebu Hanife smatra da se takva osoba zatvara i sankcionira kaznom "ta'zira" (adekvatnom kaznom koju određuje sudija), dok ne počne klanjati, ali se ne ubija. On za dokaz uzima hadis kojeg prenosi Abdullah b. Mesud (r.a.) u kojem je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Nije dozvoljena (halal) krv muslimana koji svjedoči da nema drugog boga osim Allaha i da sam ja Allahov Poslanik, osim u jednom od tri slučaja: oženjeni bludnik, glava za glavu (život za život) i odmetnik od vjere, razbijač zajednice.*[25]

لا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلاَّ بِإِحْدَى ثَلاثٍ الثَّيِّبُ الزَّانِي وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ وَالتَّارِكُ لِدِينِهِ الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ

Neki ashabi, kao i dio kasnijih učenjaka, smatraju da osoba koja ostavlja namaz iz ljenosti postaje nevjernik. Dokaz za to su im hadisi od Džabira (r.a.) da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Doista između čovjeka, mnogoboštva i nevjerovanja jeste ostavljanje namaza.*[26]

إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكَ الصَّلاةِ

Burejde (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Ugovor između nas i njih je namaz. Ko ga ostavi, nevjernik je.*[27]

الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ

Abdullah b. Šekik kaže: "Poslanikovi ashabi nisu smatrali nevjerstvom ostavljanje bilo kojeg vida vjerske prakse, osim namaza."[28]

24 Muslim, 22.
25 Muslim, 1676.
26 Muslim, 82.
27 Et-Tirmizi.
28 Et-Tirmizi.

كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا يَرَوْنَ شَيْئًا مِنَ الأَعْمَالِ تَرْكُهُ كُفْرٌ غَيْرَ الصَّلاةِ

Sljedbenici prvog mišljenja ove hadise tumače i smatraju da se oni odnose na onoga koji ostavi namaz, ali i zaniječe (porekne) njegovu obaveznost.

Pored toga, iako smatramo da onaj koji ostavi namaz iz ljenosti i nemara ne postaje nevjernik, mi ipak kažemo: "Bojati je se da će imati loš završetak i da će umrijeti bez imana, jer namaz je čvrsta tvrđava vjerovanja i njena sigurna zaštita. Kako će onaj koji napusti namaz biti čvrst u svome vjerovanju pred vihorom smutnji, sumnji i bezboštva ako je bez svog glavnog oružja - namaza, kojim brani vjerovanje i štiti svoj iman? Kako da on, koji je, napuštajući namaz, bio zaboravio svoga Uzvišenog Gospodara u životu, kako da Ga se sjeti kada mu dođu melek smrti i smrtne agonije?"

NAMASKI FARZOVI

Ukoliko bi izostao jedan od ovih farzova namaz neće biti ispravan. Oni obuhvataju:

Šartove (uvjete) koji su izvan namaza, i

ruknove (sastavne dijelove) koji su dio samog namaza.[29]

Namaski farzovi su:

PRVI: ČISTOĆA OD FIKTIVNE NEČISTI (HADES)

Uvjetuje se čistoća od malog i velikog hadesa, zatim od hajza i nifasa, o čemu je opširno bilo riječi u poglavlju Taharet (Čistoća).

DRUGI: ČISTOĆA OD STVARNE NEČISTI

To je nečistoća koja ne smije biti na tijelu klanjača, njegovoj odjeći, niti na mjestu gdje obavlja namaz.

Odjeća klanjača, koja mora biti čista, sastoji se od: njegovog odijela, obuće, čarapa i svakog platna koje je povezano sa njim i miče se pri njegovom pokretu. Ukoliko se ono ne miče pri pokretu klanjača, a nečistoća bude na onom kraju koji se ne miče, namaz će biti ispravan.

29 Spojio sam šartove i ruknove u jednu temu, da bih izbjegao razilaženje oko nekih farzova da li su oni bitni dijelovi namaza (rukn) ili ne.

Ako bi klanjao u obući čiji je đon nečist, namaz nije dozvoljen, a ako bi ih izuo i stao na njih onda je dozvoljen.[30]

Dovoljno je za mjesto namaza da bude čist prostor za stajanje, za dvije šake, za dva koljena i za čelo.

Ako bi klanjač bio u situaciji da, kada čini sedždu, njegova odjeća padne na nečisto mjesto, ali da svi organi kojima to čini budu na čistom, namaz je ispravan, ukoliko je nečistoća suha i odjeća klanjača se ne isprlja, jer nije uslov da bude čisto ono što je van prostora za namaz.[31]

Dozvoljen je namaz na dvjema spojenim prostirkama, čije dno je nečisto, a površina čista, jer je klanjano na čistom mjestu, koje se tretira kao da je to jedna čista prostirka ispod koje je druga prljava.

Dozvoljen je namaz na čvrstoj prostirci, naprimjer, debelom tepihu, čija je gornja strana čista, a donja nečista, ukoliko se vlaga nečistoće ne pojavi na gornjem dijelu.

Ako na zemlji bude nečistoće, po kojoj se posipa prašina (zemlja), sve dok se ne izgubi neprijatni miris nečistoće, namaz je ispravan na takvom mjestu.

Ako se po suhoj nečistoći prostre odjeća, toliko tanka da se vidi ispod nje ili da izbija kroz nju neugodni miris nečistoće, pod pretpostavkom da ga ima, nije dozvoljeno klanjati na njoj. Ako bi, pak, bila debela, dozvoljeno je.

Ako bi jedna strana daske bila nečista, a klanjač klanjao na drugom, čistom dijelu, namaz je ispravan.

TREĆI: POKRIVANJE STIDNOG DIJELA TIJELA (AVRETA)

Filološko značenje riječi avret je mahana i nedostatak, ono što treba pokriti i od čega se stidi. Avret u Šerijatu je ono što se mora pokriti u namazu.

30 Šerhul-mun'je, 208.
31 Šerhul-mun'je, 202.

Na obaveznost pokrivanja avreta (stidnog dijela tijela) u namazu upućuju riječi Uzvišenog Allaha:

> ***O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kada hoćete da namaz obavite.***[32]

Pod izrazom *zine* misli se na lijepu odjeću, a pod izrazom mesdžid na namaz, jer se on obavlja u mesdžidu. Aiša (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Allah ne prima namaz žene bez mahrame.*[33]

لا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلاةَ حَائِضٍ إِلاَّ بِخِمَارٍ

Također, na obaveznost pokrivanja stidnog mjesta u toku namaza upućuje konsenzus ummeta i niko od učenjaka o tom pitanju nema suprotno mišljenje.[34]

Klanjač, kada stupa u namaz, staje pred Uzvišenog i moli Ga, pa je obavezan, iz poštovanja prema svome Slavljenom Gospodaru i pristojnosti prema Njemu, pokriti stidni dio tijela.

Pokrivanje je obavezno zbog samog namaza, a ne zbog straha da se vidi stidni dio tijela (u toku namaza). Tako, ako bi neko klanjao nag na mračnom mjestu (prostoriji), a imao mogućnost da se pokrije, njegov namaz nije ispravan, po jednoglasnom mišljenju učenjaka.[35]

Stidni dio tijela kod muškarca je od dijela tijela ispod pupka, pa do ispod koljena. Pupak ne spada u stidni dio, a koljeno spada. Dokaz za to su riječi koje se prenose od Amr ibni Šu'ajba, a on od njegovog oca, a ovaj od svog oca, da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao: *Naređujte svojoj djeci namaz u sedmoj godini, a silom ih nagonite (kažnjavajte ih) da klanjaju kada napune deset godina i u posteljama ih rastavljajte. Kada neko od vas oženi svoga roba ili robinju ili ga iznajmi, neka robinja ne gleda u njegov stidni dio tijela. Doista je ono što je ispod pupka do koljena stidni dio tijela.*[36]

32 El-A'raf, 31.
33 Ebu Davud i Et-Tirmizi, koji kaže da je hasen.
34 Šerhul-mun'je, 209.
35 Šerhul-mun'je, 210.
36 Ahmed i Ed-Darekutni, prenosioci su pouzdani.

مُرُوا صِبْيَانَكُمْ بِالصَّلاةِ إِذَا بَلَغُوا سَبْعًا وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا إِذَا بَلَغُوا عَشْرًا وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ وَإِذَا زَوَّجَ أَحَدُكُمْ عَبْدَهُ أَوْ أَمَتَهُ أَوْ أَجِيرَهُ فَلا تَنْظُرْ الأَمَةُ إِلَى شَيْءٍ مِنْ عَوْرَتِهِ فَإِنَّ مَا تَحْتَ السُّرَّةِ إِلَى الرُّكْبَةِ مِنَ الْعَوْرَةِ

Potvrđeno je da je Vjerovjesnik (a.s.) zabranio otkrivanje bedra (stegna). Muhamed b. Abdulah b. Džahš prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) prošao pored Ma'mera, koji je sjedio u dvorištu džamije, otkrivena dijela bedra. Poslanik (a.s.) mu je rekao: *Pokrij svoje bedro, Ma'mere, doista je to stidni dio.*[37]

خَمِّرْ فَخِذَكَ يَا مَعْمَرُ فَإِنَّ الْفَخِذَ عَوْرَةٌ

Od Džerheda se prenosi da mu je stegno bilo otkriveno kada je Vjerovjesnik (a.s.) prošao pored njega, zbog čega mu je rekao:

غَطِّ فَخِذَكَ فَإِنَّهَا مِنَ الْعَوْرَةِ

Pokri svoje bedro, jer je ono stidni dio tijela.[38]

Ibn Abbas pripisuje Poslaniku riječi: *Bedro je stidni dio tijela.*[39]

Od Enesa (r.a.) se spominje, u kazivanju o oslobođenju Hajbera, da je rekao: "Jahali su Allahov Poslanik (a.s.) i Ebu Talha, a ja sam jahao iza Ebu Talhe na istom konju. Poslanik (a.s.) je požurio kroz hajberski tjesnac i moje koljeno je dodirivalo njegovo bedro. On je ogrnuo odjeću, tako da sam vidio bijelinu njegovog bedra (stegna)."[40] Ovdje treba napomenuti da se ovaj slučaj desio bez Poslanikove (a.s.) volje, zbog žurbe, brzine i gužve među ljudima. U izreci se ne spominje da je to mjesto ostalo otkriveno i nakon mogućnosti da se pokrije. Da je to tako, upućuju i riječi Enesa u drugoj predaji, gdje stoji: "Zavratila se odjeća sa Poslanikovog (a.s.) bedra".[41]

A u izreci, koja se prenosi od Aiše (r.a.): "Ležao je (naslonjen na bok) Allahov Poslanik (a.s.) u mojoj kući, otkrivenih bedara ili

37 Ahmed, El-Hakim i Et-Taberani.

38 Malik, Ahmed, Ebu Davud, Et-Tirmizi.

39 Spominje ga El-Buhari kao mualIek hadis, a Et-Tirmizi ga prenosi sa spojenim senedom i kaže da je hasen garib.

40 El-Buhari (371).

41 Muslim (1365).

potkoljenica, kada je Ebu Bekr tražio dozvolu za ulazak. On mu je dozvolio, ostavši u takvom stanju"[42], nema dokaza za dozvoljenost otkrivanja bedra, jer se ne zna šta je bilo otkriveno: bedra ili potkoljenice. Zato su neki rekli da je hadis slab zbog ove dileme. Na ove hadise se, također, odgovara tvrdnjom da su se oni desili u određenim okolnostima i u posebno vrijeme, te se za njih može vezati mogućnost da se odnose isključivo na Božijeg Poslanika ili da se ostaje na temeljnoj dozvoljenosti, za razliku od hadisa u kojima se naređuje pokrivanje butina, jer su sramni dio tijela, i na njih se ovi prigovori ne mogu odnositi, jer oni daju univerzalan propis i objavljuju opći zakon i zato je postupak po njima preči.[43]

Stidni dio tijela kod žene je čitavo tijelo osim lica i šaka.[44] Na to upućuje ranije spomenuti hadis Aiše, kojeg ona pripisuje Poslaniku: *Allah ne prima namaz žene bez pokrivača.*

Ibn Mesud (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

الْمَرْأَةُ عَوْرَةٌ فَإِذَا خَرَجَتِ اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ

Žena je avret, pa kada izađe šejtan je dočeka.[45]

Od Aiše (r.a.) se prenosi da je rekla: "Žene, vjernice su klanjale s Allahovim Poslanikom (a.s.) sabah, ogrnute u svoje haljine (ogrtače), zatim su se vraćale svojim kućama kada završe namaz, a da ih niko nije prepoznao, zbog mraka".[46]

Ulema se razilazi u pitanju stopala (da li su stidni dio). Ispravnije je da se ona ne ubrajaju u stidni dio.[47]

Spomenuti dijelovi su stidni u odnosu na onoga ko gleda klanjača, a ne za samog klanjača. Ako bi klanjač pogledao tokom namaza u svoj stidni dio kroz otvor na odjeći, namaz mu neće biti pokvaren.

---

42 Muslim (2401).

43 Pogledaj Fethul-bari, 1/480.

44 Ovo je u toku namaza, ali njegovo otkrivanje pred strancem nije dozvoljeno da bi se izbjegla smutnja koja je prisutna u ovo vrijeme.

45 Et-Tirmizi je za njega rekao da je hasenun sahihun garibun.

46 El Buhari, 578.

47 Šerhul-mun'je, 210.

Potrebno je pokriti stidni dio sa strane, a ne odozdo. Ako bi čovjek klanjao u jednom ogrtaču koji bi omogućio da bi, ako bi neko pogledao odozdo, mogao vidjeti njegov stidni dio, njegov namaz je ispravan, jer nije uslov da se spriječi gledanje stidnih dijelova u usiljenim situacijama. Svaki onaj koji bi ga gledao bez usiljenosti vidio bi da je njegov stidni dio prekriven. Da je pokrivanje stidnog dijela odozdo obavezno, tada bi oblačenje gaća ili slične odjeće bilo obavezno u namazu, a to niko nije rekao.[48]

Obavezno pokrivanje se ne može postići providnom odjećom ispod koje se vidi boja kože. Nema pokrivanja ako se vidi koža. Aiša (r.a.) kaže: "Allah se smilovao prvim ženama muhadžirkama. Kada je Allah objavio: ***i neka vela svoja spuste na grudi svoje***, pocijepale su svoja najdeblja platna i time se pokrile."[49]

Ona je, također, rekla: "Pokrivač je ono što pokriva kosu i kožu".[50]

Kada je kod nje ušla Hafsa bint Abdurrahman, a na njoj je bio tanki pokrivač, Aiša ga je uzela i pocijepala, a zatim ju odjenula debelim pokrivačem.[51]

Ako se odjeća prilijepi za stidni dio i oslika ga, ili odjeća bude uska, tada ne kvari namaz, jer je stidni dio pokriven, ali je zabranjeno gledati u taj dio.

Ako neko ne bi pronašao pokrivač za stidni dio, klanjat će sjedeći, naginjući se za ruku i sedždu, jer je pokrivanje avreta važnije od obavljanja ruknova.

Ako bi pronašao bilo što što se može iskoristiti za pokrivanje tijela do kraja namaza, obavezan je to upotrijebiti.

Mustehab je da se odgodi namaz do pred kraj namaskog vremena ukoliko se osoba nada da će pronaći pokrivač. Ukoliko je u stanju da iznajmi pokrivač, dužna je to uraditi.

48 Šerhul-mun'je 264.
49 El-Buhari (7485), Ebu Davud i ovo je njegov tekst.
50 Abdurrezak
51 Ibn Sa'd u Et-Tabekatu.

Ako se za pokrivanje avreta nema ničeg drugog do nečiste odjeće, obući će se i klanjati u njoj, jer je to manji prijestup od ostavljanja avreta otkrivenim. Pravilo u ovakvim situacijama je da onaj koji bude imao dva problema istog stepena, odabrat će rješavanje jednoga od njih, a ako su različitog stepena, odabrat će lakši prijestup. Primjer za to je ranjenik. Ako bi učinio sedždu, potekla bi mu krv iz rane. Zato će on klanjati sjedeći, a ruku' i sedždu će izvršiti naklonom, jer je izostavljanje sedžde lakše od obavljanja namaza bez abdesta, zato što je sedždu dozvoljeno izostaviti u nekim namazima, kao što je nafila na jahalici (životinji).

Ako bi neko pronašao nešto čime može pokriti dio avreta, obavezan je to upotrijebiti i time prekriti veći avret, kao što je spolni organ, zatim stražnjica, dio trbuha iznad spolnog uda, zatim bedra i koljeno.

Što se tiče žene, ona iza bedra prednost daje stomaku i leđima nad koljenom.

Ako ne pronađe odjeću, klanjat će bez nje i neće ponavljati namaz kasnije, čak ako i bude vremena za to. Ako je razlog neuzimanja pokrivača ljudski faktor, tada će ponoviti namaz kada ta prepreka nestane, kao što je spomenuto u poglavlju o čistoći.

Nije dozvoljeno da počinje namaz ako je četvrtina jednog od organa avreta otkrivena ili više od četvrtine, jer se četvrtina u mnogim pitanjima tretira kao cjelina.

Namaz će biti pokvaren ako se u njegovu toku otkrije četvrtina jednog od organa avreta, a to otkrivanje vremenski potraje onoliko koliko je dovoljno za obavljanje rukna sa sunetima, što je period dovoljan za izgovaranje tri puta subhanallah - i pod uslovom da to klanjač nije sam uradio. Međutim, ako je to on uradio, namaz će mu odmah biti pokvaren.

Ako bi klanjaču pao ogrtač u toku namaza, zbog velike gužve, pa ga on odmah podignuo, namaz mu nije pokvaren. A ako ne bi požurio s njegovim dizanjem, pa ostane otkriven period dovoljan za

izgovaranje tri puta subhanallah ili obavi neki rukn otkriven, namaz mu je pokvaren.

Ako bi na više organa imao otkrivenih dijelova, pa ako se sve to sastavi i dosegne četvrtinu jednog tog organa namaz će mu biti pokvaren.

Organi avreta kod muškarca su dijelovi tijela koji se nalaze između pupka i koljena, uključujući i koljena.

Kod žene je avret cijelo tijelo osim lica, šaka i stopala.[52]

ČETVRTI: NASTUPANJE VREMENA

Ovaj farz je vezan samo za pet dnevnih, obaveznih namaza.

Klanjač kada stupa u namaz treba da zna ili da kod njega prevlada mišljenje da je vrijeme namaza nastupilo. Ako bi klanjao, a mislio da nije nastupilo namasko vrijeme, zatim se ispostavilo da ipak jeste, namaz mu nije ispravan.[53]

Dokaz da je namasko vrijeme farz su riječi Uzvišenog:

Vjernicima je propisano da u određeno vrijeme namaz obavljaju,[54] tojest farzove u tačno određeno vrijeme i nije dozvoljeno izlaženje iz toga vremena.

Allahov Poslanik (a.s.) je rekao:

خَمْسُ صَلَوَاتٍ افْتَرَضَهُنَّ اللَّهُ عَلَى عِبَادِهِ مَنْ أَحْسَنَ وُضُوءَهُنَّ وَصَلاتَهُنَّ لِوَقْتِهِنَّ فَأَتَمَّ رُكُوعَهُنَّ وَسُجُودَهُنَّ وَخُشُوعَهُنَّ كَانَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدٌ أَنْ يَغْفِرَ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَلَيْسَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدٌ إِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ وَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ

Uzvišeni Allah je propisao pet namaza. Ko upotpuni njihov abdest, obavi ih na vrijeme, upotpuni ruku'e, sedžde i skrušenost ima obećanje

52 Autor je taksativno pobrojao ove organe, ali smatramo da je to suvišno. (prim. prev.)

53 El-Hedijjetul-'ala'ijje.

54 En-Nisa', 103.

od Allaha da će mu oprostiti, a ko to ne učini nema od Allaha obećanje. Ako hoće oprostit će mu, a ako hoće kaznit će ga.[55]

Vrijeme sabaha počinje od pojave prave zore, a to je rašireno bjelilo na horizontu s istoka. Prava zora se pojavljuje nakon lažne, a to su bijele zrake koje se protežu u visinu poslije čega dolazi tama što je sve sastavni dio noći. Postač ne počinje post tada, na osnovu riječi Poslanika (a.s.):

لا يَغُرَّنَّكُمْ نِدَاءُ بِلالٍ وَلا هَذَا الْبَيَاضُ حَتَّى يَبْدُوَ الْفَجْرُ

Neka vas ne zavara Bilalov poziv (ezan)[56]*, niti ovo bjelilo, dok se ne pojavi zora*. U drugoj predaji stoji: *niti ovo bjelilo dok se ne raširi.*[57]

Između ove dvije zore ima dvanaest minuta. Vrijeme sabah-namaza prestaje izlaskom sunca. Vrijeme podne-namaza je od trenutka kada sunce prođe zenit i krene ka zapadu (zevala) i traje dok sjenka nekog predmeta ne bude veličine kolike je i on sam, ne računajući sjenu zevala.

Vrijeme ikindije nastupa kada istekne vrijeme podne, a traje do zalaska sunca.

Početak akšamskog vremena je od zalaska sunca, a kraj je kada nestane večernjeg rumenila (eš-šefek).

Vrijeme jacije je kada nestane večernjeg crvenila pa do pojave zore (sabaha).

Dokazi za određivanje ovih vremena su mnogobrojni. Od njih je hadis Abdullah ibn Amra (r.a.), da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

إِذَا صَلَّيْتُمُ الْفَجْرَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ يَطْلُعَ قَرْنُ الشَّمْسِ الأَوَّلُ ثُمَّ إِذَا صَلَّيْتُمُ الظُّهْرَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ يَحْضُرَ الْعَصْرُ فَإِذَا صَلَّيْتُمُ الْعَصْرَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ تَصْفَرَّ الشَّمْسُ فَإِذَا صَلَّيْتُمُ الْمَغْرِبَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ يَسْقُطَ الشَّفَقُ فَإِذَا صَلَّيْتُمُ الْعِشَاءَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ

55 Malik, Ebu Davud i En-Nesa'i.

56 Bilal je učio ezan da probudi narod na sehur, a ne da najavi sabah i to je tzv. prvi ezan, a drugi mujezin, Ibn Ummi Mektum je učio ezan kojim je najavljivao nastupanje sabahskog vremena. (prim. prev.)

57 Muslim (1094).

Kada klanjate sabah, njegovo vrijeme je dok ne izađu prve zrake sunca. Kada klanjate podne, njegovo vrijeme je dok ne nastupi ikindija. Kada klanjate ikindiju i njeno vrijeme je dok sunce ne porumeni (izblijedi), a kada klanjate akšam njegovo vrijeme je dok se ne izgubi večernje rumenilo (šefek). Kada klanjate jaciju, njeno vrijeme je do pola noći.

U drugoj predaji kaže:

وَقْتُ الظُّهْرِ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ وَكَانَ ظِلُّ الرَّجُلِ كَطُولِهِ مَا لَمْ يَحْضُرِ الْعَصْرُ وَوَقْتُ الْعَصْرِ مَا لَمْ تَصْفَرَّ الشَّمْسُ وَوَقْتُ صَلاةِ الْمَغْرِبِ مَا لَمْ يَغِبِ الشَّفَقُ وَوَقْتُ صَلاةِ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ الأَوْسَطِ وَوَقْتُ صَلاةِ الصُّبْحِ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ مَا لَمْ تَطْلُعِ الشَّمْسُ

Vrijeme podne je od sunčevog prelaska zenita sve dok sjenka čovjeka ne bude kolika mu je visina, dok ne nastupi ikindija. Vrijeme ikindije je dok sunce ne zađe (izblijedi), a vrijeme akšama je dok postoji rumenilo (večernje crvenilo). Vrijeme jacije je do (srednje) polovine noći, a vrijeme sabaha je od pojave zore do izlaska sunca.[58]

Žutilo (bljedoća) sunca (el-isfirar) nije kraj ikindijskog vremena, kao što polovina noći nije kraj jacijskog vremena. Što se tiče hadisa u kojem se navodi da je to njihovo završno vrijeme, njime se želi reći da je to pohvalno vrijeme za obavljanje ikindije i jacije namaza. Na to upućuje hadis kojeg prenosi Ebu Hurejra (r.a.):

مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الصُّبْحِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الصُّبْحَ وَمَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الْعَصْرَ

Ko stigne klanjati od sabaha jedan rekat prije izlaska sunca stigao je sabah, a ko stigne klanjati jedan ikindijski rekat prije zalaska sunca stigao je ikindiju.[59]

Od Ebu Katade (r.a.) se prenosi, u jednom dugom hadisu, da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ فِي النَّوْمِ تَفْرِيطٌ إِنَّمَا التَّفْرِيطُ عَلَى مَنْ لَمْ يُصَلِّ الصَّلاةَ حَتَّى يَجِيءَ وَقْتُ الصَّلاةِ الأُخْرَى

58 Muslim (612).
59 El-Buhari (579).

Nema u spavanju nemarnosti, nego je nemarnost kod onog ko ne klanja namaz dok ne dođe vrijeme drugog namaza.[60]

Vrijedi napomenuti da Ebu Hanife, Allah mu se smilovao, smatra da ikindija ne nastupa sve dok se sjenka nečega ne udvostruči, ne računajući sjenku zevala. Također, on smatra da jacija ne nastupa sve dok se ne izgubi večernje bljedilo. Međutim, u mezhebu se postupa po mišljenju njegovih učenika (Ebu Jusufa i Muhameda).

Nastupanje vremena nije uslov samo za obavljanje namaza nego i za njegovu obaveznost (tojest, namaz nije obavezan čovjeku prije nego što nastupi njegovo vrijeme). Na ovoj činjenici se temelji propis za one koji žive na krajnjem sjeveru ili jugu, blizu polova, gdje nema noći i gdje se zora pojavljuje prije nestanka večernjeg rumenila (šefek). Neki učenjaci su rekli da oni nisu dužni klanjati namaz čije vrijeme nije nastupilo i nisu zaduženi jacijom. Drugi učenjaci su dali fetvu da su dužni klanjati jaciju, a za dokaz uzimaju ono što se spominje u hadisu o dedžalu:

قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا لَبْثُهُ فِي الأَرْضِ قَالَ أَرْبَعُونَ يَوْمًا يَوْمٌ كَسَنَةٍ وَيَوْمٌ كَشَهْرٍ وَيَوْمٌ كَجُمُعَةٍ وَسَائِرُ أَيَّامِهِ كَأَيَّامِكُمْ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَذَلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَسَنَةٍ أَتَكْفِينَا فِيهِ صَلاَةُ يَوْمٍ قَالَ لاَ اقْدُرُوا لَهُ قَدْرَهُ

"Pitali smo: 'Koliko će ostati na Zemlji?' Poslanik (a.s.) odgovori: *Četrdeset dana, jedan dan kao godina, drugi kao mjesec, treći kao sedmica, a ostali dani kao vaši (obični) dani.* Mi smo rekli: 'Allahov Poslaniče, u tome danu što je kao godina, je li nam dovoljno pet dnevnih namaza?' On odgovori: *Ne, nego ga procijenite* (odredite njegovo vrijeme)."[61]

Oba ova mišljenja o ovom pitanju su prisutna u našem mezhebu, a drugo mišljenje (tj. da je obavezno klanjati) je jače, jer je to mišljenje i imama Šafije.[62]

60 Muslim (681).
61 Muslim.
62 Šerhul - mun'je, 231.

Mustehab je da ljudi odgode obavljanje sabaha do pojave svjetlosti i odlaska tame (noći) zbog riječi Poslanika (a.s.): *Sačekajte sa klanjanjem sabaha da se razdani jer je nagrada za to veća.*[63]

أَسْفِرُوا بِالْفَجْرِ فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلأَجْرِ

Iz ovog se izuzima sabah prvog dana Kurban-bajrama na Muzdelifi i tu je poželjno da se on klanja u njegovo prvo vrijeme, kako bi bilo više vremena za boravak na Muzdelifi. Pouzdano se zna da je Poslanik (a.s.) klanjao sabah na Muzdelifi sa pojavom zore.

Mustehab je podne klanjati u njegovo prvo vrijeme zimi, a ljeti je bolje malo odgoditi zbog Poslanikovog (a.s.) hadisa kojeg prenosi Ebu Seid El-Hudri: *Sačekajte sa podne namazom (u ljetno vrijeme) dok zahladni jer je jaka vrućina zapah Džehennema.*[64]

أَبْرِدُوا بِالظُّهْرِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

Mustehab je odgoditi ikindiju sve dok se sunce ne promijeni, kako bi bilo više vremena za nafile, a mekruh ju je odgađati do promjene sunčeve lopte, zbog riječi Enesa r.a.: "Poslanik (a.s.) je klanjao ikindiju, a sunce bi bilo uzdignuto i jako."[65]

Lijepo je požuriti sa akšamom zbog hadisa Rafi' ibn Hadidža (r.a.): "Klanjali smo akšam sa Poslanikom (a.s.) i kada bi se neko od nas vraćao (sa namaza) vidio bi mjesta do kojih bi dosezala njegova strelcad bačena iz luka."[66]

Seleme (r.a.) kaže: "Klanjali smo sa Poslanikom (a.s.) akšam kada bi se sunce izgubilo iz vida."[67]

Ebu Ejjub el-Ensari (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Moj ummet će biti u dobru, ili je rekao na prirodnoj vjeri, sve dok ne bude odgađao akšam do pojave zvijezda.*[68]

63 Et-Tirmizi i kaže da je hasenun- sahih.

64 El Buhari (538).

65 El Buhari (550).

66 El Buhari (559) Ovim želi reći da je još uvijek bilo dovoljno svjetlosti da se vidi po nekoliko metara ispred. (prim. prev.)

67 El-Buhari (651).

68 Ebu Davud i El-Hakim.

لا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ أَوْ قَالَ عَلَى الْفِطْرَةِ مَا لَمْ يُؤَخِّرُوا الْمَغْرِبَ إِلَى أَنْ تَشْتَبِكَ النُّجُومُ

Lijepo je odgoditi jaciju do početka prve trećine noći, zbog riječi Aiše (r.a.): "Allahov Poslanik (a.s.) je odgađao jaciju dok ga Omer nije pozvao rekavši: 'Namaz, pospaše žene i djeca'. Poslanik (a.s.) je izašao i rekao: *Niko drugi od stanovnika Zemlje je ne čeka osim vas.*

مَا يَنْتَظِرُهَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الأَرْضِ غَيْرَكُمْ

Tada se klanjalo samo u Medini, i klanjalo se u periodu od kada se izgubi večernje rumenilo pa do prve trećine noći."[69]

Ibn Abbas (r.a.) kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je zakasnio jedne noći sa jacijom tako da su neki ljudi zaspali, pa se probudili. Zatim su ponovo zaspali pa se probudili, nakon čega je ustao Omer b. el-Hatab i rekao: 'Namaz'. Tada je izašao Allahov Poslanik (a.s.) i rekao: *Da se ne plašim da ću otežati svome ummetu naredio bih im da je klanjaju ovako.*"[70]

لَوْلا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لأَمَرْتُهُمْ أَنْ يُصَلُّوهَا هَكَذَا

Ebu Hurejre (r.a.) pripisuje Poslaniku sljedeće riječi: *Kada ne bi bilo teško mome ummetu, naredio bih im da čekaju sa jacijom do trećine noći ili njene polovine.*[71]

لَوْلا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لأَمَرْتُهُمْ أَنْ يُؤَخِّرُوا الْعِشَاءَ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ أَوْ نِصْفِهِ

Dvije su vrste vremena u kojima je pokuđeno klanjati

Prva vrsta: Kada izlazi sunce sve dok se ne podigne iznad zemlje u visini jednog koplja, tojest dok ne pobijeli i ne pojača sjaj (blještavilo).

Kada je sunce u zenitu, tojest kada bude na polovini neba dok ne krene ka zapadu.

69 El-Buhari (569).
70 El-Buhari (571).
71 Et-Tirmizi i kaže da je hasenun sahih.

Kada sunce prije zalaska promijeni boju u žutu, a zatim u crvenu, sve dok ne zađe.

U ova tri vremena nije dozvoljeno klanjati farz osim ikindiju toga dana, a dokaz za to su riječi Ukbe ibn Amira: "U tri vremena nam je Allahov Poslanik (a.s.) zabranio da klanjamo i da kopamo svoje mrtve. To su vremena kada sunce izlazi dok se ne popne, kada bude na polovini neba dok ne skrene i kada se nagne ka zapadu, dok ne zađe."[72] Pod riječima "da kopamo" misli se na dženazu-namaz, a ne misli se na ukopavanje, što je po konsenzusu sve uleme.[73]

U ovim vremenima se ne klanja ni dženaza-namaz niti je ispravno naklanjavanje farzova u njima, jer klanjaču je namaz postao obaveza u potpunom vremenu i ne može ga obaviti u krnjavom vremenu.

U ova vremena se ne čini ni sedždetu-tilavet, osim ako je proučen ajet u kome ima sedžda, a i tada je bolje sačekati i obaviti je van tih vremena.

Obavljanje nafila u tim vremenima je mekruh tahrimi.[74]

Druga vrsta: Vrijeme od poslije sabaha do izlaska sunca i od ikindije do blijeđena (žutila) sunca. Obavljanje nafila u ova dva vremena je mekruh tahrimi. Na ovo upućuje predaja koja se prenosi od Vjerovjesnika (a.s.) da je zabranio namaz poslije sabaha dok sunce ne izađe i poslije ikindije dok sunce ne zađe.[75]

نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الصَّلاةِ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَشْرُقَ الشَّمْسُ وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ

Zabrana namaza spomenuta u ovom hadisu nije zbog samog vremena, kao što je slučaj sa tri vremena iz prve vrste i zato se zabrana odnosi samo na nafile.[76]

72 Muslim (831).
73 Šerhul-mun'je 236.
74 Šerhul-mun'je (237).
75 El Buhari (581).
76 Šerhul-mun'je (240).

Također je mekruh klanjati nafile nakon pojave zore, osim dva rekata sabahskog sunneta, zbog riječi Hafse (r.a.): "Nakon pojave zore Allahov Poslanik (a.s.) nije klanjao ništa drugo osim dva kratka rekata."[77]

Od Ibn Amra (r.a.) se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

لا صَلاةَ بَعْدَ الْفَجْرِ إِلاّ سَجْدَتَيْنِ

Nema namaza poslije zore osim dvije sedžde (dva rekata).[78]

A u drugoj predaji:

لا صَلاةَ بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلاّ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ

Nema namaza nakon pojave zore osim dva rekata sabaha.[79]

Ako bi neko klanjao dva rekata, smatrajući da se zora nije pojavila, zatim se ispostavilo da se ona ipak pojavila, ta dva rekata zamjenjuju sabahski sunnet, jer se sunneti obavljaju s općim nijetom bez potrebe da se precizira koji sunnet se klanja.

Ali, ako bi klanjao dva rekata, sumnjajući da se zora pojavila, ta dva rekata mu neće moći zamijeniti sabahski sunnet, jer ne sumnja u postojanje noći, a sumnja u pojavu zore, i ono što je sigurno (čvrsto ubjeđenje) ne može se poništiti onim u što se sumnja. (Ubjeđenje se ne otklanja sumnjom.)[80]

Ako bi sunce izašlo dok on još klanja sabah, namaz će mu biti pokvaren zbog nastupanja krnjavog vremena, a ako bi zašlo sunce, a on još uvijek klanja ikindiju, namaz mu nije pokvaren, jer je on ikindiju počeo u krnjavom vremenu, a to je period sunčevog blijedila. Zalaskom sunca je nastupilo potpuno vrijeme.

Ebu Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الصُّبْحِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الصُّبْحَ وَمَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الْعَصْرَ

77 Muslim (723).

78 Ebu Davud, Et-Tirmizi i Ibn Madže.

79 Abdurrezak i Ed-Darekutni.

80 Šerhul-mun'je (246).

Ko stigne klanjati od sabaha jedan rekat prije izlaska sunca, sustigao je sabah, a ko stigne klanjati jedan ikindijski rekat prije zalaska sunca, stigao je ikindiju.[81]

Pošto je došlo do kontradikcije između ovog i hadisa koji govore o zabrani namaza u ovim vremenima, mi nećemo potupati po njemu, nego ćemo se vratiti analogiji. Nezamislivo je da ikindijsko vrijeme do zalaska sunca bude povod za obaveznost ikindije onome ko je primio islam ili postao punoljetan u tom vremenu, a da nije ispravno klanjati je u to vrijeme.

Ezan

Definicija ezana

Ezan filološki znači oglas.

Uzvišeni je rekao:

> ***I proglas kod Allaha i Njegova Poslanika ljudima na dan velikog hadždža.***[82]

Ezan terminološki znači oglas o namaskom vremenu određenim riječima.

Šerijatsko-pravna utemeljenost ezana

Ezan je propisan nakon Hidžre, kao što kaže Abdullah ibn Omer: “Muslimani su se, nakon dolaska u Medinu, skupljali i iščekivali namaz, pa su jedan dan razgovarali o tome. Neki su rekli: ‘Uzmite zvono, kao kod kršćana’. Drugi rekoše: ‘Ne, nego rog, kao kod židova.’ Omer je onda rekao: ‘Zašto ne biste poslali nekog čovjeka da poziva na namaz?’ Allahov Poslanik (a.s.) je rekao:

يَا بِلالُ قُمْ فَنَادِ بِالصَّلاةِ

Ustani Bilale i pozovi na namaz.”

81 El Buhari (579).

82 Et-Tevbe, 3.

Ne misli se u ovom pozivu na poznati ezan nego na obavijest ljudima o početku namaza.

Poslije toga je propisan poznati ezan, a nakon što ga je Abdullah b. Zejd sanjao. Ovaj ashab kaže: "Sanjao sam čovjeka obučenog u zeleno kako nosi zvono pa sam mu rekao: O Allahov robe, prodaj mi to zvono. On me upita: 'Šta će ti ono?' Rekao sam: Da pomoću njega pozivam na namaz. On reče: 'Hoćeš li da te uputim na ono što je bolje od njega?' Pitao sam šta je to. On reče: 'Da kažeš: *Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber. Ešhedu en la ilahe illellah, Ešhedu en la ilahe illellah. Ešhedu enne Muhameden resulullah, Ešhedu enne Muhameden resulullah. Hajje 'ales-salah, Hajje 'ales-sallah. Hajje 'alel-felah, Hajje 'alel-felah. Allahu ekber, Allahu ekber. La ilahe illellah.*" Zatim je Abdullah b. Zejd otišao kod Allahovog Poslanika (a.s.) i obavijestio ga o svome snu. Poslanik (a.s.) je rekao:

إِنَّ صَاحِبَكُمْ قَدْ رَأَى رُؤْيَا فَاخْرُجْ مَعَ بِلالٍ إِلَى الْمَسْجِدِ فَأَلْقِهَا عَلَيْهِ وَلْيُنَادِ بِلالٌ فَإِنَّهُ أَنْدَى صَوْتًا مِنْكَ

Vaš prijatelj je usnio san. Idi sa Bilalom u džamiju i kaži mu ga. Neka Bilal uči, jer on ima jači glas od tebe.

Abdullah b. Zejd kaže: "Izašao sam sa Bilalom do džamije i rekao sam mu te riječi i on ih je proučio. To je čuo Omer b. El-Hattab pa je istrčao govoreći: 'O Allahov Poslaniče, tako mi Allaha, ja sam to isto sanjao'".[83]

Tretiranje ezana i ikameta

Ezan i ikamet su sunnet za pet dnevnih namaza, kod njihovog obavljanja na vrijeme ili naklanjavanja, na putu ili kod kuće, u džematu ili pojedinačno, samo za muškarce. Mekruh su za žene, na osnovu riječi Ibn Omera: "Ezan i ikamet nisu obavezni za žene".[84] To je i zbog toga što je stanje žena u osnovi vezano za stid i oprez.

83 Ahmed, Ibn Madže, Ebu Davud, Et-Tirmizi i Ibn Huzejme.

84 El-Bejheki.

Ne uči se ezan za bajram-namaz, niti za namaz prilikom pomračenja sunca. Dokaz za to su riječi Džabira b. Semure (r.a.): "Klanjao sam sa Allahovim Poslanikom više puta bez ezana i ikameta".[85] I Abdullah b. Amr b. el-As je rekao: "Kada je bilo pomračenje sunca za vrijeme Allahovog Poslanika pozvani smo na namaz riječima *es-salatu džami'ah (namaz će se obaviti zajednički)*".[86]

Ne uči se ezan ni za vitr-namaz, jer je onaj za jaciju obavijest o nastupanju njegovog vremena, kao što se ne uči ni za nafile, jer one idu uz farzove.

Ako osoba klanja u svojoj kući, u svome mjestu, dozvoljeno joj je da izostavi ezan i ikamet, jer se prenosi da je Ibn Mesud klanjao sa svojim prijateljima u svojoj kući bez ezana i ikameta i rekao je: "Ikamet mjesta je dovoljan."[87]

Ako mu prođe namaz, učit će ezan i ikamet, kada ga bude naklanjavao. Imran b. Husajn prenosi da je Allahov Poslanik bio na putu kada su prespavali sabah-namaz i kada ih je probudila sunčeva toplota. Pomjerili su se malo dok se sunce nije podiglo. Zatim je Poslanik (a.s.) naredio mujezinu da prouči ezan, nakon kojeg su klanjali dva rekata prije namaskog farza. Zatim je proučio ikamet, pa su klanjali sabah (sabahski farz).[88]

Ako je više namaza prošlo, učit će se ezan samo za prvi namaz, a ikamet za svaki posebno, na osnovu riječi Ibn Mesuda: "Mušrici su zauzeli Vjerovjesnika (a.s.) na dan Hendeka od četiri namaza, tako da je od noći prošlo koliko je Allah htio. Vjerovjesnik (a.s.) je naredio Bilalu da prouči ezan, zatim je proučio ikamet i klanjao podne. Zatim je proučio ikamet i klanjao ikindiju, onda je proučio ikamet i klanjao akšam, a potom je proučio ikamet i klanjao jaciju."[89]

---

85 Muslim (887).
86 Muslim (910).
87 Et-Taberani u El-Kebiru i Muhamed ibn El-Hasan u Kitabu'l-Asar.
88 Ebu Davud.
89 Ahmed, Et-Tirmizi i En-Nesa'i.

Ako osoba naklanjava u džamiji, neće učiti ezan, jer bi time izazvao zabunu, osim ako bi klanjala sama i učila ezan tako tiho da samo ona čuje.

Vrijedi napomenuti da je naklanjavanje propuštenih namaza u džamiji mekruh, jer je izostavljanje namaza grijeh zato ne treba da se to javno pokazuje.

Kako se uče ezan i ikamet

Na početku se prouči tekbir četiri puta (Allahu ekber). Na slovu "r" kod prvog tekbira treba biti sukun (ekber) ili će ga se spojiti s drugim tekbirom. Tada će na glasu "r" biti vokal "e". Ne može na glasu "r" doći vokal "i", jer poslije njega dolazi riječ "Allah". Ako bi se iza glasa "r" izgovorio vokal "u", to bi bilo u suprotnosti sa sunnetom, jer se u sunnetu navodi sa sukunom, tojest bez vokala.

Lijepo je uljepšavati glas kod učenja ezana, ali se treba kloniti pjevušenja. Nije dozvoljeno mijenjati riječi dodavanjem konsonanata, vokala, dužine ili nečeg sličnog ni na početku niti na kraju.[90]

Kod sabahskog ezana dodaje se poslije *hajje 'alel-felah* (dođi na spas) *Es-salatu hajrun minen-nevm* (Namaz je bolji od spavanja).

Prenosi se od Enesa (r.a.) da je rekao: "Od sunneta je da kada mujezin prouči na sabahskom ezanu *hajje 'alel-felah* (dođi na spas) da poslije prouči *Es-salatu hajrun minen-nevm* (Namaz je bolji od spavanja)."[91]

Tekst ikameta je kao i tekst ezana. Samo se u njemu poslije riječi *"Hajje 'alel-felah"* (Dođi na spas) dodaje *"Kad kametis-salat"* (Namaz je počeo) dva puta.

Na to upućuje predaja od Abdurrahmana b. Lejle, u kojoj kaže: "Obavijestili su me Muhammedovi (a.s.) ashabi da je Abdullah b. Zejd čuo u snu ezan, pa je došao Vjerovjesniku (a.s.) i obavijestio ga

90 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
91 Ibn Huzejme i Ed-Darekutni.

o tome. Poslanik (a.s.) mu je rekao: *Pouči Bilala tome.* Pa je učio ezan svaku rečenicu po dva puta i ikamet svaku rečenicu po dva puta, a sjeo je (između ezana i ikameta)."[92]

Većina učenjaka smatra da se u ikametu svaka rečenica uči samo jednom, osim *"Kad kametis-salat"*. To svoje mišljenje argumentuju predajom od Enesa (r.a.): "Naređeno je Bilalu da ezan uči parno (po dva puta svaku rečenicu), a ikamet neparno (po jednom) osim riječi *kad kametis-salat.*"[93]

Pod pojmom "neparno" se ovdje misli na "neparno" u disanju i glasu, a ne u riječima (izrazima), kako bi se ovaj hadis slagao s ostalim hadisima koji upućuju na to da se ikamet uči po dva puta. Ti hadisi su ispravni (sahih) i prenose se od Bilala i Ebu Mahzure.[94]

Prilikom učenja ezana i ikameta, okreće se prema Kibli, jer se to okretanje spominje u nekim predajama Abdullah b. Zejdova hadisa.

Mujezin će okrenuti svoje lice udesno kod riječi hajje 'ales-salah, a ulijevo kod riječi *hajje 'alel-felah* u ezanu i ikametu, jer se on tim riječima obraća ljudima i zato treba biti okrenut prema njima. Stavit će po jedan prst u uši prilikom učenja ezana, jer tako može glasnije učiti.

Ebu Džuhejfe kaže: "Vidio sam Bilala kako uči ezan i okreće se. Usta je okretao tamo-ovamo, a njegovi su prsti bili u ušima."[95]

U drugoj predaji kaže: "Pratio sam njegova usta kako se okreću tamo-ovamo, desno-lijevo, govoreći *hajje 'ales-salah, hajje 'alel-felah.*"[96]

Mujezinu je mekruh govoriti za vrijeme ezana i ikameta. Ako bi mu neko nazvao selam, neće odgovoriti, jer su ezan i ikamet cijenjen

92 Ibn Ebi Šejbe, Et-Tahavi, El-Bejheki. I njegov lanac prenosilaca je sahih (ispravan).
93 El-Buhari (605).
94 Pogledaj Fethul-kadir, 1/169.
95 Ahmed i Et-Tirmizi i kaže za ovaj hadis hasenun sahih.
96 Muslim.

govor kao hutba, a priča bi pokvarila to uvažavanje. Isto tako, priča bi pokvarila sklad (red) koji je od sunneta.

Mekruh je učiti ezan sjedeći ili jašući, osim putniku zbog poteškoće putovanja.

Učenje ezana stojeći je sunnet prema konsenzusu uleme.

Mekruh je da ezan uči džunup osoba, a nije pokuđeno da ga uči osoba bez abdesta. Ezan džunupa će se ponoviti.

Ezan ne uče žena, pijana osoba, luđak i dijete koje nije svjesno svojih radnji (gajru 'akil), a ako bi ga oni proučili ezan će se ponoviti.

Ezan se uči duže tako što se između rečenica prave pauze (šutnjom), a ikamet će se ubrzati, tojest neće se praviti pauze između rečenica.

Mekruh je spajati ezan i ikamet, osim kod akšama, a i tada se oni odvajaju šutnjom koja traje otprilike onoliko koliko je potrebno da se prouče tri kratka ajeta.[97]

Prenosi se od Džabir b. Semure da je rekao: "Mujezin Allahovog Poslanika bi proučio ezan, zatim bi sačekao, pa kada bi vidio Vjerovjesnika (a.s.) da dolazi počeo bi s ikametom."[98]

Razdvajanje između ezana i ikameta kod ostalih namaza se postiže sunnetima koji su prije farza, za razliku od akšama kod kojeg nema tih sunneta.

Nije dozvoljeno učiti ezan za neki namaz prije nego što nastupi njegovo vrijeme, jer se time obmanjuju ljudi.

Što se tiče ezana kojeg je Bilal učio prije pojave zore, on nije zbog sabah-namaza, nego zbog drugih razloga, kakvi su buđenje spavača, podsjećanje postača na sehur i najava klanjaču skore pojave zore.

Na to upućuje kazivanje Ibn Mesuda (r.a.) da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

97 Šerhul-mun'je, 376.

98 Ahmed i El-Hakim i kaže da je sahih.

لا يَمْنَعَنَّ أَحَدَكُمْ أَوْ أَحَدًا مِنْكُمْ أَذَانُ بِلالٍ مِنْ سَحُورِهِ فَإِنَّهُ يُؤَذِّنُ أَوْ يُنَادِي بِلَيْلٍ لِيَرْجِعَ قَائِمَكُمْ وَلِيُنَبِّهَ نَائِمَكُمْ

Neka nikoga od vas ne sprječava Bilalov ezan od sehura, jer on uči ezan noću da sjedne onaj koji klanja ili ustane (probudi se) onaj koji spava.[99]

Zato nije dovoljan ovaj ezan, koji je bio prije pojave zore, za sabah-namaz nego je potrebno proučiti drugi nakon pojave zore. Abdullah b. Omer (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

إِنَّ بِلالاً يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُنَادِيَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ

Bilal uči ezan noću, pa jedite i pijte dok ne zauči Ibn Ummi Mektum.

Ibn Omer kaže: "A on je bio (Ibn Ummi Mektum) slijep čovjek, i nije učio dok mu se ne kaže: 'Svanulo je, svanulo je.'"[100]

Aiša (r.a.) kaže: "Ne bi učili ezan dok se ne pojavi zora."[101]

Ponavljanje za mujezinom

Ako neko čuje ezan u njegovo vrijeme i u njemu nema greški, a uči ga muškarac koji nije džunup, taj slušalac treba da prestane sa svojim govorom, makar to bilo i učenje Kur'ana i da ponavlja za mujezinom njegove riječi. Kada čuje "hajje 'ales-salah" i "hajje 'alel-felah", reći će: "La havle ve la kuwete illa billah" (nema snage ni moći bez Allaha). Kada čuje na sabahu mujezinove riječi "es-salatu hajrun mine-nevm" (namaz je bolji od spavanja), reći će: "Sadakte ve bererte ve bil-haki natakte" (Istinu si rekao, dobro učinio i istinu zborio) ili "Ma ša'e Allah kane" (Bit će ono što Allah želi).

Ebu Seid el-Hudri prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ

99 El-Buhari (621).
100 El-Buhari (617).
101 Ibn Ebi Šejbe.

Kada čujete ezan, recite isto ono što govori mujezin.[102]

Omer b. el-Hatab (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

إِذَا قَالَ الْمُؤَذِّنُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ فَقَالَ أَحَدُكُمُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ قَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ قَالَ لا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ ثُمَّ قَالَ حَيَّ عَلَى الْفَلاحِ قَالَ لا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ قَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ ثُمَّ قَالَ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ قَالَ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ مِنْ قَلْبِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ

Kada mujezin kaže "Allahu ekber, Allahu ekber" (Allah je najveći, Allah je najveći), neka jedan od vas to ponovi. Zatim kaže "Ešhedu en la ilahe illallah" (Svjedočim da nema drugog božanstva osim Allaha) on to ponovi. Mujezin kaže: "Ešhedu enne Muhammeden resulullah", on to ponovi; pa on kaže "Hajje 'ales-salah", on kaže "La havle ve la kuvvete illa billah"; pa on kaže "Hajje 'alel-felah" on kaže "La havle ve la kuvvete illa billah"; on kaže: "Allahu ekber, Allahu ekber" on to ponovi, pa mujezin kaže "La ilahe illalah", a on to ponovi iz srca, ući će u Džennet.[103]

Nakon toga treba da donese salavat na Vjerovjesnika (a.s.) i da onda prouči ezansku dovu. Abdullah b. Amr prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

إِذَا سَمِعْتُمُ الْمُؤَذِّنَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ ثُمَّ صَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلاةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا ثُمَّ سَلُوا اللَّهَ لِي الْوَسِيلَةَ فَإِنَّهَا مَنْزِلَةٌ فِي الْجَنَّةِ لا تَنْبَغِي إِلاَّ لِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا هُوَ فَمَنْ سَأَلَ لِي الْوَسِيلَةَ حَلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ

Kada čujete mujezina, recite isto ono što on kaže, zatim donesite salavat na mene, jer ko donese na mene jedan salavat Allah će na njega deset. Potom molite Allaha da mi dadne el-vesileh, a to je mjesto u Džennetu i pripast će samo jednom Allahovom robu. Nadam se da ću ja biti taj. Ko bude tražio za mene el- vesileh imat će moje zagovorništvo (šefa'at).[104]

102 El-Buhari (611).
103 Muslim (285).
104 Muslim (384).

Ezansku dovu prenosi Džabir b. Abdullah (r.a.) od Allahovog Poslanika (a.s.):

مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النِّدَاءَ اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلاةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Konakon ezana kaže: "Allahumme rabbe hazihid-da'vetit-tameti, ves-salatil kaimeti, ati muhammedenil-vesilete vel-fedilete, veb'ashu mekamen mahmudenillezi ve'adtehu," zaslužio je moje zagovorništvo (šefa'at) na Sudnjem danu.[105]

U drugoj predaji se dodaje: إِنَّكَ لا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ "Inneke la tuhlifu'l-miad".[106]

Riječi Allahovog Poslanika *kada čujete mujezina, recite isto ono što on govori* dokaz su da je ponavljanje za mujezinom obavezno. Sama forma imperativa u rečenici upućuje na obaveznost, a ovdje uz njega nema nikakvih indicija koje bi ukazale da to nije obavezno. Osim ako se njegove riječi *zatim donesite salavat na mene... i molite Allaha da mi dadne el-vesileh* ne uzmu kao indicije koje bi ukazale na to da to nije obavezno, jer takve riječi koje podstiču na sevap i nagradu se u većini slučajeva upotrebljavaju za mustehab, i zato su neki rekli da je ponavljanje za mujezinom mustehab.[107]

PETI: OKRETANJE PREMA KIBLI

Da je okretanje prema Kibli farz, upućuju riječi Uzvišenog:

> ***Vidimo Mi kako sa žudnjom bacaš pogled prema nebu, i Mi ćemo sigurno učiniti da se okrećeš prema strani koju ti želiš! Okreni zato lice svoje prema Časnom hramu! I ma gdje bili, okrenite lica svoja na tu stranu.***[108]

105 El-Buhari (614).
106 El-Bejheki.
107 Šerhul-mun'je.
108 El-Bekare, 144.

Ko je u Meki dužan je da se okrene prema samoj Kabi, tako da njegovo lice bude okrenuto u tome pravcu. Čak i ako bi klanjao u svojoj kući, treba da klanja tako da, kada bi se uklonili zidovi, njegovo lice bude okrenuto prema jednom dijelu Kabe.

Ko klanja izvan Meke dužan je okrenuti se u njenom pravcu, jer je ova zaduženost postavljena prema mogućnostima.

Kaba je naziv za mjesto na kojem je ona izgrađena, pa ako bi se zidovi prenijeli negdje drugdje i prema njima se okretalo, namaz ne bi bio ispravan.

Ako bi klanjač bio okrenut samo prema El-Hatim-u[109], namaz nije ispravan, jer tvrdnja da je on dio Kabe je potvrđena pojedinačnom predajom (haber ahad), a obaveznost okretanja prema Kibli je potvrđena kur'anskim tekstom. Zato iz predostrožnosti kažemo da ono što je utvrđeno pojedinačnom predajom ne može biti na nivou onoga što je potvrđeno časnim Kur'anom.

Onaj ko nije u stanju da se okrene prema Kibli, klanjat će kako može, jer je zaduženost ustanovljena prema mogućnostima, a pravilo je da se teškoća otklanja,[110] kao kada bi klanjač bio bolestan toliko da se ne može okrenuti prema Kibli, a nema s njim nikoga ko bi ga mogao okrenuti prema njoj. Ili je zdrav i može se okrenuti prema njoj, ali se plaši da bi mu u tom slučaju mogao neprijatelj ili zvijer prići sa druge strane. U takvim situacijama klanjač nije obavezan da se okrene prema Kibli.

Abdullah b. Omer (r.a.) kaže, prilikom opisivanja namaza u strahu (Salatul-havf): "Ako strah bude veći od toga, klanjajte hodajući na nogama ili jašući, okrenuti prema Kibli ili ne."[111]

Obaveznost okretanja prema Kibli spada s onoga ko klanja nafilu jašući, izvan svoga mjesta boravka (putnik), na osnovu hadisa kojeg prenosi Ibn Omer (r.a.) da je Allahov Poslanik (a.s.) klanjao nafilu

109 To je zid uz Kabu, tzv. Ismailov zid. (prim. prev.)
110 Šerhul-mun'je, 219.
111 El-Buhari (4535).

kud god bi se okrenula njegova deva. U drugoj predaji kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je klanjao na svojoj jahalici kuda god bi se ona okrenula, i vitre je klanjao na njoj, ali nije farzove."[112]

Pravac Kible se može odrediti pomoću mihraba u džamijama, a ako njih nema onda pitajući nekog od mještana koji zna pravac, s tim da on bude od onih čije se svjedočenje prihvata. Ne prihvata se kazivanje nevjernika, velikog griješnika (fasik) i malog djeteta zbog toga što se njihovo svjedočenje ne prihvata u vjerskim pitanjima, osim ako bi kod klanjača preovladalo mišljenje da oni govore istinu.

Ako bi klanjač bio u pustinji ili na moru, pomoći će se pri određivanju pravca Kible zvijezdama. Uzvišeni je rekao:

> ***On vam je stvorio zvijezde da se po njima po mraku upravljate, na kopnu i moru. Mi potanko pružamo dokaze ljudima koji razumiju.***[113]

Isto tako, može se pomoći i instrumentima izrađenim za to.

Ako ne pronađe sredstvo za određivanje pravca, potrudit će se da ga odredi i klanjat će prema strani koju smatra pravcem Kible. Ako bi nakon namaza saznao da je pogriješio u svom određivanju (idžtihadu), neće ponavljati namaz, jer je uradio što je bilo u njegovoj mogućnosti.[114]

Mu'az b. Džebel kaže: "Klanjali smo s Allahovim Poslanikom (a.s.) jednog oblačnog dana na putovanju i nismo dobro odredili pravac Kible. Kada je Poslanik (a.s.) završio namaz i predao selam, sunce se ukazalo pa smo rekli: 'Allahov Poslaniče, nismo klanjali prema Kibli.' On je odgovorio:

قَدْ رُفِعَتْ صَلاتُكُمْ بِحَقِّهَا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ

Vaš namaz je potpun, uzdignut Allahu (dž.š.)'"[115]

112 Muslim (700).
113 El-En'am, 97.
114 Šerhul-mun'je (221).
115 Et-Teberani u El-Evsatu.

Ako bi klanjač u toku namaza saznao da je pogriješio, okrenut će se prema Kibli i neće prekidati namaz. Abdullah b. Omer kaže: "Dok su ljudi u Kuba'u[116] bili na sabah-namazu došao im je čovjek i rekao: 'Ove noći Allahovom Poslaniku je objavljen Kur'an i naređeno mu je da se okrene prema Kabi.' I oni su se okrenuli. Prije toga njihova lica su bila okrenuta prema Šamu,[117] pa su se okrenuli prema Kabi.[118]

Ako bi klanjač pokušao odrediti pravac Kible i odabrao jednu stranu, zatim je napustio, pa klanjao prema drugoj, namaz mu neće biti ispravan, čak kada bi i saznao kasnije da je pogodio pravac Kible. To je zato jer je obavezan da se okrene prema strani koju je odredio nakon procjene (idždihada), a on ju je napustio i zato je njegov namaz neispravan. A to što je u drugom slučaju klanjao prema Kibli, što je u osnovi farz, tretira se kao da je klanjao prema Kabi prije nego što je naređeno da se okreće prema njoj. Nakon toga, naređeno mu je okretanje prema Kabi i obavezan je ponovno klanjati taj namaz, jer je ispustio ono što je u tom trenutku bio obavezan učiniti.

Ako klanjač ne zna gdje je Kibla, a počeo je klanjati namaz i učinio je to bez istraživanja i pitanja, namaz mu nije ispravan, jer je istraživanje (idžtihad) za njega farz, a on ga je ostavio i zato je dužan ponoviti taj namaz. Nije pogriješio ako sazna da je pogodio pravac Kible, zbog toga što je postigao ono zbog čega je istraživanje (idžtihad) naređeno, jer istraživanje nije samo sebi cilj nego je naređeno zbog onog što je ostvareno. Za razliku od prethodne situacije, gdje je ostavio pravac do kojeg je došao istraživanjem, proizlazi da on smatra kako je njegov namaz pokvaren, pa je ispalo kao da je klanjao u odjeći koju smatra nečistom, a zatim se ispostavilo da je čista; ili da je klanjao smatrajući da vrijeme namaza još nije

116 Mjesto pored Medine.

117 Širi prostor koji obuhvata današnju Siriju sa okolinom, tj. suprotno od pravca Meke.

118 El-Buhari (403).

nastupilo, ili da on nema abdesta a zatim se ispostavilo suprotno tome. Namaz u svim ovim situacijama nije ispravan.[119]

Ako bi jedna grupa istraživala i razišla se u pitanju pravca Kible; ako klanjaju pojedinačno, namaz svih će biti ispravan, a ako bi klanjali u džematu neće onog ko ima drukčije mišljenje od svog imama pod uslovom da on u toku namaza bude svjestan te razlike. Od Džabira se prenosi da je rekao: "Klanjali smo s Allahovim Poslanikom (a.s.) na putovanju i prekrili su nas oblaci. Istraživali smo pravac kible i razišli se u tome pa je svako klanjao posebno. Svako od nas je stavio crte ispred sebe da bismo znali naš položaj. Spomenuli smo to Vjerovjesniku (a.s.) i nije nam naredio da ponovimo namaz.[120]

Ko klanja na brodu mora se okrenuti prema Kibli, ako je u mogućnosti i nije dozvoljeno da klanja kako god se okrene brod, nego se mora okrenuti prema Kibli, kad god se brod okrene jer je to moguće bez poteškoća, a zaduženost je prema mogućnostima.[121]

Ako bi slijepac istraživao pravac Kible pa počeo namaz u odabranom pravcu, a zatim mu prišao neki čovjek i okrenuo ga prema Kibli, nije dozvoljeno tom čovjeku da pristupi i klanja za slijepcem, jer on smatra da je njegov imam (slijepac) pogriješio na početku namaza i svoj namaz je nadgradio na neispravnosti.[122]

ŠESTI: ODLUKA (NIJJET)

Pod namaskim nijjetom se misli na čvrstu želju za stupanjem u namaz.

Uslovi za ispravnost nijjeta su:

1. Islam, jer nijjet nevjernika za ibadet nije ispravan.

119 Šerhul-mun'je (222).
120 Prenosi ga El-Hakim i u njegovom senedu (lancu prenosilaca) ima slabosti.
121 Šerhul-mun'je (225).
122 Reddul-muhtar 1/291.

2. Poznavanje onoga što se nijeti, tojest da osoba zna koji namaz klanja tako da, ako bi bila upitana šta klanja, može odgovoriti spontano.

3. Da ne bude između nijjeta i početnog tekbira u namazu nešto strano, što ne priliči namazu: jelo, piće ili običan govor, jer ovo kvari namaz, pa i njegov nijjet. Što se tiče odlaska na namaz ili uzimanja abdesta, oni se ne smatraju stranim. Ako bi čovjek izašao iz svoje kuće sa željom da klanja namaz u džematu, pa kada stigne na mjesto obavljanja namaza izgovori početni tekbir, a ne sjeti se nijjeta - namaz mu je ispravan.[123]

Nijjet nije ispravan ako bi ga čovjek učinio nakon prvog (početnog) tekbira i stupanja u namaz, jer dio koji prethodi nijjetu nije ibadet, a namaz je ibadet koji se ne može parčati.

Bolje je i sigurnije da nijjet bude istovremeno sa početnim tekbirom, kao što je mišljenje šafijskog mezheba, da bi se izbjeglo razilaženje u tom pitanju.[124]

Za nafile je dovoljan opći nijet za namaz i nije uslov preciziranje te nafile (da je to sabahski sunnet, naprimjer, ili teravijski), jer opis sunneta se postiže samim klanjanjem, kako je to Poslanik (a.s.) radio. Isto tako, pritvrđeni sunneti se preciziraju njegovim riječima, kao što su:

مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يُصَلِّي لِلَّهِ كُلَّ يَوْمٍ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً تَطَوُّعًا غَيْرَ فَرِيضَةٍ إِلاَّ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

Nema nijednog (Allahova) roba muslimana koji svaki dan klanja Uzvišenom Allahu dvanaest rekata nafile, pored farzova, a da mu neće Allah sagraditi kuću u Džennetu.[125]

Ovdje je Allah vezao obećanje nagrade za opće obavljanje namaza nafila (tj. nije ih precizirao).

123 Reddul-muhtar 1/279.
124 Šerhul-mun'je, 255.
125 Muslim (728).

Kod namaza koji ne spadaju u nafile klanjač je obavezan da precizira koji će klanjati, pa ako želi vitre zanijetiti učinit će to. Isto tako će učiniti i za džumu, bajram i sve farzove i vadžib namaze, kao što je i namaz za koji se zarekao da će klanjati ili naklanjavani namaz koga je počeo pa pokvario. Pod pojmom namaz podrazumijevaju se i nafile i drugi namazi, a nafila se može klanjati u svim vremenima u kojima se klanjaju drugi namazi, i zato se taj namaz mora razlikovati od nafile. Ti drugi namazi su mnogobrojni i raznovrsni i mogu se razlučiti samo kategoričkim određivanjem. Klanjač mora odrediti farz koji klanja, jer nijet za opći farz obuhvata sve propisane farzove i zato nije ispravan ako se ne odredi podne ili ikindija, naprimjer, kako bi se razlikovao farz kojeg se želi klanjati od drugog.

Ako bi se čovjek odlučio da klanja farz tog vremena, a vrijeme tog namaza još nije izašlo, to mu je dovoljno, čak ako bi i imao propušteni namaz, jer propušteni ne može doći na mjesto trenutnog namaza, ako je zanijetio farz tog vremena.

Kod dženaze namaza nijeti se namaz u ime Allaha i dova za tog mejita, jer se tako ovaj namaz razlikuje od ostalih.[126]

Dovoljno je donošenje nijeta na početku namaza i nije obavezno ga ponavljati tokom čitavog namaza, jer bi u tome bila poteškoća.

Ako bi klanjač zanijetio farz i počeo ga klanjati, a onda pomislio da je to nafila i upotpunio ga elementima nafile, brojat će se kao farz kojeg je zanijetio na početku.

Ako bi klanjač počeo neki namaz, dozvoljeno je da promijeni nijet za drugi, pod uslovom da promjenu nijeta prati postupak. Ako bi neko zanijetio i počeo klanjati nafilu, zatim ponovo donio tekbir i zanijetio farz, brojat će mu se da klanja farz.

Ako bi klanjao jedan rekat podnevskog namaza, zatim zanijetio i izgovorio tekbir za ikindiju ili nafilu, podne će biti pokvareno, a brojat će se ono za što se odlučio i učinio tekbir, tojest ikindija ili nafila.

126 Šerhul-mun'je, 249.

Ako bi neko počeo klanjati farz namaz sam, a zatim izgovorio tekbir za slijeđenje imama u namazu, broji mu se da je počeo ono što je zanijetio za imamom, a odbacuje se ono što je klanjao sam, jer se namaz za imamom razlikuje od pojedinačnog namaza po obaveznosti slijeđenja imama i većeg sevapa (nagrade).[127]

Nije uslov da se nijeti i broj rekata. Ako bi neko zanijetio podne-namaz pet rekata, naprimjer, a završio namaz nakon četvrtog, namaz je ispravan i poništava se nijet petog rekata, kao što nije uslov da se nijeti okretanje prema Kibli.

Kod naklanjavanja je potrebno određivanje namaza. Ako bi neko imao puno propuštenih namaza, pa bio zauzet naklanjavanjem, potrebno je da odredi namaz koji naklanjava. Zanijetit će podne određenog dana, ili ikindiju tog dana, ili posljednje podne koje je dužan klanjati, a nije ga klanjao, ili posljednju ikindiju koju je trebao klanjati, a nije je klanjao itd.[128]

Imam nijeti kao da klanja sam i nema potrebe da nijeti predvođenje drugih. Čak, ako bi zanijetio da neće nikoga predvoditi, a kasnije neko došao i pristupio za njim, namaz je ispravan.[129]

Ako imam predvodi žene, mora odlučiti na početku namaza da će to učiniti. Njihovo pristajanje u namazu za njim nije ispravno ako on nije odlučio da će njih predvoditi ili općenito svakog ko pristupi za njim. To je zbog toga što postoji mogućnost da žena pokvari namaz imamu, ako prođe ispred njega i to je njemu šteta. Zato se on ne može natjerati na to osim ako sam pristane.

Onaj koji klanja za imamom treba se za to i odlučiti. Nije dovoljno da samo odluči klanjati farz, nego i da će slijediti imama. Ako bi imamov namaz bio pokvaren, automatski će i njegov biti pokvaren i zato mora doći do njegovog dobrovoljnog preuzimanja obaveze.[130]

127 Šerhul-mun'je, 250.
128 El-fetava el-hindijjeh.
129 El-fetava el-hindijjeh.
130 Vidi: Šerhul-mun'je, 251.

SEDMI: PRVI TEKBIR

Prvi tekbir se još naziva et-tahrime (zabrana), a nazvan je tako jer se njime ulazi u neprikosnovenost namaza (tada klanjaču štošta dozvoljeno postaje zabranjeno, kao jelo, piće, govor i sl.). Prvi tekbir glasi: "Allahu ekber" (Allah je najveći). Allahov Poslanik (a.s.) je rekao:

مِفْتَاحُ الصَّلاَةِ الطُّهُورُ وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ

Ključ namaza je abdest, njegova zabrana je tekbir, a njegovo oslobađanje je selam.[131]

Nema (počinjanja) namaza bez tekbira ili nečeg što ga može zamijeniti kao što su riječi *Allahu edžellu* ili *Allahu 'azamu* i sl.

Izgovaranje sintagme "Allahu ekber" je vadžib, jer se ona prenosi od Poslanika (a.s.). Ko počne namaz nečim drugim, njoj sličnim izrazima, izvršio je farz (obavezu), ali je učinio mekruh tahrimi zbog (izostavljanja) vadžiba.

Ne smatra se da je stupio u namaz onaj koji otegne "be" u riječi "ekber", od čega ona postane "ekbar". Ako bi to proučio u toku namaza, namaz će biti pokvaren, jer se gubi pravo i dobija pogrešno značenje.

Isti je slučaj i kod otezanja hemzeta u riječi "Allah", kada ova riječ postane "Aallah".[132] Tako je u riječima Uzvišenog:

"EAllahu ezine lekum..." (Da li vam je Allah dozvolio...?)[133]

Tada tekbir iz izjavne prelazi u upitnu rečenicu.

Ako bi onaj koji klanja za imamom počeo namaz s imamom i izgovorio tekbir istovremeno s njim, ali ga završio prije, njegov početak namaza ne bi bio ispravan, jer je tekbir, koji je farz, završio prije imama.[134]

131 Ahmed, Ebu Davud i Et-Tirmizi od Alije (r.a.), a on ga pripisuje Poslaniku (a.s.).
132 Tada bi značenje tekbira bilo: Da li je Allah najveći? (prim. prev.)
133 Junus, 59.
134 Šerhul-mun'je, 260.

Uvjetuje se ispravnost prvog tekbira time da bude izgovoren za vrijeme stajanja (kijama). Ako bi klanjač pristupao namazu u džematu u trenutku kada imam bude na ruku'u, a on (klanjač) izgovorio "Allahu" na kijamu (u stojećem položaju), a "ekber" završio na ruku'u, njegovo pristupanje u namaz ne bi bilo ispravno.[135]

OSMI: STAJANJE (KIJAM)

Stajanje (kijam) obavezno traje onoliko koliko je potrebno za učenje (kiraet) u obaveznim (farz i vadžib) namazima. To se zaključuje na osnovu hadisa Imran b. Husajna (r.a.), koji kaže: "Imao sam hemoroide, pa sam pitao Vjerovjesnika (a.s.) o namazu i on mi je rekao:

صَلِّ قائِمًا فإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فقَاعِدًا فإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فعَلَى جَنْبٍ

Klanjaj stojeći, a ako ne možeš onda sjedeći, a ako ne možeš onda ležeći na strani."[136]

U drugoj predaji dodaje:

فإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَمُسْتَلْقِياً لا يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا

Ako ne možeš, onda ležeći. Allah nikoga ne opterećuje preko njegovih mogućnosti.[137]

Stajanje (kijam) nije obavezno u dobrovoljnim namazima, nego ih je dozvoljeno klanjati sjedeći, bez ikakva razloga. To se zaključuje na osnovu hadisa Imran b. Husajna, koji kaže: "Pitao sam Allahova Poslanika o namazu sjedeći, pa je odgovorio:

مَنْ صَلَّى قائِمًا فهُوَ أَفْضَلُ وَمَنْ صَلَّى قاعِدًا فلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ وَمَنْ صَلَّى نَائِمًا فلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَاعِدِ

135 Šerhul-mun'je, 260.
136 El-Buhari (1117).
137 En-Nesa'i.

Ko klanja stojeći to je bolje, a ko klanja sjedeći ima pola nagrade onog koji klanja stojeći. Ko klanja ležeći ima pola nagrade onog koji klanja sjedeći.[138]

En-Nevevi kaže: "To je kod nafila, a kod farzova nije dozvoljeno klanjanje sjedeći, ako je osoba u stanju da klanja stojeći. Ovo je po konsenzusu svih učenjaka, a ako osoba nije u stanju, onda se nagrada ništa ne umanjuje."[139] Na ovo upućuje hadis kojeg prenosi Ebu Musa (r.a.):

إِذَا مَرِضَ الْعَبْدُ أَوْ سَافَرَ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ مَا كَانَ يَعْمَلُ مُقِيمًا صَحِيحًا

Ako se Allahov rob razboli ili bude putnik, upisuju mu se sevapi kao kada je radio zdrav i kod kuće.[140]

Sabahski sunnet je izuzetak iz ovog pravila i on se ne može klanjati sjedeći bez razloga, zbog svoje pritvrđenosti (važnosti). Od Aiše (r.a.) se prenosi da Vjerovjesnik (a.s.) nijednu nafilu nije više čuvao kao sabahski sunnet.[141] Od nje se prenosi da je on rekao:

رَكْعَتَا الْفَجْرِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

Dva rekata prije sabahskog farza su bolja od dunjaluka i onoga što je na njemu.[142]

O njemu je, također, rekao:

لاَ تَدَعُوهُمَا وَإِنْ طَرَدَتْكُمُ الْخَيْلُ

Klanjajte ga čak i ako bi vas konji potjerali.[143]

Potpuni kijam je uspravno stajanje. Ako bi se klanjač malo nagnuo, tako da njegove ruke ne dosežu koljena, tretirat će se da je na kijamu. Mekruh je bez razloga stajati na jednoj nozi u namazu.[144]

138 El-Buhari (1116).
139 Vidi Nasbur-rajeh.
140 El-Buhari (2996).
141 Muslim (725).
142 Muslim (725).
143 Ebu Davud.
144 Reddul-muhtar 1/299.

Ako bi klanjač bio u stanju da stoji, a da ne može činiti sedždu, bolje je da napusti stajanje i da klanja sjedeći, jer stajanje je sredstvo za sedždu i ono nije samo po sebi ibadet. Ako ne može da obavi cilj (sedžda), onda spada i sredstvo.

Isto će postupiti i onaj u koga prokrvari rana, ako bi činio sedždu. On će klanjati sjedeći i naginjati se (umjesto padanja na sedždu), jer bi činenjem sedžde izgubio abdest. Naginjanje u ovom slučaju zamjenjuje sedždu.[145]

Ako bi odlaskom u džamiju radi klanjanja u džematu čovjek izgubio snagu, pa ne bi mogao klanjati stojeći, ostat će u kući i klanjati stojeći. Stajanje je farz i nije dozvoljeno ga ostaviti radi džemata, koji je sunnet muekkedeh (pritvrđeni sunet).

Nije dozvoljeno ostavljanje kijama onome koji ga može izvršiti, makar i s određenim vidom poteškoće, koja neće dostići stepen jakog bola, niti strah od povećanja bolesti ili kašnjenja ozdravljenja. Ako može obaviti kijam, oslanjajući se na nešto, dužan je to učiniti. Ako je u stanju da obavi dio kijama, obavezan je postupiti po mogućnostima. Ako bi bio u stanju da stoji samo onoliko vremena koliko je potrebno za početni tekbir, dužan ga je izgovoriti stojeći, a zatim sjesti.[146]

Ako bi klanjač bio u situaciji da stojeći ne može učiti, a sjedeći može, ostavit će stajanje, klanjat će sjedeći i učiti. Ali, ako bi bio u stanju da uči jedan dio stojeći, obavezan je ustati i učiti koliko može (a zatim sjesti).[147]

Ako bi klanjač počeo dobrovoljni namaz stojeći, pa ga snašli umor i nemoć, nema smetnji da se oslone na štap ili zid ili da sjedne. Mekruh je da se oslanja bez potrebe, jer je to ružan postupak.

Dozvoljeno je da klanjač i bez razloga sjedne u dobrovoljnom namazu, nakon što ga je počeo stojeći, jer on može na početku da

145 Reddul-muhtar 1/299.
146 Šerhul-mun'je, 261.
147 Šerhul-mun'je, 261.

bira da li će ga obavljati stojeći ili sjedeći, pa mu ta mogućnost izbora ostaje tokom čitavog namaza.[148]

Ako počne dobrovoljni namaz sjedeći, zatim ustane i upotpuni ga stojeći, namaz mu je ispravan. Prenosi se od Vjerovjesnika (a.s.) da je tako radio. Aiša (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) klanjao sjedeći i učio je sjedeći, pa kada bi ostalo od učenja otprilike tridesetak ili četrdeset ajeta, ustao bi i proučio ih stojeći. Zatim bi učinio ruku' i sedždu, te bi na drugom rekatu isto tako postupio.[149]

DEVETI: UČENJE (KIRAET)

Učenje u namazu je farz, po mišljenju većine učenjaka. Temelj su riječi Uzvišenog Allaha:

Vi iz Kur'ana učite ono što je lahko.[150]

Učenje je obavezno za vrijeme kijama ili za vrijeme onoga što ga zamjenjuje (naprimjer, u bolesti je to sjedenje) na dva rekata farza i na svakom rekatu vitra i nafile. Naredba u riječima Uzvišenog ***učite iz Kur'ana ono što je lahko*** sama po sebi ne zahtijeva ponavljanje (tojest da se uči na svakom rekatu), ali učenje na drugom rekatu je pridodato uz prvi na osnovu značenja. Allah je izjednačio ta dva rekata u namazu.

Učenje je obavezno na svakom rekatu nafile, jer svaka dva rekata kod nafile su zaseban namaz. Vitr-namazu se dodaju iz predostrožnosti, jer liče nafili po nekim karakteristikama.[151]

Najniži stepen glasnosti kod učenja je da učač izgovara glasove tako da čuje sam sebe u normalnim uslovima, jer govorom se naziva ono što se čuje i razumije. Ako ne bi čuo sam sebe u situaciji kada

148 Šerhul-mun'je, 271.
149 El-Buhari (1119).
150 El-Muzzemil (20).
151 Šerhul-mun'je, 275.

nema nikakve smetnje koja zaprečava čujnost, to se ne bi smatralo učenjem (kiraet).[152]

Obavezno je proučiti na svakom rekatu, najmanje, tri kratka ajeta ili jedan dugi, koji je kao tri kratka, jer se obično ne smatra učačem onaj koji prouči manje od toga. Allah je izazvao nevjernike Kur'anom, sa najkraćom surom u njemu, koja ima tri kratka ajeta, što upućuje na to da se Kur'an razlikuje od drugog govora ovom količinom.[153]

Uslov je da učenje bude na arapskom jeziku, osim ako osoba nije u stanju da tako nauči. Naređeno je učenje Kur'ana, a on je na arapskom jeziku. Prijevod značenja Kur'ana nije doslovni Kur'an, nego se tako naziva u prenesenom smislu.[154]

Namaz je ispravan ako bi na arapskom jeziku proučio nužni dio, potreban za ispravnost namaza, a ostali dio učenja i dova da bude na nekom drugom jeziku.[155]

DESETI: RUKU'
(PREGIBANJE U NAMAZU)

Ruku' u namazu je farz, na osnovu riječi Uzvišenog:

> ***O vjernici činite ruku' i sedždu i obožavajte svoga Gospodara.***[156]

Allahov Poslanik (a.s.) je rekao onome koji nije dobro obavljao svoj namaz:

ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا

Zatim učini ruku' i smiri se na njemu.[157]

152 Šerhul-mun'je, 275.
153 Šerhul-mun'je, 279.
154 Reddul-muhtar, 1/325.
155 Reddul-muhtar, 1/326.
156 El- Hadždž, (77).
157 El-Buhari, 793.

Ruku' se čini tako što će se saviti leđa toliko da se rukama mogu dohvatiti koljena. Potpuni ruku' je u savijanju leđa toliko da glava i stražnji dio (leđa) budu poravnani.[158]

Onaj ko je pognut toliko da tako dostiže stepen ruku'a oborit će glavu, kako bi napravio razliku između ruku'a i kijama.[159]

JEDANAESTI: SEDŽDA

Sedžda je farz koji se obavlja stavljanjem čela i nosa na zemlju, istovremeno sa šakama, koljenima i stopalima. To je propisano na osnovu hadisa od Ibn Abbasa (r.a.), u kojem je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ عَلَى الْجَبْهَةِ وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى أَنْفِهِ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ وَلَا نَكْفِتَ الثِّيَابَ وَالشَّعَرَ

Naređeno mi je da činim sedždu na sedam dijelova (kostiju): čelu, a rukom je pokazao i na svoj nos, dvije šake, dva koljena i krajevima (prstima) nogu. I da ne zavrćemo odjeću i kosu.[160]

Ako bi neko obavio sedždu samo čelom, bez spuštanja nosa na zemlju, bila bi ispravna, ali je učinjen mekruh zbog izostavljanja sunneta kojeg je Poslanik (stalno) praktikovao.

Ebu Humejd es-Sa'idi (r.a.) kaže: "Allahov Poslanik (a.s.), kada je činio sedždu, spuštao je nos i čelo na zemlju, odvajao je ruke od bokova i stavljao šake pored ramena."[161]

Nije dozvoljeno činiti sedždu samo na nosu, osim ako se na čelu ima neka rana. Činjenje sedžde na obrazu ili bradi nije ispravno, makar to neko radio i s razlogom, jer nema teksta koji govori da se sedžda može tako činiti. Ako bi imao razlog zbog kojeg ne može

158 Reddul-muhtar, 1/300.
159 Šerhul-mun'je, 280.
160 El- Buhari, 812.
161 Et-Tirmizi i kaže da je sahih.

učiniti sedždu na čelu ili nosu, klanjač će je učiniti naginjanjem (išaretom).[162]

Dizanje nogu sa zemlje za vrijeme sedžde je mekruh tahrimi.

Sunnet je prste nogu usmjeriti ka Kibli. Ebu Humejd es-Sa'idi (r.a.) kaže, opisujući namaz Allahovog Poslanika (a.s.): "Kada je činio sedždu, stavljao bi ruke niti raširene, niti skupljene, a vrhove nožnih prsta je okretao prema Kibli."[163]

Ako bi se zbog gužve morala činiti sedžda na leđima drugog klanjača, koji klanja isti namaz, namaz je ispravan. Ali, ako bi klanjali različite namaze, to nije dozvoljeno činiti. Ovo se dozvoljava samo zbog gužve i, ako nje nema, to nije dozvoljeno.[164]

Uslov za ispravnost sedžde je da mjesto njenog obavljanja ne bude više od pola podlaktice od mjesta na kojem su stopala. Ako je visina mjesta veća od toga, sedžda nije ispravna, osim ako se ponovi na mjestu odgovarajuće visine.[165]

Ako se sedžda učini na prostirci (dušeku) od vune ili pamuka, ispravna je ako se čelo ustabili i osjeti čvrstoću zemlje. No, ako čelo utone u dušek i ne osjeti čvrstoću zemlje, sedžda nije ispravna.

DVANAESTI: ZADNJE SJEDENJE

Zadnje sjedenje je obavezno da traje u namazu toliko dugo da se može proučiti Et-tešehud na njemu, što je utemeljeno na riječima Allahovog Poslanika (a.s.) u hadisu o tešehudu, kojeg prenosi Ibn Mes'ud:

فَإِذَا قَضَيْتَ هَذَا أَوْ قَالَ فَإِذَا فَعَلْتَ هَذَا فَقَدْ قَضَيْتَ صَلَاتَكَ

162 Šerhul-mun'je, 284.
163 El-Buhari, 828.
164 Šerhul-mun'je, 286.
165 El-Hedijjetul-'ala'ijjeh.

Kada završiš ovo, ili je rekao *Kada uradiš ovo, završio si svoj namaz.*[166]

Ovdje je upotpunjavanje namaza vezano za učenje et-tešehuda (et-tehijjatu) ili sjedenje radi njega. Učenje et-tešehuda nije propisano bez sjedenja, pa je u suštini kraj namaza vezan za zadnje sjedenje.[167]

Ovo su glavni farzovi i uz njih se još dodaje redoslijed: da se kijam obavlja prije ruku‘a, ruku‘ prije sedžde, a sedžda prije posljednjeg sjedenja.

166 Ebu Davud.
167 El-Inajetu alel-hidaje.

NAMASKI VADŽIBI

Vadžib je na stepenu ispod farza, a iznad sunneta i njegovim ostavljanjem namaz se ne kvari.

Ako bi neko namjerno ostavio neki vadžib, dužan je ponoviti namaz, a ako bi ga ostavio iz zaborava, također je dužan ponoviti namaz, osim ako ne učini sehvi sedždu. Namaz je dužan ponoviti u njegovom vremenu ili izvan njega. Ako ne ponovi namaz i ostane ustrajan u tome, bit će veliki griješnik.[168]

Namaskih vadžiba je osamnaest.

Prvi: Učenje Fatihe, na osnovu riječi Poslanika (a.s.):

لا صَلاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

Nema namaza ko ne prouči Fatihu.[169]

Mnogi učenjaci uzimaju ovaj i slične hadise kao dokaz da je učenje Fatihe u namazu farz. A hanefije ovaj i slične hadise tumače tako da se on odnosi na potpunost i cjelokupnost (tojest, nema potpunog namaza), a ne na negaciju ispravnosti, jer hadis ahad, makar bio i autentičan, ima snagu spekulativnog dokaza i njime se ne može uspostaviti farz. I zato su rekli da je učenje Fatihe vadžib. Onaj ko je izostavi griješan je, ali mu namaz nije pokvaren.[170]

Da učenje Fatihe u namazu nije farz govori i činjenica da je Vjerovjesnik (a.s.) nije naredio onome što je pogrešno obavljao svoj namaz, nego mu je rekao:

168 Ed-durul-muhtar, 1/306.
169 El-Buhari, 756.
170 Šerhul-mun'je, 295.

إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاةِ فَكَبِّرْ ثُمَّ اقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ

Kada pođeš na namaz, prouči tekbir, a zatim uči iz Kur'ana ono što ti je lahko (poznato).

Da je učenje Fatihe obavezno, on bi mu je naredio.[171]

Ebu Hurejre (r.a.) kaže: "Rekao mi je Allahov Poslanik (a.s.):

اخْرُجْ فَنَادِ فِي الْمَدِينَةِ أَنَّهُ لا صَلاةَ إِلاّ بِقُرْآنٍ وَلَوْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَمَا زَادَ

Izađi i objavi u Medini da nema namaza bez Kur'ana, makar samog početka Kur'ana (El-Fatiha) ili više."[172]

Drugi: Obaveznost učenja na prva dva rekata kod farz-namaza

To je vadžib stoga što je Vjerovjesnik (a.s.) to stalno praktikovao i nikada nije ostavljao.

Treći: Učenje sure ili nekoliko ajeta, uz Fatihu, na prva dva rekata kod farzova, na svim rekatima vitre namaza i nafila, zbog ustrajnosti Muhammeda (a.s.) u tome.

Ebu Katade (r.a.) kaže: "Vjerovjesnik (a.s.) je učio na prva dva rekata podne po Fatihu i suru. Odužívao je na prvom, a skratio na drugom rekatu. Ponekad smo i čuli ajete. I na ikindiji je učio Fatihu i po suru. Dugo bi učio na prvom rekatu sabaha, a na drugom bi skratio."[173]

Ubade b. Es-Samit (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

لا صَلاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِأُمِّ الْقُرْآنِ فَصَاعِدًا

Nema namaza ko ne prouči Umul Kur'an (Fatiha), pa i više.[174]

On također prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

لا صَلاةَ إِلاّ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَ آيَتَيْنِ مَعَهَا

171 El-Buhari, 757.
172 Ebu Davud.
173 El-Buhari, 759.
174 Muslim, 394.

Nema namaza bez Fatihe i dva ajeta s njom.[175]

Ebu Seid (r.a.) prenosi hadis i veže ga za Poslanika (a.s.):

مِفْتَاحُ الصَّلاةِ الطُّهُورُ وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ وَلا صَلاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِالْحَمْدُ وَسُورَةٍ فِي فَرِيضَةٍ أَوْ غَيْرِهَا

Ključ namaza je abdest, njegova zabrana je tekbir, a oslobađanje selam. I nema namaza ko ne prouči el-hamd (Fatihu) i suru na farzu ili drugom namazu.[176]

Ako bi neko uz Fatihu dodao i suru na dva zadnja rekata u farza, učinio bi mekruh-tenzihi, jer je to oprečno sunnetu.[177]

Ako bi ostavio suru na jednom akšamskom rekatu ili na prva dva rekata jacije, naprimjer, proučit će je s Fatihom naglas na zadnja dva rekata, jer je spajanje između učenja naglas i njegove suprotnosti (tj. u sebi) na jednom rekatu ružno.

A ako bi ostavio Fatihu, neće je ponavljati na zadnja dva rekata, ali će učiniti sehvi sedždu.[178]

Četvrti: Učenje Fatihe prije sure ili ajeta, jer je Poslanik (a.s.) uvijek tako radio.

Peti: Neponavljanje Fatihe prije sure, (tojest njeno učenje jedanput) kako se ne bi odgodio vadžib, a to je učenje sure.

Šesti: Pridržavanje redoslijeda sedždi, a to je da učini drugu sedždu na svakom rekatu poslije prve, a prije nego što pријеđe na druge namaske radnje.

Sedmi: Činjenje sedžde na nosu zajedno sa čelom i stavljanje šaka i koljena na zemlju, kao što je rečeno u opisu sedžde.

Osmi: Vraćanje sa ruku'a i sjedenje između dvije sedžde, zbog ustrajnosti Muhammeda (a.s.) u tome. Osim toga, on ih je i naredio čovjeku koji je loše obavljao svoj namaz, kada je rekao:

175 Et-Taberani u Evsatu.

176 Et-Tirmizi.

177 Reddu'l-muhtar, 1/308.

178 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 49.

ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْدِلَ قَائِمًا .... ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا

Zatim se vrati (digni sa ruku'a) dok se potpuno ne uspraviš... zatim se podigni dok se ne smiriš u sjedećem položaju...[179] kao što će doći pojašnjenje.

Od Ebu Jusufa se prenosi da je ovo dvoje (vraćanje sa ruku'a i sjedenja) farz.

Deveti: Smirenost na ruku'u, sedždi, na stajanju poslije ruku'a i sjedenju između dvije sedžde.

Ebu Hurejre (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) ušao u džamiju. Iza njega je ušao neki čovjek, klanjao i poselamio Vjerovjesnika (a.s.). On mu je odgovorio na selam i rekao:

ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ

Vrati se i klanjaj, jer nisi klanjao.

Tako je bilo tri puta, pa je čovjek rekao: "Tako ti Onoga Koji te je poslao s istinom, ja ne znam bolje, zato me poduči!" Poslanik mu je rekao:

إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاةِ فَكَبِّرْ ثُمَّ اقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْدِلَ قَائِمًا ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا وَافْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلاتِكَ كُلِّهَا

Kada pođeš na namaz, izgovori tekbir (Allahu ekber), zatim uči iz Kur'ana ono što ti je lahko, zatim obavi ruku' i smiri se na njemu. S njega se vrati dok se potpuno ne uspraviš, a onda učini sedždu i smiri se na njoj. Potom se vrati dok se ne smiriš u sjedećem položaju i tako radi u čitavom namazu.[180]

U drugoj predaji se dodaje:

فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ فَقَدْ تَمَّتْ صَلاتُكَ وَإِنِ انْتَقَصْتَ مِنْهُ شَيْئًا انْتَقَصْتَ مِنْ صَلاتِكَ

179 El-Buhari, 757.
180 El-Buhari, 757.

Kada budeš ovo radio, tvoj namaz će biti potpun, a što se umanji od ovoga umanjit će se toliko od tvog namaza.[181]

Ibn Mes'ud prenosi hadis i veže ga za Poslanika (a.s.):

لا تُجْزِئُ صَلاةٌ لأَحَدٍ لا يُقِيمُ فِيهَا ظَهْرَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ

Nije upotpunio namaz čovjek koji ne ispravlja svoja leđa na ruku'u i sedždi.[182]

Vrijedi napomenuti da je smirenost u namazu obavezna (farz) kod trojice imama: Malika, Šafije i Ahmeda, te kod Ebu Jusufa od hanefija.

Deseti: Prvo sjedenje u vremenu koje je dovoljno da se prouči tešehhud i sjedenje koje je nakon sehvi sedžde.

Jedanaesti: Učenje tešehhuda na svakom sjedenju.

Najbolje je da se uči tešehhud koji se prenosi od Ibn Mesuda, jer je to najtačniji hadis o ovom pitanju, kao što je utvrdio Et-Tirmizi.

Abdullah b Mes'ud (r.a.) kaže:

قَالَ كُنَّا إِذَا جَلَسْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصَّلاةِ قُلْنَا السَّلامُ عَلَى جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ السَّلامُ عَلَى فُلانٍ وَفُلانٍ فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلامُ فَإِذَا جَلَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلاةِ فَلْيَقُلِ التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ فَإِذَا قَالَهَا أَصَابَتْ كُلَّ عَبْدٍ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالأَرْضِ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

"Kada smo klanjali za Vjerovjesnikom (a.s.), učili smo: 'Neka je selam na Džibrila i Mikaila. Neka je selam na tog i tog.' Allahov Poslanik (a.s.) se okrenuo prema nama i rekao: *Allah je selam, pa kada neko od vas klanja neka prouči: Ettehijatu lillahi vessalevatu vettajjibatu. Es-selamu 'alejke ejjuhen-nebijju ve rahmetullahi ve berekatuhu, es-selamu 'alejna va 'ala 'ibadillahis-salihin. I ako budete tako učili to će obuhvatiti svakog dobrog Allahovog roba na nebu i na*

181 Ebu Davud i Et-Tirmizi.

182 Prenose ga sastavljači Sunena, a Et-Tirmizi kaže da je sahih.

zemlji. Ešhedu en la ilahe illallah, ve ešhedu enne Muhammeden 'abduhu ve resuluhu."[183]

Dvanaesti: Ustajanje na treći rekat odmah nakon završetka tešehhuda, što je propisano na osnovu onoga što se prenosi od Ibn Mes'uda (r.a.) da je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) me je poučio tešehhudu na sredini namaza i njegovom kraju. Ako je bio u sredini namaza ustao je nakon što završi sa tešehhudom, a ako je bio na kraju, nakon tešehhuda je učio dovu onako kako je Allah želio da on (Poslanik, (a.s.)) uči. Potom je predao selam."[184]

Ebu Ubejde prenosi od Abdullaha b. Mes'uda od njegovog oca da je rekao: "Vjerovjesnik (a.s.) je sjedio nakon dva rekata kao na usijanom kamenju. Pitao sam da li je to trajalo sve dok ne ustane, a on odgovori: 'Na to se misli'."[185]

Ko poslije tešehhuda ostane sjediti onoliko koliko je potrebno da se obavi jedan rukn, a procijenili su učenjaci da je to vrijeme potrebno da se prouči tri puta *subhanallah* ili izgovori *Allahumme salli 'ala Muhammedin ve 'ala ali Muhammed*, tada mora učiniti sehvi sedždu, jer je on sa ruknom (u ovom slučaju je to ustajanje na treći rekat) zakasnio toliko koliko je dovoljno da se on obavi.

Trinaesti: Proučiti dovu na trećem rekatu vitr-namaza prije ruku'a. Najbolje je da se uči jedna od dova koja se prenosi od Poslanika (a.s.)

Četrnaesti: Bajramski tekbiri, a njih ima šest, na svakom rekatu po tri. Svaki tekbir je zasebni vadžib. Uz njih se dodaje i tekbir za ruku', koji je takođe vadžib na drugom rekatu bajram-namaza.

Petnaesti: Imamovo učenje naglas, na sabahu i na prva dva rekata akšama i jacije čak i prilikom naklanjavanja, te na džumi, bajramima, teraviji i vitr-namazu uz ramazan.

183 El-Buhari, 831.
184 Ahmed i Ibn Huzejme.
185 En-Nesa'i.

Onaj ko klanja sam može birati između učenja naglas ili u sebi. Također, onaj koji je prispio na namaz (tj. zakasnio jedan rekat), kada ustane da ga naklanja, može birati između učenja naglas i u sebi. Za onog ko klanja pojedinačno bolje je da uči naglas, kako bi namaz bio u obliku džematskog obavljanja.

Šesnaesti: Da imam i onaj koji klanja pojedinačno uče u sebi na podne, ikindiji i trećem rekatu akšama, te na zadnja dva rekata jacije, u namazu prilikom pomračenja Sunca i Mjeseca i u namazu za kišu.[186]

Sedamnaesti: Obavljanje svakog farza ili vadžiba na njegovom mjestu.

Ako bi završio s učenjem, zatim nesvjesno ostao razmišljati (zašutio) u periodu koji je dovoljan za izgovaranje tri puta *subhanallah*, a nakon toga učinio ruku', mora učiniti sehvi sedždu, jer je odgodio ruku', a on je farz, i nije ga obavio u njegovo vrijeme. Isto je ako bi sjeo prije drugog ili četvrtog rekata.

Ako bi ga obuzela sumnja pa njegovo razmišljanje između dva farza trajalo koliko je potrebno za tri tesbiha, učinit će sehvi sedždu. Isti propis važi i ako bi to bilo između farza i vadžiba, naprimjer, da zakasni s učenjem tešehhuda na prvom sjedenju, kao što rade mnogi ljudi, kada onaj koji prenosi riječi imama (kada je velika gužva i nema ozvučenja) otegne sa tekbirom, a ljudi sjednu ali ne počinju sa učenjem dok on ne zašuti.[187]

Osamnaesti: Izgovaranje selama dva puta, zbog ustrajnosti Poslanika (a.s.) u tome. Ibn Mes'ud (r.a.) prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) selamio na desnu i na lijevu stranu riječima: *Esselamu 'alejkum ve rahmetullah.*[188]

Od ovih riječi obavezno je izgovoriti "es-selamu", bez "'alejkum".

186 Reddul-muhtar 1/315.
187 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
188 Et-Tirmizi i kaže da je hasenun sahih.

U namaz se može prispjeti sve do prvog selama. Ako bi imam završio svoj namaz i izgovorio "es-selamu", a u tom trenutku došao neko i pristupio prije nego što je imam izgovorio "'alejkum", neće se brojati da je ovaj pristupio.

Ovo se ne odnosi na onoga ko je bio zaboravan u namazu, jer se on sehvi-sedždom nakon prvog selama ponovo vraća u namaz.[189]

189 Reddul-muhtar, 1/314.

NAMASKI SUNNETI

U poglavlju o čistoći je rečeno da je sunnet ono što je Vjerovjesnik (a.s.) često radio, ali nije grdio onoga ko to ne prakticira. Onaj ko čini sunnet imat će nagradu, a griješi onaj koji ga izostavlja bez razloga. Neki kažu da osoba koja ostavlja sunnet neminovno srlja u zabludu i zaslužuje ukor.

Ostavljanje sunneta u namazu je mekruh tenzihi i loš postupak. To nije u slučaju ostavljanja iz zaborava.

SUNNETI U NAMAZU

Prvi je dizanje ruku prije početnog tekbira, naporedo sa ušima za muškarce, a naporedo sa ramenima za žene, jer je to čednije za njih, s okretanjem dlanova prema Kibli i ostavljanjem prstiju u njihovom uobičajenom stanju, ni raširene, niti skupljene.

Malik b. Huvejris prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.), kada bi izgovorio tekbir, dizao ruke naspram svojih ušiju.[190]

Va'il ibn Hudžr prenosi da je vidio Vjerovjesnika (a.s.) da je digao ruke kada je stupio u namaz. Izgovorio je tekbir, a Hemam[191] objašnjava da je to bilo naspram ušiju, nakon čega se ogrnuo u svoju odjeću.[192]

190 Muslim, 391.
191 Jedan od prenosilaca. (prim. prev.)
192 Muslim, 401.

Se'id b. Selman kaže: "Ušao je Ebu Hurejre kod nas u džamiju Benu Zurejk i rekao: 'Troje je radio Allahov Poslanik (a.s.), što su ljudi sada ostavili: kada bi ustao da obavi namaz, postupio bi ovako- Ebu Amir je pokazao svojim rukama - i nije rastavljao prste niti bi ih skupljao.'"[193]

Predaje u kojima se navodi da je Poslanik dizao ruke naspram svojih ramena[194] ne kose se s ranije spomenutim. Kada palci budu uporedo sa donjim dijelom ušiju, korijeni šaka će biti uporedo s ramenima ili vrlo blizu. Na to upućuje hadis od Abdul-Džebbar b. Va'ila i od njegovog oca, da je vidio Vjerovjesnika (a.s.), kada je ustao da klanja kako je digao ruke. Bile su mu naspram ramena, a palci naspram ušiju. Zatim je izgovorio tekbir.[195]

Drugi je imamovo izgovaranje tekbira, tesmi'a (semiallahu limen hamideh) i selama onoliko glasno koliko je potrebno da ga čuju klanjači. Ako bi izgovarao glasnije nego što je potrebno, učinio bi mekruh.

Ako bi podigao glas pri izgovaranju početnog tekbira s ciljem melodičnosti ili sticanja divljenja ljudi, a ne radi zikra (spominjanja Allaha), njegov početak nije ispravan. Također, ako bi početnim tekbirom želio samo obavijestiti ljude o svome počinjanju namaza, a ne i veličati Allaha, taj početak kao da i nije veličanje Allaha. Bolje je da zanijeti početni tekbir i obavještavanje.

Za onoga ko prenosi tekbir prilikom gužve, važe isti propisi kao i za imama.

Onaj ko klanja za imamom i ko klanja zasebno, izgovarat će toliko glasno da sam sebe čuje.[196]

Treći je istovremenost početnog tekbira muktedije (klanjača za imamom u džematu) sa tekbirom imama, na osnovu riječi Muhammeda (a.s.):

193 El-Hakim kaže da je sahih (1/234).

194 Muslim, 390.

195 Ebu Davud, u njegovom lancu prenosilaca ima prekid.

196 Reddul-muhtar.

إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا

Imam je određen da bi ga se slijedilo, pa kada izgovori tekbir i vi ga izgovorite.[197]

Ova istovremenost je uvjetovana imamovim poznavanjem situacije, kako ga muktedija ne bi pretekao pri izgovaranju tekbira. Ako bi se to desilo, muktedijino stupanje u namaz nije ispravno.[198]

Zato smatram da je preče uzeti mišljenje dvojice njegovih učenika da tekbir muktedije bude poslije imamovog tekbira.

Četvrti je da muškarac stavi desnu ruku na lijevu ispod pupka, obuhvatajući palcem i malim prstom članak lijeve ruke, a ostale prste desne ruke stavi na lijevu ruku.

Žena će ruke staviti na prsa ispod grudi i neće desnom rukom obuhvatiti lijevu nego će staviti šaku na šaku, jer je to čednije za nju.

Sehl b. Sa'd kaže: "Ljudima je naređivano da muškarac stavlja desnu ruku na svoju lijevu u toku namaza."[199]

Va'il ibn Hudžr prenosi da je vidio Vjerovjesnika (a.s.) da je digao ruke kada je stupao u namaz. Izgovorio je tekbir, a Hemam objašnjava da je to bilo naspram ušiju, zatim se ogrnuo u svoju odjeću, nakon čega je stavio desnu ruku na lijevu.[200]

Kabisa b. Hulb od svog oca prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) nas je predvodio u džematu i obuhvatao je lijevu ruku desnom."[201]

Alija (r.a.) kaže: "Sunnet je staviti ruku na ruku u namazu ispod pupka."[202]

197 El-Buhari, 734.
198 Hašijet-Tahavi ala merakil-felah.
199 El-Buhari.
200 Muslim, 401.
201 Tirmizi kaže da je hasen.
202 Ahmed i Ebu Davud; njegov lanac prenosilaca je diskutabilan.

Va'il b Hudžr kaže: "Vidio sam Vjerovjesnika (a.s.) da je stavio svoju desnu ruku na lijevu u namazu ispod pupka."[203]

Takođe je sunnet svezati ruke nakon ruku'a, ako se tada stoji dugo zbog učenja dova.

Peti je učenje zahvale Allahu nakon prvog tekbira. Ona glasi:

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ تَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

"Subhaneke Allahumme ve bi hamdike tebarekesmuke ve te'ala džedduke ve la ilahe gajruke."

Ako bi se poslije riječi "te'ala džedduke" dodalo "ve dželle senauke" ne smeta, a ako bi to bilo prešućeno neće se od klanjača tražiti da prouči, jer se to ne spominje u poznatim predajama.[204]

Ova dova je izbor određenog broja ashaba, kao što su Omer, Ibn Mes'ud, Enes, Aiša, Osman, Džabir i Ebu Se'id el-Hudri, r.anhum. Omer ju je ponekad naglas izgovarao da bi je ljudi naučili.

To upućuje na to da je ova dova najodabranija i da ju je Poslanik (a.s.) često učio. Ona je njegov posljednji izbor, iako su druge dove sa snažnijim lancem prenosilaca kod učenjaka hadisa. Zato nema smetnje da se uče i druge dove koje se prenose od Poslanika (a.s.), ali je bolje da to bude u nafilama i noćnom namazu.[205]

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) nas je poučavao da namaz počnemo riječima subhaneke...."

I Omer b. el-Hatab nas je poučavao, govoreći: "Allahov Poslanik (a.s.) ju je učio."[206]

Abdet prenosi da je Omer b. el-Hatab naglas izgovarao ove riječi: "Subhaneke Allahume ve bi hamdike ve tebarekesmuke ve te'ala džedduke ve la ilahe gajruke."[207]

---

203 Ibn Ebi Šejbe.

204 Šerhul-mun'je, 302.

205 Šerhul-mun'je, 302.

206 Et-Taberani u El-Evsatu, a u njegovom lancu prenosilaca ima prekid.

207 Muslim, 399.

Ako bi muktedija pristupio u namaz u vrijeme dok imam uči naglas, neće učiti ovu dovu nego će slušati i šutiti, zbog riječi Uzvišenog:

> ***A kada se uči Kur'an, vi ga slušajte, šutite da biste bili pomilovani.***[208]

Šesti je učenje "euze" nakon pohvale Allahu, na osnovu riječi Uzvišenog:

> ***Kada hoćeš da učiš Kur'an, zatraži od Allaha zaštitu od šejtana prokletog.***[209]

Utjecanje Allahu od šejtana na arapskom jeziku glasi: "E'uzu billahi mineš-šejtanir-radžim."

Ovo treba učiti poslije pohvale Allahu, jer se taj redoslijed prenosi od Poslanika (a.s.).

Sedmi je učenje Bismile nakon E'uze na početku svakog rekata. A poželjno ju je učiti između Fatihe i sure.

Sve ovo (pohvala Allahu, E'uza, Bismila) uči se u sebi (tojest imam i onaj koji klanja sam).

Enes b. Malik kaže: "Klanjao sam za Allahovim Poslanikom (a.s.), Ebu Bekrom, Omerom i Osmanom i nisam čuo ni jednog od njih da izgovara naglas Bismillah."[210]

Ovim on želi poreći glasno izgovaranje, a ne samo učenje, na što upućuju njegove riječi u drugoj predaji: "Nisu glasno izgovarali."[211]

Na drugom mjestu kaže: "Allahov Poslanik (a.s.), Ebu Bekr i Omer (r.a.) su učili Bismillah u sebi."[212]

---

208 El-'Araf, 204.
209 En-Nahl, 98.
210 Muslim, 399.
211 En-Nesa'i.
212 Et-Taberani.

Ebu Va'il kaže: "Alija i Abdullah b. Mes'ud nisu naglas izgovarali Bismillahi-r-rahmani-r-rahim, ni E'uzu, niti aminanje."[213]

Osmi je izgovaranje riječi amin (et-te'min) u sebi nakon učenja Fatihe. To je zbog riječi Poslanika (a.s.):

إِذَا أَمَّنَ الإِمَامُ فَأَمِّنُوا فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

Kada imam kaže 'amin', recite i vi, jer čije se amin poklopi s onim meleka bit će mu oprošteni raniji grijesi.[214]

Vail b. Hudžr prenosi da je klanjao s Allahovim Poslanikom (a.s.) pa kada je stigao do "gajril magdubi 'alejhim veled-dallin", rekao je amin, i učinio je to tiho.[215]

A Ebu Va'il kaže: "Alija i Abdullah b. Mes'ud nisu naglas učili Bismillahir-rahmanir-rahim, ni E'uzu, niti amin."[216]

Od njega se prenosi da je rekao: "Ni Omer, ni Alija nisu učili naglas Bismillahir-rahmanir-rahim, niti amin."[217]

Deveti je da imam na prvom rekatu sabah-namaza uči duže nego na drugom, kako bi omogućio onima što kasne da prispiju na prvi rekat jer je vrijeme sabah namaza vrijeme spavanja i nemara. Neki kažu da je mustehab tako postupati na svim namazima, potomažući time pristizanje na prvi rekat. Na to upućuje hadis, kojeg prenosi Ebu Katade, da je Vjerovjesnik (a.s.) na prva dva rekata podne učio po Fatihu i dvije sure, a na zadnja dva rekata samo Fatihu. Ponekad bi i oni čuli neki ajet. Na prvom rekatu je ostajao duže nego na drugom, i tako je radio na ikindiji, a isto tako i na sabahu.[218]

Deseti je izgovaranje tekbira (Allahu ekber) prilikom spuštanja na ruku'.

213 Et-Taberani u El-Kebiru.
214 El-Buhari.
215 Ahmed, Ebu Davud, Et-Tajalisi, Ebu Ja'la, Ed-Darekutni i El-Hakim.
216 Et-Taberani u El-Kebiru.
217 Ibn Džerir u Tehzibul-asaru.
218 El-Buhari, 776.

Ebu Hurejre (r.a.) kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je izgovarao tekbir kada počne namaz, a zatim kada ide na ruku'. Poslije njega je izgovarao semi'allahu limen hamideh, kada se podigne sa ruku'a, dok bi u stojećem položaju izgovarao 'rabbena lekel-hamd'".

Abdullah b. Salih prenosi od Lejsa drugu predaju "ve lekel hamd".

Zatim je Poslanik (a.s.) izgovarao tekbir pri spuštanju na sedždu, a također i pri dizanju glave sa nje. Izgovarao ga je i kada ponovo ide na sedždu, a onda i kada digne glavu sa nje. Zatim je to radio tokom čitavog namaza dok ga ne završi. Izgovarao je tekbir i kada bi ustajao sa prvog sjedenja na treći rekat.[219]

Jedanaesti je obuhvatanje koljena šakama za vrijeme ruku'a, širenje prstiju, ispravljanje nogu, pružanje leđa i ispravljanje glave u ravan sa stražnjim dijelom, te nedizanje glave niti njeno spuštanje.

Mekruh je da klanjač savija noge u koljenu, u oblik polulukа, kao što rade neki neupućeni ljudi.

Ebu Humejd es-Sa'idi (r.a.) je rekao, govoreći o Poslanikovom (a.s.) namazu: "Kada bi učinio ruku', šakama bi obuhvatio svoja koljena i ispravio bi leđa."[220]

U drugoj predaji je dodao: "Ne bi uzdizao glavu, niti bi je obarao."[221]

U drugoj predaji kaže: "Stavljao bi šake na koljena kao da se oslanja na njih."[222]

U trećoj predaji kaže: "Raširio je svoje prste."[223]

Svi ovi propisi su vezani za muškarca. Žena ne širi svoje prste niti obuhvata koljena, nego skupi prste i šake samo stavlja na koljeno,

219 El-Buhari, 789.
220 El-Buhari, 828.
221 Et-Tirmizi.
222 Ebu Davud.
223 Ebu Davud.

savije malo koljena i ne odvaja laktove od tijela. Ona se skupi, jer je to manje upadljivo.[224]

Dvanaesti je tesbih na ruku‘u, koji je tri puta izgovaranje “subhane rabbijel-‘azim”, a na sedždi “subhane rabbijel-e‘ala.”

Huzejfe (r.a.) prenosi da je klanjao s Vjerovijesnikom (a.s.) i da je on na ruku‘u učio “subhane rabbijel-‘azim”, a na sedždi “subhane rabbijel-e‘ala.”[225]

Ukbet b. Amir kaže:

لَمَّا نَزَلَتْ (فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اجْعَلُوهَا فِي رُكُوعِكُمْ فَلَمَّا نَزَلَتْ (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى) قَالَ اجْعَلُوهَا فِي سُجُودِكُمْ

“Kada je objavljeno Allahovom Poslaniku (a.s.) ‘fesebbih bismi rabbikel-‘azim’, on je rekao: *Učite ga na vašem ruku‘u.* A kada je objavljeno ‘sebbihisme rabbikel-‘ala’, on je rekao: *Učite ga na vašim sedždama.*”[226]

Ako ih klanjač prouči više od tri puta, bolje je, ali treba biti neparan broj. Imam ne treba da oteže učenje tesbiha, kako ne bi ljude odvraćao od džemata.

Trinaesti je et-tesmi‘ kod dizanja (glave) sa ruku‘a. To je izgovaranje riječi: “Semi‘Allahu limen hamideh”. Tu spada i et-tahmid, izgovaranje riječi Allahumme rabbena ve lekel-hamd. Ovo uče imam i osoba koja klanja zasebno, dok onaj koji klanja za imamom (me’mum) neće učiti et-tesmi‘, zbog riječi Poslanika:

إِذَا قَالَ الإِمَامُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ الْمَلائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

Kada imam kaže semiallahu limen hamideh, vi recite Allahumme rabbena lekel-hamd, jer čije riječi se podudare sa riječima meleka, bit će mu oprošteni raniji grijesi.[227]

224 Šerhul-mun’je, 315.
225 Et-Tirmizi i kaže da je sahih.
226 Ahmed, Ebu Davud, El-Hakim i Ibn Hibban.
227 El-Buhari (796).

Ebu Hurejre (r.a.) prenosi: "Kada bi Vjerovjesnik (a.s.) rekao semiallahu limen hamideh, rekao bi i Allahumme rabbena ve lekel hamd."[228]

Četrnaesti su tekbir za sedždu i tekbir za vraćanje sa nje, te tesbih (izgovaranje: Subhane rabbijel-e'ala) tri puta na njoj. To je na osnovu ranije spomenutog hadisa od Ebu Hurejre i hadisa od Mutarrif b. Abdillaha koji kaže: "Klanjali smo za Alijom (r.a.) Imran b. Husajn i ja. Kada bi se spuštao na sedždu, izgovorio bi tekbir i kada bi se dizao sa nje također bi ga izgovorio. Kada bi ustajao sa sjedenja nakon dva rekata izgovorao bi tekbir. Kada je završio namaz, Imran b. Husajn me uze za ruku i reče: 'Ovaj me je podsjetio na namaz Muhammeda (a.s.).'"[229]

Petnaesti je da treba prilikom spuštanja na sedždu prvo spustiti koljena na zemlju, zatim ruke i na kraju lice između šaka. Prenosi se od Va'ila b. Hudžra da je rekao: "Vidio sam Allahova Poslanika (a.s.) kada čini sedždu da je koljena stavljao prije ruku, a kada bi ustajao dizao bi ruke prije koljena."[230]

Alkame i El-Esved kažu: "Zapamtili smo od Omera u namazu da poslije ruku'a pada na koljena kao što pada (liježe) deva. I spuštao bi koljena prije šaka."[231]

Što se tiče stavljanja lica između šaka, na to upućuje hadis Va'il b. Hudžra koji kaže: "Kada je učinio sedždu, učinio ju je između svojih ruku."[232] U drugoj predaji stoji: "Zatim je učinio sedždu i stavio svoje lice između ruku."[233]

228 El-Buhari (795).

229 El-Buhari (786).

230 Et-Tirmizi, El-Hakim, Ibn Huzejme i Ibn Hiban. Et-Tirmizi kaže: "Ovaj hadis je garib- hasen..." i po njemu postupa većina učenjaka.

231 Et-Tahavi.

232 Muslim (401).

233 Ebu Davud.

Nema smetnje da se ruke stave pored ramena, na osnovu onoga što se spominje u hadisu Ebu Humejda es-Sa'idijja: "Udaljio je svoje nadlaktice od bokova, a svoje šake je stavio u pravcu ramena."[234]

Klanjač može primjenjivati ono što mu je lakše na osnovu ovih hadisa.[235]

Šesnaesti je da muškarac rastavlja na sedždi stomak od stegana, laktove od bokova i podlaktice od tla. Ovo čini kada nema gužve kada i ne smeta onome sa desne ili lijeve strane.

Abdullah b. Malik prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.), kada bi klanjao, odvajao svoje ruke od strana tako da bi se vidjela bjelina ispod pazuha.[236]

El-Bera' prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

إِذَا سَجَدْتَ فَضَعْ كَفَّيْكَ وَارْفَعْ مِرْفَقَيْكَ

Kada činiš sedždu, spusti svoje šake, a podigni laktove.[237]

Mejmuna (r.a.) kaže: "Da je janje htjelo proći ispod Poslanikovih (a.s.) ruku, kada je činio sedždu, moglo bi proći."[238]

Od nje se prenosi da je rekla: "Allahov Poslanik (a.s.) odmicao je podlaktice od tijela na sedždi, tako da bi se kod njega vidjela bjelina ispod pazuha."[239]

Žena će se skupiti na sedždi, prilijepiti stomak uz noge i skupiti laktove, jer ona ne treba da bude upadljiva. Zato je sunnet za nju ono što je manje upadljivo. Jezid ibn Ebi Habib prenosi da je Poslanik (a.s.) prošao pored dvije žene koje su klanjale i da im je rekao:

إِذَا سَجَدْتُمَا فَضَمَّا بَعْضَ اللَّحْمِ إِلَى الأَرْضِ فَإِنَّ الْمَرْأَةَ فِي ذَلِكَ لَيْسَتْ كَالرَّجُلِ

234 Ebu Davud i Et-Tirmizi.
235 Šerhul-mun'je, 321.
236 El-Buhari (807).
237 Muslim (493).
238 Muslim (496).
239 Muslim (497).

Kada budete na sedždi, pripojite svoje tijelo uz zemlju, jer žena po tom pitanju nije kao muškarac.[240]

Sedamnaesti je okretanje nožnih prstiju za vrijeme sedžde prema Kibli, tako što će gornji dio stopala staviti na zemlju kako bi se oslanjao na njih prilikom vraćanja sa sedžde. Hadis, u kome Ebu Humejd es-Sa'idi opisuje sedždu Allahovog Poslanika (a.s.), glasi: "Na sedždi bi stavljao svoje ruke na tlo, ne raširujući ih niti skupljajući, a krajeve nožnih prstiju bi okrenuo prema Kibli."[241]

Osamnaesti je stavljanje šaka na stegna prilikom sjedenja između dvije sedžde, kao kada je na sjedenju za tešehud, tako što će krajevi prstiju biti blizu koljena.

Devetnaesti je traženje oprosta između dvije sedžde. To je na osnovu onoga što prenosi Ibn Abbas da je Vjerovjesnik (a.s.) učio između dvije sedžde: *Allahu naš, oprosti mi, smiluj mi se, zaštiti me, uputi me i opksrbi me* (Allahummagfirli, verhamni, ve 'afini, vehdini, verzukni).[242]

كَانَ يَقُولُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَعَافِنِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي

Ako klanjač izostavi sjedenje između dvije sedžde, glavu malo podigne iznad zemlje tako da bude bliži sedždi nego sjedenju, a zatim učini drugu sedždu, ona mu nije ispravna. Ako bi podigao glavu tako da bude bliži sjedećem položaju nego sedždi, a zatim učini drugu sedždu to će mu biti dovoljno. No, tada je učinio mekruh tahrimi, jer je izostavio vadžib, a to je smirenost između dvije sedžde.[243]

Dvadeseti je ustajanje na vrhovima prstiju na drugi rekat, nakon upotpunjavanja druge sedžde. Neće se oslanjati rukama na podlogu, osim ako ima razlog, nego na koljena. Prenosi se od Ebu Hurejre

240 Ebu Davud u El-Merasil.
241 El-Buhari (828).
242 Ebu Davud i Et-Tirmizi.
243 Šerhul-mun'je (343).

(r.a.) da je rekao: "Vjerovjesnik (a.s.) je ustajao u toku namaza na nožnim prstima."[244] Ovo se prenosi od Omera, Alije, Ibn Mes'uda, Ibn Abbasa, Ibn Omera, Ibn Zubejra i drugih.[245] Ibn Omer kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je zabranio da se čovjek oslanja na ruke kada ustaje na namazu."[246]

Dvadeset i prvi je sjedenje na lijevoj nozi i uspravljanje desne, okrećući njene prste prema Kibli, na osnovu kazivanja Va'il Ibn Hudžra.: "Došao sam u Medinu i rekao sebi da ću pogledati namaz Allahovog Poslanika (a.s.). Kada je Poslanik (a.s.) sjeo da prouči tešehhud, pružio je svoju lijevu nogu i stavio je lijevu ruku na njeno stegno, a desnu nogu je uspravio."[247]

Od njega se prenosi da je rekao: "Klanjao sam za Vjerovjesnikom (a.s.). Kada bi on sjeo i učio tešehhud, pružio bi svoju lijevu nogu po zemlji i sjeo na nju."[248]

Rifa'a b. Rafi' prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao nekom beduinu:

إِذَا سَجَدْتَ فَمَكِّنْ لِسُجُودِكَ فَاجْلِسْ عَلَى فَخِذِكَ الْيُسْرَى

Kada učiniš sedždu, upotpuni je, a kada sjedaš, sjedi na lijevu nogu.[249]

Abdullah ibn Abdullah ibn Omer kaže: "Vidio sam Abdullah ibn Omera u namazu kako sjedi na stegnu, a izbacio nogu na stranu, pa sam i ja to uradio. Tada sam bio mlad, pa mi je Abdullah ibn Omer to zabranio i rekao: 'Sunnet je u namazu da uspraviš desnu nogu, a podviješ lijevu. Ja sam rekao: I ti ovo radiš? On mi odgovori: 'Moje noge to ne podnose'."[250]

244 Bilježi ga Tirmizi sa lancem prenosilaca u kome ima slabosti i kaže: "Po njemu se postupa kod većine učenjaka".

245 Vidi I'alaus-sunen, 3/38.

246 Ebu Davud.

247 Et-Tirmizi i kaže: hasenun-sahih i većina uleme postupa po njemu.

248 Et-Tahavi.

249 Ahmed, Ibn Madže i Ibn Hiban.

250 El-Buhari (827).

U drugoj predaji kaže: "Od suneta u namazu je da uspraviš desnu nogu i njene prste okreneš prema Kibli, a sjedeš na lijevu."[251]

Aiša (r.a.) kaže o Vjerovjesnikovom (a.s.) namazu: "Nakon svaka dva rekata je učio tešehhud, pružao je svoju lijevu nogu, a uspravljao bi desnu i zabranjivao je šejtanovo sjedenje[252]."[253]

Što se tiče hadisa Ebu Humejda es-Sa'idijja, u kojem se spominje sjedenje na drugoj sjednici tzv. et-teveruk (a to je da podbaci noge na desnu stranu i sjedne na lijevo stegno), na njega se odgovara da u njegovom lancu prenosilaca (senedu), a i u tekstu (metnu) ima kontradikcije (idtirab)[254] a i kada bi bio ispravan on se odnosi na stanje bolesti. Žena će primjeniti et-teveruk i sjedićena lijevom stegnu, stavivši nogu na nogu izbacivši ih ispod desnog buta, jer je to za nju pristojnije.[255]

Dvadeset i drugi je dizanje kažiprsta kod tešehhuda. Nakon što klanjač skupi ostale prste, diže kažiprst kod početka šehadeta i drži ga uspravnim dok ne završi šehadet. Argument za ovo je kazivanje koje se prenosi od Ibn Omera da bi Allahov Poslanik (a.s.), kada sjedne, stavljao lijevu ruku na lijevo koljeno, a desnu na desno i vezao bi tri prsta sa palcem, a podizao je kažiprst.[256]

Pod spomenutim vezanjem se misli na vezivanje prsta prilikom dizanja kažiprsta, a ne tokom čitavog sjedenja, na osnovu druge predaje u kojoj se kaže: "Kada je sjedio u namazu stavljao bi desnu šaku na desno koljeno." A "stavljanje" (el-vad'u) se ne može prakticirati ako su prsti skupljeni. Zato se misli na stavljanje šake i savijanje prsta kod tešehhuda.[257]

251 En-Nesa'i.
252 To je da podavije prste lijeve i desne noge, a sjedne na pete (prim. prev.).
253 Muslim (498).
254 Vidi I'alaus-sunen, 3/74-79.
255 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
256 Muslim (580).
257 Šerhul-mun'je.

Prsti se savijaju tako što će saviti mali, prstenjak i srednji prst, a vrh palca će postaviti na stranu srednjeg zgloba od srednjeg prsta.[258]

Neće dizati neki drugi prst desne ili lijeve ruke, pa čak ako bi kažiprst bio odsječen ili povrijeđen. Također, neće dizati oba kažiprsta, i desne i lijeve ruke, zbog hadisa kojeg prenosi Ebu Hurejre da je neki čovjek dizao dva prsta, pa mu je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

أَحِّدْ أَحِّدْ

Jedan, jedan.[259]

Dvadeset i treći je učenje Fatihe na trećem i četvrtom rekatu farza na osnovu hadisa Ebu Katade da je Vjerovjesnik (a.s.) učio na prva dva rekata podne Fatihu i suru, a na zadnja dva rekata samo Fatihu. Ponekad bi i ashabi čuli neki ajet. Na prvom rekatu je učio duže nego što bi to radio na drugom. Tako je bilo i na ikindiji i na sabahu.[260]

Klanjač neće uz Fatihu ništa više dodavati. A ako bi uz nju ipak proučio suru ili ajet, tada je učinio mekruh, ali neće činiti sehvi sedždu, jer sami čin učenja na tim rekatima je propisan i nije ograničen. Ograničavanje samo na Fatihu je sunnet.[261]

Dvadeset i četvrti je proučiti salavate poslije tešehhuda na zadnjem sjedenju. Oni glase: "Allahumme sali 'ala Muhammedin ve 'ala ali Muhammed. Kema sallejte 'ala Ibrahime ve 'ala ali Ibrahime. Ve barik 'ala Muhammedin ve 'ala ali Muhammed kema barekte 'ala Ibrahime ve 'ala ali Ibrahime, inneke hamidun medžid."

(O Gospodaru, blagoslovi Muhammeda i njegovu porodicu, kao što si blagoslovio Ibrahima i njegovu porodicu, i budi zadovoljan njime i njegovom porodicom, kao što si bio zadovoljan Ibrahimom i njegovom porodicom. Gospodaru, Ti si uistinu hvaljen i slavljen.)

258 Reddul-muhtar 1/342.
259 Et-Tirmizi i kaže: hasenun sahih.
260 El-Buhari (776).
261 Šerhul-mun'je, 331.

Dvadeset i peti je proučiti dovu poslije salavata. Ibn Mes‘ud (r.a.) kaže: "Čovjek će u namazu proučiti tešehhud, zatim će proučiti salavate na Vjerovjesnika (a.s.), a potom će učiti dovu za sebe."[262]

Ne bi trebalo da neko u namazu uči dovu koja liči običnom ljudskom govoru. Poslanik (a.s.) je rekao:

إِنَّ هَذِهِ الصَّلاةَ لا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلامِ النَّاسِ ...

U ovome namazu ne treba da ima išta od (običnog) ljudskog govora.[263]

Najbolje je da uči dove koje se prenose od Poslanika (a.s.). Aiša (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) u namazu učio ovu dovu:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ

"Allahumme inni e‘uzu bike min ‘azabil-kabri ve e‘uzu bike min fitnetil-mesihid-dedždžal. Ve e‘uzu bike min fitnetil-mahja ve fitnetil-memat. Allahumme inni e‘uzu bike minel-me'semi vel-magrem."[264]

(Bože moj, utječem Ti se od kaburskog azaba. Utječem ti se od dedžalskih iskušenja. Utječem Ti se od iskušenja života i kušnji smrti. Bože moj, utječem Ti se od grijeha i duga.)

Ebu Bekr (r.a.) prenosi da je rekao Allahovom Poslaniku (a.s.): "Pouči me dovi koju ću učiti u svome namazu." Poslanik (a.s.) mu je odgovorio: *Reci:*

اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

Allahumme inni zalemtu nefsi zulmen kesiren ve la jagfiruz-zunube illa Ente, fagfirli magfireten min ‘indik verhamni inneke entel-gafurur-rahim.[265]

262 Ibn Ebi Šejbe i El-Hakim.
263 Muslim (537).
264 El-Buhari (832).
265 El-Buhari (834).

(Gospodaru moj, ja sam sebi nanio veliku nepravdu, a grijehe samo Ti opraštaš, pa mi oprosti Tvojom milošću, i smiluj mi se, Ti si milostiv i Onaj Koji oprašta.)

Dvadeset i šesti je okretanje lica na desnu stranu kod prvog selama, a na lijevu kod drugog selama. Amir ibni Sa'd prenosi od svoga oca da je rekao: "Gledao sam Allahova Poslanika (a.s.) kada selami na desnu i lijevu starnu i vidio sam bjelinu njegovih obraza."[266]

U mislima selami na desnoj strani meleke i ostale vjernike koji su prisutni s njim u namazu, a isto čini i kada selami na lijevu stranu.

266 Muslim (582).

NAMASKI ADABI (MUSTEHABI)

Adab je množina od riječi edeb. To je ono što je Vjerovjesnik (a.s.) radio neredovno. Za ostavljanje ovih radnji ne slijedi grijeh niti prijekor, kao što je slučaj sa ostavljanjem sunneta, ali ih je bolje uraditi.[267]

Namaski adabi su:

1. Da svoj pogled u namazu usmjeri ka mjestu na kojem čini sedždu, čak i ako bi stajao ispred Kabe, jer time postiže veću skrušenost.

2. Sustezanje od kašljanja, koliko je moguće, iz straha da se ne desi nešto što kvari namaz. Ako bi kašalj bio bez razloga i tada budu izgovorena dva glasa, namaz će biti pokvaren. Pod razlozima se misli na uljepšavanje glasa ili obavještavanje da je u namazu.

3. Sprječavanje podrigivanja, jer je ono pokuđeno mimo namaza, pa je njegova pokuđenost u namazu još veća. Ibn Omer prenosi da se neki čovjek podrignuo pred Allahovim Poslanikom (a.s.), na što je on rekao:

كُفَّ عَنَّا جُشَاءَكَ فَإِنَّ أَكْثَرَهُمْ شِبَعًا فِي الدُّنْيَا أَطْوَلُهُمْ جُوعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Poštedi nas svoga podrigivanja, jer oni koji su bili najsitiji na dunjaluku bit će najgladniji na Sudnjem danu.[268]

4. Neotvaranje usta prilikom zijevanja, ako je moguće. Poslanik (a.s.) je rekao:

267 Reddul-muhtar, 1/321.
268 Et-Tirmizi i kaže da je hasen.

إِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلاةِ فَلْيَكْظِمْ مَا اسْتَطَاعَ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَدْخُلُ

Kada neko od vas zijeva u namazu, neka se sustegne koliko može, jer šejtan (tada) ulazi.[269]

Ako ne može da se suzdrži, usta će pokriti gornjim dijelom šake. Poslanik (a.s.) kaže:

إِذَا تَثَاوَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيُمْسِكْ بِيَدِهِ عَلَى فِيهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَدْخُلُ

Kada neko od vas zijeva, neka usta pokrije rukom, jer šejtan ulazi.[270]

269 Muslim (2995).
270 Muslim (2995).

NAMASKI MEKRUHI

Namaski mekruhi su radnje koje je pokuđeno raditi u namazu. Pokuđenost se dijeli na dvije vrste: kerahetut-tenzih i ona je bliža halalu i kerahetu-tahrim koja je bliža haramu.

Kerahetut-tahrimi kod zabranjenih stvari stoji nasuprot vadžiba u naređenim stvarima, dok kerahetut-tenzihi stoji nasuprot sunneta i mustehaba. Zato kerahetut-tenzih varira shodno pritvrđenosti sunneta i mustehaba.

Mekruh tahrimi nastaje namjernim ostavljanjem jednog od namaskih vadžiba ili izvršavanjem zabrane nekategoričke pritvrđenosti ili značenja, ukoliko uz tu zabranu nema drugog dokaza koji upućuje na to da ta radnja nije haram.

Mekruh tenzihi nastaje izostavljanjem sunneta ili mustehaba.[271]

NAMASKI MEKRUHI

Prvi: Igranje odjećom ili tijelom, bez šerijatski opravdanog razloga, jer to umanjuje skrušenost.

Ako klanjač ne bi mogao obaviti sedždu, osim uz uklanjanje kamenčića, tada mu je to dozvoljeno. Ali, za upotpunjavanje sedžde (dakle može je obaviti ali ima malih neprijatnosti) dozvoljeno mu je poravnavanje samo jednom.

271 Reddul-muhtar, 1/429.

Muajkib (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao čovjeku, koji je ravnao zemlju na kojoj čini sedždu:

إِنْ كُنْتَ فَاعِلاً فَوَاحِدَةً

Ako to činiš, onda to uradi samo jednom.[272]

Nema mekruha ako bi klanjač počešao tijelo zbog neke stvari koja mu nanosi bol ili smeta, ili obriše znoj koji ga uznemirava, pod uslovom da ta radnja ne traje dugo.

Mekruh je da se hladi svojom odjećom (tojest mahanjem njome) jednom, dva puta.

Drugi: Pucketati prstima i ispreplitati ih čak i dok klanjač čeka namaz ili ide da klanja, zbog riječi Poslanika (a.s.):

إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ ثُمَّ خَرَجَ عَامِدًا إِلَى الْمَسْجِدِ فَلا يُشَبِّكَنَّ بَيْنَ أَصَابِعِهِ فَإِنَّهُ فِي صَلاةٍ

Kada neko od vas uzme abdest i upotpuni ga, zatim izađe (iz kuće) da ide u džamiju, neka ne preplиće svoje prste jer je on u namazu.[273]

Treći: Podbočavanje (et-tehassur), tojest stavljanje ruke na bok, okretanje vratom, el-ika'u na sjedenjima ili između sedždi (a to je sjedanje na stražnjicu, a izbacivanje noge sa strane), muškarčevo pružanje laktova (spuštanje na tlo prilikom sedžde).

Za sve ovo postoje zabrane. Ebu Hurejre (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) zabranio da čovjek klanja podbočen.[274]

Poslanik (a.s.) je rekao:

لا يَزَالُ اللَّهُ مُقْبِلاً عَلَى الْعَبْدِ مَا لَمْ يَلْتَفِتْ فَإِذَا صَرَفَ وَجْهَهُ عَنْهُ انْصَرَفَ فَإِذَا صَلَّيْتُمْ فَلا تَلْتَفِتُوا

Allah je okrenut prema Svome robu kada je on u namazu sve dok se rob ne okrene, a kada on okrene svoje lice od Njega, i On se okrene. Zato, kada klanjate, nemojte se okretati.[275]

272 Muslim (546).
273 Ebu Davud, Et-Tirmizi.
274 Muslim (545).
275 Ahmed, Ebu Davud, Ibn Huzejme.

Enes prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ وَلَا يَبْسُطْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ

Smirite se na sedždi, i nemojte da neko od vas polaže svoje laktove, kao što to pas radi.[276]

Ebu Hurejre (r.a.) kaže: "Oporučio mi je moj prijatelj (Muhammed a.s.) tri stvari i zabranio mi je tri: kljucanje kao kljucanje pijetla, sjedenje kao sjedenje psa, okretanje kao okretanje lisice."[277]

Pokuđeno je da se sjedi podvijenih i prekrštenih nogu bez opravdanog razloga, jer time izostavlja sjedenje koje je po sunnetu.

Četvrti: Zavraćanje rukava i podizanje odjeće (pantalona) kako se ne bi zaprljala. U tome se vidi grubost i oholost, koje su nespojive sa skrušenošću.[278]

Poslanik (a.s.) kaže:

أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ وَلَا أَكُفَّ ثَوْبًا وَلَا شَعْرًا

Naređeno mi je da činim sedždu na sedam udova i da ne zavraćam odjeću, niti kosu.[279]

Peti: Klanjanje samo u pantalonama, iako ima košulju.

Poslanik (a.s.) kaže:

لَا يُصَلِّي أَحَدُكُمْ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ لَيْسَ عَلَى عَاتِقَيْهِ شَيْءٌ

Neka niko od vas ne klanja u jednoj odjeći (jednom komadu), a da na ramenima nema ništa.[280]

Šesti: Ogrtanje odjećom tako da se samo stavi na ramena, bez uobičajenog oblačenja, prekrivanje glave tako da pokrije usta. Ebu Hurejre (r.a.) kaže: "Vjerovjesnik nam je zabranio ogrtanje u namazu i pokrivanje usta."[281]

276 Muslim (493).
277 Ahmed, Ebu Ja'la i Et-Taberani.
278 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
279 Muslim (490).
280 El-Buhari (359).
281 Ebu Davud i El-Hakim.

U ogrtanju je takođe oponašanje nevjernika.

Sedmi: Odgovaranje na selam išaretom, pokretom ruke ili glave, jer to nije od dijelova namaza.

Osmi: Uvezivanje glave maramicom ili da pravi omotač oko svoje glave a da sredina ostane otkrivena.

Deveti: Namjerno mirisanje mirisa ili drugih tvari kao da namiriše mjesto gdje obavlja sedždu ili da stavi neku tvar koja ima prijatan miris na mjesto gdje stavlja nos prilikom sedžde kako bi je mirisao.

Deseti: Žmiriti bez nužde ili potrebe, kao znak postizanja skrušenosti. Također je mekruh dizanje pogleda k nebu.

Enes (r.a.) prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي صَلاتِهِمْ فَاشْتَدَّ قَوْلُهُ فِي ذَلِكَ حَتَّى قَالَ لَيَنْتَهُنَّ عَنْ ذَلِكَ أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ

Šta je ljudima pa dižu svoje poglede ka nebu u toku namaza? Zaprijetio je, rekavši: *Ili će oni prestati sa tim ili će zasigurno oslijepiti.*[282]

Jedanaesti: Okretanje prsta ruku ili nogu od pravca Kible za vrijeme sedžde jer se to kosi sa sunnetom.

Dvanaesti: Nestavljanje šaka (ruku) na koljeno za vrijeme ruku'a, i za vrijeme sjedenja jer se time izostavlja sunnet.

Trinaesti: Stavljanje nečega u usta što se ne može istopiti tako da sprječava izvršavanje svih sunneta prilikom učenja (sunnetsko učenje) ili ga to zaokuplja u namazu.

Četrnaesti: Sedžda na rubovima ahmedije (turbana) ili kape, ako su one na njegovom čelu i ako je to bez razloga a on osjeća sadržinu (vrstu, kamen, pijesak i sl.) zemlje, jer se time umanjuje veličanje Allaha.

Nema mekruha ako se to radi zbog nekog razloga (sa opravdanjem). Enes ibn Malik kaže: "Klanjali smo sa Vjerovjesnikom

282 El-Buhari (750).

(a.s.) pa bi neko od nas stavljao krajeve svoje odjeće na mjesto sedžde zbog velike toplote.[283]

Hasan prenosi da su ashabi Allahovog Poslanika (a.s.) činili sedždu, a ruke su im bile umotane u odjeću. Neki jesu, pak, a neki nisu činili sedždu na svojim kapama i turbanima.[284]

Petnaesti: Mekruh je klanjati na putu, klaonici, smetljištu, mezarju i kupatilu, u stajama životinja koje mogu ozlijediti (kao deve i krave), na otetoj zemlji, zemlji drugog bez njegove dozvole i iznad Ka'be. Ibn Omer prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) zabranio namaz na smetljištu, klaonici, mezarju, sredini puta, javnom kupatilu, toru za deve i iznad Ka'be.[285]

Nema smetnje da se namaz obavlja u svlačionici bazena ili na mjestu koje je planirano za namaz u mezarju, ako na tom mjestu nema kabura, jer se time oponašaju Jevreji i kršćani koji su grobove svojih poslanika uzeli za bogomolje.[286]

Šesnaesti: Mekruh je klanjati u situaciji kada nešto zaokuplja misli čovjeka i smanjuje njegovu skrušenost u namazu. To je klanjati kada je jelo i piće postavljeno, a klanjač osjeća potrebu za njima, ili klanjati kada klanjač ima fiziološku potrebu, tojest veliku ili malu nuždu. Uz njih se dodaje i puštanje vjetra.

Aiša (r.a.) prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

لا صَلاةَ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ وَلا هُوَ يُدَافِعُهُ الأَخْبَثَانِ

Nema namaza kada je jelo postavljeno, niti kada klanjača muči velika ili mala nužda.[287]

Klanjač će prekinuti namaz ukoliko osjeti fiziološku potrebu (malu ili veliku nuždu) čak i ako se plaši da će mu time promaći

283 El-Buhari (385).

284 El-Buhari ga prenosi kao mu'allek hadis i bilježi ga Abdurezak ibn Ebi Šejbe.

285 Et-Tirmizi i Ibn Madže, u njegovom lancu prenosilaca ima slabosti.

286 Hašijetut-Tahavi.

287 Muslim (560).

džemat. Ali, ako se plaši da će isteći namasko vrijeme, onda ga neće prekidati, jer je odgađanje namaza van njegovog vremena haram, a ne može izbjegavajući mekruh činiti haram.[288]

Od stvari koje zaokupljaju razum klanjača je da stavi svoju obuću iza sebe i da nije siguran za nju. U takvoj situaciji je bolje da je stavi ispred sebe. Također zaokuplja razum ako prstima broji ajete koje prouči u namazu. Međutim, dozvoljeno je da ih broji srcem.[289]

Sedamnaesti: Mekruh je da imam stoji u mihrabu ili na mjestu koje je visočije od mjesta klanjača, osim ako to nije nužda, jer time se oponašaju sljedbenici knjige (jevreji i kršćani).

Abdullah ibn Mes'ud je smatrao mekruhom obavljanje namaza u mihrabu i rekao je: "Mihrabi su za crkve i ne oponašajte sljedbenike knjige."[290]

Osamnaesti: Pokuđeno je muktediji da stane iza safa sam, osim ako u safu nema dovoljno mjesta da on stane zbog hadisa:

لا صَلاةَ لِمُنْفَرِدٍ خَلْفَ الصَّفِّ

Nema namaza za onoga koji stoji sam u safu.[291]

Pod riječima "nema namaza" misli se "nema potpunog namaza."

Poslanik (a.s.) je rekao:

أَتِمُّوا الصَّفَّ الْمُقَدَّمَ ثُمَّ الَّذِي يَلِيهِ فَمَا كَانَ مِنْ نَقْصٍ فَلْيَكُنْ فِي الصَّفِّ الْمُؤَخَّرِ

Upotpunite prvi saf, zatim onaj iza njega, a ako bude koji nepotpun, neka to bude zadnji saf.[292]

Ovdje je spomenuto da je pokuđeno stajati u zadnjem safu prije upotpunjavanja prethodnog, čak ako klanjač i nije sam u tom zadnjem safu.[293]

288 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
289 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
290 El-Bezar.
291 Ibn Huzejme.
292 Ebu Davud.
293 Šerhul-mun'je, 363.

Ako zatekne imama na ruku‘u, bolje mu je da stane u posljednji saf i stigne taj rekat, nego da popunjava predzadnji saf, a ne stigne na rekat. Neće sam formirati saf kako bi stigao na rekat nego će ići do posljednjeg safa, pa makar i ne stigao na taj rekat. To je propisano na osnovu hadisa Ebu Bekreta (r.a.), da je stigao u džamiju kada je Poslanik (a.s.) bio na ruku‘u, pa je i on učinio ruku‘ prije nego što je stigao do posljednjeg safa. To je ispričao Vjerovjesniku (a.s.) pa mu je on rekao:

زَادَكَ اللَّهُ حِرْصًا وَلَا تَعُدْ

Allah ti povećao žudnju (za namazom), ali ne ponavljaj to.[294]

On ima pravo da prekine posljednji saf kako bi upotpunio prazno mjesto u prvom safu, jer su džematlije načinili propust ostavljajući to mjesto.[295]

Devetnaesti: Mekruh je imamu da predvodi u namazu ljude koji ga preziru zbog njegove loše osobine koju vjera prezire, ili da među njima ima onaj koji je preči da bude imam. To je na osnovu hadisa kojeg prenosi Ebu Umame, da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

ثَلاثَةٌ لا تُجَاوِزُ صَلاتُهُمْ آذَانَهُمُ الْعَبْدُ الآبِقُ حَتَّى يَرْجِعَ وَامْرَأَةٌ بَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَلَيْهَا سَاخِطٌ وَإِمَامُ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ

Kod trojice se namaz ne uzdiže iznad njihovih ušiju (tojest ne prima se): odbjeglom robu sve dok se ne vrati, ženi koja je omrkla (zaspala), a njen muž na nju ljut i imamu ljudima koji ga mrze.[296]

Ako ga budu mrzili zbog neopravdanog razloga, nije mu pokuđeno voditi ih, jer je njihova mržnja rezultat slijeđenja njihovih strasti i to je grijeh njima, a ne njemu.[297]

Dvadeseti: Mekruh je imamu da otežava klanjačima dugim učenjem koje prelazi granice sunneta u učenju i zikru (ruku‘u i

294 El-Buhari (783).
295 El-Hedijjetul-‘ala’ijje.
296 Et-Tirmizi, i kaže: hasenun-garib.
297 Šerhul-mun’je (364).

sedždi). Također mu je mekruh da ih požuruje, tako da ne mogu upotpuniti učenja zikra na ruku‘u, sedždi i sjedenju, jer time se ostavlja sunnet, što je mekruh.

Ebu Hurejre (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ فَإِنَّ مِنْهُمُ الضَّعِيفَ وَالسَّقِيمَ وَالْكَبِيرَ وَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ

Kada neko od vas klanja ljudima, neka skrati, jer među njima ima bolesnih, slabih i starih, a kada klanja sam za sebe neka odulji koliko hoće.[298]

Enes (r.a.) kaže: "Vjerovjesnik (a.s.) je učio kratko, ali je namaz bio potpun."[299]

Dvadeset i prvi: Mekruh je imamu prisiljavati klanjače da ga podsjete na sljedeći ajet u učenju.

Ako se zbuni u učenju, pa ne može nastaviti, treba ići na ruku‘, ako je proučio koliko je dovoljno za ispravnost, ili da prijeđe na drugi ajet, ako nije proučio koliko je dovoljno i neće stavljati u situaciju klanjače da ga podsjećaju. Ako bi to učinio time što bi stao ili ponovio ajet, tada je uradio mekruh, jer ih je obavezao dodatnom obavezom (onim što oni nisu obavezni).

Imam mora učiti ono što mu je lahko iz Kur'ana, a ne ono što mu je teško i što nije još dobro zapamtio, kako ne bi prisiljavao druge da ga podsjećaju.

Dvadeset i drugi: Mekruh je da prouči riječ ili dvije iz neke sure, zatim je ostavi i prijeđe na drugu, ili namjerno izostavi proučiti jedan ajet, a zatim prijeđe na onaj iza njega. Mekruh je, također, izostaviti jednu kratku suru (tojest proučiti suru ispred i suru iza nje), svejedno uradio to na jednom rekatu ili na dva rekata, jer iz tih postupaka se može razumjeti ostavljanje jednog dijela Kur'ana ili davanje prednosti jednom dijelu nad drugim.

298 El-Buhari (703).
299 El-Buhari (706).

Ako bi to radio s opravdanim razlogom, tada nije mekruh.

Ako bi nesvjesno prešao na drugi ajet, a zatim se sjetio, treba da se vrati i prouči ono što je izostavio, a nema mekruha ako se ne bi sjetio.[300]

Mekruh je određivanje neke sure i stalno njeno učenje, osim Fatihe, kako ne bi neznalica pomislio da je njeno učenje obavezno, osim ako to radi zbog njene lahkoće ili zbog toga što je to Poslanik (a.s.) radio, kao što je učenje sura Es-Sedžde i Ed-Dehr (El-Insan) na sabahu petkom. Mada on treba da ponekad uči i druge sure.[301]

Mekruh je bez nužde ponavljati jednu suru na jednom rekatu ili na dva rekata farza, a nema mekruha ako ne zna druge sure. Ako bi u zaboravu počeo da je ponavlja, neće je prekidati. Kao što nema mekruha ako bi je ponavljao u nafili, jer je u nafilama to dozvoljeno.[302]

Dvadeset i treći: Mekruh je da na farzu uči sure obrnutim redom (koji se kosi sa redom sura u Mushafu), osim ako na jednom rekatu upotpuni hatmu, pa će na sljedećem rekatu početi od početka Mushafa, tojest od sure El-Bekare. Ovo je mekruh zbog toga što se ostavlja redoslijed oko kojeg su se složili ashabi.

Prenosi se da je Ibn Mes'ud bio upitan o čovjeku koji uči Kur'an obratno, na što je on rekao: "On je obratnog srca."[303]

Ovo se odnosi na stanje svjesnosti i mogućnosti izbora. Ali, ako bi imao opravdan razlog za to ili zaboravio, onda nema mekruha.[304]

Dvadeset i četvrti: Mekruh je klanjati na mjestu u kojem ima slika ili figura stvorenja koja imaju dušu, zbog hadisa Aiše (r.a.) da je Ummu Seleme spomenula Allahovom Poslaniku (a.s.) crkvu po imenu "Marija", koju je vidjela u Abesiniji. Tada mu je spomenula slike koje je vidjela u njoj, pa je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

300 Šerhul-mun'je, 363.
301 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
302 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
303 Et-Taberani.
304 El-Hedijjetu'l-'ala'ijje.

أُولَئِكَ قَوْمٌ إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الْعَبْدُ الصَّالِحُ أَوِ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا وَصَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّوَرَ أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ

Taj narod, kada umre pobožni čovjek, na njegovom grobu naprave bogomolju i u njoj crtaju te slike i to su najgora stvorenja kod Allaha.[305]

Omer je rekao jednom kršćaninu: "Mi ne ulazimo u vaše crkve zbog slika u njima."[306]

Ibn Abbas je klanjao u židovskim bogomoljama (sinagogama) u kojima nema kipova.[307]

Veći je mekruh ako je slika ili figura ispred klanjača, manji ako je iznad njega, još manji ako je sa njegove desne strane, još manji ako je sa lijeve i najmanji ako je iza njega.

Nema mekruha ako su one u položaju kojem se ne pridaje nikakva važnost, kao kada su jastuk na kojeg se oslanja ili kada su bačene na zemlju kao prostirke na kojima ima slika.

To je na osnovu predaje od Aiše (r.a.): "Došao je Allahov Poslanik (a.s.) sa puta, a ja sam zastrla ulaz zavjesom na kojoj su bili slike. Kada ju je Allahov Poslanik (a.s.) vidio, strgnuo ju je i rekao:

أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهُونَ بِخَلْقِ اللَّهِ

Najveću kaznu na Sudnjem danu će imati oni koji oponašaju Allahovo stvaranje. Aiša dalje nastavlja: "Pa smo je pretvorili u jedan ili dva jastuka."[308]

Mekruh je da osoba klanja iza peći ili ognjišta na kojem je vatra ili žar, stoga što je to vid oponašanja vatropoklonika u njihovim molitvama. Nema mekruha, pak, ako je ispred svijeća, lampa ili fenjer, jer to ne liči obožavanju.[309]

305 El-Buhari (343).
306 Abdurrezak i spominje ga El-Buhari kao mu'allek hadis.
307 El-Buhari kao mu'allek hadis.
308 El-Buhari (5954).
309 El-Hedijjetu'l-'ala'ijje.

Mekruh je da se klanja okrenuto prema licu čovjeka. Omer (r.a.) je to zabranjivao.[310]

Dvadeset i peti: Mekruh je klanjati bez pregrade (sutre), svejedno bio čovjek imam ili sam, na mjestu gdje postoji mogućnost da će neko proći ispred njega. To je na osnovu riječi Poslanika (a.s.):

إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيُصَلِّ إِلَى سُتْرَةٍ وَلا يَدَعْ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ

Kada neko od vas klanja, neka klanja iza pregrade (neka stavi perdu) i neka ne dozvoli nikome da prođe ispred njega.[311]

Pregrada (perda) je mali štap koji klanjač ubode u zemlju ispred sebe i ostavi dovoljno prostora da obavi sedždu. Ako ga nema sa sobom, stavit će bilo šta. Abdullah b. Omer prenosi da je Vjerovjesniku (a.s.) bilo ubodeno koplje, pa je klanjao iza njega.[312]

Ibn Omer prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) postavljao svoju jahalicu (devu) i klanjao iza nje. Pitao sam: A šta ako ustanu jahalice? Rekao je: "Uzimao je ovo sedlo i postavljao ga, a zatim je klanjao prema njegovom zadnjem dijelu." I Ibn Omer je to radio.

Mekruh je prolaziti ispred klanjača, čak ako on nije postavio perdu (pregradu), što je na osnovu hadisa Ebu Džuhejma da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ

Kada bi znao onaj koji prolazi ispred klanjača koliko ima (grijeha), bolje bi mu bilo da stoji četrdeset nego da prođe ispred njega.[313]

Klanjaču je bolje da klanja blizu zida ili stuba. Enes b. Malik kaže: "Kada bi muezin završio ezan, ashabi Allahovog Poslanika (a.s.) su ustajali i odlazili kod stubova, ostajući tamo (tako) sve dok ne

310 Abdurrezak i Ibn Ebi Šejbe.
311 Ahmed, Ebu Davud i El-Hakim.
312 El-Buhari (498).
313 El-Buhari (510).

izađe Vjerovjesnik (a.s.), klanjajući dva rekata prije akšamskog farza."[314]

Dvadeset i šesti: Mekruh je naginjanje desno-lijevo u namazu, stajući na jednu nogu, a drugu dižući. Nije mekruh se više oslanjati na jednu pa na drugu nogu, pod uslovom da obje budu na zemlji.

Mekruh je na namaz dolaziti trčeći. Poslanik (a.s.) kaže:

إِذَا سَمِعْتُمُ الإِقَامَةَ فَامْشُوا إِلَى الصَّلاةِ وَعَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ وَلا تُسْرِعُوا فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا

Kada čujete ikamet idite na namaz, mirno i dostojanstveno i ne žurite, pa što stignete klanjajte, a što vas prođe upotpunite.[315]

314 El-Buhari (625).
315 El-Buhari (636).

OPISIVANJE NAMASKIH RADNJI

Kada želi da počne namaz, klanjač staje okrenut prema Kibli, zanijetivši u svome srcu namaz koji želi da klanja i prouči tekbir, izgovarajući *Allahu ekber*. Istovremeno će dignuti ruke naspram donjeg dijela ušiju, a žena naspram ramena. Dozvoljeno je onome ko ne može da počne namaz na arapskom da to učini na svom jeziku, ali učenje u namazu mora biti na arapskom.

Za vrijeme kijama, muškarac će staviti desnu na lijevu ruku ispod pupka, a žena ruku na ruku ispod grudi.

Odmah nakon tekbira uči *subhaneke Allahume ve bihamdike ve tebarekesmuke ve te'ala džedduke ve la ilahe gajruke*. Zatim u sebi prouči *Euzu i Bismile*, *Fatihu* i nešto iz Kur'ana, a najmanje *tri kratka ajeta*.

Zatim izgovara tekbir (Allahu ekber) saginjući se na ruku'u. Stavit će ruke na koljena, oslanjajući se na njih, raširit će prste, ispružiti leđa i poravnati ih sa stražnjicom ne spuštajući glavu niti je dižući.

Tu će učiti *subhane rabbijel-'azim*, najmanje tri puta.

Zatim će se vratiti sa ruku'a, izgovarajući *semiallahu limen hamideh*, dodajući uz to, *Allahumme Rabbena ve lekel-hamd*[316] i smirit će se u uspravnom položaju. Potom će izgovarati tekbir i spustiti se

316 Ovdje imaju četiri mogućnosti učenja ovog zikra i sve su vjerodostojne:
Rabbena lekel hamd
Rabbena ve lekel hamd
Allahumme Rabbena lekel hamd
Allahumme Rabbena ve lekel hamd (prim. prev.)

na sedždu. Sedždu će učiniti stavljajući na zemlju koljena, ruke i lice, spuštajući čelo i nos na zemlju.

Učit će na sedždi *subhane rabbijel-e'ala*, najmanje tri puta.

Raširit će ruke za vrijeme sedžde, ako nije gužva, odignuti stomak od nogu, a krajeve nožnih prstiju okrenuti prema Kibli. Žena će se skupiti, neće širiti svoje ruke i spojit će stomak uz noge, jer je to za nju pristojnije.

Potom diže glavu, izgovarajući tekbir. Smirit će se na sjedenju između dvije sedžde, kao na sjedenju za *tešehhud*. Na ovom kratkom sjedenju će uputiti dovu, moleći za oprost. Učit će: *Allahummagfir li verhamni ve 'afini vehdini verzukni*. Zatim će izgovoriti tekbir i učiniti drugu sedždu, kao i prvu. Nakon toga ustaje, učeći tekbir, ne oslanjajući se (rukama) na zemlju, dok potpuno ne ustane.

Na drugom rekatu uči Fatihu, bez Subhaneke i E'uze, a uz Fatihu dodaje još nešto iz Kur'ana što zna. Zatim čini ruku' i sedžde kao što je radio na prvom rekatu.

Nakon završetka sedždi od drugog rekata, sjeda, stavljajući lijevu nogu ispod stražnjice, a uspravljajući desnu, okrećući uspravne prste prema Kibli. Desnu ruku stavlja na desnu nogu, a lijevu na lijevu, pružajući prste i stavljajući njihove krajeve na koljena.

Učit će u sebi tešehhud i kod izgovaranja šehadeta podići će kažiprst desne ruke, a ostale prste će uvezati u halku (skupiti). Tešehhud će učiti u prvom licu, tojest kao da on pozdravlja Uzvišenog Allaha i donosi selam na Njegovog Vjerovjesnika, sebe i ostale dobre (pobožne) ljude.

Na farzovima, vitru i pritvrđenim sunnetima neće učiti ništa iza tešehhuda na prvom sjedenju nego odmah ustaje na treći rekat.

Na trećem i četvrtom rekatu, ako je namaz od tri ili četiri rekata, uči samo Fatihu na farzovima.

Na drugom sjedenju radi isto što i na prvom. No, nakon tešehhuda uči i salavate, a poslije njih uči dove koje se prenose od Poslanika (a.s.), a spomenuli smo ih u poglavlju o namaskim sunnetima.

Zatim selami na desnu i lijevu stranu, tako da se vidi bjelina njegovih obraza. Govorit će: ***Es-selamu 'alejkum ve rahmetullah***, zanijetivši da poselami one na njegovoj desnoj i lijevoj strani.

Napominjemo da klanjač treba na trećem rekatu vitr-namaza i svih ostalih nafila, uz Fatihu, proučiti kratku suru iz Kur'ana ili nekoliko ajeta koji je zamjenjuju.

Na prvom sjedenju kod četverorekatnih nepritvrđenih sunneta će proučiti salavate, a kada ustane na treći rekat uči Subhaneke i E'uzu, kao što je radio na prvom rekatu.

ZIKR NAKON OBAVEZNIH NAMAZA

Nakon podnevskog, akšamskog i jacijskog farza odmah se ustaje na klanjanje sunneta, ali mustehab (lijepo) je da se načini prekid, koliko je potrebno da prouči tri puta istigfar (*Estagfirullah*) i *Allahumme entes-selam ve minkes-selam tebarekte ja zel-dželali vel-ikram.* To je na osnovu onoga što se prenosi od Sevbana (r.a.): "Kada bi Allahov Poslanik (a.s.) završio namaz (farz) proučio bi istigfar tri puta, a zatim bi rekao *Allahumme entes-selam ve minkes-selam tebarekte ja zel-dželali vel-ikram.*"[317]

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا انْصَرَفَ مِنْ صَلاتِهِ اسْتَغْفَرَ ثَلاثًا وَقَالَ اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ وَمِنْكَ السَّلامُ تَبَارَكْتَ ذَا الْجَلالِ وَالإِكْرَامِ

Aiša (r.a.) kaže: "Kada bi Vjerovjesnik (a.s.) predao selam, sjedio bi samo onoliko vremena koliko je potrebno da kaže *Allahumme entes-selam ve minkes-selam tebarekte ja zel-dželali vel-ikram.*"[318]

Zatim će proučiti *Subhanallah* 33 puta, *Elhamdulillah* isto toliko i *Allahu ekber*, također. Stotinu će upotpuniti riječima *La ilahe illellah vahdehu la šerike leh. Lehul-mulku ve lehul-hamdu ve huve 'ala kulli šej'in kadir.*

Ovo je na osnovu hadisa Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

317 Muslim (591).
318 Muslim (592).

مَنْ سَبَّحَ اللَّهَ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلاةٍ ثَلاثًا وَثَلاثِينَ وَحَمِدَ اللَّهَ ثَلاثًا وَثَلاثِينَ وَكَبَّرَ اللَّهَ ثَلاثًا وَثَلاثِينَ فَتِلْكَ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ وَقَالَ تَمَامَ الْمِائَةِ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ غُفِرَتْ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ

Ko na kraju svakog namaza prouči subhanallah 33 puta, elhamdulillah 33 puta, Allahu ekber 33 puta što je devedeset i devet, a stotinu upotpuni sa la ilahe illellah vahdehu la šerike leh, lehul-mulku ve lehul-hamdu ve huve ʻala kulli šej'in kadir, oprostit će mu se grijesi, makar ih bilo koliko morske pjene.[319]

Lijepo je da se uz to dodaju Ajetul-kursijja i sure Ihlas, Felek i Nas.

Ebu Umame prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ دُبُرَ كُلِّ صَلاةٍ مَكْتُوبَةٍ لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ دُخُولِ الْجَنَّةِ إِلاَّ الْمَوْتُ

Ko iza svakog propisanog namaza prouči Ajetu'l-kursijju, samo ga smrt sprečava od ulaska u Džennet.[320]

U drugoj predaji stoji: ... وَقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ *Kul huvallahu ehad...*[321]

Ukbe ibn Amir kaže: "Naredio mi je Allahov Poslanik (a.s.) da učim iza svakog namaza Muʻavvizetan (sure Felek i Nas)."[322]

Ima i drugih vrsta zikra koje su spomenute u knjigama o zikru i u hadiskim zbirkama.

319 Muslim (597).

320 En-Nasr i Ibn Hibban.

321 Et-Taberani.

322 Ebu Davud i Et-Tirmizi koji kaže da je hadis hasen garib.

ŠTA ĆE POKVARITI NAMAZ

Sve što dovodi do neispravnosti namaza naziva se pojmom mufsidat. To su sljedeće radnje:

PRVA: GOVOR

Ako klanjač u toku namaza u zaboravu ili namjerno izgovori riječi koje nisu dio namaza, njegov namaz je pokvaren. Dokaz za to je hadis Mu'avije b. el-Hakema es-Sulemijja koji kaže: "Klanjao sam za Allahovim Poslanikom (a.s.) kad jedan čovjek kihnu. Ja sam mu rekao: Jerhamukellah (Allah ti se smilovao). Ljudi me pogledaše, a ja ih upitah: Šta vam je, pa gledate u mene? Oni su tada počeli udarati rukama po nogama. Kada sam spoznao da me ušutkuju, zašutio sam. Kada je Allahov Poslanik (a.s.) završio namaz, žrtvovao bih i oca i majku za njega, nisam ni prije ni poslije vidio boljeg učitelja od njega. Tako mi Allaha (dželle šanuhu) nije se namrštio na mene, niti me je udario, niti me je kritikovao. Rekao je:

إِنَّ هَذِهِ الصَّلاةَ لا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلامِ النَّاسِ إِنَّمَا هُوَ التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

U ovom namazu ne smije biti ništa od ljudskog govora, nego je on samo tesbih (slavljenje Allaha), tekbir (Njegovo veličanje) i učenje Kur'ana, ili je slično tome rekao Allahov Poslanik (a.s.)[323]

323 Muslim (537).

Zejd b. Erkam kaže: “Razgovarali smo u namazu. Čovjek se obraćao svome prijatelju koji je bio pored njega u namazu, sve dok nije objavljeno ***I pred Allahom ponizno stojte***, pa nam je naređeno da šutimo, a zabranjen nam je govor.”[324]

Abdullah b. Mes‘ud kaže:

كُنَّا نُسَلِّمُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي الصَّلاةِ فَيَرُدُّ عَلَيْنَا فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ عِنْدِ النَّجَاشِيِّ سَلَّمْنَا عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْنَا فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ كُنَّا نُسَلِّمُ عَلَيْكَ فِي الصَّلاةِ فَتَرُدُّ عَلَيْنَا فَقَالَ إِنَّ فِي الصَّلاةِ شُغْلاً

“Selamili smo Allahova Poslanika (a.s.), dok bi on klanjao i odgovarao bi nam na selam. Kada smo se vratili od Nedžašije (iz Abesinije) selamili smo ga i nije nam odgovorio. Rekli smo mu: ‘O Allahov Poslaniče, mi smo te prije selamili u namazu i ti si nam odgovarao.’ On je rekao: *Doista, namaz zaokuplja.*”

U drugoj predaji stoji: “Kada je završio svoj namaz rekao je:

إِنَّ اللَّهَ يُحْدِثُ مِنْ أَمْرِهِ مَا يَشَاءُ وَإِنَّ مِمَّا أَحْدَثَ أَنْ لا تَتَكَلَّمُوا فِي الصَّلاةِ

Allah (dželle šanuhu) doista uvodi šta hoće, a od onoga što je uveo je i da ne govorite u namazu.

Zatim mi je odgovorio na selam i rekao:

إِنَّمَا الصَّلاةُ لِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ وَذِكْرِ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ فَإِذَا كُنْتَ فِيهَا فَلْيَكُنْ ذَلِكَ شَأْنُكَ

Namaz je samo za učenje Kur’ana i veličanje (spominjanje) Uzvišenog Allaha, pa kada budeš u njemu postupaj tako.”[325]

Govor kvari namaz, svejedno bio kratak ili dug. Najmanje što se smatra govorom je izraz, sastavljen od dva glasa, koji ima značenje.[326]

Da bi govor pokvario namaz, uslov je da ga čuje onaj koji govori (tojest, da bude toliko jasan da ga sam govornik čuje). U protivnom, to se ne računa kao govor. Također, uslov je i da bude jasan. U protivnom, to je samo glas.[327]

324 Muslim (539).
325 Ebu Davud i En-Nesa’i.
326 Reddul-muhtar, 1/412.
327 Šerhul-mun’je, 436.

Ako bi progovorio klanjač u snu, njegov namaz je pokvaren, jer na onoga koji zaspi u namazu primjenjuju se propisi budnog.[328]

Govor kvari namaz čak i ako onaj što govori ne zna da ga kvari, ili ako bude prisiljen na njega, ili to greškom uradi, želeći učiti Kur'an ili zikr, a jezik mu preleti na obični govor.

Namaz neće biti pokvaren ako čovjek u nuždi progovori, kao kada ga obuzme kašalj, kihanje ili štucanje, jer je nemoguće izbjeći ove pojave. Ovo je uslovljeno tim da on ne izgovara dodatne glasove nego samo ono što je uobičajeno (prirodno) da izgovara kada kiše isl.[329]

Namaz će pokvariti nakašljavanje bez razloga ili ispravnog cilja. Pod razlogom se misli na popravljanje glasa ili da se klanjač po svojoj prirodi često nakašljuje. Ispravan cilj je da se nakašlja kako bi drugima stavio do znanja da je u namazu, da ukaže imamu na grešku ili da uljepša svoj glas.

Alija (r.a.) kaže: "Imao sam kod Allahova Poslanika jedno vrijeme u kojem sam mu dolazio. Kada bih došao, tražio sam dozvolu za ulazak. Ako je bio na namazu, nakašljao bi se i ja sam ulazio, a ako bi bio slobodan, dozvolio bi mi ulazak." U drugoj predaji stoji: "Ako bih ga našao (zatekao) da klanja, rekao bi *subhanallah* i ja bih ušao."[330]

U govor koji kvari namaz spada i učenje dove u namazu onim što liči običnom ljudskom govoru. To je sve ono čega nema u Kur'anu, niti sunetu, i što je moguće tražiti od ljudi, kao što je: "Moj Gopodaru, obuci me tom i tom odjećom", ili: "Nahrani me tom i tom hranom."

Ako se dova spominje u Kur'anu ili sunnetu ili je to nemoguće tražiti od ljudi, tada neće biti pokvaren namaz, kao što je: "Allahumme 'afini v'afu anni verzukni..." (Bože moj, zaštiti me, oprosti mi i opskrbi me...)

328 Reddul-muhtar, 1/412.
329 Reddul-muhtar, 1/413.
330 En-Nesa'i i Ibn Madže.

Od stvari koje kvare namaz je i jaukanje, naprimjer "ah" ili "uf", ako je ono zbog bola ili prisjećanja na ovodunjalučke nezgode.[331]

Glasno plakanje, ako je zbog prisjećanja na Džennet ili Džehennem ne kvari namaz, jer je to kao dova za milost i oprost.

Abdullah b. eš-Šihhir kaže: "Vidio sam Allahova Poslanika (a.s.) kada nam je klanjao, a u njegovim prsima je pištalo od plača poput pištanja lonca u kojem vri voda."[332]

Ako je plakanje zbog bola ili ovodunjalučke nezgode, ono kvari namaz, jer je to žalba koja bi, ako bi je klanjač izgovorio, pokvarila mu namaz, pa je isto ako je iskaže plačom.

Ako je bol veliki i ne može se klanjač suzdržati od plača, onda ne kvari namaz, jer ono što se ne može spriječiti bit će oprošteno.[333]

Namaz će pokvariti svaki govor klanjača čiji je cilj bio odgovor, pa čak ako on bude i ličio na govor namaza. Naprimjer, to je kada klanjač čuje radosnu ili čudnu vijest pa kaže: "Subhanallah" (Neka je slavljen Allah), ili kada nakon tužne vijesti kaže: "La havle ve la kuvvete illa billah" (Sva moć i snaga je kod Allaha), ili neko kihne pa on kaže: "Jerhamukellah" (Allah ti se smilovao).

Ako bi klanjač podsjetio na ajet nekog ko nije njegov imam, to će mu pokvariti namaz, jer je to poučavanje i učenje, što spada u obični ljudski govor. Ovo važi ako je klanjač imao za cilj da podsjeti drugog. Međutim, ako je htio da uči za sebe, pa se dogodilo da je podsjetio i drugog, namaz nije pokvaren.

Također nije pokvaren namaz ako klanjač podsjeti svog imama, jer mu je potrebna ispravnost imamovog namaza, budući da podsjećanjem imama ispravlja i svoj namaz.

Ibn Omer prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) klanjao i pomeo se, pa kada je završio namaz rekao je Ubej b. K'abu:

331 Ed-Durul-muhtar, 17416.

332 Ebu Davud, En-Nesai i Ibn Huzejme.

333 Šerhul-mun'je, 438.

أَصَلَّيْتَ مَعَنَا قَالَ نَعَمْ قَالَ فَمَا مَنَعَكَ أَنْ تَفْتَحَ عَلَيَّ

Da li si klanjao sa nama? "Da", reče ovaj. *Pa šta te je omelo da me ne podsjetiš?*, upita ga Poslanik (a.s.).[334]

U poglavlju o čistoći spomenuto je da glasni smijeh (kahkaha) kvari i namaz i abdest.

Pod smijehom se misli na smijeh koji je toliko glasan da ga čuje onaj pored njega.

DRUGA: VEĆI POKRETI

Namaz će pokvariti pokreti koji nisu njegov sastavni dio, niti se čine radi njegovog ispravljanja.

Pod pojmom "veći pokreti" misli se na radnje koje čini klanjač, a ako bi ga neko gledao, pomislio bi da on nije u namazu.

Ako bi se posmatrač dvoumio da li je klanjač u namazu ili nije onda se te radnje smatraju kao "manje", pod uslovom da se ne ponove tri puta uzastopno.

Mali pokreti se opraštaju, jer ih je nemoguće izbjeći.

Ako bi žena u toku namaza držala bebu, pa je podojila, to će pokvariti njen namaz, jer je to veća radnja. Ako je ne bi podojila nego je samo držala, to je mala radnja i ne kvari namaz, jer je Allahov Poslanik (a.s.) klanjao i držao Umamu bint Zejneb (to jest svoju unuku od Zejnebe) kćerku Ebul-Asa b. Rebi' b. Abdiš-šemsa. Kada je išao na sedždu, ostavljao ju je, a kada bi ustajao, uzimao ju je.[335]

Ako bi beba sisala dojku majke koja klanja, pa iz nje izađe mlijeko, namaz će biti pokvaren, jer je to dojenje, a ono je velika radnja. Radnja djeteta je prešla na majku i nije opravdanje to što ono nije bilo njenom voljom, jer nije uslov u stvarima koje kvare volja klanjača.

334 Ebu Davud i Et-Taberani.

335 El-Buhari (516).

Tako, ako bi neko bio gurnut, pa, ne mogavši se kontrolisati, iskorači tri koraka, njegov namaz će biti pokvaren.

Ako iz dojke ne bi poteklo mlijeko, namaz majke neće biti pokvaren, ako bi beba sisala jednom ili dva puta. Ali, ako bi tri puta posisala, bit će pokvaren čak i ako ne izađe mlijeko.[336]

Ako bi žena poljubila muža klanjača, a on je ne poželi, njegov namaz neće biti pokvaren, ali ako bi muž poljubio svoju ženu, sa strašću ili bez nje, njegov namaz će biti pokvaren, jer onaj koji ga posmatra pomislit će da nije u namazu.[337]

Ako čovjek poljubi svoju ženu koja klanja, njen namaz će biti pokvaren, jer poljubac ovdje ima značenje spolnog odnosa.[338]

Ako se klanjač rukuje sa nekim, s ciljem pozdravljanja, njegov namaz će biti pokvaren, jer je to velika radnja, a ako bi na selam odgovorio rukom, glavom ili išaretom, neće biti pokvaren.

عَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَنِي لِحَاجَةٍ ثُمَّ أَدْرَكْتُهُ وَهُوَ يَسِيرُ قَالَ قُتَيْبَةُ يُصَلِّي فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَأَشَارَ إِلَيَّ فَلَمَّا فَرَغَ دَعَانِي فَقَالَ إِنَّكَ سَلَّمْتَ آنِفًا وَأَنَا أُصَلِّي وَهُوَ مُوَجِّهٌ حِينَئِذٍ قِبَلَ الْمَشْرِقِ

Džabir (r.a.) kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) me poslao da uradim nešto. Sustigao sam ga poslije u putu. Selamio sam ga, a on mi je odgovorio išaretom. Nakon što je završio, pozvao me je i rekao: *Ti si me malo prije selamio, a ja sam klanjao.* Tada je bio okrenut prema istoku."

U drugoj predaji stoji:

إِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَرُدَّ عَلَيْكَ إِلاَّ أَنِّي كُنْتُ أُصَلِّي

Jedino što me je spriječilo da ti odgovorim (na selam) je to što sam bio u namazu.[339]

336 Šerhul-mun'je, 442.
337 Šerhul-mun'je, 449.
338 Reddul-muhtar, 1/442.
339 Muslim (540).

Ako bi klanjač izgovorio riječ "selam" da bi pozdravio čovjeka, namaz će biti pokvaren, makar to bilo i iz zaborava. Različit je od ovoga slučaj kada bi iz zaborava na sjedenju izgovorio selam, s ciljem da završi namaz, misleći da ga je upotpunio (završio).[340]

Namaz neće biti pokvaren stavljanjem turbana (ahmedije) na glavu ili njegovim dizanjem i spuštanjem na zemlju jednom rukom, da poravnanjem turbana ili repa turbana, jer su to male radnje.

Ako bi klanjač udario nekog rukom, bičem ili nečim sličnim, a to spada pod svađanje i udaranje, učinio bi veliku radnju. Ali, ako bi udario životinju s ciljem da je pokrene, namaz neće biti pokvaren, ako to ne bi ponovio tri puta uzastopno.

Ako klanjač uzme kamen i njime gađa pticu i sličnu životinju, namaz će mu biti pokvaren, jer je to velika radnja. Ako bi imao kamen, pa ga bacio, tada mu namaz ne bi bio pokvaren, jer je to mala radnja, ali je pogriješio, jer se bavio nečim što nije sastavni dio namaza.

Ako bi bacio kamen na čovjeka, namaz je pokvaren, jer to bacanje ima značenje tuče.

Ako bi klanjač počešao svoje tijelo jednom ili dva puta uzastopno, svaki put pomijeranjem ruke, namaz nije pokvaren, jer je to mala radnja. Isto tako, nije pokvaren ako bi to radio više puta s prekidom (ne uzastopno), tojest da ne bude na jednom ruknu, ali ako bude više puta u toku jednog rukna, onda je namaz pokvaren, jer je to velika radnja.

Ako bi se klanjač hladio mahanjem odjećom ili lepezom jednom ili dva puta, namaz mu nije pokvaren, ali, ako bi se hladio više puta uzastopno, pokvaren je.

Radnje srca (razmišljanje, želje) ne kvare namaz, ako uz njih nema radnji drugih organa. Ako bi klanjač smislio pjesmu ili govor, a ne progovorio ništa jezikom, namaz mu ne bi bio pokvaren, ali je pogriješio zbog gubitka skrušenosti u namazu i to je loše ponašanje

340 El-Hedijjetul-'ala'ijjeh.

prema Allahu (dželle šanuhu), jer se okreće od Njega, a pred Njim stoji.[341] Na osnovu toga, neće biti pokvaren namaz klanjača ukoliko bi pogledao u knjigu, koja je pred njim i razumio šta piše.

Ako bi klanjač učio Kur'an iz Mushafa ili ono što je napisano u mihrabu, njegov namaz će biti pokvaren, po mišljenju Ebu Hanife. Po mišljenju njegovih učenika, to je dozvoljeno, ali je mekruh, osim ako uz to nema velikih radnji, kao što je okretanje listova i sl. I tada je namaz pokvaren, po mišljenju svih ovih učenjaka.

Ebu Hanife smatra da učenje Kur'ana iz Mushafa spada u poučavanje, to nije sastavni dio namaza i zato ga kvari. Ako klanjač zna napamet ono što uči, tada ne kvari namaz. Po njemu, ako bi pročitao jedan ajet iz Mushafa, pokvario bi namaz, jer on smatra da je za ispravnost namaza potrebno proučiti minimalno jedan ajet napamet.[342]

Koračanje u namazu ne kvari namaz, ako nije uzastopno, bez odmora, i ako klanjač ne izađe iz džamije. Ako bi izašao iz džamije, pokvarit će namaz, čak ako bi to bilo i u razmacima (u nekoliko koraka između kojih ima odmor), jer promjena mjesta kvari namaz, a čitava džamija se smatra jednim mjestom. Prostor za redanje safova na livadi je kao džamija. Kuća za ženu je kao džamija.

Žvakanje žvakaće gume, čak i ako se ne proguta, u toku namaza kvari ga, ako se to čini puno puta. Pod "puno" se misli na tri uzastopna puta, jer je to velika radnja.

TREĆA: JELO I PIĆE

Namaz će pokvariti konzumiranje bilo čega što je izvan usta, makar bilo i malo, kao što je zrno ili kap vode od kiše ili ostatak vode od abdesta.

341 Šerhul-mun'je, 444.
342 Šerhul-mun'je, 447, Reddul-muhtar, 1/419.

Također ga kvari gutanje ostataka hrane između zuba, ako ih je toliko da dostižu veličinu graška.

Ako bi ih bilo malo, ali su progutani na tri puta uzastopno, pokvarit će se namaz, jer je to velika radnja.

Ako klanjač stavi kocku šećera u usta, koja se istopi bez žvakanja i stigne u stomak, namaz će biti pokvaren. Ali, ako bi u namazu osjetio trag slatke hrane, koju je pojeo prije klanjanja, namaz mu neće biti pokvaren.[343]

Mustehab je onome koji želi klanjati izaprati usta vodom ako osjeća tragove hrane ili pića, jer se Vjerovjesnik (a.s.) napio mlijeka, isprao usta i rekao:

إِنَّ لَهُ دَسَمًا

Doista ono ima masnoće.[344]

U drugoj predaji stoji da je rekao:

مَضْمِضُوا مِنَ اللَّبَنِ

Izaperite usta od mlijeka.[345]

Hadis ne upućuje na obaveznost, nego se tumači da je to mustehab, jer se prenosi od Enesa da je Vjerovjesnik (a.s.) pio mlijeko, a zatim klanjao i nije izaprao usta, niti je uzeo abdest.[346]

ČETVRTA: IZOSTAVLJANJE JEDNOG OD RUKNOVA

Namaz će pokvariti izostavljanje jednog od ruknova, kao što je ruku' ili sedžda. Ako bi klanjač izostavio jednu sedždu od nekog rekata, pa predao selam prije nego što je učini, namaz će mu biti pokvaren.

343 El-Hedijjetul-'ala'ijjeh.
344 El-Buhari, 211.
345 Ibn Madže.
346 Ebu Davud.

Namaz će pokvariti ako ne ponovi posljednje sjedenje, nakon obavljanja redovne sedžde ili sedždei-tilaveta, koji je bio zaboravio, pa se sjetio nakon posljednjeg sjedenja, jer se posljednje sjedenje broji tek kada se upotpune svi ruknovi.

Namaz će pokvariti također ako ne ponovi ruku‘ kojeg je obavio spavajući, jer je uslov za njegovu ispravnost da ga obavi budan.[347]

PETA: HADES

Namaz će pokvariti namjerno izazivanje hadesa, prije upotpunjavanja namaskih ruknova.

Namaz neće pokvariti hades koji se desi kod klanjača bez njegove volje, naprimjer da izađe urin, izmet, vjetar ili krv iz nosa, bez njegovog utjecaja. U ovim slučajevima se gubi samo abdest, a klanjač ostaje u okvirima namaza, ukoliko se ne desi nešto drugo što ga kvari. Tada će klanjač odmah krenuti ka najbližem mjestu za abdest (abdesthanu) i uzet će abdest, ne radeći ništa što nema veze sa abdestom. Zatim će se vratiti i nastaviti klanjati namaz gdje ga je prekinuo.

Dokaz za to je hadis od Aiše (r.a.) da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao:

مَنْ أَصَابَهُ قَيْءٌ أَوْ رُعَافٌ أَوْ قَلَسٌ أَوْ مَذْيٌ فَلْيَنْصَرِفْ فَلْيَتَوَضَّأْ ثُمَّ لِيَبْنِ عَلَى صَلاتِهِ وَهُوَ فِي ذَلِكَ لا يَتَكَلَّمُ

Kome se desi povraćanje ili krvarenje iz nosa, ili povraćanje samo do usta, ili izlaženje sluzi iz spolnog organa, neka izađe i uzme abdest, zatim neka nastavi svoj namaz, a u međuvremenu neka ne govori ništa.[348]

Ovo mišljenje se prenosi od Ebu Bekra, Omera, Alije, Ibn Omera, Selmana el-Farisija i Ibn Abbasa.

347 El-Hedijjetul-‘ala’ijjeh.

348 Ibn Madže i Ed-Darekutni, a Ahmed i El-Bejheki kažu da je mursel.

Od tabi'ina su to rekli: Alkama, Tavus, Seid ibni el-Musejjib, Salim ibni Abdillah, Seid ibni Džubejr, Eš-Ša'bi, En-Neha'i, Ata'a, Mekhul i dr. i oni su najbolji uzor.

Za ispravnost nastavljanja namaza potrebno je ispuniti sljedeće uslove:

1. da hades bude od onoga što izlazi iz tijela klanjača. Zato se ne može nastavljati namaz nakon nesvijesti ili ludila.

2. da zbog hadesa treba uzeti abdest, a ne gusul.

3. da hades bude rezultat više sile. Ako bi klanjača, naprimjer, ubole ose ili bio ranjen, te mu potekla krv iz rane, tada ne bi mogao nastaviti namaz, jer su to djela stvorenja i rijetko se dešavaju, pa se ne mogu porediti s onim što je često.

4. da ode abdestiti odmah nakon hadesa. Ako bi nakon hadesa ostao na svome mjestu koliko je potrebno za obavljanje jednog rukna, namaz će mu biti pokvaren. Sa ruku'a ili sedžde, na kojem se desio hades, vraća se s nijetom uzimanja abdesta, a ne s nijetom da upotpuni taj rukn (ruku'u ili sedždu). I nakon uzimanja abdesta ponovit će ruku'u ili sedždu na kojem se desio hades.

5. da radi samo ono što je nužno, pa ako bi prošao pored vode kojom može uzeti abdest do neke druge dalje, a ta daljina bude veća od dva safa, pokvaren mu je namaz.

6. da mu se ne desi nešto što kvari namaz, kao govor ili otkrivanje avreta. Čak, ako bi žena javno otkrila svoju glavu radi mesha ili laktove radi pranja, njen namaz će biti pokvaren i ne može ga nastaviti.

Zbog mnoštva ovih uslova, a izbjegavajući razilaženje uleme u ovom pitanju, od koje neki smatraju da nastavljanje namaza nije dozvoljeno, za klanjača je bolje da počne namaz iz početka, osim ako želi da zaradi sevap obavljanja namaza u džematu.[349]

349 Šerhul-mun'je, 452, Reddul-muhtar.

ŠESTA: OTKRIVANJE AVRETA

Namaz kvari otkrivanje četvrtine organa koji je stidni dio (avret) klanjača u vremenu koje je dovoljno za obavljanje rukna sa sunnetima, tojest tri tesbiha, ako je bez djelovanja klanjača.

Što se tiče namjernog otkrivanja avreta od strane klanjača, to odmah kvari namaz, kao što je rečeno u poglavlju o namaskim farzovima.

SEDMA: ODMETNIŠTVO OD VJERE

Namaz kvari odmetništvo klanjača srcem, da nas Allah (dželle šanuhu) zaštiti od toga. To je kao kada klanjač odluči da će kasnije postati nevjernik, ili za vrijeme namaza povjeruje u nešto što je vid nevjerstva (kufr).[350]

OSMA: DODIRIVANJE NEČISTOĆE

Namaz će pokvariti činjenje sedžde na nečistom mjestu, čak ako bi nečistoća bila samo pod rukama ili koljenima, jer je spajanje organa sa nečistoćom isto kao i njeno nošenje.

DEVETA: OKRETANJE OD KIBLE

Namaz će pokvariti ako klanjač okrene svoje grudi od Kible bez opravdana razloga, jer time izostavlja farz, u koji spada ovo okretanje.

Ako bi okretanje od Kible bilo s opravdanim razlogom, kao kada klanjača neko gurne, dok on klanja, namaz neće biti pokvaren ako to traje manje od vremena potrebnog za obavljanje jednog rukna. A to je vrijeme potrebno za tri tesbiha.

350 El-Hedijjetul-'ala'ijjeh.

DESETA: ISTICANJE NAMASKOG VREMENA

Sabah-namaz će biti pokvaren izlaskom sunca, a bajram-namaz njegovim dolaskom na polovinu neba. Džumu-namaz će pokvariti nastupanje ikindijskog vremena.

JEDANAESTA: IZVRŠAVANJE TUĐIH NAREDBI

Namaz će pokvariti klanjačevo izvršavanje tuđih naredbi. Ako bi mu bilo rečeno: "Prenosi tekbire", pa ih on odmah počeo prenositi s nijetom da izvrši naredbu namaz mu je pokvaren. Također će mu biti pokvaren ako mu bude rečeno da se pomakne, a on to učini, izvršavajući naredbu. Ali, ako bi se pomakao na osnovu svog mišljenja, odazivajući se naredbi Zakonodavca, kako bi proširio mjesto za druge i omogućio im da klanjaju, tada mu namaz neće biti pokvaren.

DVANAESTA: IZGOVARANJE TEKBIRA SA PROMJENOM NIJETA

Namaz će pokvariti izgovaranje tekbira s nijetom prelaska iz jednog namaza u drugi, kao kada bi neko klanjao podne-namaz, a izgovorio tekbir, odlučivši da počne ikindiju. Isto tako, ako bi klanjao sam, a izgovorio tekbir s namjerom da pristupi džematu, ili izgovori tekbir i zanijeti da bude imam ženama, prvi namaz će biti pokvaren i računa se da je počeo drugi namaz (ono što je naumio).

Međutim, ako bi klanjač izgovorio tekbir, a odlučio da klanja isti namaz koji je do tada klanjao, namaz neće biti pokvaren, osim ako ne bi izgovorio nijet.

Iz ovog se izuzima onaj ko je pristupio džematu, pa kasnije naklanjavao ono što je propustio (mesbuk). On kada izgovori tekbir

nijeti nastavak namaza, a istovremeno i njegov prekid i tako se i tretira, jer je prešao iz namaza u kojem je bio samostalan u nekim postupcima (a u nekim je slijedio imama) u namaz u kojem je samostalan u svim postupcima.

TRINAESTA: GREŠKA U UČENJU (ZELLEH)

Riječ zelleh je nastala od arapskog glagola zelle, što znači okliznuti se. Zato se zabranjena radnja, koju čovijek nije svjesno uradio, zove zelleh (greška, pokliznuće).

Učač pretežno ne želi da umanji značenje riječi nego mu jezik pogriješi, bilo slučajno ili zbog nemogućnosti da tačno izgovori, i zato je to greška koju nazivamo ovim imenom.

Greška u učenju će pokvariti namaz na sljedeće načine:

1. Ako greška učača bude takva da riječ koju je izgovorio potpuno promijeni značenje u loše, tako da vjerovanje u to njeno značenje predstavlja kufr (nevjerstvo), tada će namaz biti pokvaren. Ako je to uradio namjerno, to je onda kufr (nevjerstvo), a ako je to bila greška, onda je on izgovorio riječ kufra, što kvari namaz. To je kao kada bi neko iz zaborava progovorio obični govor, koji nije kufr, pa kako da ne pokvari namaz ako izgovori ono što je kufr?![351]

2. Greška u padežima ne kvari namaz, čak i ako bi njeno značenje bilo kufr. Naime, većina ljudi ne pravi razliku u padežima, a njihovo obavezivanje na to da odaberu ispravno mišljenje u pitanju padeža (tojest da uče ispravno i ne griješe u padežima) je poteškoća i to im se, po Šerijatu, oprašta.[352]

Na istom stepenu je greška u tešdidima. To je kao kada bi riječi Uzvišenog ***ijjake na'budu ve ijjake neste'in*** neko proučio bez teštida, tojest "ijake". Namaz mu tada neće biti pokvaren.

351 Šerhul-mun'je, 477.
352 Hašijetu-Tahavi.

3. Stajanje ili počinjanje sa neodgovarajućih mjesta u učenju u svakom slučaju ne kvari namaz. Ako klanjač ne bi stao na određenim mjestima u čitavom Kur'anu, to neće pokvariti njegov namaz.

Takav je propis i za presijecanje riječi, kao kada bi htio da kaže "elhamdulillahi...", a kaže "el" i zastane između "L" i "H". Ili želi da prouči "vel-'adijati", a kaže "vel-'a" i stane na "'ajnu" zbog nestanka daha ili zaboravljanja nastavka, a zatim to upotpuni ili pređe na drugi ajet. U svim ovim situacijama namaz neće biti pokvaren zbog toga što se ovo često pojavljuje.

4. zamjena glasova u riječi. Ako riječ koju je izgovorio ne izlazi iz okvira Kur'ana i nije promijenila temeljno značenje, namaz nije pokvaren. To je kao kada bi neko rekao "innez-zalimune..." (a treba "inne'z-zalimine...") ili "vel-erda ve ma dehaha..." umjesto "vel-erda ve ma tahaha..."

Ako bi, pak, riječ koju izgovori izašla iz okvira Kur'ana (tojest, nema je u Kur'anu), ali nije promijenila značenje, po mišljenju Ebu Hanife i Muhameda, namaz neće biti pokvaren. Na suprotnom stajalištu je Ebu Jusuf, koji smatra da hoće, kao kada neko prouči, naprimjer, "kijamine bil-kist..." umjesto "kavvamine bil-kist..."

Ako se pogrešno proučena riječ i sama nalazi u Kur'anu, ali mijenja značenje, mišljenja učenjaka hanefijskog mezheba su suprotna navedenim u gornjem slučaju,[353] kao kada neko prouči "ve entum hamidune...", umjesto "ve entum samidune..."[354]

Ovdje Ebu Jusuf, u pitanju ispravnosti, gleda da li ima te riječi u Kur'anu, a Ebu Hanife i Muhamed da je ostalo isto značenje. Pa, ako takve riječi nema u Kur'anu, a i značenje se razlikuje od osnovnog, onda je namaz pokvaren, po mišljenju svih. Kao kada bi proučio "telezzul-e'ajuni" sa slovom za (ظ) umjesto sa zalom (ذ).

5. Ako doda riječ koja se nalazi u Kur'anu, to ne kvari namaz, po mišljenju Ebu Jusufa, čak i ako bi time promijenio značenje. Ako je

353 Po Ebu Hanifi i Muhamedu namaz će biti pokvaren, a po Ebu Jusufu neće (prim. prev.).

354 Hašijetut-Tahavi.

nema u Kur'anu, a promijeni i značenje, kvari namaz, po mišljenju svih.

6. Ako bi izostavio glas iz riječi i promijenilo se značenje, kao kada "halekna"... izgovori bez "h", ili "džealna" bez "dž", namaz će biti pokvaren, po mišljenju Ebu Hanife i Muhameda. Ili, naprimjer, "ve ma haleka-z-zekere ve'l-unsa" i izostavi "ve", namaz će biti pokvaren, po mišljenju Ebu Hanife i Muhameda, a po mišljenju Ebu Jusufa neće, jer ono što je proučio nalazi se u Kur'anu.[355]

Propisi vezani za tepavca

Tepavac je osoba čiji jezik umjesto jednog glasa izgovara drugi (naprimer, umjesto sina (س) izgovara sa (ث), ili umjesto ra (ر) izgovara gajn (غ), lam (ل) ili ja (ي), tako da čita, naprimjer, eš-šejtanur-radžim (umjesto ta - ط izgovara ta - ت).

Propisi vezani za ovu osobu su sljedeći:

1. Nije dozvoljeno da bude imam, osim onome ko je kao i on.

2. Uvijek treba ulagati maksimalni trud da izgovara što ispravnije.

3. Samostalni mu namaz nije ispravan, ako može klanjati za imamom. Ako je u stanju da ispravno uči minimalni dio sa kojim može obaviti namaz, nije obavezan da traži imama niti je obavezan da se muči i uči nešto drugo.

4. Ako ne može ni za kim da klanja, njegov samostalni namaz je ispravan, ukoliko se trudi da ispravno uči. To je kao kada neko ne bi mogao da abdesti ili očisti odjeću, ili da čini ruku' ili sedždu, namaz bi mu bio ispravan. Tako je ispravan i namaz tepavca, ako ne može ispravno izgovarati.[356]

Ako je tepanje malo tako da izgovora sva slova, ali nisu jasna to ne smeta.[357]

355 Redul-muhtar, 1/425.

356 Šerhul-mun'je, 482, Reddul-muhtar, 1/391.

357 Reddul-muhtar, 1/392.

NAMAZ U DŽEMATU

Ulema se razišla po pitanju obavljanja namaza u džemaatu za muškarca. Jedni smatraju da je fardi ‘ajn za svakog osim za onog koji ima opravdan razlog. Po drugima, to je fardi kifaje, po trećima vadžib, po četvrtima sunnet muekkede (pritvrđeni). Najpravednije i najargumentiranije mišljenje je da je to vadžib. Ne prima se svjedočenje onog koji ga izostavlja, osim ako je to radio iz opravdanog razloga. Na to upućuje hadis Ebu Hurejre u kome kaže da je Allahov Poslanik (a.s.) primijetio da neki ljudi ne dolaze na neke namaze, pa je rekao:

لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ رَجُلاً يُصَلِّي بِالنَّاسِ ثُمَّ أُخَالِفَ إِلَى رِجَالٍ يَتَخَلَّفُونَ عَنْهَا فَآمُرَ بِهِمْ فَيُحَرِّقُوا عَلَيْهِمْ بِحُزَمِ الْحَطَبِ بُيُوتَهُمْ وَلَوْ عَلِمَ أَحَدُهُمْ أَنَّهُ يَجِدُ عَظْمًا سَمِينًا لَشَهِدَهَا يَعْنِي صَلاَةَ الْعِشَاءَ

Namjeravao sam da naredim nekome da klanja ljudima, zatim da odem onima koji su izostali iz džemata, i naredim da im se kuće zapale snopom drveća. Kada bi neko od njih znao da će naći debelu kost došao bi, tojest na jaciju.[358]

Abdullah b. Mes‘ud kaže: “Koga raduje da sutra (na Sudnjem danu) susretne Allaha kao musliman, neka čuva namaze na koje se poziva ezanom.

Allah je propisao vašem Vjerovjesniku (a.s.) ispravne puteve upute. U to spadaju i namazi. A kada biste klanjali u vašim kućama, kao što klanja onaj što ne dolazi u džemat (nego u svojoj kući), time

358 Muttefekun alejhi, a tekst je od Muslima (651).

biste ostavili put (sunnet) vašeg Vjerovjesnika. A ako ostavite njegov sunet, zalutat ćete. Neće niko uzeti lijepo i ispravno abdest, želeći da ode u džamiju, a da mu Allah na svakom koraku koji korači ne upiše dobročinstvo, uzdigne ga za jedan stepen i izbriše loše djelo. Nisam vidio nikoga između nas (ashaba) da je izostajao iz džemata, osim svima poznatih munafika. Dolazio bi (čak) i takav čovjek, koji je morao biti doveden oslanjajući se između dvojice dok ne stane u saf."[359]

Allahov Poslanik (a.s.) je objasnio vrijednost namaza u džematu nad namazom obavljenim pojedinačno riječima:

صَلاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلاةَ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً

Namaz u džematu je vrijedniji od namaza pojedinca dvadeset i sedam puta.[360]

OPRAVDANI RAZLOZI IZOSTAJANJA IZ DŽEMATA

Obaveznost prisustvovanja džematu spada zbog jednog od sljedećih razloga:

1. Jaka kiša i hladnoća ili velika tama i vjetar noću

To je na osnovu predaje, koja se prenosi, da je Ibn Omer proučio ezan za namaz jedne hladne i vjetrovite noći, a zatim rekao: "Klanjajte u svojim kućama." Onda je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) je naređivao mujezinu, ako je noć hladna i u njoj pada kiša, da kaže: 'Klanjajte u kućama'."[361]

Među opravdanjima je i veliko blato, na osnovu onoga što se prenosi da je Ibn Abbas održao hutbu jednog blatnjavog (kišnog) dana pa je naredio mujezinu da poslije učenja *hajje ʿalel-felah* u ezanu

359 Muslim, 654.
360 El-Buhari, 645.
361 El-Buhari, 666.

kaže: "Namaz je u kućama". Ljudi su pogledali jedni u druge, kao da se čude. On je tada rekao: "Kao da se vi čudite ovome! Ovo je doista radio onaj koji je bolji od mene (misleći na Vjerovjesnika); to je tako i ja ne želim da vas opterećujem."

U drugoj verziji stoji: "Ne želim da vas navodim na grijeh, pa da dolazite gazeći po blatu do vaših koljena."[362]

2. Strah od zalima za život ili imetak, ili strah od gubljenja imetka ili odlazak saputnika ako bi klanjao u džematu.

Ibn Abbas prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Ko čuje mujezina, i ne spriječi ga od odazivanja na njega opravdan razlog...* "A šta je to opravdan razlog?", upitali su ashabi. On im tada reče: *Strah ili bolest, neće mu biti primljen namaz kojeg je klanjao.*[363]

مَنْ سَمِعَ الْمُنَادِيَ فَلَمْ يَمْنَعْهُ مِنِ اتِّبَاعِهِ عُذْرٌ قَالُوا وَمَا الْعُذْرُ قَالَ خَوْفٌ أَوْ مَرَضٌ لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ الصَّلاةُ الَّتِي صَلَّى

3. Bolest, zbog koje se ne može ići u džamiju, kao što je paraliza ili amputiranost noge. Također spada obaveza s onoga koji vodi brigu o njegovanju bolesnika, ako će mu njegov izostanak štetiti.

4. Ako bude postavljena hrana za kojom on žudi, ili je osjetio potrebu za vršenjem fiziološke potrebe.

Poslanik (a.s.) je rekao: *Ako kod nekoga bude postavljena večera, a počne namaz, počnite sa večerom i neka se ne žuri s njom dok se ne završi.*

إِذَا وُضِعَ عَشَاءُ أَحَدِكُمْ وَأُقِيمَتِ الصَّلاةُ فَابْدَءُوا بِالْعَشَاءِ وَلا يَعْجَلْ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهُ

Ibn Omeru je postavljena večera kada je namaz počeo i on nije išao klanjati dok nije završio večeru, mada je čuo i učenje imama.[364]

Poslanik (a.s.) je rekao:

لا صَلاةَ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ وَلا هُوَ يُدَافِعُهُ الأَخْبَثَانِ

362 El-Buhari (668).
363 Ebu Davud i Ibn Hibaan.
364 El-Buhari (673).

Nema namaza u prisustvu hrane, niti dok čovjek ima fiziološke potrebe (veliku i malu nuždu).[365]

Ebu Derda kaže: "Od ispravnog razumijevanja vjere je da čovjek obavi svoje potrebe tako da na namaz dođe nezauzeta srca."[366]

Vrijedi napomenuti i to da klanjač, ako izostane iz džemata zbog opravdanog razloga, a imao mu je namjeru prisustvovati, dobit će, Allahovom milošću, nagradu za to. To je na osnovu riječi Poslanika (a.s.):

إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى

Doista se djelo vrjednuje prema namjerama i svakom čovjeku pripada ono što je naumio.

STJECANJE VRIJEDNOSTI DŽEMATA

Ulema se složila da se vrijednost džemata stječe prispijevanjem na najmanji dio namaza za imamom, makar to bilo i na posljednjem sjedenju prije selama. To je na osnovu riječi Poslanika (a.s.): *Kada čujete ikamet, idite na namaz, mirno i dostojanstveno, i ne žurite, pa što stignete klanjajte, a što vas prođe, upotpunite.*[367]

إِذَا سَمِعْتُمُ الإِقَامَةَ فَامْشُوا إِلَى الصَّلاةِ وَعَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ وَلا تُسْرِعُوا فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا

Izraz "ma" (što) obuhvata najmanji dio.

Onaj koji je zakasnio treba da odmah slijedi imama u njegovoj radnji. Prvo izgovoriti tekbir u stajaćem položaju, a zatim će raditi isto što i imam. Smatrat će se da je stigao na rekat ako stigne imama na ruku'u, na osnovu hadisa kojeg prenosi Ebu Hurejre da je

365 Muslim.
366 Prenosi ga El-Buhari kao mu'allek.
367 El-Buhari (636).

Vjerovjesnik (a.s.) rekao: *Kada dođete na namaz, a mi na sedždi, i vi učinite sedždu i ne računajte to, a ko stigne na rekat, stigao je na namaz.*[368]

إِذَا جِئْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ وَنَحْنُ سُجُودٌ فَاسْجُدُوا وَلَا تَعُدُّوهَا شَيْئًا وَمَنْ أَدْرَكَ الرَّكْعَةَ فَقَدْ أَدْرَكَ الصَّلَاةَ

PREKIDANJE NAMAZA DA BI SE PRIKLJUČILO FARZU U DŽEMATU

Ako klanjač počne nafilu, zavjetni namaz ili naklanjavanje, a imam počne s obavljanjem farza u džematu, klanjač neće prekinuti ono što je počeo, kako ne bi pokvario već obavljeno od tog namaza. Uzvišeni kaže:

I ne ništite djela svoja.[369]

Abdullah ibn Malik prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) prošao pored čovjeka koji je klanjao, a već je proučen ikamet za sabahski farz, pa mu je nešto rekao, a ashabi nisu znali šta. Kada su završili, pitali su ga: "Šta ti je rekao Allahov Poslanik (a.s.)?" On je odgovorio:

قَالَ لِي يُوشِكُ أَنْ يُصَلِّيَ أَحَدُكُمُ الصُّبْحَ أَرْبَعًا

"Rekao mi je: *Gotovo da će neki od vas klanjati sabahski farz četiri rekata.*"[370]

Poslanik (a.s.) mu nije naredio da prekine taj namaz.

Ovo nije u koliziji sa riječima Poslanika:

إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا صَلَاةَ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ

Kada se prouči ikamet za namaz, nema drugog namaza do tog propisanog farza.[371]

368 Ebu Davud i El-Hakim i kaže da je sahih.
369 Sura Muhamed, 33.
370 Muslim, 711.
371 Muslim, 710.

Hadisom se misli da nema počinjanja drugog namaza do tog propisanog.

Ako klanjač počne farz, a imam ga počne u džematu, ako klanjač bude još uvijek na prvom rekatu i još nije učinio sedždu, predat će selam stojeći i pristupit će za imamom, kako bi farz obavio u džematu, tojest na bolji način.[372]

Ako je pak bio upotpunio prvi rekat sa sedždom, onda će klanjati još jedan, kako bi bili parni i predat će selam nakon njega, a zatim će pristupiti za imamom, ako je namaz četvororekatni, kao ikindija ili jacija. A ako nije četvororekatni, kao sabahski i akšamski, odmah će prekinuti i pristupiti za imamom. Ako bi dodao još jedan rekat, onda će farz biti obavljen, ako se radi o sabahu, ili će biti obavljen njegov veći dio, ako je to akšam, i on ne bi trebao, kada je već obavio veći dio farza, da ga samostalno prekida zbog džemata. Ako klanjač počne podnevski ili sunnet pred džumu pa se prouči ikamet ili se imam popne na mimber za hutbu, predat će selam nakon dva rekata, ako nije počeo treći. A ako je počeo treći, upotpunit će treći i četvrti, ali će skratiti učenje na njima. Ako preda selam na dva rekata, naklanjat će četiri poslije farza.

Ko uđe u džamiju i nađe ljude da klanjaju farz u džematu, pristupit će za imamom (u džemat) i neće klanjati sunnete. Izuzetak je sabahski sunnet, ako klanjač zna da može klanjati sunnet te stići da prispije na farz za imamom, makar samo i prije nego što imam preda selam. Tada će klanjati sunnet, a zatim će pristupiti u džemat. Ako procijeni da će ga džemat proći ako bi klanjao sunnet, ostavit će sunnet i odmah će pristupiti za imamom u džemat, jer je vrijednost džemata veća od sevaba sabahskog sunneta. Namaz u džematu je bolji od farza obavljenog pojedinačno za dvadeset i sedam puta, a sabahski sunnet ne dostiže ni vrijednost pojedinačnog farza.[373]

372 El-Inajetu 'alel-hidajeh.
373 Reddul-muhtar, 1/381.

Ovaj propis je vezan samo za sabahski sunnet, jer je on najpritvrđeniji i najvrjedniji, kao što je ranije rečeno.

IZLAZAK IZ DŽAMIJE PRIJE NAMAZA

Izlazak iz džamije nakon ezana ili nakon nastupanja namaskog vremena bez obavljanja namaza je mekruh tahrimi, na osnovu onoga što prenosi Ebuš-Ša'sa' koji kaže: "Sjedili smo u džamiji sa Ebu Hurejrom, pa je muezin proučio ezan, a onda je neki čovjek ustao i krenuo iz džamije. Ebu Hurejre ga je pratio svojim pogledom dok nije izašao iz džamije a onda je rekao: "Ovaj je neposlušan Ebul-Kasimu (a.s.)."[374]

Nema mekruha ako izađe zbog potrebe, da bude, recimo, imam ili mujezin u drugoj džamiji, ili da prisustvuje predavanju, ili da izađe u periodu dok se skuplja džemat, pa da se onda vrati i klanja s njima, ili da izađe nakon što je sam klanjao. Kod podne i jacije je mekruh da izađe ako je počeo ikamet (čak i ako je klanjao prije toga sam), jer može klanjati s imamom i da mu to bude nafila, s obzirom na to da nema mekruha da se klanja nafila poslije tih farzova. Ali poslije sabaha i ikindije je pokuđeno klanjati nafile. Također, neće ponovo klanjati za imamom akšam, jer je mekruh klanjati nafilu tri rekata, a ako bi klanjao četiri onda se ne bi slagao sa svojim imamom. Ako bi ipak ponovo klanjao za imamom, onda će klanjati četiri rekata, jer je to sigurnije, a neslaganje sa imamom je ipak u nekim situacijama i dozvoljeno, kao onaj što zakasni kada naklanjava nakon što imam preda selam, ili onaj ko klanja za musafirom.[375]

Ibn Omer kaže: "Ko klanja akšam ili sabah zatim ih stigne za imamom neka ih ne ponavlja."[376]

374 Muslim (655).
375 Reddul-muhtar, 1/480.
376 Malik u Muvetti.

KO JE NAJPREČI DA BUDE IMAM

Vjerovjesnik (a.s.) je to pojasnio, rekavši: *Ljudima će imamiti onaj koji najbolje poznaje Allahovu Knjigu. Ako tu budu isti, onda onaj koji najbolje poznaje sunnet. Ako tu budu isti, onda onaj koji je prije obavio Hidžru. Ako i tu budu isti, onda ko je prije primio islam. Čovjek neće imamiti drugom čovjeku u njegovoj upravi (nadležnosti), niti će sjesti u njegovoj kući na njegovo počasno mjesto bez njegove dozvole.*[377]

يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤُهُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ فَإِنْ كَانُوا فِي الْقِرَاءَةِ سَوَاءً فَأَعْلَمُهُمْ بِالسُّنَّةِ فَإِنْ كَانُوا فِي السُّنَّةِ سَوَاءً فَأَقْدَمُهُمْ هِجْرَةً فَإِنْ كَانُوا فِي الْهِجْرَةِ سَوَاءً فَأَقْدَمُهُمْ سِلْمًا وَلَا يَؤُمَّنَّ الرَّجُلُ الرَّجُلَ فِي سُلْطَانِهِ وَلَا يَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ عَلَى تَكْرِمَتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ

Pod riječima "najbolje poznaje Allahovu Knjigu" misli se na kur'anske propise, jer su oni učili čitanje Kur'ana i rad po njemu. Ne misli se na samo memorisanje Kur'ana, bez poznavanja propisa. Na to upućuje činjenica da je Vjerovjesnik (a.s.), kada je bio bolestan i odsutan, postavljao Ebu Bekra da klanja ljudima, a među ashabima je bilo onih koji su znali više učiti od njega, ali Ebu Bekr je najbolje poznavao propise.

Ako budu isti u znanju i učenju, onda se prednost daje bogobojaznijem, a to je onaj koji se više kloni sumnjivih stvari. Nakon što se islam raširio i izbrisalo vrjednovanje po Hidžri stavili su bogobojaznost na njeno mjesto. Ako budu isti u svim ovim osobinama onda se prednost daje starijem, na osnovu riječi Poslanika (a.s.): *Ako budu u Hidžri isti, onda neka imami stariji među njima.*

فَإِنْ كَانُوا فِي الْهِجْرَةِ سَوَاءً فَلْيَؤُمَّهُمْ أَكْبَرُهُمْ سِنًّا

Također je rekao: *Kada nastupi namaz neka vam jedan mujezin prouči ezan, a zatim neka vam najstariji među vama imami.*[378]

فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ وَلْيَؤُمَّكُمْ أَكْبَرُكُمْ

377 Muslim (673) u drugoj predaji umjesto "islam" stoji "godinama".
378 Muslim (674).

Ako i u tome budu isti, onda se prednost daje onome koji ima bolji moral.[379]

Mekruh je davati prednost velikom griješniku (fasiku), zbog njegovog nemarnog odnosa prema vjeri. Nije isključeno da će neke namaske šartove okrnjiti, ali namaz za njim je dozvoljen na osnovu onoga što je Vjerovjesnik (a.s.) rekao: *Klanjajte za svakim čestitim, a i za griješnikom (fasikom).*[380]

صَلُّوا خَلْفَ كُلِّ بَرٍّ وَ فاجِرٍ

Ashabi i tabi'ini su klanjali za Hadždžadžom i njemu sličnim.

Mekruh je davati prednost neznalici, a nema smetnje da se dadne prednost slijepcu ako nema boljeg od njega jer je potvrđeno da je Vjerovjesnik (a.s.) ostavljao Ibn Ummi Mektuma u Medini da klanja ljudima, iako je bio slijep.

Mekruh je davati prednost onome koji uvodi novine u vjeru ako novotarija u koju on vjeruje ne vodi u nevjerstvo.

Dozvoljeno je da klanja za osobom drugog mezheba (hanefija klanja za sljedbenikom šafijskog mezheba), ako kod njega ne vidi nešto što, po njegovom mišljenju, kvari namaz.

USLOVI DA BI NEKO BIO IMAM

Islam, nije dozvoljeno klanjati za nevjernikom.

Punoljetnost. Nije dozvoljeno, u farzu i drugim namazima, da punoljetna osoba klanja za malodobnom, jer je namaz punoljetne osobe jači zbog njegove obaveznosti.[381]

379 Šerhul-mun'je, 513, Reddul-muhtar 1/375.

380 Ed-Darekutni, lanac prenosilaca je slab.

381 Što se tiče predaje u kojoj se kaže da je Amr b. Seleme bio imam svome narodu kada je imao sedam godina, odgovara se na to da ta vijest nije doprla do Vjerovjesnika (a.s.), i za to on nije znao niti je potvrdio, nego je to idžtihad tog naroda. Ovo se može jasno zaključiti iz konteksta hadisa.

Muškost. Nije dozvoljeno da muškarac klanja za ženom. Što se tiče grupe žena nije uslov da njihov imam bude muškarac, ali njihovo obavljanje namaza u džematu je mekruh na osnovu onoga što se prenosi od Aiše: "Nema hajra u ženskom džematu osim u džamiji ili na dženazi."[382]

لا خَيْرَ فِي جَمَاعَةِ النِّسَاءِ إِلاّ فِي مَسْجِدٍ أَوْ فِي جَنَازَةِ قَتِيلٍ

Ne prenosi se da je iko od prvih generacija (selefa) klanjao za ženom i postoji konsezus islamske uleme (idžma) za to.

Nepostojanje uzura (smetnje). Nije dozvoljeno klanjati sahibi uzuru[383] (čovjeku s isprikom) za čovjekom koji je također ima, ali druge vrste. Tada bi onaj što je čist (tahir) klanjao za onim što ima uzr (smetnju) u jednoj stvari, jer smetnja kod sahibi uzura kao da ne postoji (to mu je oprošteno), ali ona utiče na onog drugog (tojest, onoga ko klanja za njim).

Ako bi uzur imama i muktedije bio isti, dozvoljeno je da jedan klanja za drugim, jer im je stanje identično.

Također je uslov da imam ne muca ili tepa, kao što je napomenuto u poglavlju o tepavcu.

Da stanje imama, po pitanju šartova i ruknova, bude bolje ili identično stanju onih koji klanjaju za njim. Nije dozvoljeno da onaj ko zna učiti u Kur'anu klanja za onim koji ne zna učiti obavezni dio učenja, ili nijemim. Niti je ispravno da obučeni klanja za nagim, niti onaj koji klanja obavljajući sve radnje propisano za onim koji ih obavlja naginjući se (išaretom), niti onaj koji klanja sjedeći išaretom da klanja za onim što to radi ležeći.

Nije dozvoljeno da onaj koji obavlja farz klanja za onim koji obavlja nafilu. Što se tiče hadisa u kojem se prenosi da je Muaz b. Džebel (r.a.) klanjao jaciju sa Vjerovjesnikom (a.s.), a zatim odlazio kod svog naroda i njima klanjao taj namaz, u njemu nema dokaza da

382 Ahmed i Et-Tirmizi.

383 Sahibi uzur je osoba kod koje se neprestano pojavljuje nešto što kvari abdest. (Serdarević, Fikhul-ibadat, 33.) (prim. prev.)

je Poslanik (a.s.) to znao i da mu je to odobrio, nego se prenosi da mu je rekao za njegovo dugo učenje u namazu, kada klanja ljudima: *Muaze, nemoj biti onaj koji iskušava. Ili klanjaj sa mnom ili skraćuj kada klanjaš drugima.*[384]

يَا مُعَاذُ لا تَكُنْ فَتَّانًا إِمَّا أَنْ تُصَلِّيَ مَعِي وَإِمَّا أَنْ تُخَفِّفَ عَلَى قَوْمِكَ

Iz ovog hadisa se razumije da kada klanja za njim ne može biti imam svome narodu. Ako je ipak klanjao sa njim, onda je moguće da je onaj namaz sa Poslanikom (a.s.) nijetio kao nafilu, a zatim klanjao farz sa svojim narodom.

Što se tiče dodatka (rečenice) koji se prenosi "i njemu je to bila nafila, a njima farz", čak ako i prihvatimo da je vjerodostojan, u njemu nema dokaza, jer je to pretpostavka prenosioca hadisa a možda je stvarnost suprotna tome.

Dozvoljeno je da onaj koji obavlja nafilu klanja za onim što obavlja farz, kao što je dozvoljeno da onaj koji ima abdest klanja za onim što ima tejemum, jer tejemum je čišćenje šerijatski priznato kod nemogućnosti upotrebe vode.

Dozvoljeno je da onaj koji opere noge klanja za onim što je učinio mesh po mestvama ili gipsu, jer je njihovo čišćenje potpuno, za razliku od sahibi uzura čije je čišćenje krnjavo i zato ga gubi izlaskom namaskog vremena.

Dozvoljeno je da onaj koji stoji klanja za onim što sjedi, jer je Vjerovjesnik (a.s.) u samrtnoj bolesti klanjao ashabima sjedeći. Ebu Bekr je klanjao stojeći iza Poslanika, a ljudi su klanjali prema Ebu Bekrovom namazu.[385]

Što se tiče riječi Poslanika (a.s.): *Imam je postavljen da bi se za njim klanjalo, pa kada učini ruku‘ i vi ga učinite, a kada se vrati sa njega i vi se vratite. Kada klanja sjedeći, i vi klanjajte sjedeći*[386]

384 Ahmed.
385 El-Buhari (687).
386 El-Buhari (688).

إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا

one su derogirane ovim njegovim namazom pred smrt, kada je klanjao sjedeći, a ljudi iza njega stojeći i nije im naredio da sjedu. To je zadnje što se prenosi od njega da je radio.[387]

Dozvoljeno je onome što stoji uspravan da klanja za pognutim, jer ako je dozvoljen namaz onog što stoji za onim što sjedi, onda je preče da bude dozvoljen i za onim ko je pognut.

USLOVI ZA KLANJANJE U DŽEMATU

Da onaj koji klanja za imamom (muktedija) odluči da će klanjati za tim imamom, istovremeno kada odluči namaz.

Da muktedija ne bude ispred imama u namazu, jer je Vjerovjesnik (a.s.) uvijek bio ispred ili uporedo muktedija i zato je to uslov za ispravnost klanjanja za imamom. Ako bi muktedija izašao ispred imama pokvarit će svoj namaz, a neće pokvariti namaz imama, jer je on samostalan i ne smeta mu izostajanje muktedije. Gleda se položaj stopala, čak ako bi muktedija bio visočiji od imama, pa na sedždi bio ispred imama, ali njegovo stopalo nije ispred stopala imama, njegov namaz je ispravan. Kod stopala se gleda u članak tako da članak muktedije ne bude ispred članaka imama. Ako bi prsti muktedije, zbog dužine stopala, bili ispred prsta imama njegov namaz bi bio ispravan.

Ko klanja sa jednom osobom postavit će je sa svoje desne strane, a ko klanja sa dvije osobe on će stati ispred njih. Ibn Abbas (r.a.) kaže: "Spavao sam kod svoje tetke (žene Allahovog Poslanika). Vjerovjesnik (a.s.) je ustao u toku noći da klanja, pa sam i ja ustao da to činim s njim. Stao sam sa njegove lijeve strane. On me uze za glavu i postavi me sa svoje desne strane."[388]

387 Šerhul-mun'je (519).
388 El-Buhari (699).

Enes (r.a.) kaže: "Klanjali smo jedno dijete i ja u našoj kući iza Vjerovjesnika (a.s.), a moja majka Ummu Seleme iza nas."[389]

Dozvoljeno je da imam stane između dvojice ako je prostor tijesan.

Sunnet je da prvo staju ljudi, zatim djeca, pa žene. Ovaj raspored između ljudi i žena je farz.

Ako bi žena ili djevojka, koja je na udaju, koja ima više od devet godina, stala pored čovjeka ili ispred njega u jednom namazu i na jednom mjestu, bez pregrade između njih; imam odlučio da predvodi i žene; a muškarac nije zatražio od nje da se pomakne iza njega, njegov namaz će biti pokvaren. Ako bi zatražio od nje da se pomakne, a ona to ne učini, bit će pokvaren njen namaz a ne i njegov i on nije obavezan da se pomakne ispred nje.

Ako jedna žena stane u saf pokvarit će namaz jednog muškarca sa njene desne strane, i jednog sa njene lijeve strane i jednog u safu iza nje. Dvije žene kvare namaz jednom muškarcu sa njihove desne strane i jednom sa lijeve i dvojici u safu iza njih. Tri žene pokvarit će namaz jednog muškarca sa desne strane, jednog sa lijeve i trojici iza njih u svim safovima do kraja. Tako se računa sa četiri žene i tako redom.[390]

Vrijedi napomenuti da je uslov klanjanja žena za imamom da on odluči da će biti imam i njima. Ako on to ne zanijeti, ona neće biti u namazu i zato, ako bi stala uporedo sa muškarcem, neće mu pokvariti njegov namaz. Ali je to mekruh, jer je stajanje žene koja klanja pored muškarca koji klanja različit namaz od njenog mekruh.[391]

Namazi im neće biti pokvareni, ako bi klanjali prema različitim stranama, kao da klanjaju u tamnoj noći i svako od njih se okrene u različitom pravcu, shodno rezultatima svoga istraživanja (idžtihada), ili da klanjaju u unutrašnjosti Ka'be pa se okrenu na različite

389 El-Buhari (727).
390 Šerhul-mun'je (524).
391 Reddul-muhtar (1/386).

strane.Također, dženaza-namaz neće biti pokvarena ako je klanjaju, a budu u istom nivou.

Da imam i muktedija ne klanjaju dva različita farza, kao podne i ikindiju, ili podne od dva različita dana. Kod obavljanja namaza u džematu namaz mora biti isti kod imama i muktedije. Poslanik (a.s.) kaže: *Imam je postavljen da bi se za njim klanjalo i ne razilazite se sa njim.*[392]

إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَلا تَخْتَلِفُوا عَلَيْهِ

Onaj ko se zavjetovao da će klanjati neki dobrovoljni namaz ne može klanjati za nekim ko se također zavjetovao, jer se povodi njihovih zavjeta razlikuju, osim ako su se oba zavjetovala iz istog razloga. Ne može onaj ko se zavjetovao klanjati za onim ko klanja nafilu, jer je zavjet jači, niti on može klanjati za onim ko klanja farz, jer svaki od njih klanja ono što mu je obavezno, tojest kao da obojica klanjaju različite farzove. Onaj ko se zakleo može klanjati za onim ko klanja zavjetni namaz ili nafilu, jer namaz zbog zakletve u osnovi ne izlazi iz okvira dobrovoljnog namaza.[393]

Da imam ne bude "mesbuk". Kao kada klanjač okasni na početku svog namaza i klanja ga za imamom, pa onda nakon imamovog selama ustane da naklanja propuštene rekate i tada neko pristupi da klanja za njim.

Da imam i onaj što klanja za njim pravno budu u jednom mjestu. Ako je namaz u pustinji ili velikoj kući, a između imama i onog što klanja za njim bude prazno mjesto širine za dva safa ili više, klanjanje nije ispravno. Isto tako, ako bi između njih bio put kojim prolaze automobili, a safovi nisu povezani preko njega, ili rijeka kojom može ploviti mali čamac, ili pregrada zbog kojeg se ne mogu prepoznavati imamove radnje..., ne može se klanjati za imamom. Džamija se smatra jednim mjestom i eventualna pregrada u njoj ne sprječava klanjanje za imamom, kao kada bi imam bio u džamiji, a klanjači na sofama. Ako bi neko klanjao izvan džamije, u radnji ili kući, recimo, ako bi

392 Muslim (414).
393 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 58.

safovi bili povezani, brojat će se kao jedno mjesto sa džamijom i dozvoljeno je klanjati. U protivnom, nije. Ako klanjač bude u jednom čamcu, a imam u drugom, nije ispravno klanjanje za njim, osim ako čamci budu vezani jedan za drugog.

Da muktedija ne vidi kod imama neku stvar koja, po njegovom mišljenju, kvari namaz, kao kada bi kod imama potekla krv, a on ne uzme ponovo abdest. Ako po mišljenju muktedije bude pokvaren imamov namaz, onda je i njegov pokvaren i morat će ga ponoviti, jer namaz muktedija je vezan za imamov namaz. Poslanik (a.s.) je rekao: Imam je garant,[394] a mujezin je povjerenik[395].[396]

الإِمَامُ ضَامِنٌ وَالْمُؤَذِّنُ مُؤْتَمَنٌ

Ako imam nakon namaza sazna da je klanjao bez jednog od namaskih šartova (kao, bez abdesta ili džunup), dužan je da obavijesti klanjače, ako su mu poznati. Ako zna neke od njih, dužan ih je obavijestiti o tome, makar pismom ili da im pošalje nekoga.

Vrijedi napomenuti da se ovo mišljenje, da neispravnost imamovog namaza izaziva neispravnost namaza onih koji su klanjali za njim, prenosi od nekoliko ashaba i tabi'ina, kao što su Omer, Alija, Ibrahim en-Neha'i, Ata', Ibn Sirin, Eš-Ša'bi, Mudžahid i Tavus.[397]

SLIJEĐENJE IMAMA

Muktedija je obavezan slijediti imama bez kašnjenja u farzovima i vadžibima. Ako bi u trenutku slijeđenja trebao uraditi neki vadžib,

394 Po nekim hadiskim komentatorima, ovo treba shvatiti u smislu da imam pazi na ispravnost namaza, tačan broj obavljenih namaza, odnosno da čuva namaz svojih muktedija, na način da sve dok je njegov namaz ispravan i njihov je ispravan. (prim. prev.)

395 Njemu je povjereno da se brine o namaskim vremenima, o početku i završetku posta, ali mu je također povjerena intima ljudi, jer sa visokih munara ima priliku da vidi i ono što je drugima skriveno. (prim. prev.)

396 Ahmed i et-Taberani.

397 I'la'us-sunen, 4 / 274 -280.

neće ga ostaviti nego će ga izvršiti, a zatim nastaviti slijediti imama, jer tako ne napušta slijeđenje imama, nego ga samo odgađa. Tako, recimo, ako bi imam ustao na treći rekat prije nego što muktedija dovrši učenje tešehhuda, on će ga dovršiti, a zatim ustati, jer je tešehud vadžib. Ako bi ustao, a ne bude ga upotpunio, namaz je opet ispravan. Tako isto na zadnjem sjedenju, ako imam preda selam prije nego što muktedija prouči tešehhud, on će ga proučiti, a zatim će predati selam. A ako bi predao selam prije nego što ga upotpuni, namaz je opet ispravan.

Ako bi imam predao selam prije nego što muktedija prouči salavate i dovu, on će slijediti imama i predati selam sa njim, jer su salavati i dova sunnet.

Ako klanja za onim koji uči Kunut-dovu na sabahskom farzu, stajat će sa njim, ali neće ništa učiti, a Ebu Jusuf je rekao: "Slijedit će ga u svemu, jer je to stvar idžtihada, a on treba da slijedi svoga imama u postupcima idžtihadskog karaktera."[398]

Ako se imam vrati sa ruku'a i sedžde prije nego što muktedija izgovori tri puta određeno učenje, on će ga slijediti u tome.

Ako muktedija podigne glavu sa ruku'a ili sedžde prije imama, treba da se vrati, i to mu se neće brojati kao dva ruku'a ili sedžde. Ako bi obavio neki rukn namaza prije imama i ne ponovi ga kasnije sa njim, kao da učini ruku' i vrati se sa njega prije nego što to učini imam, a to kasnije ne ponovi sa imamom, ili poslije njega i preda selam sa imamom, njegov namaz će biti neispravan.[399]

Dokaz da je slijeđenje imama obavezno su riječi Poslanika (a.s.): *Imam je postavljen da bi se za njim klanjalo. Kada izgovori tekbir i vi ga izgovorite, kada učini ruku' i vi ga učinite, kada se vrati sa njega i vi se vratite. Kada kaže: "Semiallahu limen hamideh" (Čuje Allah onog ko Mu zahvaljuje) vi recite: "Rabbena lekel-hamd" (Gospodaru naš, Tebi hvala), kada učini sedždu i vi učinite.*[400]

398 Šerhul-mun'je, 527.
399 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 64.
400 El-Buhari (733).

إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا

Vrijedi napomenuti da onaj ko je zakasnio na sve rekate ili neke od njih (mesbuk) neće slijediti imama u predaji selama nego će ustati nakon imamove predaje selama i naklanjati ono što je propustio. Ono što naklanjava nakon imamovog završetka namaza, smatra se da klanja sam za sebe, pa će zato učiti Subhaneke, e'uzu i ostalo, jer on naklanjava početak namaza. Ako bi pogriješio prilikom naklanjavanja, treba da učini sehvi sedždu.

Slijeđenje imama prilikom učenja

Muktedija treba da slijedi imama u svim namaskim učenjima (zikrovima) osim učenja na kijamu i tu ga neće slijediti, tojest učiti, nego će šutjeti i slušati, svejedno radilo se o namazima kod koji se uči naglas ili u sebi. Dokazi za to su:

Riječi Uzvišenog:

> ***A kada se uči Kur'an, vi ga slušajte i šutite da biste bili pomilovani.***[401]

Prenosi se nekoliko predaja koje govore da je ovaj ajet objavljen povodom učenja za imamom u namazu.[402]

Ebu Musa el-Eš'ari kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) nam je govorio, pa nam je pojasnio naš put i naš namaz rekavši: *Kada klanjate, ispravite vaše safove (redove), zatim neka vam imami jedan od vas, pa kada izgovori tekbir izgovorite ga i vi. Kada kaže* ***gajril magdubi alejhim ve led-dalin (a ne na put onih koji su protiv sebe sržbu izazvali, niti onih koji su zalutali)*** *vi recite 'Amin'. Allah će vam to uslišati"*....

إِذَا صَلَّيْتُمْ فَأَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ ثُمَّ لْيَؤُمَّكُمْ أَحَدُكُمْ فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذْ قَالَ (غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ) فَقُولُوا آمِينَ يُجِبْكُمُ اللَّهُ ...

401 El-'Araf (204).

402 Vidi I'la'us-sunen, 4 / 34.

U drugoj predaji dodaje: *A kada bude učio vi šutite.*[403]

وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا

Ebu Hurejre (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Imam je određen da bi se klanjalo za njim, pa kada izgovori tekbir i vi ga izgovorite, a kada uči vi slušajte.*[404]

إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا

Džabir b. Abdullah prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Ko (bude) ima(o) imama, doista je imamovo učenje njegovo učenje.*[405]

مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ فَقِرَاءَتُهُ لَهُ قِرَاءَةٌ

Imran b. Husajn kaže: "Klanjao nam je Allahov Poslanik (a.s.) podne ili ikindiju, pa je upitao: *Ko je od vas učio za mnom Sebbihisme rabbikel-e'ala?* Jedan čovjek reče: 'Ja, i time sam želio samo postići dobro.' Poslanik (a.s.) reče: *Vidio sam da mi se neki od vas umiješao u učenje.*"[406]

أَيُّكُمْ قَرَأَ خَلْفِي بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى فَقَالَ رَجُلٌ أَنَا وَلَمْ أُرِدْ بِهَا إِلاَّ الْخَيْرَ قَالَ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ بَعْضَكُمْ خَالَجَنِيهَا

Zabrana učenja za imamom se prenosi od velikog broja ashaba. Musa b. Ukbe prenosi da su Allahov Poslanik (a.s.), Ebu Bekr, Omer i Osman zabranjivali da se uči iza imama.[407]

Zejd b. Sabit je rekao: "Nema učenja za imamom ni u čemu."[408]

Džabir b. Abdullah kaže: "Ko klanja rekat, a ne prouči Fatihu, sigurno je klanjao za imamom."[409]

---

403 Muslim (404).
404 Ebu Davud i En-Nesa'i.
405 Ibn Ebi Šejbe, Muhamed b. el-Hasen u El-Muvetti i El-Asaru, Ed-Darekutni i El-Bejheki.
406 Muslim (398).
407 Abdurrezak u svome Musaneffu.
408 Muslim (577).
409 Malik i Et-Tirmizi.

Ibn Omer kaže: “Kada neko od vas klanja za imamom dovoljno mu je učenje imama, a ako klanja sam, onda neka uči.” Nafi‘ kaže: “Ibn Omer nije učio za imamom.”[410]

Neki čovjek je pitao Ibn Mes‘uda: “Hoću li učiti za imamom?” Rekao mu je: “Slušaj Kur’an, jer u namazu ima radnji i dovoljno ti je učenje imama.”[411]

Ibn Ebi Džemre kaže: “Rekao sam Ibn Abbasu: Hoću li učiti kada je imam ispred mene? ‘Ne’, odgovori on.”[412]

Ibn Mes‘ud kaže: “Bolje bi bilo onome ko uči za imamom da je svoja usta napunio zemljom.”[413]

Ovo mišljenje se prenosi od velikog broja tabi‘ina kao što su: Seid b. Džubejr, Suvejd b. Gafleh, Alkama b. Kajs, Ibrahim en-Neha‘i i dr.

Iz ovih dokaza se razumije da je učenje za imamom mekruh tahrimi.[414]

Zamjena imama u toku namaza (el-istihlaf)

Dozvoljeno je imamu, ako mu se desi hades na koji on nije mogao uticati, da postavi nekoga od onih što klanjaju za njim za imama, pod uslovom da nije obavio neki od ruknova namaza bez abdesta.

Ako je namasko vrijeme na isteku, tako da se ne može početi namaz ponovo iz početka, onda mu je farz da nekog postavi na svoje mjesto.

Dozvoljeno je klanjačima da postave nekoga od njih ako imam nije nikog odredio. Čak, ako bi jedan od njih sam izašao pred džemat i nastavio ih predvoditi, namaz će im biti ispravan, ako je stao na imamovo mjesto prije nego što je on izašao iz džamije.

410 Malik.

411 Et-Tahavi i Et-Taberani.

412 Et-Tahavi.

413 Et-Tahavi.

414 Šerhul-mun’je, 527.

Zamjena se može postići išaretom (pokazivanjem) ili povlačenjem.

Dozvoljeno je imamu da postavi nekoga na svoje mjesto, ako ne bi bio u stanju da nastavi učenje.

Sehl b. Se'ad prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) ušao kod Beni Amr ibn Avfa da ih izmiri. Nastupilo je vrijeme namaza pa je mujezin došao kod Ebu Bekra i pitao ga: "Hoćeš li klanjati ljudima pa da proučim ikamet?" Rekao je: "Hoću." I klanjao je Ebu Bekr. Stigao je Poslanik (a.s.), a ljudi su bili u namazu. On je prišao i stao u saf, pa su ljudi počeli pljeskati rukama. Ebu Bekr se nije okretao, ali nakon što su ljudi pojačali pljeskanje, okrenuo se i vidio Allahovog Poslanika (a.s.). Poslanik (a.s.) mu je pokazao da ostane na mjestu. Tada Ebu Bekr podiže ruke i zahvali Allahu na tome što mu je Poslanik (a.s.) to naredio. Zatim se Ebu Bekr povratio dok se nije poravnao sa safom, a Allahov Poslanik (a.s.) je prešao naprijed i klanjao. Nakon što je završio reče:

يَا أَبَا بَكْرٍ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَثْبُتَ إِذْ أَمَرْتُكَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا كَانَ لابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Ebu Bekre, šta te je spriječilo da nastaviš nakon što sam ti pokazao? Ebu Bekr odgovori: "Ne dolikuje sinu Ebi Kuhafe (to jest njemu) da klanja ispred Allahovog Poslanika."[415]

Neće imam tražiti zamjenu, ako ne bi mogao obaviti ruku' i sedždu nego će nastaviti sjedeći, zbog toga što je dozvoljeno da onaj koji stoji klanja za onim što sjedi, i zato nema potrebe za zamjenom.[416]

Ako bi imam postavio za zamjenu čovjeka koji je okasnio na nekoliko rekata (mesbuk), imam tada treba da mu prstima pokaže koliko je ostalo rekata do selama. Ako taj čovjek (mesbuk) ne bi znao koliko je ostalo rekata do kraja, onda će poslije svakog rekata

415 El-Buhari (684).
416 Reddul-muhtar, 1/406.

sjedati na tešehhud iz preventive. Kada mesbuk upotpuni namaz, jedan od onih koji su klanjali od početka će stati pored njega i predati selam zbog džematlija. Zato je bolje da se postavlja čovjek koji je od početka namaza.

Ako imam pokaže na nekog čovjeka da ga zamijeni, a on to ne prihvati, on ima pravo da pokaže na drugoga.

Ako imam može da dopuni namaz, uzet će abdest i vratiti se na mjesto obavljanja namaza i upotpuniti ga kao muktedija. Ako onaj koga je on postavio u međuvremenu završi namaz, on onda može upotpuniti svoj namaz i na mjestu gdje je uzeo abdest, i to je bolje, jer će manje hodati, ili će se vratiti na mjesto gdje je obavljao namaz kako bi ga upotpunio na istom mjestu.[417]

Mekruh je ponavljanje džemata u džamiji u kojoj su džematlije poznate i ako drugi džemat bude isti kao prvi. Nema mekruha ako se radi o džamiji na putu u koju svraćaju mnogi putnici, kao što nije mekruh drugoj grupi da klanja ako se razlikuje od prve, a razlika će se postići ako se ne klanja u mihrabu.[418]

417 Redul-muhtar, 1/407.

418 Vidi Reddul-muhtar, 1/ 372.

PROPISI O DŽAMIJAMA

Džamije su Allahove (dž.š.) kuće. One su u ovoj sintagmi spomenute uz Allahovo ime iz počasti koju imaju. Džamije imaju svoje specifične propise koji se moraju poštivati. Uzvišeni Allah kaže:

> ***...ljudi koje kupovina i prodaja ne ometaju da Allaha spominju i koji namaz obavljaju i milostinju udjeljuju, i koji strepe od dana u kom će srca i pogledi biti uznemireni, da bi ih Allah lijepom nagradom za djela njihova nagradio i da bi im od dobrote Svoje i više dao. A Allah daje kome hoće bez računa.***[419]

Uzdizanje džamija i njihovo veličanje će se ostvariti obavljanjem ibadeta Uzvišenom Allahu u njima, čišćenjem od svih vrsta nečistoće i prljavština, te odstranjivanjem svih ružnih mirisa i čuvanjem od ružnih riječi, kao i od ovosvjetskih stvari, kao što je kupoprodaja. U jednom hadisu se prenosi je Enes ibn Malik rekao: "Bili smo u džamiji s Allahovim Poslanikom (a.s.) kada je došao neki nomad i počeo mokriti u džamiji. Ashabi Allahova Poslanika (a.s.) su reagirali, vičući na njega. A Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Ostavite ga i nemojte ga prekidati.* Prošli su ga se i on je dovršio obavljanje male nužde. Zatim ga je pozvao Allahov Poslanik (a.s.) i rekao mu: *Zaista, nije dozvoljeno da se ove džamije skrnave mokraćom i drugim nečistim materijama. Džamije su da se u njima spominje i veliča Allahovo (dž.š.) ime, obavlja namaz i uči Kur'an.*" Zatim je naredio jednom čovjeku da donese kofu vode i da je izlije na tom mjestu.[420]

419 En-Nur, 37-38.

420 Hadis bilježi Muslim, poglavlje o čistoći (285).

لا تُزْرِمُوهُ دَعُوهُ فَتَرَكُوهُ حَتَّى بَالَ ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَاهُ فَقَالَ لَهُ إِنَّ هَذِهِ الْمَسَاجِدَ لا تَصْلُحُ لِشَيْءٍ مِنْ هَذَا الْبَوْلِ وَلا الْقَذَرِ إِنَّمَا هِيَ لِذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالصَّلاةِ وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ

Od Ebu Hurejre (r.a.) se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Ko čuje nekog čovjeka da povišenim glasom traži odbjeglu životinju u džamiji, neka kaže: "Nikada ti je Allah ne vratio, zaista džamije nisu zbog ovoga sagrađene."*[421]

مَنْ سَمِعَ رَجُلا يَنْشُدُ ضَالَّةً فِي الْمَسْجِدِ فَلْيَقُلْ لا رَدَّهَا اللَّهُ عَلَيْكَ فَإِنَّ الْمَسَاجِدَ لَمْ تُبْنَ لِهَذَا

Od Džabira (r.a.) se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Ko bude jeo ovo povrće - bijeli luk*, a drugom prilikom je rekao: *Ko bude jeo crveni, bijeli luk i prasu, neka se nikako ne približava našim džamijama, jer se i meleki uznemiravaju od onoga od čega se uznemiravaju ljudi.*[422]

مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الْبَقْلَةِ الثُّومِ و قَالَ مَرَّةً مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ وَالثُّومَ وَالْكُرَّاثَ فَلا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا فَإِنَّ الْمَلائِكَةَ تَتَأَذَّى مِمَّا يَتَأَذَّى مِنْهُ بَنُو آدَمَ

Od Aiše (r.a.) se prenosi da je rekla: "Naredio nam je Poslanik (a.s.) da podižemo džamije u kućama, da ih čistimo i lijepo uređujemo."[423]

Riječi Uzvišenog Allaha *U njemu su ljudi* upućuju na to da je za žene bolje da klanjaju u svojim kućama. Ibn Omer (r.a.) prenosi u časnom hadisu da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Ne sprečavajte svoje žene da posjećuju džamije, ali su njihove kuće bolje za njih.*[424]

لا تَمْنَعُوا نِسَاءَكُمُ الْمَسَاجِدَ وَبُيُوتُهُنَّ خَيْرٌ لَهُنَّ

Autor Ed-Durra kaže: "Pokuđeno je zaključavanje vrata džamije, osim u slučaju kada postoji strah od krađe njene opreme. Vrlo je

421 Hadis bilježi Muslim, poglavlje o čistoći. (285).
422 Hadis bilježi Muslim, poglavlje o namazu. (564).
423 Hadis bilježe Ahmed i Et-Tirmizi koji za njega kaže da je sahih.
424 Hadis bilježi Ebu Davud, i ima drugih hadisa koji ga potvrđuju.

pokuđeno (mekruh tahrimi) spolno općenje iznad mesdžida, te vršenje male i velike nužde, jer se u mesdžid ubraja sve u visinu do nebeskog svoda. Također, nije dozvoljeno da se kroz džamiju prolazi bez nekog opravdanog razloga. Nedvosmisleno se navodi u El-Gun'ji da je grijeh ako se to pretvori u običaj. Grijeh je unositi u džamiju nečiste tvari. Na temelju toga stava, zaključuje se da nije dozvoljeno spravljati rasvjetu od masti koja sadrži u sebi nečistoću.[425] Nije dozvoljeno da se pod premazuje nečistim tvarima, kao, naprimjer, da se u njeme nađe mokraće ili krvi, makar u posudi u kojoj se nalaze ti materijali. Zabranjeno je uvođenje sasvim male djece i ludih osoba, jer je kod njih uobičajeno da ne znaju čuvati higijenu. U suprotnom, dozvoljeno je, ali je mekruh. Unutar džamije se može upotrebljavati samo ona obuća koja se koristi za nošenje u zatvorenom prostoru.

Pokuđeno je (mekruh) zaključati vrata džamije, jer to liči na sprečavanje od namaza. Uzvišeni Allah kaže:

> ***Ima li većeg nasilnika od onoga koji brani da se u Allahovim hramovima ime Njegovo spominje i koji radi na tome da se oni poruše? Takvi bi trebalo da u njih samo sa strahom ulaze. Na ovom svijetu doživjet će sramotu, a na Onom svijetu patnju veliku!***[426]

Munziri bilježi merfu' hadis da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Udaljite iz džamija vašu malodobnu djecu i ludake, ostavite se kupoprodaje u njima, kao i podizanja glasa, isukivanja sablje i izvršavanja kazni. Namirišite ih petkom, a ispred njihovih vrata postavite zdjele vode.*

جَنِّبُوا مَسَاجِدَكُمْ صِبْيَانَكُمْ وَمَجَانِينَكُمْ وَبَيْعَكُمْ وَشِرَاءَكُمْ وَرَفْعَ أَصْوَاتِكُمْ وَسَلَّ سُيُوفِكُمْ وَإِقَامَةَ حُدُودِكُمْ وَجَمِّرُوهَا فِي الْجُمَعِ وَاجْعَلُوا عَلَى أَبْوَابِهَا الْمَطَاهِرَ

Neophodno je da posjetioci džamija vode izuzetnu brigu o čistoći svoga tijela i odjeće. Uzvišeni veli:

425 tojest da se pale svjetiljke u kojima se nalazi nečist.
426 El-Bekare, 114.

O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete da namaz obavite! I jedite i pijte, samo ne pretjerujte; On ne voli one koji pretjeruju.[427]

U sunnet spada da se, prilikom ulaska u džamiju, prouči ova dova: *Bismillahi Allahummagfir li zunubi veftah li ebvabe rahmetike* (U ime Allaha, moj Gospodaru, oprosti mi grijehe i otvori mi vrata Svoje milosti.) Pri tom će proučiti salavat na Allahova Poslanika (a.s.). Na izlasku će proučiti ovu dovu: *Bismillahi Allahummagfir li zunubi veftah li ebvabe fadlike* (U ime Allaha, moj Gospodaru, oprosti mi grijehe i otvori mi vrata Svoje dobrote.) I tada će proučiti salavat na Poslanika (a.s.). Pri ulasku u džamiju, dat će prednost desnoj, a pri izlasku lijevoj nozi.

Najodabranija džamija je El-Mesdžidul-haram u Mekki, zatim džamija Allahovog Poslanika (a.s.) u Medini, te El-Mesdžidul-aksa u Jerusalemu, o čemu će biti riječi poslije. Nakon toga, dolazi džamija u mjestu Kuba, a poslije nje starije po redoslijedu prilikom izgradnje i tako redom. Zatim dolaze velike džamije u koje može stati veliki broj klanjača, među kojima su, također, starije džamije odabranije.[428]

427 El-A'araf, 31.

428 Više vidi u: Reddul-muhtar, I/443.

SEHVI SEDŽDA

Sehvi sedžda je propisana kako bi se njome dopunila manjkavost namaza, koja se desi kod izostavljanja jednog ili više vadžiba u namazu, nenamjerno. Ne obavlja se zbog izostavljanja sunneta u namazu, jer se namaz ne može opisati kao manjkav ukoliko se izostavi sunnet. Namaz je pokvaren ako se izostavi farz i ne može se ispraviti sehvi sedždom.[429]

NAČIN OBAVLJANJA

To su dvije sedžde koje se obavljaju na kraju namaza. Bolje je da se obave poslije prvog selama. Dozvoljeno je i prije selama, ali je pokuđeno (mekruh tenzihi). Zabilježeno je u sunnetu da je Poslanik (a.s.) činio sedždu prije selama, a isto tako i poslije selama. Abdullah ibn Mes'ud bilježi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Ako neko od vas posumnja u toku svog namaza, neka se potrudi da sazna pravo stanje i neka ga dovrši i preda selam, a zatim neka učini dvije sedžde.*[430]

وَإِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَتَحَرَّ الصَّوَابَ فَلْيُتِمَّ عَلَيْهِ ثُمَّ لِيُسَلِّمْ ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ

Od Abdullaha ibn Dža'fera se bilježi merfu' hadis: *Ko posumnja u svoj namaz neka učini dvije sedžde poslije selama.*[431]

مَنْ شَكَّ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ مَا يُسَلِّمُ

429 Merakil-felah.
430 Hadis bilježi El-Buhari (401).
431 Hadis bilježe Ebu Davud i En-Nesa'i.

Od Sevbana se bilježi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Svaki put kad se pogriješi u namazu treba učiniti sehvi sedždu poslije selama.*[432]

لِكُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ بَعْدَ مَا يُسَلِّمُ

Obavezno je ponovo proučiti tešehhud (Et-tehijjatu i salavate) poslije izvršene sehvi sedžde, jer se prvi tešehhud briše sehvi sedždom.

Od Imrana ibn Husajna se navodi da je Poslanik (a.s.) klanjao s njima i da je pogriješio, pa je načinio dvije sedžde, zatim ponovo proučio tešehhud i predao selam.[433]

Abdullah ibn Mes'ud (r.a.) prenosi merfu' hadis: *Kada si u namazu i posumnjaš u to da li si klanjao tri ili četiri rekata, a preovlađuje kod tebe mišljenje da si, ipak, klanjao četiri, proučit ćeš tešehhud. Zatim ćeš učiniti dvije sedžde na sjedenju prije selama, onda ćeš ponovo proučiti tešehhud, a potom predati selam.*[434]

إِذَا كُنْتَ فِي صَلَاةٍ فَشَكَكْتَ فِي ثَلَاثٍ أَوْ أَرْبَعٍ وَأَكْبَرُ ظَنِّكَ عَلَى أَرْبَعٍ تَشَهَّدْتَ ثُمَّ سَجَدْتَ سَجْدَتَيْنِ وَأَنْتَ جَالِسٌ قَبْلَ أَنْ تُسَلِّمَ ثُمَّ تَشَهَّدْتَ أَيْضًا ثُمَّ تُسَلِّمُ

Ako bi klanjač predao selam odmah poslije ustajanja sa sehvi sedžde, time bi izostavio jedan vadžib. Namaz mu ne bi bio pokvaren, ali bi time načinio vrlo pokuđenu stvar (mekruh tahrimi).

ŠERIATSKO TRETIRANJE SEHVI SEDŽDE

Sehvi sedžda je vadžib, jer je propisana da se njome ispravi manjkavost u namazu. Obavljanje ibadeta na potpun način je farz, pa je ona obavezna kao što je obaveza zaklati kurban za nedostatke prilikom hadža.[435] To potvrđuju sahih hadisi kojima se naređuje

432 Hadis bilježi Ebu Davud.

433 Hadis bilježe Ebu Davud i Et-Tirmizi, koji za njega kaže da je hasen, garib, a također i Ibn Hibban i El-Hakim.

434 Bilježi ga Ebu Davud, ali ima primjedbu na njegov lanac prenosilaca.

435 Šerhul-mun'je, 455.

činjenje sehvi sedžde. U osnovi, imperativ upućuje na obaveznost. Ako bi je klanjač izostavio namjerno, bez ikakvog razloga, bio bi griješan i morao bi ponoviti namaz, te tako ispraviti manjkavost, koja se našla u njemu.

Nije obaveza izvršiti sehvi sedždu, ako izađe sunce poslije predaje prvog selama u sabah-namazu ili u ikindije-namaza ako sunce pocrveni. Također, neće se izvršiti sehvi sedžda ako se nešto ispriječi što ne dozvoljava upotpunjavanje namaza poslije selama. To mogu biti, naprimjer, namjerno kvarenje abdesta i svaka radnja koja kvari namaz. Obaveza klanjača je da ponovi namaz, ako se ne obavi sedžda njegovom krivicom, kao, naprimjer, ako namjerno pokvari abdest poslije selama, a prije sehvi sedžde.[436]

Muktedija je obavezan da učini sehvi sedždu zajedno sa svojim imamom, zbog njegove greške, ali ne i zbog svoje. Kada bi učinio sedždu samo za sebe, odstupio bi od slijeđenja imama. Stoga, njegova je obaveza da ponovi namaz u kojem je napravio pogrešku, klanjavši za imamom, zbog postojanja manjkavosti u namazu i nemogućnosti njenog ispravljanja sehvi sedždom. A tu manjkavost ne može ispraviti zbog toga što je obavezan slijediti imama.[437]

Mesbuk, klanjač koji je zakasnio na namaz od njegovog početka sa imamom, a prispio je na njegov drugi dio, učinit će sehvi sedždu sa imamom prije nego što ustane da naklanja ono što je propustio zbog kašnjenja.

Ako bi mesbuk načinio pogrešku u onome dijelu namaza koji sam treba da naklanja, učinit će sehvi sedždu, također. Nije dovoljna sehvi sedžda koju je učinio zajedno sa imamom zbog greške koju je učinio imam, jer je on, nakon što je imam predao selam, postao osoba koja samostalno obavlja namaz.

Ako bi mesbuk predao selam u zaboravu ili greškom prije imama ili zajedno s njim, nije obavezan činiti sehvi sedždu, jer je muktedija,

436 Reddul-muhtar, 1/499.
437 Reddul-muhtar.

ali ako bi predao selam poslije njega, obaveza mu je da učini sehvi sedždu.[438]

Ako bi predao selam zaboravivši da je dužan učiniti sehvi-sedždu, ili glavnu sedždu, ili sedžde-tilavet, obavezan je da ih učini sve dok je u džamiji, pa čak ako bi se i okrenuo od Kible, jer je cijela džamija jedan prostor, pa će se vratiti i nadoknaditi propušteno. To neće učiniti onda kada poslije selama uradi nešto što mu onemogućava da nadoknadi propušteno, kakvi su razgovor, smijanje, namjerno gubljenje abdesta, ili pak, izlazak iz džamije.

Ako bi predao selam, a zna da treba učini učiniti sehvi sedždu, on će je i učiniti. Ako, pak, preda selam, a zna da je trebao učiniti (glavnu) sedždu ili sedždei-tilavet, nije mu ispravno da to učini poslije selama.[439]

Ko zaboravi prvo sjedenje u farz-namazu ili vitr-namazu, vratit će se na sjedenje ukoliko se nije u potpunosti ispravio. Ako se vrati nakon što se u potpunosti ispravio neće mu biti pokvaren namaz, jer višak stajanja u namazu ne narušava njegovu ispravnost.[440]

Što se, nafile-namaza tiče, vratit će se na sjedenje makar se i ispravio na kijamu, jer je svaki par rekata jedan zasebni namaz, a neće se vratiti ako učini sedždu za treći rekat.[441]

Ko pođe na kijam iz zaborava i greškom, pa se vrati, a bio je bliži kijamu, tako što mu se donja polovina tijela ispravila, učinit će sehvi sedždu, a ako je bliži sjedenju, neće je učiniti.

Ako zaboravi zadnje sjedenje i ustane na peti rekat u namazu koji ima četiri rekata, ili ustane na četvrti rekat u namazu koji ima tri rekata, ili na treći u sabah-namazu, vratit će se na sjedenje ukoliko nije učinio sedždu u rekatu u kojem je ustao na stajanje, zato što nije u potpunosti ostvaren njegov izlazak iz farz-namaza, pa će zatim učiniti sehvi sedždu.

438 Merakil-felah.
439 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
440 Merakil-felah.
441 Reddul-muhtar.

Ali, ako učini sedždu u rekatu u kojem je ustao na stajanje iz greške i zaborava, izaći će iz farz-namaza u kojem je bio. Njegov namaz će postati nafilom i pridodat će mu još jedan rekat da ih bude paran broj. Ne treba činiti sehvi sedždu, jer se neispravnost ne može popraviti činjenjem sehvi-sedžde.

Ako ustane na stajanje u rekatu koji je višak u zaboravu, nakon što je bio na posljednjem sjedenju, vratit će se na sjedenje kada se sjeti da nije učinio sedždu na tom rekatu koji je višak. Ako bi učinio sedždu na tom rekatu, njegov farz-namaz ne bi bio pokvaren zbog postojanja posljednjeg sjedenja. On će dodati još jedan rekat tom rekatu koji je višak, ako hoće, kako bi mu to bila nafila. Sehvi-sedždu će učiniti u oba slučaja: u prvom, jer je zakasnio sa predajom selama, a u drugom, jer ga je izostavio.

Značajno je spomenuti da se ova dodatna nafila ne može smatrati kao sunnet, koji dolazi poslije farza, jer u sebi nije sadržavala početni tekbir.[442]

Obavezno je učiniti sehvi-sedždu, ako se izostavi veći dio Fatihe. Ako bi i počeo s učenjem ajeta iz sure prije Fatihe, pa se zatim sjetio da je zaboravio Fatihu, proučit će je i ponoviti suru. Zatim će učiniti sehvi-sedždu zbog kašnjenja s izvršenjem vadžiba u njegovom vremenu. Ako bi ponovio Fatihu, ili jedan njen dio dva puta u jednom od prva dva rekata, prije sure, učinit će sehvi sedždu.

Ako zaboravi suru, pa se sjeti na ruku'u ili kada se podigne sa njega prije sedžde, vratit će se i proučiti suru, ponovit će rekat i učiniti sehvi sedždu.

Ako zaboravi Kunut-dovu, neće se vratiti na rekat zbog gubljenja prostora za nju, a ako bi se i vratio na ruku', neće mu biti doveden u pitanje rekat, jer je Kunut-dova vadžib, pa se njime ne može dovesti u pitanje farz. Učinit će sehvi sedždu u svakom slučaju, zbog izostavljanja vadžiba ili kašnjenja sa njegovim obavljanjem.

442 Ed-Durrul-muhtar, 1/502; El-Hedijjetul-'ala'ijje.

Ako bi klanjač, pogriješivši, proučio ajet na ruku'u, sedždi, kijamu, ili između ruku'a i sedžde, dužan je učiniti sehvi sedždu. Ako bi ga proučio na sjedenju prije učenja tešehhuda, također, obavezan je učiniti sehvi-sedždu, jer je izostavio vadžib, koji se ogleda u počinjanju sa tešehhudom na početku sjedenja.

Ako bi ga proučio poslije tešehhuda na prvom sjedenju, također, obavezan je učiniti sehvi sedždu, zbog kašnjenja sa izvršavanjem vadžiba, a to je ustajanje na kijam na trećem rekatu odmah poslije tešehhuda. Isti je propis, ako bi se zakasnilo na kijam zbog učenja salavata iz zaborava i greške.

Ako bi učio poslije tešehhuda na drugom sjedenju, ne treba činiti sehvi-sedždu, jer je ovo sjedenje duže i pruža priliku da se uče dove i izriču zahvale Allahu (dž.š.) poslije tešehhuda. Učenje kur'anskih ajeta sve to sadržava.

Ako bi izostavio tešehhud, jedan njegov dio, Kunut-dovu, ili tekbir prije ove dove, dužan je učiniti sehvi sedždu.

Ako bi imam proučio naglas koliko je dovoljno za ispravnost namaza u namazu u kojem se uči u sebi ili učio u sebi u namazu u kojem se uči naglas, obavezan je učiniti sehvi sedždu. Ne treba činiti sehvi sedždu ako se izgovori naglas nešto drugo, a ne učenje. Također, nema sehvi-sedžde ako neko ko klanja pojedinačno prouči nešto naglas, a što se inače uči u sebi. To je obaveza samo imama[443], jer obaveza (vadžib) učenja naglas ili učenja u sebi je specifičnost imama, a ne i pojedinca.

SUMNJA

Ako se pojavi sumnja kod klanjača nakon što je završio sa namazom, ne treba se na to osvrtati, osim ako preovlada mišljenje da nije upotpunio namaz. U tom slučaju će ponoviti namaz, ako je

443 Reddul-muhtar, 1/498.

nakon selama učinio nešto što mu ne dozvoljava da upotpuni svoj namaz. Ako nije učinio ništa što mu ne sprečava da nastavi svoj namaz, učinit će sehvi-sedžu i upotpuniti ga.

Od Ubade ibn Samita se navodi da je Poslanik (a.s.) upitan o čovjeku koji pogriješi, pa ne zna koliko rekata je klanjao. Poslanik (a.s.) je odgovorio: *Neka ponovi namaz i učini dvije sedžde sjedeći.*[444]

لِيُعِدْ صَلاتَهُ وَ يَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ قَاعِداً

Ako je sumnja prisutna u samom namazu i vezana je za broj rekata, a to se klanjaču dešava prvi puta i zaborav mu nije uobičajen, namaz mu je pokvaren i obavezan je da ga ponovi. Od Ibn Omera se prenosi da je rekao za čovjeka koji ne zna koliko rekata je klanjao, tri ili četiri: "Ponovit će ga kako bi zapamtio."[445]

Ako mu se zaborav ponovi, postupit će onako kako misli da je ispravnije. Muhammed (a.s.) veli: *Ako neko od vas posumnja u toku svog namaza, neka se potrudi da sazna pravo stanje, i neka ga dovrši i prada selam, a zatim neka učini dvije sedžde.*[446] Ako se klanjač ne može opredijeliti za jedan od dva broja, uzet će u obzir manji broj. Učinit će sjedenja na onim mjestima za koja misli da su mjesta na kojima ih treba učiniti, a zatim će učiniti sehvi sedždu. Od Abdurrahmana ibn Avfa se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Kada neko od vas počne sumnjati u svoj namaz, pa ne zna da li je klanjao jedan ili dva rekata, neka se odluči za jedan rekat. Ako sumnja u to je li klanjao dva ili tri rekata, neka se odluči za dva. Ako sumnja, pa ne zna da li je klanjao tri ili četiri, neka se opredijeli za tri rekata, a, kada završi sa namazom, neka učini sehvi sedždu.*[447]

إِذَا شَكَّ الرَّجُلُ فِي صَلاتِه مَاذَا يَصْنَعُ فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلاتِهِ فَلَمْ يَدْرِ أَوَاحِدَةً صَلَّى أَمْ ثِنْتَيْنِ فَلْيَجْعَلْهَا وَاحِدَةً

444 Hadis bilježi Et-Taberani, ali u lancu prenosilaca se nalazi prekid.

445 Hadis bilježi Ibn Ebi Šejbe.

446 Hadis bilježi El-Buhari (401).

447 Hadis bilježe Ahmed i Et-Tirmizi i smatraju ga vjerodostojnim.

وَإِذَا لَمْ يَدْرِ ثِنْتَيْنِ صَلَّى أَمْ ثَلاثًا فَلْيَجْعَلْهَا ثِنْتَيْنِ وَإِذَا لَمْ يَدْرِ أَثَلاثًا صَلَّى أَمْ أَرْبَعًا فَلْيَجْعَلْهَا ثَلاثًا ثُمَّ يَسْجُدْ إِذَا فَرَغَ مِنْ صَلاتِهِ

Mustehab je ponoviti namaz ako ga obavijesti pouzdana i povjerljiva osoba da je klanjao manje rekata. Ako sumnja u iskrenost obavjestioca, obavezno je ponavljanje namaza kada ga obavijeste dvije osobe.[448]

Kada imam i džematlije različito postupe u namazu, pa ako je imam siguran u svoj postupak, nije dužan ponavljati namaz. U suprotnom, ponovit će ga na osnovu intervencije klanjača. Od Ebu Hurejre se navodi da je Muhammed (a.s.) završio namaz nakon dva rekata, pa ga je Zul-Jedejni upitao: "Allahov Poslaniče, je li namaz skraćen ili si bio u zaboravu?" Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Je li istina to što je rekao Zul-Jedejni?* "Jeste", odgovorili su ashabi. Onda je Poslanik (a.s.) klanjao još dodatna dva rekata, zatim predao selam, učinio sedžde, poput onih svojih sedždi ili još i duže, a zatim se podigao.[449]

فَقَالَ لَهُ ذُو الْيَدَيْنِ أَقَصُرَتِ الصَّلاةُ أَمْ نَسِيتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصَدَقَ ذُو الْيَدَيْنِ فَقَالَ النَّاسُ نَعَمْ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى اثْنَتَيْنِ أُخْرَيَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ كَبَّرَ فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ ثُمَّ رَفَعَ

Ako bi klanjači različito postupili u namazu, a imam bio sa jednom skupinom, makar samo sa jednim čovjekom, postupilo bi se prema njegovom mišljenju. Ako je klanjač siguran u nepotpunost namaza, obaveza ga je ponoviti, ukoliko se imam ne dvoumi. Svi trebaju da ponove namaz, ako je imam siguran u njegovu manjkavost, osim onog koji je siguran u potpunost namaza.

Ako imam posumnja i baci pogled na džemat, očekujući da će vidjeti šta treba uraditi, postupit će po onome što vidi. Ako džematlije ustanu i on će, a ako oni sjednu, i on će sjesti. Neće učiniti tako ništa pokuđeno i ne treba činiti sehvi sedždu.[450]

448 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
449 Hadis bilježi El-Buhari (1228).
450 El-Hedijetu-'ala'ijje.

Ako mu je pretežno mišljenje da je izgubio abdest u namazu, a zatim se uspostavi da nije, pa ako je obavio jedan cijeli rukn, sa tim preovlađujućim mišljenjem koje mu je došlo, namaz će biti pokvaren. U protivnom, nastavit će sa svojim namazom i neće mu biti pokvaren.[451]

Ako bi mu se pojavila sumnja u abdest, a bio siguran da ga ima, tako će se i ponašati. Osnova u ovakvim i sličnim pitanjima je fikhsko pravilo: *El-jeqinu la jezulu biš-šekk.* (Ono što je sigurno ne može ugroziti sumnja). Od Abdullaha ibn Zejda se prenosi da se on potužio Allahovom Poslaniku (a.s.) na nekog čovjeka kome se pričinjavalo u namazu da je izgubio abdest. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Neka ne napušta namaz sve dok ne čuje glas (vjetra) ili ne osjeti miris.*[452]

لا يَنْفَتِلْ - أَوْ لا يَنْصَرِفُ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا

451 El-Hedijjetu-'ala'ijje.

452 Hadis bilježi El-Buhari (137).

SEDŽDE TILAVET

To je sedžda kao sedžda koja se obavlja u namazu između dva tekbira koji su sunnet. Prilikom odlaska na ovu sedždu ne dižu se ruke, nema tešehhuda poslije nje, niti predaje selama. Mustehab (lijepo) je da se obavi tako da se ode sa stajanja i ustane na noge poslije nje.

Ova sedžda je obavezna (vadžib) za osobu koja je proučila ili čula učenje ajeta koji u sebi sadrže sedžde tilavet. Ima četrnaest mjesta u Časnom Kur'anu na kojima se nalaze ovi ajeti. To su: kraj sure El-A'raf, sura Er-Ra'd, sura En-Nahl, sura El-Isra', sura Merjem, početak sure El-Hadždž, sura El-Furkan, sura En-Neml, sura Es-Sedžda, sura Es-Sad, sura Fussilet, sura En-Nedžm, sura El-Inšikak i sura El-'Alek.

Dokaz da je ova sedžda obavezna je hadis Allahovog Poslanika s.a.v.s. u kojem kaže: "Kada čovjek prouči ajet sedžde i učini sedždu, šejtan se udalji od njega plačući i kaže: "Teško meni, čovjeku je naređeno da učini sedždu i on ju je i učinio i zato će imati Džennet kao nagradu. Meni je naređeno da učinim sedždu a ja sam odbio da je učinim i zato ću imati Džehennem kao kaznu."[453]

إِذَا قَرَأَ ابْنُ آدَمَ السَّجْدَةَ فَسَجَدَ اعْتَزَلَ الشَّيْطَانُ يَبْكِي يَقُولُ يَا وَيْلَهُ أُمِرَ ابْنُ آدَمَ بِالسُّجُودِ فَسَجَدَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَأُمِرْتُ بِالسُّجُودِ فَأَبَيْتُ فَلِيَ النَّارُ

Ovo jasno upućuje na čovjekovu dužnost da čini sedždu, a imperativ, općenito, znači obavezu.

453 Hadis bilježi Muslim (81).

Ajeti u kojima se nalazi sedžda, svojim jasnim značenjem upućuju na obavezu, jer se ovi ajeti dijele na tri grupe. U prvoj grupi su ajeti u kojima je nedvosmislena naredba da se čini sedžda, pa nam je obaveza izvršiti naredbu. U drugu grupu ajeta spadaju ajeti u kojima se navode vijesti o nevjernicima koji su odbili učiniti sedždu. Naša je obaveza da se razlikujemo od nevjernika, tako što ćemo činiti sedždu. U trećoj skupini su ajeti koji govore postupcima pokornih Allahovih robova. Naša obaveza je da slijedimo njihov primjer i da ih oponašamo.

I učač i slušalac po pitanju obaveze sedžde su jednaki, jer imperativ i obavijest, kao što su argument da učač mora učiniti sedždu, također, su uopćeno argument da i slušalac mora učiniti. Od Ibn Omera se prenosi da je rekao: "Sedždu je obavezan učiniti i slušalac."[454]

I od Osmana (r.a.) se prenosi da je rekao: "Sedždu je obavezan učiniti slušalac."[455] Ibn Omer je rekao: "Allahov Poslanik (s.a.v.s.) je učio ajete u kojima se spominje sedžda u našem prisustvu, pa bi učinio sedždu a i mi bi to isto uradili. Nastala bi tolika gužva, tako da neki od nas nisu mogli naći prostora da spuste svoja čela na sedždu."[456]

- Slušalac je obavezan učini sedždu, samo ako čuje da je ispravno proučen ajet. Pa tako, ako prouči ajet sa sedždom maloumna osoba, slušalac nije dužan da je učini, niti ako je prouči osoba u snu, ili ptica, ili dječak koji nije psihički zreo.[457]

Gluha osoba nije obavezna učiniti sedždu na osnovu učenja neke duge osobe, ali je obavezan učiniti sedždu ako on lično prouči ajete sedžde.[458]

454 Hadis bilježi Ibn Ebi Šejbe.
455 Hadis bilježi Abdurrezzak.
456 Hadis bilježi el-Buhari, (1076).
457 Reddul-muhtar, 1/516.
458 Et-Tahtavi ala merakil-felah.

- Da bi bila obaveza činjenja sedžde dovoljno je proučiti dio ajeta u kojem se spominje sedžda, sa riječi ispred ili iza riječi sedžde.[459] Ako bi je proučio sričući slovo po slovo nije obavezan ni učač a niti slušalac, jer je to nabrajanje slova i ne spada u učenje. Stoga nije ispravan ni namaz u kojem bi se učilo na ovaj način.

Također, nije obavezan učiniti sedždu onaj ko napiše ajet u kojem se spominje sedžda, ili ako se pogleda u ajet a da se ne prouči izgovarajući jezikom, jer nije proučio a ni čuo ajet.[460]

- Ako je prouči ili čuje dok jaše, dozvoljeno je da je učini naklonom dok jaše. Ako je prouči zdrava osoba koja je u stanju da učini sedždu pa je ne obavi sve dok se ne razboli, a tada ne bude u stanju da je učini, dozvoljeno mu je da je učini naklonom i ne mora je ponavljati kada ozdravi, jer ona ne spada u obavezu koja se mora uraditi odmah. Pa čak, ako bi je učinio nakon godinu dana, računalo bi se da ju je učinio na vrijeme a ne naknadno, jer ona nije vezana za određeno vrijeme, osim one koja je obavezna (proučena) u namazu pa ju je i obaveza izvršiti u namazu, jer kada je postala obavezna u namazu, postala je jedan njegov dio, tako da se ne može izvršiti izvan njega, osim ako bude pokvaren namaz prije nego se ode na sedždu. U tom slučaju se može izvršiti van namaza. Jer, kada je postao namaz pokvaren, ostalo je samo učenje koje se ne ubraja više u namasko učenje.[461]

Sedžda koju je obavezan izvršiti u namazu, pa je ne obavi, ne može je obaviti van namaza. Obavezan je učiniti tevbu - pokajanje jer je, ostavivši je, zaradio grijeh.[462]

- Ako bi čuo ajet sa sedždom od klanjača, pa mu se ne priključi u namazu, ili mu se priključi na drugom rekatu, sedždu će učiniti van namaza. Ako bi mu se priključio na rekatu na kojem je proučen ajet sa sedždom, ali tek poslije sedžde, ubraja se da je prispio na nju

459 Reddul-muhtar, 1/514.
460 Šerhul-mun'je, 500.
461 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
462 El-Hedijjetul-'ala'ijje.

s obzirom da je stigao na rekat na kojem je ona učinjena, a ona je dio tog rekata.

Ako bi klanjač, bez obzira da li bio imam, muktedija ili samostalno klanjao, čuo ajet u kojem ima sedžda od nekoga ko nije u namazu, neće u namazu učiniti sedždu, već nakon namaza. Ako bi i učinio sedždu u namazu ne bi mu se brojala, i treba da je ponovi poslije namaza.[463]

Ako bi je proučio u namazu neko ko klanja za imamom, ta sedžda mu nije namaska, s obzirom da mu učenje nema značaja, ali je dužan da učini sedždu poslije namaza.[464]

Ako bi je više puta proučio na jednom mjestu i vremenu, dovoljno je da učini jednu sedždu, pod uvjetom da se radi o jednom ajetu i da je učeno na istom mjestu i vremenu. Također, dovoljna je jedna sedžda ako je čuje više puta na jednom mjestu i terminu. Na osnovu ovoga, ako bi ga proučila jedna skupina, i čuje ajet svako od njih od drugoga, dovoljno je učiniti jednu sedždu. Obaveza da se učini više sedždi povećava se sa povećanjem broja mjesta na kojem je proučena i sa povećanjem broja termina. Također, obaveza činjenja više sedždi povećava se povećanjem broja različitih ajeta koji sadrže u sebi sedždu prilikom učenja ili slušanja.

Smatra se da je osoba promijenila mjesto ukoliko se premjesti s jednog na drugo mjesto, napravivši dva ili više koraka, pod uslovom da se to mjesto ne može tretirati jednim, kao npr. džamija i kuća, i svako drugo mjesto na kojem je dozvoljeno da se priključi za imamom koji se nalazi u jednom dijelu tog prostora.

Također, smatrat će se novim sjedenjem, ako je u međuvremenu radio neki posao koji se u običaju ubraja prekidanjem onoga što mu je prethodilo, kao npr. jelo, piće, spavanje na leđima, kupoprodaja, ili da uzjaše na jahalicu, ili vozilo čije se kretanje pripiše njemu zbog činjenice da on time upravlja.[465]

463 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
464 Reddul-muhtar, 1/514.
465 El-Hedijjetul-'ala'ijje.

Ako se ponavlja mjesto slušaoca, a ne ponavlja se učač ili obrnuto, opetuje se obaveza činjenja sedžde, kao npr. da čuje ajet sa sedždom na jednom mjestu, zatim ode i vrativši se ponovo čuje njegovo ponavljanje, slušalac će biti u obavezi da izvrši ponovo sedždu.[466]

Ako bi proučio ajet sa sedždom van namaza i učini sedždu, zatim pristupi u namaz odmah bez promjene mjesta i prouči ga ponovo u namazu, učinit će drugu sedždu. Ako ne bi učinio sedždu prije stupanja u namaz, bila bi mu dovoljna druga sedžda, jer je namaska i ona je jača.

Ako bi je ponovio u namazu više puta za vrijeme dok se nalazi na jahalici, dovoljno mu je da učini jednu sedždu, jer namaz ujedinjuje sve različite prostore.[467]

Tilavet sedžda će biti obavljena činjenjem ruku'a u namazu ako je nanijeti, ili sa namaskom sedždom i ako je ne nanijeti, pod uvjetom da učini ruku'u ili sedždu odmah nakon što prouči ajet sa sedždom, ili da još prouči jedan, dva, ili tri ajeta. Od Abdurrahmana bin Jezida se prenosi da je rekao: "Pitali smo Abdullaha bin Mes'uda o suri koja se završava sa ajetom u kojem je tilavet sedžda, da li će se učiniti ruku' ili sedžda? Odgovorio je: "Ako nema između činjenja sedžde i tebe ništa drugo osim ruku'a, tada to nije veliki razmak."[468]

Od Ibn Mes'uda se navodi da je rekao: "Ko prouči suru El-A'raf, Ven-Nedžmi, Ikre' bismi rabbike, može ako hoće ići na ruku i bit će mu ubrojana sedžda, a može, ako hoće, učiniti sedždu a potom proučiti suru. U drugoj predaji kaže: "Ako se sura završava sa ajetom u kojem je sedžda, ako hoćeš učini ruku', a ako hoćeš možeš ići i na sedždu, jer je ova sedžda zajedno sa rekatom."[469]

Ako učini sedždu tilavet odvojeno, pokuđeno je da ustane na kijam i ide na ruku' a da poslije toga ništa ne prouči, kako ne bi

466 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
467 Ed-Durru el-muhtar, I/521.
468 Hadis biljži Ibnu Ebi Šejbe.
469 Hadis bilježi et-Taberani u El-Kebiru.

nadovezao svoj ruku samo na sedždu.[470] Od Abdurrahmana ibn ebi Lejle se prenosi da je rekao: "Omer ibn Hattab nam je klanjao sabah namaz u Mekki. Na drugom rekatu je proučio Ven-Nedžmi, zatim je učinio sedždu tilavet, a poslije toga je proučio Iza zulzilet."[471]

Mekruh ja imamu da u namazu u kojem se uči u sebi uči ajet u kojem ima sedžda, jer ako izostavi sedždu izostavio je vadžib, a ako je pak, obavi, unijet će pometnju među klanjače. Ovdje se izuzima slučaj da ajet bude na kraju sure ili veoma blizu kraja, tako da se može izvršiti i sa činjenjem namaskog ruku'a ili sedžde.

Mekruh je da uči suru u namazu ili van njega a da izostavi učenje ajeta sa sedždom, jer u tome ima sličnosti sa izbjegavanjem činjenja sedžde, ili sa izbjegavanjem jednog dijela Kur'ana.

Lijepo je da se ne uči naglas ajet sa sedždom u prisustvu osobe koja nije spremna da obavi sedždu, kao npr. u prisustvu osobe koja nema abdest ili joj činjenje sedžde predstavlja poteškoću.

Lijepo je da učač ili slušalac, ako nisu u stanju da izvrše sedždu kažu: "*Semi'na ve eta'na gufraneke rabbena ve ilejkel masir*", (Čujemo i pokoravamo se; oprosti nam, Gospodaru naš; tebi ćemo se vratiti.) kako bi ostvarili jedan vid pokornosti u granicama mogućeg, a zatim će učiniti sedždu poslije toga.

Nije obaveza da je izvrši onaj ko je zauzet kakvim poslom i ne čuje ga. Ako bi je proučio na mimberu, učinit će sedždu, a takođe i oni koji je čuju, a ne i drugi. Od Ebu Seida el-Hudrije se bilježi da je rekao: "Allahov Poslanik (s.a.v.s.) je učio na mimberu, i kada je došao do ajeta sa sedždom, sišao je sa mimbere, učinio sedždu, a to su uradili i ljudi koji su bili s njim."[472]

Međutim, ako ga prouči imam u namazu učinit će sedždu, a sa njime će sedždu učiniti svi koji klanjaju za njim, koji ga čuju kao i ostali.[473]

470 Šerhul-mun'je, 507.
471 Hadis bilježi et-Tahavi.
472 Hadis bilježe Ebu Davud, El-Hakim i Ibn Huzejme.
473 El-Hedijjetul-'ala'ijje.

U tilavet sedždi će se ograničiti samo na učenje tesbiha koji se uči na sedždi, ako se nalazi u farz-namazu. Ako se nalazi u nafili-namazu, *ili* van namaza *izgovorit će što želi* od poznatih dova, kao npr: *"Sedžede vedžhi lillezi halekahu ve savverehu, ve šekka sem'ahu ve besarehu, bi havlihi ve kuvvetihi."* (Moje lice sedždu čini Onome ko ga je stvorio i upotpunio, dao mu sluh i vid Svojom moći i snagom.) Ili ovu dovu: *"Allahummektub li 'indeke biha edžren, ve da' 'anni biha vizren, vedž'alha li indeke zuhren, ve tekabbelha minni kema tekabbelteha min 'abdike Davude 'alejhis-selam."* (Moj Gospodaru, upiši mi kod Sebe za nju nagradu, i oslobodi me za nju jednog grijeha, učini mi je zalogom kod Tebe, primi je od mene kao što si je primio od Svoga roba Davuda alejhis-selama!)

Od Aiše (r.a.) se prenosi da je rekla: "Allahov Poslanik (s.a.v.s.) je izgovarao prilikom činjenja sedžde noću ovu dovu: *"Sedžede vedžhi lillezi halekahu ve savverehu, ve šekka sem'ahu ve besarehu, bi havlihi ve kuvvetihi."* (Moje lice sedždu čini Onome ko ga je stvorio i upotpunio, dao mu sluh i vid Svojom moći i snagom.)[474]

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي سُجُودِ الْقُرْآنِ بِاللَّيْلِ سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ بِحَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ

A u drugoj predaji navodi još i ovaj dodatak: *"Fetebarekellahu ahsenul-halikin."*[475] (Neka je uzvišen Onaj koji na najljepši način stvara!)

فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

474 Hadis bilježi et-Tirmizi i kaže za njega da je hadis hasen sahih.
475 Hadis bilježi el-Hakim.

VITR-NAMAZ

Vitr je namaz koji se obavlja noću, poslije jacije namaza. Od Aiše (r.a.) se prenosi da rekla: "Svake noći je Allahov Poslanik (a.s.) klanjao vitr-namaz, odgađajući ga do pred zoru."[476]

Od Ibn Omera se prenosi merfu' hadis, koji glasi: ***Kada nastupi zora, prošli su svi noćni namazi i vitre, pa vitr-namaz obavljajte prije nastupanja zore.***[477]

إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ فَقَدْ ذَهَبَ كُلُّ صَلاةِ اللَّيْلِ وَالْوِتْرُ فَأَوْتِرُوا قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ

Vitr-namaz se sastoji od tri rekata, kao akšam-namaz. Sjedi se poslije dva rekata i na ovom sjedenju se uči samo tešehhud. Kada se ustane na treći rekat, ne uči se dova zahvale (kao ***subhaneke***, npr., op. prev.), nego Fatiha i jedna sura. Od Aiše (r.a.) se prenosi da je rekla: "Allahov Poslanik (a.s.) je klanjao vitr-namaz od tri rekata, a selam je predavao poslije trećeg."[478]

Od Aiše (r.a.) se također prenosi da Allahov Poslanik (a.s.) nije predavao selam poslije drugog rekata u vitr-namaza.[479]

Na svakom rekatu vitr-namaza klanjač će proučiti Fatihu i jednu suru. Od Ubejj ibn Ka'ba se prenosi sljedeće: "Allahov Poslanik (a.s.) je u vitr-namazu učio suru ***Sebbihisme rabbikel-a'la***, na drugom rekatu ***Kul ja ejjuhel-kafirun***, a na trećem ***Kul huvallahu ehad***. Selam nije predavao sve do poslije trećeg rekata, a poslije selama bi izgovarao

476 Hadis bilježi El-Buhari (996).

477 Hadis bilježi Et-Tirmizi.

478 Hadis bilježi El-Hakim.

479 Hadis bilježe En-Nesa'i i El-Hakim.

ove riječi: *Subhanel-Melikil-Kuddus* (Neka je slavljen Uzvišeni Vladar) tri puta."[480]

Od Abdullaha ibn Mes'uda se prenosi da je rekao: "Vitr-namaz ima tri rekata, kao vitr dnevnih namaza, akšam-namaz."[481]

Od Ebu 'Alije se bilježi da je rekao: "Ashabi Allahovog Poslanika (a.s.) su nas podučili da je vitr-namaz kao akšam, a razlikuje se u tome što u njemu učimo i na trećem rekatu naglas, jer je to vitr noćnih namaza, a akšam je vitr dnevnih namaza."[482]

Kada se završi s učenjem sure na trećem rekatu, sunnet je podići ruke naspram ušiju kao kod početnog tekbira, a vadžib je proučiti tekbir kao kod stupanja u namaz, jer se prelazi na učenje dove. Zatim će se proučiti Kunut-dova u sebi, prije ruku'a, na osnovu predaje koja se prenosi od Ubejj ibn Ka'ba, a iz koje saznajemo da je Allahov Poslanik (a.s.) klanjao vitr-namaz od tri rekata. Na prvom je učio suru Sebbihisme rabbikel-a'la, na drugom rekatu Kul ja ejjuhel-kafirun, na trećem Kul huvallahu ehad, a Kunut dovu je učio prije odlaska na ruku'.[483]

Od Alkame se prenosi da su Ibn Mes'ud i ashabi Allahovog Poslanika (a.s.) učili Kunut-dovu prije odlaska na ruku'.[484]

Od El-Esveda se prenosi da je Abdullah ibn Mes'ud učio na zadnjem rekatu vitr-namaza Kul huvallahu ehad, a zatim je podizao ruke i učio Kunut-dovu prije ruku'a.[485]

Od Ibn Mes'uda se prenosi da je on učio tekbir po završetku učenja sure, a kada bi završio s učenjem Kunut-dove, proučio bi tekbir i išao na ruku'.[486]

480 Hadis bilježe En-Nesa'i i Ed-Darekutni.
481 Hadis bilježi Et-Tahavi.
482 Hadis bilježi Et-Tahavi.
483 Hadis bilježe En-Nesa'i i Ibn Madže.
484 Hadis bilježi Ibn Ebi Šejbe.
485 Hadis bilježi El-Buhari u poglavlju o podizanju ruku.
486 Hadis bilježi Et-Taberani u El-Kebiru.

Kunut-dova je vadžib, a sunnet je da se prouči: ***Allahumme inna neste'inuke ve nestagfiruke ve nestehdike ve nu'minu bike ve netubu ilejke ve netevekkelu 'alejke ve nusni 'alejkel-hajre kullehu, neškuruke vela nekfuruke, ve nahle'u ve netruku men jefdžuruke. Allahumme ijjake na'budu ve leke nusalli ve nesdžudu ve ilejke nes'a ve nahfidu, nerdžu rahmeteke ve nahša 'azabeke inne 'azabekel-džidde bil-kuffari mulhik.***

Kunut-dova je vadžib kako za imama tako i za muktediju, ako se klanja u džematu. Ako je klanjač ne zna napamet, makar bio i imam proučit će: ***Allahummagfirli*** tri puta, ili ***Rabbena atina fid-dun'ja haseneten ve fil-ahireti haseneten ve kina 'azaben-nar***, ili će izgovoriti ***ja rabbi, ja rabbi, ja rabbi.*** Potom će učiniti ruku' i završiti namaz kao i svaki drugi.

Ako bi zaboravio na Kunut-dovu i otišao na ruku', pa se sjetio u toku ruku'a ili poslije, neće se vraćati na kijam, nego će učiniti sehvi seždu.

Ako bi imam izostavio Kunut-dovu, muktedija će je proučiti ukoliko je u stanju da sustigne imama na ruku'u. U protivnom, slijedit će imama, jer je to preče.

Ako bi klanjao za imamom koji je šafijskog mezheba, učit će Kunut-dovu zajedno s njim poslije ruku'a, jer je imam u njegovom slučaju na poziciji mudžtehida kojeg treba slijediti.[487]

Ako bi klanjao za imamom koji uči Kunut-dovu u sabah-namazu, stajat će na kijamu šuteći, spuštenih ruku. Ebu Jusuf je mišljenja da ga treba slijediti, jer je imam kao mudžtehid koga treba slijediti. Ebu Jusufovo mišljenje je prihvatljivije u ovom našem vremenu u kojem se dešavaju mnogi nesretni događaji.

Vitr-namaz je vadžib. Dokaz za to je hadis kojeg prenosi Burejde, da je Poslanik (a.s.) rekao: *Vitr je obaveza, pa ko ne klanja vitr-namaz ne pripada nama. Vitr je obaveza, pa ko ne klanja vitr-namaz ne*

487 Reddul-muhtar.

pripada nama. Vitr je obaveza, pa ko ne klanja vitr-namaz ne pripada nama.[488]

الْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَمْ يُوتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا الْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَمْ يُوتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا الْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَمْ يُوتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا

Od Haridže ibn Huzafe el-Adevija se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Allah vas je osnažio namazom koji vam je bolji od najvećeg bogatstva. To je vitr-namaz, kojem je odredio vrijeme između jacije i sabah-namaza.*[489]

إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَمَدَّكُمْ بِصَلاةٍ وَهِيَ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ وَهِيَ الْوِتْرُ فَجَعَلَهَا لَكُمْ فِيمَا بَيْنَ الْعِشَاءِ إِلَى صَلاةِ الْفَجْرِ

Ovaj hadis prenosi osam ashaba (r.a.).

Od Ebu Ejjuba u merfu' predaji se navodi: *Vitr je obaveza svakog muslimana.*[490]

الْوِتْرُ حَقٌّ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ

Od Alije (r.a.) se prenosi da je rekao: "Zaista, vitr nije u rangu obaveznih namaza, ali je Poslanik (a.s.) klanjao vitr-namaz, a zatim rekao: *O sljedbenici Kur'ana, klanjajte vitr-namaz. Zaista je Allah 'Vitr' (Jedan) i On voli vitr.*"[491]

يَا أَهْلَ الْقُرْآنِ أَوْتِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ

Od Ibn Omera se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Neka vam posljednji namaz u jednoj noći bude vitr-namaz.*[492]

اجْعَلُوا آخِرَ صَلاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وِتْرًا

Najbolje je da se u ramazanu vitr klanja u džematu, a mimo ramazana je pokuđeno to činiti, jer je Poslanik (a.s.) klanjao vitr-namaz s ashabima u džematu, uz ramazan, poslije ostavljajući tu

488 Hadis bilježe Ebu Davud i El-Hakim, koji kaže za njega da je vjerodostojan.

489 Hadis bilježi El-Hakim i kaže za njega da je vjerodostojan.

490 Hadis bilježe Ahmed, Ibn Hibban, El-Hakim i Ed-Darekutni.

491 Hadis bilježe Et-Tirmizi, koji za ovaj hadis kađe da je hasen, i El-Hakim.

492 Hadis bilježi El-Buhari (998).

praksu, kao što je prekinuo praksu klanjanja nafile u džematu s ashabima i objasnio iz kojeg razloga je to učinio. Ovo upućuje na to da je klanjanje vitr-namaza u ramazanu u džematu bolje, kao što je slučaj i sa teravih-namazom.

Ako klanjač prispije u džemat na treći rekat vitr-namaza, prispio je i na Kunut-dovu, pa je neće ponovo učiti kada ustane da naklanja propuštene rekate, nakon što imam preda selam. Onaj koji prispije u namaz (mesbuk) naklanjava početak namaza.[493]

Ako bi propustio vitr zbog nastupanja zore, naklanjat će ga, na osnovu hadisa kojeg prenosi Ebu Seid el-Hudri: *Ko prespava vitr-namaz, ili ga zaboravi, neka ga klanja kada ga se sjeti.*[494]

مَنْ نَامَ عَنْ وِتْرِهِ أَوْ نَسِيَهُ فَلْيُصَلِّهِ إِذَا ذَكَرَهُ

Najbolje je vitr-namaz ostaviti da bude zadnji namaz koji se klanja u jednoj noći. To je na osnovu hadisa koji je već spomenut, a koji se prenosi od Ibn Omera u merfu‘ predaji: *Učinite da vam zadnji namaz u jednoj noći bude vitr-namaz.*

اجْعَلُوا آخِرَ صَلاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وِتْرًا

A od Džabira se navodi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Ko se boji da se neće probuditi na kraju noći, neka klanja vitr-namaz na njenom početku. Ko žudi da se probudi na kraju noći, neka vitr-namaz klanja tada, jer namazu na kraju noći prisustvuju meleki, a to je bolje.*[495]

مَنْ خَافَ أَنْ لا يَقُومَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ فَلْيُوتِرْ أَوَّلَهُ وَمَنْ طَمِعَ أَنْ يَقُومَ آخِرَهُ فَلْيُوتِرْ آخِرَ اللَّيْلِ فَإِنَّ صَلاةَ آخِرِ اللَّيْلِ مَشْهُودَةٌ وَذَلِكَ أَفْضَلُ

Ako bi neko poslije vitr-namaza klanjao neki drugi namaz, njegov vitr-namaz neće biti pokvaren, na osnovu hadisa kojeg prenosi Talk ibn Ali, od svog oca da je Poslanik (a.s.) rekao: *U jednoj noći nema dva vitr-namaza.*[496]

493 Reddul-muhtar.

494 Hadis bilježe Ebu Davud, Et-Tirmizi i El-Hakim.

495 Hadis bilježi Muslim (755).

496 Hadis bilježe Et-Tirmizi, i kaže za njega da je hasen garib, i Ibn Hibban.

لا وِتْرَانِ فِي لَيْلَةٍ

Ako bi imam otišao na ruku‘ prije nego što muktedija završi s učenjem Kunut-dove, prekinut će učenje dove i slijedit će ga, jer je Kunut iskrena dova, bila ona kraća ili duža. Kada bi imam otišao na ruku‘, a muktedija nije proučio ništa od Kunut-dove, a bojao bi se da će mu izmaći ruku‘, otići će na njega. A ako se ne bude toga bojao, proučit će Kunut-dovu i stići na ruku‘. Ovaj postupak je različit kod tešehhuda, jer ako bi imam predao selam ili ustao na treći rekat, prije nego što muktedija upotpuni tešehhud, neće ga odmah slijediti nego će upotpuniti tešehhud, zbog činjenice da je vadžib. Slijeđenje imama u stvarima koje su farz ili vadžib, bez kašnjenja je obaveza, ali samo ukoliko se time ne dovodi u pitanje izvršavanje drugog vadžiba. U protivnom, neće ga odmah slijediti nego će izvršiti taj vadžib, a zatim će slijediti imama.

Ako bi klanjač proučio Kunut-dovu na prvom ili na drugom rekatu vitr-namaza, pogriješivši, neće je učiti na trećem, jer je to već učinio, misleći da je na pravom rekatu, pa se ne treba ponavljati.

Ne uči se Kunut-dova u nekom drugom namazu osim u slučaju neke nevolje i teškoće koje donese vrijeme. Nema sumnje da je kuga jedna od najvećih nevolja, pa će imam proučiti Kunut-dovu u namazu u kojem se uči naglas. Međutim, u djelu *El-Ešbah anil-gajeti* se navodi: “Učio je Kunut-dovu u sabah-namazu.” To potvrđuje i citat iz *Šerhul-mun’je*, u kome se kaže: “Utemeljenost učenja Kunut-dove u slučaju velikih nepogoda je konstantna, a prenosi se od ashaba da su je učili poslije smrti Allahova Poslanika (a.s.). To je stav našeg mezheba i izrazite većine učenjaka.” Hafiz Tahavi kaže: “Po našem mezhebu, neće klanjač učiti Kunut-dovu u sabah-namazu, osim u slučaju pojave velike nevolje. A ako se pojavi kakva kušnja ili nevolja, nema smetnje da se uči u spomenutom namazu, jer je to činio Poslanik (a.s.). Što se tiče Kunuta u ostalim namazima, u slučaju velikih nepogoda, niko osim imama Šafije ne zastupa to stanovište. Kao da sve predaje, koje se navode od Poslanika (a.s.), a koje govore da je

učio Kunut na podne i u jaciji namazu, kako bilježi Muslim, ili u akšamu, što bilježi El-Buhari, ne smatraju dovoljnim, jer se ne navodi da je to bila stalna Poslanikova (a.s.) praksa, kao što je to bila u slučaju sabah-namaza. Također, ova se praksa vezuje samo za džemat, pa to neće činiti onaj koji klanja pojedinačno i za to da se kunut uči poslije ruku'a, a ne prije.[497]

497 Pogledaj Reddul-muhtar, 1/451.

NAFILE

Nafile su namazi koji imaju svoje utemeljenje u sunnetu i koji se obavljaju pored vadžiba i farzova.

Dijele se na dvije vrste:

Redovni sunnet-namazi, koji se klanjaju uz dnevne farzove, a zovu se još i pritvrđeni sunneti (mu'ekkede), ili oni čije se izvršenje traži pritvrđenijom naredbom u odnosu na ostale nafile. Njihova važnost je veoma blizu vadžiba, što se ogleda u činjenici da onaj koji ih ostavlja čini grijeh, ili odlazi u zabludu, ukoliko je ustrajan u tome i bez opravdanog razloga.[498]

Druga vrsta nafila su ostali sunnet-namazi.

Redovni sunnet-namazi su: četiri rekata podnevskog sunneta koji se klanjaju prije farza i s jednim predavanjem selama, dva rekata prije sabahskog farza, dva rekata poslije podnevskog farza, dva rekata poslije akšamskog farza i dva poslije jacijskog farza. To se temelji na riječima Allahova Poslanika (a.s.) koji je rekao: *Ko klanja dvanaest rekata u jednom danu i noći, bit će mu zauzvrat sagrađena kuća u Džennetu.*

مَنْ صَلَّى اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً فِي يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ بُنِيَ لَهُ بِهِنَّ بَيْتٌ فِي الْجَنَّةِ

U drugoj predaji se navodi i dodatak: *Koji god čovjek musliman klanja u ime Allaha svakog dana dvanaest rekata dobrovoljnog namaza, pored farzova, Allah će mu sagraditi kuću u Džennetu.*[499]

498 Reddul-muhtar, I/452.
499 Hadis bilježi Muslim (728).

Najpritvrđeniji sunnet je onaj kod sabah-namaza. To on jeste na osnovu hadisa Allahova Poslanika (a.s.): *Dva rekata sabahskog sunneta su mi draža od Zemlje i svega što se na njoj nalazi,*

رَكْعَتَا الْفَجْرِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

kao i riječi: *Nemojte ih izostavljati, makar bježali ispred konjice!*

لا تَدَعُوهُمَا وَإِنْ طَرَدَتْكُمُ الْخَيْلُ

Zbog svega toga, ovaj se namaz izdvaja od ostalih po tome što ga nije dozvoljeno klanjati sjedeći bez opravdanog razloga i po tome što se naklanjava, ukoliko se propusti, zajedno sa farzom prije podne-namaza. U vjerodostojnoj predaji se navodi da je Poslanik (a.s.) naklanjao sunnet sabah-namaza, zajedno sa farzom, poslije izlaska sunca, kada su prespali sabah-namaz na jednom putovanju.[500] Međutim, ukoliko se propusti samo sunnet, onda se on sam neće naklanjavati.

Nakon toga, po pritvrđenosti, dolaze četiri rekata koja se klanjaju prije farza podne-namaza. Od Aiše (r.a.) se prenosi da Allahov Poslanik (a.s.) nije izostavljao klanjanje četiri rekata prije farza i dva rekata prije sabaha.[501]

Ko ne uspije klanjati četiri rekata sunneta prije farza, klanjat će ih poslije farz-namaza. Od Aiše (r.a.) se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) klanjao četiri rekata sunneta poslije farza, kada to ne bi uspio učiniti prije farza.[502]

Zatim slijede ostali pritvrđeni sunneti koji su iste važnosti.

Četverorekatni pritvrđeni sunneti se klanjaju s jednim selamom, a na sjedenju u sredini namaza ograničit će se samo na učenje tešehhuda. Kada se ustane na treći rekat, neće se učiti *subhaneke,* za razliku od ostalih nafila sa četiri rekata, koje se klanjaju tako što će se tešehhudu poslije prvog sjedenja dodati još i učenje salavata, a na trećem rekatu

500 Pogledaj hadis u cjelosti u Muslimovom Sahihu (680, 681).
501 Hadis bilježi El-Buhari (1182).
502 Hadis bilježe Et-Tirmizi i Ibn Madždže.

će se proučiti i subhaneke i e'uza, jer su svaka dva rekata zaseban namaz na više načina.

Zavjetni namaz po ovom pitanju je kao nafila, jer je on u osnovi nafila koja je stavljena u obavezu.

Dozvoljeno je da se klanja s jednom predajom selama više od četiri rekata, ali je pokuđeno u dnevnim nafilama klanjati više od četiri rekata, a u noćnim više od osam rekata. Ne postoji predaja od Poslanika (a.s.) da je klanjao veći broj rekata od navedenog. Osnova je tačna predaja, a ono što nije utemeljeno na argumentu iz Šerijata nije dozvoljeno činiti. Štaviše, to je nedvojbeno pokuđeno i zabranjeno.[503]

Noćne nafile su odabranije od dnevnih nafila, zato što su napornije za ljudski organizam. Allah (dž.š.) veli:

> ***Bokovi njihovi se postelja lišavaju i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju, a dio onoga što im Mi dajemo udjeljuju.***[504]

Najbolje je nafilu i noću i danju klanjati u trajanju od četiri rekata, prema Ebu Hanifi.

Njegovi učenici (Ebu Jusuf i Muhamed) su stanovišta da je bolje da noćne nafile budu od po dva rekata sa jednim selamom, a na osnovu riječi Allahova Poslanika (a.s.) koji je rekao: *Noćne nafile-namazi se sastoje od po dva rekata.*[505]

صَلاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى

Imam je svoje argumente bazirao na hadisu, kojeg prenosi Aiša (r.a.), koja je rekla: "Allahov Poslanik (a.s.) nije klanjao u ramazanu i van njega više od jedanaest rekata. Klanjao je četiri rekata i ne pitaj za njihovu ljepotu i dužinu. Zatim je klanjao druga četiri rekata i ne pitaj za njihovu ljepotu i dužinu, pa je zatim klanjao tri rekata."[506]

503 Reddul-muhtar.
504 Es-Sedžde, 16.
505 Hadis bilježi El-Buhari (990).
506 Hadis bilježi El-Buhari (1147).

Četiri rekata su napornija za klanjati, pa je i nagrada za njih veća. Zato je i bolje klanjati četiri rekata.

Među ostalim nafilama, koje se ne klanjaju zajedno s dnevnim namazima, jeste i tehijjetul-mesdžid (pozdravni namaz), koji se klanja u svako vrijeme u kojem nije pokuđeno klanjati. Može trajati dva ili četiri rekata prije nego što se sjedne u džamiji. Utemeljen je na hadisu, kojeg prenosi Ebu Katade, a u kojem se navodi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Kada neko od vas uđe u džamiju, neka klanja dva rekata prije nego što sjedne.*[507]

إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ

Ulaskom u džamiju s namjerom obavljanja farz-namaza ili klanjanjem s imamom, zamjenjuje se ova nafila, ukoliko je to klanjanje uslijedilo odmah po ulasku u džamiju.

Ako se ponavlja ulazak u džamiju u jednom danu više puta, dovoljno je klanjati jedan tehijjetul-mesdžid. Osoba se ne oslobađa njegovog obavljanja ako sjedne, iako ga je bolje obaviti prije toga.[508]

Ko ne bude u stanju da ga obavi zbog gubljenja abdesta ili nekog nepredviđenog posla, lijepo je izgovoriti: *Subhanallahi vel-hamdu lillahi ve la ilahe illellahu vallahu ekber.*[509]

U nafilu-namaz spadaju i dva rekata poslije uzimanja abdesta, prije nego što se s tijela osuši voda od abdesta. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Koji god musliman propisno uzme abdest, a zatim klanja dva rekata kojima se okrene svojim srcem i licem, zagarantovan mu je Džennet.*[510]

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَضَّأُ فَيُحْسِنُ وُضُوءَهُ ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ مُقْبِلٌ عَلَيْهِمَا بِقَلْبِهِ وَوَجْهِهِ إِلاَّ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ

Od Ebu Hurejre se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao Bilalu (r.a.) za vrijeme obavljanja jednog sabah-namaza: *Bilale, kaži mi koje*

507 Muttefekun alejhi.
508 Meraki el-felah.
509 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 78.
510 Hadis bilježi Muslim (234).

je tvoje djelo u islamu za koje se najviše nadaš nagradi na Sudnjem danu. Doista, ja sam čuo glas tvoje obuće ispred mene u Džennetu. On je odgovorio: "Nisam uradio nikakvo djelo za koje se nadam nagradi na Sudnjem danu, osim što sam kada god sam uzeo abdest, bilo danju ili noću, klanjao tim abdestom ono što mi je propisano da klanjam."[511]

يَا بِلالُ حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ فِي الإِسْلامِ فَإِنِّي سَمِعْتُ دَفَّ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ قَالَ مَا عَمِلْتُ عَمَلا أَرْجَى عِنْدِي أَنِّي لَمْ أَتَطَهَّرْ طَهُورًا فِي سَاعَةِ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ إِلاَّ صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطَّهُورِ مَا كُتِبَ لِي أَنْ أُصَلِّيَ

U te nafile spada i duha-namaz. Najmanji broj rekata ovog namaza je dva, jer je Poslanik (a.s.) oporučio Ebu Hurejri da toliko rekata klanja. Od Ebu Hurejre se prenosi da je rekao: "Oporučio mi je moj prijatelj troje: post tri dana svakog mjeseca, dva rekata duha-namaza i da klanjam vitr-namaz prije spavanja."[512]

Najmanji broj rekata kojima se postiže potpunost ovog namaza jeste četiri. To se zaključuje na osnovu predaje, koja se prenosi od Aiše (r.a.): "Allahov Poslanik (a.s.) je klanjao četiri rekata duha-namaza i još je, koliko je htio, dodavao rekata."[513]

U sahih predaji se navodi da je Allahov Poslanik (a.s.) klanjao osam rekata duha-namaza prilikom oslobođenja Meke kod Ummi Hane.[514]

Sunnet je klanjati noćni namaz poslije jacije u trajanju od dva rekata i više, makar to bilo i prije spavanja. Od El-Mugire ibn Šu'be se navodi da je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) je klanjao noćni namaz toliko da su mu oticale noge. Kada mu je to spominjano, on je odgovarao: *Zar ne trebam i ja biti zahvalni rob?!*"[515]

511 Hadis bilježi El-Buhari (1149).
512 Hadis bilježi El-Buhari (1981).
513 Hadis bilježi Muslim (719).
514 Hadis bilježi El-Buhari (1176).
515 Hadis bilježi El-Buhari (1130).

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيَقُومُ لِيُصَلِّيَ حَتَّى تَرِمُ قَدَمَاهُ أَوْ سَاقَاهُ فَيُقَالُ لَهُ فَيَقُولُ أَفَلا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا

Lijepo je klanjati četiri rekata prije ikindijskog farza, jer je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Neka se Allah smiluje čovjeku koji klanja četiri rekata sunneta prije ikindijskog farza.*[516]

رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً صَلَّى قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعًا

Lijepo je klanjati četiri rekata prije i četiri poslije jacijskog farza. Također, lijepo je klanjati još dva, pored dva pritvrđena rekata, koja se klanjaju poslije podne-namaza, pa da tako bude ukupno četiri rekata poslije farza podne-namaza i šest rekata poslije farza akšam-namaza, sa predajom selama tri puta. Izdvaja se pritvrđeni namaz od onih koji su mustehab.[517]

U nafile se ubrajaju i dva rekata koja se klanjaju u džamiji prilikom dolaska sa putovanja kući. Osnova ovog propisa je hadis kojeg prenosi Ka'b ibn Malik koji kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je prvo svraćao u džamiju, kada bi se vratio s putovanja, i klanjao dva rekata nafile, a zatim bi posjedio sa svijetom."[518]

Salatul-istihara spada u nafile, a temelji se na hadisu koji prenosi Džabir (r.a.) koji kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) nas je podučavao istihari-namazu u svim poslovima, kao nekoj suri iz Kur'ana. Zato, kada neko hoće nešto da uradi, neka klanja dva rekata nafile, a zatim neka prouči dovu: *Allahumme inni estehiruke bi 'ilmike, ve estakdiruke bi kudretike, ve es'eluke min fadlikel-'azim, fe inneke takdiru ve la akdiru, ve ta'lemu ve la a'lemu, ve ente allamul-gujub. Allahumme in kunte ta'lemu enne hazel-emre hajrun li fi dini ve me'aši, ve 'akibeti emri*, ili je rekao: *fi 'adžili emri ve adžilihi, fakdirhu li, ve in kunte ta'lemu enne hazel-emre šerrun li fi dini ve me'aši ve 'akibeti emri*, ili je rekao: *fi 'adžili emri ve adžilihi, fasrifhu 'anni vesrifni 'anhu, vakdir*

516 Hadis bilježe Ebu Davud i Et-Tirmizi.
517 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 76.
518 Hadis bilježi Ebu Davud.

lijel-hajre hajsu kane, summe erdini. Zatim je spomenuo svoju nakanu."[519]

إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالأَمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ ثُمَّ لِيَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلامُ الْغُيُوبِ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ وَاقْدُرْ لِيَ الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِي قَالَ وَيُسَمِّي حَاجَتَهُ

Salatul-hadždže, također, spada u nafile-namaz, a na osnovu hadisa kojeg prenosi Abdullah ibn Ebi Evfa, u kojem kaže da je Poslanik (a.s.) rekao: *Ko bude imao kakvu potrebu kod Allaha, ili kod nekoga od ljudi, neka se abdesti na najljepši način, pa neka klanja dva rekata. Zatim neka zahavali Uzvišenom Allahu i neka prouči salavat na Poslanika (a.s.). Potom neka izgovori: "La ilahe illellahu el-halimul-kerim, subhanallahi rabbil-ʿaršil-ʿazim, el-hamdu lillahi rabbil-ʿalemin, esʾeluke mudžibati rahmetike, ve ʿazaʾime magfiretike, vel-ganimete min kulli birr, ves-selamete min kulli ism, ve la tedaʿ li zenben illa gafertehu, ve la hemmen illa ferredžtehu, ve la hadžeten hije leke ridan illa kadajteha ja erhamer-rahimin.*"[520]

مَنْ كَانَتْ لَهُ إِلَى اللَّهِ حَاجَةٌ أَوْ إِلَى أَحَدٍ مِنْ بَنِي آدَمَ فَلْيَتَوَضَّأْ فَلْيُحْسِنِ الْوُضُوءَ ثُمَّ لِيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ لِيُثْنِ عَلَى اللَّهِ وَلْيُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ لِيَقُلْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَالسَّلامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ لا تَدَعْ لِي ذَنْبًا إِلاَّ غَفَرْتَهُ وَلا هَمًّا إِلاَّ فَرَّجْتَهُ وَلا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلاَّ قَضَيْتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

Četiri rekata tesbih-namaza, sa tri stotine puta izgovorenim riječima tesbiha, spadaju u nafilu, a na osnovu hadisa koji prenose Ibn Abbas i Ebu Rafiʿ, u kojem se navodi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao El-Abbasu ibn Abdil-Muttalibu: *Abbase, amidža, hoćeš li*

519 Hadis bilježi El-Buhari (6382).
520 Bilježi ga Et-Tirmizi.

da ti dam, da te počastim, da ti podarim, hoćeš li da s tobom učinim deset djela? Ako ih ti učiniš, Allah će ti oprostiti grijehe prijašnje i potonje, stare i nove, nehotice i hotimično učinjene, male i velike, tajno i javno počinjene. Deset djela koje trebaš uraditi su da klanjaš četiri rekata. Na svakom rekatu ćeš učiti Fatihu i suru. Kada završiš s učenjem, izgovorit ćeš: Subhanellah vel-hamdu lillahi ve la ilahe illellahu vallahu ekber, petnaest puta. Zatim ćeš učiniti ruku' i izgovoriti to na ruku'u deset puta. Kada se ispraviš poslije ruku'a, izgovorit ćeš deset puta. Zatim ćeš otići na sedždu i izgovoriti to deset puta. Kada se vratiš sa sedžde, izgovorit ćeš to deset puta. To je skupa sedamdest i pet puta na jednom rekatu, a to ponovi na sva četiri rekata. Ako možeš da ga klanjaš jednom dnevno učini to, a ako ne možeš, onda jednom u sedmici. Ako to ne možeš, onda jednom u mjesecu, a ako nisi ni to u stanju uraditi, onda jednom godišnje. A ako, pak, ni to ne možeš, onda bar jednom u životu.[521]

يَا عَبَّاسُ يَا عَمَّاهُ أَلاَ أُعْطِيكَ أَلاَ أَمْنَحُكَ أَلاَ أَحْبُوكَ أَلاَ أَفْعَلُ بِكَ عَشْرَ خِصَالٍ إِذَا أَنْتَ فَعَلْتَ ذَلِكَ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ ذَنْبَكَ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ قَدِيمَهُ وَحَدِيثَهُ خَطَأَهُ وَعَمْدَهُ صَغِيرَهُ وَكَبِيرَهُ سِرَّهُ وَعَلاَنِيَتَهُ عَشْرَ خِصَالٍ أَنْ تُصَلِّيَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ تَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَسُورَةً فَإِذَا فَرَغْتَ مِنَ الْقِرَاءَةِ فِي أَوَّلِ رَكْعَةٍ وَأَنْتَ قَائِمٌ قُلْتَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ خَمْسَ عَشْرَةَ مَرَّةً ثُمَّ تَرْكَعُ فَتَقُولُهَا وَأَنْتَ رَاكِعٌ عَشْرًا ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَكَ مِنَ الرُّكُوعِ فَتَقُولُهَا عَشْرًا ثُمَّ تَهْوِي سَاجِدًا فَتَقُولُهَا وَأَنْتَ سَاجِدٌ عَشْرًا ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَكَ مِنَ السُّجُودِ فَتَقُولُهَا عَشْرًا ثُمَّ تَسْجُدُ فَتَقُولُهَا عَشْرًا ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَكَ فَتَقُولُهَا عَشْرًا فَذَلِكَ خَمْسٌ وَسَبْعُونَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ تَفْعَلُ ذَلِكَ فِي أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تُصَلِّيَهَا فِي كُلِّ يَوْمٍ مَرَّةً فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّةً فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي كُلِّ شَهْرٍ مَرَّةً فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي عُمُرِكَ مَرَّةً

521 Hadis bilježe Ebu Davud, Et-Tirmizi i Ibn Madže.

NAKLANJAVANJE PROPUŠTENIH NAMAZA

Neklanjanje farz-namaza u njihovom vremenu bez opravdanog razloga se ubraja u velike grijehe. Iz toga proizlaze dva grijeha. Jedan je za izostavljanje namaza, koji se briše njegovim naklanjavanjem, a drugi je za odgađanje klanjanja namaza, koji ostaje i ne briše se, osim pokajanjem i traženjem oprosta od Allaha (dž.š.).

Jedan od opravdanih razloga za odgađanje klanjanja namaza je strah od neprijatelja, ako ga nije moguće obaviti sjedeći, makar klanjač i ne bio okrenut prema Kibli, ili bježeći. Također, opravdani razlog je bojazan ljekara ili bolničarke za stanje bolesnika klanjača.

Poznato je da obavljanje na vrijeme (edaen) podrazumijeva izvršavanje obaveze u njenom propisanom vremenu. Izvršavanje obaveze nakon prolaska tačno određenog vremena je naklanjavanje (kadaen). Ponavljanje (i'ade) je izvršavanje istovjetnih radnji, bilo u njihovom vremenu ili poslije, na osnovu stava da se svaki namaz koji se obavi uz mekruh tahrimi mora ponoviti bilo u njegovom vremenu ili poslije, kao, naprimjer, ako bi izostavio jedan namaski vadžib,[522] kao što je naprijed spomenuto.

Može se naklanjavanje učiniti u bilo koje doba života. Nije ispravno činiti naklanjavanje u tri vremena u kojima je zabranjeno klanjanje, kao što je već spomenuto.

Obaveza je požuriti sa naklanjavanjem propuštenih namaza. Dozvoljeno je odgađanje naklanjavanja ako ima dosta propuštenih

522 Reddul-muhtar.

namaza s opravdanim razlogom. Opravdan razlog može biti, recimo, zauzetost poslom, kojim čovjek izdržava svoju porodicu ili radi osiguranja nekih neophodno potrebnih stvari. Naklanjat će ono što je u mogućnosti, kada mu se ukaže prilika za to.

Naklanjavanje propuštenih namaza je preče od klanjanja nafila, osim redovnih sunneta i onih koje se navode u hadisima Allahovog Poslanika (a.s.), kao, naprimjer, klanjanje nafile-namaza poslije uzimanja abdesta, tehijjetul-mesdžid ili duha namaz.

Naklanjavanje farz-namaza je stroga obaveza, a naklanjavanje vadžiba, kao što su vitr-namaz, zavjetni namaz ili nafile koja je neispravno obavljena, jeste vadžib.[523]

Argument za šerijatsko-pravnu utemeljenost naklanjavanja propuštenih namaza je praksa Allahovog Poslanika (a.s.) i njegove riječi: *Ko zaboravi namaz neka ga klanja kada ga se sjeti. Nema druge otkupnine za njega osim toga (i obavljaj namaz radi sjećanja na Mene).*[524]

مَنْ نَسِيَ صَلاةً فَلْيُصَلِّ إِذَا ذَكَرَهَا لا كَفَّارَةَ لَهَا إِلاَّ ذَلِكَ (وَأَقِمِ الصَّلاةَ لِذِكْرِي)

Muhammed (a.s.) je prespavao sabah-namaz zajedno sa svojim ashabima na jednom putovanju. Ebu Katade veli: "Prvi koji se probudio bio je Allahov Poslanik (a.s.) kome je sunce već obasjavalo leđa. Ustali smo žureći, a on je rekao: *Uzjašite!* Uzjahali smo i putovali sve dok sunce nije odskočilo, a onda je on sjahao i zatražio da mu se donese zdjela za uzimanje abdesta, koja je bila kod mene i u kojoj je bilo nešto vode. Uzeo je abdest, a zatim je Bilal proučio ezan za namaz. Poslanik (a.s.) je klanjao dva rekata, a potom i sabah-namaz, pa je postupio isto kao što čini svaki dan."[525]

Od Džabira se prenosi da je Omer ibn El-Hattab došao na dan Bitke na Hendeku nakon zalaska sunca i počeo grditi nevjernike iz plemena Kurejš. Tada je rekao: "Allahov Posla niče, nisam stigao da

523 Reddul-muhtar, 1/488.
524 Hadis bilježi El-Buhari (597).
525 Hadis bilježi Muslim (681).

klanjam ikindiju sve do pred sami zalazak sunca." Poslanik (a.s.) mu je kazao: *Tako mi Allaha, ja je nisam klanjao.* "Otišli smo u Buthan i uzeli abdest radi namaza. On je klanjao ikindiju nakon zalaska sunca, a zatim i akšam-namaz."[526]

وَاللَّه مَا صَلَّيْتُهَا فَقُمْنَا إِلَى بُطْحَانَ فَتَوَضَّأَ لِلصَّلاةِ وَتَوَضَّأْنَا لَهَا فَصَلَّى الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا الْمَغْرِبَ

Naklanjavanje je isto kao klanjanje u redovnom vremenu. Tako, propušteni namazi će se naklanjati prema svome redoslijedu. Od Ibn Mes'uda se prenosi da su idolopoklonici spriječili Poslanika (a.s.) da klanja četiri namaza na dan Bitke na Hendeku. Kada je prošao dobar dio noći, zatražio je od Bilala (r.a.) da prouči ezan. Kada je proučio ikamet, klanjali su podne-namaz. Zatim je ponovo proučio ikamet, pa su klanjali ikindiju. Proučio je ikamet, pa su klanjali akšam-namaz. Ponovo je proučio ikamet, pa su klanjali jaciju."[527]

Redoslijed farzova pet dnevnih namaza i vitra i prilikom naklanjavanja, kao i kada se klanjaju na vrijeme, obavezan je. Također, obavezno je napraviti redoslijed između propuštenih namaza i redovnih namaza, ako ima dovoljno vremena za naklanjavanje.

Redoslijed nije obaveza ako nema dovoljno vremena da se naklanja propušteni namaz prije redovnog namaza. Neće se odgoditi klanjanje redovnog namaza i propustiti njegovo vrijeme da bi se naklanjao propušteni namaz. Također, redoslijed nije obavezan usljed zaborava, jer se u tome slučaju ne može naklanjavati propušteni namaz. Allah ne opterećuje nikoga iznad njegove mogućnosti.

Redoslijed nije obavezan, također, u slučaju da se nagomila veliki broj propuštenih namaza, recimo, kada ima šest propuštenih namaza i vitr-namaz, jer se namazi već ponavljaju, a obaveznost redoslijeda u ovom slučaju predstavlja poteškoću.[528]

---

526 Hadis bilježi El-Buhari (596).
527 Hadis bilježi Et-Tirmizi.
528 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 93.

Obaveza je onoga ko naklanjava da odredi tačno koji propušteni namaz naklanjava, ako se radi o manjem broju propuštenih namaza. Ako je, pak, riječ o većem broju namaza, prilikom naklanjavanja zanijetit će koji namaz naklanjava. Naprimjer, ako naklanjava propuštene podne-namaze, nanijet će da naklanja prvi propušteni namaz ili zadnji propušteni namaz.

Nije poželjno da naklanjava namaze pred svijetom, jer neklanjanje namaza u njegovom vremenu je grijeh, pa ne treba da to pokazuje.

NAMAZ BOLESNIKA

Islam je vjera milosti i tolerancije. Stoga je dozvoljeno bolesniku da klanja onako kako zdravstveno stanje dozvoljava. To se temelji na hadisu kojeg prenosi Imran ibn Husajn, koji kaže: "Imao sam poteškoće s hemoroidima, pa sam pitao Poslanika (a.s.) kako da klanjam. Odgovorio je: *Klanjaj stojeći, ako možeš, a ako ne onda sjedeći, a ako ni to ne možeš, onda ležeći.*"[529]

صَلِّ قائِمًا فإِنْ لَمْ تَستَطِعْ فقاعِدًا فإِنْ لَمْ تَستَطِعْ فعَلى جَنْبٍ

Bolesnik kojem će naškoditi namaz, ako ga klanja stojeći, klanjat će sjedeći, onako kako mu je najzgodnije da mu ne nanosi neprilike savijanje nogu i sl., sa ruku'om i sedždom.

U neprilike koje može donijeti klanjanje namaza stojeći, spada i bojazan da se ne pogorša bolest, ili uspori izlječenje, a na osnovu ranije prakse ili na temelju mišljenja pouzdanog ljekara specijaliste muslimana. Ili, ako klanja stojeći, pa osjeti jak bol, ili vrtoglavicu, ili curenje mokraće.

Ako je osoba u stanju da klanja stojeći jedan dio namaza, makar i naslonjena na štap ili zid, ili čovjeka s kojim je u takvim odnosima da joj može biti na usluzi (kao bračni drug, dijete ili sluga), tada je obavezna da tako klanja. Obaveza je osobe, koja može klanjati cijeli namaz stojeći, da ga tako i obavi, pa tako i osobe koja može jedan njegov dio obaviti stojeći.

Ako bi izlazak u džemat oslabio klanjača tako da ne bi mogao klanjati stojeći, klanjat će u kući stojeći.[530]

529 Hadis bilježi El-Buhari (1117).
530 Reddul-muhtar, 1/508.

Ako nije u stanju obaviti ruku‘ ili sedždu, učinit će to simboličnim svojim pokretom tijela, sjedeći kao da ih čini.

Ako bi neko klanjao stojeći sa ruku‘om, a zatim sjeo i samo simbolično obavio sedždu, bilo bi mu ispravno, ali je prvi način bolji, jer stajanje i ruku‘ nisu propisani kao radnje koje su same po sebi približavanje Allahu (ibadet), već su sredstva kojima se dolazi do sedžde.[531]

Naklanjanje za ruku‘a ili sedžde će biti tako da se sagne koliko može, s tim da će se za sedždu sagnuti više nego za ruku‘. Dovoljno će biti da saginjanje za sedždu bude za malo više od saginjanja za ruku‘. Nije obaveza da primakne svoje čelo zemlji najviše što može.

Ako nije u stanju da se saginje, simbolično će te radnje izvršiti saginjanjem glave.

Ako neko nije u stanju sjediti, stvarno ili pravno, kao kada bi mu ljekar naredio da mora ležati nekoliko dana, klanjat će ležeći na leđima. Njegove noge će biti okrenute prema Kibli, ali će podići koljena zbog činjenice da je pokuđeno (mekruh-tenzihi) ispružiti nogu u tom pravcu. Ispod glave će staviti jastuk, kako bi podigao glavu i kako bi mu bilo moguće da, naginjući je, simbolički učini namaske radnje kao što su ruku‘, sedžda, i okretanje prema Kibli.

Također, može klanjati ležeći na boku, licem okrenutim prema Kibli, ali je prvi način bolji, jer se saginjanje glave za sedždu i ruku’ čini okrenuto prema Kibli.[532]

Ako neko nije u stanju da simbolično čini sedždu i ruku‘ glavom, neće to činiti ni okom ili obrvama i odložit će klanjanje namaza, jer se u tekstu navodi ***naklanjanje***, što se čini glavom. Simboličko činjenje okom ili obrvom je samo išaret i simbolika. A nedvojbeno se misli na sintagmu “pokreti glavom” u riječima Ibn Omera: “Ako bolesnik ne može da učini sedždu, naklonit će se glavom, a neće ništa podizati prema svome čelu.”[533]

531 Reddul-muhtar, 1/509.
532 Reddul-muhtar, 1/510.
533 Hadis bilježi Malik.

Od Ibn Abbasa se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Bolesnik će, ako može, klanjati stojeći. Ako mu to donese poteškoće, klanjat će sjedeći. Ako mu i to prouzroči poteškoće, naklonit će se glavom. Ako mu, pak, i to prouzrokuje poteškoće, neka izgovara tesbih.*[534]

يُصَلِّي الْمَرِيضُ قَائِمًا فَإِنْ نَالَتْهُ مَشَقَّةٌ صَلَّى جَالِسًا فَإِنْ نَالَتْهُ مَشَقَّةٌ صَلَّى بِإِيمَاءٍ يُومِئُ بِرَأْسِهِ فَإِنْ نَالَتْهُ مَشَقَّةٌ سَبَّحَ

Ako se bolesnome nagomilaju propušteni namazi, tako da ih bude više od broja u jednom danu i noći, neće biti obavezan da ih naklanjava, zbog neizbježne poteškoće koja se javlja kod naklanjavanja namaza koji prelaze preko standardnoga broja u toku jednoga dana i noći. Sama prisebnost kod bolesnika nije dovoljna da bi on bio mukellef (obavezan), ako nije i tjelesno sposoban. Pravilo koje se primjenjuje kod naklanjavanja izostavljenih namaza jeste da se sve što pređe broj namaza u jednom danu i noći (više od pet dnevnih) prestaje brojati zbog činjenice da je došlo do stalnog ponavljanja izostavljenih namaza.[535]

Ako bi se razbolio zdrav čovjek u namazu, završit će ga onako kako može, sjedeći ili ležeći, jer je bolje da onaj ko je slab i bolestan dopuni ono što je izvršio kao jak i zdrav, nego da počne namaz ispočetka i da ga cijelog obavi kao bolesnik.

Ako je počeo klanjati sjedeći, klimajući glavom za ruku' i sedždu, pa u toku namaza ozdravi, nastavit će klanjati kao zdrava osoba i upotpuniti što mu je preostalo od namaza stojeći, jer je dozvoljeno da klanja osoba stojeći za imamom koji klanja sjedeći.

Ako bi, pak, neko klanjao klimajući glavom za ruku' i sedždu, bilo stojeći, sjedeći ili ležeći, pa ozdravio u toku namaza i mogao da potpuno obavi ove radnje u namazu, bilo stojeći ili sjedeći, neće nastaviti s klanjanjem, dopunjujući ono što je već klanjao, nego će početi namaz ispočetka. Nije, naime, dozvoljeno da klanja kao

534 Hadis bilježi Et-Taberani u El-Evsatu.
535 Šerhul-mun'je, 265.

muktedija onaj koji može ići na ruku' i sedždu za imamom koji to ne može standardno obaviti, osim naklanjajući se glavom, pa tako nije dozvoljeno ni nastaviti klanjanje namaza s upotpunjenim radnjama, na dio obavljenog namaza u kojem se umjesto ruku'a i sedžde pokazivalo klimanjem glave. Stajanje i sjedenje u namazu ima jači status od simboličkog obavljanja tih radnji, pa zato nije dozvoljeno da se nastavlja sa klanjanjem, nadovezujući se na ono što je slabije.[536]

Ako bi neko zanijetio klanjati namaz stojeći ili sjedeći, s namjerom da ruku' i sedždu čini tako što će se naklanjati glavom, a onda bude u stanju da ih obavi standardno, prije nego što započne sa naklanjanjem glave može nastaviti sa klanjanjem, jer nije obavio ni jedan rukn, osim početnog tekbira, pa se ne smatra da je nastavio s onim što je jače na ono što je započeto kao slabije. Ali, ako donese početni tekbir, ležeći na leđima ili boku, a onda bude u stanju da obavi ruku' ili sedždu stojeći ili sjedeći, prije klimanja glavom, ili bude u stanju da sjedeći obavi namaz, započet će ga ispočetka, jer je klanjanje sjedeći bolje.[537]

ŠERIJATSKO TRETIRANJE NESVJESNOG STANJA I GUBLJENJA RAZUMA

Obaveza naklanjavanja namaza spada s osobe kojoj stanje nesvijesti ili gubitka razuma potraje duže od jednog dana i noći, i kada broj izostavljenih namaza dostigne šest. Ne uzima se u obzir iznenadni povratak u svjesno stanje poslije kojeg ponovo nastupi nesvjesno. Ali povratak u svijest, koji je uobičajen i ustaljen u određenom vremenu, uzima se u obzir, a gubljenje svijesti prije toga se ne broji, ako je trajalo kraće od jednog dana i noći. Obaveza je

536 Reddul-muhtar, 1/511.
537 Reddul-muhtar, 1/511.

takvoj osobi naklanjati propuštene namaze u tom vremenu. Od Nafi‘a se prenosi da je Ibn Omer pao u nesvijest i tako ostao cijeli dan i noć. Kada se osvijestio, nije naklanjao propuštene namaze prije nego što je nastavio sa klanjanjem redovnih namaza.[538]

Prenosi se da je Ammar ibn Jasir bio u nesvijesti za vrijeme podne, ikindije, akšama i jacije namaza i da se osvijestio oko pola noći. Tada je klanjao podne, ikindiju, akšam i jaciju.[539]

Ako bi se onesvijestio od totalne anestezije ili od djelovanja nekog lijeka, ili ako bi gubljenje razuma bilo posljedica konzumiranja alkoholnih pića, dužan je sve propuštene namaze naklanjati, koliko god potrajalo vrijeme besvjesnog stanja, jer je ono posljedica ljudskog djelovanja.[540]

Od imama Muhameda se prenosi da spada obaveza naklanjavanja i sa osobe koja je izgubila svijest od totalne anestezije ili lijeka, jer je to radnja koja je dozvoljena (mubah), pa se ta osoba tretira kao bolesnik. Ovo je propis, ako koristi anesteziju za liječenje, ali ako to praktikuje da bi namjerno izgubio svijest, onda je to grijeh, i u tom slučaju ne spada sa njega obaveza naklanjavanja.[541]

Može se primijeniti analogija na gornji stav, kada je riječ o drogama koje spadaju u odvratne stvari i koje su zabranjene. Obaveza naklanjavanja ne spada sa osobe koja ih je uzimala. Bolesnik koji je vezan za postelju, klanjat će na ležaju, ako nije u stanju da sam siđe sa njega ili nema nikoga da ga spusti. Klanjat će onako kako može, bez izlaganja velikim naporima ili šteti.

Stav Šerijata prema osobi koja je izgubila razum je istovjetan stavu prema osobi koja je izgubila svijest, kada je riječ o naklanjavanju namaza.

538 Hadis bilježi Ed-Darekutni.
539 Hadis bilježi Ed-Darekutni.
540 El-Hedijjetul-‘ala’ijje, 88
541 Reddul-muhtar, 1/512.

NAMAZ PUTNIKA

Najkraća razdaljina putovanja zbog koje se skraćuju redovni namazi; zbog koje je dozvoljeno nepostiti u ramazanu; zbog koje spada obaveza klanjanja džume-namaza i bajramskih namaza; klanja kurbana i zbog koje nije dozvoljeno ženi da putuje bez muža ili mahrema, a mesh po mestvama se produžuje na tri dana, jeste razdaljina koja iznosi osamnaest fersaha. Jedan fersah iznosi tri milje, što u ukupnom zbiru iznosi otprilike 89 km.

Naučnici šafijskoga mezheba su na stanovištu da je najkraća razdaljina putovanja 16 fersaha, što je stav i imama Ahmeda. To je, također, jedna predaja od imama Malika, a temelji se na predaji od Ibn Abbasa i Ibn Omera. U toj predaji se kaže da su njih dvojica skraćivali namaz na putu koji je trajao četiri berida.[542] Predaja (eser) koja se navodi u vezi s ovim pitanjem je važna kao i hadis, jer nema mjesta proizvoljnom mišljenju, kada se radi o šerijatskim odredbama.[543]

Naučnici hanefijskoga mezheba su kao dokaz upotrijebili značenje hadisa koji su spomenuti u određivanju vremenske dužine mesha po mestvama za putnika, a koja iznosi tri dana i tri noći. Svaki putnik ima pravo činiti mesh tri dana i tri noći, što se može smatrati kao najkraći vremenski period koji se smatra putovanjem. Razdaljina koja se može preći za to vrijeme je određena kao meritorna u hanefijskom mezhebu.

542 Hadis bilježi El-Buhari u predaji koja je mu'allek.
543 Šerhul-mun'je, 539.

Od Ibni Omera se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Neka sama žena ne putuje razdaljinu od tri dana bez mahrema.*[544]

لا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ إِلاَّ مَعَ ذِي مَحْرَمٍ

Normalan hod je hod deve ili kretanje pješke, a pređe se otprilike 18 fersaha za tri dana.[545]

Od Ali ibn Rebi'a se prenosi da je rekao: "Pitao sam Ibn Omera kada se skraćuje namaz. On mi je odgovorio: 'Znaš li gdje se nalazi Es-Suvejda'?' Ne, odgovorio sam, ali sam čuo za nju. On je rekao: 'Ona se nalazi na razdaljini od tri dana putovanja, pa kada se zaputimo u nju skraćivat ćemo namaz.'"[546]

Putnikom će se smatrati i onaj koji ubrza svoje kretanje, pa tu razdaljinu pređe u kraćem vremenskom periodu. Ako bi bila dva puta za stizanje do željenog mjesta, jedan koji se ubraja u razdaljine koje spadaju u ovu kategoriju putovanja i drugi koji je kraći, u prvom slučaju će se skraćivati namaz, dok u drugom neće.[547]

Putnikom se smatra osoba koja izađe iz mjesta boravka i ostavi kuću za sobom, s namjerom da putuje do mjesta koje se nalazi na udaljenosti koja se ubraja u putovanje. Dokaz za to je predaja koja se bilježi od Enesa koji je rekao: "Klanjao sam farz podne-namaza s Allahovim Poslanikom (a.s.) u Medini četiri rekata, a ikindiju-namaz u Zul-Hulejfi od dva rekata."[548]

Ibn Hadžer je rekao: "Ovaj hadis je poslužio kao dokaz da je dozvoljeno skraćivati namaz i na kratkom putovanju, jer je razdaljina između Medine i Zul-Hulejfe 6 milja", ali je dodao da Zul-Hulejfa nije bila krajnje odredište. Poslanik (a.s.) i Enes su svratili u Zul-Hulejfu na putu za Mekku. Njihov dolazak se poklopio s prvim

544 Hadis bilježi El-Buhari (1087).
545 El-Hedijjetul-'ala'ijje.
546 Bilježi ga Muhamed u Predajama (El-Asar).
547 Reddul-muhtar, 1/527.
548 Hadis bilježi El-Buhari (1089).

sljedećim namazom, što je bila ikindija. Poslanik (a.s.) ju je skratio i nastavio je skraćivati namaze sve dok se nije vratio s toga putovanja.[549]

Putnik će skraćivati namaze sve dok se ne vrati u mjesto boravka iz koga je otputovao ili dok ne odluči provesti u jednom mjestu, pogodnom za boravak, pola mjeseca, bilo da je riječ o selu ili gradu. Enes (r.a.) veli: "Izašli smo s Allahovim Poslanikom (a.s.) iz Medine i zaputili se u Mekku. On je klanjao namaze po dva rekata sve dok se nismo vratili u Medinu. Rekao sam, koliko ste boravili u Mekki? Odgovorio je: "Deset dana."[550]

Od Imrana se prenosi da je rekao: "Prisustvovao sam bitkama zajedno s Allahovim Poslanikom (a.s.) u godini u kojoj je oslobođena Meka. Poslanik je boravio u Meki osamnaest dana i noći i sve namaze koje je klanjao skraćivao je."[551] A od Ibn Abbasa se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) je proboravio u Meki petnaest dana, tokom kojih je skraćivao namaze."[552]

Ibn Hadžer je rekao: "Nevevi ocjenjuje ovu predaju u Hulasi kao slabu, a nije u pravu, jer su njeni prenosioci pouzdani. Nije Ibn Ishak usamljen u vezi s ovim rivajetom, jer ga bilježi i En-Nesa'i kao predaju od Arak ibn Malika... Sevri i učenjaci Kufe su prihvatili predaju u kojoj se navodi petnaest dana, zbog činjenice da je to najmanji period koji se spominje, a ono što je preko toga se tretira kao nešto što se neminovno i desilo.

Putnik postaje mukim (prestaje biti musafir, putnik) kada se vrati u svoje mjesto, makar i ne imao namjeru boraviti u njemu[553]. S druge strane, smatra se putnikom makar i imao namjeru boraviti u nekom mjestu, ako ono nije podesno za stanovanje, kao što je brod na moru ili pusto ostrvo na kojem nema stanovnika. Smatra se putnikom i

549 Fethul-bari, 2/570.
550 Hadis bilježi El-Buhari (1080).
551 Hadis bilježi Ebu Davud.
552 Fethul-bari, 2/562.
553 Šerhul-mun'je, 539.

osoba koja ima namjeru boraviti u dva različita i odvojena mjesta, kao što su dva sela ili dva grada, a nije precizno odredila u kojem će mjestu spavati. Mjesto nečijeg boravka se određuje tamo gdje osoba spava. Ako bi hadžija ušao u Meku za vrijeme deset dana hadždža i zanijetio boravak u njoj, neće mu taj nijet biti ispravan, s obzirom na to da će izlaziti na Minu i Arefat.

Ispravan je nijet stanovnika pustinje, da će boraviti na jednom mjestu, ako na njemu ima dovoljno paše i vode, koliko iznosi najkraći period u kojem se osoba smatra mukimom (domicilnim).[554]

Ako bi neko boravio u jednom mjestu, iščekujući putovanje i ne namjeravajući ostati u njemu, smatrat će se putnikom, makar ostao i dvije godine. Tirmizija je rekao: "Učenjaci su saglasni u stavu da putnik skraćuje namaz, ako nije odlučan koliko dugo ostaje u jednom mjestu. Ashabi su boravili u Ramhormuzu devet mjeseci i za to vrijeme su skraćivali namaze."[555]

Glavno mjesto boravka je ono u kojem je neko rođen ili se nastanio u njemu. Ono se ne smatra mjestom boravka ako se osoba nastanila u nekom dugom mjestu. Allahov Poslanik (a.s.) i njegovi ashabi muhadžiri su skraćivali namaze u Mekki, iako je ona njihovo prvo boravište. To su činili zbog činjenice da su se nastanili u Medini, a Meka je prestala da bude mjesto njihovog boravka.[556]

Ne smatra se mjestom boravka ono mjesto u kojem je neko odlučio ostati pola mjeseca i više, pa ga napusti, odlazeći u drugo mjesto ili u mjesto rođenja. Ako iz njega izađe kao putnik, pa se onda vrati, ne postaje mukimom, osim ako odluči ostati u njemu pola mjeseca i više.

Ako bi se nastanio čovjek iz Horosana u Kufi pola mjeseca, pa zatim izašao iz nje, namjeravajući otputovati u Meku, pa se vrati u nju prije nego što pređe razdaljinu koja ga čini putnikom, zbog

554 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 83.
555 Šerhul-mun'je, 540.
556 Šerhul-mun'je, 544.

neke svoje potrebe, skraćivat će namaze[557]. Njegovo mjesto boravka je izgubilo taj status, zbog započetog puta. Ako bi pošao na put iz svog mjesta prebivališta, a zatim se odlučio vratiti, prije nego što pređe potrebnu razdaljinu, klanjat će bez skraćivanja, na osnovu odluke o povratku, jer se to ne može tretirati kao putovanje.[558]

Kod putovanja, u obzir se uzima odluka pretpostavljenog, ne onoga koji je potčinjen nekome. Pretpostavljeni je onaj koji odlučuje o dužini boravka na putovanja. Primjer za to su supruga i njen muž, poslodavac i osoba koju je on unajmio da radi za njega, vojnik sa svojim starješinom... U tim slučajevima potčinjeni će pitati pretpostavljenog, pa, ako mu kaže, radit će prema njegovom saopćenju. Ako ne odgovori, postupit će prema onome što je u osnovi, bilo da se smatra putnikom ili mukimom, sve dok se ne ispostavi suprotno onome što je mislio. Nemogućnost postavljanja pitanja pretpostavljenom je na istom nivou kao i nedobivanje odgovora.[559]

Vadžib je putniku da skraćuje farzove koji imaju četiri rekata i da klanja dva, jer je Allahov Poslanik (a.s.) uvijek skraćivao namaz na svojim putovanjima. Od Ibn Omera (r.a.) se prenosi da je rekao: "Pratio sam Allahova Poslanika (a.s.) na nekim njegovim putovanjima i nikada nije klanjao više od dva rekata sve do svoje smrti. Pratio sam Ebu Bekra, pa i on nije nikada klanjao više od dva rekata sve do svoje smrti. Pratio sam Omera. I on nije nikada klanjao više od dva rekata sve do svoje smrti. Pratio sam i Osmana (r.a.) pa ni on nije klanjao više od dva rekata na svojim putovanjima, sve do smrti."[560]

Od Ja'la ibn Umejje se prenosi riječi: "Kazao sam Omeru ibn Hattabu: 'Nije vam grijeh da skraćujete namaze, ako se bojite da vam ne nanesu nevjernici neugodnosti. Sada vlada sigurnost.' On je rekao: 'I mene je začudilo isto što i tebe, pa sam pitao Poslanika

557 Reddul-muhtar 1/533.
558 Ed-Durrul-muhtar 1/528.
559 Reddul-muhtar, 1/534.
560 Hadis bilježi Muslim (689).

(a.s.) o tome i on mi je odgovorio: *To je Allahova sadaka koju vam je dao, pa primite Njegovu sadaku.*'"[561]

صَدَقَةٌ تَصَدَّقَ اللَّهُ بِهَا عَلَيْكُمْ فَاقْبَلُوا صَدَقَتَهُ

Od Ibn Abbasa se prenosi da je rekao: "Allah (dž.š.) je propisao preko Svoga Poslanika (a.s.) da namaz kod kuće traje četiri rekata, a na putu dva."[562]

Od Aiše (r.a.) se prenosi da je rekla: "Namaz je u početku propisan od dva rekata što je potvrđeno za namaz na putu, a onaj koji se klanja kod kuće je upotpunjen."[563]

Ako bi putnik namjerno klanjao bez skraćivanja, bio bi griješan zbog izostavljanja obaveze skraćivanja.

Dozvoljeno je da mukim (onaj koji je kod kuće) klanja za musafirom namaz u namaskom vremenu ili poslije njega. Lijepo je da imam kaže poslije predaje selama: "Upotpunite svoj namaz, ja sam putnik." Može to reći i prije namaza, kako bi se izbjegla svaka dvojba. Prenosi se od Imrana ibn Husajna da je on klanjao u Meki dva rekata i rekao: "Stanovnici Meke, upotpunite vaš namaz, mi smo putnici."[564]

Ispravno je da putnik klanja za mukimom u namaskom vremenu. Namaz će klanjati bez skraćivanja, jer se u njegovom slučaju farz mijenja zbog obaveze slijeđenja imama, bez obzira na to da li bilo još namaskog vremena ili je ono isteklo za vrijeme obavljanja namaza. Ako bi pokvario taj namaz, naklanjat će ga kao dvorekatni.

Nije dozvoljeno da musafir klanja za mukimom nakon isteka namaskog vremena. Tada bi, naime, klanjao onaj koji je u farz-namazu za osobom koja je u nafili, kada je riječ o zadnjem sjedenju, jer je ono farz za muktediju (mukim), a nafila za imama (musafir).[565]

561 Hadis bilježi Muslim (686).
562 Hadis bilježi Muslim (687).
563 Hadis bilježi El-Buhari (1090).
564 Hadis bilježi Et-Tirmizi.
565 Reddul-muhtar, 1/531.

Mjerodavan je u promjeni farza, od skraćivanja ka punom klanjanju i obrnuto, kraj namaskog vremena. Ako bi bio i na kraju namaskog vremena, putnik je obavezan klanjati dva rekata, u suprotnom četiri. Ako bi klanjao podne-namaz četiri rekata, a zatim krenuo na put u namaskom vremenu i klanjao ikindiju od dva rekata i potom se vratio kući zbog nekog posla i potrebe, i tom prilikom ustanovio da je klanjao bez abdesta, klanjat će podne-namaz dva rekata, a ikindiju četiri, jer je bio na putu na kraju vremena podne-namaza, a mukim u vrijeme ikindije.[566]

Naklanjavanje namaza identično je klanjanju namaza u njegovom vremenu, bilo da je klanjač kod kuće ili na putu. Ako bi prošao namaz osobi koja je na putu i hoće da ga naklanja kod kuće, naklanjat će ga skraćenog. Također, propušteni namaz kod kuće, ako se naklanjava na putu, naklanjat će se tako što će se klanjati potpuno, jer farz nakon prolaska njegovog vremena ne mijenja svoju formu koju je imao u vremenu obaveze. Izuzetak od ovog pravila je bolesnik, koji naklanjava propuštene namaze iz vremena kada je bio zdrav onako kako je trenutno u stanju obaviti, a propuštene namaze u vrijeme bolesti klanjat će kada ozdravi na propisan način.[567]

Putnik će klanjati sunnete, ako ima dovoljno vremena i ako se dovoljno dugo odmara. Neće ih klanjati ako je zauzet nekim poslom i ako se žuri. Već je navedeno, u slučaju kada je Poslanik (a.s.) s ashabima prespavao sabah-namaz, da je klanjao dva rekata sunneta, a potom farz sabah-namaza, kao što je to uobičajeno činio.

Od Ibn Omera se prenosi da je Poslanik (a.s.) (tesbih činio) klanjao nafilu namaz jašući na devi, bez obzira na to u kom je pravcu bila okrenuta, ali je glavom pokazivao pokrete. I Ibn Omer je to isto činio.[568]

Allahov Poslanik (a.s.) je klanjao duha namaz u kući Ummi Hane na dan osvojenja Meke.

566 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 86.
567 Reddul-muhtar, 1/534.
568 Hadis bilježi Buhari (1105).

NAMAZ NA BRODU I AVIONU

Hadis Ibn Omera upućuje na to da je dozvoljeno klanjati nafilu jašući životinju, a da se ne okrene prema Kibli. Kao i jahaća životinja, tretiraju se automobil, avion i brod.

Što se farza tiče, njega nije dozvoljeno klanjati jašući, ako je osoba u stanju da je zaustavi i siđe na zemlju, kako bi potpuno obavila namaz, s ruku'ima, sedždama i okrenuta prema Kibli. Ali, ako nije u stanju da siđe sa životinje, ili je pak, zemlja blatnjava i ne može naći mjesto za klanjanje, u tom slučaju će postupiti kao bolesnik koji ne može da siđe sa kreveta.

Ako bi putnik bio na brodu i strahovao da ga neće zadesiti vrtoglavica, klanjat će sjedeći, ali je obavezan da se okrene prema Kibli prije donošenja prvog iftitahi tekbira. Činit će to kada god se brod okrene i promijeni pravac, jer je brod u ovom njegovom slučaju isto što i kuća.[569]

Također, isto pravilo važi kada je u pitanju veliki avion, u kojem je moguće klanjati stojeći, jer ima mjesta za namaz i ne strahuje se od mogućih potresa i turbulencije. U tom slučaju će se klanjati stojeći, propisno obavljajući ruku'e, sedžde i okrenut će se prema Kibli. U protivnom, klanjat će se na svom sjedištu, pokazujući ruku' i sedždu naklanjanjem glave.

569 Reddul-muhtar, 1/512.

DŽUMA NAMAZ

Džuma namaz je stroga obaveza (farz) za svakog ko je kod kuće, u gradovima ili u velikim selima, i ko može da joj prisustvuje. Ta obaveza se ne odnosi na putnika, ženu, bolesnika, na onoga koji nije u stanju da joj prisustvuje, stanovnike pustinje i malih sela u kojima nema predvodnika i kadije.

To je zasebna dužnost, pritvrđenija od podne-namaza, jer se u vezi s njom navode predaje koje sadrže u sebi prijetnju, a kakva se ne novodi kad je riječ o podne-namazu. Tako se navodi kazna za onoga ko ostavlja ovaj namaza, a koja je teža od kazne za propušteni podne-namaz. Također, navodi se i nagrada za njegovo klanjanje. Ovaj namaz ima uvjete koje nema podne-namaz. Uzvišeni Allah kaže:

> ***O vjernici, kada se u petak na namaz pozovete, kupoprodaju ostavite i pođite da namaz obavite; to vam je bolje, neka znate!***[570]

Od Ibn Omera i Ebu Hurejre se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Ili će se ljudi okaniti zapostavljanja džume-namaza, ili će Allah zapečatiti njihova srca, pa će postati nemarni.*[571]

لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ثُمَّ لَيَكُونُنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ

Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Džuma je dužnost svakog muslimana koji se nalazi u džematu, osim četveroga: roba, žene, dječaka i bolesnika.*[572]

---

570 El-Džumu'a, 9.

571 Hadis bilježi Muslim (865).

572 Hadis bilježi Ebu Davud.

الْجُمُعَةُ حَقٌّ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فِي جَمَاعَةٍ إِلاَّ أَرْبَعَةً عَبْدٌ مَمْلُوكٌ أَوِ امْرَأَةٌ أَوْ صَبِيٌّ أَوْ مَرِيضٌ

Allahov Poslanik (a.s.) je rekao i ovo: *Džuma je obaveza svih osim dječaka, roba i putnika.*[573]

الْجُمُعَةُ وَاجِبَةٌ إِلاَّ عَلَى صَبِيٍّ أَوْ مَمْلُوكٍ أَوْ مُسَافِرٍ

To je stav cjelokupne islamske uleme, zasnovan na konsenzusu.

Od Alije (r.a.) se prenosi da je rekao: "Džuma namaz, tekbiri tešrik, ramazanski i kurbanbajramski namaz se obavljaju u velikim džamijama i velikim mjestima."[574]

Ne navodi se od ashaba Allahovog Poslanika (a.s.) da su bili okupirani postavljanjem minbera i uspostavom džume-namaza nakon osvajanja raznih krajeva svijeta. Činili su to u gradovima, a isključivali sela. Da su to praktikovali, to bi se prenijelo makar i u ahad (pojedinačnim) predajama. Također, ne prenosi se da je Allahov Poslanika (a.s.) naredio da se klanja džuma u selima oko Medine, i pored njihovog mnoštva, jer je neophodno da se ovaj namaz uspostavlja u gradovima ili u onom što je unutar granica jednog grada.[575]

To potvrđuje i ova izjava Ibn Abbasa: "Prva džuma koja je obavljena poslije džume u džamiji Allahovog Poslanika (a.s.) je ona u džamiji Abdul-Kajsa u Dževasi u Bahrejnu."[576]

Ibn Hadžer kaže: "Dževheri navodi, kao i Zamahšeri i Ibn Esir, da je Dževaši naziv jedne utvrde u Bahrejnu. Ovo ne proturiječi činjenici da je to selo. A Ibn Tin, prenoseći od Hasana El-Lahmija, kaže da je to grad."[577]

Ako bismo se i složili da je to selo, nema sumnje da se radi o velikom selu u kojem se može uspostaviti klanjanje džume namaza.

573 Hadis bilježi El-Bejheki.

574 Hadis bilježi Ibn Ebi Šejbe.

575 Meraki el-felah.

576 Hadis bilježi El-Buhari (892).

577 Fethul-bari, 3/381.

Ako se kod neke osobe ne nađu svi ovi uvjeti ili neki od njih, ali ipak izabere da klanja džumu namaz, a radi se o punoljetnoj i razumnoj osobi, tretira se kao zamjena za podne-namaz. To je bolje, osim kada je riječ o ženi, jer je za nju namaz u njenoj kući bolji, izuzev kada joj je kuća prislonjena uz džamijske zidove, bez prepreke da ispravno slijedi imama u namazu. U ovom slučaju je za nju bolja džuma namaz od podne namaza.[578]

Nije dozvoljeno uspostaviti džumu namaz bez saglasnosti odgovornog lica. Dovoljna je dobijena saglasnost za gradnju džamije, a poslije toga se više ne uvjetuje. Kada se dozvoli jednoj osobi da klanja džumu namaz, ona ima pravo da dozvoli drugoj, a ta druga da dozvoli sljedećoj i tako dalje.[579]

Četverica pravednih vladara i njihovi opunomoćenici su obavljali dužnost imama u džuma namazu.

Islamske države koje su okupirali nevjernici su države islama (darul-islam), a ne države rata (darul-harb). Ako namjesnici i suci muslimani, koji se pokoravaju vlastima, bilo uz prisilu ili ne, postave namjesnika, dozvoljena mu je uspostava džume i bajram namaza. A ako su namjesnici nevjernici, dozvoljeno je muslimanima uspostavljanje džume.[580]

Džuma namaz se ne može obaviti mimo džemata, a najmanji broj džematlija su tri čovjeka mimo imama, jer je naredba da se prisustvuje džuma namazu u množini (fes‘av), pa je neophodno da se sa imamom nađe i grupa džematlija.[581]

Uvjetuje se, također, da se obavi na javnom mjestu na kojem je dozvoljen pristup svim ljudima, jer je džuma jedno od obilježja i posebnosti islama. Stoga je nužno da se obavlja na javnom mjestu i da se obznani svijetu. Ako bi vođa zaključao vrata svoje rezidencije, ili prostora na kojem klanja džumu sa svojim prijateljima, džuma ne

578 El-Hedijjetul-‘ala’ijje, 106.
579 Reddul-muhtar, 1/538.
580 Reddul-muhtar, 1/540.
581 Reddul-muhtar, 1/545.

bi bila valjana. Ali, ako bi dozvolio pristup i ulazak ljudima, bila bi valjana. Kada bi jedna skupina ljudi zaključala vrata džamije i tako klanjali, ne bi im to bilo dozvoljeno.[582]

Od Ibn Abbasa se prenosi da je rekao: "Poslanik (a.s.) je dozvolio da se klanja džuma namaz prije nego što je učinio hidžru u Medinu. Nije mogao da je klanja u Meki, pa je pisao Mus'abu ibn Umejru (da je obavi u Medini)."[583]

Allahov Poslanik (a.s.) je mogao tajno da obavi džumu namaz sa svojim ashabima u Meki, ali je nije mogao obaviti na način da bude svima poznato i pristupačno, bojeći se uznemiravanja od strane nevjernika. To ukazuje na to da se džuma ne može obaviti potajno i da su javnost i pristup svih uvjeti za njeno obavljanje.

Vrijeme džume je vrijeme podne namaza. Džuma nije ispravna ako se obavi prije tog vremena, kao i nakon njegova prolaska, kada se ne može ni klanjati redovno, niti naklanjati. Od Enesa ibn Malika (r.a.) se prenosi da je Poslanik (a.s.) klanjao džumu namaz kada sunce pređe polovinu neba i nagne se prema zapadu.[584]

Od Seleme ibn Ekve'a se prenosi da je rekao: "Klanjali smo džumu sa Allahovim Poslanikom (a.s.), kada bi sunce krenulo sa polovine neba, a onda smo se vraćali kućama, tražeći hladovinu."[585]

Obaveza osobe koju prođe džuma je da klanja podne namaz. Haram je klanjati podne namaz prije završetka džume osobi koja nema ispriku. Što se, pak, tiče osobe koja ima ispriku, mustehab (pohvalno) je da sačeka da imam završi džumu.[586]

Džuma namaz ima dva rekata u kojima imam uči naglas na kijamu.

Ko prispije u trenutku kada je imam na sjedenju prije predaje selama, računat će se da je stigao na džumu namaz, a dopunit će ga kada imam preda selam.

582 Reddul-muhtar, 1/546.
583 Hadis bilježi Ed-Darekutni.
584 Hadis bilježi El-Buhari (904).
585 Hadis bilježi Muslim.
586 Reddul-muhtar, 1/548.

Uvjet je da namaz bude poslije hutbe u vremenu podne namaza, kojoj će biti prisutan džemat s kojim se može uspostaviti džuma namaz.

Sunnet je da budu dvije hutbe, između kojih će se napraviti mali razmak jednim kratkim sjedenjem, na osnovu onoga što prenosi Abdullah ibn Omer, koji kaže: "Vjerovjesnik (a.s.) se obraćao s dvije hutbe, koje bi razdvojio sjedenjem između njih."[587]

Sunnet je da mujezin prouči ezan prije hutbe imama, a nakon što se ovaj popne na minber.

Počet će prvu hutbu E'uzubilom u sebi, a zatim će izreći zahvalu Allahu (dž.š.). Potom će pručiti dva šehadeta i salavat na Poslanika (a.s.), uputiti savjete i opomenu i proučit će makar jedan ajet. U drugoj hutbi će učiti dovu svim muslimanima.[588]

Kada se imam popne na minber, ne može se više obavljati namaz, niti govoriti sve dok se ne završi džuma namaz, osim propuštenog namaza (faita) između kojeg i redovnog (trenutnog) namaza (vaktije) mora biti redoslijed, na osnovu hadisa koji prenosi Ebu Hurejre da je Poslanik (a.s.) rekao: *Ako kažeš svome susjedu za vrijeme džume dok imam drži hutbu "Slušaj!" već si pogriješio.*[589]

إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ وَالإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ

Ako je zabranjeno pozivanje da se čini dobro i odvraća od zla, što je vadžib, onda nafila pogotovo nije dozvoljena.

Prenosi Džabir (r.a.) hadis u kojem se kaže: "Došao je neki čovjek u petak u džamiju za vrijeme dok je Poslanik (a.s.) držao hutbu, pa mu je Poslanik (a.s.) rekao: *Čovječe, zar nisi klanjao?* 'Ne',- odgovori ovaj. Poslanik (a.s.) mu reče: *Ustani i klanjaj!*"[590]

أَصَلَّيْتَ يَا فُلانُ قَالَ لا قَالَ قُمْ فَارْكَعْ

587 Hadis bilježi El-Buhari (928).
588 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 108.
589 Hadis bilježi El-Buhari (394).
590 Hadis bilježi El-Buhari (930).

Ovaj hadis su mnogi komentirali. Po jednom od komentara, radi se o tome da se to zbilo prije nego što je Poslanik (a.s.) uopće započeo s hutbom. Na to ukazuje i predaja koja se nalazi kod Muslima: "A Allahov Poslanik (a.s.) je sjedio na minberu."

Moguće je da se to desilo prije nego što su zabranjene radnje i razgovor, a naređena šutnja za vrijeme hutbe.[591]

Trebalo bi da vođa naroda drži hutbu. On može postaviti svog zamjenika za to. A ako postavi nekoga da klanja namaz, uvjet je da prisustvuje hutbi ili jednom njenom dijelu, uz sposobnost imama da se za njim može klanjati namaz.[592]

Klanjati četiri rekata prije džume je sunnet mu'ekkede (pritvrđeni sunnet), kao i četiri rekata poslije džume sa jednom predajom selama. Od Ebu Ejjuba el-Ensarije se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) je klanjao nakon nastupanja podnevskog vremena četiri rekata, pa sam ga upitao: 'Kakav je to namaz koji stalno klanjaš?' On je odgovorio: *Ovo je sat kada se otvaraju nebeska vrata, pa volim da mi se u njemu podignu dobra djela.* Upitao sam: 'Uči li se u sva četiri rekata?' Odgovorio je: *Da.* Upitao sam: 'Je li samo s jednim predavanjem selama ili s dva?' Odgovorio je: *S jednim predavanjem selama.*"[593]

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي أَرْبَعًا بَعْدَ أَنْ تَزُولَ الشَّمْسُ فَقُلْتُ مَا هَذِهِ الصَّلاةُ الَّتِي تُداوِمُ عَلَيْها ؟ فَقَالَ إِنَّهَا سَاعَةٌ تُفْتَحُ فِيهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَأُحِبُّ أَنْ يَصْعَدَ لِي فِيهَا عَمَلٌ صَالِحٌ. قُلْتُ أَفي كُلِّهِنَّ قِراءَةٌ؟ قال: نَعَمْ. قُلْتُ: أَبِتَسْليمَةٍ واحِدَةٍ أَمْ بِتَسْليمَتَيْنِ؟ فَقَالَ بِتَسْليمَةٍ واحِدَةٍ

Iz hadisa se vidi ustrajnost Allahovog Poslanika (a.s.) da klanja četiri rekata nakon nastupanja vremena podne namaza, kao i to da

591 Pogledaj opširno razilaženje učenjaka u Fethul-bari, 2/209.
Nije zgoreg napomenuti da i malikijski mezheb ne dozvoljava klanjanje nafile za vrijeme hutbe, argumentujući to praksom stanovnika Medine, koja se prenosila sa generacije na generaciju, a ona se ogleda u tome da nije dozvoljena nikakva nafila za vrijeme hutbe.

592 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 107.

593 Hadis bilježe Ebu Davud, Et-Tirmizi i Et-Tahavi.

nije pravio razmak između džume i podne namaza, pa su oni sunnet za svaka od ta dva namaza.

Od Ebu Hurejre se prenosi da je Poslanika (a.s.) rekao: "Kada neko od vas bude klanjao džumu namaz neka poslije klanja četiri rekata."[594]

إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمُ الْجُمُعَةَ فَلْيُصَلِّ بَعْدَهَا أَرْبَعًا

Od Ibn Omera se prenosi da je klanjao prije džume četiri rekata, koja nije razdvajao predajom selama. Poslije džume je klanjao dva rekata, a poslije njih četiri.[595]

Od Ebu Abdurrahmana es-Sulemi'ja se prenosi da je rekao: "Abdullah nam je naređivao da klanjamo četiri rekata prije džume i četiri rekata poslije džume."[596]

Sunnet je okupati se radi džume namaza, namirisati i poraniti u džamiju. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Okupajte se kada hoćete da prisustvujete džuma namazu!*[597]

اِذَا جَاءَ أَحَدُكُمُ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ

Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Koji god se čovjek okupa za džumu namaz i očisti koliko može, dotjera se i namiriše mirisom koji ima u kući, ode u džamiju, ne rastavljajući dvoje, klanja ono što mu je propisano, a potom sluša hutbu imama, Allah će mu oprostiti grijehe počinjene između dva petka.*[598]

لا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طُهْرٍ وَيَدَّهِنُ مِنْ دُهْنِه أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبِ بَيْتِهِ ثُمَّ يَخْرُجُ فَلا يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ ثُمَّ يُصَلِّي مَا كُتِبَ لَهُ ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الإِمَامُ إِلاَّ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الأُخْرَى

Allahov Poslanik (a.s.) je rekao i ovo: *Ko se okupa za džumu namaz kao što se kupa kada je džunup, a zatim ode u džamiju, taj*

594 Hadis bilježi Muslim (881).
595 Hadis bilježi Et-Tahavi.
596 Hadis bilježi Abdurrezzak.
597 Hadis bilježi El-Buhari (877).
598 Hadis bilježi El-Buhari (883).

kao da je devu žrtvovao. Ko ode u džamiju u drugom satu, kao da je kravu žrtvovao. Ko ode u trećem satu kao da je rogatog ovna žrtvovao, a ko ode u četvrtom satu kao da je kokoš žrtvovao. Ko ode u petom satu kao da je jaje udijelio, a kada imam izađe (na minber), dođu meleki i slušaju hutbu.[599]

مَنِ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ ثُمَّ رَاحَ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَةً وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقَرَةً وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنَ وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ دَجَاجَةً وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَيْضَةً فَإِذَا خَرَجَ الإِمَامُ حَضَرَتِ الْمَلاَئِكَةُ يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ.

Mekruh je izaći iz grada onome kome je obaveza klanjati džumu nakon dolaska sunca u zeval, a prije nego što je klanja.

599 Hadis bilježi El-Buhari (881).

BAJRAM-NAMAZ

ŠERIJATSKO-PRAVNA UTEMELJENOST BAJRAM-NAMAZA

Bajram-namazi su utemeljeni na dan Ramazanskog i Kurban-bajrama, prve godine po Hidžri, prvog dana mjeseca ševala i desetog zul-hidždžeta.

Od Ebu Seida el-Hudrija se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) je izlazio na dan Ramazanskog i Kurban-bajrama na musallu i prvo što je činio jeste namaz. Zatim se okretao i stajao naspram naroda, a prisutni su sjedili u safovima. On ih je savjetovao, davao preporuke i naređenja. Ako je htio tada da odabere jednu vojnu jedinicu, učinio bi to, a ako je htio nešto da naredi, naredio bi, a zatim bi se udaljio."[600]

Od Ibn Omera (r.a.) se prenosi da je Poslanik (a.s.) klanjao namaze za Kurban-bajram i Ramazanski bajram, a bajramsku hutbu je držao poslije namaza.[601]

TRETIRANJE BAJRAMA

Klanjati bajramski namaz je vadžib svakome kome je klanjati džumu-namaz farz, jer ga je Allahov Poslanik (a.s.) ustrajno obavljao i naređivao ljudima da izađu da klanjaju ovaj namaz. Od Ummu

600 Hadis bilježi El-Buhari (956).
601 Hadis bilježi El-Buhari (957).

Atijje se prenosi da je rekla: "Naređivano nam je da izađemo i izvedemo i neudate djevojke iz svojih odaja, i žene u vrijeme menstrualnog ciklusa koje bi stajale iza svijeta, donoseći tekbire zajedno sa narodom i učeći dove zajedno sa njima, nadajući se postizanju berekata, koji nosi u sebi taj dan i oprostu grijeha."[602]

U El-Džami'us-sagiru se navodi da je ovaj namaz sunnet. To je zbog toga što je ustanovljen sunnetom Allahovog Poslanika (a.s.).

Ako bajram-namaz bude u petak, klanjat će se i on i džuma-namaz. Bajram- namaz ne može zamijeniti džumu-namaz, kao što se navodi od Alije (r.a.) i Ibn Zubejra (r.a.). Ibn Zubejr (r.a.) je rekao: "Neobaveznost klanjanja džume-namaza zbog bajrama je napuštena praksa." Od Alija (r.a.) se prenosi da je rekao da se to odnosilo na stanovnike pustinja i one kojima džuma-namaz nije obaveza.[603]

VRIJEME BAJRAM-NAMAZA

Vrijeme bajram-namaza je vrijeme duha-namaza, koje počinje kada sunce pobijeli i odskoči od horizonta za jedno koplje i traje skoro do podne-namaza. Ako bi sunce došlo u zenit za vrijeme bajram-namaza, on bi bio pokvaren. Dozvoljeno je odgoditi klanjanje ramazanskog bajram-namaza za drugi dan samo zbog opravdanog razloga, kao što su kiše, nedolazak imama, zaklonjenost mlađaka kojeg se ugleda tek poslije podne-namaza i sl. Od Umejra ibn Enesa se prenosi da je rekao: "Obavijestili su me moji amidžići ensarije da ljudi nisu mogli vidjeti mlađak zbog slabe vidljivosti zadnje noći ramazana u vrijeme Muhammeda (a.s.), pa su zapostili taj dan. Poslije podne su posvjedočili kod Poslanika (a.s.) da su vidjeli mlađak prošle noći, pa je on naredio da se prekine post i oni su se istog momenta

602 Hadis bilježi El-Buhari (971).
603 Reddul-muhtar, 1/555.

omrsili. Sutradan je Poslanik (a.s.) izašao s njima i klanjao bajram-namaz."[604]

Ako bi se odgodilo klanjanje bajram-namaza za drugi dan bez opravdanog razloga ne bi bio valjan namaz.[605]

Namaz Kurban-bajrama se može odgoditi i do trećeg dana sa opravdanim razlogom. Valjan je i ako se odgodi bez opravdanog razloga, ali je to mekruh tahrimi.[606] U autentičnoj predaji od Allahovog Poslanika (a.s.) se navodi da je rekao, govoreći o danima Mine: *To su dani Bajrama.*[607]

إِنَّهَا أَيَّامُ عِيدٍ

NAČIN KLANJANJA

Bajram-namaz se klanja u džematu i, kao i džuma, ima dva rekata. Ne uči se ezan niti ikamet.

Od Ibn Abbasa i Džabira se prenosi da su rekli: "Nije učen ezan za ramazanski niti Kurban-bajram namaz."[608]

Od Ibn Omera se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) je izašao da klanja bajram-namaz. Učinio je to bez ezana i ikameta."[609]

Ne može se klanjati pojedinačno, ako se zakasni u džemat. Ako je osoba u mogućnosti da ode u drugi džemat, kod drugog imama, učinit će to, jer je dozvoljeno da se obavi na različitim mjestima.[610]

Dodatni tekbiri koji se uče u ovom namazu su vadžib. Uči se po tri na svakom rekatu. Imam će proučiti naglas tri tekbira poslije iftitah dove (subhaneke i sl.), a klanjači će ga slijediti u tome. Podići će i

604 Hadis bilježe Ahmed, Ebu Davud, Et-Tahavija i ovo je njegova verzija hadisa.
605 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 112.
606 Reddul-muhtar 1/562.
607 Hadis bilježi El-Buhari (987).
608 Hadis bilježi El-Buhari (960).
609 Hadis bilježi En-Nesa'i.
610 Ed-Durrul-muhtar, 1/561.

spustiti ruke kod svakog izgovaranja tekbira, između tekbira će šutjeti onoliko koliko je potrebno klanjačima da izgovore tekbir. Nema smetnje da izgovori: *"Subhanallahi vel-hamdu lillahi ve la ilahe illellahu vallahu ekber."*

Na drugom rekatu će, također, proučiti tri tekbira, poslije proučene Fatihe i sure, prije polaska na ruku, kako bi učenje na oba rekata bilo sastavljeno. Ako bi proučio tekbir i na početku drugog rekata bilo bi dopušteno, jer se učenjaci razilaze samo oko toga šta je bolje (a oboje je ispravno).[611]

Ovo je mezheb Ibn Mes'uda i mnogih ashaba. Od Alkame i El-Esveda se prenosi da je Ibn Mes'ud na bajram-namazu učio devet tekbira, četiri prije učenja u namazu, zatim bi proučio tekbir i otišao na ruku'. Na drugom bi proučio tekbire poslije učenja, a prije odlaska na ruku'.[612]

Od Ibn Abbasa se prenosi da je na prvom rekatu učio sedam tekbira, a na drugom pet. Ako bi imam proučio više tekbira nego što je potrebno, slijedile bi ga muktedije u tome, jer se to navodi u predajama.[613]

Ako bi imam počeo sa učenjem u bajram-namazu, zaboravivši na tekbire, pa se sjetio prije nego što upotpuni učenje, vratit će se i proučiti tekbire i ponovit će učenje. A ako ih se sjeti poslije završetka učenja, neće ih ponavljati nego će nastaviti s namazom. Ako bi muktedija prispio u namaz dok je imam na kijamu poslije tekbira, proučit će tekbire u istom momentu, makar imam i započeo učenje. A ako ne bi proučio tekbire sve dok imam ne ode na ruku', učinit će ruku' i proučiti tekbire bez podizanja ruku.

Ako bi zakasnio na prvi rekat, tekbire će proučiti poslije učenja sure kada ustane da ga naklanja.[614]

611 Reddul-muhtar, 1/560.
612 Hadis bilježi Abdurrezzak u Musannefu.
613 Reddul-muhtar, 1/559.
614 Reddul-muhtar 1/560.

HUTBA BAJRAM-NAMAZA

Sunnet je da imam prouči hutbu nakon obavljenog namaza, a ona se sastoji od dva dijela koja će razdvojiti jednim kratkim sjedenjem. Od Džabira ibn Abdullaha se prenosi da je rekao: "Poslanik (a.s.) je ustajao i počinjao sa namazom, zatim se obraćao govorom ljudima. Kada bi završio sa hutbom, sišao bi sa minbera i odlazio u ženski dio džemata i upućivao im savjete, oslonjen na Bilalovu (r.a.) ruku. Potonji bi raširio svoju odjeću, u koju je prikupljao dobrovoljne priloge od žena."[615]

Kada se popne na mimber, imam neće sjediti prije hutbe, jer je sjedenje predviđeno da bi se sačekalo dok muezin završi učenje ezana, a ezan nije propisan u bajramima.

Mustahab (lijepo) je da se započne prvi dio bajramske hutbe sa devet tekbira, drugi dio sa sedam i da završi hutbu s četrnaest tekbira.[616]

SUNNETI NAMAZA RAMAZANSKOG I KURBAN-BAJRAMA

Sunnet je kod Ramazanskog bajrama, prije odlaska na bajram-namaz, nešto slatko pojesti, a najbolje je da to bude neparan broj datula. To se temelji na predaji od Enesa (r.a.) koji je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) nije odlazio na ramazanski bajram-namaz, a da nije pojeo nekoliko datula, čiji je broj bio neparan."[617]

Sunnet je okupati se, očistiti zube, namirisati se, obući najljepše odijelo i učiti u sebi tekbire, idući prema musalli. Prije namaza dužnost je dati sadekatul-fitr. Nastojat će da pokaže vedrinu lica i radost.

615 Hadis bilježi el-Buhari (961).

616 Ed-Durrul-muhtar 1/562.

617 Hadis bilježi el-Buhari (953).

Od Ibn Abbasa se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) je za bajram-namaz oblačio crveni ogrtač."[618] Od Ibn Omera se prenosi da je Poslanik (a.s.) oblačio za Bajram najljepšu odjeću.[619]

Od Ibn Omera se prenosi da je, kada bi išao na bajram-namaz, Ramazanski ili Kurban-bajram, učio tekbire naglas, sve dok ne bi stigao do musalle, a onda bi ih učio sve dok ne bi došao imam.[620]

Neće klanjati nikakavu nafilu prije niti poslije bajram-namaza, sve dok se ne vrati kući. Od Ibn Abbasa se prenosi da je Poslanik (a.s.) izašao pa klanjao namaz Ramazanskog bajrama dva rekata, a prije i poslije njega nije klanjao ništa, a s njim je bio i Bilal.[621]

Klanjač će doći da obavi namaz jednim putem, a vratit će se drugim. To se zaključuje na temelju onoga što se prenosi od Džabira, koji je rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) je koristio za bajram različite puteve."[622]

To će isto učiniti i za Kurban-bajram, ali neće ništa jesti sve dok se ne klanja namaz. Putem će naglas učiti tekbire, a poslije bajrama će učiti tekbiri tešrik. Njihovo učenje je vadžib za svakog mukellefa (šerijatskog obaveznika) poslije svih farz-namaza, od sabaha na dan Arefata (9. dan zul-hidždžeta) do ikindije zadnjeg dana tešrika (13. dan zul-hidždžeta). To se temelji na riječima Allaha.:

> ***I spominjite Allaha u određenim danima.***[623]

I, također, riječima Uzvišenog Allaha:

> ***Da bi koristi imali i da bi u određene dane, prilikom klanja kurbana, kojima ih je Allah opskrbio, Njegovo ime spominjali.***[624]

618 Hadis bilježi et-Taberani u el-Evsatu.
619 Hadis bilježi el-Bejheki.
620 Hadis bilježe Ed-Darekutni i El-Bejheki.
621 Hadis bilježi El-Buhari (989).
622 Hadis bilježi El-Buhari (986).
623 El-Bekare, 203.
624 El-Hadždž, 28.

Od Alije (r.a.) se prenosi da je učio tekbire poslije sabaha na dan Arefata i sve do ikindije zadnjeg dana tešrika, a također je učio tekbir i poslije ikindije.[625] To se isto prenosi od Ibn Abbasa, Ibn Mes'uda i Omera ibn El-Hattaba.[626]

Ovaj tekbir se uči ovako: *Allahu ekber, Allahu ekber, la ilahe illellahu vallahu ekber, Allahu ekber ve lillahil-hamd.*

To su, dakle, riječi kojima izgovaramo šehadet, a koje se nalaze između četiri tekbira i na kraju je zahvala Allahu. Učenje naglas je vadžib, a ima mišljenja da je sunnet. Žene će ovaj tekbir učiti u sebi.[627]

Ovakav način učenja tekbira se prenosi od Ibn Mes'uda (r.a.) s dobrim lancem prenosilaca. Ebu el-Ahvas prenosi od Abdullaha da je on učio na dane teširka: *Allahu ekber, Allahu ekber, la ilahe illellahu vallahu ekber, Allahu ekber ve lillahil-hamd.*[628]

Ibn Hadžer je rekao: "Najvjerodostojnija predaja od ashaba su predaje od Alije (r.a.) i Ibn Mes'uda (r.a.), a koja govori da se ovaj tekbir uči od dana stajanja na Arefatu do zadnjeg dana bacanja kamenčića na Mini."[629]

Tekbir je propisan da se uči i na pijacama, u prvih deset dana zul-hidždžeta. El-Buhari kaže: "Omer (r.a.) je učio tekbire u svome šatoru na Mini, pa su ga čuli prisutni u džamiji i počeli i oni da uče tekbir, kao i prisutni na pijaci, tako da se cijela Mina prolamala tekbirima. Ibn Omer je učio tekbire na Mini u svim tim danima, poslije namaza, i u svojoj postelji, u svome šatoru, za vrijeme dok je i sjedio i hodao. Mejmuna je učila tekbire na dan klanja kurbana (tojest prvi dan bajrama), a žene su učile tekbire klanjajući za imamom Ebban ibn Osmanom i Omerom ibn Abdulazizom u noćima teširka, zajedno sa ljudima u džamiji.[630]

625 Hadis bilježi Ibn Ebi Šejbe.
626 Ovu predaju od njih prenosi El-Hakim u svom Mustedreku.
627 Reddul-muhtar, 1/563.
628 Hadis bilježi Ibn Ebi Šejbe.
629 Fethul-bari, 2/462.
630 Ovo spominje El-Buhari bez seneda u svome Sahihu, u poglavlju o učenju tekbira u danima Mine i danu kada se krene na Arefat.

NAMAZ KOJI SE KLANJA KOD POMRAČENJA SUNCA I MJESECA

Kusuf je pomračenje Sunca ili Mjeseca i to kada je to pomračenje potpuno ili djelimično.

Sunnet je tom prilikom klanjati dva ili četiri rekata koji imaju formu ostalih nafila-namaza, sa jednom predajom selama ili sa dvije. Mustehab je da se klanja u džematu kod pomračenja Sunca ili Mjeseca, u vremenima kada nije pokuđeno klanjati. Oduljit će se prilikom učenja, ruku'a, sedžde i dove, sve dok se ne ukaže jasno sunce. Neće se učiti ezan niti ikamet, niti će se naglas učiti u namazu.

Od Kabise El-Hilalija se prenosi da je rekao: "Desilo se pomračenje Sunca u vrijeme Allahova Poslanika (a.s.). Izašao je uzbuđen, vukući za sobom odjeću, a ja sam tada s njim bio u Medini. Klanjao je namaz od dva rekata, u kojem je oduljio na stajanju. Kada je završio namaz, pomračenje se rastupilo i tada je rekao: ***Zaista su ovo Allahovi znaci kojima On zastrašuje, pa kada ih vidite, klanjajte namaz kao zadnji, propisani namaz koji ste klanjali.***"[631]

إِنَّمَا هَذِهِ الْآيَاتُ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهَا فَإِذَا رَأَيْتُمُوهَا فَصَلُّوا كَأَحْدَثِ صَلَاةٍ صَلَّيْتُمُوهَا مِنَ الْمَكْتُوبَةِ

Od Nu'mana ibn Beširа se prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao: ***Kada se desi pomračenje Sunca ili Mjeseca, klanjajte namaz kao zadnji koji ste klanjali.***[632]

631 Hadis bilježe Ebu Davud i El-Hakim.

632 Hadis bilježi En-Nesa'i.

إِذَا خَسَفَتِ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ فَصَلُّوا كَأَحْدَثِ صَلَاةٍ صَلَّيْتُمُوهَا

A zadnji namaz koji su klanjali bio je sabah-namaz. Tako, kusuf-namaz se klanja kao sabah-namaz, jer je bio u vrijeme duha-namaza.

Od Mahmuda ibn Lebida se prenosi da je rekao: "Desilo se pomračenje Sunca na dan kada je umro Ibrahim, pa je svijet povikao: 'Sunce se pomračilo zbog smrti Ibrahima.' Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Zaista su Sunce i Mjesec dva Allahova znaka. Zaista, ni jedno od njih dvoje se ne pomračuje zbog nečije smrti ili života. A kada vidite da su se pomračili, sa strahopoštovanjem idite u džamiju.* Zatim je ustao na namaz i proučio jedan dio iz Kur'ana, učinio ruku', potom se vratio sa ruku'a i ispravio, zatim učinio dvije sedžde, vratio se na drugi rekat i ponovio sve one radnje koje je učinio na prvom rekatu."[633]

إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَلاَ وَإِنَّهُمَا لاَ يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلاَ لِحَيَاتِهِ فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا كَذَلِكَ فَافْزَعُوا إِلَى الْمَسَاجِدِ ثُمَّ قَامَ فَقَرَأَ فِيمَا نَرَى بَعْضَ الر كِتَابٌ ثُمَّ رَكَعَ ثُمَّ اعْتَدَلَ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ قَامَ فَفَعَلَ مِثْلَ مَا فَعَلَ فِي الأُولَى

Od Ebu Bekra se prenosi da je rekao: "Bili smo kod Allahovog Poslanika (a.s.) kada je nastupilo pomračenje Sunca. Poslanik (a.s.) je ustao, vukući za sobom ogrtač dok nije ušao u džamiju. I mi smo ušli, a on je klanjao sa nama kao imam dva rekata sve dok se Sunce nije ukazalo."[634] U drugoj predaji se navodi da je rekao: "Pa je klanjao sa njima dva rekata istih kao vaš namaz."[635]

Od Semure ibn Džunduba se prenosi da je rekao: "Klanjali smo sa Allahovim Poslanikom (a.s.) namaz zbog pomračenja Sunca i nismo mu čuli glas u namazu."[636]

Od Ebu Jusufa se prenosi stav da se u kusuf-namazu uči naglas na osnovu predaje koja se prenosi od Aiše (r.a.), koja kaže: "Allahov

633 Hadis bilježi Ahmed.
634 Hadis bilježi El-Buhari (1040).
635 Hadis bilježe Ibn Hibban i El-Hakim.
636 Hadis bilježi Et-Tirmizi i kaže da je hadis sahih garib.

Poslanik (a.s.) je u namazu zbog pomračenja učio naglas. Kada bi završio s kiraetom proučio bi tekbir i odlazi na ruku', a kada bi se podigao sa ruku'a, izgovorio bi: 'Semiallahu limen hamideh rabbena ve lekel-hamd.' Zatim bi ponovo učio u namazu zbog pomračenja i činio četiri ruku'a na dva rekata i četiri sedžde."[637]

Izrazita većina učenjaka fikha je uzela za argumenat ovaj Aišin (r.a.) hadis i stoji na stanovištu da namaz zbog pomračenja Sunca ima naročitu formu koja je specifična za njega i ima dodatak u odnosu na druge namaze. Taj dodatak je dodatni ruku' na svakom rekatu. To se prenosi i od Ibn Omera, Ibn Abbasa, Džabira i drugih ashaba.

Imami hanefijskog mezheba nisu uzeli u obzir ovaj stav, jer su ovaj dodatak u hadisu ocijenili kao slab, zbog kontradiktornosti. Ta kontradiktornost proizlazi iz toga što se navodi u drugim predajama da na svakom rekatu imaju po tri ruku'a, u drugoj predaji četiri ruku'a, a u trećoj po pet ruku'a na svakom rekatu.

Neki učenjaci hadisa smatraju da je ovaj broj ruku'a preko uobičajena dva greška nekih prenosilaca hadisa, a da je ispravna verzija ona u kojoj se navodi dva ruku'a u jednom rekatu. Neki kasniji učenjaci hadisa smatraju da su sve verzije ovoga namaza dozvoljene.[638]

A predaja od hazreti Aiše (r.a.) vezana za namaz zbog pomračenja glasi ovako:

"Došlo je do pomračenja Sunca u vrijeme Allahova Poslanika (a.s.) i on je sa svijetom klanjao. Oduljio je na kijamu, zatim je učinio ruku' i oduljio ga. Zatim se ponovo vratio na kijam i oduljio ga, ali je bio nešto kraći od prethodnog. Zatim je ponovo otišao na ruku' i oduljio ga, ali je bio nešto kraći od prethodnog. Zatim je otišao na sedždu i dugo ostao na njoj. Na drugom rekatu je učinio isto što i na prvom. Potom se okrenuo, a sunce se već bilo jasno ukazalo i u svome govoru se obratio svijetu. Pošto se na najljepši način zahvalio Allahu i iskazao Mu sve pohvale rekao je: *Zaista su i Sunce i Mjesec*

637 Hadis bilježi El-Buhari (1065).

638 Više vidi u: Fetḥul-bari, 2/532.

dva Allahova znaka koja se ne pomračuju zbog nečije smrti ili života. Kada to vidite, molite Allaha u svojim dovama, učite tekbire i dajite sadaku. Zatim je rekao: *O ummete Muhammedov, tako mi Allaha, niko nije ljubomorniji od Allaha kada neko od Njegovih robova ili neka od njegovih robinja čine blud. O Muhammedov ummete, da znate ono što ja znam, malo biste se smijali, a mnogo biste plakali.*

Ibn Hadžer kaže: "Iz hadisa kojeg prenosi Aiša mogu se izvući zaključci, osim onih koji su navedeni, kao, naprimjer, požurivanje s obavljanjem namaza, upozorenje na štetnost pretjeranog smijanja, podsticaj na plakanje u većoj mjeri, razmišljanje o tome kuda će čovjek poslije smrti i rastanka sa ovosvjetskim životom, i sve ostalo što je spomenuto, a vezano je za pomračenje. U ovom hadisu je i odgovor svima onima koji vjeruju da nebeska tijela imaju uticaja na život na Zemlji i pojašnjenje za ono za šta postoji strah da ljudi počnu krivo vjerovati. U njemu se vidi i briga ashaba Allahovog (dž.š.) Poslanika (a.s.) da vjerno prenesu njegove postupke, kako bi se u svemu ugledalo na njega.[639]

639 Više vidi u: Fethul-bari, 2/532.

NAMAZ ZA KIŠU

Istiska' u arapskom jeziku znači traženje napajanja vodom kada je velika potreba za kišom. Istiska' je dova i traženje oprosta. Uzvišeni Allah kaže:

I govorio sam: "Tražite od Gospodara svoga oprosta jer, On, dosita, mnogo prašta. On će vam obilatu kišu slati."[640]

Od Enesa ibn Malika se prenosi da je neki čovjek ušao u džamiju za vrijeme džume-namaza na vrata koja su bila nasuprot minberu, dok je Allahov Poslanik (a.s.) držao hutbu. Okrenuo se prema Allahovom Poslaniku (a.s.) i rekao mu: "Allahov Poslaniče, životinje uginuše i pogoršaše se uvjeti, pa moli Allaha da nam pošalje kišu." Allahov Poslanik (a.s.) je podigao ruke i rekao: ***Allahumme eskina, Allahumme eskina, Allahumme eskina.*** (Naš Gospodaru, napoji nas, Naš Gospodaru, napoji nas, Naš Gospodaru, napoji nas!)

اللَّهُمَّ اسْقِنَا اللَّهُمَّ اسْقِنَا اللَّهُمَّ اسْقِنَا

Enes je rekao: "Tako mi Allaha, nismo vidjeli na nebu niti jednog oblaka, niti oblačića, niti bilo čega, a između nas i Sel'a (planina u Arabiji - op. prev.) nije bilo niti jedne kuće, a onda je iza nje izašao jedan oblačić kao štit. Kada je došao na sredinu neba raširio se i počela je padati kiša iz njega." Rekao je: "Tako mi Allaha, nisam vidio sunce šest dana." Zatim je ušao drugi čovjek na ista vrata narednog petka, za vrijeme džume-namaza, dok je Allahov Poslanik (a.s.) bio na minberu i držao hutbu. Okrenu se prema njemu i rekao:

640 Nuh, 10-11.

"Allahov Poslaniče, propadoše imeci i pogoršaše se uvjeti. Traži od Allaha da zaustavi kišu!" Prenosilac dalje kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je podigao ruke, a zatim izgovorio dovu: *Allahumme havalejna la 'alejna, Allahumme alel-akam vel-džibali vel-adžami vez-zirabi vel-evdijeti, ve menabitiš-šedžeri.* (Naš Gospodaru, neka nas obiđe i neka ne pada na nas, Naš Gospodaru, neka pada na planina, brda, tvrđave, visoravni, doline i na drveće).

اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا اللَّهُمَّ عَلَى الآكَامِ وَالْجِبَالِ والاجَامِ وَالظِّرَابِ والاوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ

Prenosilac kaže: "Kiša je prestala da pada i kada smo izašli sunce je sijalo."[641]

Salim ibn Abdulah prenosi od svoga oca da je rekao: "Možda sam se sjetio riječi pjesnika dok sam gledao u lice Allahovog Poslanika (a.s.), koji je učio dovu za kišu i nije sišao sa minbere sve dok potoci nisu obilato potekli:

Iz bijelih oblaka je tražena kiša njegovim licem
pomoć je za siročad i čednost za hudovice.
To su riječi Ebu Taliba.[642]

Lijepo je klanjati u džematu namaz od dva rekata, koji nema ezana niti ikameta. Uči se naglas kao na bajramima, a poslije se drži hutba. U njemu se uči dova, a ogrtač se preokrene, optimistički se nadajući uslišavanju dove i promjeni stanja. Od Ubade ibn Temama se prenosi da je njegov amidža rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) je izašao da klanja namaz i prouči kišnu dovu. Okrenuo se prema Kibli učeći dovu. Svoj ogrtač je izvratio, a zatim je klanjao dva rekata u kojima je naglas učio."[643]

641 Hadis bilježi El-Buhari, (1013).
642 Hadis bilježi El-Buhari, (1009).
643 Hadis bilježi El-Buhari, (1024).

NAMAZ KOJI SE KLANJA KADA SE IMA STRAHA OD NEPRIJATELJA

U propisivanju namaza koji se klanja kada se ima straha od neprijatelja se ogleda lahkoća islamske vjere i njena tolerancija. Tu se ogleda i nastojanje da se namaz obavlja na samom poprištu borbe s neprijateljem, ali da se muslimanski borci ne izlažu opasnosti, niti da se daje neprijatelju prilika da se domogne muslimana na lahak način.

Ovo se jasno vidi iz ajeta, kojim je propisan namaz koji se klanja kada postoji strah od neprijatelja. Uzvišeni Allah kaže:

> ***Kada ti budeš među njima i kada odlučiš da zajedno s njima obaviš namaz, neka jedni s tobom namaz obavljaju, i neka svoje oružje uzmu; i dok budete obavljali namaz, neka drugi budu iza vas, a onda neka dođu oni koji još nisu obavili namaz, pa neka i oni obave namaz s tobom, ali neka drže oružje svoje i neka budu oprezni. Nevjernici bi jedva dočekali da oslabi vaša pažnja prema oružju i oruđu vašem, pa da svi odjednom na vas navale. A ako vam bude smetala kiša ili ako bolesni budete, nije vam grijeh da oružje svoje odložite, samo oprezni budite. Allah je nevjernicima pripremio sramnu patnju.***[644]

U vjerodostojnim predajama se bilježi da je Allahov Poslanik (a.s.) obavljao ovaj namaz na različite načine. To ukazuje na činjenicu da u ovom pitanju ima širine, i da se ovaj namaz obavlja na način koji

644 En-Nisa', 102.

neće izložiti muslimane opasnosti i koji neće dozvoliti neprijatelju da postigne prednost zbog zaokupljenosti muslimana namazom.

Ako bi opasnost bila veoma velika, klanjat će se pojedinačno: stojeći, sjedeći, pa čak i jašući. Uzvišeni Allah kaže:

> ***Redovno namaz obavljajte, naročito onaj krajem dana, i pred Allahom ponizno stojte. Ako se budete nečega bojali, onda hodeći ili jašući. A kada budete sigurni, spominjite Allaha onako kako vas je On naučio onome što niste znali.***"[645]

A kada se opasnost poveća i obavljanje namaza na vrijeme ne bude moguće, odložit će se njegovo klanjanje, kao što je uradio Allahov Poslanik (a.s.) za vrijeme opsade Medine, u bici zvanoj Bitka na hendeku.

Od Enesa se prenosi da je rekao: "Bio sam prisutan kada je bila opsijedana utvrda koja se zamaskirala kada je zora zasijala, i rasplamsala se borba, pa nisu bili u mogućnosti da klanjaju. Nismo klanjali sve dok sunce nije odskočilo. Klanjali smo namaz sa Ebu Musa'om, pa nam je data pobjeda. Enes je rekao: "Nije me obradovao, kao taj namaz, cijeli ovaj svijet i ono što se na njemu nalazi."[646]

Dužnost nam je da uzmemo u obzir, u ovom savremenom dobu, prirodu oružja i njihovu razornu moć, napredak opreme za nadgledanje i praćenje, i da nam uvijek budu na umu riječi Uzvišenog Allaha u ajetu koji govori o namazu koji se klanja kada ima straha od neprijatelja:

> ***Oprezni budite!***

645 El-Bekare, 238-239.

646 Buharija ga bilježi bez seneda, a bilježi ga sa lancem prenosilaca Ibn Ebi Šejbe.

DŽENAZA NAMAZ

ŠERIJATSKO TRETIRANJE DŽENAZE NAMAZA

Dženaza namaz je farzi kifaje. Kada je obavi nekolicina iz neke zajednice, pa makar i jedna osoba, dužnost spada sa ostalih. Isti stav je i sa kupanjem, opremanjem i ukopavanjem umrlog.

Obaveznost klanjanja dženaza namaza ustanovljena je sunnetom, riječima i praksom Allahovog Poslanika (a.s.) U tom smislu su njegove riječi: *Klanjajte dženazu namaz svakom; i dobrom i griješniku.*[647]

صَلُّوا عَلَى كُلِّ بَرٍّ وَ فَاجِرٍ

Da dženaza namaz nije farzi ‘ajn dokaz su riječi Allahovog Poslanika (a.s.): *Kada vidite dženazu ustanite, a ko je slijedi neka ne sjeda dok se ne spusti.*[648]

إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا فَمَنْ تَبِعَهَا فَلا يَقْعُدْ حَتَّى تُوضَعَ

Od Ebu Hurejre se prenosi da je Poslaniku (a.s.) donesen mrtav čovjek, koji nije bio vratio dug. Poslanik je pitao: *Je li ostavio za svoj dug sredstva kojima će ga pokriti?* Ako bi se desilo da je ostavio sredstva kojima bi se dug izmirio, klanjao bi mu dženazu, a u protivnom bi rekao: *Klanjajte dženazu svome prijatelju!*[649]

هَلْ تَرَكَ لِدَيْنِهِ مِنْ قَضَاءٍ فَإِنْ حُدِّثَ أَنَّهُ تَرَكَ وَفَاءً صَلَّى عَلَيْهِ وَإِلاَّ قَالَ صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ

647 Hadis bilježi El-Bejheki u svom Sunenu.

648 Hadis bilježi El-Buhari (1310).

649 Hadis bilježi Muslim (1619).

Nekolicina ashaba je klanjala dženazu čovjeku koji je umro naveče i zakopali ga, a da nisu obavijestili Poslanika (a.s.) o tome. Kada je svanulo, saopćili su mu ovaj slučaj, a on ih je upitao: *Šta vas je spriječilo da me obavijestite?* Odgovorili su: "S obzirom na to da je bila mrkla noć, nismo htjeli da te opterećujemo time." On je otišao do njegovog kabura i klanjao mu dženazu.[650]

مَاتَ إِنْسَانٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُهُ فَمَاتَ بِاللَّيْلِ فَدَفَنُوهُ لَيْلا فَلَمَّا أَصْبَحَ أَخْبَرُوهُ فَقَالَ مَا مَنَعَكُمْ أَنْ تُعْلِمُونِي قَالُوا كَانَ اللَّيْلُ فَكَرِهْنَا وَكَانَتْ ظُلْمَةٌ أَنْ نَشُقَّ عَلَيْكَ فَأَتَى قَبْرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ

Šerijatsko-pravnu utemeljenost dženaze namaza potvrđuje i konsenzus islamskih učenjaka. Tako, ko je zaniječe postaje nevjernik.

Dženaza namaz je pravo svakog muslimana koje ima kod drugog muslimana. Od Ebu Hurejre (r.a.) se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Pet je obaveza muslimana prema muslimanu: da mu odvrati selam, da ga obiđe kada se razboli, da mu klanja i isprati dženazu, da se odazove njegovom pozivu i da mu nazdravi kada kihne.*[651]

حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ رَدُّ السَّلامِ وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ

UVJETI ZA OBAVEZNOST DŽENAZE NAMAZA

Uvjeti za njenu obaveznost su identični uvjetima ostalih namaza, a to su: mogućnost obavljanja (kudret), razum, punoljetnost i pripadnost islamu. Kod dženaze se dodaje spoznaja o smrti osobe.

650 Hadis bilježi El-Buhari (1248).

651 Hadis bilježi El-Buhari (1240) (Islamski bonton nalaže da se osobi koja kihne i kaže: "Elhamdulillah" odgovori riječima: "Jerhamukellah", a ona će uzvratiti: "Jehdikumullahu ve juslihu balekum." (op. prev.)

UVJETI ZA ISPRAVNOST DŽENAZE NAMAZA

1) da je umrli pripadnik islama. Dženaza se ne može klanjati nemuslimanu. Uzvišeni Allah kaže:

> ***I nijednom od njih, kad umre, nemoj namaz obaviti, niti sahrani njihovoj prisustvovati, jer oni u Allaha i Njegova Poslanika ne vjeruju i kao nevjernici oni umiru.***[652]

Pod pojmom umrli ovdje se podrazumijeva svako ko se rodi živ. Pa tako, kada se rodi dijete i odmah umre, ogasulit će se i klanjat će mu se dženaza. To dijete ima pravo na nasljedstvo, da bude naslijeđeno i da mu se da ime ako bude davalo znake života, a nakon što izađe veći dio njegovog tijela. U protivnom, bit će samo okupan, nadit će mu se ime, stavit će se u kakvo platno i zakopati iz počasti prema ljudskom rodu.[653]

Dženaza se ne klanja samoubici.[653a] Od Džabira ibn Semure se prenosi da je rekao: "Poslaniku (a.s.) su donijeli čovjeka koji se ubio kopljem, oštrog i širokog šiljka, i nije mu klanjao dženazu."[654]

Dženaza se ne klanja odmetnicima koji su bespravno otkazali lojalnost vođi. Ne klanja se ni onima koji čine hajdučiju, napadajući putnike, ni onome koji namjerno ubije jednog roditelja, da bi ih se ponizilo i da bi se drugi odvratili od tih radnji.[655]

2) da se mrtvac očisti gasuljenjem. Ako se zakopa i pokrije zemljom, prije nego što bude okupan, klanjat će se iznad njegovog kabura bez kupanja. Međutim, ako se ne zagrne zemljom, a bude stavljen u kabur, izvadit će se iz kabura, okupati i tek tada će mu se klanjati dženaza.[656] Od Ebu Hurejre se prenosi da je neka crna osoba,

---

652 Et-Tevbe, 84.

653 Ed-Durrul-muhtar, 1/595.

653a Po pretežnom mišljenju islam. učenjaka samoubici se klanja dženaza. (prim. prev.)

654 Hadis bilježi Muslim (978).

655 Reddul-muhtar, 1/583.

656 Reddul-muhtar, 1/582.

muška ili ženska, koja je vodila brigu o čistoći džamije, umrla. Poslanik (a.s.) nije bio obaviješten o njenoj smrti, pa se sjetio jednog dana i rekao: *Šta je uradila ta osoba?* Rekli su: "Umrla je, Allahov Poslaniče." On je rekao: *Zašto me niste obavijestili?* Oni su mu odgovorili: "Bila je tako i tako", ispričavši mu o njoj, ne pridajući joj nikakvu važnost. Poslanik (a.s.) je rekao: *Pokažite mi njen kabur.* Došao je do kabura i klanjao dženazu.[657]

أَفَلا آذَنْتُمُونِي فَقَالُوا إِنَّهُ كَانَ كَذَا وَكَذَا قِصَّتُهُ قَالَ فَحَقَرُوا شَأْنَهُ قَالَ فَدُلُّونِي عَلَى قَبْرِهِ فَأَتَى قَبْرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ

Također, uvjetuje se da kefini budu čisti, izuzev ako se zaprljaju nečistoćom koja izađe iz mrtvaca nakon njegovog kupanja.

Mrtvac se kupa tako što se skine sa njega odjeća u kojoj je umro, ali mu se pokriju stidni dijelove tijela (avret). Uzet će mu se abdest bez izapiranja usta i nosa. Od Ummu Atijje (r.a.) se prenosi da je rekla: "Kada smo kupale Poslanikovu (a.s.) kćerku, rekao nam je: *Počnite s njenom desnom stranom i mjestima koja se peru prilikom uzimanja abdesta.*"[658]

ابْدَءُوا بِمَيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا

Zatim se okupa vodom u kojoj je prokuhana sidra (lišće lotosovog drveta), ako je to moguće, a ako nije, onda vodom i sapunom i sličnim higijenskim sredstvima. Od Ummu Atijje se prenosi da je rekla: "Došao nam je Poslanik (a.s.) dok smo kupale njegovu kćerku, pa nam je rekao: *Okupajte je, perući je tri, pet ili više puta, vodom i lotosovim lišćem (sidrom), a prilikom zadnjeg pranja stavite i kafura (kamforovo drvo). Kada završite, pozovite me.* "Kada smo završile, pozvale smo ga, a on nam je dodao platno i rekao: Zamotajte je u ovo."[659]

اغْسِلْنَهَا ثَلاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ وَاجْعَلْنَ فِي الآخِرَةِ كَافُورًا فَإِذَا فَرَغْتُنَّ فَآذِنَّنِي فَلَمَّا فَرَغْنَا آذَنَّاهُ فَأَلْقَى إِلَيْنَا حِقْوَهُ فَقَالَ أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ

657 Hadis bilježi El-Buhari (1337).
658 Hadis bilježi El-Buhari (1456).
659 Hadis bilježi El-Buhari (1254).

Na početku kupanja umrli će se postaviti tako da leži na lijevoj strani, kako bi se mogla prati njegova desna strana. Potom će se položiti na desnu stranu. Zatim mu se peru prsa i stomak. Pranje će se ponoviti tri puta. Nježno će se pritisnuti po stomaku i oprat će se, ako eventualno šta izađe iz njega. Potom će se obrisati i staviti mu se miris (hanut) na glavu i bradu, a kafur na dijelove tijela kojima čini sedždu.

Ako bi mrtvac bio pronađen u vodi, također se mora kupati tri puta, jer nam je kupanje (gusul) naređeno. U ovom slučaju, povući će ga se kroz vodu tri puta, s nijetom kupanja.[660]

3) pokrivanje stidnih dijelova tijela mrtvaca i zamotavanje u kefine. Ovo spada u farzi kifaje. Sunnet je da bude zamotan u tri kefina; jednog od glave do stopala, košulje (kamis) od vrata do stopala bez rukava, i lifafe, kefina koji prelazi preko glave i stopala, kojim se zamota mrtvac i sveže i gornji i donji kraj.[661]

Kod kefina žene dodat će se još i himar, platno kojim se zamota lice i glava, te komad platna kojim se pokriju grudi i stomak do pod koljena.

4) prisustvo tijela umrlog ili njegovog većeg dijela ispred klanjača. Nije ispravan namaz odsutnom mrtvacu.

Što se tiče dženaze namaza, koji je Poslanik (a.s.) klanjao Nedžašiji, to je jedan od znakova njegovog poslanstva. Od Ebu Hurejre (r.a.) se prenosi da je on rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) je objavio smrt Nedžašije svojim ashabima, zatim je stao ispred njih, a oni su se poredali za njim u safove i proučio četiri tekbira."[662]

U drugoj predaji, koju prenosi Imran ibn Husajn, stoji: "Ustao je, a oni su stali u safove iza njega, smatrajući da je dženaza ispred njih."[663]

660 Reddul-muhtar, 1/577.
661 Reddul-muhtar, 1/578.
662 Hadis bilježi El-Buhari (1318).
663 Hadis bilježi Ibn Hibban.

U drugoj predaji se kaže: "Klanjali smo iza njega, a bili smo uvjerenja da je dženaza ispred nas."[664]

Dakle, ovaj namaz je obavljen posebno za Nedžašiju, jer je umro veliki broj Poslanikovih (a.s.) ashaba, a da se nije zabilježilo da je on nekome klanjao u odsutnosti (salatul-gaibi), iako je nastojao svim silama da svima njima klanja dženazu. Rekao je: *Zaista su stanovnici ovih kabura obavijeni tamom koja ispunjava njihove kabure, a Allah (dž.š.) ih osvjetljava kada im ja klanjam dženazu.*[665]

إِنَّ هَذِهِ الْقُبُورَ مَمْلُوءَةٌ ظُلْمَةً عَلَى أَهْلِهَا وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنَوِّرُهَا لَهُمْ بِصَلَاتِي عَلَيْهِمْ

Također je rekao i ovo: *Kada god ne znam da je umro neko od vas, a ja budem bio prisutan, ne propustite da me obavijestite, jer je moje klanjanje dženaze njemu, milost.*[666]

لا أَعْرِفَنَّ مَا مَاتَ مِنْكُمْ مَيِّتٌ مَا كُنْتُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ إِلاَّ آذَنْتُمُونِي بِهِ فَإِنَّ صَلاتِي عَلَيْهِ لَهُ رَحْمَةٌ

5) nijjet. Zanijetit će tako da klanja u ime Allaha, moleći Ga za dotičnog umrlog.

KLANJANJE DŽENAZE NAMAZA

Dženaza namaz se sastoji iz dva dijela:

1. četiri tekbira
2. stajanja.

Shodno tome, nije ispravan dženaza namaz ako se klanja sjedeći, bez isprike, što se zaključuje na osnovu naprijed navedene predaje u kojoj se navodi da je Poslanik (a.s.) stao ispred ashaba, poredanih za njim u safovima, i da je izgovorio četiri tekbira.

664 Hadis bilježi Ebu 'Avane. Više vidi u : Fethul-bari, 3/178.
665 Hadis bilježi Muslim (956).
666 Hadis bilježe Ibn Hibban i El-Hakim.

Od Džabira ibn Abdullaha se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Zaista je vaš brat umro, pa ustanite i klanjajte mu dženazu.* Džabir je rekao: "Pa smo ustali i poredali se u dva safa."[667]

Onaj koji zakasni na dženazu namaz, sačekat će imama da izgovori tekbir pa će se priključiti džematu, jer je svaki tekbir kao jedan rekat. Nakon što imam završi namaz, on će proučiti onoliko tekbira koliko je propustio, jedan za drugim (bez učenja dova), ukoliko se boji da će odnijeti mrtvaca.

Sunneti dženaze su:

- da imam stane paralelno sa prsima mrtvaca, jer se u njima nalazi srce, i blizu njegove sredine. U hadisu koji prenosi Semure ibn Džundub stoji: "Klanjao sam dženazu namaz za Poslanikom (a.s.) nekoj ženi, koja je umrla poslije porođaja, pa je on stao prema sredini njenoga tijela."[668]

- proučiti dovu zahvale poslije prvog tekbira. Dozvoljeno je proučiti i Fatihu umjesto ove dove.

- proučiti salavate na Allahova Poslanika (a.s.) poslije drugog tekbira, kao što se uče u namazu na tešehhudu.

- proučiti dovu umrlom poslije trećeg tekbira. Najbolje je da se uče one dove koje se prenose od Poslanika (a.s.) Od Avfa ibn Malika se prenosi da je rekao: "Poslanik (a.s.) je klanjao dženazu, a ja sam zapamtio da je učio ovu dovu: *Allahummagfir lehu verhamhu, ve ʿafihi, vaʿfu ʿanhu, ve ekrim nuzulehu, ve vessiʿ mudhalehu, vagsilhu bil-mai ves-seldži vel-bered. Ve nekkihi minel-hataja kema nakkajtes-sevbel-ebjeda mined-denesi, ve ebdilhu daren hajren min darihi, ve ehlen hajren min ehlihi, ve zevdžen hajren min zevdžihi, ve edhilhul-džennete, ve eʿizhu min ʿazabil-kabri* ili *min ʿazabin-nari.*" Zatim je rekao: "I ja sam, čak, poželio da sam na mjestu tog umrlog." (Moj Gospodaru, oprosti i smiluj mu se, pređi preko njegovih loših djela

667 Hadis bilježi Muslim (952).
668 Hadis bilježi El-Buhari (1331).

i počasti ga u kaburu, učini mu ga prostranim, saperi ga vodom, snijegom i kišicom. Očisti ga od grijeha kao što se bijela odjeća čisti od prljavštine. Zamijeni mu kuću boljom kućom, rodbinu boljom rodbinom, bračnog druga boljim bračnim drugom. Uvedi ga u Džennet i sačuvaj ga kaburske patnje, ili patnje u vatri.)[669]

صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى جَنَازَةٍ فَحَفِظْتُ مِنْ دُعَائِه وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الابْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَأَهْلا خَيْرًا مِنْ أَهْلِه وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ أَوْ مِنْ عَذَابِ النَّارِ قَالَ حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنْ أَكُونَ أَنَا ذَلِكَ الْمَيِّتَ

Od dova, koje se prenose od Poslanika (a.s.), također je i ova: *Allahummagfir li hajjina ve mejjitina, ve šahidina ve ga'ibina, ve sagirina ve kebirina, ve zekerina ve unsana. Allahumme men ahjejtehu minna fe ahjihi 'alel-islam, ve men teveffejtehu minna feteveffehu 'alel-iman.* (Naš Gospodaru, oprosti našim živima i mrtvima, prisutnima i odsutnima, malim i velikim, muškim i ženskim. Naš Gospodaru, kome od nas daš život učini ga muslimanom, a koga usmrtiš od nas usmrti ga kao vjernika.)

Neće se tražiti oprosta za dijete ili maloumnu osobu koja je poludila prije nego što je postala punoljetna, nego će se proučiti: *Allahummedž'alhu lena feretan, vedž'alhu lena edžren ve zuhren, vedž'alhu lena šafi'an ve mušeffe'an.* (Naš Gospodaru, učini nam ga prethodnikom, nagradom i jednim od dobrih djela, učini nam ga zagovornikom i onim kome će se dati da bude zagovornik.)[670]

Selam će se predati poslije četvrtog tekbira bez ikakve dove, zanijetivši pri tome selam i spas umrlome, kao i klanjačima zajedno s njim. Ako klanjač izgovori *Rabbena atina fid-dun'ja haseneten ve fil-ahireti haseneten vekina 'azaben-nar* (Naš Gospodaru, daj nam dobro na ovom svijetu, a i na Ahiretu i sačuvaj nas patnje u vatri!), bit će dobro i ne smeta.

669 Hadis bilježi Muslim (963).
670 El-Hedijjetul-'ala'ijje, 115.

Kada predaje selam, naglas će proučiti prvi selam, a tiho drugi.

Ruke se ne dižu kada se uče tekbiri, izuzev kod prvog. Učenjaci Belha kažu: "Ruke se dižu prilikom učenja svih tekbira." To je stav ostale trojice imama, a postoji i predaja od Ebu Hanife u tom smislu.[671] Lijepo je pratiti imama, pa ako on diže ruke pri izgovaranju tekbira, i mi ćemo to činiti s njim.

Dat će se prilika da dženazu namaz klanja vođa ili njegov zamjenik, na osnovu predaje u kojoj se navodi da je hazreti Husejn (r.a.) ustupio Se'id ibn El-Asu klanjanje dženaze hazreti Hasanu, rekavši: "Da to nije sunnet, ne bih ti dao prednost."[672] A Se'id je bio namjesnik u Medini.

Zatim će se prednost dati mjesnom imamu da predvodi klanjanje dženaze namaza, ako je on bolja osoba od nasljednika umrlog. U protivnom, prednost ima nasljednik (staratelj) umrlog, i to punoljetan i pametan muškarac. On može dati dozvolu da dženazu, kao imam, klanja neko drugi, jer je to njegovo pravo, koje može prenijeti na drugog.[673]

Lijepo je obznaniti nečiju dženazu, kako bi se povećao broj klanjača i onih koji je ispraćaju. Od Aiše (r.a.) se prenose riječi Allahova Poslanika (a.s.): *Kojem god mrtvacu klanja dženazu grupa čiji broj dostigne stotinu, i svi se budu zauzimali za njega kod Allaha, Allah će im udovoljiti.*[674]

مَا مِنْ مَيِّتٍ يُصَلِّي عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَبْلُغُونَ أَنْ يَكُونُوا مِائَةً فَيَشْفَعُونَ لَهُ إِلاَّ شُفِّعُوا فِيهِ

Od Ibn Abbasa (r.a.) se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Koji god musliman umre, a dženazu mu klanja četrdeset ljudi koji Allahu ne prepisuju druga, Allah će ih učiniti njegovim zagovornicima.*[675]

671 Reddul-muhtar, 1/585.

672 Hadis bilježe El-Bezzar, Et-Taberani i El-Bejheki.

673 Reddul-muhtar, 1/591.

674 Hadis bilježi Muslim (947).

675 Hadis bilježi Muslim (948).

مَا مِنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ عَلَى جَنَازَتِهِ أَرْبَعُونَ رَجُلا لا يُشْرِكُونَ بِاللَّهِ شَيْئًا إِلاَّ شَفَّعَهُمُ اللَّهُ فِيهِ

ISPRAĆAJ DŽENAZE I ZAKOPAVANJE

Sunnet je da ljudi prate dženazu i da je nose, na osnovu hadisa koji se prenosi od Ebu Se'ida el-Hudrija (r.a.) da je Poslanik (a.s.) rekao: *Kada se iznese dženaza i ponesu je ljudi na svojim ramenima, ako umrli bude dobra osoba reći će: "Požurite sa mnom!" A ako ne bude dobar, reći će: "Teško njoj, kuda je to nose?" Njen glas čuju svi osim čovjeka, a kada bi ga i on čuo pao bi u nesvijest.*[676]

إِذَا وُضِعَتِ الْجِنَازَةُ وَاحْتَمَلَهَا الرِّجَالُ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَالَتْ قَدِّمُونِي وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ قَالَتْ يَا وَيْلَهَا أَيْنَ يَذْهَبُونَ بِهَا يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إِلاَّ الإِنْسَانَ وَلَوْ سَمِعَهُ صَعِقَ

Od Ummu Atijje (r.a.) se prenosi da je rekla: "Zabranjeno nam je da slijedimo dženazu i nije nam to stavljeno u dužnost."[677]

Shodno tome, izlazak žena radi praćenja dženaze spada u mekruh tahrimi, kao i na osnovu Poslanikovih (a.s.) riječi, upućenih ženama: *Vratite se, griješne i bez nagrade.*[678] Ovaj hadis potvrđuju i drugi hadisi iz različitih perioda i prilika, kao i riječi Aiše (r.a.): "Da Poslanik (a.s.) vidi šta su žene uvele, poslije njegove smrti, zabranio bi im to kao što je bilo zabranjeno ženama Israelićana." Ovo se odnosi na žene iz perioda njenog života. Šta li je tek s postupcima žena iz našeg doba?![679]

Lijepo je prilikom nošenja dženaze požuriti, ali da se mrtvac ne trese i da to ne izazove poteškoće onima koji ga nose i koji prate

676 Hadis bilježi El-Buhari (1314).
677 Hadis bilježi El-Buhari (1278).
678 Hadis bilježi Ibn Madže.
679 Reddul-muhtar, 1/598.

dženazu. Od Ebu Hurejre (r.a.) se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Požurite prilikom nošenja dženaze, pa ako bude dobra osoba, u dobro je i nosite, a ako bude loša, onda se rješavate zla koje skidate sa svojih vratova.*[680]

أَسْرِعُوا بِالْجِنَازَةِ فَإِنْ تَكُ صَالِحَةً فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا وَإِنْ يَكُ سِوَى ذَلِكَ فَشَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ

Lijepo je ići iza dženaze, jer se ona prati. Na to ukazuje i hadis koji prenosi Ebu Hurejre (r.a.): *Ko slijedi dženazu imat će nagradu jednog "kirata".*[681]

Od Bera'a (r.a.) se prenosi da je rekao: "Poslanik (a.s.) nam je naredio sedam stvari, a zabranio nam sedam. Naredio nam je da slijedimo dženazu..."[682]

Mrtva osoba se kopa u dubok kabur, što iznosi otprilike pola njene visine, ili do visine grudi. A ako bude i dublji od toga, bolje je. Cilj svega toga jeste da se spriječi širenje neugodnog mirisa od mrtvaca i eventualnog otkopavanja od strane zvijeri.

Dužina kabura iznosi dužinu mrtvaca, a širina pola njegove dužine.

Sunnet je da se načini u kaburu tzv. lahd. To znači da se iskopa, duž čitavog kabura, od pravca Kible, jedna rupa u koju će biti postavljen mrtvac. Ovo nije sunnet u slučaju da je zemlja rastresita, pa to nije moguće uraditi. Od Ibn Abbasa se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Lahd je naše obilježje, a poravnana strana je obilježje drugih.*[683]

اللَّحْدُ لَنَا وَالشَّقُّ لِغَيْرِنَا

Sa'd ibn Ebi Vekkas je oporučio u smrtnoj bolesti ovo: "U kaburu mi iskopajte lahd, i zazidajte me u njemu ćerpićem, kao što je učinjeno sa Poslanikom (a.s.)."[684]

680 Hadis bilježi El-Buhari (1315).
681 Hadis bilježi El-Buhari (1323).
682 Hadis bilježi El-Buhari (1239).
683 Hadis bilježe Ebu Davud i drugi.
684 Hadis bilježi Muslim (966).

Dozvoljeno je da se mrtvac ukopa u tabutu, ako je zemlja rastresita i vlažna. U protivnom je mekruh, ali je poželjno da se po njemu pospe zemlja. Ko umre na brodu, okupat će ga se, zamotati, klanjat će mu se dženaza i bit će bačen u more, ako je kopno daleko i postoji bojazan da će mu se tijelo okužiti.[685]

Lijepo je da onaj koji spušta mrtvaca u kabur kaže: ***Bismillahi ve billahi, ve 'ala milleti resulillahi.*** (U ime Allaha i sa Njegovim imenom, i kao pripadnik ummeta Muhammeda (a.s.))

Sunnet je da mu se desna strana okrene prema Kibli.

Zatim će se zazidati ćerpićom i zagrnuti zemljom. Zemlja će iznad kabura biti podignuta za jedan pedalj. Neće se krečiti niti sulajisati zemljom, niti će se graditi bilo kakav spomenik.[686]

Od Ebu el-Hijadža el-Esedija se prenosi da je rekao: "Rekao mi je Ali ibn Ebi Talib: 'Hoćeš li da te pošaljem u misiju u koju je mene poslao Poslanik (a.s.)?! Da ne ostaviš ni jedan kip, a da ga ne oboriš, niti ijedan uzdignut kabur, a da ga ne zaravnaš.'"[687]

Od Džabira (r.a.) se prenosi da je rekao: "Poslanik (a.s.) je zabranio da se kreči kabur, da se na njemu sjedi i da se bilo šta gradi na njemu."[688]

Nema nikakvog grijeha da se stavi kamen iznad glave kako bi se znalo kome pripada kabur. Od El-Muttaliba se prenosi da je rekao: "Kada je umro Osman ibn Maz'un, prvi muhadžir koji je umro u Medini, ispraćena je njegova dženaza i bio je zakopan. Poslanik (a.s.) je zatražio od nekog čovjeka da mu donese kakav kamen. Ovaj čovjek nije bio u stanju da sam ponese kamen, pa je Poslanik (a.s.) ustao i zasukao rukave. Rekao je prenosilac: 'Kao da sad gledam u bjelinu Poslanikovih (a.s.) ruku, kada je zasukao rukave.' Zatim ga je uzeo i

685 Reddul muhtar, 1/599.
686 Ed-Durrul-muhtar, 1/601.
687 Hadis bilježi Muslim (969).
688 Hadis bilježi Muslim (970).

stavio pored njegove glave i rekao: *Njime obilježavam kabur svoga brata i tu ukopavam onoga koji je umro iz mog roda.*[689]

أَتَعَلَّمُ بِهَا قَبْرَ أَخِي وَأَدْفِنُ إِلَيْهِ مَنْ مَاتَ مِنْ أَهْلِي

Mustehab je (lijepo) da se pospu rukom tri grumena zemlje od strane glave. Navodi se od Ebu Hurejre (r.a.) da je Poslanik (a.s.) klanjao dženazu, a zatim došao do kabura i bacio tri grumena zemlje od strane glave.[690]

Stat će se pored kabura poslije ukopa i tražiti oprosta za umrloga od Allaha i učit će se za njega dove. Od Osmana (r.a.) se prenosi da je rekao: "Poslanik (a.s.) je, kada bi završio ukop mrtvaca, stao pored njegovog kabura i rekao: *Tražite oprosta za svoga brata, i molite Allaha za njega da ga učvrsti, jer je on sada na ispitu.*"[691]

اسْتَغْفِرُوا لأَخِيكُمْ وَسَلُوا لَهُ بِالتَّثْبِيتِ فَإِنَّهُ الآنَ يُسْأَلُ

Amr ibn As je, između ostalog, oporučio i ovo: "Kada umrem, neka ne ide za mnom narikača, niti vatra. Kada me zakopate, pospite me lagahno prašinom, a zatim ostanite kod mog kabura onoliko vremena koliko treba da se zakolje mladunče deve i podijeli njegovo meso, kako biste mi pravili društvo i bili utjeha, da vidim šta ću odgovoriti izaslanicima moga Stvoritelja."[692]

SAUČEŠĆE

Mustehab je za ljude i starije žene, da izraze svoje saučešće, na osnovu Poslanikovih (a.s.) riječi: *Ko izrazi saučešće svome bratu zbog smrti nekog njegovog, Allah će mu obući odjeću plemenitosti na Sudnjem danu.*[693]

689 Hadis bilježi Ebu Davud.
690 Hadis bilježi Ibn Madže.
691 Hadis bilježi Ebu Davud.
692 Hadis se u cjelosti navodi u Muslimovom Sahihu (121).
693 Hadis bilježi Ibn Madže.

مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يُعَزِّي أَخَاهُ بِمُصِيبَةٍ إِلاَّ كَسَاهُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ مِنْ حُلَلِ الْكَرَامَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Također je rekao i ovo: *Ko izrazi saučešće onome kome je neko umro, imat će istu nagradu kao i on.*[694]

مَنْ عَزَّى مُصَابًا فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ

Saučešće se izražava tako što će se reći: *'Azamellahu edžreke, ve ahsene aza'eke, ve gafere limejjitike.* (Neka ti Allah uveća nagradu i uljepša utjehu i oprosti tvome umrlom.)[695]

Lijepo je da komšije i rodbina pripremaju hranu porodici umrlog, a što se zasniva na riječima Allahovog Poslanika (a.s.): *Spremite hranu Džaferovoj porodici; njima je došlo ono što ih je zaokupiralo.*[696]

اصْنَعُوا لآلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا فَقَدْ أَتَاهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ

Dozvoljeno je dolaziti u posjetu porodici umrlog tri dana, tješiti ih i izražavati svoju žalost. Nakon tog perioda je pokuđeno, jer obnavlja žaljenje i tugu. Izuzima se iz ovoga neko ko je bio odsutan ili nije čuo za smrt. Pokuđeno je to činiti kod kabura, jer se kod kabura traži oprost i upućuje dova za umrlog, kao što je već navedeno.

Pokuđeno je, radi izražavanja saučešća sjediti kod kućnih vrata, jer su to radili u predislamskom periodu, i to je zabranjeno. Ima pojava u nekim zemljama da se sjedi na putu u to ime, a što je najružnija pojava i običaj.[697]

Među raširene novotarije izražavanja saučešća u nekim islamskim zemljama, a koje se kose sa sunnetom kojeg smo naveli, spada i to da porodica umrlog iznosi hranu onima koji dođu da izraze saučešće. Od Džerira ibn Abdullaha (r.a.) se prenosi da je rekao: "U naricanje smo ubrajali okupljanje kod porodice umrlog i iznošenje hrane takvom skupu."[698] Ovim je riječima izraženo nešto što nije

694 Hadis bilježi Tirmizi.
695 Reddul-muhtar, 1/603.
696 Hadis bilježi Et-Tirmizi i ocjenjuje ga kao hadis hasen.
697 Reddul-muhtar, 1/604.
698 Hadis bilježe Ahmed i Ibn Madže.

dozvoljeno, a što se ogleda u podizanju glasova prilikom plača za umrlim i nabrajanju njegovih vrlina. To je naročito izraženo ako se hrana kupuje za novac umrlog iz njegove ostavštine, a među nasljednicima ima djece. Islam žestoko osuđuje naricanje i pretjerano žaljenje za umrlim. Od Ebu Malika el-Eš'arija se prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao: *Četiri pojave mog ummeta su od džahilijjeta i sljedbenici ih neće ostaviti: isticanje i ponos sa svojim porijeklom, zadiranje i sumnjanje u porijeklo drugog, obraćanje zvijezdama za padanje kiše i naricanje.*

Rekao je i ovo: *Ako se ne pokaje narikača prije svoje smrti, bit će proživljena na Sudnjem danu u haljini od katrana i košulji od ošugane kože.*[699]

أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ لا يَتْرُكُونَهُنَّ الْفَخْرُ فِي الاحْسَابِ وَالطَّعْنُ فِي الأَنْسَابِ وَالاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ وَالنِّيَاحَةُ

Od Ummu Atijje se prenosi da je rekla: "Poslanik (a.s.) je uzeo od nas zakletvu da nećemo naricati. Nju je održalo samo pet žena: Ummu Sulejm, Ummul-Ala', kći Ebu Sebure, Muazova supruga, ili kći Ebu Sebure i Muazova supruga."[700]

Od Ibn Mes'uda (r.a.) se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Nama ne pripada onaj koji se udara po obrazima, cijepa odjeću i nariče na džahilijjetski način.*[701]

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ

Prenosi se da je Ebu Berde rekao: "Ebu Musa se razbolio toliko da se onesvijestio. Bio je u sobi jedne žene iz njegova roda i nije joj mogao ništa odgovoriti. Kada se osvijestio rekao je: 'Ja se ograđujem od svega onoga od čega se ograđuje Allahov Poslanik (a.s.). Zaista se Poslanik (a.s.) ograđuje od onih žena koje nariču, koje u žalosti odsijecaju kosu i cijepaju odjeću.'"[702]

699 Hadis bilježi Muslim (934).
700 Hadis bilježi Muslim (936).
701 Hadis bilježi El-Buhari (1294).
702 Hadis bilježi El-Buhari (1296).

Dozvoljeno je umjereno pokazati svoju žalost i umjereno plakati. Od Enesa ibn Malika se prenosi da je rekao: "Ušli smo s Poslanikom (a.s.) kod Ebu Sejfa el-Kajnija, koji je bio otac po mlijeku Ibrahimu, sinu Muhammeda (a.s.). Muhammed (a.s.) je počeo ljubiti i mirisati Ibrahima. Zatim smo ušli i mi baš kada je Ibrahim ispuštao dušu, a Poslanikove (a.s.) oči su zarosile suzama. Abdurrahman ibn Avf (r.a.) mu je rekao: 'Zar i ti, Allahov Poslaniče?' On mu je odgovorio: *O sine Avfov, zaista je to samilost.* Zatim je dodao: *Oko suzi, srce tuguje, a mi nećemo ništa reći čime nije zadovoljan naš Gospodar. Zaista smo mi, Ibrahime, zbog rastanka s tobom tužni.*"[703]

يَا ابْنَ عَوْفٍ إِنَّهَا رَحْمَةٌ ثُمَّ أَتْبَعَهَا بِأُخْرَى فَقَالَ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ وَلَا نَقُولُ إِلاَّ مَا يَرْضَى رَبُّنَا وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ يَا إِبْرَاهِيمُ لَمَحْزُونُونَ

U hadisu Abdurrahmana ibn Avfa se navodi još i ovo: "Rekao sam, Allahov Poslaniče, ti plačeš. Zar nam nisi zabranio da plačemo?" Još se dodatno navodi u ovoj predaji: "Ja sam zabranio dva odvratna i griješna glasa: glas prilikom igre, zabave i šejtanske muzike, i glas prilikom nedaće (smrti), grebanje lica, cijepanje odjeće i šejtansko cviljenje."[704]

نَهَيْتُ عَنْ صَوْتَيْنِ أَحْمَقَيْنِ فَاجِرَيْنِ صَوْتٍ عِنْدَ نَغْمَةِ لَهْوٍ وَلَعِبٍ وَمَزَامِيرِ الشَّيْطَانِ وَ صَوْتٍ عِنْدَ مُصِيبَةٍ خَمْشِ وُجُوهٍ وَشَقِّ جُيُوبٍ وَرَنَّةِ شَيْطَانٍ

PROPISI O ŠEHIDU

Šehid je punoljetna osoba, pripadnik islama, koja bude ubijena nepravedno. To je, naprimjer, neko ko je ubijen u bici na Allahovom putu, a da nije kao ranjenik odnesen sa bojnog polja. To znači da nije ništa uzimao od onoga što pomaže funkcije tijela nakon ranjavanja. To podrazumijeva da nije ništa jeo, pio niti je uzimao

703 Hadis bilježi El-Buhari (1303).
704 Hadis bilježe Ibn Sa'd i Et-Taberani.

bilo kakav lijek i da nije odnesen sa bojnog polja kako bi mu se ukazala prva pomoć i liječnička njega.

On se neće gasuliti, jer sama njegova smrt predstavlja čišćenje njegovog tijela. Zato je Poslanik (a.s.) naredio da se šehidi Uhuda zakopaju zajedno sa svojom krvavom odjećom i da se ne kupaju. Od Džabira (r.a.) se prenosi da je rekao: "Poslanik (a.s.) je stavljao dvojicu šehida Uhuda u jedno platno, a zatim pitao: *Koji od njih dvojice zna više Kur'ana?* A kada bi mu se pokazalo na jednog od njih dvojice, tome bi davao prednost da bude u lahdu prema Kibli i rekao bi: *Ja ću biti svjedok ovima na Sudnjem danu.*

أَيُّهُمْ أَكْثَرُ أَخْذًا لِلْقُرْآنِ فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ وَقَالَ أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Naredio bi da se ukopaju u svojoj krvavoj odjeći, a da nisu kupani niti im se klanjala dženaza."[705]

Dženaza namaz se klanja šehidima, jer je namaz koji se klanja mrtvoj osobi jedna vrsta počasti, a šehidi su najdostojniji te počasti. U vjerodostojnoj predaji se navodi da je Muhammed (a.s.) klanjao dženazu namaz šehidima Uhuda nakon što su zakopani. S obzirom na to da je potvrđeno da je klanjao dženazu šehidima Uhuda poslije njihovog ukopa, klanjanje dženaze prije ukopa je prirodnije. Tako, od Ukbe ibn Amira se prenosi da je Poslanik (a.s.) izašao jednog dana do Uhuda i klanjao šehidima namaz kakav se klanja bilo kojoj umrloj osobi...[706]

Šehidi se kopaju u svojoj odjeći u kojoj su ubijeni, nakon što se sa njih poskida ono što nije prilično da bude kefin, kao, naprimjer, pancir, obuća i oružje. Ako je u odnosu na propisane kefine odjeća u kojoj je šehid poginuo kraća, dodat će se koliko je potrebno platna. Argument za to su riječi Poslanika (a.s.): *Pokrijte ih sa svim njihovim ranama i krvlju.*[707]

705 Hadis bilježi El-Buhari (1343).
706 Hadis bilježi El-Buhari (1344).
707 Hadis bilježi Ahmed.

ODLAZAK NA MEZARJE

Posjećivanje kabura je u skladu sa šerijatskom propisima, na osnovu riječi Poslanika (a.s.): ***Bio sam vam zabranio da posjećujete kabure. Sada ih slobodno posjećujte, jer vas to podsjeća na Budući svijet i umjerenost u ovosvjetskim prohtjevima.***[708]

كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا فَإِنَّهَا تُزَهِّدُ فِي الدُّنْيَا وَتُذَكِّرُ الآخِرَةَ

To je pohvalno, kako za ljude tako i za žene. Ženama se zabranjuje posjećivanje, ako će njihov izlazak povećati tugu, plač i žalost, ili ako svojim nedoličnim odijevanjem otkrivaju svoje ukrase, jer je sprječavanje štete preče od dobivanja koristi.

Za to ne postoji neko određeno vrijeme ili termin. Lijepo je prilikom posjete stajati i reći: ***Es-selamu ʿalejkum dare kavmin mu'minin, ve inna inšaʿAllah bikum lahikun.*** (Es-selamu alejkum, kućo naroda vjerničkog. I mi ćemo vam se pridružiti, ako Bog da.)

Zatim će se učiti dove i tražiti oprosta za njih. Od Aiše (r.a.) se prenosi da je rekla: "Poslanik (a.s.) je, kada god je noćivao kod nje, izlazio krajem noći u mezarje El-Bekiʿ i govorio: ***Es-selamu ʿalejkum, kućo naroda vjerničkog. Došlo vam je ono što vam je obećavano, a sutra će doći i oni kojima je ostavljeno vremena. I mi ćemo vam se, ako Bog da, pridružiti. Moj Gospodaru, oprosti stanovnicima Bekiʿal-Garkada.***[709]

السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَأَتَاكُمْ مَا تُوعَدُونَ غَدًا مُؤَجَّلُونَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاحِقُونَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لأَهْلِ بَقِيعِ الْغَرْقَدِ

Od Burejde se prenosi da je rekao: "Poslanik (a.s.) je upućivao ashabe kako će se ponašati kada dođu na mezarje, pa je neko između njih izgovarao: *"Es-selamu ʿala ehlid-dijar, ili es-selamu ʿalejkum, ehled-dijar minel-mu'minine vel-muslimine. Ve inna inša'Allahu le-lahikun. Es'elullahe lena ve lekumul-ʿafijeh."* (Mir i Allahov spas neka

708 Hadis bilježi Ibn Madže.
709 Hadis bilježi Muslim (974).

je stanovnicima ovih kuća, ili Mir i Allahov spas neka je vama, stanovnici ovih kuća koji ste bili vjernici u Allaha i Njemu pokorni. Mi ćemo vam se, ako Bog da, pridružiti. Molimo Allaha da sačuva i vas i nas od svih nevolja.)[710]

السَّلامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ – أَوْالسَّلامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ – مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَلاحِقُونَ أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيَةَ

710 Hadis bilježi Muslim (975).

3. poglavlje

Zekat

ZEKAT

DEFINICIJA ZEKATA

Riječ zekat u arapskom jeziku ima značenje rast i čistoća. Ova dva značenja su prisutna u terminološkom značenju riječi "zekat" koje ona ima u Šerijatu. Zekat čisti od grijeha osobu koja ga izdvaja. Također, čisti dušu od ružnog svojstva - škrtosti. Zbog ovih karakteristika, zekat nije bio stavljan u obavezu Allahovim poslanicima (a.s.), jer su oni bili sačuvani od škrtosti. Davanje zekata uzrokuje napredak i rast imovine, s obzirom na to da se dolazi do transfera jednog dijela imovine u posjed siromašnih i potrebnih. To dovodi do jedne vrste osvježenja u ekonomiji i razvoja trgovine. Allah (dž.š.) kaže:

Što god vi udijelite, On će to nadoknaditi.

A u hadisu se kaže: ***Davanje zekata neće nikada umanjiti imetak.***[1]

مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ قَطُّ

Nije obaveza davati zekat na onu imovinu koja se ne uvećava, ili za koju ne postoji tendencija da će biti unaprijeđena, kao što ćemo i izložiti kasnije.

U terminološkom značenju, zekat je stavljanje u posjed jednog određenog dijela imovine siromašnom muslimanu, kojem je potrebna. To podrazumijeva prestanak bilo kakvog korištenja od strane osobe koja ga daje, i to u ime Allaha (dž.š.).

1 Navodi ga Taberani u Evsatu, i Haraiti u Mekarimul-ahlaki, od Ummu Seleme (r.a.) koja prenosi od Ebu Musa'a (r.a.).

Da bi se nešto smatralo zekatom, nije dovoljno dopustiti korištenje imovinom, jer se time ne ostvaruje davanje koje se spominje u riječima Uzvišenog:

I dajite zekat.

Tako, ako bi neko nahranio siroče, imajući namjeru da mu to bude zekat, neće se ubrajati u zekat, osim ako mu je preda u posjed. Jer, predajući mu hranu, uz nijet da daje zekat, osoba je koristi kao svoju imovinu, za razliku od situacije kada davalac dozvoli da primalac jede hranu i ne stavi mu je na raspolaganje i posjed.

MJESTO I ULOGA ZEKATA U ISLAMU

Zekat je treći od temelja vjere islama koji su spomenuti u vjerodostojnom hadisu, a koji glasi: *Islam se temelji na pet stvari...* Obaveza davanja zekata je ustanovljena Kur'anom, Sunnetom i konsenzusom islamskih učenjaka. Allah (dž.š.) spominje zekat uporedo s namazom u velikom broju ajeta. Allahovom (dž.š.) Poslaniku (a.s.) je davana zakletva da će se ova obaveza izvršavati. Od Džerira ibn Abdullaha (r.a.) se prenosi da je rekao: "Dao sam zakletvu Poslaniku (a.s.) da ću obavljati namaz, davati zekat i upućivati savjete svakom muslimanu."[2]

Ebu Bekr je poveo borbu protiv onih koji su uskratili davanje zekata, a za taj svoj postupak je uzeo kao argument riječi Allahovog Poslanika (a.s.): *Zaista se pravo na život i imovinu zasniva na izvršenju obaveza, a obaveza koja se nalazi u imovini je zekat.*[3]

إِنَّ عِصْمَةَ النَّفْسِ وَ الْمالِ تَتَوَقَّفُ عَلَى أَداءِ الْحَقِّ وَ حَقُّ الْمالِ الزَّكاةُ

Od Ebu Hurejre (r.a.) se prenosi da je rekao: "Nakon smrti Allahovog Poslanika (a.s.) hilafet je preuzeo Ebu Bekr (r.a.). Neki

2 Buharijin Sahih, u poglavlju o zekatu 1401.
3 Fethul-bari, 3/263.

Arabljani su se vratili u nevjerovanje. Omer (r.a.) je upitao Ebu Bekra: 'Kako ćeš povesti rat protiv ljudi, kada je poznato da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Naređeno mi je da se borim sve dok ljudi ne izgovore: La ilahe illellah. Pa ko izgovori te riječi njegova imovina i život će biti zaštićeni osim u slučaju da učini kakav delikt koji ugrožava njegov život i imovinu, a konačan sud je kod Allaha dž.š.'*

أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ فَمَنْ قَالَهَا فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلاَّ بِحَقِّهِ وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ

Ebu Bekr je odgovorio: 'Tako mi Allaha, borit ću se protiv onih koji su napravili razliku između namaza i zekata. Zaista je zekat pravo koje se nalazi u imovini. Kada bi mi uskratili davanje samo jednog malog bravčeta koje su davali na ime zekata u vrijeme Poslanika (a.s.), ja bih poveo bitku protiv njih, zbog te utaje.' Omer (r.a.) je poslije toga rekao: 'Tako mi Allaha, to nije ništa drugo osim Allahova uputa koja je raširila grudi Ebu Bekra (r.a.) i znao sam da je to istina.'"[4]

Obaveza zekata je kategorična. Onaj ko je zaniječe je nevjernik. Zekat je propisan druge godine poslije Hidžre prije nego što je naređen post ramazana. To je, poslije namaza, najvredniji ibadet. Grijeh onoga ko ne daje zekat je veliki, čak toliki da je imam Buharija rezervisao posebno poglavlje u svome *Ṣahihu*, u Knjizi o zekatu, pod nazivom Poglavlje o grijehu onoga koji ne daje zekat i riječima Uzvišenog Allaha dž.š.:

> ***Onima koji zlato i srebro gomilaju i ne troše ga na Allahovu putu - navijesti bolnu patnju. Na Dan kad se ono bude u vatri džehennemskoj usijalo, pa se njime čela njihova i slabine njihove i leđa njihova budu žigosala. "Ovo je ono što ste za sebe zgrtali; iskusite zato kaznu za ono što ste gomilali!"***[5]

Zatim je naveo u ovom poglavlju, sa svojim lancem prenosilaca koji seže do Ebu Hurejre, da je Poslanik (a.s.) rekao: *Napast će deve*

4 Buharijin sahih u poglavlju o zekatu, 1399-1400.
5 Sura Et-Tevba, 34-35.

na svoga vlasnika, krupnije nego što su bile, ako ne bude na njih davao zekat, gazeći ga svojim papcima. Napast će bravčad na svog vlasnika, krupnija nego što su bila, ako ne bude na njih davao zekat, gazeći ga svojim papcima i bodući ga svojim rogovima. Zatim je rekao: *Jedno od njihovih prava jeste da se muzu kod vode.* Zatim je rekao: *Neka mi niko ne dolazi na Sudnjem danu, noseći ovcu na svojim plećima, koja će blejati, dozivajući me: "O Muhammede!" Ja ću reći: Ja ti ništa ne mogu pomoći, već sam te obavijestio. Neka mi niko ne dolazi na Sudnjem danu, noseći devu za vratom, koja će ričati, dozivajući me: "Muhammede!" Ja ću mu odgovoriti: Ja ti ništa ne mogu pomoći, već sam te upozorio.*

تَأْتِي الإِبِلُ عَلَى صَاحِبِهَا عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ إِذَا هُوَ لَمْ يُعْطِ فِيهَا حَقَّهَا تَطَؤُهُ بِأَخْفَافِهَا وَتَأْتِي الْغَنَمُ عَلَى صَاحِبِهَا عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ إِذَا لَمْ يُعْطِ فِيهَا حَقَّهَا تَطَؤُهُ بِأَظْلافِهَا وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا وَقَالَ وَمِنْ حَقِّهَا أَنْ تُحْلَبَ عَلَى الْمَاءِ قَالَ وَلا يَأْتِي أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِشَاةٍ يَحْمِلُهَا عَلَى رَقَبَتِهِ لَهَا يُعَارٌ فَيَقُولُ يَا مُحَمَّدُ فَأَقُولُ لا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ بَلَّغْتُ وَلا يَأْتِي بِبَعِيرٍ يَحْمِلُهُ عَلَى رَقَبَتِهِ لَهُ رُغَاءٌ فَيَقُولُ يَا مُحَمَّدُ فَأَقُولُ لا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا قَدْ بَلَّغْتُ

Od Ebu Hurejre se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: "Kome Allah (dž.š.) da imetak, pa ne daje zekat iz tog imetka, on će mu doći na Sudnjem danu u liku zmije otrovnice sa dvije crne tačke iznad očiju, koja će se omotati oko njega, stežući ga, a zatim će ga ščepati za vilice, govoreći mu: 'Ja sam tvoj imetak, ja sam tvoje blago!'" Potom je proučio riječi Uzvišenog Allaha:

> ***Neka oni koji škrtare u onom što im Allah iz obilja Svoga daje nikako ne misle da je to dobro za njih; ne to je zlo za njih. Na Sudnjem danu bit će im o vratu obješeno ono čime su škrtarili, a Allah će nebesa i Zemlju naslijediti; Allah dobro zna ono što radite.***[6]

مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثِّلَ لَهُ مَالُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيبَتَانِ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ يَعْنِي بِشِدْقَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالُكَ أَنَا كَنْزُكَ ثُمَّ تَلا ﴿ لا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ ﴾ الآيَةَ

6 Buharijin Sahih, dva hadisa o zekatu 1402. i 1403. Ajet je iz sure Alu Imran, 180.

ZAŠTO JE PROPISAN ZEKAT

Zekat je obaveza svakog muslimana, razumnog, slobodnog, punoljetnog, koji je upoznat sa propisima o zekatu, makar da zna samo za stav islama prema zekatu, a za što je dovoljno da osoba živi u muslimanskoj sredini. Zekat nije obaveza za malo dijete, roba, osobu koja živi u neislamskoj sredini i koja nije upućena i ne zna ništa o ovoj obavezi.

Uvjet pod kojim ova obaveza biva stavljena nekome u dužnost jeste da osoba posjeduje nisab[7] tokom cijele jedne godine, a da nije dužna nekome ko od nje potražuje taj dug. Isti je slučaj i ako je riječ o dugu koji se mora izvršiti u ime Allaha (dž.š.) i nije pravo ljudi već Allahovo. Takav je zekat, a njega potražuje ovlaštena osoba, što je bila praksa u vrijeme Poslanika (a.s.), Ebu Bekra i Omera. Ili, pak, ako se radi o dugu prema nekoj osobi, kao što je, recimo, mehr mu'eddžel za slučaj rastave braka. Istina, to ne oslobađa od obaveze davanja zekata.

Treba istaći to da se, nakon što je došlo do materijalnog napretka u vrijeme Osmana (r.a.), došlo do uvjerenja da postoji određena neprijatnost za posjednike imovine u provjeri njene količine. Vlast im je dala slobodu u izvršenju ove obaveze, s obzirom na to da se u tome vidjela određena dobrobit.

Učenjaci su saglasni da pravo ovlaštene osobe nije prestalo samim uzimanjem zekata i zadovoljenjem njegove potražnje. Kada bi vladar saznao da stanovništvo nekog mjesta ne daje zekat, on će ga zatražiti od njih i prisilit će ih da ga daju.

Prolazak jedne godine od kako se nalazi nisab u posjedu je uvjet da bi zekat bio obaveza. Ovdje se radi o lunarnoj godini. Nazvana je *havl*, zato što se u godini dese mnoge promjene i zbog promjene godišnjih doba (a to sadrži značenje ove riječi - op. prev.) Ebu Davud navodi u svome *Sunenu* hadis o čijem se stupnju nije izjasnio, a u

7 Nisab je određena količina imovine utvrđena na osnovu šerijatskih izvora, a što je osnova za davanje zekata.

kojem Poslanik (a.s.) kaže: ***Nema zekata na onu imovinu koja nije bila u posjedu cijelu jednu godinu.***

لا زَكَاةَ فِي مَالٍ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ

Također se uvjetuje da u ovoj imovini nema ničega što je osnovna potreba osobe koja daje zekat, a što održava ljudski život, kao što su sredstva za izdržavanje, sredstva za stanovanje, nužna odjeća kojom se štiti od vrućine i hladnoće, profesionalna oruđa i alat, namještaj i pokućstvo, naučna literatura i knjige i drugo što spada u osnovne ljudske potrebe.

ČINJENICE ZBOG KOJIH ZEKAT NIJE OBAVEZAN

Zekat se ne daje na imovinu koja je zalog kod neke osobe. Na nju ne daje zekat ni osoba kod koje se nalazi zalog, zbog činjenice da nije pravi vlasnik, niti osoba koja ju je založila, zbog činjenice da se ne može koristiti njome. Kada osoba koja je dala imovinu u zalog vrati u svoj posjed tu svoju imovinu, neće davati zekat za protekle godine.

Zekat ne daje zadužena osoba koja ima kod sebe imovine onoliko kolika je potražnja za dug. Ako ima preko toga i iznosi nisab, dat će zekat na tu imovinu. Zaduživanje u toku godine u kojoj se posjeduje nisab je isto kao i gubitak te imovine, jer je dug činjenica koja sprečava da se računa početak godine, pa tako sprečava i računanje trajanja godine. Ako osoba ima kod sebe dirheme, dinare, trgovačku robu i stoku[8], pa se zaduži, taj dug se zaračunava i pokriva dirhemima i dinarima, zatim trgovačkom robom i, na kraju, stokom.[9]

Zekat se ne daje na izgubljenu imovinu, koju osoba pronađe nakon nekoliko godina, niti na imovinu koja padne u more, pa se

8 Stoka je ovdje označena s arapskom riječi sevaim, što je množina riječi saimetun, a označava onu stoku koja se veći dio godine hrani na pašnjacima.

9 Reddul-muhtar, II/8.

izvadi nakon nekoliko godina. Također, zekat se ne daje na imovinu koju je osobi neko uzurpirao, a ona nema argumenata za to. Ali, ako postoje dokazi o vlasništvu te imovine, zekat je obavezan i na proteklo vrijeme, nakon preuzimanja od uzurpatora. Izuzetak od ovoga pravila je situacija kada je uzurpirana stoka koja se hrani na pašnjacima, jer se nije ostvario bitan uvjet, napasanje stoke, čak i ako bi uzurpator potvrdio da je stoka napasana.[10]

Zekat nije obavezan na zakopanu imovinu na otvorenom prostoru, ako neko zaboravi mjesto zakopavanja, pa se poslije sjeti, jer se otvoreni prostor ne smatra zaštićenim mjestom. Što se, pak, tiče zakopane imovine u vlastitoj ili tuđoj kući, tada postoji obaveza davanja zekata na nju, jer je dolazak do te imovine moguć i lahak.

Također, nema obaveze davanja zekata na posuđeni novac koji negira dužnik, i gdje ne postoje dokazi o dugu, a kasnije davalac duga dođe do argumenata pomoću kojih će vratiti svoju imovinu. Također, nema obaveze davanja zekata u nepravedno konfiskovanoj imovini, koja se vrati nakon dugo godina, zbog nemogućnosti njene oplodnje i razvijanja. Osnova za sve to je hadis kojeg prenosi Ali (r.a.), a koji glasi: *Zekat se ne daje na nedostupnu imovinu.*[11]

لا زَكَاةَ فِي مَالِ الضِّمارِ

Zekat je ibadet vezan za imovinu, pa nije valjan ako se izdvaja iz imovine koja je stečena na nedozvoljen, haram, način, niti je obaveza dati iz takve imovine zekat. Allah (dž.š.) kaže:

O vjernici, udjeljujte od lijepih stvari koje stičete i od onoga što vam Mi iz zemlje dajemo, ne izdvajajte ono što ne vrijedi da biste to udijelili - kad ni vi sami to ne biste primili

10 Reddul-muhtar, II/9.

11 U El-Hidaji se ovaj hadis pripisuje Aliji, r.a. To navodi Sebt ibn El-Dževzi, prenoseći od Osmana i Ibn Omera, kao što se navodi u Šerhun-nikabe od Mula Alija El-Karija.

osim zatvorenih očiju. I znajte da Allah nije ni o kome ovisan i da je hvale dostojan.[12]

Od Ebu Hurejre (r.a.) se prenosi da je Allahov (dž.š.) Poslanik (a.s.) rekao: *Ko da sadaku koja iznosi vrijednost jedne datule, stečene na halal način, a Allah (dž.š.) i ne prima ništa drugo osim onoga što je stečeno na dozvoljen, halal, način, Allah će je uzeti u Svoju ruku, a zatim će je gajiti za njenog vlasnika, kao što neko od vas gaji i brine se o malom ždrijebetu, sve dok ne postane kao brdo.*[13]

مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ وَلاَ يَقْبَلُ اللَّهُ إِلاَّ الطَّيِّبَ وَإِنَّ اللَّهَ يَتَقَبَّلُهَا بِيَمِينِهِ ثُمَّ يُرَبِّيهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ

Značenje riječi "tajjib" jeste halal, jer je to atribut kakva treba zarada da bude. Zarada je ili dozvoljena ili nedozvoljena.

Onaj koji daje sadaku iz imovine koja je sigurno haram čini kufr, nevjerovanje. Ako bi siromah znao da je imovina haram i učio dovu za onoga ko je dao, a ovaj aminao, počinili bi kufr zajedno. Treba da je istovjetan propis i kada bi onaj koji amina bio treće lice, niti onaj koji daje, a niti onaj kome se daje. Većina ljudi ne poznaje ovaj propis, te ima onih koji, ne znajući ovaj stav, čine ovakve radnje. Nadati se nagradi, tamo gdje su očigledna odgovornost i kazna, spada u nevjerovanje![14]

Zekat je obavezan samo u onoj vrsti imovine koja se unapređuje i plodi. To je ona imovina koja se ulaže i skladišti do onog momenta kada se može ukazati potreba za njom, ili ona koju je moguće unaprijediti, kao zlato, srebro, vrijednosni papiri. Stoga, nema zekata u biserima i draguljima koliko god da im je vrijednost velika, osim ako su trgovačka roba. Ibn Ebi Šejbe u svom Musannefu navodi hadis koji prenosi Ikrime: *U biserima i draguljima nema davanja zekata osim ako su trgovačka roba. A ako su namijenjeni trgovini, tada se daje na njih zekat.* Bejheki navodi predaju čiji je lanac

12 Sura El-Bekare, 267.
13 Buharijin Sahih o zekatu, 1410.
14 Reddul-muhtar, II/26.

prenosilaca prekinut, da je Alija (r.a.) rekao: "Nema zekata u biserima." Ibn Kudame u *Mugniju* kaže: "Nema zekata na ono što se vadi iz mora kao što su biseri, merdžani, amber isl." Ovako nešto se prenosi i od Ibn Abbasa, a isto shvatanje zastupa i Omer ibn Abdul-Aziz, Ata', Malik, Sevri, Šafija, Ebu Hanife i drugi.[15]

Uvjetuje se da u ovakvoj imovini postoji nijet da će se njome trgovati u trenutku kupovine. Trgovina je sticanje imovine imovinom putem kupovine, iznajmljivanja, traženja zajma. Zlato, srebro i stoka su imovina koja se plodi i u kojoj je obaveza davanja zekata iz kojih god ih razloga čovjek nabavi, kao što smo to i vidjeli.

Kada bi neko zanijetio da trguje, ali tek nakon sklapanja ugovora, ili kupio nešto da to zadrži za sebe, s namjerom da, ako bi imao dobru zaradu, to proda, nema zekata u takvoj imovini. Primjer za to je kada bi neko imao namjeru da trguje onim što nađe od prinosa na svojoj zemlji. Nema zekata u tome sve dok to ne proda i ne pridoda novac, dobiven za to, novcu koji je stekao trgovinom. Obaveza zekata spada s one osobe kojoj imovina bude upropaštena nakon proteka godine, bez obzira na to da li je bila u prilici dati zekat ili ne, jer je zekat obaveza koju treba izvršiti s raspoloživim dijelom. A to je imovina koja se uvećava, ili koju je moguće uvećati, kao što je naprijed rečeno. Obaveza koja proističe iz raspoloživog dijela ne može postojati ako se njime ne raspolaže. Ali, ako osoba potroši tu imovinu, sa nje neće spasti obaveza davanja zekata.[16]

DAVANJE ZEKATA

Oni koji imaju obavezu davanja zekata dužni su je i ispuniti, izvršavajući Allahovu (dž.š.) naredbu:

I dajite zekat!

15 Pogledaj: I'laus-sunen, IX/62.
16 Pogledaj: Reddul-muhtar, II/74.

Da bi davanje zekata postalo obaveza, uvjetuje se prolazak jedne godine, od momenta kada se u nečijem potpunom posjedu nalazi imovina količine nisaba, kao što smo naprijed vidjeli. Uvjet je, također, da nisab bude potpun, i na početku i na kraju godine. Bit će govora da prolazak perioda od jedne godine nije uvjet kod zekata na poljoprivredne prinose. Uvjet za ispravnost zekata jeste nijet prilikom ispunjavanja ove obaveze, kao što je kod svih ostalih ibadeta. Dovoljan je i nijet prilikom odvajanja dijela imovine koji se daje kao zekat, jer se izdvajanje zekata ne čini odjednom, pa je teško svaki puta donositi nijet kod svakog davanja svakom pojedinom siromahu, ali ne i kada se daje ovlaštenoj osobi. Ako bi neko dao zekat bez nijeta, a naknadno zanijetio da to bude zekat, nijet će biti ispravan, ako imovina još uvijek bude u posjedu siromaha, što ne vrijedi ako je imovina već potrošena. Nijet će važiti, ako je imovina u posjedu siromaha, pa makar i nekoliko dana kasnije.[17] Ako bi izjavio siromahu da mu daje poklon, a zanijetio da je to davanje na ime zekata, bilo bi ispravno.

Ako bi opunomoćenik dao svoje novce na ime zekata s namjerom da ih kasnije vrati iz imovine osobe koja mu je dala punomoć, bit će to punovažno ako postoje novci osobe koja ga je opunomoćila. Opunomoćenik može dati zekat svome siromašnom punoljetnom djetetu, ako osoba koja ga je opunomoćila da dadne zekat nije oporučila davanje određenoj osobi. Također, on može usmjeriti zekat i svojoj siromašnoj ženi, ali ne i sebi, osim ako mu nije kazano: “Usmjeri zekat kome hoćeš!”[18]

Osoba koja je obavezna dati zekat neće izaći izvan okvira šerijatskih propisa tako što će odstraniti imetak na koji treba dati zekat, osim da ga dadne onima koji imaju pravo na njega. Ako bi se zagubila imovina, obaveza zekata bi ostala, a ako bi davalac umro, njegovi nasljednici će dati umjesto njega.

17 Reddul-muhtar, II/11.
18 El-Hedijjetul-‘ala’ijje.

Izvršenje zekata je dužnost koja se mora odmah izvršiti i ne smije se odlagati za vrijeme u kojem se može izvršiti. Kada neko ne bi dao zekat sve do prolaska dvije godine, učinio bi loše djelo i grijeh, jer je suština u tome da se usmjeri siromahu, kako bi zadovoljio neke svoje potrebe. Stoga je zekat obaveza s kojom se mora požuriti. Kada ne bi bila dužnost koja se mora izvršiti bez odlaganja, ne bi postigla svoj efekat.

S obzirom na to da je dužnost davanja zekata vezana za životnu dob, računat će se da ju je obaveznik izvršio, kada god da to učini, ali ima obavezu da se pokaje za odlaganje izvršenja. Ako ne izvrši ovu obavezu sve do kraja života, vrijeme za izvršenje se skraćuje, te mora požuriti čim prije može, postupajući prema naredbi Uzvišenog Allaha (dž.š.):

> ***I od onoga čime vas Mi opskrbljujemo udjeljujte prije nego nekome od vas smrt dođe, pa da onda rekne: "Gospodaru moj, da me još samo kratko vrijeme zadržiš, pa da milostinju udjeljujem i da dobar budem!"***
>
> ***Allah sigurno neće ostaviti u životu nikoga kome smrtni čas njegov dođe; a Allah dobro zna ono što vi radite.***[19]

Ako bi neko odgodio izvršenje obaveze zekata i ne dao ga sve dok se ne razboli, a onda htjedne pozajmiti novac za izvršnje ove obaveze, bolje je da pozajmi novac i izvrši ovu obavezu, ako bude siguran da može vratiti dug. U protivnom, neće to učiniti, jer je potraživanje zajmodavca prioritetnije.

Ako bi osoba koja ima nisab htjela unaprijed dati zekat za nekoliko godina, može to učiniti. Ako bi posjedovala manji iznos od nisaba, pa dala unaprijed pet novčanica iz dvije stotine, a godina se završila sa dvije stotine, to davanje ne bi bilo dozvoljeno. Tu su još dva uvjeta: da se ne istopi nisab u toku godine i da bude potpun na kraju godine. Kada bi neko posjedovao tri stotine dirhema, a platio dvije stotine za

19 Sura El-Munafikun, 10-11.

narednih dvadest godina, bit će mu ispravno davanje. Ako plati spomenutu stotinu na ime dvije stotine dirhema i za devetnaest nisaba koji će se ostvariti, pa mu se i ostvare u toj godini, bit će punovažno. Ali, ako se ostvare tek u narednoj godini, moraju se izdvojiti nova sredstva na ime zekata. Nije nepoznato da je bolje ne davati zekat unaprijed zbog neslaganja učenjaka u ovom pitanju.

ZEKAT NA STOKU

Es-saime je arapski izraz koji označava stoku koja se hrani dozvoljenom ispašom tokom većeg dijela godine, s ciljem muže i rasplodnje. Ako bi se držala na ispaši s ciljem trgovanja njome, tada se na nju daje zekat kao na trgovačku robu. Ako bi je neko tovio pola godine, ne bi se računala u stoku koja se napasa.

Zekat na stoku i trgovačku robu se razlikuju po količini i uvjetima. Ne može se računati prolazak godine tako što će se ona upotpuniti drugom kategorijom stoke u odnosu na onu s kojom je počela godina. Ako bi kupio stoku s namjerom da njome trguje, zatim se odluči da je hrani na ispaši, računat će početak godine od onog momenta kada je učinio promjenu namjene stoke, iz trgovačke robe u stoku koja se napasa. Ako bi je prodao prije završetka godine za dirheme ili za drugu stoku koja se napasa, priključit će svotu koju dobije vrsti, pa će tako dodati dirheme dirhemima, a stoku sastaviti sa stokom.[20] U stoku koja se napasa spadaju deve, krave i bravi.

Količina zekata koji se daje na stoku

Za deve nisab je pet deva, na koje se daje jedna ovca na ime zekata. Kada broj deva dostigne deset, dat će se dvije na ime zekata, a zatim na svakih pet deva jedna ovca, sve dok broj deva ne dostigne dvadeset i pet. Kod ovaca se uvjetuje da su napunile jednu godinu,

20 Reddul-muhtar, II/16.

bez obzira na to da li se radilo o mužjaku ili ženki. Sve što je između dvije količine nisaba neće se uzimati u obzir i to je oprošteno od strane Uzvišenog Zakonodavca, koji nije propisao ništa u tom višku.

U hadisu kojeg prenosi Enes (r.a.) se navodi da mu je Ebu Bekr (r.a.) napisao ovo pismo kada ga je slao u Bahrejn: "U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog. Ovo je obavezno davanje zekata, koje je Allahov Poslanik (a.s.) stavio u dužnost muslimanima i koje je naredio svome izaslaniku. Pa, od kojeg muslimana bude zatraženo da je izvrši onako kako je propisano, neka to ispuni. Od koga bude zatraženo više od toga, neka ne daje. U dvadeset i četiri deve i sve što je manje, za svakih pet deva, daje se jedna ovca. Kada se ovaj broj upotpuni na dvadeset i pet, pa sve do tridest i pet, obaveza je dati na ime zekata jednogodišnju devu, kojoj je nastala druga godina života. Kada broj deva bude iznosio tridest i šest do četrdest i pet, obaveza je na ime zekata dati jednu dvogodišnju ženku kojoj je nastala treća godina. Kada broj deva bude od četrdeset i šest do šezdeset, obaveza je na ime zekata dati jednu trogodišnju devu, koja je prispjela za parenje s mužjakom. Kada broj deva dostigne od šezdeset i jedne do sedamdest i pet, obaveza je dati jednu četverogodišnju, koja je ušla u petu godinu. Kada broj deva bude od šezdeset i sedam pa sve do devedeset, obaveza je dati dvije dvogodišnje deve koje su ušle u treću godinu. Kada broj deva bude od devedeset i jedne do stotinu i dvadeset, obaveza je na ime zekata dati dvije trogodišnje deve, koje su prispjele za parenje s mužjakom. Kada se taj broj poveća iznad stotinu i dvadeset u svakih četrdeset deva će se dati deva koja je ušla u treću godinu, a u svakih pedeset obaveza je dati jednu trogodišnju devu koja je ušla u četvrtu godinu. Ko ne bude imao više od četiri deve, u toj količini nema nikakve obaveze, izuzev ako njihov vlasnik hoće dobrovoljno nešto da dadne. Kada broj deva dostigne pet, tada će se dati jedna ovca na ime zekata.

Zekat na bravčad je obavezan kada su na ispaši. Kada ih bude od četrdeset do stotinu i dvadeset, obaveza je dati jednu ovcu. Ako se ovaj broj poveća od stotinu i dvadeset do dvije stotine, obaveza je

dati dvije ovce. Ako je broj sitne stoke veći od dvije stotine, pa sve do tri stotine, obaveza je izdvojiti na ime zekata tri ovce. Kada se ovaj broj poveća iznad tri stotine, u svakoj stotini bravčadi je jedna ovca zekat. Ako je brava koje se drže na ispaši manje od četrdeset za jednu, nema u tome obaveze zekata, osim ako to želi vlasnik.

Na čisto srebro se daje četvrtina desetine. Ako njegova količina bude manja od stotinu i devedeset, u tome nema nikakve obaveze, osim ako to htjedne vlasnik.[21]

Ako vlasnik brava nije u mogućnosti da pronađe određenu starosnu dob, obaveza mu je, kada je riječ o zekatu na stoku, da plati razliku. To se i navodi u hadisu kojeg prenosi Enes (r.a.), da je Ebu Bekru (r.a.) napisano o obavezi zekata koju je Allah (dž.š.) stavio u dužnost Svome Poslaniku (a.s.): "Kod koga zekat dostigne količinu da treba dati trogodišnju devu, a on ima dvogodišnju, ona će se primiti od njega i još će dodati dvije ovce ili dvadeset dirhema. Čiji zekat dostigne količinu da treba dati dvogodišnju devu, a on ima trogodišnju, on će je dati, a onaj ko prikuplja zekat vratit će mu nazad dvadeset dirhema ili dvije ovce. Onaj ko treba dati na ime zekata jednogodišnju devu, a ima dvogodišnju, može je dati a natrag će dobiti dvadeset dirhema ili dvije ovce."[22]

Ovo je dokaz da je na ime zekata dozvoljeno dati protuvrijednost, a vrijednost se određuje na dan davanja u mjestu u kome se nalazi imovina. Onaj ko skuplja zekat vodit će računa da primi na ime zekata stoku srednjeg kvaliteta, one starosti iz koje se uzima zekat. To se vidi iz riječi Muhammeda (a.s.), upućenih Mu'azu (r.a.), kada ga je slao u Jemen: *Ti ćeš doći među sljedbenike Knjige. Prvo u šta ćeš ih pozvati neka bude iskrena pobožnost i ibadet Allahu (dž.š.). Kada spoznaju Allaha, kaži im da im je On stavio u dužnost obavljanje pet namaza u jednom danu i noći. Kada počnu obavljati namaz, obavijesti ih da im je Allah (dž.š.) stavio u dužnost zekat na imovinu, koji se*

21 Buharijin Sahih o zekatu, 1454.

22 Isti izvor, 1453.

vraća njihovim siromasima. Kada ti u tome iskažu poslušnost, uzmi od njih, ali se čuvaj da ne uzimaš najkvalitetniju imovinu.[23]

إِنَّكَ تَقْدَمُ عَلَى قَوْمٍ أَهْلِ كِتَابٍ فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ عِبَادَةُ اللَّهِ فَإِذَا عَرَفُوا اللَّهَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي يَوْمِهِمْ وَلَيْلَتِهِمْ فَإِذَا فَعَلُوا فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْهِمْ زَكَاةً مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ فَإِذَا أَطَاعُوا بِهَا فَخُذْ مِنْهُمْ وَتَوَقَّ كَرَائِمَ أَمْوَالِ النَّاسِ

Kao što neće uzeti najkvalitetniju stoku na ime zekata, isto tako neće primiti ni staru, jasno vidljivo, bolesnu stoku ili onu koja ima kakav nedostatak. U predaji koju prenosi Enes se navodi da je Ebu Bekr (r.a.) pisao: "Neka ne izuzima na ime zekata staru niti ćoravu stoku, niti jarca, osim ako tako htjedne onaj koji daje zekat."[24]

Sve spomenuto je u vezi sa zekatom na deve i sitnu stoku. Što se tiče obaveze davanja zekata na goveda, dokaz za to su Poslanikove (a.s.) riječi: *Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, (ili:- tako mi Onoga pored Koga nema drugog boga), nema ni jednog čovjeka koji posjeduje deve, krave ili bravčad i ne daje na njih zekat, a da one neće doći na Sudnjem danu veće i deblje nego što su bile, pa će ga gaziti svojim papcima i bosti svojim rogovima, kada god prođe jedna, za njom dođe druga, i tako sve dok se ne završi sa presudom svijetu.*[25]

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ - أَوْ وَالَّذِي لاَ إِلَهَ غَيْرُهُ - مَا مِنْ رَجُلٍ تَكُونُ لَهُ إِبِلٌ أَوْ بَقَرٌ أَوْ غَنَمٌ لَا يُؤَدِّي حَقَّهَا إِلاَّ أُتِيَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا تَكُونُ وَأَسْمَنَهُ تَطَؤُهُ بِأَخْفَافِهَا وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا كُلَّمَا جَازَتْ أُخْرَاهَا رُدَّتْ عَلَيْهِ أُولاهَا حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ

U Tirmizijinom Sunenu se navodi hadis kojeg prenosi Ibn Mes'ud (r.a.) da je Muhammed (a.s.) rekao: *Na svakih trideset grla goveda daje se jednogodišnje june ili junica, a na svakih četrdeset grla daje se jedno dvogodišnje goveče.*

فِي كُلِّ ثَلاثِينَ مِنَ الْبَقَرِ تَبِيعًا أَوْ تَبِيعَةً وَ فِي كُلِّ أَرْبَعِينَ مُسِنَّةً

23 Buharijin Sahih o zekatu, 1458.
24 Isti izvor o zekatu, 1455.
25 Buharijin Sahih o zekatu na goveda, 1360.

Autori sunena navode, a ovu predaju navodi Tirmizija u svom Sunenu, od Mu'aza (r.a.) da je rekao: "Vjerovjesnik (a.s.) me je poslao i naredio mi da na trideset grla goveda uzmem na ime zekata jednogodišnje june ili junicu, a na svakih četrdeset grla jedno dvogodišnje goveče." Potrebno je spomenuti da je Vjerovjesnik (a.s.) podsticao vlasnike stoke koja se hrani na pašnjacima da daju zekat. Ebu Se'id el-Hudri (r.a.) prenosi da je neki beduin pitao Allahovog Poslanika (a.s.) o Hidžri, na što mu je odgovorio: *Teško tebi, zaista je pitanje Hidžre veliko. Nego, imaš li ti deva na koje trebaš dati zekat?* Beduin je odgovorio: "Da, imam." Poslanik (a.s.) je rekao: *Radi, ako hoćeš, s onu stranu mora, Allah dž.š. neće umanjiti ništa od tvojih djela.*[26]

أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ عَنِ الْهِجْرَةِ فَقَالَ وَيْحَكَ إِنَّ شَأْنَهَا شَدِيدٌ فَهَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ تُؤَدِّي صَدَقَتَهَا قَالَ نَعَمْ قَالَ فَاعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبِحَارِ فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتِرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا

Hadis upućuje na činjenicu da je nagrada za ostanak ovog čovjeka u njegovom mjestu boravka, ako daje zekat na deve, kao nagrada za učinjenu hidžru i boravak u Medini.

Na zajedničku imovinu dvojice poslovnih partnera, ako dostigne nisab prije nego što se integriše, dužan je svaki od njih ponaosob platiti zekat. Ali, ako ta imovina prije integracije ne dostiže visinu nisaba, nije dužnost dati na nju zekat.[27]

ZEKAT NA ZLATO, SREBRO I VRIJEDNOSNE PAPIRE

Obaveza je dati zekat na zlato i srebro, bez obzira na to po kom osnovu ih posjeduje osoba, jer su to vrijednosti same po sebi, bez obzira na to da li su sirovina ili nakit, obrađeni ili neobrađeni, da li je

26 Buharijin Sahih o zekatu, 1452.
27 Reddul-muhtar, II/35.

dozvoljena nekome njihova upotreba ili ne. Ono što je relevantno za davanje zekata na ove metale jeste količina. Kada bi neko imao ibrik od srebra, čija je težina dvije stotine, a vrijednost tri stotine, zekat će iznositi pet, jer se ne uzima u obzir njegova povećana vrijednost zbog izrade. Ovako se postupa ako se radi o davanju zekata iz vrste plemenitog metala. U protivnom, u obzir će se uzeti stvarna vrijednost, u čemu postoji konsenzus islamskih učenjaka.[28]

U Buharijinom *Sahihu* se prenosi od Halida ibn Eslema da je rekao: "Izašli smo sa Abdullahom ibn Omerom (r.a.), a neki beduin je rekao: 'Objasni mi Allahove riječi: ***Oni koji gomilaju zlato i srebro i ne troše ih na Allahovom putu.*** Ibn Omer (r.a.) je rekao: 'Ko ih bude gomilao i skrivao u riznici, ne dajući na njih zekat, teško njemu'. Ovo je bilo aktuelno prije nego je došao propis o zekatu. Kada je propisan zekat, Allah (dž.š.) ga je učinio sredstvom za čišćenje imovine."[29]

Ibn Hadžer kaže: "Navodi ga, također, i Bejheki sa svojim lancem prenosilaca od Ibn Omera, a glasi: 'Svaka imovina na koju se daje zekat, makar se nalazila ispod sedam zemalja, ne smatra se nagomilanom i skrivenom u riznici. A svaka imovina na koju se ne daje zekat, makar se nalazila na površini zemlje, smatra se gomilanom i skrivenom u riznici.'" Iz ovoga proizilazi da šerijatsko značenje pojma "nagomilan i čuvan u riznici" (kenz) jeste da je to imovina na koju se nije dao zekat.[30] Malik navodi od Ata'a da je rekao: "Doprlo je do mene da je Ummu Seleme rekla: 'Nosila sam nakit od zlata i srebra i pitala sam: Allahov Poslaniče, je li ovo 'nagomilano zlato i srebro'? On je odgovorio: ***Ako dostigne količinu da se na njega mora dati zekat, daj zekat i nije 'nagomilano zlato i srebro'.***"

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَلْبَسُ أَوْضَاحًا مِنْ ذَهَبٍ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكَنْزٌ هُوَ فَقَالَ مَا بَلَغَ أَنْ تُؤَدَّى زَكَاتُهُ فَزُكِّيَ فَلَيْسَ بِكَنْزٍ

28 Reddul-muhtar, II/30.
29 Buharijin Sahih o zekatu, 1404.
30 Pogledaj Fethul-bari, III/272.

Ako je zlato ili srebro dominantno u nekom metalu, tada se ta legura smatra zlatom ili srebrom. Ali, ako je dominantan neki drugi metal u zlatu ili srebru onda će se izvršiti procjena, kao kod robe.

Iznos zekata u zlatu i srebru je četrdeseti dio, kao što je već navedeno kad je bilo govora o zekatu na deve i bravčad: "A na srebro se daje četrdeseti dio." U Tirmizijinom *Sunenu* se prenosi od Alija (r.a.) da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Oslobodio sam vas od zekata na konje i robove, ali dajite zekat na srebro za koje se daje na svakih četrdeset dirhema jedan dirhem. U stotinu i devedeset dirhema nema obaveze davanja zekata, ali kada dostigne dvije stotine, obavezno je dati pet dirhema na ime zekata.*

قَدْ عَفَوْتُ عَنْ صَدَقَةِ الْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ فَهَاتُوا صَدَقَةَ الرِّقَةِ مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا دِرْهَمًا وَلَيْسَ فِي تِسْعِينَ وَمِائَةٍ شَيْءٌ فَإِذَا بَلَغَتْ مِائَتَيْنِ فَفِيهَا خَمْسَةُ دَرَاهِمَ

Vrijednost trgovačke robe se obračunava zajedno sa zlatom i srebrom i pridoda im se prilikom davanja zekata, jer je Allah (dž.š.) dao zlato i srebro da se njima trguje, pa sve što se koristi u trgovanju pridodaje se zlatu i srebru. Vrijednosni papiri koji zamjenjuju zlato i srebro imaju isti tretman kao zlato i srebro.

ZEKAT NA POLJOPRIVREDNE PROIZVODE

Allah (dž.š.) je propisao zekat u svim poljoprivrednim prinosima i plodovima. Dokaz za to su Njegove riječi:

> *O vjernici, udjeljujte od lijepih stvari koje stičete i od onoga što vam Mi iz zemlje dajemo...*

Na usjeve koji se navodnjavaju vještačkim putem daje se dvadesetina, a na ono što se navodnjava prirodnim putem, bez ljudskog truda, daje se desetina. U hadisu koji prenosi Salim ibn Abdullah, a on od svoga oca, Poslanik (a.s.) je rekao: *Na prihode dobivene iz usjeva koji su se navodnjavali prirodnim putem, kišom iz neba, vodom koja teče iz izvora ili zato što imaju duboko korijenje*

kojem ne treba navodnjavanje, daje se jedna desetina, a na prihode od usjeva koji su se napajali zalijevanjem daje se dvadesetina.[31]

فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ أَوْ كَانَ عَثَرِيًّا الْعُشْرُ وَمَا سُقِيَ بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ

Zekat je obavezno izdvojiti iz svih plodova i usjeva koje daje zemlja, bilo ih mnogo ili malo, bez uvjetovanja nisaba, bez uvjetovanja mogućnosti skladištenja i prolaska jedne godine. Čak, ako bi zemlja davala plodove u više navrata u godini, obavezno je svaki puta dati zekat, jer tekst uopćeno govori o davanju zekata na poljoprivredne usjeve, bez dovođenja u vezu sa prolaskom godine.

Zekat na poljoprivredne usjeve i plodove se vezuje za ono što niče iz zemlje, a nije u vezi s osobom koja daje zekat. Zato se ne uvjetuje, i pored činjenice da je stroga obaveza, razum, punoljetnost i sloboda proizvođača. Ova vrsta zekata je obavezna na sve one prihode koje daje zemlja, pripadala ona maloljetniku ili osobi koja nema razuma, bez obzira na to da li ta zemlja bila vakuf ili unajmljena. Zekat nije obavezan u onim artiklima kod kojih ne postoji nikakva namjera eksploatacije zemlje, kao što su drvo, trska, sijeno i slama.

Obaveza se vezuje za vrstu poljoprivrednog usjeva, kao što smo istakli, bez izdvajanja sjemena, naknade za radnike ili troškova sjetve, na osnovu Allahovih (dž.š.) riječi:

> ***On je Taj Koji stvara vinograde, poduprte i nepoduprte, i palme i usjeve različitog okusa, i masline i šipke, slične i različite, - jedite plodove njihove kad plod dadu, i podajte na dan žetve i berbe ono što drugi pravo imaju, i ne rasipajte, jer On ne voli rasipnike.***[32]

Zekat se odnosi na ono što se požanje i prikupi na dan žetve i berbe. Obaveza zekata spada u slučaju da propadnu usjevi u elementarnoj nepogodi, od koje se ne može odbraniti, kao što je poplava, požar, skakavci, suša i vrelina, hladnoća i mraz. Ako bi neko

31 Buharijin Sahih o zekatu, 1483.
32 Sura El-En'am, 141.

prodao poljoprivredne usjeve prije nego što sazriju, zekat je dužan dati kupac. Ako bi prodao usjeve nakon sazrijevanja, vlasnikova dužnost je da dadne zekat.[33]

KATEGORIJE KORISNIKA ZEKATA

Uzvišeni Allah (dž.š.) je jasno odredio kojim se korisnicima može dati zekat i ko ima pravo na njega, taksativno pobrojavši kategorije korisnika. Nije ga dozvoljeno dati mimo toga nekom drugom. Allah (dž.š.) kaže:

> ***Zekat pripada samo siromasima i nevoljnicima, i onima koji ga sakupljaju, i onima čija srca treba pridobiti, i za otkup iz ropstva, i prezaduženima, i u svrhe na Allahovom putu, i putniku-namjerniku. Allah je odredio tako! - A Allah sve zna i mudar je.***[34]

Siromasi: U arapskom se kaže za siromaha ***faqir*** mn. ***fuqara'***. Siromah je onaj koji ne posjeduje imovinu u količini jednog nisaba, i koji se može unaprijediti i oploditi, ili posjeduje nisab, ali kojeg treba iskoristiti u neku potrebu, ili potrošiti za nešto što je prijeko potrebno, kao što je kuća za stanovanje, odjeća, naučne knjige za kojima ima potrebu. Ako neko posjeduje nisab i nije ga potrebno usmjeriti u neku potrebu, ne smatra se siromašnim i zabranjeno mu je primiti zekat. Obaveza mu je da daje druge vidove davanja kao što su sadekatul-fitr, kurban i izdržavanje bliskih srodnika.[35]

Nevoljnici: U arapskom su označeni riječju ***miskin*** mn. ***mesakin***, a označava osobu koja ne posjeduje nikakvu imovinu. On je u lošijem stanju od siromaha. Allah (dž.š.) kaže ***ili ubogoga nevoljnika*** (Sura El-Beled, 16.) Označava čovjeka koja boravi na prašnjavoj zemlji zbog velikog siromaštva. On je u potrebi da traži od drugih za

33 Pogledaj Reddul-muhtar, II/54.

34 Sura Et-Tevbe, 60.

35 El-Hedijjetul-'ala'ijje.

neophodnu hranu i odjeću kojom će pokriti tijelo. To mu je dozvoljeno, ako nije u stanju da zaradi, za razliku od onoga koji je u mogućnosti da zaradi i kome nije dozvoljeno da traži, osim ako nije u mogućnosti da radi zbog zauzetosti džihadom ili sticanjem šerijatski utemeljene nauke. Allah (dž.š.) kaže:

> *I to siromasima koji, zauzeti na Allahovom putu, nemaju vremena da zarađuju, pa onaj koji u to nije upućen misli da su, zbog skromnosti, imućni; poznaješ ih po izgledu njihovu, oni proseći ne dodijavaju ljudima. - A ono što od imetka drugima date - Allah, sigurno za to zna.*[36]

U Muslimovom *Sahihu* se navodi hadis koji prenosi Ebu Hurejre (r.a.) da je Poslanik (a.s.) rekao: *Ko od svijeta traži milostinju, a nije u velikoj potrebi već da bi zgrtao novac, taj traži vatru.*

مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا

U ovom hadisu se misli na to da takva osoba traži više novca od onoga koji joj je potreban.

Od Ibn Omera se prenosi da je Poslanik (a.s.) rekao: *Neki čovjek neće prestati da prosi i traži od ljudi sve dok ne dođe na Sudnjem danu, a na licu neće imati ni jedan komadić mesa.*[37]

مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ

Hatabi kaže: "Moguće značenje jeste da će doći ponižen, bez ikakvog značaja i ugleda, ili da će njegovo lice podnijeti takvu kaznu sve dok ne spadne s njega meso, kako bi kazna dostigla onaj organ koji je učestvovao u grijehu, zbog činjenice da je ocrnio obraz, proseći. Ili, pak, da će biti proživljen, a cijelo njegovo lice će biti sama kost, što će biti obilježje po kome će se raspoznavati."[38]

Dozvoljeno je siromahu, onome ko je u velikoj potrebi i bijedniku, da uzme ono što mu se daje, bez traženja i pohlepe za

---

36 Sura El-Bekare, 273.

37 Buharijin Sahih o zekatu, 1474.

38 Fethul-bari, III/339.

imovinom. U hadisu kojeg prenosi Omer (r.a.) se navodi: "Poslanik (a.s.) bi mi dao neki poklon, a ja bih mu rekao: Daj to nekome ko je siromašniji od mene. On je na to rekao: *Ako ti dođe nešto od ovakvog dobra, ti to slobodno uzmi, bez žudnje za tim i bez traženja. A ako ti ne dođe, pa nemoj se time zamarati i za tim žuditi.*"[39]

خُذْهُ إِذَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلا سَائِلٍ فَخُذْهُ وَمَا لا فَلا تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ

U arapskom jeziku jedno od značenja riječi *išraf*, koja je upotrijebljena u ovom hadisu, jeste izlaganje nečemu, pohlepa i srčana žudnja za tim. Ustegnuti se od traženja i prosjačenja je bolje. Ebu Se'id el-Hudri prenosi hadis od Allahovog Poslanika (a.s.) i kaže: "Neki ljudi iz grupe ensarija su prosili i tražili milostinju od Poslanika (a.s.). On im je dao, a oni su opet tražili. On im je ponovo dao, a oni su ponovo tražili. On im je opet dao, sve dok mu nije nestalo onoga što je imao za podijeliti. Tada je rekao: *Ako ja imam kakvih dobara, ja ih neću od vas skrivati. Ko se ustegne od traženja i prosjačenja, Allah će ga učiniti dostojanstvenim. Ko nastoji da bude neovisan od ljudi, Allah će mu biti dovoljan i dat će mu zadovoljstvo i bogatstvo. Ko nastoji da se strpi u nedaćama, Allah će ga učiniti strpljivim. Nije nikome dat bolji i veći dar od strpljivosti*".[40]

مَا يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدَّخِرَهُ عَنْكُمْ وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللَّهُ وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ

Prenosi se od Hakima ibn Hizama (r.a.) da je rekao: "Tražio sam milostinju od Allahovog (dž.š.) Poslanika (a.s.) i on mi je udijelio. Ponovo sam tražio i on mi je udijelio, pa sam ponovo tražio i on mi je udijelio. Onda je rekao: *Hakime, ovaj imetak je privlačan i sladak, pa ko ga uzme bogate duše bit će mu blagoslovljen, a ko ga uzme sa pohlepom i žudnjom neće mu biti dat bereket u njemu. Bit će sličan onome ko jede, a ne može se zasititi. Gornja ruka je bolja od donje ruke.*"[41]

39 Buharijin Sahih o zekatu, 1478.

40 Buharijin Sahih o zekatu, 1469.

41 Isti izvor, 1472.

يَا حَكِيمُ إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرٌ حُلْوٌ فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ وَمَنْ أَخَذَهُ
بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ وَكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلاَ يَشْبَعُ وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى

Nekada može biti nevoljnik onaj koji ne traži milostinju od ljudi zbog dostojanstva. To potvrđuje i ovaj hadis: *Nije nevoljnik onaj koji ide od čovjeka do čovjeka i koga zadovolji i odvrati od traženja jedan ili dva zalogaja, ili jedna ili dvije datule. Nevoljnik je onaj koji se ne može zadovoljiti, koga ljudi ne prozriju, pa mu udijele milostinju, ko ne ustane da radi, već traži od svijeta.*[42]

لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ وَلَكِنِ
الْمِسْكِينُ الَّذِي لاَ يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ وَلاَ يُفْطَنُ بِهِ فَيُتَصَدَّقُ عَلَيْهِ وَلاَ يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ

Oni koji skupljaju zekat: To su aktivisti koji rade na skupljanju zekata i koji ga distribuiraju korisnicima. Uvjet njihova statusa je da ih angažuje odgovorna služba. Svakom pojedincu koji skuplja zekat daje se naknada za njegov angažman, onoliko koliko mu je potrebno, uzimajući u obzir sredinu.

Onome ko se angažuje na skupljanju zekata siromasima na volonterskoj osnovi nije dozvoljeno da uzme za sebe bilo šta od onoga što je prikupio, jer je on svoj angažman ustupio bez naknade, pa nema pravo na nju. Isti je slučaj s onima koji se ponude da izgrade džamiju i da je održavaju.

Oni čija srca treba pridobiti: Nekada ih je bilo tri grupe: Prva grupa su nevjernici kojima je Poslanik (a.s.) davao iz zekata da bi njihova srca pridobio za islam. Druga grupa su oni kojima je Poslanik (a.s.) davao kako bi spriječio njihovo zlo. Treća grupa su oni koji su primili islam, ali je njihova privrženost bila slaba, pa je tako htio da ih pridobije da bi se učvrstili u islamu.

Ovaj propis je bio važeći, utemeljen na tekstu, a zatim je njegova primjena prestala u vrijeme hilafeta Ebu Bekra es-Siddika, zbog prestanka postojanja razloga za njegovu primjenu i zbog snage islama. Ili je, pak, derogiran riječima Allahovog (dž.š.) Poslanika (a.s.),

42 Isti izvor, 1479.

upućenih Mu'azu, kada ga je htio poslati u Jemen: *Ti ćeš doći narodu koji su sljedbenici Knjige, pa ih pozovi u vjeru koja se temelji na svjedočenju da nema drugog boga osim Allaha (dž.š.) i da sam ja Allahov Poslanik. Kada ti se oni u tome pokore i odazovu, poduči ih da im je propisano obavezno klanjanje pet dnevnih namaza. A kada ti se i u tome pokore, poduči ih da im je propisano davanje zekata koji se uzima od njihovih imućnih i vraća se njihovim siromasima.*[43]

إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا أَهْلَ كِتَابٍ فَإِذَا جِئْتَهُمْ فَادْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ

Sintagma u Poslanikovim (a.s.) riječima "njihovim siromasima" se odnosi na muslimane, pa se stoga ne daje onima čija srca treba pridobiti od nemuslimana, ali se daje siromašnim muslimanima.[44]

Za otkup iz ropstva: To su oni robovi koji se dogovore sa svojim vlasnicima da će im dati određeni dio novca, a da će ih oni zauzvrat osloboditi i pustiti. Allahove (dž.š.) riječi ***za otkup iz ropstva*** znače oslobađanje od okova ropstva i potčinjenosti drugom čovjeku.

Islam je preporučio i propisao da se jedan iznos izdvaja za oslobađanje robova. Također, Uzvišeni Allah (dž.š.) je podsticao na oslobađanje robova na ovaj način, riječima:

> ***A s onima u posjedu vašem koji žele da se otkupe, ako su u stanju da to učine, o otkupu se dogovorite. I dajte im nešto od imetka, koji je Allah vama dao.***[45]

Prezaduženi: Prezadužen je onaj koji ne posjeduje imovine u visini jednog nisaba, mimo sredstava koje je pozajmio. Dati zekat ovakvoj osobi je preče nego siromašnoj, koja nije zadužena, jer je ovakva osoba u većoj potrebi.

43 Buharijin Sahih o zekatu, 1496.
44 Reddul-muhtar, II/61.
45 Sura En-Nur, 33.

U svrhe na Allahovom putu: Na Allahovom putu je onaj ko se bori, a ne posjeduje nikakva sredstva zbog udaljenosti od kuće i siromaštva. Ima shvatanja da je u ovoj kategoriji i hadžija koji je ostao bez sredstava i nema kontakta sa rodbinom, ili da je to i onaj ko se u potunosti posvetio izučavanju korisnih islamskih nauka. Ima shvatanja da "u svrhe na Allahovom putu" spada svako onaj ko obavlja neku aktivnost čiji je cilj ostvariti pokornost Allahu (dž.š.), ako je siromašan i bez sredstava.[46]

Putniku-namjerniku: To je svako ko ima sredstava, ali nisu uz njega, bez obzira na to da li bio u tuđoj ili svojoj zemlji, ili onaj ko je pozajmio nekome novce, ali ne može da dođe do njih, ili nije prošao rok za njihovo vraćanje. Isti tretman ima svako onaj ko ne može doći do svojih sredstava, po bilo kom osnovu, makar se i nalazio u svojoj zemlji. Ovdje je relevantna potreba da bi se imalo pravo na zekat, a ona je evidentna. Osoba je faktički siromašna, iako je formalno materijalno situirana.

Važno je napomenuti da putniku nije dozvoljeno da uzme iz zekata više nego što mu je potrebno, za razliku od siromaha kojem je dozvoljeno da uzme više od njegove potrebe. Ako putnik može pozajmiti novac, to je bolje uraditi, ali to mu nije obaveza zbog činjenice da se može desiti da bude finansijski nesposoban da vrati pozajmicu. On je u istoj ravni kao siromah koji se obogati i koji je imao imovine koja mu je došla na ime zekata. On ne mora tu preostalu imovinu dati u dobrotvorne svrhe.[47]

Ovo je osam kategorija korisnika zekata kojima je dozvoljeno dati zekat, ili nekima od njih. Prilikom davanja zekata uvjet je da se on da u formi bezuslovnog davanja u posjed, a ne u formi dozvole korištenja, kao što smo već naveli. Zekat se ne može dati u dobrotvorne svrhe u kojima ne postoji ovo stavljanje u posjed, kao, naprimjer, za gradnju džamije, ili opremanje mrtvaca, ili plaćanje njegovog duga.

46 Vidi: Reddul-muhtar, II/61.
47 Isti izvor, II/62.

Dozvoljeno je dati zekat za izmirenje duga siromašne žive osobe po njenom odobrenju i zahtjevu, jer i u tome postoji stavljanje u posjed, s obzirom na to da zajmodavac prima zekat na osnovu punomoći od strane siromašne zadužene osobe, pa je isto kao da siromašna osoba uzima za sebe.

Zekat se ne daje umno poremećenoj osobi, niti dječaku koji nije ušao u pubertet, s obzirom na to da ove osobe ne shvataju značenje preuzimanja dobara, osim ako bi za njih preuzeo sredstva neko ko je za to sposoban, kao što je otac ili opunomoćenik. Ako dječak shvata značenje preuzimanja zekata, tada mu ga je dozvoljeno dati.

Nije dozvoljeno dati zekat osobi koja je u užoj rodbinskoj vezi. To znači da između davaoca zekata i primaoca ne smije postojati bliska rodbinska veza, jer su njihovi interesi međusobno povezani, pa se ne može u potpunosti ostvariti stavljanje dobara u posjed. Stoga, nije dozvoljeno da osoba da zekat svojim direktnim precima, roditeljima, djedovima i nenama, kao ni direktnim potomcima koliko god bili udaljeni od njega, naprimjer, unucima iz legalnog braka ili vanbračnog odnosa. Tako, ne može se dati ni djetetu iz vanbračnog odnosa, ili onome koga se odrekao.

Ostaloj rodbini, kao što su braća, amidže, dajdže koji su siromašni dozvoljeno je dati zekat. Čak, takvima je preče dati zekat nego drugima, jer je u davanju zekata njima i dobročinstvo i jačanje rodbinskih veza u isto vrijeme. Zejneb, žena Abdullaha ibn Mes'uda (r.a.), prenosi hadis u kojem kaže: "Bila sam u džamiji i vidjela Allahovog Poslanika (a.s.), kako govori: ***Dajite sadaku, pa makar i od svoga nakita.*** Zejneba je izdržavala Abdullaha i siročad koja su živjela u njenoj kući, pa je rekla Abdullahu: 'Pitaj Poslanika spada li sa mene obaveza davanja sadake time što izdržavam tebe i siročad?' On joj je rekao: 'Pitaj ti Poslanika (a.s.)!' Ja sam krenula Vjerovjesniku i zatekla jednu ženu Medinelijku na vratima njegove sobe, koja je imala isto pitanje kao i ja. Pored nas je prošao Bilal, pa smo mu rekle: 'Pitaj Poslanika (a.s.) da li spada s mene obaveza davanja sadake ako izdržavam svoga muža i siročad koja se nalaze u mojoj kući?' Još

smo rekle: ‘Nemoj govoriti o nama ništa!’ On je ušao kod Poslanika (a.s.) i postavio mu to pitanje. On ga je pitao: *Koje su njih dvije?* Odgovorio je: ‘Zejneb.’ Ponovo ga je upitao: *Koja od Zejneba?* Rekao je: ‘Abdullahova supruga.’ On je tada rekao: *Da, spada sa nje druga obaveza i još ima za to dvije nagrade, nagradu za održavanje rodbinske veze i nagradu za sadaku.*”[48]

تَصَدَّقْنَ وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكُنَّ وَكَانَتْ زَيْنَبُ تُنْفِقُ عَلَى عَبْدِاللَّهِ وَأَيْتَامٍ فِي حَجْرِهَا قَالَ فَقَالَتْ لِعَبْدِاللَّهِ سَلْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيَجْزِي عَنِّي أَنْ أُنْفِقَ عَلَيْكَ وَعَلَى أَيْتَامٍ فِي حَجْرِي مِنَ الصَّدَقَةِ فَقَالَ سَلِي أَنْتِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَانْطَلَقْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَجَدْتُ امْرَأَةً مِنَ الأَنْصَارِ عَلَى الْبَابِ حَاجَتُهَا مِثْلُ حَاجَتِي فَمَرَّ عَلَيْنَا بِلاَلٌ فَقُلْنَا سَلِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيَجْزِي عَنِّي أَنْ أُنْفِقَ عَلَى زَوْجِي وَأَيْتَامٍ لِي فِي حَجْرِي وَقُلْنَا لاَ تُخْبِرْ بِنَا فَدَخَلَ فَسَأَلَهُ فَقَالَ مَنْ هُمَا قَالَ زَيْنَبُ قَالَ أَيُّ الزَّيَانِبِ قَالَ امْرَأَةُ عَبْدِاللَّهِ قَالَ نَعَمْ لَهَا أَجْرَانِ أَجْرُ الْقَرَابَةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ

Nije dozvoljeno dati zekat bračnom drugu. Čovjek ne može dati zekat svojoj ženi, makar bila i puštena, a nije joj istekao iddet. Ne može žena, koja je dužna dati zekat, usmjeriti ga svome mužu. Međutim, Ebu Jusufi Muhammed kažu: “Žena može dati zekat svome mužu.” Kao argument su uzeli gore navedeni hadis. Međutim, Imam drži da ovaj hadis tretira dobrovoljnu sadaku, a ne zekat, koji je obaveza.

Zekat nije dozvoljeno dati imućnoj osobi. To je ona osoba koja u svom posjedu ima količinu jednog nisaba koji ne treba usmjeriti u neke osnovne potrebe, bez obzira na to iz koje vrste imovine on bio. Recimo, ko posjeduje hanove ili stanove koje iznajmljuje, ali to ne pokriva njegove potrebe i potrebe njegove djece, smatra se siromašnim, te mu je stoga dozvoljeno primiti zekat.

Postaje li žena imućnom sa opremom koju dobije i donese u kuću svoga muža prilikom vjenčanja? Ono što je evidentno, ona tim ruhom, u koje ulazi namještaj kuće, ili nužna odjeća, posuđe za upotrebu koje žene njenog ranga obavezno moraju imati, ubraja se u osnovne potrebe. Stoga se ona ne računa bogatom, ako to

48 Buharijin Sahih o zekatu, 1466.

posjeduje. Sve što pretiče preko toga, kao što je nakit, suđe koje služi za ukras, ako dostigne vrijednost nisaba, čini je bogatom, pa joj nije dopušteno primiti zekat.

Ono što treba istaći jeste da se dijete smatra bogatim, ako je njegov otac bogat. Zato mu nije dozvoljeno dati zekat. Različita od ovakvog djeteta je punoljetna bogata osoba, koja se ne broji bogatom, na osnovu bogatstva svoga oca. Također, otac se ne ubraja bogatim na osnovu bogatstva sina, niti žena bogatstvom svoga muža. U vezi sa kćerkom bogatog čovjeka, koja je udata i ima muža, postoji razlika u mišljenju kod islamskih učenjaka. Ono što je ispravnije jeste dozvola davanja zekata ovakvoj osobi.[49]

Pokuđeno je dati siromašnoj osobi više od količine jednog nisaba, osim ako je ova siromašna osoba zadužena, ili ako ima mnogo djece. Lijepo je ovakvoj osobi dati onoliko koliko će je odvratiti od prosjačenja. Osnova je da bi osoba koja daje zekat trebala da razmotri šta zahtijeva situacija tog siromaha, potrebe njegove djece koje se ogledaju u nabavci nužne odjeće, plaćanju kirije za stan i dr.

Ono na šta treba obratiti pažnju kod zekata jeste mjesto u kome se nalazi imovina. Mekruh je imovinu prebacivati s jednog mjesta na drugo, osim ako ide rodbini, ili ako ide nekome ko je u mnogo većoj potrebi, ko je bolji, pobožniji, korisniji za muslimane, ili iz nemuslimanske sredine u muslimansku, pa je bolje dati siromasima, koji žive u muslimanskoj sredini nego onima koji žive u nemuslimanskoj. Izuzetak su zarobljenici, ako će im davanje zekata pomoći da se izbave od ropstva.

Taberani je naveo u svome Evsatu merfu' hadis, kojeg prenosi od Poslanika (a.s.), koji je rekao: *Sljedbenici Muhammedovi, tako mi Onoga Koji me je poslao sa istinom, zaista, Allah neće primiti sadaku od bilo kojeg čovjeka koji ima rodbinu koji imaju potrebu da im on pomogne, a on je usmjeri drugima. Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moj život, Allah neće takvog pogledati na Sudnjem danu.*

49 Reddul-muhtar, II/66.

يا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ لاَ يَقْبَلُ اللَّهُ صَدَقَةً مِنْ رَجُلٍ وَلَهُ قَرَابَةٌ مُحْتَاجُونَ إِلَى صِلَتِهِ وَ يَصْرِفُهَا إِلَى غَيْرِهِمْ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لاَ يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Najbolje je da neko počne od svoje braće, sestara, zatim djece, amidža, tetaka po ocu, dajidža, tetaka po majci, zatim ostalih rođaka, komšija, zatim stanovnika kvarta, i na kraju stanovnika njegove zemlje.

Dati sadaku učenom siromašnom čovjeku je bolje nego je dati neukom siromahu. Također, dozvoljeno je prenijeti zekat ako osoba koja ga daje čini to unaprijed, prije prolaska godine u potpunosti.[50]

SADEKATUL-FITR

Sadekatul-fitr spada u ibadet koji je u vezi sa materijalnim davanjem, utemeljenim u islamu, kao i zekat. Naziva se, također, i zekatul-fitr. Naređen je druge godine po Hidžri, prije same naredbe davanja zekata. Nazvan je sadekatul-fitr zbog činjenice da postaje obavezan na osnovu ramazanskog posta. Moguće je da je dobio naziv od riječi fitretun, što znači priroda, s obzirom na to da je njegovo plaćanje vezano za čovjekovu ličnost, a ne za njegovu imovinu. Zbog ove činjenice, neki smatraju da se zove sadakom za svakog pojedinca, ili zekatom tijela. Prvo je prihvatljivije, na osnovu hadisa kojeg navodi Abdurrezzak sa ispravnim lancem prenosilaca, od Abdullaha ibn Sa'lebe koji kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je držao govor prije Ramazanskog bajrama na dan ili dva pa je rekao: *Dajte jedan sa'*[51] *pšenice, ili jedan sa' datula ili ječma za svaku slobodnu osobu, roba, dječaka i odraslog.*"[52]

أَدُّوا صَاعًا مِنْ بُرٍّ أَوْ قَمْحٍ بَيْنَ اثْنَيْنِ أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى كُلِّ حُرٍّ وَعَبْدٍ وَصَغِيرٍ وَكَبِيرٍ

50 Reddul-muhtar, II/69.

51 Sa' je jedinica mjere za težinu, a iznosi, prema hanefijskom mezhebu, 3261,5 grama. (op.prev., pogledati Muhammed Kal'adži, Mu'džemu lugatil-fukaha, str. 270).

52 Reddul-muhtar, II/71.

Dokaz da sadekatul-fitr ima svoje utemeljenje u Šerijatu jeste predaja koja se prenosi od Ibn Omera (r.a.), a koja glasi: "Allahov (dž.š.) Poslanik (a.s.) je propisao da se dadne na ime zekatul-fitra jedan sa' datula, ili ječma, za svakog roba, slobodnog, malog i odraslog muslimana. Naredio je da se dadne prije nego što svijet izađe da klanja bajram-namaz."[53]

Dati sadekatu-fitr je vadžib, zato što je ustanovljen na argumentu koji nije kategoričan, pa se ne može okvalifikovati nevjernikom onaj koji negira ovu obavezu. Riječi Ibn Omera (r.a.) u ovoj predaji "propisao je Poslanik (a.s.)" (fereda), mogu značiti "odredio je iznos" (kadere), jer je i to jedno od značenja riječi (fereda). To značenje se navodi u riječima Allaha (dž.š.) u ajetu ***pa pola od onoga što ste odredili.*** Također se kaže: "Sudija je odredio visinu alimentacije (kadere)".

Učenjaci šafijskog mezheba smatraju da je zekatul-fitr farz, a dokaz im je bukvalno značenje ovog hadisa. Razlika u shvatanju sa njima je formalna, u terminu. Jer, prema njihovom shvatanju, također se ne može okvalifikovati nevjernikom osoba koja negira ovu vrstu obaveze. Prema tome, neslaganje sa njima je samo u različitosti termina, a ne u njihovom suštinskom značenju. Može se dati tumačenje riječi Ibn Omera "Allahov Poslanik (a.s.) je odredio zekatul-fitr" da se time propisuje istinska obaveza (farz) davanja zekatul-fitra, ali samo za one koji su direktno čuli od Poslanika (a.s.), a što se ne odnosi na druge, do kojih nije stigao ovaj argument na kategoričan način. Zbog toga su rekli da obaveza zvana vadžib nije postojala u vrijeme Poslanika (a.s.).[54]

Ova obaveza je u kategoriji vadžiba svakom slobodnom muslimanu koji posjeduje nisab, koji mu pretiče preko njegovih osnovnih potreba, kao što je dug npr. ili potrebe koje imaju njegova djeca. Ova obaveza nastaje s izlaskom zore na dan Ramazanskog bajrama. Onaj ko umre prije tog vremena, ili se rodi poslije, ili primi islam, nema ovu obavezu.

53 Buharijin Sahih o zekatu, 1503.

54 Reddul-muhtar, II/72.

Razum i punoljetstvo nisu uvjeti da bi zekatul-fitr bio nekome vadžib, kao što je slučaj sa zekatom. Ako posjeduju imovinu, i maloljetni dječak i umno poremećena osoba su dužni izvršiti ovu obavezu. Umjesto njih, ovu obavezu će izvršiti njihov staratelj. Ako staratelj ne bi izvršavao ovu obavezu umjesto njih, dužnost je maloljetne osobe kada postane punoljetna da je izvrši, a umno poremećena osoba kada se izliječi, pa joj se vrati razum.

Ukoliko bi nisab bio upropašten poslije sabaha prvog dana Bajrama, obaveza ne bi spala s osobe koja je mukellef, kao što ne spada obaveza hadždža. Obaveza davanja zadekatul-fitra ne bi spala s mukellefa s propašću imetka, nakon što mu je ona postala vadžib. Za razliku od sadekatul-fitra, sa zekatom nije takav slučaj, kao što smo vidjeli, pošto obaveza zekata prestaje sa propašću imovine. Zekatul-fitr je obavezan na osnovu moguće sposobnosti, a to se utvrđuje samom sposobnošću izvršavanja obaveze. Nasuprot tome je zekat, koji je obavezan na osnovu olakšane mogućnosti. On zahtijeva olakšano izvršavanje te obaveze za mukellefa, nakon što se ustanovi da postoji mogućnost izvršenja, s obzirom na to da je izvršenje obaveze zekata napornije od izvršenja zekatul-fitra.[55]

Obaveza je dati zadekatul-fitr za sebe i svoje siromašno dijete. Što se tiče odrasle osobe, za nju neće izvršiti ovu obavezu niko drugi, izuzev ako je umno nesposobna i siromašna. Obavezat će se djed da je izvrši ukoliko je otac nestao. Jer, u hadisu koji prenosi Ibn Omer (r.a.) navodi se da je Poslanik (a.s.) propisao da se na ime zekatul-fitra daje jedan sa‘ datula, ili sa‘ ječma, za svaku slobodnu osobu, bila muško ili žensko, od muslimana.[56]

Neće biti obavezan muž da dadne sadekatul-fitr za svoju suprugu, zbog pomanjkanja ovlasti starateljstva muža nad ženom. On nema ovlasti da upravlja njenom imovinom. Neće ga dati za svoje punoljetno, umno sposobno dijete, zbog pomanjkanja ovlasti

55 Reddul-muhtar.

56 Buharijin Sahih o zekatu, 1504.

starateljstva nad njim sa punoljetstvom. Obaveza mu je da dadne zekatul-fitr za svoga oca, ako ga izdržava. Ako bi dao zekatul-fitr za svoju ženu i punoljetno dijete, koje izdržava, bez njihovog znanja i dozvole, taj postupak je ispravan zbog postojanja načelne saglasnosti u većini slučajeva.

Iznos zekatul-fitra, koji je obavezan za svaku osobu, jeste pola sa'a pšenice ili brašna, ili cijeli sa' datula, ječma ili grožđica. Od Ebu Se'ida el-Hudrija (r.a.) se prenosi da je rekao: "Davali smo jedan sa' hrane, ili jedan sa' ječma, datula, sira, ili sa' grožđica na ime sadekatul-fitra."[57]

U vrijeme Allahovog Poslanika (a.s.) pšenice nije bilo mnogo u Medini. Kada su nastupila osvajanja i povećale se zalihe, ashabi Allahovog poslanika (a.s.) su smatrali da pola sa'a pšenice može zamijeniti sa' ječma. U tom pitanju saglasili su se konsenzusom. Od toga ne treba odstupiti, koliko god se mijenjale prilike i cijene. Od Ebu Se'ida el-Hudrija se prenosi da je rekao: "U vrijeme Poslanika (a.s.) smo davali na ime zekatul-fitra jedan sa' hrane, datula, ječma ili grožđica. Kada je došao Muavija i kada je pšenice bilo u velikim količinama, on je rekao: 'Smatram da je jedan mudd[58] pšenice vrijedan koliko dva nekog drugog artikla'."[59]

U našem vremenu sa' je procijenjen da iznosi dva kilograma i četvrtinu, otprilike. Učenjaci hanefijskog mezheba su na stanovištu da je dozvoljeno dati protuvrijednost u novcu, jer je cilj sadekatul-fitra da se siromah zbrine na dan Ramazanskog bajrama. Ponekad mu je potrebno nešto drugo osim hrane. Stoga su rekli: "Dati protuvrijednost u dirhemima je bolje i korisnije od davanja hrane, u vrijeme izobilja. Međutim, u vrijeme nestašice i krize za hranu, bolje

57 Isti izvor, 1506.

58 Mudd je jedinica mjere koja, prema hanefijskom mezhebu, iznosi 815,39 grama. (op. prev. Mu'džemu lugatil-fikaha', 450.)

59 Buharijin Sahih o zekatu, 1508.

je dati hranu nego novac, jer je Poslanik (a.s.) rekao: *Zbrinite ih pa da ne obilaze svijet i ne traže u ovom danu.*"[60]

أَغْنوهُمْ عَنِ الطَّوْفِ فِي هَذا الْيَوْمِ

Podrazumijeva se da se davanje protuvrijednosti praktikuje u artiklima, kao što su hljeb, kukuruz i ostale žitarice, a koje nisu navedene u tekstu.[61]

Termin izvršenja obaveze zekatul-fitra nije posve skučen, pa ga je dozvoljeno dati i prije zore Ramazanskog bajrama, a i poslije, jer je obaveza njegovog davanja izražena u općoj formi kao kod zekata. U jednoj predaji hadisa, kojeg prenosi Ibn Omer, a u kojoj ima još i dodatak koga spominje njegov učenik Nafi', navodi se: "Ibn Omer (r.a.) je davao zekatul-fitr onima koji su ga primali, a davali su ga i na dan ili dva dana prije bajrama."[62]

Najbolje je da se dadne prije bajrama, kako bi se siromasi zbrinuli za ovaj dan i ustegnuli od traženja u bajramskom danu, kao što smo i vidjeli u navedenom hadisu. Zatim, to je i na osnovu predaje Ibn Omera (r.a.) u kojoj se navodi: "Poslanik (a.s.) je naredio da se dadne zekatul-fitr prije odlaska ljudi na bajram-namaz."[63]

Od Ibn Abbasa (r.a.) se prenosi da je rekao: "Poslanik (a.s.) je odredio da se daje zekatul-fitr, kako bi se očistio post od suvišnog i ružnog govora, i da bi se nahranili siromasi. Pa, ko ga dadne prije namaza, to je propisani i primljeni zekatul-fitr, a ko ga dadne poslije bajrama, tretirat će se kao svaka druga sadaka."[64]

Obaveza zekatul-fitra neće spasti ako se ne dadne na vrijeme. Stoga je treba izvršiti, makar i sa zakašnjenjem, kada je nagrada umanjena.

60 Navode ga Darekutni, Ibn Adij i Hakim od Ibn Omera.
61 Reddul-muhtar, II/76.
62 Pogledaj hadis u cjelosti u Buharijinom Sahihu o zekatu, 1511.
63 Isti izvor, 1509.
64 Navodi ga Ebu Davud, Ibn Madže, Darekutni i Hakim koji ga ocjenjuje i kaže da je sahih hadis.

Dozvoljeno je da osoba dadne svoj zekatul-fitr jednoj osobi ili grupi siromaha, ali je pokuđeno (mekruh tenzihen) dati većem broju korisnika, s obzirom na to da je to u kontradiktornosti sa značenjem hadisa, koji smo naveli, u kojem se traži da se zbrinu siromasi na taj dan. Može se ovdje učiniti izuzeće, pa reći: "Naredba u hadisu je navedena u formi množine, a ne jednine. Na to upućuje činjenica da se jedan siromah, koji ima mnogo djece, ne može zbrinuti zekatul-fitrom jedne osobe, pa nije jednoj osobi naređeno da ih zbrine za taj dan". Ono što je važno spomenuti jeste da sve one kategorije korisnika zekata, koje su naprijed navedene su iste i kod zekatul-fitra.

4. poglavlje

Post

POST

DEFINICIJA POSTA

Filološko značenje: opće suzdržavanje.

U tom značenju su i riječi Merjeme: ***Ja sam se zavjetovala da ću šutjeti, i danas ni s kim neću govoriti***[1], a i stihovi pjesnika: "Konjica koja jede i konjica koja ne jede, jedna je u vihoru, a druga grize žvale."

Terminološko značenje: Svjesno (s nijetom), stvarno ili formalno-pravno suzdržavanje od svega onoga što kvari post (Primjer pravnog suzdržavanja je kada osoba pojede nešto iz zaborava u toku posta. Ona je pravno postač, na osnovu odredbe Zakonodavca, po kojoj post osobe koja je pojela iz zaborava nije pokvaren) tokom cijelog dana, od pojave prave zore do zalaska sunca.

Prava zora (el-fedžrus-sadik)

To je zora koja je posvuda raširena po horizontu, a njena svjetlost je rasprostranjena po krajevima neba. Pojavljuje se dvanaest minuta nakon lažne zore. Lažna zora (el-fedžrul-kazib) se prvo pojavljuje kao izdužene zrake krive, kao rep vuka, a zatim nestaje i slijedi je tama. Vrijeme sabahskog namaza i početak posta nastaju pojavom prave zore. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Nemojte ostavljati sehur zbog Bilalovog ezana niti izdužene zore, nego zbog zore koja prekrije horizont.*[2]

1 **Merjem, 26.**
2 Hadis bilježe Muslim i Et-Tirmizi. Više vidi u: Reddul-muhtar.

لا يَمْنَعَنَّكُمْ مِنْ سُحُورِكُمْ أَذَانُ بِلالٍ وَلا الْفَجْرُ الْمُسْتَطِيلُ وَلَكِنِ الْفَجْرُ الْمُسْتَطِيرُ فِي الأُفُقِ

Bilal je učio ezan u noći da bi najavio približavanje zore, da bi se oni što su klanjali odmorili, a da bi oni što su spavali ustali, pripremajući se za sabahski namaz. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Zaista Bilal uči ezan po noći, a vi jedite i pijte dok ne zauči ezan Ibn Ummi Mektum.*[3]

إِنَّ بِلالاً كَانَ يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَذِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ

A Uzvišeni Allah je rekao:

> ***Jedite i pijte sve dok ne budete mogli razlikovati bijelu nit od crne niti zore.***[4]

Pod zalaskom Sunca se misli na vrijeme zalaska sunčevog tijela, tako da se osjetno pojavi tama na istočnoj strani. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Kada od tamo (s istoka) dođe noć, a dan ode tamo (na zapad), i kada sunce zađe, tada se postač mrsi.*[5]

إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَهُنَا وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَهُنَا وَغَرَبَتِ الشَّمْسُ أَفْطَرَ الصَّائِمُ

Tojest, pojavljuje se vrijeme mršenja, ili je postač formalno-pravno postao omršen, zato što noć nije vrijeme posta.[6] Rekao je Uzvišeni Allah:

> ***Zatim postite do noći.***[7]

Postač se pridržava vremena mjesta u kojem bude tokom zore i zalaska sunca. Ako bi bio na uzdignutom mjestu, neće se mrsiti dok tu sunce ne zađe. A ako bi započeo post na jednom mjestu, pa zatim otputovao, mrsit će se u mjestu u kojem zađe sunce, a on bude u njemu. U mjestima koja su blizu Sjevernog ili Južnog pola, gdje se

3 Muttefekun alejh, a prenosi se od Aiše. Allahov Poslanik (a.s.) je imao dva mujezina: Bilala i Ibn Ummi Mektuma, koji je bio slijep.

4 El-Bekare, 187.

5 Muttefekun alejh, prenosi se od Omera (r.a.).

6 Više vidi u: Reddul-muhtar.

7 El-Bekare, 187.

zora pojavljuje tokom zalaska sunca ili poslije njega za kratko vrijeme u kojem postač ne može jesti dovoljno da bi održao svoje tijelo i sačuvao život, obavezno je postiti po proračunu. Da li se postačima noć određuje po njima najbližem mjestu, kao što kažu šafije, ili se proračuna vrijeme koje je dovoljno za jelo i piće, ili su oni obavezni samo da nadoknade, ne i da obave (post)?[8] Ono što ja smatram ispravnim, saglasno je šafijama. To je da se noć odredi po njima najbližem mjestu u kojem postoje noć i dan, a ovaj propis se primjenjuje i za mjesta na polovima u kojima dan i noć traju po šest mjeseci.

Spominjali smo prilikom govora o određivanju vremena namaza propis onih koji stanuju na krajnjem sjeveru ili krajnjem jugu, blizu zemljinih polova, gdje noć ne postoji. Oni su obavezni da odrede u svakih dvadeset i četiri sata vremena pet dnevnih namaza. Kao što se prenosi u hadisu o dedždžalu: "Rekli smo: 'Koliko ostaje na Zemlji?' Odgovorio je: *Četrdeset dana; dan kao godina, dan kao mjesec, a ostali dani kao vaši dani.* Pa je rečeno: 'O Allahov Poslaniče, je li u tom danu, koji je kao godina, dovoljno klanjati dnevni namaz?' On je odgovorio: *Nije, odredite ga.*"[9]

قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا لَبْثُهُ فِي الأَرْضِ قَالَ أَرْبَعُونَ يَوْمًا يَوْمٌ كَسَنَةٍ وَيَوْمٌ كَشَهْرٍ وَسَائِرُ أَيَّامِهِ كَأَيَّامِكُمْ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَذَلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَسَنَةٍ أَتَكْفِينَا فِيهِ صَلاَةُ يَوْمٍ قَالَ لاَ اقْدُرُوا لَهُ قَدْرَهُ

UVJETI ZA VALJANOST POSTA

1) Nijjet (odluka) u njegovo vrijeme, za svaki dan

Nijjetom se ibadet razlikuje od običaja, a nijjet je čvrsta odluka srca o postu. Učenjaci kažu da je lijepo nijjet izgovoriti jezikom, zbog velike zauzetosti u našim vremenima. Uvjet za ispravnost nijjeta

8 Više vidi u: Reddu-Muhtar.
9 Sahihul-Buhari, 538.

je da se pri njemu ostane, pa ako bi neko odustao prije zore od svoje namjere da posti, neće se smatrati postačem. Dozvoljeno je odustati od svoga nijjeta u svim vrstama posta, a ako bi neko obnovio svoj nijjet dok je još vrijeme za njega, post će mu biti ispravan.

Po našem mezhebu, nijjet je obavezan za svaki dan ramazana, a kod Zufera, učenika Ebu Hanife, i kod imama Malika dovoljan je jedan nijjet za cijeli mjesec.

Sam sehur (jelo pred zoru) u toku ramazana je nijjet, a, također, ako se sehuri i u nekom drugom mjesecu mimo ramazana radi posta. Uslovljavanje (tojest riječi "Ako Bog da") ne kvari nijjet, kao što je izjava: "Sutra ću postiti, ako Bog da". To je zato što se odnosi na traženje pomoći od Allaha, a ne na stvarno uslovljavanje.[10]

Kod nijjeta je uslov svjesnost postača da posti. Kod posta kod kojeg se traži određivanje njegove kategorije, potrebno je da postač zna i nju odrediti, o čemu ćemo kasnije govoriti.

Vrijeme nijjeta

Za post mjeseca ramazana, post za koji se je zavjetovalo da će se postiti u određeno vrijeme[11] i dobrovoljni post vrijeme nijjeta je od početka noći uoči dana koji će se postiti do pola toga "šerijatskog dana". Šerijatski dan počinje od zore, a završava se zalaskom sunca, pa je polovina dana u zadnjem dijelu jutra, tojest sahat vremena prije podnevskog vremena, otprilike. Ako bi neko zanijetio prije toga vremena, ispravan mu je nijjet, pod uslovom da zanijeti post od početka dana, tojest od zore, i da prije nijjeta nije učinio nešto što kvari post, kao što je jelo, piće ili spolno općenje, namjerno ili iz zaborava. A ako je učinio nešto od toga poslije zore, post mu nije ispravan.[12] Postoji mišljenje po kojem je post ispravan ako se to učini prije nijjeta iz zaborava i to kod posta mjeseca ramazana i zavjetnog

10 Merakil-felah.

11 Kao kada kaže: "Obavezujem se, u ime Allaha, da postim sljedeći četvrtak!"

12 El-Fetava el-hindijje.

posta. To mišljenje je potvrdio šejh Ibn Abidin, autor poznatog djela *Hašijetu reddil-muhtar*.

Ako bi zanijetio da posti od trenutka kada je učinio taj nijjet, a to bude poslije zore, neće biti postač.

Kod ove tri vrste posta, a to su post mjeseca ramazana, zavjetni post u određeni dan i dobrovoljni post, ispravno je da se zanijeti bez određivanja da li je taj post farz, vadžib ili sunnet, iako je bolje da se ograniči na koju vrstu posta se nijjet odnosi.

Također je ispravno da se neka od ove tri vrste posta zanijeti kao dobrovoljni post, pa makar postač bio putnik ili bolesnik, zbog nepostojanja drugog. Pošto u ramazanu nije propisano da se posti ikakav drugi post, taj post je određen kao farz, a ono što je određeno nema potrebe određivati.[13]

Ovo je kada se u mjesecu ramazanu zanijeti dobrovoljni post. A ako se zanijeti u ramazanu neki drugi post koji je vadžib, bolesniku će se on brojati kao post ramazana, dok će se putniku brojati kao post koji je i zanijetio, a na njemu je obaveza da naposti ramazanski post. To je zbog toga što je putniku dozvoljeno da mrsi i da posti neku drugu vrstu posta, jer je olakšica da mrsi povezana s pretpostavkom nemogućnosti posta, zbog situacije koja to otežava, što putovanje jeste. Tu pretpostavku ispunjava putnik, za razliku od bolesnika, kod kojeg je olakšica vezana za stvarnu nemogućnost posta. Ako bi bolesnik postio, pokazalo bi se da je sposoban za to.[14]

A kada bi ovo učinio kod posta za koji se zavjetovao da će postiti u određeni dan, to će mu se brojati kao post koji je zanijetio, svejedno bio on zdrav ili bolestan, putnik ili kod kuće, s tim što je obavezan napostiti taj zavjetni post, po najispravnijem mišljenju.[15]

Kada neko u ramazanu zanijeti dobrovoljni post, iz toga ne proizlazi da postaje nevjernik, jer nema zavisnosti između nijjeta

13 Više vidi u: Hašijetut-Tahtavi alel-meraki.
14 Više vidi u: Reddul-muhtar.
15 Više vidi u: Reddul-muhtar i Ed-durrul-muhtar.

dobrovoljnog posta i vjerovanja da ramazanski post nije farz. Može se desiti da vjeruje da je to farz, ali da zanijeti dobrovoljni post. Ali, ako se nijjetu dobrovoljnog posta pridruži uvjerenje da je ramazanski post dobrovoljan (nafila), ili mišljenje da je to tako, u tom slučaju on postaje nevjernikom.[16]

Za ostale vrste posta, uslov je da se nijjet učini noću ili uporedo s pojavom zore i da se odredi koja vrsta posta se nijeti.

Ove vrste posta su: napaštanje ramazana, opći zavjetni post[17], napaštanje dobrovoljnog posta koji je nečim pokvaren, napaštanje posta za koji se zavjetuje da će se postiti u određeni dan i post keffareta[18]. Pa ako se zanijeti neka od ovih vrsta posta tokom dana, taj post postaje dobrovoljnim i lijepo je da se upotpuni. A ako se omrsi tokom dana, nije se dužno napaštati ga, osim ako je on sam napaštanje (savmul-kada‘). To je zato jer je to post sa dodatnom kvalifikacijom, a ona je "nadoknada" i u tom slučaju je izgubio uvjet valjanosti te kvalifikacije, pa bi ostao ona vrsta koja se i zanijetila, tojest dobrovoljni post.[19]

Ako bi neko smatrao da je obavezan jedan dan napostiti, pa započeo post sa svim uslovima, a zatim utvrdi da nije bio obavezan napaštati, ne mora upotpuniti taj post, zato što ga je počeo bez obaveze da to čini i to mu je opravdano zaboravom. On taj dan nije obavezan nadoknaditi, ako bi post prekinuo neposredno pošto je saznao da nema obavezu napaštanja, a ako ga ne bi odmah prekinuo, postaje mu obavezan, te mu nije dozvoljeno da ga prekida. Ako bi to učinio, morao bi ga napostiti.[20]

Nije ispravan nijjet u kojem je osoba neodlučna da li će sutra postiti ili ne. Primjer je kada neko zanijeti da neće sutra postiti ako bude pozvan u goste, a da će postiti ako ne bude pozvan. S ovakvim

---

16 Hašijetut-Tahtavi.

17 Kao kada bi rekao: "Obavezujem se, u ime Allaha, da postim jedan dan".

18 Njegovo objašnjenje će biti u poglavlju Vrste posta.

19 Više vidi u: "Takriratur-rafi‘ ala hašijeti Ibn Abidin".

20 Više vidi u: El-Hedijjetul-‘ala’ijje.

nijjetom osoba ne postaje postačem. Također, neće biti postač ako osvane u ramazanu, a nije zanijetio ni da će postiti ni da će mrsiti.

Postač se neće omrsiti samim nijjetom da se omrsi nego tek kada stvarno to učini, iako Šafija (rahimehullah) ima suprotno mišljenje.

Ako bi učinio nijjet za post u toku namaza, taj nijjet je ispravan i ne kvari namaz, osim ako se ne izgovori jezikom tokom namaza.

Kada bi neko bio dužan da naposti dva dana iz jednog ramazana ili iz dva ramazana, pa htjedne da to učini, zanijetit će post za prvi od ta dva dana koje je dužan napostiti, a dovoljno je ako to i ne bi učinio.[21]

Ako bi se neko odmetnuo od islama - Bože sačuvaj - pa se vratio, te zanijetio post prije zadnjeg dijela jutra, bit će postač. A ako bi se omrsio, obavezan ga je napostiti, dok nije obavezan učiniti keffaret.[22]

2) Da ne postoji nešto što je u protivnosti s postom, kao hajz ili nifas

Ženska osoba koja je u hajzu ili nifasu tokom ramazana nije obavezna postiti. Ako bi postila, post joj neće biti ispravan i ona se šerijatski neće smatrati postačem. Zabranjeno je da se žena u hajzu ili nifasu usteže od onoga što joj kvari post, jer joj je post zabranjen. A činjenje nečeg što sliči haramu je sam haram.[23] Ženska osoba je dužna da naposti onoliki broj dana koliko je propustila dok je bila u hajzu ili nifasu.

Prenosi grupa prenosilaca od Aiše (r.a.) da je rekla: "Dešavalo nam se to (tojest hajz), pa nam je naređeno da nadoknadimo post, a nije nam naređeno da nadoknadimo namaz."

كَانَ يُصِيبُنَا ذَلِكَ فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلاَ نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلاَةِ

21 Više vidi u: Fetava Kadi Han.

22 Više vidi u: Fetava Kadi Han.

23 Više vidi u: Et-Tahtavi alel-meraki.

Razlika između posta i namaza je u tome što se namaz često ponavlja, pa ga je teško nadoknaditi, dok se post ne ponavlja, pa ga nije teško nadoknaditi.

Nije ispravan post ženske osobe dok je u hajzu ili nifasu, bez obzira na to bio taj post farz ili nafila. A ako bi bila postač, pa primijetila krv od hajza pred sami zalazak sunca, post toga dana će joj biti pokvaren i ona ga je dužna napostiti, bez obzira na to da li to bio farz ili nafila. Farz je obavezna napostiti zbog toga što joj nije ispravan, a nafilu zbog toga što joj je postao obavezan otpočinjanjem, a pokvaren je prije nego što je upotpunjen.

Da li se za ispravnost posta uslovljava kupanje poslije završetka hajza i nifasa? Za ispravnost posta se ono ne uslovljava, ali će ona biti griješna zbog odgađanja namaza.

Treba znati da se vrijeme koje je dovoljno za kupanje, donošenje vode, skidanje odjeće i njeno ponovno oblačenje, ubraja u period hajza u slučaju hajza i u period nifasa u slučaju nifasa, ako krv hajza prestane oticati prije isteka maksimalnog roka koji iznosi deset dana, a u slučaju nifasa ako krv prestane oticati prije isteka maksimalnog roka od četrdeset dana.

Prema ovome, kada bi krv hajza prestala oticati prije isteka deset dana i to prije zore u ramazanu za vremenski period koji je dovoljan za kupanje i otpočinjanje namaza riječima Allahu ekber, ta osoba je obavezna postiti taj dan. A ako taj vremenski period ne bi bio dovoljan za sve ovo, njen post ne bi bio ispravan, a ona će se ustezati iz poštovanja prema mjesecu ramazanu. Ako bi postila, taj post joj neće biti ispravan i ona ga mora napostiti. A ako bi krv prestala oticati po upotpunjenju deset dana, makar i na trenutak pred zoru, obavezna je da posti taj dan i njen post je ispravan zbog toga što hajz ne traje više od deset dana.[24]

Ovdje je važno spomenuti da se za ispravnost posta ne uslovljava da osoba ne bude džunub (nečista), makar se mogla i očistiti. To

24 Više vidi u: Iršadun-nas ila ahkamil-hajdi ven-nifas.

potvrđuje hadis koji prenosi Buharija od Aiše (r.a.), koja je rekla: "Vjerovjesnika (a.s.) je zaticala zora, a on je bio džunub (od odnosa sa svojim ženama), pa bi se on onda okupao i postio."

كَانَ يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ وَهُوَ جُنُبٌ مِنْ أَهْلِهِ فَيَغْتَسِلُ وَيَصُومُ

Ali ako bi neko ostao džunub toliko dugo da bi ga prošlo vrijeme namaza, on bi bio griješan zbog ostavljanja namaza i zbog njegovog odgađanja. A ostavljanje namaza ili njegovo odgađanje može biti uzrokom da postač ne bude nagrađen za svoj post ili uzrokom da njegova pokornost ne bude primljena. Uzvišeni Allah kaže:

Allah prima samo od onih koji su dobri.[25]

A onaj ko ostavlja namaz nikako nije od dobrih, zato što je namaz stub vjere. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: ***Ko ostavi ikindijski namaz propala su mu njegova djela.***[26]

مَنْ تَرَكَ صَلاَةَ الْعَصْرِ حَبِطَ عَمَلُهُ

3) Da se ne dogodi nešto što kvari post

Kasnije će, ako Bog da, doći podrobno objašnjenje svega što kvari i ne kvari post.

25 El-Maide, 27.
26 El-Buhari i En-Nesa'i.

VRSTE POSTA

U suštini, postoji samo jedan post, ali u pogledu njegovog statusa i zakonitosti postoje mnoge vrste. To su:

1. FARZ U ODREĐENO VRIJEME

To je post mjeseca ramazana, a obaveznost posta ramazana je potvrđena Kur'anom, sunnetom i idžma'om. Rekao je Uzvišeni Allah:

> ***U mjesecu ramazanu počelo je objavljivanje Kur'ana, koji je putokaz ljudima i jasan dokaz pravog puta i razlikovanja dobra od zla. Ko od vas u tom mjesecu bude kod kuće, neka ga u postu provede, a ko se razboli ili se na putu zadesi, neka isti broj dana naposti, - Allah želi da vam olakša, a ne da poteškoće imate -, da određeni broj dana ispunite, i da Allaha veličate zato što vam je ukazao na pravi put, i da zahvalni budete.***[27]

Ovaj ajet o propisivanju posta ramazana je objavljen poslije preusmjeravanja kible prema Mekki, u mjesecu ša'banu druge godine po Hidžri.[28]

Post ramazana je jedan od temelja islama. Ko ga porekne nevjernik je, a ko ga ostavi griješnik je. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Islam je sagrađen na pet stubova: svjedočenju da nema Boga*

27 · El-Bekare, 185.
28 Et-Tahtavi alel-meraki.

osim Allaha i da je Muhammed Allahov Poslanik, obavljanju namaza, davanju zekata, hodočašću Ka'be i postu ramazana.[29]

بُنِيَ الإِسْلاَمُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلاَةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ

Post ramazana je stroga dužnost, bilo da se obavlja na vrijeme ili nadoknađuje, onome ko ispunjava četiri uslova:

1. da je musliman,

2. da je pametan,

3. da je punoljetan, tako da post ramazana nije obavezan onome ko nije punoljetan. Međutim, staratelj treba da naređuje djetetu da posti, ako ono može podnijeti post, a to zavisi od tijela i od toga da li je post zimi ili ljeti. Dijete koje napuni deset godina treba tjerati da posti, kao što se to čini i kod namaza. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): ***Naređujte svojoj djeci namaz kada napune sedam godina, a kažnjavajte ih kada napune deset godina, i odvojite ih u njihovim posteljama.***[30]

مُرُوا أَبْنَاءَكُمْ بِالصَّلاَةِ لِسَبْعِ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا لِعَشْرِ سِنِينَ وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ

Ako dijete pokvari svoj post, neće mu se narediti da ga nadoknadi, zbog mogućih poteškoća, za razliku od namaza, gdje mu treba narediti da ga ponovo obavi ako bi ga pokvario, zbog toga što u ponovnom obavljanju namaza nema poteškoće.[31]

4. da zna da je post ramazana obavezan. Ovo se odnosi na osobu koja je primila islam u nemuslimanskoj zemlji. Ako bi osoba bila u nekoj od muslimanskih zemalja, da bi joj post bio obavezan ne postavlja se ovaj uslov, zato što se toj osobi neznanje o obaveznosti posta ne oprašta u islamskoj zemlji i dužnost joj je da naposti ono što je propustila. Ko je primio Islam u nemuslimanskoj zemlji i nije saznao za obavezu posta ramazana, post mu nije dužnost sve dok ne

29 Muttefekun 'alejh, a prenosi se od Omera, r.a. Tekst hadisa je od El-Buharije.
30 Ahmed, Ebu Davud i El-Hakim.
31 Više vidi u: Reddul-muhtar.

sazna. Kada sazna, nije obavezan nadoknaditi ono što je propustio, zato što nema obavezivanja bez znanja, a opravdanje je neznanje. Znanje koje ga obavezuje da posti će steći ako ga obavijeste dvojica ljudi, ili jedan čovjek i dvije žene ili jedan pravedan čovjek.[32]

Mjesec ramazan je odlikovan ibadetom posta zbog toga što je Kur'an u cjelini spušten u noći Kadr do Bejtul-'izze, zemlji najbližem nebu,[33] a zatim je u dijelovima objavljivan Vjerovjesniku (a.s.), shodno događajima i prilikama. Rekao je Uzvišeni Allah:

> ***Ha-mim. Tako Mi Knjige jasne, Mi smo počeli da je u Blagoslovljenoj noći objavljujemo, - i Mi, doista, opominjemo - u kojoj se svaki mudri posao riješi.***[34] ***A, također, rekao je: Mi smo ga počeli objavljivati u noći Kadr - a šta ti misliš šta je noć Kadr? Noć Kadr je bolja od hiljadu mjeseci.***[35]

Razlog da bi post mjeseca ramazana bio obavezan jeste da se bude kod kuće u dijelu dana u kojem se može otpočeti post.[36] Rekao je Uzvišeni Allah:

> ***Ko od vas u tom mjesecu bude kod kuće, neka ga u postu provede.***

Spominjali smo da je vrijeme u kojem se može otpočeti post od pojave prave zore do pred zadnji dio jutra. A u noći, u zadnjem dijelu jutra i poslije njega, ne može se otpočeti post. U noći se samo donosi nijjet, a ne otpočinje post.[37] Kada bi osoba koja je bezumna ozdravila u nekoj od noći ramazana, pa opet izgubila um prije nego što osvane, ili ozdravila poslije zadnjeg dijela jutra, pa opet izgubila um ostatak mjeseca, nije obavezna nadoknaditi post.

32 Više vidi u: Merakil-felah.

33 Više vidi: objašnjenje Allahovih riječi: "U mjesecu ramazanu počelo je objavljivanje Kur'ana" u Ibn Kesirovom Tefsiru.

34 Ed-Duhan, 1-4.

35 El-Kadr, 1-3.

36 El-Hedijje.

37 Reddul-muhtar.

Ovo je jedno od dva mišljenja učenjaka. Drugo mišljenje je da je razlog obaveznosti posta ramazana da se bude pri svijesti u bilo kojem dijelu noći ili dana, što je, kako kaže Ibn Abidin, preferirajuće mišljenje.[38] Shodno njemu, obavezno je napostiti, ako bi se došlo svijesti u bilo kojem dijelu ramazana. Svaki dan mjeseca ramazana je razlog obaveznosti posta, zbog međusobne neovisnosti tih dana. Ko bi postao punoljetan ili primio islam u toku ramazana, obavezan je postiti njegov ostatak, bez onoga što je prošlo.[39]

2. FARZ KOJI NIJE VREMENSKI ODREĐEN

On obuhvata napaštanje ramazana i keffaret. Što se tiče napaštanja ramazana, to je dužnost svakom onom ko je obavezan i u mogućnosti da posti, ako se omrsio u toku ramazana, s isprikom ili bez nje, i to onoliki broj dana koliko ih je mrsio. Rekao je Uzvišeni Allah:

> ***A ko se razboli ili se na putu zadesi, neka isti broj dana naposti.***

Kada je napaštanje obavezno onome ko je mrsio s isprikom, onda je pogotovo obavezno onome ko je mrsio bez nje. Nije obavezno da nadoknade taj post odmah nego kasnije, zbog uopćenosti navedenog teksta. Za razliku od posta, namaz je obavezno nadoknaditi što prije, zbog riječi Poslanika (a.s.): ***Ko prespava namaz, ili ga zaboravi, neka klanja kada se sjeti.***[40]

مَنْ نَامَ عَنْ صَلاَةٍ أَوْ نَسِيَهَا فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا

Također, nije obavezno da se dani napaštaju uzastopno, niti dužnost napaštanja spada s dolaskom drugog ramazana.[41]

38 Reddul-muhtar.
39 Merakil-felah.
40 Muttefekun 'alejh, prenosi se od Enesa.
41 Više vidi u: Reddul-muhtar.

U keffaret (iskupljenje)[42] spadaju

Iskupljenje za prekršenu zakletvu (keffaretul-jemin), a to je post tri dana uzastopno. Obavezan je onome ko prekrši zakletvu i to u slučaju ako ne može da se otkupi za taj prijestup oslobađanjem roba ili hranjenjem ili odijevanjem deset siromaha. Rekao je Uzvišeni:

> ***Allah vas neće kazniti ako se zakunete nenamjerno, ali će vas kazniti ako se zakunete namjerno. Otkup za prekršenu zakletvu je: da deset siromaha običnom hranom kojom hranite čeljad svoju nahranite, ili da ih odjenete, ili da roba ropstva oslobodite. A onaj ko ne bude mogao - neka tri dana posti. Tako se za zakletve vaše otkupljujte kada se zakunete.***[43]

Iskupljenje za zihar (keffaretuz-zihar) je post dva mjeseca uzastopno. Obavezan je čovjeku koji je svoju suprugu sebi učinio zabranjenom. Ako nije u mogućnosti da oslobodi roba, a želi da spolno opći sa njom, postit će.

Taj čovjek (muzahir) je muž koji svoju suprugu uporedi sa jednim od organa ženske osobe koja je njemu doživotno zabranjena i koji njemu nije dozvoljen da ga gleda. To je kao kada bi muž rekao svojoj supruzi: "Ti si meni (zabranjena), kao leđa moje majke!" U tom slučaju, njemu biva zabranjeno da sa svojom suprugom spolno opći ili bilo šta što prethodi tome, sve dok se ne iskupi. Uzvišeni Allah je rekao:

> ***Oni koji ženama svojim reknu da im nisu dopuštene, kao što im nisu dopuštene majke njihove, a onda odluče da s njima nastave da žive, dužni su, prije nego što jedno drugo dodirnu, da jednog roba ropstva oslobode. To vam se naređuje, - a Allah dobro zna ono što vi radite. Onaj koji ne nađe, dužan je da dva mjeseca posti uzastopce prije nego jedno drugo dodirne. A onaj ko ne može, dužan je da šezdeset***

42 Neki su ih stavili u vadžibe da bi se razlikovali od kategoričkih farzova zbog kojih se, ako se poreknu, postaje kafirom.

43 El-Maide, 89.

siromaha nahrani, za to da biste potvrdili da u Allaha i Poslanika Njegova vjerujete - to su Allahovi propisi. A nevjernike čeka patnja nesnosna.[44]

Iskupljenje za nehotično ubistvo je, kao i kod keffaretuz-zihara, post dva mjeseca uzastopno. Obavezan je onome ko nije u mogućnosti da oslobodi vjernika roba, a počinio je nehotično ubistvo. Rekao je Uzvišeni Allah:

> ***Onaj ko ubije vjernika nehotice - mora osloboditi ropstva jednog roba - vjernika.***

Zatim je rekao:

> ***Ne nađe li, mora uzastopce postiti dva mjeseca da bi Allah primio pokajanje - a Allah sve zna i mudar je.***[45]

Iskupljenje za mršenje u ramazanu, o čemu će objašnjenje doći u posebnom poglavlju.

Post kao naknada za lov: ako bi osoba koja je u ihramu ubila neku divljač, ili uputila nekog ko će je ubiti k njoj, obavezna joj je naknada za taj lov. A naknada se određuje tako što će dva pravedna čovjeka procijeniti taj ulov na mjestu lovljenja. Ako hoće, može za tu vrijednost kupiti kurbana (hedj)[46] i zaklati ga u Mekki, ili kupiti pšenicu, pa je podijeliti siromasima, svakom po pola sa'a[47], ili postiti za svaku tu polovicu sa'a jedan dan. Rekao je Uzvišeni Allah:

> ***O vjernici, ne ubijajte divljač dok obavljate obrede hadždža! Onome od vas ko je hotimično ubije kazna je da jednu domaću životinju, čiju će vrijednost procijeniti dvojica vaših pravednih ljudi, pokloni Kabi, ili da se iskupi time što će, ravno tome, nahraniti siromahe ili postiti.***[48]

44 El-Mudžadele, 3-4.
45 En-Nisa', 92.
46 Kurban koji se daruje Haremu u Mekki i kolje se u Mekki kao vjerski obred.
47 Sa' je 2,2 kg pšenice.
48 El-Maide, 95, više vidi u: Metnul-muhtar.

Post kao naknada za učinjeni prijestup s isprikom u ihramu. Ako bi osoba koja je u ihramu, bilo da obavlja hadždž ili umru, s razlogom namirisala se, ili ošišala kosu, ili obukla saševenu odjeću, dužna je zaklati ovcu, ili nahraniti šest siromaha, sa po pola sa'a pšenice svakome ili postiti tri dana.

Rekao je Uzvišeni Allah:

> ***A onaj među vama koji se razboli ili ga glavobolja muči, neka se postom, ili milostinjom, ili kurbanom iskupi.***[49]

Post kao zamjena za kurban u "et-temett'u" ili "el-kiran" načinu obavljanja hadždža je deset dana i obavezan je hadžiji koji obavlja hadždž na jedan od ova dva načina. Obavezan je ako hadžija nije u mogućnosti da zakolje hedj. Postit će tri dana dok je u ihramima i to prije prvog dana Kurban-bajrama i sedam dana poslije obavljenog hadždža. Rekao je Uzvišeni Allah:

> ***Ko obavi umru do hadždža neka zakolje kurban do kojeg može lahko doći. A onaj ko ga ne nađe neka posti tri dana u danima hadždža, i sedam dana po povratku, - to jest punih deset dana.***[50]

3. VADŽIB U ODREĐENO VRIJEME

To je post za koji se zavjetovalo da će se postiti u određeno vrijeme, kao kada bi neko rekao: "Meni je obaveza prema Allahu da postim četvrtkom." On je obavezan da ga posti, a ako ga ne bi postio dužan ga je napostiti.

Rekao je Uzvišeni Allah:

> ***Neka svoje zavjete ispune.***[51]

49 El-Bekare, 196, više vidi u: El-Ihtijar.
50 El-Bekare, 196.
51 El-Hadždž, 29.

A Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Ko se zavjetuje da će učiniti neko dobro i Allahu ugodno djelo, neka ga učini, a ko se zavjetuje da će nešto zgriješiti, neka to ne čini.*[52]

مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعْهُ وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَ اللَّهَ فَلاَ يَعْصِهِ

4. VADŽIB KOJI NIJE VREMENSKI ODREĐEN

On obuhvata opći zavjetni post, bez preciziranja vremena u kojem će se obaviti. To je kao kada bi neko rekao: "Meni je obaveza prema Allahu da postim jedan dan." Njemu je to tada obaveza da posti, bilo kojeg dana. Također, i dobrovoljni post koji se započne postiti postaje vadžibom, s momentom započinjanja i obavezno ga je nadoknaditi, ako se namjerno ili nenamjerno pokvari, kao kada bi ženska osoba koja posti nafilu, dobila menstruaciju.

Na to upućuju riječi Uzvišenog:

I ne poništavajte djela svoja![53]

Također je rekao i:

Dok su monaštvo oni sami, kao novotariju, uveli - Mi im ga nismo propisali - u želji da steknu Allahovo zadovoljstvo; ali, oni o njemu ne vode brigu onako kako bi trebalo.[54]

Ovim ajetom se oni kude zbog toga što nisu vodili brigu o ibadetima, koje su sami sebi stavili u obavezu, iako im nisu bili propisani. Navode Ebu Davud, Et-Tirmizi i En-Nesa'i da je Aiša (r.a.) rekla: "Postile smo Hafsa i ja. Ponuđeno nam je jelo, mi smo ga poželjele i jele. Došao je Allahov Poslanik (a.s.), a Hafsa je prije mene došla do njega, bila je kao i njen otac, te mu je rekla: 'O Allahov Poslaniče, nas dvije smo postile, pa nam je ponuđeno jelo koje smo

52 Prenose ga El-Buhari i autori Sunena, od Aiše.
53 Muhammed, 33.
54 El-Hadid, 27.

poželjele i jele.' On je rekao: *Nadoknadite taj dan u nekom drugom danu*".

كُنْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ صَائِمَتَيْنِ فَعُرِضَ لَنَا طَعَامٌ اشْتَهَيْنَاهُ فَأَكَلْنَا مِنْهُ فَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَدَرَتْنِي إِلَيْهِ حَفْصَةُ وَكَانَتْ بِنْتَ أَبِيهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا صَائِمَتَيْنِ الْيَوْمَ فَعُرِضَ لَنَا طَعَامٌ اشْتَهَيْنَاهُ فَأَكَلْنَا مِنْهُ فَقَالَ اقْضِيَا يَوْمًا مَكَانَهُ

Da li je dozvoljeno postaču koji posti dobrovoljni post da se omrsi bez razloga?

Po jednoj vjerodostojnoj predaji u ovom mezhebu, to nije dozvoljeno činiti bez razloga. Po drugoj predaji, koju je odabrao El-Kemal ibn el-Humam, dozvoljeno je omrsiti se, ali pod uslovom da se ima namjera napostiti se. Ovu predaju podupiru mnogi dokazi, od kojih je hadis u Muslimovom *Sahihu*, u kojem se kaže da je Aiša rekla: "Ušao je kod mene Vjerovjesnik (a.s.) jednog dana i rekao: *Ima li šta kod vas (da se jede)?* Rekle smo: 'Ne.' Zatim je on rekao: *Onda ja postim*. Došao je kod nas i drugi dan, pa smo mu rekli: 'O Allahov Poslaniče, poklonjen nam je hajs (jelo od datula s maslinama)'. On je rekao: *Pokaži mi ga, doista sam osvanuo posteći. Onda je jeo.*"

دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ فَقُلْنَا لاَ قَالَ فَإِنِّي إِذَنْ صَائِمٌ ثُمَّ أَتَانَا يَوْمًا آخَرَ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أُهْدِيَ لَنَا حَيْسٌ فَقَالَ أَرِينِيهِ فَلَقَدْ أَصْبَحْتُ صَائِمًا فَأَكَلَ

A od razloga koji dozvoljavaju prekidanje dobrovoljnog posta samo s razlogom, po prvoj predaji, jeste ugošćavanje. Dozvoljeno je gostu da se omrsi, ako domaćinu nije drago da on posti[55], a i domaćinu ako mu smeta da ne jede sa svojim gostom ili ako gostu smeta da jede sam.

Dokaz za to je mršenje Ebu Derda'a, kada ga je posjetio Selman (r.a.) i ono što mu je Selman rekao: "Zaista ti prema Allahu imaš

55 Gost ne bi trebao da posti dobrovoljni post, osim s dozvolom domaćina. To je definirano u hadisu: *Ko dođe kod nekog, neka ne posti dobrovoljni post osim s njegovom dozvolom.* (prenosi ga Et-Tirmizi).

obaveze, i prema samom sebi imaš obaveze, i prema svojoj porodici imaš obaveze, pa podaj svakom njegovo pravo."[56]

إِنَّ لِرَبِّكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَلِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَلأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا فَأَعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ

Također, od razloga koji dozvoljavaju mršenje je i otklanjanje štete od vjernika, kao kad bi se neka osoba zaklela postaču, koji posti dobrovoljni post, da je rekao da će se razvesti od žene ako se ne omrsi. Ovaj će se omrsiti da bi otklonio štetu od svoga brata muslimana. A sve ovo važi ako se post prekida prije polovine dana. Poslije polovine, post se ne prekida ni zbog koga drugog osim zbog nekog od roditelja, ako bi zatražio od postača da se omrsi. On će se omrsiti ako je to prije ikindije, a ako je nastupilo vrijeme ikindije, neće se mrsiti zbog blizine vremena iftara.[57]

Post koji je, također, vadžib je *zavjetni post.*

5. DOBROVOLJNI POST

To je svaki dodatni post pored farza i vadžiba, za kojeg ima podsticaja u časnom sunnetu. Tu spada post desetog dana mjeseca muharrema (ašura), s tim da se posti i dan prije ili dan poslije njega. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.) kada je upitan za post ašure: *On iskupljuje grijehe počinjene u prošloj godini.*[58]

قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا سُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ

I post šest dana mjeseca ševala je u ovoj kategoriji, zbog riječi Poslanika (a.s.): *Ko isposti ramazan, a zatim tome doda šest dana mjeseca ševvala, kao da je cijelu godinu postio.*[59]

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ

56 Više vidi u cijelom hadisu u Sahihu El-Buharije.
57 Više vidi u: Reddul-muhtar.
58 Muslim.
59 Prenose ga Muslim i autori Sunena.

Tu se ubraja i post dana Arefata, deveti dan mjeseca zul-hidždžeta, za onoga ko nije na hadždžu. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Post dana Arefata iskupljuje grijehe počinjene prethodne godine i grijehe koji se počine naredne godine.*[60]

صَوْمُ يَوْمِ عَرَفَةَ يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ وَالْبَاقِيَةَ

Tu spada i post tri dana svakoga mjeseca, a lijepo je da to budu bijeli dani u sredini mjeseca, u kojima su noći svijetle, zbog punog mjeseca. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.) Ebu Derda'u: *Ako postiš tri dana u mjesecu, onda posti trinaesti, četrnaesti i petnaesti dan.*[61]

إِذَا صُمْتَ مِنَ الشَّهْرِ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ فَصُمْ ثَلاَثَ عَشْرَةَ وَأَرْبَعَ عَشْرَةَ وَخَمْسَ عَشْرَةَ

Post ponedjeljka i četvrtka svake sedmice spada u dobrovoljne. Rekao je Poslanik (a.s.): *Djela se predočavaju (Allahu) ponedjeljkom i četvrtkom, pa volim da se moje djelo predoči dok postim.*[62]

تُعْرَضُ الأَعْمَالُ يَوْمَ الاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ فَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ

Rekla je Aiša (r.a.): "Vjerovjesnik (a.s.) se trudio da posti ponedjeljkom i četvrtkom".[63]

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَحَرَّى صَوْمَ الاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ

A najbolji dobrovoljni post i post koji je najdraži Allahu (dž.š.) je da se posti dan, a mrsi dan, zbog poteškoće tog posta. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Allahu najdraži post je Davudov post, a najdraži namaz je Davudov namaz. Spavao bi jednu polovinu noći, jednu trećinu bi probdio klanjajući nafilu namaz, a zatim bi jednu šestinu noći spavao. Mrsio bi dan pa postio dan.*[64]

أَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ وَأَحَبُّ الصَّلاَةِ إِلَى اللَّهِ صَلاَةُ دَاوُدَ كَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ وَيَنَامُ سُدُسَهُ وَ كَانَ يُفْطِرُ يَوْمًا وَ يَصُومُ يَوْمًا

60 Prenosi ga Muslim i autori Sunena.

61 Et-Tirmizi, En-Nesa'i i Ahmed.

62 Et-Tirmizi.

63 En-Nesa'i, Et-Tirmizi i Ibn Madža.

64 Prenosi ga velika grupa prenosioca, osim Et-Tirmizija.

6. POKUĐENI POST (MEKRUH TENZIHI)

Njega je bolje ostaviti nego ga činiti. Ova vrsta obuhvata post desetog dana muharrema, bez posta devetog ili jedanaestog dana. To je zbog toga što je to oponašanje Židova.[65] Ovdje spada i post samo subotom ili samo nedjeljom, također zbog prethodnog razloga. Ako bi se tim postom namjeravalo oponašanje drugih, onda taj post postaje mekruh tahrimi. Ovakav post neće biti mekruh, ako bi se poklopio s postom koji se postio ranije. To je kao kada bi neko, naprimjer, postio dan, a mrsio dan, ili postio prvi dan svakoga mjeseca, pa se to poklopi s nekim od ovih dana. Post petkom je također mekruh tenzihi, zato što u tom danu ima vjerskih obreda za koje se, ako bi se postilo, može biti preslab da se obavljaju.[66] Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Ne izdvajajte noć uoči petka od drugih noći vašim klanjanjem, i ne izdvajajte petak od drugih dana vašim postom, osim ako to ne bude post kojeg neko od vas posti.*[67]

لاَ تَخْتَصُّوا لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْنِ اللَّيَالِي وَلاَ تَخُصُّوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِصِيَامٍ مِنْ بَيْنِ الأَيَّامِ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ فِي صَوْمٍ يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ

Mekruh tenzihi je i post cijele godine, makar se i mrsilo u danima u kojima post nije dozvoljen. Isto tako, mekruh tenzihi je i post šutnje, tojest post u kojem se ne govori, zbog toga što je to oponašanje obožavalaca vatre, koji to tako čine. On treba da govori dobro i ono što potreba iziskuje da se kaže.[68] Mekruh je i spojeni post, tojest da se neprekidno poste dva dana i da se ne mrsi između njih. A tačno je da je Allahov Poslanik (a.s.) spajao, ali je zabranio drugima da to čine, pa je rekao: *Ja nisam kao vi. Mene neprestano hrani i napaja moj Gospodar.*[69]

إِنِّي لَسْتُ مِثْلَكُمْ إِنِّي أَظَلُّ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي

65 Više vidi u: "Reddul-muhtar".
66 Ibid.
67 Muslim i autori Sunena.
68 Više vidi u: Reddul-muhtar.
69 Muttefekun 'alejh, prenosi se od Enesa, r.a.

7. POKUĐENI POST (MEKRUH TAHRIMI)

To je post prvog dana Ramazanskog i Kurbanskog bajrama, kao i u dane tešrika, tojest drugog, trećeg i četvrtog dana Kurban-bajrama. A u sahih predaji se prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) zabranio post na dva bajrama[70].

إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ صَوْمِ يَوْمَيْنِ يَوْمِ الْفِطْرِ وَيَوْمِ الأَضْحَى

Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Dani tešrika su dani jedenja i pijenja.*[71]

أَيَّامُ التَّشْرِيقِ أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ

Napomena

Neke od ovih vrsta posta se čine samo uzastopno, dok kod nekih postač može birati da li će postiti uzastopno ili odvojeno. Što se tiče vrsta posta koje treba obavljati uzastopno, to su: post ramazana, zatim post keffareta za grešku, zakletvu, mršenje u ramazanu ili zihar, te zavjetni post i post u i'tikafu. A vrste kod kojih se može birati jesu: dobrovoljni post, napaštanje ramazana, post u zamjenu za kurban pri temettu' ili kiran vrsti hadždža, post kao otkup za prijestup u ihramu, post kao naknada za lov i opći zavjetni post.[72]

70 Muttefekun 'alejh.

71 Muslim.

72 Više vidi u: Reddul-muhtar.

SUMNJIVI DAN

To je dan u koji se sumnja da li pripada mjesesecu ša'banu ili ramazanu. Do sumnje dođe u danu koji je poslije dvadeset i devetog dana ša'bana. Ako bi mlađak ša'bana bio prekriven oblacima, ne bi se znalo je li to trideseti dan, ili, ako bi mlađak ramazana bio prekriven oblacima, pa se zbog toga ne bi znalo da li je to prvi dan ramazana. Sumnjiv je to dan i ako bi mlađak ramazana vidjela jedna osoba ili dvije nepouzdane, pa se odbije njihovo svjedočenje. Međutim, ako bi nebo bilo vedro, a mlađak niko ne bi vidio, onda to nije sumnjivi dan.[73] Post u tom danu može biti mekruh tahrimi, mekruh tenzihi ili mustehab, zato što se on može postiti na više načina:

1. Da se donese nijjet da je to post ramazana, i u tom slučaju taj post je mekruh tahrimi, zbog riječi Allahovog Poslanika (a.s.): *Neka niko od vas ne posti dan ili dva prije samog nastupanja mjeseca (ramazana), osim ako čovjek posti svoj (uobičajeni post).*[74]

لاَ تَقَدَّمُوا الشَّهْرَ بِيَوْمٍ وَلاَ يَوْمَيْنِ إِلاَّ رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صِيَامًا

To je i zbog toga što se tim postom oponašaju ehlu kitabije, koji su uvećali trajanje svoga posta. U ovom slučaju, ako bi se objelodanilo da taj dan pripada ramazanu, onda je taj post ispravan kao post ramazana. A ako bi se objelodanilo da pripada ša'banu, taj post biva dobrovoljni post i ako bi se omrsilo ne mora se nadoknaditi, jer se nije namjeravalo da to bude dobrovoljni post.

73 Više vidi u: Reddul-muhtar i Fetava Kadi Han.

74 Muttefekun 'alejh.

2. Da donese nijjet da to bude neki drugi obavezni post, kao kad bi neko postio nadoknadu za prvi od dana koje je dužan napostiti. Taj post je mekruh tenzihi. Ako bi se objelodanilo da je taj dan u ramazanu, post je ramazanski, ako postač nije na putovanju, jer je ramazan norma u kojoj nema prostora za nešto drugo. Ako bi postač bio putnik, onda je taj post one kategorije koju je i odlučio postiti zato što smo spominjali da je putniku dozvoljeno da posti u ramazanu neki drugi obavezni post. A ako bi se objelodanilo da je taj dan u ša'banu, onda je taj post onaj koji je i odlučio postiti, bez obzira na to da li je postač putnik ili nije.

3. Da donese nijjet da je to dobrovoljni post, i taj post nije pokuđen. A što se tiče hadisa: ***Neka niko od vas ne posti prije mjeseca jedan ili dva dana.***

لاَ تَقَدَّمُوا الشَّهْرَ بِيَوْمٍ وَلاَ يَوْمَيْنِ

u njemu se misli na početak posta ramazana, tojest na donošenje nijjeta da se posti ramazanski post prije njegovog vremena.

Lijepo je dobrovoljno postiti sumnjivi dan onome ko zna kako se on posti, sa čvrstom odlukom da se posti taj dan kao dobrovoljni post. U ovom slučaju, ako bi se objelodanilo da taj dan spada u ramazan, taj post postaje ramazanski, a ako ne, onda ostaje dobrovoljni.

4. Da se koleba u osnovi nijjeta, tojest da odluči da će postiti sutradan ako bude ramazan, a neće postiti ako bude ša'ban. U ovom slučaju on neće biti postač zato što nije čvrsto donio odluku, i to je kao da je odlučio da će, ako bude šta imao jesti, mrsiti sutrašnji dan, a postit će ga ako ne bude imao šta jesti.

5. Da se koleba u vrsti nijjeta, tojest da odluči da će postiti sutrašnji dan ako bude ramazan, a ako bude ša'ban postit će neki drugi post koji mu je vadžib. Ovo je mekruh zbog neodlučnosti između dvije pokuđene stvari. Ako se sazna da je taj dan u ramazanu, post je ispravan, jer je čvrsto odlučio da će postiti, iako nije precizirao vrstu posta, a post ramazana je ispravan s neodređenim nijjetom, o čemu

smo već govorili. A ako bi se saznalo da je taj dan u ša'banu, njegov post za neki drugi vadžib neće biti ispravan, zato što osnova nijjeta nije dovoljna, ali će mu to važiti kao dobrovoljni post.

6. Da odluči da će postiti post ramazana, ako on nastupi. A ako bude ša'ban, onda će postiti dobrovoljni post. Ovakav nijjet je, također, mekruh. Ako se ustanovi da je nastupio ramazan, taj post je ispravan, a ako ne onda će to biti dobrovoljni post.[75]

Muftija ili kadija će narediti narodu da čekaju u početku tog dana bez donošenja nijjeta za post, pa će im popodne narediti da se omrse ako se stanje ne razbejani. Ako bi onaj koji čeka bez nijjeta nešto pojeo, zaboravivši na svoje čekanje i odgađanje, zatim se sazna da je taj dan počeo ramazan, a on donese nijjet prije zadnjeg dijela jutra, njemu će post biti ispravan, i to je kao da je jeo iz zaborava poslije donesenog nijjeta.

A ako bi došlo do sumnje da li je dan Arefata ili prvi dan Bajrama, tog dana je bolje da se posti.[76]

75 Više vidi u: El-Hidaje, Fethul-kadir i Reddul-muhtar.

76 Više vidi u: El-Hedijjetul-'ala'ijje.

UTVRĐIVANJE RAMAZANA I PROPISI VIĐENJA MLAĐAKA

Ramazan se utvrđuje viđenjem mlađaka, po riječima Allahovog Poslanika (a.s.): *Počnite s postom kada vidite mlađak, a završite kada ga ponovo vidite. A ako ga ne mognete vidjeti, onda na prethodni mjesec (ša'ban) namirite trideset dana.*[77]

صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ ثَلاَثِينَ

Poznato je da lunarni mjesec može imati trideset ili dvadeset i devet dana.

Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Mi smo nepismen narod koji ne piše i ne računa, a mjesec bude ovako i ovako.* To znači da jednom bude dvadeset i devet, a jednom trideset dana.[78]

إِنَّا أُمَّةٌ أُمِّيَّةٌ لاَ نَكْتُبُ وَلاَ نَحْسُبُ الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا يَعْنِي مَرَّةً تِسْعَةً وَعِشْرِينَ وَمَرَّةً ثَلاَثِينَ

Također je rekao: *Zaista mjesec biva s dvadeset i devet dana.*[79]

إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعًا وَعِشْرِينَ

Vrijedno je napomenuti da su oni u vrijeme Allahovog Poslanika (a.s.) postili ramazan dvadeset i devet dana češće nego trideset dana. Ahmed navodi u svom *Musnedu* da je rečeno Aiši: "Smatra se da ovaj mjesec ima dvadeset i devet dana". Ona je rekla: "Šta te čudi u

77 Muttefekun 'alejh.

78 El-Buhari od Ibn Omera.

79 El-Buhari od Ummi Seleme.

tome? Kad sam ja postila s Allahovim Poslanikom (a.s.) dvadeset i devet dana češće nego što smo postili trideset dana."[80]

قِيلَ لِعَائِشَةَ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رُئِيَ هَذَا الشَّهْرُ لِتِسْعٍ وَعِشْرِينَ قَالَتْ وَمَا يُعْجِبُكُمْ مِنْ ذَاكَ لَمَا صُمْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تِسْعًا وَعِشْرِينَ أَكْثَرُ مِمَّا صُمْنَا ثَلاَثِينَ

A Ibn Madže navodi da je Ebu Hurejre rekao: "Češće smo postili u vrijeme Allahovog Poslanika (a.s.) dvadeset i devet dana nego trideset."[81]

مَا صُمْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تِسْعًا وَعِشْرِينَ أَكْثَرُ مِمَّا صُمْنَا ثَلاَثِينَ

Po Šerijatu, nije mjerodavno ono što kažu astronomi, koji se oslanjaju na proračun, makar oni bili i časni. Imam Es-Subki, koji je šafijskoga mezheba, ima djelo u kojem je naklonjen prihvatanju njihovog iskaza, a kao argument navodi da je proračun kategoričan u svojim rezultatima. Međutim, njegovo mišljenje su odbacili kasniji učenjaci iz njegovog mezheba, među njima i Ibn Hadžer i Er-Remli.[82]

Kada se utvrdi viđenje mlađaka u jednoj pokrajini, to obavezuje sve muslimane u svim dijelovima svijeta. U tom duhu se i fetve izdaju, zbog općeg značenja hadisa: *Postite kada vidite mlađak*. To je pogotovo u današnjem vremenu, kada su komunikacijska sredstva i prijenos informacija postali lakši i brži i kada se one prenose za kratko vrijeme u sve dijelove svijeta. Ako bi se mlađak vidio na istoku u četvrtak navečer, a na zapadu u petak navečer, stanovnici zapada su obavezni da postupaju prema onome što su vidjeli oni s istoka. Ovo mišljenje je prihvaćeno kod hanefijskih, malikijskih i hanbelijskih učenjaka.[83] U ovom mišljenju, kojeg zastupa većina učenjaka, ispoljava se jedinstvo muslimana u svim krajevima svijeta. Rekao je Uzvišeni Allah:

80 Prenosioci su ispravni, kao što se navodi u Medžmeuz-zevaid.

81 Prenose ga Ebu Davud i Et-Tirmizi od Ibn Mes'uda.

82 Više vidi u: Reddul-muhtar.

83 Više vidi u: Reddul-muhtar.

Ova vaša vjera - jedina je prava vjera, a Ja sam - vaš Gospodar, zato se samo Meni klanjajte![84]

Zbog toga su muslimani obavezni (vadžib kifaje) da traže mlađak u vrijeme zalaska Sunca, uoči dvadeset i devetog dana ša'bana, zbog mogućnosti da ša'ban bude imao toliko dana. Isto tako, treba da traže mlađak mjeseca ša'bana da bi znali broj njegovih dana. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Utvrdite mlađak ša'bana zbog ramazana.*[85]

أَحْصُوا هِلَالَ شَعْبَانَ لِرَمَضَانَ

Ako bi na nebu bila kakva prepreka kao oblak, prašina ili magla, kadija će za utvrđivanje mlađaka ramazana prihvatiti informaciju jedne osobe, muške ili ženske, slobodne ili roba, pod uslovom da taj koji je vidio bude musliman, ponoljetan i pametan. Nije uslov da bude pravedan (čestit)[86], ali ne bi trebalo da javno griješi, pa će se od njega prihvatiti informacija kada bi bio osoba za koju se ne zna kakva je, ili bude kažnjen zbog klevete, pa se pokajao.

Onaj ko vidi mlađak obavezan ga je u toj noći posvjedočiti kod namjesnika u tom mjestu, da ne bi stanovnici osvanuli neposteći. A i djevojka u kući treba da posvjedoči čak i bez dozvole svoga valije (staratelja), ako bi bila određena za to. To je kada bi jedino ona vidjela mlađak i to joj je, u toj situaciji, stroga dužnost (farz 'ajn) da učini.[87]

Kada bi osoba koja vidi mlađak bila u selu u kojem nema namjesnika, posvjedočit će u džamiji. Narod u tom selu treba da posti prema njegovoj informaciji, ako je ta osoba čestita ili nepoznatih osobina.

Allahov Poslanik (a.s.) je prihvatio svjedočenje jedne osobe kod utvrđivanja mlađaka ramazana. Prenosi se u Sunenima od Ibn Abbasa

84 El-Enbija', 92.

85 Et-Tirmizi od Ebu Hurejre.

86 To je onaj čija su dobra djela brojnija od loših, a pravednost (čestitost) je vrlina koja podstiče na bogobojaznost i velikodušnost. Tako se navodi u Merakil-felahu.

87 Ibid.

da je rekao: “Došao je jedan beduin kod Poslanika (a.s.) i rekao: ‘Zaista sam vidio mlađak’. Poslanik (a.s.) je rekao: Da li svjedočiš da nema drugog boga osim Allaha? Beduin je rekao: ‘Da.’ Poslanik (a.s.) je tada kazao: *Da li svjedočiš da je Muhammed Allahov Poslanik?* On je odgovorio: ‘Da.’ Poslanik (a.s.) je tada rekao: *O Bilale, objavi među svijetom da poste.*

جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي رَأَيْتُ الْهِلَالَ فَقَالَ أَتَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ أَتَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ قَالَ يَا بِلَالُ أَذِّنْ فِي النَّاسِ فَلْيَصُومُوا

Uslov za utvrđivanje mlađaka kojim se završava ramazanski post (početak mjeseca ševala), kada na nebu bude nekakva prepreka, jeste svjedočenje dvojice slobodnih ljudi, koji su punoljetni i muslimani, a nisu kažnjavani za klevetu, ili svjedočenje jednog slobodnog čovjeka i dvije slobodne žene. Ako bi bili u mjestu u kojem nema namjesnika, obaveza ljudima je da prestanu postiti, na osnovu obavještenja dviju čestitih osoba, ako bi na nebu bila kakva prepreka. To je zbog toga što nema namjesnika kod kojeg bi ovi svjedočili.[88]

Uslovljavanje većeg broja svjedoka kod mlađaka kojim se završava post nego kod mlađaka ramazana je zbog toga što je prekid posta povezan s koristima za ljude, pa je to slično ostalim pravima čovjeka. Prava čovjeka se utvrđuju samo svjedočenjem dviju osoba. Mlađak mjeseca zul-hidždže, zbog Kurban-bajrama, utvrđuje se kao i mlađak završetka posta.[89]

Ako na nebu nema nikakve prepreke koja sprečava viđenje mlađaka, za njegovo utvrđivanje mora biti velika grupa ljudi, za koje preovladava mišljenje da su iskreni. Za utvrđivanje brojnosti ove grupe ovlašten je namjesnik. Prenosi se od Ebu Hanife, Allah mu se smilovao, da je dovoljno da dvojica svjedoče, a postupanje po ovoj predaji su odabrali i neki fikhski učenjaci, imajući u vidu pasivnost ljudi u istraživanju mlađaka.[90]

88 El-Hedijje.
89 Više vidi u: El-Hidaje.
90 Više vidi u: Reddul-muhtar.

U današnjem vremenu, nezinteresovanost ljudi o ovom pitanju je još veća, pa je prioritetnije da postupamo po ovoj predaji Ebu Hanife, te da se zadovoljimo svjedočenjem dviju osoba, kada je nebo vedro i na njemu nema nikakvih prepreka za viđenje mlađaka.

Ako bi se upotpunilo trideset dana ramazana, čiji je početak utvrđen svjedočenjem jedne osobe, te se ne bude vidio mlađak sljedećeg mjeseca, a vrijeme bilo vedro, nije dozvoljeno prekinuti post. Osoba koja ga je objavila će se osuditi, zbog vidljive laži. A ako bi ljudi postili na osnovu svjedočenja dviju osoba, mišljenja su se razišla u pitanju da li je dozvoljeno prekinuti post. Preferira se mišljenje da je dozvoljeno.[91]

Nema značaja ako se mlađak vidi danju, bez obzira na to bilo to prije ili poslije podne. Taj dan se ne ubraja u ramazan, zbog izjave Allahovog Poslanika (a.s.): ***Počnite s postom kada vidite mlađak, a završite kada ga ponovo vidite.***

صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ

Obavezno je da viđenje mlađaka prethodi postu i mršenju. Iz hadisa se razumije da je to viđenje mlađaka prilikom zalaska Sunca zadnjeg dana u mjesecu. Tako je to bilo kod ashaba, tabi'ina i onih što su bili poslije njih.[92]

Ko sam vidi mlađak ramazana ili ševvala, pa se njegovo svjedočenje ne prihvati, obavezan je postiti, makar bio namjesnik ili njegov zamjenik, a zbog riječi Uzvišenog:

Ko od vas u tom mjesecu bude kod kuće, neka ga u postu provede.

Nije dozvoljeno mrsiti se ako bi čovjek sam vidio mlađak ševvala, pa čak ako je i ispostio trideset dana ramazana. To je zbog hadisa Poslanika (a.s.): ***Post se završava kada ga narod završava, a kurbani se kolju kada ih narod kolje.***[93]

91 Više vidi u: Reddul-muhtar.

92 Više vidi u: Merakil-felah.

93 Et-Tirmizi od Aiše, a značenje hadisa je da pojedinci u narodu trebaju slijediti zajednicu.

الْفِطْرُ يَوْمَ يُفْطِرُ النَّاسُ وَالأَضْحَى يَوْمَ يُضَحِّي النَّاسُ

Ako bi se u oba ova slučaja postač omrsio, dužan je samo nadoknaditi. Ne mora se iskupljati za to, makar se omrsio prije nego što kadija odbije njegovu tvrdnju. Kadija je, naime, odbivši njegovu tvrdnju s šerijatskim dokazom, prouzrokovao sumnju, a sa sumnjama se iskupljenje odbija. Ovo je razlog zbog kojeg iskupljenje spada s dužnosti u slučaju mlađaka ramazana. Iskupljenje spada s dužnosti i kod mlađaka ševvala, zbog Bajrama. Međutim, ako bi se čovjek omrsio nakon što njegovo svjedočenje o viđenju mlađaka ramazana bude prihvaćeno, po najispravnijem mišljenju, on je obavezan iskupiti se.[94]

Ako zarobljenik ne zna kada počinje ramazan, pa nakon istraživanja odabere dan kada će postiti, ispravno će postupiti, ako bi to bilo poslije ramazana i ako donese nijjet tokom noći, osim ako se izjednači s prvim danima Ramazanskog ili Kurbanskog bajrama ili drugog, trećeg ili četvrtog dana Kurban bajrama. Ako bi taj post bio prije ramazana, onda mu nije ispravno. U prvom slučaju mu je post dozvoljen zato što je on odlučio da posti ono što mu je obaveza (ramazanski post), a on je doista i bio dužan, jer je ramazan već protekao i nije mu obaveza da zanijeti to kao nadoknadu.[95]

94 Reddul-muhtar.
95 El-fetava el-hindijje.

ŠTA KVARI, A ŠTA NE KVARI POST

Postač se neće omrsiti ako bi iz zaborava nešto pojeo, popio ili spolno općio, u bilo kojoj vrsti posta, u ramazanu ili mimo njega. Ovo dokazuje hadis koji se nalazi u dvije sahih zbirke, u kojem prenosi Ebu Hurejre da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao: *Kada neko od vas zaboravi pa jede, ili se napije, neka dovrši svoj post, jer ga je to, zaista, Allah nahranio i napojio.*

مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ

Ako je potvrđen ovaj propis za jelo i piće, potvrđen je i za spolno općenje, zato što je jednako obavezno ostavljanje svega toga tokom posta, i nema razlike između posta koji je farz i dobrovoljnog posta, zbog toga što hadis nije napravio tu podjelu.[96]

Ako bi postač, koji je zaboravio, bio dovoljno jak da posti, kao snažan mladić, treba ga onaj ko ga vidi podsjetiti na post. Pokuđeno je (mekruh tahrimi) ne podsjetiti ga, kao što je pokuđeno ne probuditi onoga ko spava kada postoji bojazan da će ga namaz proći. Ako taj postač ne bi imao snage, onda ga je bolje ne opominjati iz samilosti. Ako bi postač bio upozoren, pa se ne bi odazvao, nego nastavio jesti, njegov post će mu biti pokvaren i on ga mora nadoknaditi, zbog toga što je obavijest jedne osobe u vjeri prihvatljiva. Stoga je on morao više posvetiti pažnju razmatranju svog stanja zbog postojanja osobe koja ga je opomenula.[97]

96 Više vidi u: El-Hidaje.
97 Reddul-muhtar.

Na onome ko bi iz zaborava spolno općio je da ostavi to u trenutku kada se sjeti. Isto će postupiti i ako ga zora zatekne. Ako bi ejakulirao poslije prekida općenja, post mu neće biti pokvaren. Ali, ako bi nastavio to činiti, obavezan je nadoknaditi taj post, bez otkupljenja.[98]

Poluciranje u snu ne kvari post. Ako bi postač spavao i tokom sna polucirao, post mu neće biti pokvaren, zbog riječi Allahovog Poslanika (a.s.): *Tri stvari ne kvare post postaču: hidžama (puštanje krvi)*[99]*, povraćanje i poluciranje.*

ثَلاَثٌ لاَ يُفْطِرْنَ الصَّائِمَ الْحِجَامَةُ وَالْقَيْءُ وَالاحْتِلاَمُ

U poluciranju nema forme spolnog općenja (umetanja jednog u drugi spolni organ), niti ono ima smisao tog općenja, što jeste ejakulacija, izazvana strašću prilikom priljubljivanja tijela uz tijelo u kontaktu muškarca sa ženom. Zbog toga, ako bi postač ejakulirao gledajući u ženski spolni organ, ili razmišljajući o njenim čarima i ljepotama, neće pokvariti svoj post, makar on i oduljio to svoje gledanje ili razmišljanje. No, to mu je zabranjeno. Ako bi postač dodirnuo svoju ženu kroz njenu odjeću i ejakulirao, post će mu biti pokvaren, ako je osjetio toplinu njenog tijela. Ako nije, neće mu biti pokvaren.[100] Ako bi postača žena dodirnula, pa on ejakulirao, post mu neće biti pokvaren, osim ako se on nije izložio tome.[101]

Ako bi postač imao kontakt sa ženom mimo njenog spolnog organa, ili ako bi je ljubio ili milovao, pri tome ne doživjevši ejakulaciju, post neće biti pokvaren. Ali, ako bi ejakulirao, pokvarit će post i mora ga samo nadoknaditi, zato što je to u smislu spolnog snošaja. I on nije obavezan da učini keffaret za to, zbog toga što je to najveća sankcija za onoga ko pokvari svoj post, i njome se

98 El-Hedijje.

99 Et-Tirmizi. Hidžama je vrsta liječenja pojedinih bolesti, tako što se čaša stavi na prethodno nasječeni dio kože, te se iz te čaše izvuče zrak, što prouzrokuje da se vakumom izvlači krv.

100 El-Fetava el-hindijje.

101 El-Hedijje.

sankcioniše samo kada prijestup dostigne svoj vrhunac. A vrhunac je spolni snošaj u svojoj pravoj formi i smislu, kojeg ovdje nema.[102]

Ako bi dvije ženske osobe vodile lezbijsku ljubav, post im neće biti pokvaren u slučaju da ne dođe do ejakulacije, iako je ovaj čin zabranjen. Jedina obaveza je nadoknada posta, ako bi se on pokvario ejakulacijom. Isti propis važi za onaniju (mastrubaciju) i ejakulaciju među bedrima. Time se kvari post, ako dođe do izbacivanja sjemena, zato što je isti cilj kao i kod spolnog snošaja, zadovoljenje strasti. To nije dozvoljeno činiti zbog riječi Uzvišenog:

> ***I koji stidna mjesta svoja čuvaju, osim od žena svojih ili onih koje su u posjedu njihovu, oni, doista, prijekor ne zaslužuju; a oni koji i pored toga traže, oni u zlu sasvim pretjeruju,***[103]

osim ako bi to bilo zbog smirivanja pretjerane požude koja zaokuplja srce i bojazni da bi ona mogla odvesti u blud. Nadati se je - kao što kažu učenjaci - da to neće imati loše posljedice.[104]

Ono što uđe u utrobu postača kroz pore na njegovom tijelu neće mu pokvariti post. Makar se i kupao u vodi pa osjetio njenu hladnoću u svojoj utrobi, neće mu to pokvariti post. Isto tako, ako bi svoju kožu namazao nekim osvježavajućim sredstvom ili podvukao oči surmom, post mu neće biti pokvaren, makar i osjetio okus toga u svom grlu ili primijetio njegovu boju u pljuvački.

Ako bi nehotice ušlo u utrobu postača nešto od čega se ne može sačuvati, to mu neće pokvariti post. Ako bi u njegovo grlo[105] ušla prašina, dim ili muha, post mu neće biti pokvaren. Isto tako je i ako bi farmaceut osjetio okus lijekova ili njihov miris. Ako bi u uho postača ušla voda, post mu neće biti pokvaren, ali ako bi on to namjerno

102 Više vidi u: Šerhul-Inaje 'alel-Hidaje.

103 El-Mu'minun, 5-7.

104 Više vidi u: Reddul-muhtar, Fethul-kadir i El-Hedijje.

105 Grlo se smatra od utrobe, za razliku od usta i mehkog dijela nosa koji ne spadaju u utrobu.

učinio pokvarit će post, zato što je voda ušla u njegovu utrobu njegovim djelovanjem. To je kao kada bi neko u svoje uho stavio neku mast ili lijek, čime bi pokvario post. Ako bi čistio uho štapićem, izvadio ga, našavši na njemu prljavštinu, pa ga stavio u uho više puta, post mu neće biti pokvaren. A kada bi u svoje grlo unio dim na bilo koji način ili se nakadio tamjanom, pa osjetio miris toga, a bio svjestan da posti, to će mu pokvariti post, zato što se mogao sačuvati. Ne treba smatrati da je to kao mirisanje ruže ili tekućine mošusa, zbog jasne razlike između zraka u kojem se osjeća miris mošusa i sadržine dima, koji uđe u utrobu postača njegovim aktom. Sa ovim se saznaje i propis pušenja, i nema sumnje da pušenje duhana ili ušmrkivanje njegovog dima u unutrašnjost tijela kvari post.[106]

Od postupaka koji kvare post je i stavljanje lijeka u nos i njegovo ušmrkivanje. Post neće pokvariti ono što ostane od vlažnosti u ustima poslije ispiranja, makar to postač i progutao s pljuvačkom. Međutim, prije gutanja pljuvačke, treba da ispljune jednom poslije izbacivanja vode, da bi se odstranila voda koja je pomiješana s pljuvačkom. Svakako da ne treba pretjerivati u ovome, jer ono što je ostalo samo je vlažnost koje se ne može sačuvati.[107]

Ako bi u usta postača ušao znoj ili suze koje se spuštaju iz očiju, jedna ili dvije kapi, te se pomiješaju s pljuvačkom, a postač ne osjeti njihov okus, post neće biti pokvaren. Ali, ako bi se to povećalo toliko da se osjeti slanost u cijelim ustima, te to proguta, post će biti pokvaren.

Ako bi postač zijevao i podigao glavu, pa mu u grlo upala kap kiše, pahulja snijega ili voda koja se izlijeva iz oluka, to će mu pokvariti post, zato što se mogao sačuvati od toga stavljanjem ruke na usta.[108]

Krv koja izlazi između zuba postača ne kvari post, ako ne dođe do utrobe. Ali, ako bi krv stigla do utrobe s pljuvačkom i bila

106 Više vidi u: Reddul-muhtar.
107 Ibid.
108 El-Fetava el-hindijje.

preovlađujuća njena crvena boja na pljuvački ili je bilo kao i pljuvačke, pokvarit će post, po mišljenju većine učenjaka. Neki, pak, smatraju da to neće pokvariti post, zato što se čovjek obično ne može sačuvati od toga i to se tretira kao i ostaci hrane između zuba ili vlažnost poslije ispiranja usta.[109] To je realno mišljenje, pogotovo ako mu dodamo i ograničenje da postač ne osjeti izlazak krvi. Kada bi osjetio, može se sačuvati izbacivanjem krvi iz usta s pljuvačkom s kojom se je pomiješala.

Rekao je šejh Ibn Abidin: "S ovim znamo i propis vađenja zuba u ramazanu i ulaska krvi u utrobu postača. Makar i spavao, njemu je obavezno nadoknaditi taj post, osim da se napravi razlika s nemogućnošću čuvanja od toga, pa da bude kao povraćena hrana koja se sama vrati."[110]

Međutim, smatram da se slučaj vađenja zuba razlikuje od izlaženja krvi između zuba, zato što se vađenje zuba, u slučaju da se nije primorano na to, može odgoditi do noći, tako da se može sačuvati od izlaska krvi, dok se od krvi koja izlazi između zuba ne može sačuvati. Ako bi se bilo primorano vaditi zub, zbog bola kojeg je teško podnijeti, ili ako bi zub sam ispao tokom spavanja, može se u tom slučaju reći da krv koja izlazi i dolazi do utrobe s pljuvačkom nenamjerno, sliči povraćenoj hrani, koja se sama vrati. Tako biva s onim od čega se ne može sačuvati.

Postač neće pokvariti post ako bi ušmrknuo sline iz nosa, progutao pljuvačku koja izlazi prilikom govora, ili progutao sluz koja iskašljavanjem dođe iz grla do usta. To je zato što su to stvari koje se nisu odvojile od njegovog tijela. Ako bi se, pak, odvojile a postač ih vratio, post će biti pokvaren. Vrijedi napomenuti da gutanje sline i sluzi kod Šafije kvari post, ako je postač u mogućnosti da to izbaci, pa je predostrožnost potrebna, jer voditi računa o razilaženju učenjaka je pohvalno.[111]

109 Više vidi u: Reddul-muhtar.

110 Ibid.

111 Reddul-muhtar.

Postaču neće biti pokvaren post ako bi progutao ostatke hrane između zuba, ako nije veće od zrna leblebije, zbog toga što je to malo i ne može se sačuvati od toga, pa se to tretira kao i pljuvačka. Međutim, ako bi to dostiglo veličinu zrna leblebije i postač ga progutao, post će mu biti pokvaren, zato što se mogao sačuvati.

Kada bi povraćanje savladalo postača i hrana izašla mimo njegove volje, post neće biti pokvaren, bez obzira na to da li toga što je izašlo bilo malo ili puno. To dokazuju riječi Allahovog Poslanika (a.s.), koje smo već spominjali: *Tri stvari ne kvare post postaču: pitanje krvi, povraćanje i poluciranje*, a također i njegove riječi: *Koga spopadne povraćanje u vrijeme posta, nije obavezan nadoknaditi ga, a ko izazove povraćanje neka nadoknadi.*[112]

مَنْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ وَمَنِ اسْتَقَاءَ عَمْدًا فَلْيَقْضِ

Ako bi se povraćena hrana ili njen dio sama vratila, neće biti pokvaren post, bez obzira na njenu količinu, zato što postač to nije učinio svojevoljno, niti je imao namjeru učiniti. Međutim, ako bi on svojim djelovanjem vratio tu hranu ili dio nje veličine zrna leblebije, a povraćanje bilo punim ustima, post će mu biti pokvaren, zato što je to samoinicijativno uradio.

Uslovljavanje povraćanja punim ustima jeste da bi se na to odnosila pravila onoga što izađe iz tijela, zato što u tom slučaju usta ne mogu zadržati tu hranu. A stvari koje spadaju pod pravila onoga što izađe iz tijela kvare post, ako bi se kompletno ili djelimično vratile unutra. Različito od ovoga je povraćanje koje nije punim ustima, koje spada u propise onoga što je povezano s tijelom, i nije se odvojilo od tijela, te zbog toga ne kvari post, bez obzira na to da li se vratilo u utrobu postača njegovim djelovanjem ili bez njega.[113]

Hadis koji je ranije spomenut i ovo pojašnjenje potvrđuju da postač, ako bi namjerno povratio i to punim ustima, pokvarit će

112 Prenose ga autori četiri Sunena od Ebu Hurejre.
113 Više vidi u: El-Hidaje i Reddul-muhtar.

post, bez obzira na to da li se nešto od te hrane samo vratilo ili je on svojim djelovanjem vratio. Ako bi postač na jednom mjestu namjerno izazvao povraćanje više puta, i to manje količine hrane, ali tako da, ako bi se to spojilo, bude količina punih usta, i to će pokvariti post. Ovo sve važi ako bi ono što je povraćeno bila hrana, voda, žuti gorki sokovi ili krv. Ako bi to bila sluz, onda post ne bi bio pokvaren.[114]

Ono što ulazi u utrobu, a ne ostaje u njoj, ne kvari post. No, ako bi ostalo u njoj, a ušlo djelovanjem postača, ili koristilo njegovom tijelu, pokvarit će post.

Nezadržavanje u utrobi biva na jedan od dva načina:

Prvi: da dio toga što je ušlo ostane van utrobe.

Drugi: da to izađe direktno iz utrobe poslije ulaska, a prije zadržavanja i rastvaranja dijela toga u utrobi. Na ovome se mogu utemeljiti mnogi slučajevi, od kojih su:

Post neće biti pokvaren ako se suh toplomjer stavi u čmar, jer dio ostaje vani. Isto je i kada bi se stavio suh prst u njega, ili kada bi ga ženska osoba stavila u svoj spolni organ. Pokvarit će post vlažan prst, jer će dio vlage ostati unutra.

Ako bi žena ubacila pramen pamuka, kojeg žene koriste u svojoj higijeni, u svoj spolni organ i to cijelog, pokvarit će post. Ako ostane jedan kraj toga pramena vani, post joj neće biti pokvaren.

Ako bi ljekar ubacio suhu ljekarsku alatku u utrobu postača, a zatim je izvadio, post neće biti pokvaren.

Sve ovo važi ako ono što uđe u utrobu ne ostane u njoj. Ako bi ostalo u utrobi, gleda se na to da li je ušlo djelovanjem postača ili da li u tome ima kakve koristi za tijelo. I tada neće se pokvariti post, a ako bi ušlo njegovim djelovanjem ili u tome bilo koristi za tijelo, onda će mu post biti pokvaren.

114 Ed-Durul-muhtar i Reddul-muhtar.

Ako bi čovjek bio uboden kopljem ili strijelom, od čega u njemu ostane vršak, post mu neće biti pokvaren.[115]

Analogno tome, ako bi bila otvorena vatra iz oružja na postača, pa ostane zrno u njegovoj utrobi, neće mu post biti pokvaren, zato što nije on to učinio niti u tome ima koristi za njegovo tijelo.

Ako bi bio ozlijeđen i ozljeda bude duboka (kao što to nazivaju fikski učenjaci, dubok ubod), a to je ubod koji dospije do unutrašnjosti, ili kao udarac u glavu koji dospije do moždane opne, pa se ubaci u tu ranu kamen, neće mu post biti pokvaren zato što to nije bilo njegovim djelovanjem niti u tome ima koristi za njegovo tijelo. Ali ako bi u tu ranu stavio lijek pa on stigne u unutrašnjost, post će mu biti pokvaren, jer je to njegovo djelovanje i u tome ima koristi za njegovo tijelo.

Ako bi postač ubacio nešto u svoju unutrašnjost i to ustane u njoj, post će mu biti pokvaren, makar u tome i ne bilo neke koristi za njegovo tijelo.

Medicinski čepići koji dospijevaju u unutrašnjost analnim putem kod čovjeka i žene, ili putem spolnog organa kod žene, pokvarit će post, bez obzira na to je li ih postač sam sebi stavio ili mu je neko drugi stavio, zato što u tome ima koristi za njegovo tijelo.

Ako bi ukapao lijek ili vodu u svoju mokraćnu cijev, post mu neće biti pokvaren, zato što je prolaz između cijevi spolnog organa i unutrašnjosti tijela zatvoren i otvara se samo kod izlaska mokraće. Zato se na mokraćnu cijev kod fikskih učenjaka ne odnose propisi unutrašnjosti. Međutim, ako bi ženska osoba koja posti ubacila nešto u svoju unutrašnjost putem spolnog organa, post će joj biti pokvaren.

Prema rečenom, smatram da ono što uđe u utrobu posredstvom injekcija ispod kože, unutar mišića ili u krvne sudove, kvari post, zato što ostaje u tijelu i prebacuje se - kao što su dokazala laboratorijska i medicinska istraživanja - za kratko vrijeme u sve

115 Reddul-muhtar.

dijelove tijela, a i zato što u tome ima koristi za tijelo. Ovome se može prigovoriti da su fikhski učenjaci uslovili za kvarenje posta lijekom koji ulazi preko rane da bude ta rana tolika da dopire do unutrašnjosti ili do moždane opne, tojest da rana bude toliko duboka da je spojena s utrobom ili mozgom.

A ja kažem da su oni postavili ovaj uslov da bi bili sigurni da je lijek dospio u unutrašnjost tijela i da je tamo ostao, zato što oni u prošlosti nisu znali ova moderna sredstva koja ubacuju lijek u unutrašnjost tijela na način kojim ga učine da se u kratkom vremenskom roku raširi po različitim dijelovima tijela.

Mjerodavno je stvarno dopiranje, kao što kaže šejh Ibn Abidin. Kada bi postač znao da je suhi lijek, koji je stavljen u duboku ranu, dospio do utrobe, post će mu biti pokvaren. Ako bi znao da vlažni lijek nije dospio u utrobu, post mu neće biti pokvaren.[116]

S obzirom na to da kvarenje i nekvarenje posta zavisi od dopiranja ili nedopiranja lijeka, a moderna sredstva u medicinskom liječenju čine nas da budemo sigurni u dopiranje lijeka, moramo reći da će post u ovakvim situacijama biti pokvaren. I nikako se ne može pojmiti da kažemo da će post biti pokvaren ako bi se prst koji je pokvašen vodom stavio u čmar, a da ne kažemo da će biti pokvaren onome kome moderna medicinska sredstva ubacuju velike količine hranjivog seruma u njegovo tijelo, ili kome se daje nova krv koja teče svim dijelovima njegovog tijela.

Također, treba da pravimo razliku između slučaja da lijek sam dopre s površine tijela u njegovu unutrašnjost i slučaja njegovog dostavljanja od površine u unutrašnjost, posredstvom injekcija. Ako bi se lijek stavio na površinu kože, preko površinske ozljede, pa odatle upijen u utrobu i putem krvi se razlije po svim njegovim dijelovima, nema sumnje da je lijek stigao do utrobe. Ako je taj lijek stigao sam, kao kada bi se čovjek namazao osvježavajućim sredstvom, pa ga koža

116 Više vidi u: Reddul-muhtar.

putem pora upije, te se uvuče u utrobu tijela, u tom slučaju post neće biti pokvaren, kao što smo već spominjali. A također smo govorili i kako su fikhski učenjaci napravili razliku između situacije da voda uđe u unutrašnjost uha tokom kupanja ili plivanja, i rekli su da to ne kvari post, i situacije da se voda ukapa u unutrašnjost uha ili lijek da se ukapa u njegovu unutrašnjost, pa su rekli da je u ovakvoj i sličnoj situaciji post pokvaren. Ono što samo dopre putem pora ili površinskih ozljeda ne kvari post, a ono što dopre slobodnom upotrebom čovjeka i njegovim djelovanjem, smatram da to kvari post.

Na osnovu toga, davanje injekcija postaču treba da se odgodi do noći, a ako bi se bilo prinuđeno na to tokom dana, on će se, po Šerijatu, smatrati bolesnikom i dozvoljeno mu je da se mrsi, a obavezan je post nadoknaditi kasnije.

Ovo je to do čega je došlo moje ograničeno shvatanje i mišljenje o ovom pitanju, a drago bi mi bilo da čitalac zna da se mnogi od učenjaka ne slažu s ovim mojim mišljenjem i smatraju da post neće biti pokvaren, te on može postupiti po njihovom mišljenju, a predostrožnost u ibadetima je poželjna stvar. Allah, slavljen je On, najbolje zna.[117]

Postaču neće biti pokvaren post ako bi ga zmija ugrizla, zato što se to nije desilo njegovim djelom niti u tome ima koristi za njegovo tijelo.

Ono što od stvari koje kvare post greškom dođe do utrobe postača, pokvarit će mu post, a njemu je obaveza samo nadoknada, bez iskupljenja, kao kad bi ispirao usta i nos pa ga prevari voda i ode u njegovu utrobu, a on je svjestan svoga posta. Imam Šafija zastupa mišljenje po kojem post neće biti pokvaren greškom, analogno onom

117 Autor je zauzeo najstrožiji stav o ovom pitanju. Mnogi savremeni islamski pravnici, međutim, smatraju da davanje injekcija, ako nisu hranjive, ne kvari post, kao ni drugi lijekovi koji se stavljaju na ranu. (prim. prev.)

ko zaboravi na svoj post, a i zbog riječi Allahovog Poslanika (a.s.): *Mom ummetu se oprašta greška, zaborav i ono na šta su primorani.*[118]

رُفِعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأُ وَالنِّسْيَانُ وَمَا اسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ

Međutim, hanefije su ovu analogiju odbacile, jer šerijatska odredba da se post ne kvari zbog prijestupa iz zaborava je suprotna analogiji i ona se ne može ni sa čim porediti. Zatim, postoji razlika između zaborava koji se često događa tokom posta i greške koja se ne događa često. Na hadis su odgovorili da se u njemu misli na uklanjanje grijeha na Ahiretu, a ne na uklanjanje tog propisa na ovom svijetu.[119]

Kao što se desi greška kod unošenja stvari koje kvare post, desi se greška i u određivanju vremena. Ako bi postač spolno općio ili jeo, misleći da još nije nastupila zora, zatim saznao da se ona, ipak, pojavila i prekinuo općenje ili jelo odmah nakon što je saznao, post će mu biti pokvaren. Obavezan je to nadoknaditi bez iskupljenja, jer se nije namjerno omrsio.

Ako bi sumnjao u to je li sunce zašlo i jeo, zatim se pokaže da je jeo prije zalaska, obavezna mu je nadoknada i iskupljenje, jer ono što je pouzdano - a to je trajanje dana - ne prestaje zbog sumnje. Međutim, ako bi kod njega prevladalo mišljenje da je sunce zašlo i on jeo, zatim proizašlo da sunce još nije zašlo, bit će obavezan samo da nadoknadi, zato što je prevladavajuće mišljenje na ravni čvrstog ubjeđenja.[120] U ovakvim situacijama, kada mu se ne bi pokazala stvarnost njegove greške, te nastavi postiti, post će mu biti ispravan i neće ga morati nadoknađivati.[121]

118 Et-Taberani od Sevbana.

119 Više vidi u: El-Hidaje i Fethul-kadir.

120 Više vidi u: Reddul-muhtar.

121 Tako se navodi u Ed-Durrul-mukhtar.

KEFFARET (ISKUPLJENJE) I KADA JE ONO OBAVEZNO

DEFINICIJA

Filološko značenje: da Allah nekome oprosti grijeh, izbriše ga i sakrije, jer to spada u upotpunjenje pokajanja.

Terminološko značenje: posebna radnja, i to oslobađanje roba, post, ili hranjenje, s istovremenom namjerom (nijjetom) za tu radnju.

Karakteristike su da je to kazna s aspekta obaveznosti, a ibadet (vjerski obred) s aspekta obavljanja. Obavezno je požuriti s iskupljenjem, jer je sastavni dio pokajanja, a pokajanje je obavezno učiniti odmah.[122]

DOKAZI OBAVEZNOSTI ISKUPLJENJA

Dokaz da je keffaret obavezan je hadis koji se navodi u šest hadiskih zbirki. Navodi El-Buhari da je Ebu Hurejre rekao: "Jednog dana smo sjedili kod Allahovog Poslanika (a.s.), kad dođe jedan čovjek i reče: 'O Allahov Poslaniče, propao sam.' Poslanik (a.s.) ga upita: *Šta je bilo?* Rekao je: 'Općio sam sa svojom ženom dok sam postio.' Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Možeš li osloboditi roba?* Čovjek reče: 'Ne mogu.' *A možeš li postiti dva mjeseca uzastopno?* Čovjek reče:

122 Više vidi u: "Reddul-muhtar".

'Ne mogu.' *A možeš li nahraniti šezdeset siromaha?* Čovjek reče: 'Ne mogu.' Tada je Allahov Poslanik (a.s.) ustao. Dok smo tu bili donesena mu je košara[123] hurmi, i on je rekao: *Gdje je onaj što je pitao?* Čovjek se javio: 'Ja sam.' Poslanik (a.s.) mu je rekao: *Uzmi ove hurme i podijeli ih kao sadaku.* Čovjek je upitao: 'Je li siromašnijem od mene, Allahov Poslaniče? Tako mi Allaha, nema između njena dva predjela[124] porodice siromašnije od moje.' Vjerovjesnik (a.s.) se nasmijao toliko da su mu se očnjaci pokazali, a onda je rekao: *Nahrani njima svoju porodicu.*"

بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكْتُ قَالَ مَا لَكَ قَالَ وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي وَأَنَا صَائِمٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً تُعْتِقُهَا قَالَ لاَ قَالَ فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ قَالَ لاَ فَقَالَ فَهَلْ تَجِدُ إِطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا قَالَ لاَ قَالَ فَمَكَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرَقٍ فِيهَا تَمْرٌ وَالْعَرَقُ الْمِكْتَلُ قَالَ أَيْنَ السَّائِلُ فَقَالَ أَنَا قَالَ خُذْهَا فَتَصَدَّقْ بِهِ فَقَالَ الرَّجُلُ أَعَلَى أَفْقَرَ مِنِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَوَاللَّهِ مَا بَيْنَ لاَبَتَيْهَا يُرِيدُ الْحَرَّتَيْنِ أَهْلُ بَيْتٍ أَفْقَرُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ ثُمَّ قَالَ أَطْعِمْهُ أَهْلَكَ

KOME JE KEFFARET OBAVEZAN

Keffaret je obavezan svakom onome kome je post obavezan, a namjerno ga pokvari u nekom od dana ramazana, bez prisile ili prijeke potrebe, i to nakon što ga je otpočeo s nijjetom u noći, i kada se nije iznenada pojavilo nešto zbog čega je dozvoljeno mrsiti (bolest koju nije on prouzrokovao), ili nešto što isključuje post (kao hajz ili nifas).

Iz ovoga smo saznali nekoliko ograničenja koja važe kao uslovi za obaveznost keffareta, budući da je keffaret, kao što smo već rekli,

123 Posuda u koju je moglo stati od 15-20 sa'a.

124 Tj. dva predjela grada Medine.

najveća sankcija za kvarenje posta u ramazanu. Njime se sankcioniše samo onda kada prijestup prema postu dostigne svoj vrhunac. S obzirom na to da se kefarret otklanja i sumnjama, zato se za njegovu obaveznost postavljaju sljedeći uvjeti:

1) da se post pokvari poslije njegovog otpočinjanja s nijjetom donesenim u noći. Ko pokvari post, zanijećen danju, prije zadnjeg dijela jutra, obavezan ga je samo nadoknaditi, bez keffareta. To je zbog toga što se on ne smatra postačem, po mišljenju imama Šafije, koji ispravnost posta uslovljava nijjet donesen u noći.

2) da ne prethodi mršenju neki od vidova zaborava. Ako bi postač jeo, pio, ili spolno općio iz zaborava, a nakon što se sjetio da posti nastavio jesti, piti ili spolno općiti, post će mu biti pokvaren, i on ga je obavezan samo nadoknaditi. Njemu nije keffaret obavezan, bez obzira na to da li on bio svjestan činjenice, da se nije omrsio jer je to uradio iz zaborava, ili nije svjestan, zbog sumnje imama Malika, Allah mu se smilovao, koji smatra da će post biti pokvaren jedenjem, pijenjem ili spolnim općenjem iz zaborava.

3) da se ne bude primorano na mršenje, što odbacuje keffaret. Ako bi se postač omrsio spolnim općenjem na koje je bio prisiljen, makar to prisiljavanje bilo od strane njegove žene, neće mu biti keffaret obavezan, nego mu je samo obavezna nadoknada, a njoj je obavezan i keffaret i nadoknada. Fizička spremnost muškog spolnog uda u slučaju primoravanja ne upućuje na dobrovoljnost.[125] Ako bi se nešto usulo u grlo postača dok spava, pa to dopre u njegovu utrobu, post će mu biti pokvaren i on ga je obavezan samo nadoknaditi. Isto je i ako bi s ženskom osobom, koja posti, bio učinjen spolni odnos dok spava. Obavezna joj je samo nadoknada, dok je onome što je to učinio nadoknada i keffaret.

4) Ako se omrsi spolnim odnosom, keffaret će biti obavezan samo ako taj odnos bude potpun. Zbog toga, keffaret nije obavezan

125 Više vidi u: Merakil-felah i Hašijetut-tahtavi.

zbog činjenja stvari koje prethode spolnom odnosu, kao što su doticanje, ljubljenje, međusobno doticanje trbuha ili stegana. Spominjali smo da će post u ovakvim slučajevima biti pokvaren samo ako dođe do ejakulacije i toj osobi je obavezna samo nadoknada. Keffaret nije obavezan, zato što je prijestup u postu u ovim slučajevima nepotpun. A ako bi prijestup bio potpun, kao kada bi spolno općenje bilo s osobom prema kojoj se osjeća požuda, ili kada bi se s njim spolno općilo i glavić spolnog uda potpuno ušao u ženski spolni organ, post će biti pokvaren i obavezna je i nadoknada i keffaret, bez obzira na to je li došlo do ejakulacije ili nije. To je zbog toga što je ovdje prijestup potpun, a za potpunost prijestupa se ne uslovljava ejakulacija, jer se zadovoljstvo i zadovoljenje strasti ostvaruju i bez toga. I šerijatska kazna za blud postaje obavezna i bez ejakulacije, a to je isključivo kazna, pa je preče da keffaret, koji u sebi ima i značenja ibadeta, bude obavezan i bez ejakulacije.[126]

5) Ako bi se omrsilo jelom ili pićem, keffaret će biti obavezan samo ako je jelo ili piće nešto što se uobičajeno jede radi hranjenja, liječenja ili naslađivanja. Tako će keffaret biti obavezan zbog jedenja prijesnog mesa, makar ono bilo i od uginule životinje, zato što se time postiže hranjenje i dobrobit za tijelo. Isto će keffaret biti obavezan zbog jedenja loja ili pastrme, grickanja pšenice, gutanja kiše, snijega ili grada koji dospiju u usta, ili zbog gutanja pljuvačke svog bračnog druga, jer se time naslađuje, dok zbog pljuvačke neke druge osobe keffaret neće biti obavezan nego samo nadoknada.

Post će biti pokvaren, ali neće biti obavezan keffaret, ako bi se pojelo ili popilo nešto što ljudi obično ne vole ili im se gadi, kao kada bi postač progutao kamenčić, sirovu rižu, tijesto ili brašno koje nije pomiješano s masnoćom ili šećerom. No, ako bi bilo pomiješano s masnoćom ili šećerom, keffaret će biti obavezan. Također će biti obavezan ako bi se jedanput uzela veća količina soli, kao i ako bi se više puta uzelo pomalo, ili ako bi se uzeo prah za koji nije uobičajeno

126 Više vidi u: El-Hidaje i Reddul-muhtar.

da se jede, ali ako bi bilo uobičajeno da se jede, kao mlijeko u prahu. Ako bi pojeo neko voće prije nego što sazrije, kao zelene orahe, ili proguta neko željezo, bakar ili zlato, post će mu biti pokvaren, a obavezna mu je samo nadoknada, bez keffareta.[127]

6) Ako bi mršenju prethodio neki čin za koji postač smatra da se njime omrsio, pa se poslije njega zaista omrsi, a to njegovo smatranje ne bude na mjestu, obavezan je da to naposti i da keffaret učini. To je kao kada bi postač jeo poslije puštanja krvi, dodirivanja žene ili ljubljenja iz požude, spavanja s njom ili prekomjernog milovanja, bez ejakulacije, i on smatrao da se time omrsio. Zato što to njegovo mišljenje nije ispravno, jedino ako bi mu dao fetvu neki učenjak, na čije se fetve u tom mjestu oslanja, da će se on omrsiti puštanjem krvi, dodirivanjem, ljubljenjem, pa se on omrsi oslanjajući se na njegovu fetvu, bit će mu obavezna samo nadoknada, bez keffareta, jer ova fetva postaje sumnja kojom se odbacuje keffaret, s obzirom na to da je za običnog čovjeka fetva njegovog muftije, od kojeg se inače uzimaju fetve, propis.[128]

Ako bi postač nekoga ogovarao,[129] i pomisli da se time omrsio, ili mu učenjak donese fetvu da se omrsio, pa se poslije toga namjerno i svjesno omrsi, bit će mu obavezni i nadoknada i keffaret. To njegovo mišljenje nije na mjestu, niti se može osloniti na fetvu tog "učenjaka", jer je nedopustivo da se takvo nešto desi od nekog ko ima iole znanja u fikhu. Tvrdnja da se ogovaranjem kvari post proturiječi analogiji.[130]

Ako bi poslije ogovaranja postač čuo hadis u kojem Vjerovjesnik (a.s.) o dvjema ženama, koje su dobrovoljno postile, a ogovarale neke ljude, kaže: *Zaista su ove dvije postile i suzdržavale se od onoga*

127 El-Hedijje.

128 Reddul-muhtar.

129 Tojest, govorio o njemu u njegovoj odsusnosti, ono što on ne voli da se o tome govori, a to je zabranjeno.

130 Reddul-muhtar.

što im je Allah dozvolio, a omrsile su se onim što im je Allah zabranio, sjele su jedna pored druge i uzele jesti meso nekih ljudi,[131]

إِنَّ هَاتَيْنِ صَامَتَا عَمَّا أَحَلَّ اللَّهُ وَأَفْطَرَتَا عَلَى مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِمَا جَلَسَتْ إِحْدَاهُمَا إِلَى الأُخْرَى فَجَعَلَتَا يَأْكُلَانِ لُحُومَ النَّاسِ

pa se zatim omrsio, također će mu biti obavezni i nadoknada i keffaret, bez obzira na to znao on tumačenje toga hadisa ili ne znao.

Međutim, ako bi se omrsio poslije no što čuje hadis: *Omrsio se onaj koji je puštao krv i onaj kome se krv puštala,*[132]

أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ

a ne bude znao tumačenje tog hadisa, tojest da je on derogiran, ili je Allahov Poslanik (a.s.) u njemu mislio na gubitak nagrade za njihov post zbog učinjenog grijeha ogovaranja, njemu će biti obavezna samo nadoknada tog posta.

Postoji razlika između hadisa o puštanju krvi i hadisa o ogovaranju. Hadis o ogovaranju se konsenzusom fikhskih učenjaka tumači kao gubitak nagrade. Uz to, tvrdnja da se ogovaranjem kvari post pruturiječi analogiji,[133] dok ne postoji suglasnost fikhskih učenjaka u tumačenju hadisa o puštanju krvi.

---

131 Ovo je predstavljanje stanja onoga ko ogovara. Rekao je Uzvišeni Allah: ***I ne ogovarajte jedni druge! Zar bi nekom od vas bilo drago da jede meso umrloga brata svoga, - a vama je to odvratno.***
A hadis prenosi Ahmed, Ibn ebi ed-Dunja i Ebu Ja'la od čovjeka koji nije imenovan. Također se to nalazi i u djelu Et-Tergib vet-terhib. Postoji i veliki broj drugih hadisa koji su u ovom značenju, a svi su slabi, kao što kaže El-Kemal ibn el-Humam u djelu Fethul-kadir.

132 Hadis prenose Ebu Davud, En-Nesa'i i Ibn Madže od Sevbana. Pojedini učenjaci su rekli da je propis u ovome hadisu derogiran, a drugi su rekli da se to odnosi na izostanak njihove nagrade zato što su ogovarali. To je spomenuo El-Bezzar, koji je poslije navođena hadisa od Sevbana naveo da je Sevban rekao: "Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Omrsio se onaj koji je puštao krv i onaj kome se krv puštala* zbog toga što su njih dvojica ogovarala." Isto prenosi i El-Ukajli od Ibn Mes'uda, r.a. Više vidi u: Fethul-kadir.

133 Više vidi u: El-Hidaje i Fethul-kadir.

Napomena

Treba znati da se sve ono za šta nije obavezan keffaret odnosi na slučaj kada se to desi od postača jednom i bez namjere činjenja grijeha. Ako bi on to učinio drugi put s namjerom da učini grijeh, obavezan mu je keffaret kao kazna. Tako su donijeli fetvu imami u mnogim krajevima.[134]

VISINA KEFFARETA

Dug keffareta poslije njegove obaveze spada oslobađanjem ropstva jednog roba, makar i nevjernika. Ispravno je ako bi rob bio muško ili žensko, mlad ili star. Ako prekršilac ne bi bio u mogućnosti da to učini ili ne nađe roba, postit će dva mjeseca uzastopno, i to mjesece u kojima neće biti prvi dan jednog od bajrama, ili drugi, treći ili četvrti dan Kurbanskog bajrama. Ako bi započeo post prvog dana lunarnog mjeseca, obaveza mu je da posti do kraja sljedećeg mjeseca, a post će mu biti ispravan makar ta dva mjeseca iznosila pedeset i osam dana. A ako ne bi započeo post prvog dana u mjesecu, postit će šezdeset dana. Počet će s postom ispočetka, ako bi se omrsio tokom tih dana, s isprikom ili bez nje, osim u slučaju hajza (menstruacije). Žena koja se omrsi zbog hajza mora nastaviti svoj post odmah nakon njegova završetka. Ako ne bi nastavila, počet će postiti ispočetka.[135]

Onaj ko ne može postiti zbog bolesti ili starosti treba da nahrani šezdeset siromaha sa po dva jela koja će ih zasititi, ili da svakom od njih, umjesto toga, dadne po 2,25 kg pšenice ili njenu protuvrijednost.

Više keffareta za kvarenje posta u ramazanu se pretvara u jedan. Dovoljan je jedan keffaret za kvarenje posta u više dana, makar i od dva ramazana, ako u toku tih dana ne bi došlo do napuštanja vjere.

134 Više vidi u: Ed-Durrul-muhtar.

135 Tahtavi alel-meraki.

Ali, ako bi se kvarenje posta ponovilo u dva dana spolnim općenjem, tada se dva keffareta neće spojiti u jedan, zbog veličine prijestupa. Zato imam Šafija obavezuje keffaret samo zbog spolnog općenja, ne i zbog jedenja i pijenja.[136]

Dug keffareta prestaje i naglom pojavom hajza ili nifasa, ili bolesti zbog koje je dozvoljeno omrsiti se, u danu u kojem se post pokvario. A neće prestati pojavom bolesti koju je postač sam prouzrokovao, kao ni putovanjem, makar bio i primoran na njega, zato što opravdanje putovanjem nije došlo od strane onoga prema kome je dužan keffaret, a to je Allah, slavljen je On i Uzvišen.

Ako bi se ženska osoba omrsila u danu za koji smatra da je u njemu njen hajz, kojeg ne bude, ili ako bi se postač omrsio u danu za koji smatra da se u njemu obično razboli, a ne razboli se, bit će im keffaret obavezan, po ispravnom mišljenju.[137]

Ko bude ubijeđen da će se boriti protiv neprijatelja, pa se omrsi s ciljem da bude snažniji za borbu, ali se ne bude borio, neće mu keffaret biti obavezan, nego samo nadoknada tog posta. Razlika između njega i onoga što je pretpostavljao pojavu bolesti je u tome što je za borbu potrebno da joj prethodi mršenje da bi se borac osnažio za borbu, a za bolest to nije potrebno.

136 Više vidi u: Reddul-muhtar.
137 Više vidi u: Reddul-muhtar.

ŠTA JE POKUĐENO POSTAČU, A ŠTA NIJE

1. Pokuđeno (mekruh tenzihi) je postaču kusanje ili žvakanje nečeg, bez potrebe. Pokuđenost prestaje ako bi se bilo primorano na kupovinu a bojalo prijevare, ili ako bi muž bio hrđave naravi, ili ako majka ne bi mogla naći nekoga ko će njenom djetetu sažvakati hranu, a nema hrane koju dijete može jesti bez potrebe da se sažvače.

2. Pokuđeno je žvakanje bijele žvakaće gume, koja se održava u jednom komadu i ne mrvi se, niti se šta pljuvačkom odvaja od nje. Međutim, ako bi se odvojio dio (kao što je sladak ukus) i dospio do utrobe, post će biti pokvaren.

Bitno je spomenuti da je pokuđeno muškoj osobi, i to do stepena mekruha tahrimi, da žvaće žvakaću gumu, zato što je to oponašanje žena, osim ako bi bio sam i ako bi to bilo s razlogom (recimo, da promijeni ružan miris u ustima).[138]

3. Pokuđeno je postaču činiti akte koji prethode spolnom općenju i koji su uvod u njega, kao što su ljubljenje, grljenje, doticanje, ako se sigurno da neće doći do onoga što kvari post, ejakulacije ili snošaja. Prenosi se u dvije sahih zbirke hadisa od Aiše (r.a.) da je rekla: "Allahov Poslanik (a.s.) je ljubio dok je postio, milovao (mubašere) je dok je postio, ali je on najbolje od vas vladao svojim potrebama."

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ وَيُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ وَلَكِنَّهُ أَمْلَكُكُمْ لِإِرْبِهِ

138 Reddul-muhtar.

Značenje izjave Aiše (r.a.) jeste: trebate se paziti ljubljenja i ne trebate pomisliti da ste kao Vjerovjesnik (a.s.), jer je on sebe savladavao.

Značenje riječi "mubašere" je doticanje kože kožom. To je pokuđeno, ako je pretjerano, kao kada bi se dvoje grlilo bez odjeće, bez obzira na to bili oni sigurni u sebe da neće upasti u nešto što kvari post ili ne bili, jer to najčešće dovodi do snošaja.[139]

Prenosi Ebu Davud, s dobrim lancem prenosilaca, od Ebu Hurejre (r.a.) da je Allahovog Poslanika (a.s.) pitao neki čovjek o milovanju tokom posta. Poslanik (a.s.) mu je dopustio. Došao mu je drugi čovjek s istim pitanjem, pa mu je zabranio. Prvi, što mu je dozvolio milovanje, bio je star, dok je drugi bio mladić.

أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُبَاشَرَةِ لِلصَّائِمِ فَرَخَّصَ لَهُ وَأَتَاهُ آخَرُ فَسَأَلَهُ فَنَهَاهُ فَإِذَا الَّذِي رَخَّصَ لَهُ شَيْخٌ وَالَّذِي نَهَاهُ شَابٌّ

4. Pokuđeno je postaču činiti nešto za šta smatra da će ga oslabiti za post, kao je davanje krvi, hidžama[140], težak posao, ili duži boravak u vrućem kupatilu tokom ljeta. U dvije sahih zbirke hadisa se prenosi od Enesa (r.a.) da je rekao: "Nismo opraštali postaču puštanje krvi samo zbog toga što smo se bojali da mu je to napor."

مَا كُنَّا نَدَعُ الْحِجَامَةَ لِلصَّائِمِ إِلاَّ كَرَاهِيَةَ الْجَهْدِ

Puštanje krvi nije pokuđeno ako ne slabi postača za post, kao što nije pokuđeno da omota svoje tijelo pokvašenim ogrtačem da bi se ohladio, zato što je Vjerovjesnik (a.s.), dok je postio, polivao svoju glavu vodom, zbog žeđi ili vrućine.[141]

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَبَّ عَلَى رَأْسِهِ الْمَاءَ وَهُوَ صَائِمٌ مِنَ الْعَطَشِ أَوْ مِنَ الْحَرِّ

Nije pokuđeno postaču ispiranje usta vodom ili njeno ušmrkavanje u nos, makar to i ne bilo u sklopu uzimanja abdesta. Ali, ne treba pretjerivati u tome pa da dio vode dospije do utrobe,

139 Reddul-muhtar.

140 Puštanje krvi radi liječenja.

141 Sunen Ebu Davuda.

čime bi post bio pokvaren. Nije pokuđeno da se zubi čiste misvakom, makar bio pokvašen vodom, zbog riječi Poslanika (a.s.): *Najbolje čišćenje zuba postača je misvakom.*[142]

مِنْ خَيْرِ خِصَالِ الصَّائِمِ السِّوَاكُ

Ovaj hadis podupire i mnoge hadise koji podstiču upotrebu misvaka i kod postača i kod nepostača.

Po imamu Šafiji, pokuđena je upotreba misvaka u drugoj polovini dana, zato što on smatra da se tako otklanja trag posta. Taj trag je miris usta postača, koji je posljedica ostavljanja jela i koji se u hadisu zove "huluf" (zadah usta postača).[143] Ali, to važi, kao što kažu hanefijski imami, za onoga ko bude iskušan time zbog posta i ne mogne izbjeći. Međutim, ako bi neko sam sebe namjerno stavio u tegobu, neće imati nagrade, kao kada bi se neko prihvatio putovanja dalekim putevima da bi uvećao broj svojih koraka do džamije,[144] ili namjerno pješačio na putu džihada, imajući mogućnost da se preveze, shodno hadisu: *Čije noge se zapraše na Allahovom putu, Allah će ga zabraniti vatri Džehennema.*[145]

مَنِ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ

Na osnovu ovoga što je rečeno, pokuđena je postaču upotreba zubne paste sa četkicom za zube. Njome se post dovodi u opasnost,

142 Ibn Madždže.

143 Prenosi se od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: Rekao je Allah dž.š.: 'Svako čovjekovo djelo pripada njemu osim posta; on pripada Meni i Ja za njega nagrađujem.' Post je štit od grijeha, pa kada neko od vas posti neka ne govori ružne riječi, i neka ne diže glas, a ako ga neko opsuje ili napadne neka kaže: 'Ja postim. Ja postim.' Tako mi Onoga u čijoj je ruci Muhammedova duša, zadah iz usta postača je bolji kod Allaha od mirisa miska. Postač ima dvije radosti: kada iftari raduje se svome iftaru, a kada susretne svoga Gospodara obradovat će se svome postu. (muttefekun 'alejh).

144 O nagradi za pješačenje do džamije radi obavljanja namaza govore mnogi hadisi, od kojih je i onaj u kojem Muhammed (a.s.) kaže: *Svaki korak ka namazu je sadaka.* Hadis je muttefekun 'alejh, a kompletan se može pogledati u djelu Et-tergib vet-Terhib.

145 Više vidi u: Fethul-kadir.

zbog mogućnosti da dio rastopljene paste s pljuvačkom dospije u utrobu, a već smo spominjali da je pokuđeno kusanje hrane bez potrebe. Preče je da upotreba paste bude pokuđena, jer je to izraženije od kusanja.

Pokuđeno je ženi da posti dobrovoljni post bez dozvole muža, osim ako u tome nema štete za njega, kao kada bi bio bolestan, putnik, na hadždžu ili umri. Muž može zabraniti svojoj ženi svaki vjerski obred koji je ona sebi stavila u obavezu, kao dobrovoljni post, zavjetni post ili iskupljenje za zakletvu. Međutim, ono što je propisano od strane Uzvišenog Allaha, kao post ramazana i njegova nadoknada, nije mu dozvoljeno da joj zabrani, zato što nema pokornosti stvorenju u griješenju prema Stvoritelju. A ako bi je omrsio, bit će joj obavezna nadoknada tog posta s njegovom dozvolom.

Na ovo što je rečeno upućuje hadis koji se u dvije sahih hadiske zbirke prenosi od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Nije dozvoljeno ženi da posti u prisustvu njenog muža osim s njegovom dozvolom.*

لاَ يَحِلُّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلاَّ بِإِذْنِهِ

Upućuje i ono što se prenosi od Aiše (r.a.) da je rekla: "Dešavalo se da mi ostane ramazanskog posta, pa ga ne mognem nadoknaditi osim u ša'banu."[146]

كَانَ يَكُونُ عَلَيَّ الصَّوْمُ مِنْ رَمَضَانَ فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْضِيَ إِلاَّ فِي شَعْبَانَ

Važno je napomenuti da najamnik ne može postiti dobrovoljni post, ako bi odštetio onoga ko ga je unajmio umanjenjem svojih radnih sposobnosti. Izuzetno, može to učiniti s dozvolom poslodavca. Ako post ne bi utjecao na najamnikov posao, poslodavac mu nema pravo zabraniti da posti.

Isto tako, ako jedan od roditelja zabrani djetetu da posti dobrovoljni post, bojeći se bolesti, najbolje je da mu se dijete pokori.[147]

146 Zato što je Poslanik (a.s.) mnogo postio u ša'banu.

147 Više vidi u: Reddul-muhtar.

ŠTA SE TRAŽI OD POSTAČA

Ono što se traži od postača stepenuje se od obaveznih do pohvaljenih radnji.

1. OSTAVLJANJE ZABRANJENIH STVARI

Od obaveznih stvari koje se traže od postača jeste ostavljanje zabranjenih stvari. To se zahtijeva u postu, a i mimo njega, iako je u postu na to stavljen veći akcenat. Kao što se ispravnost posta temelji na ostavljanju stvari koje ga kvare, tako i primanje posta i nagrada za njega se temelje na ostavljanju zabranjenih stvari.

Vjerski obredi (ibadeti) vode k izgradnji islamske ličnosti, prepoznatljive po svom karakteru, koji je u harmoniji s vjerovanjem i idealima. Post ima važnu ulogu u ovoj misiji. Post, osim što teži ispoljavanju poslušnosti vjernika Allahu, Slavljenom i Uzvišenom, teži i obožavanju Njega, pokoravajući Mu se. Teži, također, tome da učini vjernika takvim da svojim vladanjem bude u skladu s moralnim principima islama, a ne sa svojim hirovima i tjelesnim požudama. U kontekstu ovoga možemo shvatiti značenje bogobojaznosti (et-takva) u riječima Uzvišenog Allaha, gdje nam pojašnjava mudrost našeg obavezivanja postom:

> ***O vjernici! Propisuje vam se post, kao što je propisan onima prije vas, da biste se grijeha klonili (leallekum tettekun).***

A Vjerovjesnik (a.s.) nam u mnogim hadisima obrazlaže namjeru Uzvišenog u ovom ajetu. Među njima je i hadis, kojeg smo već spominjali, a u kojem Vjerovjesnik (a.s.) kaže: *Post je štit. Pa kada neko od vas bude postio, neka bestidno ne govori i ne diže glas, a ako ga neko bude psovao, ili ga napadne, neka kaže: "Ja postim".*

الصِّيَامُ جُنَّةٌ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلاَ يَرْفُثْ يَوْمَئِذٍ وَلاَ يَصْخَبْ فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ إِنِّي صَائِمٌ

Od tih hadisa su i riječi Poslanika (a.s.): *Ko se ne prođe lažnog govora i postupka po njemu, Allahu nije potrebno da ostavlja jelo i piće.*[148]

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ

U En-Nesa'ijevoj predaji stoji: *Ko se ne prođe laži i džehla, i postupka po njemu...*

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْجَهْلِ وَالْعَمَلَ بِهِ

A riječ džehl obuhvata svaki prijestup.

Također, od tih hadisa je i ovaj: *Mnogi, koji noću ustaju da bi klanjali, nemaju od toga ništa osim nesanice; i mnogi, koji poste, od svog posta nemaju ništa osim gladi i žeđi.*[149]

رُبَّ قَائِمٍ حَظُّهُ مِنْ قِيَامِهِ السَّهَرُ وَرُبَّ صَائِمٍ حَظُّهُ مِنْ صِيَامِهِ الْجُوعُ وَالْعَطَشُ

2. TERAVIH-NAMAZ (TERAVIJA)

Tretman teravih-namaza

To je pritvrđeni sunnet (sunnet muekkede) u noćima ramazana, zbog riječi Vjerovjesnika (a.s.): *Ko u ramazanu klanja noćni namaz,*

148 Prenose ga El-Buhari i autori Sunena, od Ebu Hurejre.

149 Prenose ga En-Nesa'i, Ibn Madže, El-Hakim i Et-Taberani, od Ebu Hurejre i Ibn Omera.

vjerujući u Allaha i očekujući Njegovu nagradu, bit će mu oprošteni raniji grijesi.[150]

مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

Noćni namaz u ramazanu nazvan je teravijom zbog pauze koja se pravi nakon svaka četiri rekata. Zbog toga su ga nazvali tervihom, tojest odmorom.

Način obavljanja

Najbolje je da se teravija obavlja u džematu, u džamiji. Ko je klanja pojedinačno, pogriješio je, jer je postupio suprotno konsenzusu učenjaka (idžma‘) da je sunnet obavljati taj namaz u džematu u džamiji. Navodi imam Malik u svom djelu El-Muvetta’ da je Abdurrahman ibn Abdil-Karijj rekao: "Išao sam u ramazanu s Omer ibn Hattabom u džamiju, kad tamo ljudi rasuti u grupe: jedan čovjek klanja pojedinačno, drugi klanja, a za njim grupa ljudi... Omer je rekao: 'Tako mi Allaha, ako bih sakupio ove za jednim učačem, mislim da bi bilo bolje'. Potom ih je sakupio za Ubejj ibn K‘abom. Izašao sam s njim i druge noći, a ljudi su klanjali namaz za svojim učačem. Omer je rekao: 'Lijepa li je ova novotarija, a dio noći u kojem spavate je bolji od dijela u kojem klanjate', tojest bolji je zadnji dio noći, a narod je klanjao u prvom dijelu noći."[151]

خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ الرَّهْطُ فَقَالَ عُمَرُ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَانِي لَوْ جَمَعْتُ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِئٍ وَاحِدٍ لَكَانَ أَمْثَلَ فَجَمَعَهُمْ عَلَى أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ قَالَ ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةً أُخْرَى وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ قَارِئِهِمْ فَقَالَ عُمَرُ نِعْمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ. وَالَّتِي تَنَامُونَ عَنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الَّتِي تَقُومُونَ يَعْنِي آخِرَ اللَّيْلِ وَكَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ أَوَّلَهُ

Potvrđeno je da je Vjerovjesnik (a.s.) obavljao teraviju u džematu. Napustio je njeno klanjanje u džematu, iz milosti prema svom

150 Muttefekun ‘alejh.
151 Također ga prenosi i El-Buhari kao mu‘allek hadis.

ummetu, bojeći se da im ne postane to obaveza. Na temelju ovog dokaza je ustanovljenja praksa obavljanja teravih-namaza u džematu, nakon što je smrću Poslanika (a.s.) prestala bojazan da to postane farz. Prenosi se od Aiše (r.a.) da je Allahov Poslanik (a.s.) klanjao u džamiji jedne noći. Za njim je narod klanjao. Sljedeće noći se njihov broj povećao. Sakupili su se i treće ili četvrte noći, ali im Poslanik (a.s.) nije došao. Kada je osvanulo, on je rekao: *Vidio sam šta ste učinili i jedino što me je spriječilo da vam dođem je bojazan da vam (teravija) ne postane obavezna.* I to je bilo u ramazanu.[152]

أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى ذَاتَ لَيْلَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَصَلَّى بِصَلَاتِهِ نَاسٌ ثُمَّ صَلَّى مِنَ الْقَابِلَةِ فَكَثُرَ النَّاسُ ثُمَّ اجْتَمَعُوا مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ قَدْ رَأَيْتُ الَّذِي صَنَعْتُمْ وَلَمْ يَمْنَعْنِي مِنَ الْخُرُوجِ إِلَيْكُمْ إِلاَّ أَنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيْكُمْ وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ

Broj rekata

Teravija ima dvadeset rekata i deset puta se predaje selam. To je stanovište izrazite većine učenjaka. Kod imama Malika, teravija ima trideset i šest rekata, a dokaz mu je postupak stanovnika Medine. Dokaz izrazite većine učenjaka je predaja koju navodi El-Bejheki, s ispravnim lancem prenosilaca, po kojoj je Es-Sa'ib ibn Jezid rekao: "U vrijeme Omera (r.a.) klanjali su dvadeset rekata. Isto su klanjali i u vrijeme Osmana (r.a.) i Alije (r.a.)" U djelu El-Muvetta' se navodi da je Jezid ibn Ruman rekao: "Narod je u vrijeme Omera (r.a.) klanjao u ramazanu dvadeset i tri rekata." U djelu El-Mugni se navodi da je Alija naredio jednom čovjeku u ramazanu da klanja s narodom dvadeset rekata.

Tri rekata više koja se spominju u hadisu Ibn Rumana su vitr-namaz. A ono čime imam Malik dokazuje svoje mišljenje nije dokaz, zato što su oni klanjali pojedinačno između svaka dva odmora po četiri rekata, ekvivaletno tavafu stanovnika Mekke po sedam krugova

152 Muttefekun 'alejh.

između svaka dva odmora. A to nije zabranjeno, jer se s odmorom poslije svaka četiri rekata misli na čekanje. Klanjač ima pravo da izabere, ako hoće može sjediti šuteći, izgovarati ‘la ilahe illellah’ ili ‘subhanallah’, učiti Kur’an ili pojedinačno klanjati dobrovoljni namaz. Ovo čekanje je preporučljivo zbog običaja stanovnika dva harema.[153]

Neka ulema je o ovom pitanju zauzela drugo stanovište, s kojim protivriječe idžma‘u ashaba i fikhskih imama. Oni kažu da teravija ima osam rekata i da je dodavanje na taj broj novotarija. Kao dokaz za ovo mišljenje su uzeli hadis u kojem Aiša (r.a.) kaže: “Allahov Poslanik (a.s.) nije klanjao više od jedanaest rekata, bilo u ramazanu ili nekom drugom mjesecu. Klanjao bi četiri rekata, a ne pitaj o njihovoj ljepoti i dužini. Zatim bi klanjao četiri, i ne pitaj o njihovoj ljepoti i dužini. Onda bi klanjao tri, pa sam mu rekla: Allahov Poslaniče, hoćeš li spavati prije nego što klanjaš vitr? On je odgovorio: *Aiša, moje oči spavaju, ali moje srce ne spava.*”[154]

مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلاَ فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلاَ تَسَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلاَ تَسَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ ثُمَّ يُصَلِّي ثَلاَثًا قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ فَقَالَ يَا عَائِشَةُ إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلاَ يَنَامُ قَلْبِي

Uzimanje ovog hadisa kao dokaza za zabranu povećavanja broja rekata nije ispravno, jer klanjanje Vjerovjesnika (a.s.) s ovim brojem rekata ne upućuje na zabranu drugog broja rekata. Svi učenjaci se slažu: da je ovaj broj naveden u kazanom hadisu, ne bi imao suprotno razumijevanje. Ustvari, da ukazuje na zabranu broja rekata mimo ovog spomenutog, kako onda da se suprotno shvati ako je naveden u hadisu iz prakse Poslanika (a.s.)?[155] Aiša (r.a.) je obavijestila o onome što je vidjela od Poslanikovih (a.s.) situacija, i ona nije mogla, iako je njeno znanje bilo veliko, da zna sve situacije Allahovog Poslanika (a.s.). On je odlazio njoj koliko je odlazio i drugim svojim ženama.

153 Više vidi u: Šerh mun’jetil-musalli.

154 Muttefekun ‘alejh.

155 Više vidi u: Dirasatut-tatbikijje fil-hadisin-nebevijj.

Stoga je ona ponekad, kada bi je neko nešto upitao, upućivala nekoj drugoj od Poslanikovih (a.s.) žena.[156]

Koliko se dugo uči na rekatima

Imam uči u teraviji onoliko koliko neće dovesti do nezadovoljstva džemata koji klanja za njim. Stoga, imam treba da poznaje situaciju onih koji klanjaju iza njega. A najbolje je, ako džemat neće biti nezadovoljan, da uči deset ajeta na svakom rekatu, jer se time postiže sunnet, koji je da se završi hatma Kur'ana tokom teravija.

Imam neće izostavljati "subhaneke" na prvom od svaka dva rekata. A kada prouči "et-tešehhud" na sjedenju, ako primijeti da je teško klanjačima, proučit će samo *Allahumme salli 'ala Muhammedin ve 'ala ali Muhammed.* Zatim će predati selam, zato što se s ovolikim dijelom Ibrahimovih salevata postiže sunnet. A ako bi primijetio da klanjačima nije teško, proučit će cijele salavate, a poslije njih će proučiti neke od dova koje se spominju u sunnetu.[157]

Vrijeme teravih-namaza

Vrijeme teravije je poslije jacije-namaza, i nije dozvoljeno prije nje, jer je teravija dobrovoljni namaz koji je sunnet klanjati poslije jacije, pa je stoga ona poslije jacije. Najbolje je da se klanja prije vitr-namaza. Nije pokuđeno da se teravija odgodi do druge polovine noći, ako se tim odgađanjem neće izostaviti džemat, pa bi to onda bilo pokuđeno, jer je bolje da se obavlja u džematu.

Napomena

Pokuđeno je da se vitre klanjaju u džematu, osim tokom ramazana. Njihovo obavljanje u ramazanu je bolje u džematu, osim

156 U Muslimovom Sahihu se navodi da su neki od ashaba poslali nekoga da je (Aišu) upita o dva rekata poslije ikindije, pa je ona rekla: "Pitaj Ummu Seleme".
157 Više vidi u: Šerh mun'jetil-musalli.

za onoga ko voli da ih klanja u zadnjem dijelu noći. Ko pristupi džematu poslije prvog rekata vitara, učit će Kunut-dovu s imamom i neće je učiti poslije toga, a i muktedija i imam uče dovu u sebi.[158]

3. I'TIKAF

Tretman i šerijatsko-pravna utemeljenost i'tikafa

I'tikaf može biti pritvrđeni sunnet, što je onaj u posljednjih deset dana ramazana. Može biti mustehab, a to je onaj u vrijeme mimo toga. Može biti i vadžib, što je zavjetni i'tikaf.

Dokaz za njegovu utemeljenost je to što Vjerovijesnik (a.s.) nije izostavljao i'tikaf od kako je ušao u Medinu, pa sve dok mu Allah (dž.š.) nije uzeo život. Međutim, on ga nije osporavao onome ko ga ne bi prakticirao, pa zbog toga ustrajnost Poslanika (a.s.) u tome nije dokaz za obaveznost i'tikafa. U dvije sahih hadiske zbirke se prenosi od Aiše (r.a.) da je Vjerovjesnik (a.s.) boravio u i'tikafu zadnjih deset dana ramazana sve dok mu Uzvišeni Allah nije uzeo život, a poslije njega su u i'tikafu boravile njegove žene.

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزْوَاجُهُ مِنْ بَعْدِهِ

Također se prenosi da je Aiša (r.a.) rekla: "Allahov Poslanik bi, kada uđe u zadnjeh deset dana ramazana, oživio noć, budio svoje ukućane, zalagao bi se i pritegao bi ogrtač."[159]

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ أَحْيَا اللَّيْلَ وَأَيْقَظَ أَهْلَهُ وَجَدَّ وَشَدَّ الْمِئْزَرَ

I nije se trudio mimo zadnjih deset dana, koliko se u njima trudio.

Rekao je Allahov Poslanik: *Tražite 'Lejletul-kadr' u neparnim noćima, zadnjih deset dana ramazana.*[160]

تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوِتْرِ مِنَ الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ

158 Ibid.

159 Tojest, povukao se i posvetio ibadetu.

160 Prenosi ga El-Buhari od Aiše, r.a.

Definicija i'tikafa

Jezičko značenje: boravak i ostajanje na nečemu.

Terminološko značenje: boravak s namjerom ibadeta u džamiji u kojoj se pet dnevnih namaza obavlja u džematu. Ebu Jusuf i Muhamed su rekli da je i'tikaf ispravan u bilo kojoj džamiji, što su prihvatili i neki drugi učenjaci. To je lakše u današnjem vremenu, pa treba da se, kao što kaže Ibn Abidin, postupa po tome.[161] Žena boravi u i'tikafu u svojoj kući gdje je predviđeno da ona obavlja namaz i pokuđeno joj je (mekruh tenzihi) da i'tikaf obavlja u džamiji.[162]

Koristi i'tikafa

Onaj ko boravi u i'tikafu (mu'tekif) se posvećuje obožavanju svoga Gospodara, pa vrijeme provodi iščekujući namasko vrijeme. On je u društvu u kojem se uči, čini zikr ili uči Kur'an. I on, klanjajući, provodi noći, pa će ga možda Allah počastiti da tako zatekne i 'Lejletul-kadr', u kojoj se povećava nagrada za pobožnost više nego tokom hiljadu mjeseci u kojima nema noći 'Kadr'.

U i'tikafu ima i koristi za dušu, jer se u njemu srce ispražnjava od ovosvjetskih stvari i duša se odmara od zaokupljenosti ovosvjetskim problemima. U i'tikafu se posvećuje obožavanju Svevišnjeg Gospodara, tako što se provodi period duševnog odmora, u kojem se duša smiruje i odmaraju živci, i u kojem srce nalazi smirenje u činjenju zikra Allahu dž.š.: *A srca se, doista, kada se Allah spomene smiruju!*[163]

Ono što kvari i'tikaf

I'tikaf će biti pokvaren izlaskom iz džamije bez šerijatski opravdane potrebe, kao što je džuma-namaz u slučaju da se ona ne obavlja u toj

161 Više vidi u: Reddul-muhtar.

162 Ibid.

163 Er-Ra'd, 28.

džamiji. Kvari se i izlaskom iz džamije bez neke prirodne potrebe, kao što je obavljanje male ili velike nužde, ili kupanje ako se je džunup od polucije tokom sna, a ne može se kupati u toj džamiji. Izlaskom iz džamije bez neke krajnje potrebe, kao što je obrušavanje džamije, ili bojazan za sebe i za svoje stvari koje su u džamiji, također se kvari.[164]

Ako neko izađe bez neke od ovih potreba, time će mu biti pokvaren zavjetni i'tikaf, dok će se onaj koji je sunnet ili mustehab time završiti. Ako je i'tikaf koji je sunnet u zadnjih deset dana ramazana čovjek završio izlaskom iz džamije prije nego što se utvrdi mlađak mjeseca ševvala, nadoknadit će taj dan u kojem je izašao.[165]

I'tikaf će, također, biti pokvaren i spolnim općenjem, kao i aktima koji mu prethode, ako dođe do ejakulacije, zbog riječi Uzvišenog Allaha:

> ***Sa ženama ne smijete imati snošaja dok ste u i'tikafu u džamijama.***[166]

Napomena

Post je uslov za ispravnost zavjetnog i'tikafa. Ako bi se neko zavjetovao da boravi u i'tikafu određeni broj dana, obavezan je i da posti te dane uzastopno.[167]

4. SEHUR

Sehur je postaču mustehab, zbog riječi Poslanika (a.s.): *Ustajte na sehur, jer je u sehuru zaista berićet.*[168]

تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً

164 Merakil-felah.
165 El-Hedijje.
166 El-Bekare, 187.
167 El-Hedijje.
168 Muttefekun 'alejh.

Sehurom se pomaže postač u obavljanju posta. Rekao je Poslanik (a.s.): *Potpomognite se hranom sehura za post toga dana.*[169]

اسْتَعِينُوا بِطَعَامِ السَّحَرِ عَلَى صِيَامِ النَّهَارِ

Sehur se realizuje uzimanjem hrane ili pića u vrijeme sehura od strane onoga koji namjerava postiti, što je zadnja šestina noći. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Sehur je sav od berićeta i nikako ga ne izostavljajte, pa makar neko od vas popio samo gutljaj vode, jer zaista Allah (dž.š.) i meleki donose salavat na one koji ustaju na sehur.*[170]

السَّحُورُ كُلُّهُ بَرَكَةٌ فَلاَ تَدَعُوهُ وَلَوْ أَنْ يَجْرَعَ أَحَدُكُمْ جُرْعَةً مِنْ مَاءٍ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَمَلاَئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الْمُتَسَحِّرِينَ

Također je rekao: *Divan li su hurme sehur vjerniku.*[171]

نِعْمَ سَحُورُ الْمُؤْمِنِ التَّمْرُ

Mustehab je odgađati sehur do pred samu zoru, ako se ne posumnja u trajanje noći. Ako se, pak, sumnja, onda je pokuđeno jesti. Dokaz da je odgađanje sehura mustehab je predaja koju navodi Muslim u svom *Sahihu*, u kojoj Ebu Atijje kaže: "Ušli smo ja i Mesruk kod Aiše, pa smo rekli: 'O majko pravovjernih, dvojica Poslanikovih (a.s.) ashaba postupaju tako što jedan od njih požuruje iftar i namaz, a drugi odgađa iftar i odgađa namaz'. Ona je upitala: 'Ko je od njih dvojice onaj što požuruje iftar i namaz?' Rekli smo: 'Abdullah', tojest Ibn Mes'ud. Ona je rekla: 'Tako je činio i Allahov Poslanik (a.s.)'"[172]

دَخَلْتُ أَنَا وَمَسْرُوقٌ عَلَى عَائِشَةَ فَقُلْنَا يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رَجُلاَنِ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَدُهُمَا يُعَجِّلُ الإِفْطَارَ وَيُعَجِّلُ الصَّلاَةَ وَالآخَرُ يُؤَخِّرُ الإِفْطَارَ وَيُؤَخِّرُ الصَّلاَةَ قَالَتْ أَيُّهُمَا الَّذِي يُعَجِّلُ الإِفْطَارَ وَيُعَجِّلُ الصَّلاَةَ قَالَ قُلْنَا عَبْدُ اللَّهِ يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ قَالَتْ كَذَلِكَ كَانَ يَصْنَعُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

169 Ibn Madže.

170 Prenosi ga Ahmed u svome Musnedu; salavat od Allaha je milost, a salavat meleka je traženje oprosta za tu osobu.

171 Ebu Davud.

172 Također ga prenose En-Nesa'i, Ebu Davud i Et-Tirmizi.

Ne treba spavati poslije sehura, jer to prouzrokuje kiselinu u želucu i teškoću u probavi hrane. Treba se u ovome blagoslovljenom vremenu prihvatiti činjenja ibadeta i traženja oprosta, a zatim otići u džamiju da se obavi sabah-namaz u džematu. Zaista je ovo vrijeme najbolje doba dana za pokornost Allahu i činjenje ibadeta Njemu. Rekao je Uzvišeni Allah:

I u praskozorje su oprost grijeha molili.[173]

Rekao je također:

I namaz u zoru (obavljaj), jer namazu u zoru mnogi prisustvuju.[174]

5. POŽURIVANJE IFTARA

Mustehab je postaču požurivanje iftara, kada Sunce zađe, i mekruh je njegovo odgađanje, zbog riječi Poslanika (a.s.): *Ljudi će biti u dobru sve dok budu žurili sa iftarom.*[175]

لاَ يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ

Također je mustehab i zbog hadisa Aiše (r.a.) kojeg smo već spomenuli.

Međutim, ne treba se zadržavati dugo s jelom, pa da to dovede do kašnjenja s obavljanjem akšam-namaza u preporučenom vremenu. To vrijeme je poslije zalaska Sunca, pa do početka smrkavanja i pojave zvijezda. Najbolje je da postač uzme abdest prije iftara, ako ga nema ili ako ga treba obnoviti, i da počne s iftarom i jedenjem čim Sunce zađe, a poslije toga odmah da ide obaviti akšam-namaz. Ovako postupa, ako bi hrana bila postavljena. A ako hrana ne bi bila postavljena, ili ako bi postač bio daleko od nje u džamiji, bolje je da se odmah omrsi tako što će uzeti koju hurmu, gutljaj vode ili nešto

173 Ez-Zarijat, 18.
174 El-Isra', 78.
175 Muttefekun 'alejh, a prenosi se od Sehl ibn Sa'da.

slično, a zatim da klanja akšam-namaz na početku njegovog vremena. Poslije toga neka ode jesti. Time se postiže sunnet požurivanja iftara i obavljanja akšam-namaza u njegovom preporučenom vremenu, a ne pada se u mekruh obavljanja namaza prije jedenja, kada je jelo već postavljeno. Rekao je Poslanik (a.s.): *Nema namaza kod postavljenog jela, niti namaza u kojem se trpi velika ili mala nužda.*[176]

لاَ صَلاَةَ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ وَلاَ هُوَ يُدَافِعُهُ الأَخْبَثَانِ

Rekao je i: *Kada se postavi večera i započne namaz, počnite s večerom.*[177]

إِذَا وُضِعَ الْعَشَاءُ وَأُقِيمَتِ الصَّلاَةُ فَابْدَءُوا بِالْعَشَاءِ

6. DOVA IFTARA

Mustehab je postaču da na iftaru pruči dovu, zato što mu se dova uslišava, posebno u tom vremenu. Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Trojici dova neće biti odbijena: postaču prilikom iftara, pravednom vođi i onome kome je nepravda učinjena. Njegovu dovu će Allah podići iznad oblaka, otvariti joj nebeska vrata i reći će: 'Tako Mi Moje moći i veličine, pomoći ću te pa makar naknadno'.*[178]

ثَلاَثَةٌ لاَ تُرَدُّ دَعْوَتُهُمُ الإِمَامُ الْعَادِلُ وَالصَّائِمُ حِينَ يُفْطِرُ وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ يَرْفَعُهَا فَوْقَ الْغَمَامِ وَتُفَتَّحُ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَيَقُولُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ وَعِزَّتِي لأَنْصُرَنَّكِ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ

A najbolje je da se uči dova koja je sunnetom potvrđena:

"Dragi Allahu, zbog Tebe sam postio, u Tebe vjerujem, na Tebe se oslanjam i Tvojom opskrbom se iftarim. Žeđ je ugašena, krvne žile su osvježene i nagrada je upisana, ako Bog da."

اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ وَثَبَتَ الأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ

176 Ebu Davud i Muslim, a hadis aludira na pokuđenost namaza s ovakvim preprekama, ako se ima dovoljno vremena.

177 El-Buhari.

178 Et-Tirmizi, Ahmed i Ibn Madže, a u tekstu Ibn Madže stoji: "Postaču sve dok se ne omrsi".

U Sunenu Ebu Davuda se navodi hadis u kojem Ibn Omer kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je, kada bi se mrsio, govorio: *Žeđ je ugašena, krvne žile su osvježene i nagrada je upisana, ako Bog da.*"

ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ وَثَبَتَ الأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ

Isto se navodi hadis u kojem Mu'az ibn Zuhra kaže da je do njega doprlo da je Vjerovijesnik (a.s.) prilikom iftara govorio: *Dragi Allahu, zbog Tebe sam postio i Tvojom opskrbom se iftarim.*

اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ

El-Bejheki prenosi od Ibn ebi Melike, a ovaj od Abdullaha ibn Amr ibn Asa da je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik (a.s.): *Zaista se postaču prilikom iftara dova ne odbija.*"

إِنَّ لِلصَّائِمِ عِنْدَ فِطْرِهِ لَدَعْوَةً مَا تُرَدُّ

I čuo sam da je Abdullah prilikom iftara govorio: "Allahu, molim Te Tvojom milošću, koja sve obuhvata da mi oprostiš!"

A poznato je da je od adaba dove da se donese salavat na Vjerovjesnika (a.s.) na njenom početku, u sredini i na kraju.

7. IFTARENJE HURMAMA

Mustehab je postaču da se omrsi hurmama, zbog riječi Poslanika (a.s.): *Ko bude imao hurmi, neka se njima iftari, a ko ne bude imao neka se iftari vodom. Zaista je voda čista.*[179]

مَنْ وَجَدَ تَمْرًا فَلْيُفْطِرْ عَلَيْهِ وَمَنْ لاَ فَلْيُفْطِرْ عَلَى مَاءٍ فَإِنَّ الْمَاءَ طَهُورٌ

Mustehab je da se postač omrsi nekim voćem koje vatra nije izmijenila, zbog predaje u kojoj Ebu J'ala kaže: "Vjerovijesnik (a.s.) je volio da se iftari trema hurmama, ili nečim što nije na vatri bilo".

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ أَنْ يُفْطِرَ عَلَى ثَلاَثَةِ تَمَرَاتٍ أَوْ شَيْءٍ لَمْ تُصِبْهُ النَّارُ

179 Prenose ga Ebu Davud i Et-Tirmizi od Enesa.

8. PRIPREMANJE IFTARA ZA POSTAČA

Mustehab je da se postaču pripremi iftar iz počasti prema njemu i poštivanja obreda posta. Rekao je Poslanik (a.s.): ***Ko pripremi iftar postaču, imat će nagradu koliko i onaj koji posti, a da se postaču neće ništa umanjiti od njegove nagrade.***[180]

مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ غَيْرَ أَنَّهُ لاَ يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئًا

Nije uslov da postač bude siromašan, zato što je hadis općeg značenja i obuhvata i bogatog i siromašnog. Ali, pripremanje iftara siromašnom postaču je bolje, zbog toga što je to oblik sadake, osim što je sunnet.

Ne treba se puno trošiti u tome, jer je preveliko trošenje u ovakvim stvarima zabranjeno. Rekao je Omer ibn El-Hattab (r.a.): "Zabranjeno nam je pretjerivanje."[181] U pripremanju mnogo luksuzne hrane je dvoličnost i želja da se čuje za ovaj ibadet, što vodi smanjenju broja onih koji to čine.

Rekao je Poslanik (a.s.): ***Ko iftarom ugosti u ramazanu postača, bit će mu to oprost za njegove grijehe i oslobađanje vrata od vatre. Imat će nagradu kao i onaj koji je postio, a da se postaču neće ništa umanjiti od njegove nagrade.*** Rekli su neki: "O Allahov Poslaniče, nema svako od nas nešto čime može omrsiti postača." Poslanik (a.s.) je na to rekao: ***Ovu nagradu Allah daje onome ko omrsi postača jednom hurmom, gutljajem vode ili s nešto, vodom razmućenoga, mlijeka.***[182]

مَنْ فَطَّرَ فِيهِ صَائِمًا كَانَ مَغْفِرَةً لِذُنُوبِهِ وَعِتْقَ رَقَبَتِهِ مِنَ النَّارِ وَكَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ غَيْرَ أَنَّهُ لاَ يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئٌ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ لَيْسَ كُلُّنَا يَجِدُ مَا يُفْطِرُ الصَّائِمَ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْطِي اللهُ هَذَا الثَّوَابَ مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا عَلَى تَمْرَةٍ أَوْ عَلَى شَرْبَةِ مَاءٍ أَوْ مَذْقَةِ لَبَن

180 Et-Tirmizi, En-Nesa'i i Ibn Madže.

181 El-Buhari.

182 Prenosi ga Ibn Huzejme u svome Sahihu, a to je dio hutbe koju je Vjerovjesnik (a.s.) govorio u zadnjem dijelu ša'bana. Prenosi je od njega Selman, r.a.

9. POVEĆANJE BROJA DOBROVOLJNIH IBADETA U RAMAZANU

Mustehab je povećati dobrovoljne ibadete u ramazanu, kao što je dijeljenje sadake ili učenje Kur'ana, zato što je nagrada za dobrovoljni ibadet u ramazanu jednaka nagradi za obavezni ibadet mimo ramazana. Rekao je Poslanik (a.s.): *Ko se u ramazanu Allahu približi nekim dobrom je kao onaj koji obavi neki obavezni ibadet mimo ramazana, a ko obavi neki obavezni ibadet u ramazanu je kao onaj koji obavi sedamdeset obaveznih ibadeta mimo ramazana.*[183]

مَنْ تَقَرَّبَ فِيهِ بِخَصْلَةٍ مِنَ الْخَيْرِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ وَمَنْ أَدَّى فِيهِ فَرِيضَةً كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِينَ فَرِيضَةً

U *Sunenu* Et-Tirmizija se navodi hadis od Enesa (r.a.): "Upitan je Vjerovjesnik (a.s.): 'Koji post je najbolji poslije ramazanskog posta?' On je rekao: *Post u ša'banu zbog veličanja ramazana.* Onda je rečeno: 'A koja je sadaka najbolja?' Poslanik (a.s.) je odgovorio: *Sadaka u ramazanu.*"

سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الصَّوْمِ أَفْضَلُ بَعْدَ رَمَضَانَ فَقَالَ شَعْبَانُ لِتَعْظِيمِ رَمَضَانَ قِيلَ فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ قَالَ صَدَقَةٌ فِي رَمَضَانَ

183 Više vidi u objašnjenju prethodnog hadisa.

ISPRIKE KOJE DOZVOLJAVAJU MRŠENJE

Postom se uočava jedna velika odlika islama, u vidu lahkoće njegovih propisa i fleksibilnosti obaveza. Ajet o postu jasno govori o lahkoći islama, gdje Uzvišeni Allah kaže:

Allah želi da vam olakša, a ne da poteškoće imate.

Zbog toga je propisano da se postač omrsi u slučajevima kada je teško ili nemoguće postiti. Ovi slučajevi su podijeljeni u dva dijela:

1. Isprike zbog kojih je dozvoljeno mršenje, a obavezna je nadoknada.

2. Isprike zbog kojih je dozvoljeno mršenje, a obavezno je davanje fidje (otkupnine).

Isprike zbog kojih je dozvoljeno mršenje, a obavezna je nadoknada jesu:

1. PUTOVANJE

Islam je dozvolio putniku koji putuje u mjesto koje je daleko od njegovog šerijatski utvrđenu razdaljinu, a koja iznosi osamdeset i dva kilometra ili više, da se mrsi tokom ramazana, sve dok se smatra putnikom. Ova dozvola se završava završetkom putovanja, a putovanje završava ili sa povratkom u mjesto iz kojeg se krenulo na putovanje, ili nakanom da se boravi u mjestu u koje se otputovalo petnaest ili više dana.

Putniku nije dozvoljeno da se omrsi u danu u kojem je otputovao, ako je započeo putovanje poslije pojave zore, tj. poslije otpočinjanja posta. To je zbog toga što je krenuo na putovanje poslije otpočinjanja posta, pa mu je obavezno da upotpuni taj post. Zbog putovanja nije dozvoljeno da se prekine post, nego je dozvoljeno da se post ne otpočne.[184] Ako bi se, pak, omrsio, bit će mu obavezna samo nadoknada.

Argument da je putniku dozvoljeno da ne posti tokom ramazana su riječi Uzvišenog:

A ko se razboli ili se na putu zadesi, neka isti broj dana naposti.

U argumente spada i predaja koja se navodi u dva sahiha od Enesa ibn Malika (r.a.) da je rekao: "Putovali smo s Allahovim Poslanikom (a.s.), i bilo nas je koji smo mrsili, a bilo nas je i koji smo postili. Niti je postač prigovarao onome koji je mrsio, niti je ovaj prigovarao postaču."

كُنَّا نُسَافِرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمِنَّا الصَّائِمُ وَمِنَّا الْمُفْطِرُ فَلَمْ يَعِب الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ وَلاَ الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ

Bolje je putniku da posti, ako mu post neće naškoditi, jer ga je obavezan nadoknaditi poslije, a post u ramazanu je bolji od posta u nekom drugom mjesecu, zbog općeg značenja ajeta:

A bolje vam je da postite.

Što se tiče riječi Allahovog Poslanika: *Nije od dobročinstva postiti na putovanju*,[185]

لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ

i njegove izreke o ashabima koji su postili kada je krenuo da oslobodi Mekku: *Oni griješe*,[186]

أُولَئِكَ الْعُصَاةُ

odnose se na stanje štetnosti i poteškoće.[187]

184 Više vidi u: Reddul-muhtar.
185 Muttefekun 'alejh.
186 Prenosi ga Muslim od Džabira.
187 Više vidi u: Fethul-kadir.

Ako putnik odluči da ne posti, pa ne otputuje prije zadnjeg dijela jutra, a ne učini ništa što kvari post, on je obavezan da tada posti, jer je razlog zbog kojeg je dozvoljeno nepostiti prestao važiti u vremenu u kojem je dozvoljeno da se donese nijjet za post.[188]

2. BOLEST

Dozvoljeno je bolesniku da ne posti tokom ramazana, ako se boji da će mu se bolest pogoršati ili će odgoditi njegovo ozdravljenje, na osnovu nekih znakova ili iskustva, pa makar to iskustvo bilo i od nekog drugog, ako je u pitanju ista bolest; ili na osnovu mišljenja kvalificiranog ljekara, koji je musliman i ne čini vidljive grijehe. Ako bi postupio po govoru ljekara koji ne ispunjava ove uslove, pa ne bude postio, jasno je da mu je obavezan keffaret, kao kada bi se omrsio bez konstultacija ili bez ranijeg iskustva, jer se taj njegov postupak ne temelji na čvrstom ubjeđenju ili preovlađujućoj pretpostavci.[189]

Nije svakom bolesniku dozvoljeno da ne posti tokom ramazana. Nekada post biva uzrokom da bolesnik ozdravi i naučno je dokazano da može biti način ozdravljenja od mnogih bolesti. Samo bolesniku čijoj bolesti post ne odgovara je dozvoljeno da ne posti, ako to bude utvrđeno. Argument da je bolesniku, čijoj bolesti ne odgovara post, dozvoljeno da se mrsi jesu riječi Uzvišenoga:

A ko se razboli ili se na putu zadesi, neka isti broj dana naposti.

3. TRUDNOĆA I DOJENJE

Islam je dozvolio trudnici i dojilji da ne poste, ako se boje za sebe, za svoje dijete ili za ono koje doje. To dokazuje predaja koju navode En-Nesa'i i Ibn Madže od Enesa (r.a.), gdje on kaže: "Allahov

188 El-Hidaje.

189 Više vidi u: Reddul-muhtar.

Poslanik (a.s.) je dao olakšicu trudnici koja se boji za sebe da se omrsi, a i dojilji koja se boji za svoje dijete."

رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْحُبْلَى الَّتِي تَخَافُ عَلَى نَفْسِهَا أَنْ تُفْطِرَ وَلِلْمُرْضِعِ الَّتِي تَخَافُ عَلَى وَلَدِهَا

U četiri *Sunena* navodi se od Enesa ibn Malika el-Ke'bija da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Allah je oslobodio putnika posta i pola namaza, a trudnicu i dojilju oslobodio je posta.*

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ الصَّوْمَ وَشَطْرَ الصَّلَاةِ وَعَنِ الْحَامِلِ أَوِ الْمُرْضِعِ الصَّوْمَ

Nije dozvoljeno dojilji da se mrsi ako može dojiti dijete nečim drugim osim svoga mlijeka. Ako ne može zbog siromaštva ili djetetovog odbijanja druge hrane, dozvoljeno joj je da se mrsi, ako se boji za sebe ili za svoje dijete.

Dojilji je također dozvoljeno da se mrsi zbog pijenja lijeka za liječenje dojenčeta, ako je na to uputi ljekar.[190] I ovo nam ukazuje na veličinu milosti islama, lahkoću njegovih propisa i fleksibilnost i realnost njegovih obaveza.

4. BOJAZAN ZA ŽIVOT

Postaču je dozvoljeno da se omrsi ako bi ga zadesila jaka žeđ ili glad, koje bi ugrozile njegov život ili dovele do gubljenja pameti. Dužan je nadoknaditi taj dan, a keffaret mu nije obavezan, osim u slučaju da on to sam prouzrokuje zamaranjem svog tijela do te granice da dođe u opasnost, a nije bio primoran na to. Stoga je obavezno svakom onom ko se bavi teškim poslom, kao što su pekar ili kosac, da ne radi mnogo da ne bi došao u stanje tolike slabosti da ne može upotpuniti post. On treba umanjiti svoj posao u danima ramazana, ili ga raditi noću, ako može. Ako bi, pak, bio primoran da radi danju, bez mogućnosti umanjenja posla, kao kada bi mu bila potrebna cijela nadnica, ili se pogodi da radi kod nekog na određeno vrijeme, pa taj

190 Više vidi u: Merakil-felah.

što ga je unajmio ne pristane da se taj ugovor o poslu raskine, ili se bude bojao da će mu usjevi propasti ili biti pokradeni, a on ne nađe nekog ko bi to radio za istu cijenu, neće biti griješan niti će mu keffaret biti obavezan ako bi se omrsio poslije jake žeđi ili gladi, od kojih bi se bojao za svoj život.[191] Dužan je samo da nadoknadi to u danima u kojima ne radi ili u kratkim zimskim danima.

Oni koji se bave teškim poslovima i koji su primorani da rade u danima ramazana, kao što smo već pojasnili, trebaju znati da njima nije dozvoljeno da ne poste od početka dana. Oni trebaju započeti post, nadajući se da će ih Allah (dž.š.) pomoći da upotpune taj svoj post. Ako ne, onda može onaj ko ne mogne da upotpuni svoj post da otkloni opasnost od sebe, ako bi je osjetio, mršenjem. Njima nikako nije dozvoljeno da ne poste od početka dana.

U djelu El-Fetava el-hindijje stoji: "Onaj ko je zaposlen i kome je potrebna njegova nafaka, ako bi znao da će ga, ako bude radio svoj posao, snaći teškoća zbog koje bi mu bilo dozvoljeno da se omrsi, zabranjeno mu je da se omrsi prije nego što oslabi."

Dvije bitne napomene

1. Oni kojima je dozvoljeno da mrse tokom ramazana obavezni su da ne jedu javno u toku dana,[192] a kada prođe razlog za mršenje, obavezni su da se suzdržavaju od stvari koje kvare post sve dok Sunce ne zađe, iz poštovanja prema svetosti ramazana. Putnik, kada završi putovanje, bolesnik kada ozdravi, žena koja je bila u hajzu ili nifasu pa je to prođe, onaj koji se nehotično omrsio vodom prilikom ispiranja usta i onaj koji je mislio da noć još traje, pa poslije saznao da je jeo poslije pojave zore, svako od njih je obavezan da se suzdržava ostatak dana, iz poštovanja prema mubarek ramazanu.

Također je obavezno da se suzdržava i dijete koje je postalo punoljetna osoba tokom dana i nevjernik koji je primio islam, a nije

191 Više vidi u: Reddul-muhtar.

192 Tahtavi alel-meraki.

im obavezno da nadoknade taj dan niti dane ramazana koji su protekli prije nego što je osoba postala punoljetna ili nevjernik primio islam, zato što im to nije bila dužnost.[193]

Ako bi dijete postalo punoljetna osoba prije zadnjeg dijela jutra, kao kada bi spavalo pa poluciralo tokom sna, a donijelo je nijjet da posti, post će biti ispravan i računat će se kao dobrovoljni post. Ako bi pokvario taj svoj post, na njemu je da ga nadoknadi, zato što je nijjet od djeteta ispravan, jer dijete, po Šerijatu, može činiti dobrovoljne ibadete. To je, za razliku od nevjernika koji primi islam, prije zadnjeg dijela jutra, a donio je nijjet da posti, njemu post neće biti ispravan, zato što on, po Šerijatu, ne može činiti dobrovoljne ibadete prije nego što primi islam.[194]

2. Ovima koji su ranije spomenuti, tojest putniku, bolesniku, trudnici, dojilji, onome koji se omrsi da otkloni opasnost, ženi u hajzu ili nifasu, obavezna je nadoknada onoliko dana koliko nisu postili u ramazanu. Ako bi umrli, a razlog zbog kojeg su mrsili ne bude prošao, na njima ne ostaje nikakva obaveza. Međutim, ako bi razlog prošao i budu živi toliko da su mogli nadoknaditi taj post, ali to ne učine, pa im se smrt primakne, na njima je da ostave oporuku da se da fidja za svaki dan koji su mogli nadoknaditi, a nisu to učinili.

Iznos fidje za svaki dan je kao iznos zekatul-fitra, a ova oporuka se izvršava iz trećine imetka umrlog, ako ima nasljednika. Ako ne bi imao, oporuka se izvršava iz cijelog njegovog imetka. Ako ne bi oporučio, nije obaveza nasljednicima da daju fidju u njegovo ime, jer je to ibadet i ne izvršava se osim s njegovom naredbom. A ako bi oni to učinili, to im je dozvoljeno, ako Bog da.[195]

193 Više vidi u: Reddul-muhtar. Ovo je propis za post, za razliku od namaza, jer mu namaz u čijem vremenu je dijete postalo punoljetno ili je nevjernik primio islam postaje obavezan, zato što je povod za namaz dio vremena dovoljan da se on obavi u njemu, a ta osoba se našla u tom vremenu, dok je povod za post prvi dio dana, a oni u tom vremenu nisu bili obavezni.

194 Ibid.

195 Više vidi u: Reddul-muhtar.

RAZLOZI KOJI DOZVOLJAVAJU MRŠENJE, A OBAVEZUJU DAVANJE FIDJE

To je jedan razlog, i to stalna nesposobnost da se posti, prouzrokovana stalnom slabošću ili hroničnom bolešću, kao što je slučaj s oronulim starcem koji je svaki dan sve slabiji ili bolesnikom koji je izgubio nadu u ozdravljenje. Ako bi oni bili nesposobni da poste stalno, i zimi i ljeti, neće postiti i davat će za svaki dan ramazana fidju u iznosu zekatul-fitra.[196]

Onaj ko je obavezan davati fidju može birati hoće li je dati na početku ili na kraju ramazana. Osnova za obaveznost davanje fidje je u riječima Uzvišenog:

> ***Onima koji ga jedva podnose - otkup je da jednog siromaha nahrane.***

Rekao je Ibn Abbas: "Ona (fidja) je za staroga čovjeka ili ženu koji ne mogu postiti, pa će za svaki dan nahraniti jednog siromaha." Ovo prenosi El-Buhari od Ibn Abbasa, a to se također prenosi i od Alije i Ibn Omera.[197]

Fidja je zamjena za svaki post koji je po sebi obavezan, kao što je post ramazana i njegova nadoknada, ili zavjetni post u slučaju stalne

196 Zekatul-fitr iznosi 2,25 kg pšenice ili vrijednost toga u novcu, a vrijednost se razlikuje zavisno od vremena i mjesta. U obzir se uzima vrijeme u kojem je to obavezno i mjesto u kojem je ta osoba kojoj je to obaveza.

197 Više vidi u: Fethul-kadir.

nesposobnosti da se zavjet izvrši, kao kada bi se neko zavjetovao da posti pa ne bude postio sve dok ne postane oronuli starac, njemu je dozvoljeno da daje fidju. A što se tiče posta koji je zamjena za nešto drugo, kao keffaret za zakletvu koji je zamjena za hranjenje deset siromaha, ili keffaret za nehotično ubistvo koji je zamjena za oslobađanje roba vjernika, pa taj post fidja ne može nadomjestiti za života onoga kome je obavezan, a dozvoljeno je da on oporuči da se to izvrši iz njegove ostavštine poslije njegove smrti.[198]

Fidja se daje siromasima kojima se može davati zekat. Ako bi fidju za jedan dan dao većem broju siromaha, ili fidju za dva dana jednom siromahu, bit će mu to ispravno. A ako bi onaj na kome je da daje fidju bio siromah, tražit će oprost od Allaha (dž.š.), i njemu davanje fidje nije obaveza, jer "Allah nikog ne opterećuje preko mogućnosti njegovih".

Tražim oprost od Svevišnjeg Allaha, i neka je samo Njemu zahvala.

198 Reddul-muhtar.

5. poglavlje

Hadždž

HADŽDŽ

ZNAČENJE POJMA HADŽDŽ

Filološko značenje: Riječ hadždž u arapskom jeziku znači: odluka da se krene k uzvišenom. U djelu En-Nihaje se kaže da ova riječ ukazuje na odluku da se krene nečemu. Međutim, autor djela *Ed-Durrul-muhtar* osporava tvrdnju autora En-Nihaje i ovaj pojam svodi samo na odluku da se posjeti Uzvišeni.

Terminološko značenje: Hadždž znači posjetu Kabi radi obavljanja određenih obreda, u određeno vrijeme[1] i pod određenim uslovima.

ZNAČAJ HADŽDŽA U ISLAMU

Hadždž je jedan od pet temeljnih stubova naše vjere, koje Allahov Poslanik (a.s.) spominje u ovom hadisu:

بُنِيَ الإِسْلامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَحَجِّ الْبَيْتِ وَصَوْمِ رَمَضَانَ

Islam se zasniva na pet temelja: očitovanju da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov Poslanik, obavljanju namaza, davanju zekata, obavljanju hadždža i postu mjeseca ramazana.[2]

Obaveznost hadždža je propisana krajem devete godine po Hidžri. To je obaveza Kur'anom, hadisom i jednoglasnim stavom čitavog ummeta.

1 u mjesecima hadždža: ševvalu, zul-ka'detu i zul-hidždžetu (op. prev.).
2 Ovaj hadis je muttefekun 'alejhi, a prenosi ga Ibn Omer, r.a.

Uzvišeni Allah kaže:

> ***Hodočastiti Harem dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti.***[3]

Također je rekao:

> ***I oglasi ljudima hadždž! - dolazit će ti pješke i na kamilama iznurenim; dolazit će iz mjesta dalekih.***[4]

Sunnet ukazuje na to da je obavezno izvršiti hadždž jednom u životu. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *O ljudi, Allah vam je naredio obavljanje hadždža, pa ga obavljajte.* Jedan od ashaba upita: "Je li svake godine, Allahov Poslaniče?" Poslanik (a.s.) je šutio sve dok ta osoba nije pitanje ponovila tri puta. Nakon toga, Poslanik (a.s.) reče: *Da sam rekao "da", to bi vam bila dužnost, a vi je ne biste mogli izvršiti.*

أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوا فَقَالَ رَجُلٌ أَكُلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَسَكَتَ حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوَجَبَتْ وَلَمَا اسْتَطَعْتُمْ

U drugoj predaji ovog hadisa se nalazi dodatak: *Hadždž je obavezan samo jedanput, a onaj ko ga obavi više puta, to mu je nafila.*[5]

الْحَجُّ مَرَّةٌ فَمَنْ زَادَ فَهُوَ تَطَوُّعٌ

Postoji mnogo hadisa koji ukazuju na blagodati hadždža. Ovdje izdvajamo sljedeće: *Onaj ko obavi hadždž i pri tome ne prekrši Allahove propise i ne izgovori nikakvu ružnu riječ, vratit će se s hadždža čist od grijeha kao na dan kada ga je majka rodila.*[6]

مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

Za mebrur hadždž ne postoji druga nagrada osim Dženneta.[7]

وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلا الْجَنَّةُ

3 Alu 'Imran, 97.
4 El-Hadždž, 27.
5 Vidi poglavlje El-Hadždž u Muslimovom Sahihu.
6 Hadis bilježe Buharija i Muslim (muttefekun 'alejhi).
7 Hadis bilježe Buharija i Muslim (muttefekun 'alejhi).

MEBRUR HADŽDŽ

Postoji više mišljenja o tome koji hadždž je mebrur.

1. hadždž u kome nema griješenja,
2. hadždž koji je primljen,
3. hadždž u kome nema pretvaranja i dvoličnosti,
4. i hadždž poslije koga više nema griješenja.[8]

Vjerovjesnik (a.s.) je upitan: "Koja djela su najbolja?" *Vjerovanje u Allaha*. "A koje nakon toga?" *Borba na Allahovom putu*, reče on. "A koje nakon toga?" *Hadždž mebrur*, reče Poslanik (a.s.)".[9]

سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الأَعْمَالِ أَفْضَلُ قَالَ إِيمَانٌ بِاللَّهِ قِيلَ ثُمَّ مَاذَا قَالَ جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قِيلَ ثُمَّ مَاذَا قَالَ حَجٌّ مَبْرُورٌ

Muslim u svome *Sahihu* bilježi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao Amru b. El-Asu kada mu je ovaj davao zakletvu: *Zar nisi znao da islam briše ono što je bilo prije njega, da hidžra briše ono što se desilo prije nje, i da hadždž briše ono što se desilo prije njega?*

أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الإِسْلامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ وَأَنَّ الْهِجْرَةَ تَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهَا وَأَنَّ الْحَجَّ يَهْدِمُ مَا كَانَ قبله

Obaviti hadždž jedanput u životu je stroga obaveza (farz), prvom prilikom koja se čovjeku ukaže. Ovo je stav Ebu Hanife po najvjerodostojnijoj predaji koja se prenosi od njega, odabrano mišljenje Ebu Jusufa, stav koji zastupa Imam Malik i to je rašireniji stav u njegovom mezhebu, zatim Imam Ahmed i Mazini među Šafijama.[10]

Osoba koja je obavezna obaviti hadždž (mukellef) griješi odgađanjem od prvog vremena u kome mu se ukaže prilika da ga obavi. Ako ga kasnije obavi, grijeh mu se briše, a hadždž smatra obavljenim, jer je hadždž obaveza koja se obavlja samo jedanput u životu.

8 Lubabul-menasik.
9 Hadis bilježe Buharija i Muslim (muttefekun 'alejhi).
10 Lubabul-menasik.

UVJETI DA HADŽDŽ NEKOME BUDE OBAVEZAN

To su oni uvjeti, koji svi skupa čine hadždž nekome obaveznim. Ako nekome samo jedan od tih uslova nedostaje, neće biti zadužen obavljanjem hadždža; ni osobno, niti putem bedela. Da bi neko bio zadužen hadždžom, treba ispuniti sljedeće uvjete:

1. Da bude musliman

Od nemuslimana se ne traži da obavi hadždž. Ako bi nemusliman obavio hadždž on mu ne bi bio primljen (kod Allaha), a ako bi ga obavio a nakon toga primio islam, tim hadždžom on sa sebe ne bi skinuo obavezu hadždža. Ako bi musliman obavio hadždž (jedanput ili više puta) a nakon toga postao nevjernik, dužan je, nakon ponovnog prihvatanja islama, iznova obaviti hadždž (farz) ako je u mogućnosti jer je otpadništvom od islama upropastio sva prethodno učinjena djela. Uzvišeni Allah kaže:

> ***A onaj ko otpadne od prave vjere - uzalud će mu biti djela njegova i on će, na onom svijetu, nastradati.***[11]

Ovo je stav hanefijskih pravnika. Šafije, pak, poništenje djela otpadnika od islama uslovljavaju njegovim ustrajavanjem u nevjerstvu sve do smrti, i kao dokaz navode ajet:

> ***A oni među vama koji od svoje vjere otpadnu i kao nevjernici umru, - njihova djela bit će poništena i na ovom***

11 El-Maida, 5.

i na onom svijetu, i oni će stanovnici Džehennema biti, u njemu će vječno ostati.[12]

Hanefije smatraju za smrt u nevjerstvu koja se spominje u ovom ajetu, kažu da se odnosi na vječni ostanak u Džehennemu i da se njome ne uslovljava poništenje prethodno učinjenih djela.[13]

Tako, naprimjer, nevjernik stupi u hadžske obrede, a potom primi islam prije stajanja na Arefatu. Ako obnovi nijet za hadždž njegov hadždž će biti ispravan, a ako ga ne obnovi taj hadždž mu neće biti primljen, zato što se nijet nevjernika ne prihvata.

Isto tako, ako musliman zanijeti hadždž a nakon toga otpadne od islama, pokvaren će mu biti i nijet za hadždž.

2. Da zna da je hadždž obavezan

Ovaj šart važi samo za osobu koja živi u nevjerničkom svijetu. Ako takvu osobu samo jedan pouzdan musliman obavijesti da je obavljanje hadždža farz, smatra se da je ta osoba saznala da je hadždž farz. Ovaj uslov ne važi za onoga ko živi među muslimanima. Njemu nepoznavanje osnovnih islamskih propisa ne može biti nikakav izgovor. Ako ih ne poznaje, sam je za to kriv.

3. Da je punoljetan

Punoljetnost je uvjet da hadždž nekome bude farz (obavezan) i uvjet da s onoga ko ga obavi spadne njegova obligatnost, a nije uvjet da on bude ispravan niti je uvjet za njegovo obavljanje.

Tako je npr. hadždž maloljetne osobe ispravan ali se smatra nafilom (dobrovoljnim obredom) i nakon punoljetnosti je dužan obaviti obavezni hadždž. Ako bi maloljetna osoba stupila u hadžske obrede (zanijetila hadždž) a potom postala punoljetna te obnovila nijet za hadždž, tim hadždžom bi spala sa nje dužnost obaveznog

12 El-Bekara, 217.
13 Iršadu-s-sari.

hadždža (hadždžetul islam). A ako ne obnovi nijet, taj hadždž bi mu bio samo nafila. Takvoj osobi je i nakon ulaska u hadžske obrede dopušteno obnoviti nijet zato što maloljetnik nije zadužen obavljanjem ibadeta.

4. Da je pametan

Biti pametan je preduslov da bi hadždž bio obligatan (farz). Hadždž nije dužna obaviti maloumna osoba. Međutim, ako bi osoba u zdravom stanju obavila hadždž a nakon toga poludila, hadždž koji je obavila se smatra ispravnim i nije ga dužna ponovo obavljati nakon što ozdravi. Ako bi umno zdrava osoba zanijetila hadždž a nakon toga skrenula s pameti i hadžske obrede obavila u stanju ludila, a nakon hadždža ozdravila, pa makar to bilo i nekoliko godina kasnije, hadždžom koji je obavio je sa sebe skinuo obavezu hadždža, osim što je dužan obaviti (glavni hadžski) tavaf zato što je za njegovo obavljanje potreban nijet a nijet lude osobe nije ispravan.[14]

5. Da je slobodan

Hadždžom nije zadužen rob zato što ne posjeduje vlastiti imetak.

6. Da je u mogućnost obaviti hadždž

Mogućnost da se obavi hadždž je uslov da bi neko hadždžom bio zadužen, a ne uslov za ispravnost samog hadždža. Međutim, kada bi siromah obavio hadždž s nijetom da obavi farz hadždž (tojest hadždž koji je obavezan jedanput u životu), taj njegov hadždž bi bio ispravan i neće ga biti dužan ponovo obavljati kada stekne uslove za njegovo obavljanje.

Sposobnim za obavljanje hadždža se smatra onaj ko posjeduje troškove puta kao prosječan hadždžija - bez škrtarenja i rasipanja -

14 Iršadu-s-sari.

nakon što obezbijedi osnovne kućne potrepštine; posteljinu, neophodno potrebne knjige za učenje, izmiri dugove, ostavi glavnicu imetka potrebnu za održavanje zanata kojim stiče opskrbu za porodicu, i ostavi opskrbu za porodicu do njegovog povratka.

Onaj ko posjeduje imetak za kupovinu kuće i nastupi vrijeme odlaska na hadždž, on taj imetak ne treba da troši na kupovinu kuće jer je dužan obaviti hadždž. Međutim, prije no što nastupi vrijeme odlaska na hadždž on ima pravo da tim novcem kupi što hoće zato što je to prije vremena zaduženosti.

Isto tako će postupiti i onaj ko posjeduje imetak za ženidbu a boji se momkovanja. Ako je to prije kretanja njegovih mještana na hadždž on taj imetak može utrošiti na ženidbu, ali ako ljudi već kreću na hadždž on je dužan obaviti hadždž, izuzev ako više ne može izdržati neoženjen jer se boji da će počiniti zinaluk. U tom slučaju će taj imetak utrošiti na ženidbu jer se osnovne ljudske potrebe stavljaju ispred hadždža.[15]

Ako neko posjeduje kuću koja mu nije potrebna za stanovanje, ili namještaj koji mu ne treba, ili zemlju koju ne obrađuje, ili višak roda, ili višak prodavnica, ili je zarada koju ostvaruje veća od njegovih potreba, dužan je to prodati kako bi sabrao potrebna sredstva za obavljanje hadždža, ako njihovom prodajom može obezbijediti dovoljno imetka za obavljanje hadždža.[16]

Sposobnost se ne ostvaruje finansiranjem hadždža od strane druge osobe, čak ni kada je ta osoba njegovo dijete. On nije dužan prihvatiti pomoć te druge osobe, zato što onaj kome nedostaju osnovni preduslovi zbog kojih mu je hadždž farz nije dužan te uslove ostvarivati. Međutim, ako bi prihvatio tu ponudu za obavljanje hadždža, onda ga je dužan i obaviti.

Kod određivanja pojma sposobnosti za obavljanje hadždža uzima se u obzir stanje osobe koja želi obaviti hadždž. Ako dotična osoba

15 Reddul-muhtar.

16 Iršadu-s-sari.

pripada sloju bogatijih ona nije dužna hadždž obaviti dok ne bude u stanju da ga obavi na način na koji ga obavljaju njemu slični po položaju. Tako npr. onaj ko ne može hadždž obaviti autom nije ga dužan obaviti dok ne ostvari potrebne uslove za njegovo obavljanje avionom.

Treba napomenuti da odgađanje hadždža zbog nemogućnosti da se kupe pokloni za rodbinu i prijatelje, kao što je to uobičajeno danas, nije opravdano. Donošenje hadžskih poklona ne spada u osnovne potrebe. I onaj ko zbog toga odgađa hadždž, ili pak zato što nije u stanju spremiti gozbu pri povratku s hadždža, pa umre prije no što obavi hadždž, taj je umro griješan. Zbog takvih razloga se hadždž ne izostavlja.

Hadždž nije obavezan izuzev ako se posjeduju potrebna sredstva pri kretanju hadždžija iz njegovog mjesta. Onaj ko ta sredstva posjeduje prije ili poslije tog vremena, a ne posjeduje ih u vrijeme odlaska njegovih mještana na hadždž, taj se ne smatra sposobnim za obavljanje hadždža i on nije dužan kretati na hadždž.

Osoba koja je bila u stanju obaviti hadždž a ne obavi ga i kasnije osiromaši, obaveza hadždža, zbog te privremene neimaštine, s nje ne spada; bez obzira da li ga je potrošila ili joj je uništen. Dužna je zadužiti se i obaviti hadždž ako kod nje preovladava mišljenje da će kasnije dug moći vratiti. Međutim, ako smatra da taj dug neće moći vratiti, preče je da se ne zadužuje.

Onaj ko posjeduje imetak na koji treba dati zekjat i od koga je dužan obaviti hadždž, ako je taj imetak od zekjata on će ga i podijeliti na ime zekjata, a ako nije od zekjata a vrijeme je hadždža utrošit će ga za hadždž. U protivnom će ga podijeliti na ime zekjata.[17]

17 Iršadus-sari.

UVJETI ZA OBAVLJANJE HADŽDŽA

To su uvjeti od kojih ovise prethodno nabrojani uslovi zbog kojih hadždž biva obaveznim. Kada se uz ove nađu i prethodno pomenuti uslovi, ta osoba je dužna hadždž osobno obaviti, a ako joj nedostaje jedan od ovih uvjeta uz prisustvo prethodno spomenutih, nije ga dužna obaviti osobno, ali će zadužiti drugu osobu da ga obavi umjesto nje, ili će oporučiti nasljedniku svog imetka da hadždž za njega obavi iz njenog imetka nakon njegove smrti. Ti uvjeti su:

1. Da je osoba tjelesno zdrava

Hadždž nije dužan osobno obaviti slijepac, teški bolesnik i osoba u dubokoj starosti koja ne podnosi teret puta i hadžskih obreda.

Ove osobe nisu dužne hadždž obaviti osobno, ali su dužne iz svoga imetka - ako ga posjeduju - poslati nekoga ko će za njih obaviti hadždž, ili pak, oporučiti da se iz njihovog imetka izdvoje potrebna sredstva za obavljanje hadždža.

Ovo je odabrano mišljenje i to je stav velikog broja islamskih učenjaka od kojih je i El-Kemal b. El-Humam. Za njih je "tjelesno zdravlje" uvjet za obavljanje hadždža osobno.

Neka ulema pak, smatra da je zdravlje osobe uslov obligatnosti hadždža uopšte, te bolesna osoba hadždž nije dužna obaviti ni osobno niti je dužna za njega izdvajati sredstva iz svog imetka. Neke predaje od Ebu Hanife pokazuju da je to i njegov stav.

Prvo mišljenje pokrepljuje hadis žene iz Has'ama koja je rekla: "O Allahov Poslaniče, Allahovo naređenje ljudima da obave hadždž

zateklo je moga oca u poznim godinama, a nije u stanju da se održi na jahalici, pa mogu li ja obaviti hadždž za njega? Allahov Poslanik (a.s.) odgovori: *Da*. Ovaj slučaj se dogodio kada je Poslanik (a.s.) išao na oproštajni hadždž."[18]

يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا لا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ أَفَأَحُجُّ عَنْهُ قَالَ نَعَمْ وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ

Ako je neko bio zdrav i sposoban za obavljanje hadždža a ne obavi ga nego se razboli, obaveznost hadždža s njega nije spala i po mišljenju sve uleme dužan je za sebe poslati bedela.[19]

2. Da je na putu do hadždža siguran za sebe i svoj imetak

Onaj ko se boji nasilnika, neprijatelja i razbojnika koji zasjedaju po putevima, taj nije dužan osobno obaviti hadždž, nego će se hadždž obaviti iz njegovog imetka ili će oporučiti da se za njega, iz njegovog imetka, kasnije obavi hadždž. Sigurnost kao preduslov za obavljanje hadždža je sigurnost u vrijeme kada hadždžije kreću na put pa sve dok se ne vrate s hadždža. Isti propis se odnosi i na zatvorenika ili spriječenu osobu. I iz njihovog imetka se, ako ga imaju, šalje bedel da za njih obavi hadždž.

3. Da žena putuje u pratnji muža ili mahrema

Ako je žena od Mekke udaljena toliko da se ta razdaljina smatra putovanje, njoj je za dolazak u Mekku potreban pratilac (mahrem) ili suprug. Dvije vjerodostojne hadiske zbirke bilježe riječi Allahovog Poslanika (a.s.): *Ženi koja vjeruje u Allaha i u Sudnji dan nije dopušteno da putuje na udaljenost dan i noć hoda osim s mahremom.*[20]

لا يَحِلُّ لامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ إِلا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ عَلَيْهَا

18 Muttefekun 'alejhi.

19 Vidi: Fethul-kadir.

20 Sahihu Muslim, poglavlje El-Hadždž, hadis br. 2388 (op.prev.).

Imami Šafija smatra da je ženi dopušteno da krene na hadždž bez muža ili pratioca (mahrema) ako putuje sa skupinom povjerljivih žena, jer je ona u njihovom društvu sigurna. Za spomenuti hadis koji zabranjuje ženi putovanje bez mahrema ili muža kaže da se odnosi na druga putovanja. Međutim, zabranu putovanja žene na hadždž bez mahrema nalazimo u hadisu Ibni Abbasa koji bilježi El-Bezzar u kome Allahov Poslanik (a.s.) kaže: ***Žena hadždž ne obavlja osim s mahremom.*** Jedan čovjek reče: "O Allahov Poslaniče, ja sam se prijavio za tu i tu bitku, a žena mi kreće na hadždž". ***Vrati se i idi na hadždž sa svojom suprugom***, reče mu Poslanik (a.s.).[21]

لا تحج الْمَرْأَةُ إِلا وَمَعَهَا مَحْرَمٌ فَقَامَ رَجُلٌ يَا نبيَ اللَّهِ إني اكْتُتِبْتُ فِي غَزْوَةِ كَذَا وَ امْرَأَتِي حَاجَّةً قَالَ ارجعْ فَحُجَّ مَعَ امْرَأَتِكَ

Mahrem

Mahrem je svaki pametan i punoljetan muškarac koji nije veliki griješnik niti vatropoklonik kojemu je zauvijek zabranjeno (haram) oženiti određenu ženu. Adolescent je u ovome kao i punoljetan muškarac.

Ako mahrem ili muž uslove da im snosi troškove pratnje na hadžskom putovanju, ona je to dužna učiniti. A ako to ne uslovljavaju, ona prema njima nema nikakve obaveze.[22]

Muž nema pravo da zabrani supruzi obavljanje farz (obaveznog) hadždža ako ona ima mahrema s kojim će putovati, zato što je obavljanje farza preče od prava muža a hadždž je farz. Međutim, ako bi htjela obaviti nafilu (dobrovoljni) hadždž, muž ima pravo da joj to zabrani.

Ako žena nema nikoga da joj bude mahrem pri obavljanju hadždža, ona nije dužna da se radi toga udaje kako bi obavila hadždž, nego će oporučiti da se iz njenog imetka pošalje bedel da za nju

21 Fethu el-kadir, 2/129. Ovaj hadis je vjerodostojan i bilježi ga El-Buhari (op.prev.).
22 Iršadus-sari.

obavi hadždž, ako ona umre prije no što nađe mahrema s kojim bi mogla obaviti hadždž.

Interesantno je da oni alimi koji za hadždž žene uslovljavaju mahrema kažu da ona nije dužna ostviti oporuku da se iz njenog imetka poslije njene smrti obavi hadždž.

4. Da žena ne bude u stanju iddeta poslije razvoda ili smrti muža u vrijeme kretanja hadždžija na hadždž

Međutim, ako bi žena hadždž obavila u pričeku, ili pak bez pratnje mahrema ili muža, njen hadždž bi se smatrao ispravnim s tim da je počinila grijeh.

FARZOVI HADŽDŽA

Hadždž ima tri osnovna farza, a to su:

PRVI FARZ HADŽDŽA: IHRAM

Pod ovim se podrazumijeva donošenje odluke za obavljanje hadždža. Ihram se sastoji od nijeta i telbije bez vremenskog razmaka između njih. Ihramom se ulazi u hadždž kao što se nijetom i početnim tekbirom ulazi u namaz. Telbiju može zamijeniti bilo koji vid spominjanja Allaha (zikra) ili pak, nabavka hedja (hadžskog kurbana) i njegovo vođenje sa sobom. Arapi su imali običaj da ogrlicama obilježe deve određene za kurbane koje vode na hadždž kako bi se znalo da su unaprijed određene za kurbane koji se prinose kod Kabe.

... kurbane, naročito one ogrlicama obilježene...[23]

Uvjet za ispravnost ihrama je odricanje od spolnog odnosa dok se ne obavi stajanje (vukuf) na Arefatu kod hadždža, i tavafa kod umre. Spolni akt, prije Arefata, kvari hadždž. Njegov počinilac je dužan zaklati bravče, nastaviti obavljanje preostalih hadžskih obreda kao da se ništa nije desilo i naredne godine ponovo obaviti hadždž. Dokaz tome je hadis u kome se kaže da je Allahov Poslanik (a.s.), upitan o čovjeku koji je spolno općio sa svojom suprugom u vrijeme kada su stupili u hadžske obrede, rekao: *Zaklat će kurban, dovršiti započeti hadždž i naredne godine ponovo obaviti hadždž.*[24]

23 El-Maide, 2.
24 Ebu Davud i El-Bejheki.

يُريقَانِ دَمًا وَ يَمْضِيَانِ فِي حَجَّتِهِمَا وَ عَلَيْهِمَا الْحَجُّ مِنْ قَابِلٍ

Isto mišljenje se prenosi od grupe ashaba. Onaj ko spolno opći nakon stajanja na Arefatu, a prije brijanja glave, nije pokvario hadždž, ali je dužan zaklati bravče, zato što je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Onaj ko je stajao na Arefatu obavio je hadždž.*

مَنْ وَقَفَ بِعَرَفَةٍ فَقَدْ تَمَّ حَجَّهُ

Smatramo da je ta osoba dužna zaklati bravče zato što Imam Malik u Muvettau bilježi da je Ibn Abbas upitan o čovjeku koji je spolno općio sa suprugom na Mini prije tavafu-zijareta, pa mu je naredio da zakolje bravče.[25]

Ako pak, spolno opći poslije brijanja glave a prije tavafa, on također treba zaklati bravče, jer su žene još uvijek u ihramima. Prekršaj u tom slučaju je manji, te je dovoljno zaklati bravče za iskup.

Osoba koja pri obavljanju umre spolno opći prije tavafa pokvarit će umru, te će započete obrede dovršiti, zaklati bravče i iznova obaviti cijelu umru, a ako opći poslije tavafa a prije sa'ja i brijanja ili skraćivanja kose, neće pokvariti umru ali je dužna zaklati bravče.

Buharija u svome *Sahihu* bilježi da je Džabir b. Abdullah (r.a.) bio upitan da li čovjeku koji obavi umranski tavaf, a prije no što obavi sa'j između Safe i Merve, dopušteno da priđe svojoj supruzi, pa je rekao: "Neka joj ne prilazi dok ne obavi saj između Safe i Merve."

Kada se stupi u ihram, ihramskih obaveza se može osloboditi samo izvršavanjem ibadeta kojeg je započeo, osim ako neko zanijeti hadždž pa bude spriječen u njegovom obavljanju ihrama će se osloboditi obavljanjem umre.

Ako bude spriječen da dođe u Mekku, nakon što je na sebe preuzeo ihramske obaveze, ihrama će se osloboditi klanjem kurbana.

Taj ihram se mora ponovo obaviti zato što odustajanje od ihramskih obaveza nije uopšte šerijatom predviđeno, izuzev klanjem

25 El-Hidaje.

kurbana i ponovnim obavljanjem prekinutih obreda. Uzvišeni Allah kaže:

> ***Hadždždž i umru radi Allaha izvršavajte! A ako budete spriječeni, onda kurbane koji vam se nađu pri ruci zakoljite.***[26]

Ajet ukazuje na to da se započeti obredi moraju dovršiti čak i onda kada se nekim od prekršaja pokvare. Kada su Kurejšije, one godine kada se desila Hudejbija, spriječile Allahovog Poslanika (a.s.) da obavi umru radi koje je obukao ihrame, oslobodio se ihrama tako što je zaklao kurban i sljedeće godine (9. g. po Hidžri) ponovo obavio umru.

Ihramske zabrane

Nakon oblačenja ihrama (preuzimanja ihramskih obaveza), hodočasnik se mora klonuti posebnih zabrana, koje se nazivaju ihramskim prestupima. Sve dok se ne oslobodi ihrama zabranjeno mu je sljedeće:

1. Spolni odnos, ružan govor i prepirka

Uzvišeni Allah kaže:

> ***Hadždždž je u određenim mjesecima; onom ko se obaveže da će u njima hadždždž obavljati nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi, i nema svađe u danima hadždždža. A za dobro koje učinite Allah zna. I onim, što vam je potrebno za put, snabdijte se. A najbolja opskrba je bogobojaznost. I Mene se bojte, o razumom obdareni!***[27]

Izraz *refes* obuhvata više značenja kao što je: snošaj sa ženama, ružan govor i govor o snošaju pred ženama, dok izraz *fusuk*

26 El-Bekare, 196.
27 El-Bekare, 197.

podrazumijeva griješenje uopće, s tim da je griješenje u ihramima mnogo veći prijestup.

2. Lov divljači na kopnu

Muhrimu je zabranjeno da lovi kopnene divlje životinje, da nekome pokaže gdje se životinja nalazi, ili pak, da mu pokaže kako će je uloviti, jer je Uzvišeni Allah rekao:

> ***O vjernici, ne ubijajte divljač dok obavljate obrede hadždždža! Onome od vas ko je hotimično ubije kazna je da jednu domaću životinju, čiju će vrijednost procijeniti dvojica vaših pravednih ljudi, pokloni Kabi, ili da se iskupi time što će, nahraniti siromahe ili postiti, da bi osjetio pogubnost postupka svoga. A Allah je već oprostio ono što je bilo. Onoga ko to opet uradi - Allah će kazniti. Allah je silan i strog. Vama se dopušta da u moru lovite i da ulov jedete, da se njime vi i putnici koristite, a zabranjuje vam se da na kopnu lovite dok obrede hadždždža obavljate. I bojte se Allaha, pred kojim ćete se sabrati.***[28]

Ebu Katade (r.a.) je jednom prilikom putovao s Allahovim Poslanikom (a.s.). Nadomak Meke je izostao sa grupom hadždžija koji su već obukli ihrame, a on nije naumio obavljati ga. Kada je ugledao divljeg magarca, uzjahao je na konja i od saputnika zatražio da mu dodaju štap što su oni odbili. Tražio je da mu dodaju koplje i to su odbili. Sam je dohvatio koplje, stigao magarca i ubio ga. Neki ashabi su jeli meso tog magarca, a neki su odbili. Kada su stigli Allahovog Poslanika (a.s.) pitali su o tome, pa im je rekao: *To je hrana kojom vas je Allah nahranio.*[29]

إِنَّمَا هِيَ طُعْمَةٌ أَطْعَمَكُمُوهَا اللَّهُ

28 El-Maida, 95-96.

29 Sahihul-Buhari, poglavlje Ez-zebaih ve es-sajd, br. 5490. (Muslim, poglavlje El-Hadždž, hadis br. 2063. - op.prev.)

3. Oblačenje košulje, hlača, kape i bilo kakve šivene odjeće

Muslim u svom Sahihu bilježi hadis Ibn Omera (r.a.) u kome se prenosi da je jedan čovjek pitao Allahovog Poslanika (a.s.):

"Šta muhrimi[30] oblače?" Poslanik je rekao: *Ne oblačite košulju, kapu, unutrašnji veš, hlače, odjeću s kapuljačom, cipele, osim ako neko od vas ne može nabaviti papuče. Takvome je dopušteno da obuče cipele, s tim da budu ispod članaka. I ne oblačite ništa od odjeće koja je poprimila miris šobičnog i indijskog šafrana (vers).*

لا تَلْبَسُوا الْقُمُصَ وَلا الْعَمَائِمَ وَلا السَّرَاوِيلاتِ وَلا الْبَرَانِسَ وَلا الْخِفَافَ إِلا أَحَدٌ لا يَجِدُ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَّيْنِ وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ وَلا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ الزَّعْفَرَانُ وَلا الْوَرْسُ

Muhrim, isto tako, ne oblači čarape.

Zabrana oblačenja šivene odjeće hodočasnicima (muškarcima) i njihovo ograničavanje samo na dva čaršafa - izar i rida - u sebi krije određene mudrosti, od kojih su:

- izbjegavanje rasipničkog načina života,

- skrušen život pobožnjaka,

- podsjećanje na smrt i odjeću smrtnika (kefine),

- podsjećanje na proživljenje na Sudnjem danu, kada će ljudi biti bosi i goli,

- podsjećanje na jednakost svih hadždžija bez obzira na njihovu narodnost, boju kože i podneblje iz koga dolaze,

- i podsjećanje na to da je on hodočasnik u svakom trenutku i zato treba da se što više sjeća Allaha a manje griješi.

4. Pokrivanje lica i glave

Muhrimu nije dopušteno da pokriva lice i glavu. Tu zabranu nalazimo u prethodno spomenutom hadisu, kao i u hadisu Ibn Abasa

30 Muhrim je osoba koja je otpočela obavljati hadždž ili umru, ili oboje zajedno. (op.prev.)

(r.a.) koji bilježe Muslim, En-Nesa'i i Ibn Madže u kome se kaže da je jednog muhrima zgazila njegova jahalica te je umro, pa je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: ***Okupajte ga vodom i sidrom*[31]*, umotajte u njegova dva čaršafa ali ga ne namirisavajte i ne pokrivajte mu glavu i lice, jer on će na Sudnjem danu biti proživljen učeći telbiju.***

اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْهِ وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ وَلَا وَجْهَهُ فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا

5. Upotreba mirisa na odjeći i tijelu i upotreba mirišljivih sredstava pri čišćenju

Muhrim je dužan da izbjegava mirise. Dokaz tome su:

- prethodni hadis ***...ali ga ne namirisavajte,***

- hadis kojeg bilježi Et-Tirmizi od Ibn Omera u kome je Allahov Poslanik (a.s.) hadždžiju opisao ovako: ***Hodočasnikova kosa je raščupana a njegov miris neugodan.***

- i hadis koji smo već navodili: ***I ne oblačite ništa od odjeće koja je poprimila miris šobičnog i indijskog šafrana (versa)***, zato što je njihov miris lijep. To dvoje je, dakle, zabranjeno zbog prijatnog mirisa, a ne zbog lijepe boje.

6. Brijanje glave i brade

Muhrimu je zabranjeno skraćivanje dlaka i kose, zato što je Uzvišeni rekao:

> ***...a glave svoje, dok kurbani ne stignu do mjesta svoga, ne brijte.***[32]

7. Podrezivanje noktiju (sebi ili drugome)

Muhrimu nije dopušteno da sebi ili drugome odrezuje nokte.

---

31 Sidr su listovi lotosa koji, nakon što se osuše, mogu poslužiti kao sredstvo za čišćenje. (op. prev)

32 El-Bekare, 196.

DRUGI FARZ HADŽDŽA: BORAVAK NA AREFATU U ODREĐENOM VREMENU

Stajanje na Arefatu (vukuf) makar i na kratko je farz. Vrijeme tog stajanja počinje od kada se Sunce nađe u zenitu (podne) devetog zul-hidždžeta do zore desetog zul-hidždžeta. Onaj ko se u tom periodu ne nađe makar malo na Arefatu, taj nema hadždža, jer je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: ***Hadždždž je Arefat. Onaj ko prisustvuje arefatskom noćnom skupu[33], prije pojave zore, taj je stigao na hadždž.***[34]

الْحَجُّ عَرَفَةُ فَمَنْ أَدْرَكَ لَيْلَةَ عَرَفَةَ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ مِنْ لَيْلَةِ جَمْعٍ فَقَدْ تَمَّ حَجُّهُ

TREĆI FARZ HADŽDŽA: TAVAFUZ-ZIJARE[35]

Ovaj tavaf je poznat kao tavaful-ifada. Uzvišeni Allah kaže:

...i neka oko Hrama drevnog obilaze.[36]

Tavaf se sastoji od obilazaka oko časne Kabe sedam puta. Četiri prva kruga su farz, a preostala tri vadžib.

Sam redoslijed hadžskih farzova je farz. Na prvom mjestu je ihram, zatim stajanje na Arefatu, a potom tavaf.

Bez hadžskih farzova nema ispravanog hadždža. Međutim, hadždž hodočasnika koji bi umro nakon stajanja na Arefatu se smatra upotpunjenim iako nije obavio tavaf. Ali ako bi otputovao prije no što obavi tavafuz-zijare, njegov hadždž ne bi bio ispravan i bio bi se dužan vratiti u Mekku radi njegovog obavljanja.

33 Noć skupa je noć uoči prvog dana Kurbanskog bajrama. (op. prev.)

34 Hadis bilježe sastavljači Sunena i Ahmed.

35 Tavaf koji se obavlja nakon stajanja na Arefatu.

36 El-Hadždž, 29.

VADŽIBI HADŽDŽA

Vadžibi su obavezne radnje čije izostavljanje ne kvari hadždž, ali predstavlja manjkavost koja se nadoknađuje klanjem kurbana u Haremu, ako nisu izostavljeni zbog neke elementarne nepogode. Međutim, ako je razlog njihovog izostavljanja neka prirodna nepogoda, hodočasnik zbog njihovog izostavljanja nije dužan klati kurban. Šo se tiče dva tavafska rekata, njihovo izostavljanje ne iziskuje klanje kurbana iako i oni spadaju u vadžibe hadždža.

Isto tako treba napomenuti da se kurban kolje zbog izostavljanja nekog od hadžskih vadžiba, bez obzira da li je izostavljen namjerno ili nenamjerno ili greškom. S tim što je onaj ko ga namjerno izostavi veći griješnik. Klanjem kurbana se samo ispravlja greška učinjena u hadždžu, a nakon ispravljanja te greške treba učiniti tevbu i pokajati se za počinjeni grijeh. Ti vadžibi su:

1. Preuzimanje ihramskih obaveza od mikata

Riječ ***mikat*** u osnovi znači određeno. Kasnije je taj pojam korišten za označavanje određenog mjesta i danas ukazuje na mjesto od koga se preuzimaju ihramske obaveze (mjesto na kome se oblače ihrami). Mikat nije isti za sve hodočasnike.

Mikat onih koji stanuju izvan granica mikata je sam mikat i kada oni odluče da posjete Mekku, nije im dopušteno da pređu mikata bez ihrama.

Mikat onih koji stanuju unutar granica mikata, a izvan mekanskog harema, jeste prva granica Harema Mekke, odnosno mjesto njihovog stanovanja, kao što je slučaj sa stanovnicima Džide.

Mikat Mekelija je u samoj Mekki, kada žele obaviti hadždž. A kada žele obaviti umru izaći će izvan Harema i tamo obući ihrame kako bi bili musafiri, jer se cijela umra obavlja u Haremu pa je treba otpočeti izvan njega.

Mjesni mikati

1. Zul-Hulejfa je mikat stanovnika Medine. Nalazi se sjeverno od Meke 5 milja daleko od Medine, a oko 450 km od Meke. Taj mikat se naziva i Abaru Ali i to je od Meke najudaljeniji mikat.

2. Džuhfa je mikat koji se nalazi s lijevu stranu puta za Mekku kada se dolazi sa sjevera, neposredno poslije mjesta Rabig.[37]

3. Karnul-Menazil je mikat hodočasnika koji dolaze iz pravca Nedžda. Ovaj mikat se nalazi u jednom selu kod Taifa, na brdu koje se proteže iznad Arefata.[38]

4. Zatu-Irk je mikat stanovnika Iraka.[39]

5. Jelemlem je mikat onih koji u Mekku dolaze iz pravca Jemena.[40]

Za određivanje ovih mikata postoje vjerodostojni hadisi. Ibn Abas (r.a.) kazuje da je Vjerovjesnik (a.s.) za Medinelije odredio Zul-Hulejfu, za stanovnike Šama El-Džuhfu, za stanovnike Nedžda Karnul-Menazil, a za stanovnike Jemena Jelemlem. Ti mikati su za njih i one koji dođu na njih od onih koji žele obaviti hadždž ili umru. A oni koji budu bliže Mekki od ovih mikata bliže, njihov mikat je mjesto od koga kreću, a Mekelijama iz same Mekke.[41]

37 Ovo je mikat stanovnika Šama, Egipta i Maroka. Smješten je sjeveroistočno od Mekke, na udaljenosti oko 187 km. (op. prev.)

38 Između ovog mikata i Mekke je udaljenost oko 94 kilometra. (op. prev.)

39 Ovaj mikat smješten je sjeveroistočno od Mekke, na udaljenosti od oko 94 kilometra. (op. prev.)

40 Ovaj mikat smješten je na jednom brdu južno od Mekke, na udaljenosti od oko 54 kilometra. (op. prev.)

41 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, br. 1524.

Ako Mekelija u ihram stupi izvan Harema dužan je zaklati kurban zato što je obrede započeo izvan svog mikata, osim ako se vrati u Mekku i iz nje ponovo obnovi telbiju.[42] Onome ko se nalazi izvan ovih mikata a namjerava ući u Mekku, haram je da ihramske obaveze odgađa nakon što pređe mikate, čak i onda kada stiže radi neke druge potrebe a ne radi hadždža i umre. Međutim, ako namjerava posjetiti mjesto koje se nalazi unutar mikata a izvan Harema, kao npr. Džidu, a nakon toga htjedne posjetiti i Mekku, u tom slučaju ima pravo u Mekku ući bez ihrama, ako ne namjerava obaviti hadždž ili umru.

Ibn Ebu Šejbe u svome *Musannefu* bilježi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Neka niko ne prelazi mikat osim u ihramima.*

لا يُجاوِزْ أَحَدٌ الْمِيقَاتَ إِلا مُحْرِمًا

Obavezno oblačenje ihrama je propisano zbog ove blagoslovljene zemlje, te su u tome isti, onaj ko obavlja hadždž, onaj ko obavlja umru, i onaj ko ne obavlja ni jedno od tog dvoga. A što se tiče hadisa koji bilježi Muslim u svome *Sahihu* i En-Nesa'i u kome se kaže da je Allahov Poslanik (a.s.) u Mekku ušao u crnom ogrtaču bez ihrama, to je zbog izuzetnog dopuštenja njemu i njegovim ashabima samo u jednom sahatu. Ibn Abas (r.a.) kaže da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao: *Zaista je Allah Mekku učinio zaštićenom i ona nije dopuštena nikome prije mene niti poslije mene, a meni je dopuštena samo jedan sahat jednog dana. Njeno rastinje se ne trga, drveće ne siječe, divljač ne razgoni i ne uzima izgubljena stvar osim radi oglašavanja da je pronađena.*[43]

إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ مَكَّةَ فَلَمْ تَحِلَّ لأَحَدٍ قَبْلِي وَلا تَحِلُّ لأَحَدٍ بَعْدِي وَإِنَّمَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ لا يُخْتَلَى خَلاهَا وَلا يُعْضَدُ شَجَرُهَا وَلا يُنَفَّرُ صَيْدُهَا وَلا تُلْتَقَطُ لُقَطَتُهَا إِلا لِمُعَرِّفٍ

Prolaz kroz jedan od ovih mikata nije uslov za obavljanje hadždža i onaj ko krene putem na kome se ne nalazi ni jedan mikat, ihrame će obući kada dođe do linije na kojoj se nalazi mikat a ako ne zna na

42 Reddul-muhtar, 2/155.

43 Sahihul-Buhari, poglavlje Es-Sajd, br. 1833.

kojem se rastojanju nalazi mikat, ihrame će obući na dovoljnoj udaljenosti od Mekke.

Ako bi neko krenuo s namjerom da obavi hadždž ili umru pa prvo odluči posjetiti mjesto koje se nalazi izvan Harema a unutar mikata, kao npr. Džidu, iz koje će nakon obavljenog posla krenuti u Mekku, njemu nije dopušteno da mikat pređe bez ihrama. Mikate bez ihrama može preći samo ako namjerava posjetiti neko mjesto unutar mikata, a izvan Harema.[44]

Ihrame je dopušteno obući i prije dolaska na mikate ako se može sačuvati od činjenja ihramskih prekršaja. I ne samo to, nego ih je u tom slučaju i bolje ranije obući, jer Uzvišeni Allah kaže:

Hadždž i umru radi Allaha upotpunite![45]

Oblačenje ihrama od same kuće, nedvojbeno spada u upotpunjavanje hadždža i umre kao što se prenosi od Alije i Ibn Mes'uda, r.a. Nema sumnje da se tada ulaže veći trud i iskazuje veće poštovanje.

2. Obaviti sa'j između Safe i Merve

Urve b. Ez-Zubejr (r.a.) kaže: "Pitao sam Aišu (r.a.): 'Šta kažeš za Allahove riječi:

Safa i Merva su Allahova časna mjesta, zato onaj koji Kabu hodočasti ili umru obavi ne čini nikakav prestup ako krene oko njih.[46]

Tako mi Allaha nema niko grijeha ako ne trči od Safe do Merve. Ona mi reče: 'Ružno li je to što si rekao, sestriću! Da je njegovo značenje onakvo kakvim ga ti smatraš, to bi značilo da nema grijeha u izostavljanju trčanja između Safe i Merve. Međutim, ovaj ajet je objavljen zbog ensarija (Medinelija) koji su prije primanja islama

44 Reddul-muhtar, 2/582.
45 El-Bekara, 196.
46 El-Bekara, 158.

veličali prokletog Menata, kipa kojega su obožavali kod Mešlela. Kasnije je bilo onih koji su se ustručavali da trče od Safe do Merve. Kada su prihvatili islam, rekli su Allahovom Poslaniku (a.s.) o tome: 'O Allahov Poslaniče, nama je neugodno da trčimo od Safe do Merve', pa je Allah objavio:

Safa i Merva su Allahova časna mjesta...

Aiša (r.a.) dalje kaže: 'Allahov Poslanik (a.s.) nam je propisao sa'j između ta dva mjesta i niko nema pravo da ga izostavi."[47]

3. Početi obavljanje sa'ja od Safe

Kao što Allahov Poslanik (a.s.) kaže u hadisu Džabira (r.a.) koji bilježi Muslim u svome *Sahihu*: *Počnite onim čime je počeo Uzvišeni Allah.*[48]

ابْدَءُوا بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ

4. Sa'j obaviti poslije tavafa

odnosno, poslije najmanje četiri tavafska kruga a najbolje je da to bude poslije tavafuz-zijareta.

5. Tavafa i sa'j, ako je moguće, obaviti pješice

Obavljanje tavafa i sa'ja pješice je vadžib ako ne postoji opravdan razlog za izostavljanje pješačenja. Allahov Poslanik (a.s.) ga je obavljao na devi samo zato da bi ga ljudi vidjeli i pitali. Onaj ko ih ne obavi vlastitim nogama dužan ih je ponovo obaviti, a ako to ne uradi dužan je zaklati kurban.

47 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, br. 1643.

48 tojest u ajetu: "Safa i Merva su Allahova časna mjesta" u kome je prvo spomenuo Safu. (op. prev.)

6. Čistoća od malog i velikog hadesa pri obavljanju tavafa

Hodočasnik pri obavljanju tavafa mora biti pod abdestom i čist od džunupluka:

Urve b. Ez-Zubejr (r.a.) kazuje: "Vjerovjesnik (a.s.) je obavljao hadždž pa me je Aiša (r.a.) obavijestila da bi on, po dolasku (u Meku), prvo uzeo abdest, a potom obavio tavaf oko Kabe".[49]

Vanjska čistoća, tojest čistoća odjeće, tijela i mjesta na kome se tavaf obavlja je pritvrđeni sunnet (sunne mu'ekkede).

7. Pri obavljanju tavafa biti propisno obučen, tj. pokrivenih stidnih mjesta

Ako se pri obavljanju vadžib (obaveznog) tavafa otkrije četvrtina nekog stidnog mjesta hodočasnik je dužan (vadžib) zaklati kurban. A ako se stidni dio otkrije pri obavljanju tavafa koji nije vadžib onda je vadžib podijeliti samo sadaku. Ako se tavaf u kome se to desi, ponovo obavi hodočasnik nije dužan klati kurban. Isti propis je i po pitanju tahareta (čistoće). Ako hodočasnik obavi tavaf bez abdesta a potom ga iznova obavi s abdestom, sa njega će spasti dug klanja kurbana.

8. Tavaf početi obavljati od Hadžerul-esveda

9. Tavaf obavljati tako da hodočasniku Kaba bude s njegove lijeve strane

10. Nakon svakog obavljenog tavafa klanjati dva rekata namaza

Poslije svakog obavljenog tavafa oko Kabe koji se sastoji od sedam krugova, treba klanjati dva rekata.

Ibn Omer (r.a.) kazuje da je Allahov Poslanik (a.s.) stigao (u Mekku), zatim sedam puta obišao oko Kabe, zatim klanjao dva rekjata

49 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, br. 1641.

iza Mekami Ibrahima, a potom se popeo na Safu. Uzvišeni Allah kaže:

Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor.[50]

Ovaj namaz nije ograničen vremenom i mjestom, osim ako hodočasnik želi obaviti drugi tavaf. U tom slučaju će ga obaviti prije no što otpočne novi tavaf. Ako ih ne uspije klanjati u Haremu Mekke klanjat će ih na bilo kom drugom mjestu iako ih je najbolje klanjati u Haremu. Vrijeme ta dva rekjata neće isteći osim smrću i ako se izostave nije obavezno klanje kurbana.

11. Tavafuz-zijare (ifada) obaviti u prva tri dana Bajrama

Tavafuz-zijare treba obaviti u danima ejjamun-nahr, tojest od prvog dana Kurban bajrama pa do pred zalazak Sunca trećeg dana bajrama. Ako se ne obavi u tom vremenu dužan je zaklati kurban, po mišljenju Ebu Hanife suprotno mišljenju njegova dva učenika. Sa žene koja tim danima ima menstruaciju spada obaveza obavljanja tavafa u tim danima.

12. Ostajanje na Arefatu sve do noći

Onaj ko Arefat napusti prije zalaska Sunca dužan je zaklati kurban. Međutim, ako se ta osoba vrati na Arefat prije zalaska Sunca, obaveza klanja kurbana sa njega spada. A ako se vrati poslije zalaska Sunca ona te obaveze neće biti oslobođena.

13. Od zore do izlaska Sunca, 10. zul-hidžeta, makar na kratko, boraviti na Muzdelifi

Muzdelifa je mjesto između Mine i Arefata, a naziva se i Džem' i Meš'aril-haram. Uzvišeni Allah kaže:

50 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, br. 1627.

Ne pripisuje vam se u grijeh ako od Gospodara svoga molite da vam pomogne da nešto steknete. A kada pođete sa Arefata, spominjite Allaha kod časnih mjesta; spominjite Njega, jer vam je On ukazao na pravi put, a prije toga ste bili u zabludi.[51]

Nejaki starci i žene nisu dužni klati kurban zbog izostavljanja stajanja na Muzdelifi ako se boje gužve.

Vjerovjesnik (a.s.) je svojim nejakim ukućanima dopustio da na Muzdelifi, odnosno kod Meš'arul-Harama, stoje noću, spominju Allaha onoliko koliko mogu, a potom krenu ka Mini. Ibn Abas (r.a.) kaže: "Ja sam od onih kojima je Vjerovjesnik (a.s.) dao prednost na Muzdelifi sa svojom nejači."[52]

14. Obavljanje akšama i jacije na Muzdelifi u jacijsko vrijeme

Ako se hodočasnik ne boji da bi akšam i jacija mogli izvaktiti istekom jacijskog vremena prije no što stigne na Muzdelifu, odgodit će akšam i klanjati ga na Muzdelifi u jacijskom vremenu.

Usame b. Zejd (r.a.) kazuje: "Allahov Poslanik (a.s.) je sišao s Arefata, došao u Ši'ab, izvršio malu nuždu, a potom se na brzinu abdestio. Ja sam mu rekao: 'Namaz?' On je rekao: *Namaz je ispred nas.* Kada je stigao na Muzdelifu ponovo je abdestio i svoj abdest upotpunio, zatim je proučen ikamet, te je klanjao akšam. Nakon toga je svaki čovjek pustio svoju devu na mjestu na kome se nalazi, a potom je proučen ikamet te su klanjali i nisu ta dva namaza spojili."[53]

Ibn Omer (r.a.) kaže: "Vjerovjesnik (a.s.) je sastavio akšam i jaciju. Svaki od njih je klanjao s ikametom. Između njih nije klanjao nafilu, niti je poslije njih učio zikr."[54]

51 El-Bekara, 198.
52 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, br. 1678.
53 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, br. 1672.
54 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, br. 1673.

Ako se na Muzdelifu stigne prije jacijskog vremena, odgodit će se klanjanje akšam namaza do jacijskog vremena, kako bi se skupa klanjali u tom vremenu.

15. Bacanje kamenčića

Način bacanja kamečića je opisan u poglavlju Opis radnji kod ifrad hadždža.

16. Svaki dan kamenčiće baciti u određeno vrijeme bez odgađanja

Hodočasnik je dužan baciti kamenčiće svaki dan u određeno vrijeme. Ako ih baci kasnije to se smatra naknadnim bacanjem (kada) i hodočasnik je griješan isto kao što je griješan onaj ko propusti namaz iz njegovog vremena.[55]

17. Obrijati glavu ili ošišati kosu makar koliko vrh prsta

Dovoljno je brijanje ili potkraćivanje kose koliko je jedna četvrtina glave. Brijanje kose je bolje od njenog pokraćivanja, jer se od Ibn Omera (r.a.) prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: "*Bože, smiluj se onima koji su obrijali glavu!* Ashabi mu rekoše: 'I onima koji su kosu potkratili, Allahov Poslaniče?' On reče: *Bože, smiluj se onima koji su obrijali glavu!* Ashabi mu rekoše: 'I onima koji su kosu potkratili, Allahov Poslaniče?' On reče: *Bože, smiluj se onima koji su potkratili kosu!*"[56]

اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ قَالُوا وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ قَالُوا وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَالْمُقَصِّرِينَ

55 Vidi: Iršadus-sari.
56 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, br. 1727.

18. Klanje ovce od strane onoga ko obavlja temetu' ili kiran hadždž

Uzvišeni Allah kaže:

> ***A onaj ko obavlja umru do hadždždža*** (tojest obavlja temetu' hadždž) ***neka zakolje kurban do koga može lahko doći. A onaj ko ga ne nađe neka posti tri dana u danima hadždža, i sedam dana po povratku, - to jest punih deset dana.***[57]

19. Redoslijed

Prvog dana Kurbanskog bajrama mutemeti'[58] i karin[59] obrede obavljaju sljedećim redoslijedom: bacanje kamenčića na Džemretul-Akabi, klanje kurbana i brijanje glave. Mufridu[60] je pak, poštivanje tog redoslijeda samo sunnet.

20. Brijanje glave na određenom mjestu i u određeno vrijeme

Mjesto brijanja glave je Harem, a vrijeme dani u kojima se kolje kurban.

21. Onome ko živi izvan granica mikata je vadžib da obavi oproštajni tavaf, tavafus-sadr

Ibn Abas (r.a.) kaže: "Posljednje što je ljudima od obreda propisano je susret s Kjabom. U tome je olakšica data samo ženi koja ima menstruaciju."[61]

---

57 El-Bekara, 196.

58 Mutemetti' je onaj koji namjerava obaviti prvo umru a zatim u istoj godini namjerava obavit i hadždž. (op. prev.)

59 Karin je onaj koji namjerava obaviti hadždž i umru zajedno. (op. prev.)

60 Mufrid je onaj koji namjerava obaviti samo hadždž. (op. prev.)

61 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, br. 1755.

SUNNETI HADŽDŽA

Sunneti su djela za čije izvršenje Allah daje nagradu. Ako se namjerno izostavi pritvrđeni sunnet, to će predstavljati prijestup s tim da se zbog toga ne mora klati kurban niti udjeljivati sadaka.

Najvažniji sunneti hadždža su:

1. Da mufrid i karin, ako nisu Mekelije, po dolasku u Mekku obave tavaful-kudum.

2. Da imam održi hutbu na tri mjesta; prvu sedmog zul-hidždžeta u Mekki, drugu devetog zul-hidždžeta na Arefatu i treću jedanaestog zul-hidždžeta na Mini. U hutbama se hodočasnicima pojašnjavaju obredi koje su dužni na tom mjestu obaviti.

3. Odlazak iz Meke na Minu osmog zul-hidždžeta (jevmut-tervije). Poslije sabah namaza hadžija će krenuti na Minu i tamo će klanjanje pet narednih namaza.

4. Prenoćiti na Mini noć uoči stajanja na Arefatu.

5. Nakon izlaska Sunca, devetog zul-hidždžeta, krenuti s Mine ka Arefatu.

6. Kupanje na Arefatu pred podne namaz.

7. Provesti noć na Muzdelifi desti dan zul-hidždžeta, nakon silaska s Arefata.

8. Kretanje s Muzdelife ka Mini prije izlaska Sunca deseti dan zul-hidždžeta.

9. Boravak na Mini u danima bacanja kamenčića, ejjamut-tešrik (deseti, jedanaesti i dvanaesti dan zul-hidždžeta). Ovo je kod izrazite većine šerijatskih pravnika (džumhur) vadžib.

10. Telbiju[62] učiti od oblačenja ihrama do prvog dana kurban bajrama, odnosno bacanja kamenčića na Akabi.

A što se tiče mustehab stvari, njih je veoma mnogo i one se uočavaju pomnim sagledavanjem opisa obreda ifrad hadždža (mufrida).

62 Telbija glasi: "Lebbejke-l-lahumme lebbejk, lebbejke la šerike leke lebbejk, innel-hamde venn-i'amete leke vel-mulk la šerike lek."
لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لاَ شَرِيكَ لَكَ.
(op. prev.)

UMRA

Umra u arapskom jeziku znači: 'Posjeta', a terminološko značenje tog pojma je: 'Posjeta Kabi uz ostvarenje određenih uslova'.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN UMRE

Obaviti umru jedanput u životu je pritvrđeni sunnet (sunne mu'ekkede). Mustehab (pohvalno) ju je često obavljati, zato što je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Od umre do umre Allah, dž.š., briše sve eventualne grijehe, a za ispravan hadždž, nema druge nagrade osim Dženneta.*[63]

الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلا الْجَنَّةُ

Allahov Poslanik (a.s.) je, nakon hidžre, obavio četiri umre. Katade (r.a.) kazuje: "Pitao sam Enesa (r.a.) koliko umri je obavio Allahov Poslanik (a.s.), pa mi je rekao: 'Četiri': umretul-Hudejbijje u mjesecu zul-ka'de kada su ga spriječili mušrici, umretul-kada naredne godine u mjesecu zul-ka'de kada je s njima sklopio mir, umretudž-dža'arane na kojoj je podijelio plijen bitke na Hunejnu i umru koju je obavio zajedno sa Oprosnim hadždžom.' Upitao sam ga: A koliko puta je obavio hadždž'? Rekao je: 'Jedanput'."[64]

63 Sahihul-Buhari, poglavlje el-umra, hadis br. 1733.
64 Sahihul-Buhari, poglavlje el-umra, hadis br. 1878.

VRIJEME OBAVLJANJA UMRE

Umra se može obaviti tokom cijele godine, osim na dan Arefata i četiri dana poslije Arefata, tojest sve do zalaska Sunca četvrtog dana Kurbanskog bajrama, jer su to dani predviđeni samo za obavljanje hadždža. Obavljati umru u tim danima je mekruh tahrimi. El-Bejheki bilježi da je Aiša (r.a.) rekla:

"Umra se obavlja tokom cijele godine, osim u četiri dana: na dan Arefata, prvi dan Kurbanskog bajrama i dva dana nakon toga." Od Ibn Abasa se prenosi da je umru zabranjeno obaviti tokom pet dana: "Na dan Arefata, prvi dan Kurbanskog bajrama i tri dana od ejjamut-tešrik."[65]

Mekelijama i onima koji stanuju unutar mikata, je mekruh obavljanje umre u mjesecima hadždža, zato što oni u većini slučajeva u tim mjesecima obavljaju hadždž pa bi u tom slučaju to bio temettu' hadždž a njima je obavljanje temettu'a zabranjeno, što ćemo pojasniti kasnije. Međutim, ako Mekelija ne namjerava obaviti hadždž te godine dopušteno mu je da obavi umru u mjesecima hadždža.

Umru je najbolje obaviti u ramazanu. Ibn Abas (r.a.) kazuje: "Kada se Vjerovjesnik (a.s.) vratio s hadždža rekao je ensarijki Umu Sinan: *Šta te je spriječilo da ne obaviš hadždž?* Ona je rekla: 'Moj muž. Imao je dvije deve kojima je vadio vodu iz bunara. Na jednoj je otputovao na hadždž, a drugom i dalje vadimo vodu kojom navodnjavamo naše imanje'. On (a.s.) reče: *Umra u ramazanu je ravna hadždžu ili hadždžu sa mnom.*"[66]

مَا مَنَعَكِ مِنَ الْحَجِّ قَالَتْ أَبُو فُلانٍ تَعْنِي زَوْجَهَا كَانَ لَهُ نَاضِحَانِ حَجَّ عَلَى أَحَدِهِمَا وَالآخَرُ يَسْقِي أَرْضًا لَنَا قَالَ فَإِنَّ عُمْرَةً فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً أَوْ حَجَّةً مَعِي

65 Vidi Fethul-kadir, Kemal b. El-Humam, 2 / 304.
66 Sahihul-Buhari, poglavlje džezaus-sajdi, hadis br. 1863.

OBREDI UMRE

1. Da hodočasnik koji dolazi izvan granica mikata obuče ihrame na mikatu a onaj ko se nalazi unutar mikata da ih obuče izvan Harema.

2. Tavaf oko Kabe,

3. Sa'j između Safe i Merve,

4. Brijanje glave ili potkraćivanje kose.

Umranski propisi vezani za ihrame su isti kao i kod hadždža, s tim da kod umre ne postoji boravak na Arefatu i Muzdelifi, bacanje kamenčića, tavaful-kudum i tavafus-sadr.[67]

67 Vidi: Redul-muhtar, 2 / 151.

VRSTE HADŽDŽA OVISNO O UMRI

PRVO: MUFRID

Mufrid je onaj hodočasnik koji učini nijjet (odluči se) da će obaviti samo hadždž.

DRUGO: MUTEMETTI‘

Mutemetti‘ je onaj hodočasnik koji u mjesecima hadždža učini nijet (odluči se) da će obaviti prvo umru. Dakle, u Mekku ulazi da obavi umru; obavlja tavaf i sa‘j za umru, potom brije glavu ili šiša kosu i time se oslobađa ihrama i njegovih obaveza. Nakon izvršenja svih umranskih obreda se oslobađa svih ihramskih obaveza, i ostaje u Mekki da bi osmog zul-hidždžeta, iste te godine, zanijetio hadždž iz Mekke i nastavio s obavljanjem hadžskih obreda.

Mutemetti‘ je, nakon bacanja kamenčića na Džemretul-Akabi a prije oslobađanja od ihrama brijanjem glave, ili pak, skraćivanjem kose, dužan zaklati ovcu. Ovcu može zamijeniti sedmina krave ili deve. Muslim u svome Sahihu bilježi riječi Džabira b. Abdullaha (r.a.): “One godine kada se desila Hudejbija, zaklali smo s Allahovim Poslanikom (a.s.) devu za sedmericu i kravu za sedmericu.”

On u drugoj predaji kaže: “Obavili smo hadždž s Allahovim Poslanikom (a.s.) i (tom prilikom) klali devu za sedmericu i kravu za sedmericu.”

To je taj kurban o kome govori časni ajet:

Kada budete slobodni, obavite umru do hadždža i zakoljite kurban do koga možete lahko doći. A onaj ko ga ne nađe neka posti tri dana u danima hadždža, i sedam dana po povratku, - to jest punih deset dana. To je za onoga koji nije iz Mekke. I bojte se Allah i znajte da On teško kažnjava.[68]

Taj kurban hodočasnik prinosi iz zahvalnosti Allahu što mu je omogućio da na jednom putovanju obavi i umru i hadždž. Zato mu je dozvoljeno da jede od tog svog kurbana. I ne samo da mu je dozvoljeno, nego mu je to i preporučeno. Džabir b. Abdullah (r.a.) kazuje: "Meso naših kurbana smo jeli samo tri dana dok smo bili na Mini pa nam je Allahov Poslanik (a.s.) olakšao rekavši nam: *Jedite i sa sobom ponesite.* Pa smo jeli i sa sobom ponijeli."[69]

كُلُوا وَتَزَوَّدُوا فَأَكَلْنَا وَتَزَوَّدْنَا

Ako hodočasnik ne može zaklati kurban postiće tri dana u danima hadždža[70] i sedam kada se vrati kući. Post je bolje odgoditi do zadnjeg vremena ne bi li iznašao načina da zakolje kurban. Pohvalno je postiti sedmi, osmi i deveti dan mjeseca zul-hidždžeta. Nakon povratka kući treba postiti sedam dana, tojest nakon isteka 'ejamut-tešrik' dana, na šta ukazuju kur'anske riječi:

...i sedam dana po povratku.

Međutim, ako ne posti a nastupe dani u kojima se kolju kurbani, onda on nema izbora nego će zaklati kurban. Šafija, pak smatra da se umjesto tih dana mogu postiti druga tri dana.[71]

68 El-Bekara, 196.
69 Sahih El-Buhari, poglavlje El-Hadždž, hadis br. 1719.
70 tojest postit će tri dana dok je još u ihramima u mjesecima hadždža. A mjeseci hadždža su: ševval, zul-ka'de, i deset prvih dana zul-hidždžeta.
71 Vidi: El-Hidaje.

Uvjeti za valjanost temettu' hadždža

1. Da se obavi umranski tavaf, ili pak, njegov veći dio u mjesecima hadždža. Ako se, pak obavi u ramazanu to nije temettu'. Međutim, ako se obave tri kruga tog tavafa u mjesecu ramazanu a preostala četiri u mjesecu ševvalu, to će se smatrati temettu' hadždžom.

2. Da prvo obuče ihrame za umru i obavi umranski tavaf prije no što obuče ihrame za hadždž.

3. Da umranske i hadžske obrede obavi na jednom putovanju. Kada bi se, nakon što obavi umru vratio svojoj kući i iste te godine, otputovao da obavi hadždž, taj njegov hadždž ne bi bio temettu'.

4. Da hodočasnik nije Mekkelija, ne stanuje unutar granica mikata i Mekku nikada ne namjerava uzeti mjestom boravka, zato što Mekkelijama i onima koji unutar mikata žive nije dopušteno da obavljaju temettu' hadždž. Uzvišeni Allah kaže:

...To je za onoga koji nije iz Mekke... [72]

Međutim, ako Mekkelija izađe izvan okvira mikata, prije no što nastupe mjeseci hadždža, na njega će se odnositi propisi kao da je stranac.

TREĆE: KARIN

Karin je onaj hodočasnik koji se na mikatu odluči na obavljanje hadždža i umre zajedno i nakon što klanja dva rekjata namaza za ihram prouči: *"Allahumme inni uridul-umrete vel-hadždže fejessirhuma li ve tekabbelhuma minni."* Potom uči telbiju, riječima: *"Lebbejke bi hadžetin ve 'umretin me'an"*.

1. Nakon ulaska u Meku hodočasnik će sedam puta obići oko Kabe (tavaf), tako što će prva tri kruga obavljati ubrzanim a ostala četiri polaganim hodom. Potom će između Safe i Merve obaviti sa'j tako što će obaviti sedam krugova, počevši svaki krug na Safi a

72 El-Bekara, 196.

završavajući ga na Mervi. To su obredi ‘umre. Odmah nakon toga će nastaviti obavljati obrede hadždža i to s istim ihramom, bez oslobađanja od njegovih obaveza. Obavit će tavaful-kudum, a nakon njega će obaviti sa‘j i ostale hadžske obrede kao što ih obavlja i mufrid. Obrede umre će obaviti prije hadžskih obreda, zato što je Uzvišeni Allah rekao:

...obavite umru do hadždža...[73]

Ovaj ajet je objavljen u vezi s mutemetti‘om ali se indirektno odnosi i na karina.

On ne brije glavu između umre i hadždža, zato što je to kršenje ihramskih obaveza. Dopušteno mu je da jedan za drugim obavi dva tavafa; za umru i za hadždž, a potom jedan za drugim dva sa‘ja; za umru i hadždž, jer on obavlja ono čime je zadužen, s tim da je zbog zakašnjelog obavljanja umranskog sa‘ja i uranjenog obavljanja hadžskog tavaful-kuduma, učinio prijestup.[74]

Uvjeti za valjanost kiran hadždža

1. Da hodočasnik prije obavljanja tavafa za umru, ako je prvotno zanijetio samo umru, donese odluku da će obaviti hadždž.

2. Da tavaf od umre obavi prije obaveznog boravka na Arefatu. Ako prije Arefata ne obavi umranski tavaf njegov hadždž neće biti kiran hadždž i neće biti dužan klati kurban koji kolju karin i mutemetti‘, ali će morati zaklati kurban koji se kolje za prestupe, zato što je izostavio umru. Treba napomenuti da njemu nije dopušteno da jede meso kurbana koji kolje zbog prestupa, a meso kurbana koji kolje kao karin ili mutemetti‘ mu je dopušteno jesti.

3. Da tavaf od umre, ili pak, njegov veći dio obavi u mjesecima hadždža.

4. Da bude od onih koji stanuju izvan mikata, kao što je slučaj i s mutemetti‘om.

73 El-Bekara, 196.

74 El-Hidaje.

5. Da mu zbog obavljanja umre ne prođe hadždž.

Kiran hadždž je bolji od temettu'a zato što ga je teže obaviti. Vjerovjesnik (a.s.) je odlučio da će obaviti hadždž a nakon tog mu je pridodao umru i na taj način postao karin. Ovaj stav pomiruje nekoliko predaja koje opisuju hadždž Allahovog Poslanika, (a.s.) Ibn Abas (r.a.) kazuje da je čuo Omera (r.a.) da kaže: "Čuo sam Allahovog Poslanika (a.s.) kako u dolini El-'Akik[75] govori: *Noćas mi je od mog Gospodara došao izaslanik i rekao mi: 'Klanjaj u ovoj blagoslovljenoj dolini i reci: Umru u hadždžu obavljam'.*"[76]

أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتٍ مِنْ رَبِّي فَقَالَ صَلِّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْ عُمْرَةٌ فِي حَجَّةٍ

Imam Muslim bilježi da je Enes b. Malik (r.a.) rekao: "Nalazio sam se do koljena Poslanikove deve, pored jednog drveta. Kada se deva na kojoj je on (a.s.) jahao podigla, on je rekao: *Lebbejke bi 'umretin ve hidždžetin me'an.*"[77]

لَبَّيْكَ بِعُمْرَةٍ وَحِجَّةٍ مَعًا

Bilo je to na oprosnom hadždžu.

Hodočasnicima poput nas je najlakše obaviti temettu' hadždž jer je u njemu najlakše izbjeći ihramske prestupe. Onaj ko obavlja kiran ili ifrad u ihramima ostaju dugo i teško se hodočasnik može sačuvati od ihramskih prestupa u tom periodu, za razliku od onog koji obavlja temettu' koji u ihramima ostaje kraće, zato što ihram za hadždž oblači osmog zul-hidždžeta u Mekki a skida ih u jutro desetog zul-hidždžeta. U ta dva dana se s lahkoćom može sačuvati od svih prestupa. Ako se treba birati izmedju kirana u kojem će najvjerovatnije počiniti neki od ihramskih prestupa ili temettu'a pa se od njih sačuvati, onda je preče odabrati temettu' i svoj hadždž očuvati kako bi bio primljen, jer hadždž je životni zadatak, kao što to kaže Ibnul-'Abidin (Allah mu se smilovao) u svome djelu *Reddul-muhtar.*

75 El-'Akik je unutrašnjost doline Zul-Hulejfe koju smo pominjali kao mikat stanovnika Medine.

76 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, hadis br. 1534.

77 Što znači: "Odazivam ti se Bože obavljanjem umre i hadždža zajedno."

PROPISI HADŽDŽA KOJI SE ODNOSE SAMO NA ŽENU

Žena je na hadždžu kao i muškarac, s tim da se neki od propisa odnose isključivo na nju. Ti propisi su spomenuti pojedinačno na raznim mjestima. Ovdje ih spominjemo izdvojeno i u skraćenoj verziji:

1. Propisi vezani za oblačenje ihrama

Žena ostaje u svojoj uobičajenoj šivenoj odjeći, cipelama, rukavicama i čarapama. Pokriva glavu i ne podiže glas pri učenju telbije.

2. Propisi vezani za tavaf

Žena se pri obavljanju tavafa ne kreće ubrzanim hodom (reml), ne otkriva ruku (idtiba‘) kao što to čine muškarci. U gužvi ne dodiruje Hadžerul-esved i ne klanja iza Mekami Ibrahima.

3. Propisi vezani za sa‘j

Na sa‘ju se ne penje na brdo Safa ako je gužva i ne trči između dva označena mjesta.

4. Propisi vezani za Muzdelifu

Nije joj propisan nikakav iskup ako zbog gužve izostavi stajanje na Muzdelifi.

5. Propisi vezani za tavafuz-zijare

Isto tako za ženu nema nikakvog iskupa ako zbog menstruacije ili postporođajnog stanja odgodi obavljanje tavafuz-ijareta.

6. Propisi vezani za tavaful-veda'

Za ženu nije propisan nikakav iskup ako zbog menstruacije ili nifasa izostavi tavaful-veda'.

7. Propisi vezani za bacanje kamenčića

Ženi nije pokuđeno da zbog gužve odgodi bacanje kamenčića izvan vremena u kome ih je pohvalno baciti.

8. Propisi vezani za brijanje glave

Žena ne brije glavu, nego samo malo skraćuje kosu.

9. Propisi vezani za mahrema

Žena na hadždž ne kreće bez muža ili mahrema. Dok je u stanju pričeka (iddet) zbog razvoda braka (talak) ili smrti muža, haram joj je da kreće na hadždž ili umru.

PROPISI HADŽDŽA KOJI SE ODNOSE SAMO NA MALODOBNU DJECU

Hadždž malodobnog djeteta je ispravan ali se računa nafilom (dobrovoljnim) hadždžom i njime se ne skida obaveza farz hadždža kojim je osoba zadužena nakon punoljetnosti. U Muslimovom *Sahihu* stoji hadis Ibn Abasa (r.a.) koji kaže: "Jedna žena je podigla svoje dijete i upitala: 'Allahov Poslaniče, broji li se i ovom hadždž?' On reče: *Da, a ti imaš nagradu.*"

رَفَعَتْ امْرَأَةٌ صَبِيًّا لَهَا فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلِهَذَا حَجٌّ قَالَ نَعَمْ وَلَكِ أَجْرٌ

One obrede koje dijete nije u mogućnosti obaviti za njega obavlja njegov staratelj a nije mu dopušteno da umjesto njega obavlja ono što dijete samo može obaviti, bilo ono izraslije (mumejjiz)[78] ili ne bilo. Iz toga se izuzimaju dva rekjata tavafa koje staratelj ni u kom slučaju ne klanja umjesto djeteta. Tavaf je dužno obavljati sobom ako je mumejjiz a ako nije mumejjiz nosit će ga njegov staratelj na tavafu. Tako će postupati i na Arefatu i ostalim obredima hadždža kao što su sa'j i bacanje kamenčića. Et-Tirmizi bilježi riječi Džabira (r.a.): "Kada smo obavljali hadždž s Allahovim Poslanikom (a.s.) učili smo telbiju umjesto žena,[79] a bacali kamenčiće umjesto djece".

Staratelj je dužan paziti na dijete kako ne bi pravilo ono što je zabranjeno činiti u ihramima, kao što je oblačenje šivene odjeće,

78 Mumejjiz je dijete koje zna koja strana mu je desna, a koja lijeva.

79 Islamska ulema je saglasna u tome da niko umjesto žene ne uči telbiju. Žena telbiju uči sama za sebe samo je pokuđeno da podiže glas pri njenom učenju. (op. prev.)

upotreba mirisa, i sl. Međutim, ako dijete načini neki od tih prestupa ili izostavi neki od hadžskih vadžiba ili ruknova, ono se nije dužno iskupljivati. Ono ne plaća iskup niti propušteni obred nadoknađuje (kada‘), zato što ono tim obredima nije ni zaduženo.[80]

Ako dijete postane punoljetno nakon stupanja u ihram, te obnovi ihram (nijet za hadždž) prije boravka (vukuf) na Arefatu njegov hadždž će se smatrati farz hadždžom i njime će sa sebe skinuti obavezu obavljanja farz hadždža a ako ihram ne obnovi, taj hadždž će biti samo dobrovoljni ibadet (nafila).

Isti slučaj je i sa maloumnom osobom. Ona je u svemu poput djeteta koje ne razaznaje (gajru mumejjiz). Ako joj se razum vrati nakon što obuče ihrame te obnovi nijet za hadždž (ihram), hadždž koji obavlja će se smatrati farz hadždžom (hadždžetul-islam).

80 Vidi: Iršadus-sari.

BOLESNIK NA HADŽDŽU

Ko se uputi Bejtullahu radi obavljanja hadždža pa padne u nesvijest prije no što obuče ihrame, ili ga zbog bolesti savlada san kada stigne na mikat, za njega će zanijetiti i telbiju učiti njegov saputnik, ili bilo ko drugi, bez obzira da li ga je bolesnik time zadužio ili ne. Umjesto njega će učiti: "*Allahumme innehu juridul-hadždže fe jessirhu lehu , ve tekabbelhu minhu lebbejke an....*[81]" I spomenuti njegovo ime. Na taj način će nijet, u nesvijest pale osobe ili osobe koju je ophrvao san, biti ispravan i smatrat će se farz hadždžom.

Za valjanost hadždža nije uvjet da se skine šivena odjeća, jer od toga ne ovisi ispravnost ihrama. Oblačenje šivene odjeće je samo jedan od prestupa vezanih za ihrame, kao što je ranije spomenuto.

Ako se bolesni hodočasnik probudi iz sna ili se osvijesti, ostatak hadžskih obreda je dužan osobno obaviti. Ako mu se ne povrati svijest treba ga, u vrijeme stajanja na Arefatu (vukuf) nositi na Arefat makar na kratko, zatim ga nositi na tavaful-ifadi. Za njega će nijet činiti onaj ko ga nosi. Ostatak obreda; kao što su sa'j i bacanje kamenčića, će za njega obaviti neko od njegovih saputnika, zato što su sa'j i bacanje kamenčića vadžibi a vadžibi su manje važni od ruknova, te ih može obaviti neko drugi za osobu koja ih nije u stanju osobno obaviti. Ako padne u nesvijest nakon oblačenja ihrama (nijeta) njegovi saputnici će ga odnijeti na Arefat i tavafuz-ijare.[82]

81 Što znači: "Bože, on želi da obavi hadždž pa mu olakšaj u tome i primi ga od njega. Bože, odazivam ti se u ime tog i tog...", a potom spomenuti njegovo ime.

82 Vidi: Iršadus-sari.

IFRAD[83]

OPIS OBREDA KOJE OBAVLJA MUFRID OD POČETKA DO KRAJA

Kada čovjek donese odluku da će obaviti hadždž sredstva za njegovo obavljanje treba da pribavi iz halal imetka u kome nema sumnjivog, kako bi bio primljen kod Allaha.

Za put treba da pronađe dobrog saputnika, koji će ga podsjetiti na ono što zaboravi i biti mu od pomoći ako iznemogne, o čemu je bilo riječi u hadždžu bolesnika.

Prije no što krene na put, treba da nauči propise vezane za hadždž, kako bi taj njegov hadždž bio u skladu sa šerijatskim propisima. Najbolje je da na hadždž krene u društvu dobrog učenjaka u koga se može ugledati u obavljanju hadžskih obreda.

Pred polazak na hadždž treba da posjeti braću, prijatelje, bližnje, rođake i komšije, i da od njih traži halala i da oni za njega čine dovu.

Ako su mu živi roditelji, dužan je od njih tražiti dozvolu za odlazak na hadždž. Ako jedno od njih ne bude zadovoljno njegovim odlaskom, zato što mu je potrebna njegova pomoć, a njegov hadždž ne bude farz nego nafila, tada mu je mekruh da ide na hadždž, zato što je poslušnost roditeljima preča od dobrovoljnog (nafile) hadždža, za razliku od obaveznog (farz) hadždža koji je preči od poslušnosti roditeljima. Isto tako je dužniku pokuđeno krenuti na hadždž ako mu osoba kojoj duguje to ne dopusti.

83 Ifrad je obavljanje samo hadždža, tojest bez umre, a osoba koja obavlja tu vrstu hadždža se zove mufrid. (op. prev.)

Na put je lijepo krenuti četvrtkom po uzoru na Allahovog Poslanika, (a.s.) ili pak, ponedjeljkom u jutro.

Prije no što krene iz kuće, treba da klanja dva rekata namaza, kao i nakon povratka kući. Iza namaza je lijepo učiti:

اللهم بك انتشرت و إليك توجهت و بك اعتصمت و عليك توكلت اللهم أنت ثقتي وأنت رجائي اللهم اكفني ما أهمني و ما لا أهتم به وما أنت أعلم به مني عز جارك ولا إله غيرك اللهم زودني التقوى و اغفر لي ذنوبي و وجهني إلى الخير أينما توجهت اللهم إني أعوذ بك من وعثاء السفر وكآبة المنقلب و الحور بعد الكور وسوء المنظر في الأهل والمال والولد

"Bože, s Tobom izlazim, Tebi krećem, od Tebe zaštitu tražim i na Tebe se oslanjam. Bože, u Tebe puno povjerenje imam. Ti si moja nada. Bože, poštedi me brige i onoga što me se ne tiče i onoga što Ti bolje od mene poznaješ! Uzvišen neka si, nema boga osim Tebe! Bože, uvećaj moju bogobojaznost, oprosti moje grijehe i, ma kuda krenuo, Ti me usmjeri ka dobru! Bože, kod Tebe utočište tražim od teškoća na putu, ružnih obrta, neimaštine nakon blagostanja, i lošeg prizora u porodici, imetku i potomstvu."

Na put kreće blagonamjernog i čistog srca a na putu je bogobojazan. Najbolje je da na ovakav put krene samo radi ibadeta, ali mu nagrada neće biti umanjena ako pri tome bude i trgovao. Uzvišeni Allah kaže:

> ***Ne pripisuje vam se u grijeh ako od Gospodara svoga molite da vam pomogne da nešto steknete.***[84]

Pri izlasku iz kuće će učiti:

بِسْمِ الله و لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ بِالله تَوَكَّلْتُ عَلَى الله ، اللهم وفقني لما تحب و ترضى و احفظني من الشيطان الرجيم

"U ime Allaha, nema snage niti moći osim kod Allaha. Na Allaha se oslanjam. Bože, uputi me onome što Ti voliš i čime si Ti zadovoljan, i sačuvaj me od prokletog šejtana."

84 El-Bekara, 198.

Potom će proučiti Ajetul-kursiju i sureta: *El-Ihlas*, *El-Felek* i *En-Nas*. Kada sjedne u prevozno sredstvo učit će:

بسم الله و الحمد لله الذي هدانا للإسلام و علمنا القرآن و من علينا بمحمد صلى الله عليه و سلم الْحَمْدُ لله الذي جعلني في خير أمة أخرجت للناس، سُبْحَانَ الذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِين، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُون و الحمد لله رب العالمين

"U ime Allaha. Hvala Allahu Koji nas je uputio u islam, poučio Kur'anu i darovao nam Muhammeda (a.s.). Hvala Allahu Koji me učini pripadnikom najboljeg ummeta koji se pojavi među ljudima! Slavljen neka je Onaj Koji nam je ovo potčinio iako to nismo zaslužili. Našem se Gospodaru vraćamo. Hvala Allahu Gospodaru svjetova!"[85]

IHRAM[86]

Prije preuzimanja ihramskih obaveza će uraditi sljedeće:

- pokratiti kosu, ako za tim osjeća potrebu, ili će se samo počešljati,

- skratiti brkove,

- odrezati nokte na prstima ruku i nogu,

- obrijati dlake na stidnim mjestima i ispod pazuha,

- obaviti odnos sa suprugom (ako je uz nju i ako za to ima uslove),

- muškarac sa sebe skida svu šivenu odjeću, cipele, čarape, rukavice i otkriva glavu,

- ako ima uslove za kupanje, okupat će se, a ako nema, uzet će samo abdest. Međutim, ako se ne može ni okupati niti abdest uzeti, uzeće tejemum kako bi klanjao dva rekjata ihramskog sunneta. To važi i za žene u menstruaciji (hajd) i postporođajnom periodu (nifas).

- U Tirmizijevom i Ebu Davudovom *Sunenu* stoji: "Žene u mjesečnom ciklusu i postporođajnom periodu se trebaju okupati i

85 Vidi, El-Fetava el-hindijjeh.

86 Ihram znači preuzimanje obaveze obavljanja hadždždža, umre ili obaju. (op. prev.)

preuzeti ihramsku obavezu. Sve hadžske obrede, osim tavafa oko Kabe, će obavljati. Tavaf će odgoditi dok se ne okupaju (ne očiste)".

Muškarac se, nakon toga, zagrće s dva čaršafa (ihrama); donjim kojim pokriva stidni dio tijela (od pojasa do koljena) i gornjim kojim prekriva gornji dio tijela stavivši ga na ramena. Lijepo je da ihrami (dva bijela prekrivača, izar i rida') budu novi, ili pak, oprani ako su ranije korišteni. Donji ihram se može privezati, naročito ako postoji bojazan da bi mogao u gužvi spasti. Dopušteno je obući i nekoliko ihrama, a ako je hladno može se zagrnuti bilo čime od odjeće koja nije šivena, pod uslovom da ne prekriva lice i glavu. Preko ramena se može prebaciti i šivena odjeća, s tim da ne uvlači ruku u rukav, jer se prekrivanje ne smatra oblačenjem, sve dok se ruka ne uvuče u rukav. Međutim, to je pokuđeno, ako se čini zbog nečeg drugog a ne zbog hladnoće.

Ihram žene je njena uobičajena šivena odjeća. Haram joj je da obuče ihrame kakve oblače muškarci. Ona ima pravo obući cipele i rukavice. Ebu Davud u svome *Sunenu* bilježi riječi Aiše (r.a.): "Allahov Poslanik (a.s.) je ženama odobrio oblačenje cipela (dok su u ihramima). Žena u ihramima prekriva svoju kosu, a na lice stavlja prekrivač koji ne dodiruje njeno lice."

Aiša (r.a.) kazuje: "Pored nas su prolazile skupine jahača, a mi smo bile u ihramima s Allahovim Poslanikom, (a.s.) Kada bi naišli pored nas, spuštale smo svoja vela s glave na lice, a nakon što bi prošli podigle bismo ga."[87]

Nakon kupanja ili abdesta, a prije oblačenja ihrama, muškarac se namirisava, tako da na njegovom tijelu i kosi ne ostane boja mirisa.

Aiša (r.a.) kazuje: "Kada je Allahov Poslanik (a.s.) oblačio ihrame ja sam ga namirisavala, kao i kada ih je skidao, i to prije tavafa oko Kabe."[88]

87 Sunen Ebi Davud.

88 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, 1539.

Nakon oblačenja ihrama hodočasnik klanja dva rekata ihramskog sunnet namaza, ako se ne nalazi u nekom od zabranjenih vremena. Nakon toga se kaje za počinjene grijehe, traži od Allaha oprosta i uči sljedeći nijjet:

اللهم إني أريد الحج فيسره لي و تقبله مني نويت الحج و أحرمت به لله تعالى مخلصا

"Allahumme inni uridul-hadždže fejessirhu li ve tekabbelhu minni. Nevejtul-hadždže ve ahremtu bihi lillahi te'ala muhlisa".

"Bože, odlučih da obavim hadždž, pa mi olakšaj u tome i primi ga od mene! Odlučih da obavim, zbog njega sam, evo, isključivo u ime Allaha, obukao hadžske ihrame!"

TELBIJA

Hodočasnik nakon toga izgovara telbiju onako kako ju je izgovarao Allahov Poslanik (a.s.): Buharija u svome Sahihu bilježi riječi Abdullaha b. Omera, r.a. koji kaže: "Telbija Allahovog Poslanika (a.s.) glasi:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لا شَرِيكَ لَكَ

"Lebbejkel-lahumme lebbejk, lebbejke la šerike leke lebbejk, innel-hamde ven-ni'amete leke vel-mulk la šerike lek."[89]

Ibn Abdulberr kaže: "Ima islamskih učenjaka koji tvrde da je telbija, u stvari odziv pozivu Ibrahima (a.s.), upućenom ljudima da dođu na hadždž." Ibnulmunir u Hašiji kaže: "Naređivanjem telbije se ukazuje Allahova počast ljudima, jer je njihova posjeta Njegovoj Kabi, ustvari odziv Allahovom pozivu, neka je On slavljen i uzvišen."[90]

Telbiju je dobro učiti što češće i što više; poslije svih namaza pa i onih dobrovoljnih, pri promjeni polažaja, sjedanju, ustajanju,

89 Ibid, 1549.
90 Fethul-Bari, 3/409.

kretanju i zastajanju, čak i ako je osoba nečista (džunup) ili je u stanju mjesečnog ciklusa ili u postporođajnom periodu (nifas). Kada se počne učiti telbija, preporučeno je da se uči po tri puta, bez prekidanja govorom. U toku njenog učenja se može uzvratiti selam, ali je onome ko je ne uči pokuđeno nazivati selam onima koji je uče. Sunnet je da muškarci telbiju uče poluglasno, ali bez naprezanja pri njenom učenju. Et-Tirmizi u svome *Sunenu* bilježi da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Najbolji dio hadždža je podizanje glasa pri učenju telbije i prolivanje kurbanske krvi.*

أَفْضَلُ الْحَجِّ الْعَجُّ وَالثَّجُّ

Enes (r.a.) kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je u Medini klanjao četiri rekata podne namaza, a dva rekata ikindije u Zul-Hulejfi, i tom prilikom sam čuo kako svi (a ne skupa) uče telbiju za hadždž i umru".[91]

Telbija se uči sve do bacanja kamenčića na Džemretul-Akabe prvi dan bajrama.

Ibn Abas (r.a.) kazuje: "Allahov Poslanik (a.s.) me je izdvojio iz mase koja je krenula ka Mini i stavio me iza sebe. Čitavo vrijeme je učio telbiju, sve dok nije bacio kamenčiće."[92]

ULAZAK U MEKKU MUKERREMU

Kako se hodočasnik približava Mekki, sve više uči telbije, tekbire i dove i njegova skrušenost se uvećava. Lijepo je da u Mekku ulazi tokom dana i to kroz mjesto Keda' koje se danas nalazi u ulici El-Hadžun, prolazeći kroz vrata El-Ma'lij, zato što je Allahov Poslanik (a.s.) u Mekku ušao preko Keda'a a iz nje izašao preko Mesfele.

Tako je postupao i Ibn Omer (r.a.) kao što se navodi u Muslimovom Sahihu.

91 Sahihul-Buhari, poglavlje hadždždž, 1548.

92 Vidi: Sahih Muslim.

Sunnet je okupati se radi ulaska u Mekku, ako je to moguće. Kada hodočasnik uđe u Mekku, on treba da ima u vidu koliko je Mekka sveta i časna. Nju je Allah (dž.š.) učinio svetom i u Svoju zaštitu je uzeo, kada je rekao:

> ***Ja sam primio zapovijest da se klanjam jedino Gospodaru ovoga grada, koji je On učinio svetim - a Njemu sve pripada - i naređeno mi je da budem poslušan.***[93]

Također je rekao:

> ***A ova Knjiga, koju objavljujemo, blagoslovljena je, ona potvrđuje onu prije nje da opominješ Mekku i ostali svijet. A oni koji u onaj svijet vjeruju - vjeruju i u nju i o namazima svojim brigu brinu.***[94]

Mekka se, zbog svetosti kojom se odlikuje, smatra majkom svih drugih gradova.[95]

Uzvišeni Allah se, Mekom kune, kako bi ukazao na njenu svetost, pa kaže:

> ***Kunem se gradom ovim.***[96]

Ranije smo spomenuli riječi Allahovog Poslanika (a.s.) koje je izrekao na dan oslobađanja Mekke: *Ovaj grad je Allah učinio svetim na dan kada je stvorio nebesa i Zemlju...*

إِنَّ هَذَا الْبَلَدَ حَرَّمَهَا اللهُ يَوْمَ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الأَرْضَ . . .

93 En-Neml, 91.

94 El-En'am, 92.

95 Ovdje je prigodno ukazati na članak objavljen, u mjesecu avgustu, 1978. g., u časopisu "Medželle el-'arebijje el-kuvejtijje", u kome je geolog dr. Husejn Kemaluddin, iznio rezultate studije koja pokazuje da je Časna Mekka centar zemaljske kugle.

96 El-Beled, 1.

ULAZAK U MESDŽIDUL-HARAM

Po dolasku u Mekku i ostavljanju ličnih stvari na sigurno mjesto hodočasnik odmah odlazi u Harem, učeći tekbire, telbije i dove. Hodočasnik je pri prvom susretu s Kabom skrušen, ponizan i svjestan veličanstvenosti i svetosti mjesta na kome se nalazi. Uzvišeni Allah kaže:

> ***Prvi hram sagrađen za ljude jest onaj u Mekki, blagoslovljen je on i putokaz svjetovima. U njemu su znamenja očevidna - mjesto na kojem je stajao Ibrahim. I onaj koji uđe u nj treba biti siguran. Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti; a onaj koji neće da vjeruje - pa, zaista, Allah nije ovisan ni o kome.***[97]

Također je rekao:

> ***Allah je učinio da Kaba, Časni hram, bude preporod za ljude, a tako i sveti mjesec i kurbani, naročito oni ogrlicama označeni, zato da znate da je Allahu poznato ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji, da Allah, zaista, sve zna.***[98]

U Harem se, kao i u svaku drugu džamiju, ulazi desnom nogom, učeći salavate na Allahovog Poslanika (a.s.), upućujući Allahu (dž.š.) dove i govoreći:

أعوذ بالله العظيم و بوجهه الكريم و سلطانه القديم من الشيطان الرجيم ، باسم الله و الصلاة و السلام على رسول الله ، اللهم اغفر لي جميع ذنوبي و افتح لي أبواب رحمتك ، اللهم أنت السلام و منك السلام و إليك يرجع السلام ، حينا ربنا بسلام و أدخلنا دار السلام ، تباركت ربنا و تعاليت يا ذا الجلال و الإكرام

"Uzvišenim Allahom, Njegovim plemenitim licem i Njegovom praiskonskom vlašću, tražim podršku protiv prokletog šejtana. U

97 Alu 'Imran, 96-97.
98 Alu 'Imran, 97.

ime Allaha! Neka je blagoslov i selam Allahovom Poslaniku! Bože, oprosti mi sve moje grijehe i otvori mi vrata Svoje milosti! Bože, Ti si spas; spas dolazi samo od Tebe, i samo se Tebi vraća selam! Naš Gospodar nas pozdravlja selamom i On će nas uvesti u kuću selama (spasa). Blagodaran si i uzvišen, naš Gospodaru, Ti kome pripada sva uzvišenost i svaka počast!"

Kada hodočasnik ugleda Kabu, stat će pored nekog od džamijskih stubova, proučiti tri tekbira i tehlila (izgovoriti la ilahe illallah), donijeti salavat na Allahovog Poslanika (a.s.) i dovom zatražiti od Allaha, dž.š., šta želi. Et-Taberani bilježi da bi Allahov Poslanik (a.s.) kada ugleda Kabu rekao: ***Bože, uvećaj Svome hramu ugled, svetost, počast, svako dobro i poštovanje!***

اللهمَّ زِدْ بَيْتَكَ تَشْرِيفًا وَ تَعْظِيمًا وَ تَكْرِيمًا وَ بِرًّا وَ مَهَابَةً

Momenat u kome hodočasnik ugleda veličanstvenu Kabu, je momenat u kome Allah uslišava dove. To je momenat u kome vjernik osjeća koliko je Kaba veličanstvena i počašćena. Hodočasnik, tom prilikom u dovi neće podizati dlanove, zato što ih na tom mjestu nije podizao ni Allahov Poslanik (a.s.) kao što bilježe Ebu Davud, Et-Tirmizi i En-Nesa'i u svojim *Sunenima*.

Nakon toga se odlazi uglu Kabe u kome se nalazi Hadžerul-esved (Crni kamen) koji potiče iz Dženneta. Et-Tirmizi u svome *Sunenu* bilježi hadis Ibn Abasa (r.a.) koji kazuje da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: ***Hadžerul-esved je sišao iz Dženneta. Bio je bjelji od mlijeka a pocrnio je od grijeha Ademovih sinova.***

نَزَلَ الْحَجَرُ الأَسْوَدُ مِنَ الْجَنَّةِ وَهُوَ أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ فَسَوَّدَتْهُ خَطَايَا بَنِي آدَمَ

Po ulasku u Harem hodočasnik ne klanja tehijetul-mesdžid. Njegov tehijetul-mesdžid je tavaf oko Kabe, svejedno bio to obavezni ili dobrovoljni tavaf. Međutim, onaj ko ne želi obavljati tavaf, nego hoće samo da sjedi u Mesdžidul-Haramu, taj će prvo klanjati dva rekjata tehijjetul-mesdžida ako nije u nekom od vremena u kome je pokuđeno klanjati. Tavafu se daje prioritet nad svim drugim namazima, osim ako postoji bojazan da bi mu, zbog obavljanja tavafa,

mogao proći farz namaz, vitre, pritvrđeni sunnet, namaz u džematu ili dženaza. U tim slučajevima će prvo obaviti namaz, pa tek onda tavaf.[99]

TAVAF

Pred obavljanje tavafa sunnet je idtiba', tj. da pred tavaf stavi lijevi kraj gornjeg ihrama pod pozuho desne a desni preko ramena lijeve ruke, tako da desno rame bude otkriveno a lijevo pokriveno.

Muškarcima i djeci je, pored idtba'a sunnet i reml, tojest da se u tavafu poslije koga nema sa'ja, u prva tri kruga kreću ubrzanim i odmjerenim koracima tako da im se tresu ramena.

Ibn Omer (r.a.) u opisu Poslanikovog (a.s.) hadždža kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) bi po dolasku u Mekku prvo dodirnuo Hadžerul-esved, zatim bi obavio reml u prva tri, od sedam tavafskih krugova, a u preostala četiri bi išao polaganim hodom. Nakon tavafa bi klanjao dva rekjata na Mekami-Ibrahimu. Zatim bi se udaljio i otišao do Safe da između Safe i Merve obavi sedam krugova.[100]

Allahov Poslanik (a.s.) bi idtiba' i reml obavio kako bi idolopoklonicima, pri obavljanju umre, pokazao mišice i snagu. Ako se reml izostavi u prva tri kruga, ne treba ga obavljati u preostalim krugovima. Reml se u velikoj gužvi obavlja onako kako se može, bez uznemiravanja drugih, kako se ne bi tiskanjem hadždžija počinio grijeh, a onaj kome je teško obaviti reml, zbog starosti ili slabosti, može ga i izostaviti.

Tavaf se obavlja u okviru Harema Kabe. Najbolje je da se obavi u što većoj blizini Kabe. Međutim, ako se neko od nje udalji i tavafi oko spoljnih zidova Harema, to ne bi bilo ispravno. Ali, tavaf je potpuno ispravan ako se obavi iza stubova Mesdžidul-Harama, ili

99 Vidi: Iršadus-sari.
100 Vidi: Sahih Muslim.

iza bunara Zemzem. Onaj ko je tavafio oko Mesdžidul-Harama je dužan taj svoj tavaf obnoviti, zato što je tavafio oko Mesdžida a ne oko Kabe.[101] Shodno tome, tavaf je ispravno obavti i na spratu Mesdžidul-Harama, zato što je i to sastavni dio Harema, što su mnogi prinuđeni uraditi u vrijeme hadžske gužve.

Tavaf počinje od Hadžerul-esveda. Prije ulaska u tavaf hodočasnik treba da prođe pored Hadžerul-esveda cijelim tjelom. Pri tome uči tekbir, podiže ruke i dotiče Hadžerul-esved, ako time neće uznemiriti druge muslimane.

Tirmizija u svom *Sunenu* bilježi riječi Allahovog Poslanika (a.s.): *Allaha mi, Allah će mu na Sudnjem danu dati dva oka kojima će gledati i jezik kojim će govoriti i svjedočiti u korist svakog ko ga s pravom dodirne.*

وَاللّٰهِ لَيَبْعَثَنَّهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهُ عَيْنَانِ يُبْصِرُ بِهِمَا وَلِسَانٌ يَنْطِقُ بِهِ يَشْهَدُ عَلَى مَنِ اسْتَلَمَهُ بِحَقٍّ

Kamen se dodiruje tako što se oba dlana stave na Hadžerul-esved a između njih spusti usne i poljubi ga tako da se ne čuje glas pri tom ljubljenju. Ako ne može tako postupiti, stavit će dlanove na Kamen a potom poljubiti dlanove. Ako ne može rukama dotaknuti Kamen, dotaknut će ga štapom, a potom poljubiti taj štap. Omer b. el-Hattab (r.a.) je dlanovima doticao Kamen, a potom ga ljubio, govoreći: "Ovako postupam od kako sam vidio Allahovog Poslanika (a.s.) da ovo radi".

A Omer b. el-Hattab (r.a.) je ljubio Hadžerul-esved i govorio: "Allaha mi, ja znam da si ti samo kamen koji ni korist ni štetu ne pridonosi i da nisam vidio Allahovog Poslanika da te ljubi ni ja te ne bih poljubio".[102] Ako hodočasnik ničim ne može dotaknuti Hadžerul-esved, podignut će dlanove u visinu ušiju, okrenuti ih prema Hadžerul-esvedu i poljubiti svoje dlanove.

101 Vidi: Fethul-Kadir, 2/180.
102 Sahihul-Buhari, poglavlje Hadždž; 1605.

Nakon toga će tavafiti oko Kabe tako što će mu se Kaba nalaziti s njegovu lijevu stranu.

Hatim[103] je sastavni dio Kabe te se, pri obavljanju tavafa, i oko njega mora obilaziti. Hatim je polukružno ograđeni prostor pored Kabe i to s onu stranu odakle se nalazi kabenski oluk. Hatim zauzima prostor od šest lakata i jednog pedlja. Aiša (r.a.) kazuje: "Željela sam da klanjam u Kabi, pa me Poslanik (a.s.) uzeo za ruku i uveo u Hidžr i rekao mi: *Ako želiš klanjati u Kabi, klanjaj u Hidžru jer je on sastavni dio Kabe. Tvoji sunarodnjaci su ga pri gradnji Kabe izostavili.*[104]

صَلِّي فِي الْحِجْرِ إِنْ أَرَدْتِ دُخُولَ الْبَيْتِ فَإِنَّمَا هُوَ قِطْعَةٌ مِنَ الْبَيْتِ وَلَكِنَّ قَوْمَكِ اسْتَقْصَرُوهُ حِينَ بَنَوُا الْكَعْبَةَ فَأَخْرَجُوهُ مِنَ الْبَيْتِ

Aiša (r.a.) takođe, prenosi da joj je Vjerovjesnik (s.a.v.s) rekao: *Aiša, da tvoj narod nije skoro izašao iz džahilijeta, naredio bih da se Kaba sruši, a potom bih joj dogradio ono što joj je izostavljeno. Učinio bih je malo nižom, s dvoja vrata; istočnim i zapadnim, i tako bih je postavio na temelje Ibrahima.*[105]

يَا عَائِشَةُ لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكِ حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ لَأَمَرْتُ بِالْبَيْتِ فَهُدِمَ فَأَدْخَلْتُ فِيهِ مَا أُخْرِجَ مِنْهُ وَأَلْزَقْتُهُ بِالْأَرْضِ وَجَعَلْتُ لَهُ بَابَيْنِ بَابًا شَرْقِيًّا وَبَابًا غَرْبِيًّا فَبَلَغْتُ بِهِ أَسَاسَ إِبْرَاهِيمَ

Kada god hodočasnik prođe pored Hadžerul-esveda, ako može, dotaknut će ga i poljubiti kao što je to učinio prvi puta. U svakom krugu će desnom rukom dotaći jemenski ugao[106] ali ga neće ljubiti. A ako se on zbog velike gužve ne može dotaknuti, u tom slučaju neće na njega rukom pokazivati.

Ibn Abas (r.a.) kazuje: "Allahov Poslanik (a.s.) nije doticao ništa osim Hadžerul-esveda i jemenskog ugla."[107] Vjerovatno je tako

103 Ovaj kabenski prostor je nazvan Hatim zato što ta riječ ukazuje na ostatke porušene Kabe, a također se naziva i Hidžr jer riječ hidžr znači soba, zato što je taj prostor poput jedne kabanske sobe.

104 Bilježe ga En-Nesa'i i Et-Tirmizi.

105 Sahihul-Buhari, poglavlje Hadždž; 1586.

106 tojest onaj ugao Kabe koji se nalazi od strane Jemena.

107 Sunen En-Nesa'i, poglavlje Menasikul-hadždž, hadis br. 2899. (op. prev.)

postupao zato što su to temelji koje je sagradio Ibrahim (a.s.). Pri obavljanju tavafa, treba mnogo dovu činiti.

Potom se zaustavlja između Hadžerul-esveda i kjabenskih vrata držeći se za vrata ili prekrivač Kabe privijajući se stomakom ili desnom a može i lijevom stranom tijela uz Kabu ne bi li zadobio bereket. Tu hodočasnik podiže dlanove iznad glave, naslanja se na kabenski prekrivač i Allahu se dovom obraća za ono što mu treba, jer je to mjesto na kome se dove uslišavaju.

Hodočasnik na tom mjestu mnogo zahvaljuje Allahu, donosi salavate na Muhammeda (a.s.) i ostale poslanike, traži oprosta od Allaha i upućuje mu dovu za sve što želi. Potom klanja, ako može, dva rekjata iza Mekami-Ibrahima. Ako ne može klanjati tu, onda će klanjati na bilo kom mjestu, jer Uzvišeni kaže:

> ***Neka vam mjesto na kome je stajao Ibrahim bude prostor iza koga ćete namaz obavljati.***[108]

Ta dva rekjata se, dakle, klanjaju nakon svakog obavljenog tavafa, ali ih hodočasnik ne mora obaviti odmah, izuzev ako želi otpočeti s drugim tavafom. Dakle, njihovo klanjanje je obavezno, vrijeme obavljanja je prostrano i traje sve do pred ulazak u naredni tavaf.

Ako hodočasnik posumnja u broj obavljenih krugova tavafa, postupit će shodno mišljenju koje kod njega preovlada ako se ne radi o glavnom hadžskom tavafu, a u glavnom hadžskom tavafu će krug u čije obavljanje sumnja morati obnoviti.

Bespotrebno pravljenje prekida u obavljanju tavafa je pokuđeno (mekruh), ali to ne kvari tavaf, jer tavaf sam po sebi nema radnji koje ga kvare. Ako je bilo čime prekinuo obavljanje tavafa, kada se vrati nastavit će od mjesta na kome je stao, ili će otpočeti prekinuti krug od Hadžerul-esveda. Tako je i sa sa'jom po ovom pitanju. A ako bi napravio mnogo prekida u obavljanju tavafa taj tavaf bi bio ispravan, s tim da je to pokuđeno bez posebne potrebe.

108 El-Bekara, 125.

ZEM-ZEM VODA

Hodočasnik nakon obavljanja dva rekata iza Mekami-Ibrahima, odlazi do Zem-zema i pije vodu stojeći i sjedeći, okrenuvši lice prema časnoj Kabi.

Ibn Abas (r.a.) kazuje: "Donio sam Allahovom Poslaniku (a.s.) Zem-zema pa se napio stojeći". On, također, prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) došao onima koji su napajali hadžije i zatražio od njih da i njega napoje, na što je Abas (r.a.) povikao: "O Fadle, idi do svoje majke i od nje donesi Poslaniku (a.s.) vode. Poslanik (a.s.) je rekao: *Napoj me!* On reče: "Allahov Poslaniče, oni u ovu vodu stavljaju ruke". Poslanik (a.s.) reče: *Dopusti mi da se napijem.* Potom se napio te vode, prišao bunaru Zem-zem i onima koji su iz njega vadili vodu i rekao: *Nastavite s obavljanjem tog posla jer vi, zaista radite dobro djelo. Da vas nema dovoljno za obavljanje tog posla i ja bih kanap stavio ovdje (i pokaza na svoje rame).*"[109]

فَقَالَ اسْقِنِي قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ أَيْدِيَهُمْ فِيهِ قَالَ اسْقِنِي فَشَرِبَ مِنْهُ ثُمَّ أَتَى زَمْزَمَ وَهُمْ يَسْقُونَ وَيَعْمَلُونَ فِيهَا فَقَالَ اعْمَلُوا فَإِنَّكُمْ عَلَى عَمَلٍ صَالِحٍ ثُمَّ قَالَ لَوْلَا أَنْ تُغْلَبُوا لَنَزَلْتُ حَتَّى أَضَعَ الْحَبْلَ عَلَى هَذِهِ يَعْنِي عَاتِقَهُ وَأَشَارَ إِلَى عَاتِقِهِ

Pošto se hodočasnik napije Zem-zema treba da Allahu uputi dovu za ono što želi. A Zem-zem treba toliko da mu udari pod rebra, jer se od Poslanika (a.s.) prenosi da je rekao: *Munafici se razlikuju od mu'mina po tome što ne piju Zem-zem toliko da im udari pod rebra.*[110]

إِنَّ آيَةَ مَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُنَافِقِينَ إِنَّهُمْ لَا يَتَضَلَّعُونَ مِنْ زَمْزَمَ

109 Sahihul-Buharí, poglavlje El-Hadždž, br. 1635-1637.
110 Hadis prenose autori Sunena, kao i El-Hakim, i to preko El-Abasa.

SA'J (HODANJE IZMEĐU SAFE I MERVE)

Nakon obavljenog tavafa koji se sastoji od sedam krugova oko Kabe, hadžija dolazi do Hadžerul-esveda, po mogućnosti ga dodiruje, a potom izlazi na vrata Safe odlazi do uzvišenja Safa i penje se na njega, toliko da s njega vidi Kabu. Na Safi se licem okrene prema Kabi i glasno uči tekbire, donosi salavate na Njegovog Vjerovjesnika (a.s.) i Allaha moli za sebe i ostale muslimane, podigavši u dovi svoje dlanove u visini ramena.

Hodočasnik zatim kreće prema Mervi. Kada stigne do zelenog svjetla koje se nalazi na zidu hodnika u kome obavlja sa'j, muškarac ubrzava svoj hod tako da mu ramena u polutrku dugim koracima podrhtavaju, i tako postupa sve dok ne dođe do drugog zelenog svjetla. Prostor između ta dva zelena svjetla je prvobitno bila dolina, a trčanje na tom prostoru je sunnet samo muškarcima, a ne ženama. Ako taj s'aj obavlja prije isteka vremena propisanog za učenje telbije, tojest prije bacanja kamenčića prvi dan bajrama (džemretul-'Akaba), učit će telbiju u vrijeme obavljanja tog sa'ja. Kada stigne do Merve, ispet će se na nju kao što je uradio i na Safi i na nju će se ispeti kao što se ispeo na Safu. Taj njegov hod od Safe do Merve je jedan, a povratak od Merve do Safe drugi krug. Tako će učiniti sedam krugova, koje otpočinje od Safe a završava na Mervi. Ako bi tih sedam krugova otpočeo sa Merve umjesto sa Safe, njegov prvi krug mu se ne računa. Ispinjanje na Safu i Mervu je sunnet a hod između Safe i Merve je obavezan (vadžib), a njegovo izostavljanje haram osim za onoga ko ga nije u stanju obaviti. Zato se sa'j mora obaviti pa makar uz odmaranje u svakom krugu. Sa'j je bolje obaviti nakon glavnog hadžskog tavafa (tavaful-ifada), jer je sa'j vadžib te je ljepše da vadžib slijedi farz, s tim da ga nije farz obaviti odmah nakon tog tavafa, nego je to sunnet. Odgađanje obavljanja tog sa'ja s opravdanim razlogom, ili pak, radi isčekivanja preostalih članova svoje grupe je dopušteno, a ako za to ne postoji valjan razlog tada je to pokuđeno

(mekruh). Ali ako ga odgodi do vremena u kome otpočne obavljati umru, u tom slučaju će prestup ispraviti klanjem kurbana.[111]

Lijepo je, nakon obavljenog sa'ja, klanjati dva rekjata namaza kod Kabe.

El-Muttalib b. Veda' (r.a.) kazuje: "Vidio sam Allahovog Poslanika (a.s.) kako, nakon obavljenog sa'ja, prilazi kabenskom uglu, iza onih koji tavafe klanja dva rekata, tako da između njega i njih nije bilo nikoga."[112]

Ibn Hibban bilježi: "Vidio sam Allahovog Poslanika (a.s.) (kako klanja) kod Hadžerul-esveda. Ljudi i žene su prolazili ispred njega a između njih nije bilo nikakve pregrade (sutre)."

Prolazak ispred klanjača je dopušten samo u Mesdžidul-Haramu. Dakle, samo se tu onome ko obavlja tavaf ne zabranjuje prolazak ispred klanjača i to je jedna od specifičnosti Mesdžidul-Harama.[113]

Nakon toga hodočasnik ostaje u Mekki u ihramima do osmog dana zul-hidždžeta. U tim danima obavlja dobrovoljni tavaf kada god hoće. Za one koji nisu iz Mekke je bolje da obavljaju tavaf nego da klanjaju dva rekata tehijjetul-mesdžid pri ulasku u Harem, zato što će strance zaokupljenost namazom spriječiti od obavljanja tavafa kojeg možda više nikada neće imati priliku obaviti. Et-Tirmizi u svome *Sunenu* bilježi riječi Allahovog Poslanika (a.s.): *Ko obavi tavaf oko Kabe pedeset puta, čist je od grijeha kao na dan kada ga je majka rodila.*

مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ خَمْسِينَ مَرَّةً خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

KRETANJE K AREFATU

Osmog zul-hidždžeta (jevmut-tervije), hodočasnik u Mekki klanja sabah, pričeka izlaz Sunca, a potom se kreće na Minu. Pri

111 Reddul-Muhtar, 2/170.
112 Hadis bilježe: Ahmed, Ibn Madže i Ibn Hibban.
113 El-Hedijjetul-'ala'ijjeh.

izlazu iz Meke uči: "Allahumme ijjake erdžu, ve ijjake ed'u, ve ilejke unib, fe belligni saliha emeli ve aslih li fi zurrijjeti".[114]

Kada pristigne na Minu reći će: "Bože, ovo je Mina i ovo su ti obredi koje si nam naredio. Molim Te da nam podariš svako dobro. Neka je Allahov blagoslov na Muhammeda (a.s.) i njegov porod."

Na Mini je pohvalno odsjesti u mjestu El-Hajf, ili pak, u njegovoj blizini, zato što je Allahov Poslanik (a.s.) odsjeo u njemu, rekavši: *Sutra ćemo odsjesti u El-Hajfi u kojoj su se pripadnici Beni Kinane zakleli na nevjerstvo.*

نَنْزِلُ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ

Tojest, u mjestu u kome su se Kurejšije i pleme Benu Kinana udružili u izolaciji plemena Beni El-Muttalib i Beni Hašim, zato što su ta dva plemena štitila Poslanika (a.s.), kao što se navodi u Muslimovom *Sahihu*. Hodočasnik tu klanja: podne, ikindiju, akšam i jaciju, noć provodi na Mini, i tu narednog dana, tojest na dan Arefata, - ako je moguće - klanja sabah. Et-Tirmizi u svome *Sunenu* bilježi hadis Ibn Abasa (r.a.): "S nama je, na Mini, Allahov Poslanik (a.s.) klanjao podne, ikindiju, akšam, jaciju i sabah, i u jutro krenuo na Arefat."

Nakon izlaska Sunca hodočasnik kreće na Arefat. Na putu do Arefata uči telbiju, tekbire, dove i salavate na Allahovog Poslanika, (a.s.). Lijepo je da se na Arefat ide putem preko brda zvanog Dab koji se nalazi nasuprot mjestu El-Hajf, a s desnu stranu onoga ko je okrenut prema Arefatu. Kada se nađe nasuprot brda Džebelur-rahme koje se nalazi na Arefatu učiće dove, tražiti oprost za grijehe i sve dok ne uđe na Arefat učiće telbiju. Muslim u svome *Sahihu* bilježi hadis Ibn Omera (r.a.): "Ujutro smo s Poslanikom (a.s.) krenuli s Mine ka Arefatu. Neki od nas su učili telbiju, a neki tekbire".

114 "Bože, Tebe želim, Tebe dozivam i na Te se oslanjam. Ostvari mi moju želju i učini moj porod dobrim".

AREFAT

Čitav Arefat je prostor na kome se može obaviti vukuf (propisano stajanje) izuzev doline Urene koja se prostire zapadno od džamije Nemira. Allahov Poslanik (a.s.) je naredio da u toj dolini niko ne stoji na dan Arefata. A najbolje mjesto za stajanje na Arefatu je blizina brda Džebelur-rahme. Na Arefatu vrijeme treba provoditi u učenju dova, telbije i zikra. Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Najbolja dova je dova na dan Arefata, a najbolje što sam rekao ja i svi vjerovjesnici prije mene su riječi: "La ilahe illellah vahdehu la šerike leh, lehul-mulku ve lehul-hamdu, ve huve 'ala kulli šej'in kadir."*[115]

خَيْرُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ وَخَيْرُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Sufjanu b. Ujejni je rečeno: "Ove riječi su pohvala pa zašto ih je Poslanik (a.s.) nazvao dovom? Odgovorio je: 'Pohvala Plemenitog je dova, zato što On zna njegovu potrebu', i kao da je aludirao na hadis kudsiju: "Onome koga zaokupi Kur'an i sjećanje na Mene od molbi, dat ću najbolje što dajem onima koji mole."[116]

مَنْ شَغَلَهُ الْقُرْآنُ وَذِكْرِي عَنْ مَسْأَلَتِي أَعْطَيْتُهُ أَفْضَلَ مَا أُعْطِي السَّائِلِينَ

U takvom stanju ostaje do podne namaza. Pred ezan obavlja svoje lične potrebe, kao što su jelo i piće, a potom uzima abdest ili se kupa. Kupanje je bolje jer je to sunnet mu'ekkede (pritvrđeni sunnet). Nakon toga se cijelim bićem predaje i okreće Uzvišenom Allahu. Na podne namaz odlazi u džamiju Nemire i tamo sluša hutbu i u džematu spaja podne i ikindiju za tamošnjim imamom. Za svaki od ta dva namaza uči ikamet. Imam u namazu uči u sebi. Između podne i ikindije, te poslije ikindije, nema nikakvih nafila. Poslije svakog namaza

---

115 Bilježe ga Malik, Et-Tirmizi i Ahmed.

116 Et-Taberani ga bilježi kao hadis Ibn Omera, ali u nepouzdanom lancu, Et-Tirmizi kao kadis Ebu Se'ida i taj lanac je hasen (dobar) ali sa sljedećim tekstom: "Onaj koga zaokupljenost Kur'anom i spominjanjem Mene spriječi od traženja (nečega) od Mene", i pogledaj Fethul-Bari, 11/134.

uči tekbiri-tešrik. Spajanje namaza na ovakav način je dozvoljeno *samo na Arefatu i to samo onome ko obavlja hadždž. Imam Ebu* Hanife (Allah mu se smilovao) kaže da u uvjete spajanja ta dva namaza na ovakav način spada i to da imam koji ih predvodi bude od onih koji te godine obavljaju hadždž.

Međutim, većina učenjak, među njima i dva najistaknutija Ebu Hanifina učenika, to ne uslovljavaju. Mišljenje većine je pretežnije, kao što to tvrdi autor djela *Reddul-muhtar*.

Međutim, većina islamskih učenjaka zastupa lakši stav po ovom pitanju. Zbog velike gužve dolazak u džamiju Nemire je nemoguć, te hadždžiji dozvoljavaju da podne i ikindiju sastavi na mjestu na kome je odsjeo, klanjavši ih samostalno ili u džematu sa hadždžijama s kojima se našao na istom mjestu.

Nakon ta dva namaza, hodočasnik se dovom skrušeno obraća Allahu (dž.š.) i moli za sebe, svoje roditelje, učitelje i braću. Svoje oči na tom mjestu treba da orosi suzama, jer suze su dokaz da su njegove dove uslišane. Dovu je najbolje učiti stojeći, okrenut prema Kibli, zato što je stajanje na Arefatu (vukuf) bolje od sjedenja. Najbolje je da njegove dove budu iste one koje su činili Poslanik (a.s.) i naši dobri prethodnici. Tako on, npr., nakon zahvale Allahu (dž.š.) i salavata na Vjerovjesnika (a.s.) može učiti: "Bože, molim te da mi podariš ono što je od Tebe tražio Tvoj Vjerovjesnik, (a.s.). Zaštiti me od onoga od čega je zaštitu kod Tebe tražio Tvoj Vjerovjesnik Muhammed (a.s.)[117] "Gospodaru naš", - rekoše oni - "sami smo sebi krivi, i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo biti izgubljeni."[118] "Gospodaru naš, primi od nas, jer Ti, uistinu, sve čuješ i sve znaš! ... i oprosti nam, jer Ti primaš pokajanje i samilostan si!"[119] "Gospodaru moj, daj da ja i neki potomci moji obavljamo namaz; Gospodaru naš, Ti usliši molbu moju! Gospodaru

---

117 اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (الترمذي.)

118 El-E'araf, 23.

119 El-Bekara, 127-129.

naš, oprosti meni, i roditeljima mojim, i svim vjernicima - na Dan kad se bude polagao račun!"[120] Gospodaru, smiluj se meni, i "...mojim roditeljima, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!"[121] "Gospodaru naš, oprosti nama i braći našoj koja su nas u vjeri pretekla i ne dopusti da u srcima našim bude imalo zlobe prema vjernicima; Gospodaru naš, ti si, zaista, dobar i milostiv!"[122] Allah je najveći i Njemu neka je hvala. Allah je najveći i Njemu neka je hvala. Allah je najveći i Njemu neka je hvala. Nema boga osim Allaha, Jednog i Jedinog. On nema sudruga. On je dostojan hvale. Bože, uputi me Svojom Uputom. Bože, sačuvaj me bogobojaznošću i oprosti mi i na dunjaluku i na ahiretu. Bože, učini ovaj moj hadždž ispravnim. Izbriši njime grijehe moje i primi ga od mene".

Hodočasnik nakon toga spušta dlanove, šuti koliko se može proučiti sura Fatiha, a potom ponovo uči istu dovu.

Et-Tirmizi, El-Bejheki i Ibn Huzejme prenose hadis Alije (r.a.) koji kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je uoči Arefata najviše učio ovu dovu: *Bože, Hvala Ti onoliko koliko Ti zahvaljujemo i više nego što Ti zahvaljujemo. Bože, samo Tebi pripadaju moj namaz, moji obredi, moj život i moja smrt. Tebi se vraćam, Tebi ostaje sve što ostane iza mene. Bože, Tebi se utječem od kažnjavanja u kaburu, vesvesa u prsima i opće rastrojenosti. Bože, podari mi dobro koje dolazi s vjetrovima i zaštiti me od zla koje dolazi s vjetrovima.*"

اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي نَقُولُ وَخَيْرًا مِمَّا نَقُولُ اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي وَإِلَيْكَ مَآبِي وَلَكَ رَبِّ تُرَاثِي اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَوَسْوَسَةِ الصَّدْرِ وَشَتَاتِ الأَمْرِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَجِيءُ بِهِ الرِّيحُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَجِيءُ بِهِ الرِّيحُ

Et-Taberani bilježi da je Ibn Omer (r.a.) pred Arefat glasno učio sljedeću dovu: "Bože, uputi nas Svojom Uputom, ukrasi nas

120 Ibrahim, 40-41.
121 El-Isra', 24.
122 El-Hašr, 10.

bogobojaznošću i oprosti nam na ovom i Budućem svijetu". Potom bi poluglasno govorio: "Bože, podari mi dobru i halal opskrbu. Bože, Ti si nam naredio da Ti se upućuje dova, a na Sebe si preuzeo obavezu njenog uslišanja. Ti ne iznevjeravaš Svoje obećanje niti dati zavjet kršiš. Bože, učini nam dobro koje Ti voliš dragim i lahkim. A ono što Ti prezireš, učini ga i nama prezrenim i odstrani ga od nas. Nemoj nam islam učiniti stranim nakon što si nas na pravi put uputio".

Također, bilježi od Ibn Abasa, r.a da su Poslanikove (a.s.) dove na Arefatu bile: *Bože, Ti vidiš moje mjesto, čuješ moj govor, poznaješ moje tajne i ono što javno radim. Tebi ništa o meni nije skriveno. Ja sam bespomoćni siromašak koji se Tebi obraća. Kod Tebe utočište traži griješnik koji priznaje svoje grijehe. Molim Te onako kako Te moli prosjak. Obraćam Ti se onako kako Ti se obraća ponizni griješnik, dozivam Te dovom onako kako Te doziva onaj koji strahuje i kome je šteta nanesena. Obraćam Ti se onako kako Ti se obraća onaj ko je vrat svoj pred Tobom pognuo, onako kako Te priziva onaj čije oči pred Tobom plaču, kao onaj čije se tijelo pred Tobom prignulo, kao onaj ko Ti se u cijelosti pokorio i predao. Bože, ne dozvoli da zbog dove koju Ti upućujem budem nesretan. Budi prema meni blag i milostiv, o Ti od Koga nema darežljivijeg pa da se od njega traži, o Ti od Koga boljeg darovaoca nema.*

U dove koje se prenose od Poslanika (a.s.) spada i ova: *Bože, mome sluhu, vidu i srcu podari nur. Bože, učini moja prsa prostranim i olakšaj mi. Bože, sačuvaj me od zla noći, od zla dana i tegoba duboke starosti. Naš Gospodaru, podari nam dobro i na dunjaluku i na Ahiretu i sačuvaj nas od kazne u Džehennemu.*

Na Arefatu se uči po stotinu puta[123]:

سبحان الله ، الحمد لله ، الله أكبر ، لا حول و لا قوة إلا بالله ، أستغفر الله

Isto tako je lijepo učiti: "Nema boga osim Allaha, Jedinog. Mi se Njemu pokoravamo. Nema boga osim Allaha makar to ne bilo po

123 Što znači: "Slavljen neka je Allah! Hvala Allahu. Allah je najveći! Nema snage niti moći osim u Allaha. Allahu moj, oprosti mi grijehe moje."

volji idolopoklonicima. Nema boga osim Allaha, našeg Gospodara i Gospodara naših prethodnika. Bože, sačuvaj me od vatre džehennemske, učini da moja opskrba bude obilna i halal, i udalji od mene pokvarene ljude i džine."

لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك و له الحمد بيده الخير و هو على كل شيء قدير ، لا إله إلا الله وحده و نحن له مسلمون ، لا إله إلا الله و لو كره المشركون ، لا إله إلا الله ربنا و رب آبائنا الأولين ، اللهم أعتق رقبتي من النار و أوسع لي في الرزق الحلال و اصرف عني فسقة الإنس و الجن

Isto tako dio vremena treba da odredi za telbiju a drugi za činjenje dove. U vrijeme stajanja je najbolje boraviti na jednom mjestu iz skrušenosti i poniznosti (pred Allahom, dž.š.). A što se tiče uspinjanja nekih hadždžija na brdo Džebelur-rahme, za to ne postoji nikakav dokaz, a dovodi do (nepotrebnog) miješanja muškaraca i žena.

SILAZAK S AREFATA NA MUZDELIFU

Hodočasnici na Arefatu ostaju do zalaska Sunca, a kada Sunce zađe oni, na čelu s vođom hadždža, skrušeno, smireno i bez žurbe, kreću s Arefata prema Muzdelifi. Žuran odlazak s Arefata bi mnogima samo štetio.

Ibn Abas (r.a.) kazuje da se sa Vjerovjesnikom (a.s.) vraćao s Arefata. Vjerovjesnik (a.s.) je iza sebe čuo oštru galamu i udaranje deva, pa je podigao svoj štap prema njima i rekao: *O ljudi, budite smireni! Dobročinstvo nije u žurbi.*[124]

أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالإِيضَاعِ

S Arefata prema Muzdelifi je lijepo ići između dva brda koja se protežu između Arefata i Muzdelife. Na putu prema Muzdelifi je

124 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž, 1671.

lijepo učiti telbiju, tekbire, dove, tražiti oprost za grijehe, donositi salavate na Poslanika (a.s.) i pustiti koju suzu.

Hodočasnik akšam i jaciju neće klanjati ni na Arefatu niti na putu, nego na Muzdelifi. Međutim, ako se boji da će nastupiti zora prije no što stigne, klanjat će ih na putu do Muzdelife, zato što je vrijeme predviđeno za ta dva namaza jacijsko vrijeme, a Muzdelifa je mjesto klanjanja ta dva namaza za one koji obavljaju hadždž.

Usame b. Zejd (r.a.) kazuje: "Kada je Allahov Poslanik (a.s.) krenuo s Arefata na putu je zastao u jednoj uvali i izvršio malu nuždu. Potom je na brzinu uzeo abdest, a ja sam ga pitao: "Namaz?" Rekao mi je: "Kasnije". Kada smo stigli na Muzdelifu abdest je uzeo polagano, proučen je ikamet te smo klanjali akšam. Zatim je svako svoju devu odsedlao na mjestu na kome se nalazi. Proučen je ikamet te smo klanjali (jaciju). Namaze nismo spajali."

Međutim, Ebu Ejjub el-Ensari prenosi da je Allahov Poslanik (a.s.) na oprosnom hadždžu spojio akšam i jaciju na Muzdelifi.[125]

Ako bi hadždžija na Muzdelifu stigao u akšamsko vrijeme, neće akšam klanjati dok ne nastupi jacija. Za akšam se uči ezan i odmah potom se klanja akšam. Potom se klanja jacija i to bez ezana i ikameta. Neki islamski učenjaci smatraju da i za jaciju treba učiti ikamet, kao što se uči pri spajanju podne i ikindije na Arefatu, što se jasno razumije i iz kazivanja Ibn Omera (r.a.) koji kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je spojio akšam i jaciju. Za svaki od ta dva namaza je učio ikamet, a između njih nije učio zikr (tesbih), kao ni poslije njih".

Iz riječi *kao ni poslije njih* se razumije da nakon ta dva namaza nije činio nikakav zikr, ali to ne znači da ga nije činio kasnije u noći.

Nijjet za akšam će učiti kao da ga klanja u njegovom vremenu (eda'en), a ne naknadno (kada'en). Obavljanje ta dva namaza u džematu je pritvrđeni sunnet (sunneti mu'ekkedeh), a ako bi se obavili i pojedinačno, oni će biti ispravni. Njihovo spajanje je dopušteno samo onome ko obavlja hadždž, a preduslov da bi to spajanje bilo

125 Ibid, 1672-1674.

ispravno je i prethodno stajanje na Arefatu. Ako bi neko od hadžija klanjao akšam u akšamsko vrijeme na Arefatu ili prije dolaska na Muzdelifu, farz mu je da ga ponovo klanja na Muzdelifi, a ako ih ne bi iznova klanjao i zora se pojavi, u tom slučaju će se njihovo prvotno obavljanje smatrati ispravnim, zato što njihova neispravnost počiva na obaveznosti njihovog ponovnog obavljanja, a pošto ih ne obnovi, već ih je obavio u njiohovim stvarnim vremenima, s tim što je izostavio spajanje koje mu je bilo vadžib.

NOĆNI BORAVAK NA MUZDELIFI

Hodočasnik tu noć provodi na Muzdelifi, kako bi na njoj stajao poslije sabah namaza. Noćivanje na Muzdelifi je pritvrđeni sunnet, osim za one koji su slabi, kao što su bolesnici, starci i žene. Allahov Poslanik (a.s.) je svoje nejake ukućane s Muzdelife poslao noću, kao što smo to ranije spomenuli.

Ibn Abas (r.a.) kaže: "Ja sam s Poslanikovim (a.s.) nejakim ukućanima ranije (noću) krenuo s Muzdelife."

Aiša (r.a.) kazuje: "Kada smo stigli na Muzdelifu, Sevda je od Poslanika (a.s.) tražila dozvolu da krene prije ostalih (a bila je veoma spora), pa joj je Poslanik (a.s.) to dozvolio. Mi smo ostali sve do zore i krenuli kada je krenuo Poslanik."

Esma (r.a.) kazuje da je na noćnom skupu na Muzdelifi klanjala sat vremena, a potom upitala: "Sine, da li je zamakao Mjesec?" Rekao sam joj: Nije. Klanjala je sat vremena, a nakon toga upitala: "Da li je zamakao Mjesec?" Rekao sam joj: Da, zašao je. Rekla je: "Onda krenite". Krenuli smo prema Mini, gdje je bacila kamenčiće, a potom otišla kući i klanjala sabah. Rekao sam joj: Tetka, mislim da smo poranili. Ona mi reče: "Sinko, Allahov Poslanik (a.s.) je ovo dopustio osobi koju nose u nosiljci."[126]

126 Sahihul-Buhari, poglavlje El-Hadždž.

Ovaj hadis se uzima kao dokaz za ispravnost bacanja kamenčića prije izlaska Sunca. Međutim, hanefije imaju drugačije mišljenje i smatraju da se kamenčići na Akabi (džemretul-'akabe) ne mogu bacati prije izlaska Sunca i da ih onaj ko ih baci ranije treba baciti ponovo. Ovo mišljenje zastupaju: Ahmed, Ishak i većina islamske uleme.

Njihovo bacanje prije izlaska Sunca smatraju dozvoljenim Ata, Tavus, Eš-Šabij i Eš-Šafi, i za to uzimaju kao dokaz hadis Esme, r.a.

Međutim, hadis Esme (r.a.) i hadis Ibn Abasa (r.a.) u kojem kaže da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao dječacima iz plemena Abdul-Muttalib: *Ne bacajte kamenčiće dok Sunce ne izađe,*

لا تَرْمُوا الْجَمْرَةَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ

se mogu dovesti u suglasje tako što se imperativom u drugom hadisu aludira samo na ono što je pohvalnije i bolje.[127]

No na Muzdelifi treba probdjeti u namazu, zikru i dovi, zato što je to blagoslovljeno vrijeme. To je, s jedne strane bajramska i arefatska noć, a s druge strane mjesto je blagoslovljeno jer je Muzdelifa sastavni dio Harema. Tu noć Uzvišeni spominje u Kur'anu:

> ***A kada pođete s Arefata, spominjite Allaha kod časnih mjesta; spominjite Njega, jer vam je On ukazao na pravi put, a prije toga ste bili u zabludi.***[128]

Tu noć ne treba olahko shvatati. U njoj se uslišavaju dove, naročito poslije zore. Ibn Madže, ali i drugi bilježe hadis Abasa b. Mirdasa u kome se pominje da je Allahov Poslanik (a.s.) uoči Arefata molio za oprost grijeha svoga Ummeta, a odgovor je glasio:

> ***Opraštam im sve osim nepravde koju su učinili drugima. Pravo onoga kome je nasilje učinjeno ću ja lično od nasilnika uzeti.***

Poslanik je rekao: *Gospodaru, a ako budeš htio, u stanju si onome kome je nepravda nanesena namijeriti iz Dženneta a nasilniku*

127 Fethul-Bari, 3/529.
128 El-Bekara, 198.

oprostiti. Tu noć mu više nikakav odgovor nije stigao. Naredni dan je na Muzdelifi ponovo učio istu dovu i bi mu uslišano sve što je tražio.

Ovo se odnosi na ona prava koja čovjek nije u stanju vratiti iako je uložio sav mogući trud da ih vrati. U vjerodostojnom hadisu stoji: *Ko od ljudi uzme njihove imetke s namjerom da ih vrati, Allah će ih umjesto njega vratiti. A ko ga uzme kako bi ih prevario Allah će njega upropastiti.*

مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِتْلافَهَا أَتْلَفَهُ اللَّهُ

Sabah namaz je pohvalno obaviti odmah po nastupanju zore, tojest prije svanuća, jer se od Poslanika (a.s.) prenosi da je tako postupio, kako bi iskoristio vrijeme za stajanje u blizini malog brda Kazeh koje se nalazi na kraju Muzdelife gdje se danas nalazi i jedna mala džamija. Ako se ne može doći do tog mjesta, onda treba stati u blizini tog mjesta. Hodočasnik će se tu okrenuti prema Kibli, podignuti dlanove i činiti dovu, učiti telbiju i tekbire, i tražiti od Allaha ono što želi. U takvom stanju će ostati do pred izlazak Sunca.

KRETANJE NA MINU

Hodočasnik prije izlaska Sunca kreće s Muzdelife ka Mini. Zadržavanje na Muzdelifi nakon izlaska Sunca je pogrešno ali za to nije propisan nikakav iskup. Et-Tirmizi u svome *Sunenu* bilježi riječi Omer b. El-Hattab, r.a.: "Mušrici Muzdelifu nisu napuštali sve dok Sunce ne izađe. Nakon njegovog izlaska su vikali: 'Osvijetljen je Subejr[129].' Allahov Poslanik (a.s.) je htio da se razlikujemo od njih." Zato je i Omer (r.a.) s Muzdelife odlazio prije izlaska Sunca.

Kada hodočasnik dođe do početka doline Muhasser[130], treba žurno krenuti na rastojanju koliko se može baciti kamen, zato što

129 Veliko brdo koje se nalazi s lijevu stranu onome ko se usmjerio ka Mini.

130 Tim imenom je nazvana zato što je Ebrehin slon upravo u toj dolini zastao.

Et-Tirmizi i Ahmed bilježe hadis Džabira (r.a.) koji kaže da je Allahov Poslanik (a.s.) žurno prelazio dolinu Muhasser i tom prilikom učio dovu: *Bože, nemoj nas pobiti iz Svoje srdžbe, nemoj nas uništiti svojom kaznom, a prije svega nam podari zdravlje.*

اللَّهُمَّ لا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ وَلا تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ

Na Muzdelifi je lijepo sakupiti sedam kamenčića veličine koštpice od hurme ili veličine graški pasulja. Muslim u svome Sahihu bilježi hadis Džabira (r.a.) koji kazuje: "Vidio sam Allahovog Poslanika (a.s.) da baca kamenčiće veličine ljeljka".

Tih sedam kamenčića koje hodočasnik nakupi na Muzdelifi će baciti prvi dan (bajrama), tojest na Džemretul-'Akabi, a kamenčiće za preostale dane će uzeti na bilo kom drugom mjestu, samo ne sa mjesta na kome se oni i bacaju. Sa tog mjesta ih je pokuđeno uzimati. Te kamenčiće je prije bacanja lijepo oprati jer se njima obavlja ibadet[131].

Kada se ujutro, prvi dan Kurban bajrama, tojest desetog zul-hidždžeta, pristigne na Minu, odmah se kreće ka Džemretul-'Akabe, koje se nalazi na kraj Mine, tojest na onoj strani Mine koja je bliže Mekki. Dakle, prođe se prvo džemre[132] koje se nalazi kod džamije El-Hajf, zatim drugo. Kod ta dva džemreta se ne zadržava, nego odlazi do trećeg, tojest Džemretul-'Akabe i na njemu baca sedam kamenčića.

BACANJE KAMENČIĆA

Hodočasnik na mjestu bacanja kamenčića staje na udaljenosti od pet lakata, licem okrenut prema mjestu na koje će ih baciti tako da mu Mina bude s njegove desne a Mekka s lijeve strane. Potom se baca jedan po jedan kamenčić. Pri bacanju svakom bačenom

131 Za pohvalnost pranja kamenčića ne postoji nikakav valjan dokaz. (op.prev.)
132 Džemre je mjesto na kome se bacaju kamenčići. (op. prev.)

kamenčiću će učiti: *"Bismillahi Allahu ekber, ragmen liš-šejtani ve ridan lir-Rahmani."*[133]

S bacanjem prvog kamenčića će prestati učiti telbiju. Fadl b. Abas (r.a.) kazuje: "Allahov Poslanik (a.s.) me je izdvojio iz mase koja je krenula ka Mini i stavio me iza sebe. Čitavo vrijeme je učio telbijju, sve dok nije bacio kamenčiće."

Abdurrahman b. Jezid (r.a.) kazuje da je obavio hadždž s Ibn Mes'udom (r.a.) pri čemu je on bacio sedam kamenčića tako da mu je Kaba bila s njegovu lijevu a Mina s desnu stranu. Pri bacanju svakog kamenčića je govorio *"Allahu ekber"*. Nakon toga je rekao: "Na ovom mjestu je objavljena sura El-Bekara."[134]

Kamenčiće je, pri bacanju, lijepo staviti na vanjski dio palca i kažiprstom ih pridržati, ili pak, uzeti ga vrhom kažiprsta i palca, jer je to uobičajeni i najlakši način bacanja. Ovo je samo pojašnjenje ispravnijeg načina bacanja, ali kako god se oni bace, to će biti ispravno.

Kamenčiće je lijepo (mustehab) bacati desnom rukom. Ruka se, pri njihovom bacanju, podigne toliko da se ispod pazuha vidi bjelina. Ako kamen padne više od tri lakta od džemreta, treba umjesto tog njega baciti drugi. Ako kamenčić prvo padne na leđa nekog od hadždžija, a potom se otkotrlja do mjesta predviđenog za bacanje, taj kamenčić se smatra bačenim. Ako se posumnja u broj bačenih kamenčića, najbolje je baciti rezervne kamenčiće kako bi potrebni broj bio, bez ikakve sumnje, bačen.[135]

Nakon što se bace kamenčići na Džemretul-'Akabi, hodočasnik se ne zadržava kod njega radi činjenja dove, nego je uči u hodu, dok je kod prvog i drugog džemreta zastajao i kod njih činio dovu.

Prenosi se da je Abdullah b. Omer (r.a.) bacao kamenčiće kod prvog džemreta i pri svakom bačenom kamenčiću učio Allahu ekber.

133 Što znači: "U ime Allaha, Allah je najveći, uprkos šejtanu a radi zadovoljstva Milostivog Allaha".

134 Sahihul-Buhari, El-Hadždž, 1749.

135 El-Hedijjetul-'ala'ijjeh.

Nakon toga je krenuo malo naprijed i zastao na pogodnom mjestu, okrenuo se prema Kibli, podigao dlanove i dugo učio dovu. Nakon toga je bacio kamenčiće na srednje džemre, zatim prošao na lijevu stranu, okrenuo se prema Kibli, podigao ruke i dugo činio dovu. Potom je bacao kamenčiće na Džemretul-'Akabi i iza njega nije zastajao. Na kraju je rekao: "Allahovog Poslanika (a.s.) sam vidio da ovako radi".[136]

Vrijeme bacanja kamenčića

Prvi dan (Kurban-bajrama) se baca samo sedam kamenčića, i to na džemretul-'Akabe. Bacanje počinje od zore desetog zul-hidždžeta i traje do zore drugog dana (bajrama). Međutim, sunnet ih je baciti od izlaska Sunca pa do podne istog dana. Nije ih pokuđeno bacati sve do zalaska Sunca, ali jeste noću.

Drugi dan (Kurban bajrama) se kamenčići bacaju od zore i vrijeme njihovog bacanja traje sve do zore trećeg dana (bajrama). Sunnet ih je baciti od podne do zalaska Sunca, a pokuđeno prije podne i noću.

Treći dan (Kurban-bajrama) se bacaju od zore i vrijeme njihovog bacanja traje do zore četvrtog dana. Sunnet ih je baciti od podne do zalaska Sunca, a pokuđeno prije podne i noću.

Muslim u svome Sahihu bilježi hadis Džabira (r.a.) koji kazuje da je Allahov Poslanik (a.s.) prvi dan bajrama bacao kamenčiće ujutro.

KLANJE KURBANA (HEDJ)

Nakon što hodočasnik, prvi dan Kurban bajrama baci kamenčiće na Džemretul-'Akabi, zaklat će kurban (hedj). Mufridu je taj kurban sunnet, a karinu i mutemetti'u vadžib. Hodočasnik koji je musafir

136 Sahihul-Buhari, El-Hadždž, 1752.

nije dužan klati obični bajramski a onome ko nije musafir, kao što su Mekelije, to je vadžib.

Mufridu je najbolje da kurban (hedj) zakolje prije no što obrije glavu iako nije pogrešno da se prvo obrije pa onda kurban zakolje.

Ibn Abbas (r.a.) kazuje da je Allahov Poslanik (a.s.) upitan o brijanju glave prije klanja hedja, pa je rekao: *Nema problema.*[137]

BRIJANJE ILI ŠIŠANJE GLAVE

Nakon prethodno spomenutih radnji se obrije glava, ili pak, potkrati tako što se s cijele glave odsječe kose koliko vrh prsta. Pri pokraćivanju kose je dovoljno odsjeći jednu četvrtinu kose, ali je muškarcima pokuđeno skraćivanje kose samo s jednog dijela glave. Ako hadždžija u osnovi nema kose na glavi, sunnet mu je da žilet provuče četvrtinom glave.

Žena od svoje kose treba da s četvrtine glave odsječe koliko vrh prsta, a brijanje joj je haram.

Ibn Abbas (r.a.) nam, u hadisu koji bilježi Ebu Davud, kazuje da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: ***Žene nisu zadužene brijanjem glave. Njima je propisano samo potkraćivanje kose.***

لَيْسَ عَلَى النِّسَاءِ الْحَلْقُ إِنَّمَا عَلَيهِن التَّقْصِيرُ

Brijanje glave za žene predstavlja unakazivanje isto kao što za muškarce predstavlja brijanje brade. U vrijeme brijanja ili potkraćivanja kose, treba učiti: "Hvala Allahu koji nas je uputio, obasuo blagodatima i olakšao nam obavljanje obreda. Bože! Moja duša je u Tvojoj ruci. Učini da mi svaka moja dlaka bude svjetiljka na Sudnjem danu. Za svaku dlaku mi izbriši po jedan grijeh i uzdigni me za jedan stepen. Bože, blagoslovi moj život i primi od mene (ove

137 Sahihul-Buhari, poglavlje Hadždž, 1721.

obrede)! O moj Gospodaru, čiji oprost je prostran, oprosti meni i svima koji krate ili briju svoju kosu! Amin!"[138]

Za vrijeme brijanja, kao i kasnije, hodočasnik treba da uči tekbire jer su to dani u kojima se uči tekbiri-tešrik. Nakon skraćivanja kose ili njenog brijanja se preporučuje skraćivanje brkova i noktiju. Potom hadždžiji biva dozvoljeno sve što mu je zbog ihrama bilo zabranjeno, osim spolnog odnosa sa suprugom i predigre koja vodi ka tome, što mu biva dozvoljenim tek nakon obavljenog tavafuz-zijareta.

TAVAFUZ-ZIJARE (TAVAFUL-IFADEH)

Nakon bacanja kamenčića prvog dana (Kurban-bajrama), klanja kurbana i brijanja glave, odlazi se u Mekku radi obavljanja tavafuz-zijareta. Najbolje vrijeme za njegovo obavljanje je prvi dan bajrama. Ibn Omer (r.a.) kazuje da je Allahov Poslanik (a.s.) tavaful-ifadu obavio prvi dan bajrama, a potom se vratio na Minu i tamo klanjao podne namaz.

Odgađanje obavljanja tog tavafa i brijanja glave i poslije tri bajramska dana je pokuđeno. To mišljenje zastupa i Ebu Hanife (r.a.) a onaj ko tako postupi treba da zakolje kurban, zato što je brijanje glave ograničeno vremenom, tojest bajramskim danima, i mjestom, tojest Haremom Kabe. Međutim, njegova dva učenika smatraju da se za taj prestup ne daje nikakav iskup.

Isto razilaženje imamo i kod odgađanja bacanja kamenčića, kao i kod davanja prednosti jednom obredu nad drugim, kao npr. šišanju nad bacanjem kamenčića, ili klanjem kurbana. Ebu Hanifina dva učenika smatraju da se tu radi samo o naknadnom (kada') obavljanju spomenutih obreda. Ono što je prošlo nadoknađuje se kasnijim obavljanjem, a kada se nešto naknadno obavi, nije potrebno nikakvo iskupljenje. Ebu Hanife kao dokaz za svoj stav navodi hadis koji

138 Vidi: Iršadus-Sari.

prenosi Ibn Mes‘ud: “Onaj ko obrne redoslijed u vršenju obreda, dužan je zaklati kurban”.

مَنْ قَدَّمَ نُسُكًا عَلَى نُسُكٍ فَعَلَيْهِ دَمٌ

I zbog činjenice da se zbog kašnjenja na mjesta, u stvarima koje su prostorno određene, kao što je ihram, mora klati kurban, isto tako ako se mora klati kurban ako se zakasni sa izvršavanjem onoga što je vremenski precizirano i stoga ako bi se u tim danima ošišao van harema morao bi zaklati kurban.[139]

BORAVAK NA MINI

Nakon obavljanja tavafuz-zijareta vraća se hadžija na Minu gdje se noćiva u danima tešrika (deseti, jedanaesti i dvanaesti dan zul-hidždžeta), tojest u danima u kojima se bacaju kamenčići. Taj boravak je po hanefijskom mezhebu sunnet, a po mišljenju ostale uleme je farz.

Buharija u svome *Sahihu* navodi da je El-Abbas (r.a.) od Allahovog Poslanika (a.s.) tražio odobrenje da u tim danima noćiva u Mekki kako bi tamo vodom napajao hadžije, pa mu je to dozvolio.[140]

Drugi dan bajrama, tojest jedanaestog zul-hidždžeta hodočasnik klanja podne u džamiji El-Hajf na Mini i sluša hutbu koja je sunnet. Nakon toga će na džemretima baciti kamenčiće. Prvo baca sedam kamenčića na džemretu koje se nalazi u blizini džamije El-Hajf kao što smo ranije pojasnili. Prilikom bacanja kamenčića ovdje okrenut će se prema Kibli i nakon što ih baci staće da prouči dovu i zamoli Allaha za oprost grijeha. Zatim će kod srednjeg džemreta postupiti isto kao kod prvog zatim odlazi kod džemretul-‘akabe i postupa kao što je radio prvi dan ali ne zastaje da uči dovu. Zatim će provesti i drugu noć na Mini, pa će sutradan bacati kamenčiće na sva tri džemreta tek nakon zevala (tojest kada sunce prijeđe polovinu neba) kao što je postupio i prethodnog dana.

139 El-Hidaje, 1/168.
140 Vidi: Sahihul-Buhari, poglavlje Hadždž, 1634.

Bacanje kamenčića drugi i treći dan od podne je sunnet, a prije podne je pokuđeno (mekruh), osim ako treći dan odluči ranije napustiti Minu a boji se velike gužve. U tom slučaju ih treći dan bajrama može baciti i prije podne.

Ako kamenčiće na džemretima baci pogrešnim redoslijedom, njihovo bacanje će se smatrati ispravnim iako je izostavljen sunnet, jer je njihovo bacanje kod svakog džemreta zaseban ibadet čija ispravnost ne ovisi o njihovom bacanju na drugom džemretu.[141]

Ako se Mina ne napusti ni treći dan bajrama prije zalaska Sunca, pokuđeno je s nje odlaziti dok se kamenčići ne bace i četvrti dan. Ako bi se s nje otišlo tu noć, počinio bi se prestup za koji nije propisan nikakav iskup. Onaj ko se zateče i četvrti dan na Mini, dužan je i taj dan baciti kamenčiće na sva džemreta, i to nakon što Sunce bude u zenitu i na isti način kao i prethodni dan. Njihovo ranije bacanje je mekruh, ali se smatra ispravnim.[142]

Ako se u nekom od spomenutih dana izostavi bacanje kamenčića, baciće se naknadno (kada'en) narednog dana, i po mišljenju Ebu Hanife, zbog tog prestupa će se zaklati kurban, dok njegova dva učenika smatraju da se zbog toga ne mora klati kurban, kao što smo već spomenuli. Naknadno bacanje kamenčića se može obaviti sve do zadnjeg dana tešrika, tojest tri dana nakon prvog dana Kurban bajrama. Sa zalaskom Sunca četvrtog dana prošlo je vrijeme naknadnog bacanja kamenčića.

U Mekku se s Mine odlazi kroz mjesto zvano El-Muhsab ili El-Ebtah, u kome se zastaje i čini dova.

Međutim, Aiša (r.a.) smatra da zastajanje u tom mjestu nije sunnet, i da je Allahov Poslanik (a.s.) tu zastajao samo radi gužve i lakšeg izlaska s Mine.[143]

141 Vidi: Fethul-Kadir, 2/328.
142 Vidi: Iršadus-sari.
143 Vidi: Sahihul-Buhari, poglavlje Hadždž, 1765.

OPROŠTAJNI TAVAF (TAVAFUL-VEDA)

Hodočasnik u Mekki ostaje do dana putovanja. Poslije bajramskih dana se može obaviti umra za sebe, svoje roditelje, ili pak za nekoga ko je hodočasniku u životu mnogo značio. Pred sami odlazak is Mekke treba obaviti tavaf koji se naziva tavaful-veda ili tavafs-sadr. Obavljanje tog tavafa je vadžib svima koji ne žive i ne stanuju u Mekki. Mekelije, oni koji žive u okolini Mekke i žene koje su u stanju mjesečnog čišćenja (hajz) ili postporođajnom preiodu (nifas) nisu dužni taj tavaf obavljati. Ovaj tavaf ne može zamijeniti tavaf od umre koja se obavlja neposredno poslije hadždža, ali ga može zamijeniti svaki drugi tavaf koji se obavi poslije glavnog hadžskog tavafa (tavaful-ifade).

Ibn Abas (r.a.) kazuje: "Ljudima je naređeno da im poslijednje što će činiti u Mekki bude tavaf, s tim da je ženi u menstruaciji data olakšica po tom pitanju"[145].

Mustehab je da se tavaful-veda' obavi pred samo putovanje. Nakon tog tavafa hodočasnik klanja dva rekata, pije zemzem vodu, prilazi Kabi i kod nje čini dovu, posebno kod kabenskih vrata. Ako može dodirnut će Hadžerul-esved, i nakon toga će se udaljiti od Kabe okrećući se za njom sa suzama u očima i žalošću zbog rastanka sa njom. Tako će postupati dok se ne izađe iz Harema. Zadnji izlazak iz Harema bi trebao biti na vrata El-Hazvere, zato što je Allahov Poslanik (a.s.) pred hidžru izašao upravo na ta vrata i tom prilikom rekao: *Tako mi Allaha, ti si najbolja i Allahu najdraža zemlja, i da me iz tebe nisu prognali nikada te ne bih napustio.*[146]

وَاللَّهِ إِنَّكِ لَخَيْرُ أَرْضِ اللَّهِ وَأَحَبُّ أَرْضِ اللَّهِ إِلَيَّ وَاللَّهِ لَوْلا أَنِّي أُخْرِجْتُ مِنْكِ مَا خَرَجْتُ

Žena koja ima menstruaciju staje pred vrata Harema i kod njih čini dovu, a potom napušta Mekku. Pri odlasku će, ako može, podijeliti sadaku, a potom krenuti ka Medini Muneveri. Iz Mekke je najljepše otići preko njenog najnižeg dijela, doline zvane Senijetul-Veda.

144 Ibid, 1755.
145 Prenosi ga Et-Tirmizi i Ibn Madže.

HISTORIJAT SA'JA (ŽURNOG HODA IZMEĐU SAFE I MERVE)

Sa'j ima svoju historijsku pozadinu i one koji ga obavljaju podsjeća na povijest Bejtullaha, na vrijeme u kome su dva plemenita vjerovjesnika, Ibrahim i Ismail (a.s.) udarili temelje Kabi, na prvu osobu koja je obavila sa'j, tojest Ismailovu, a.s., majku, kao i na neke propise vezane za ovaj obred.

Allahovom odredbom je između dvije Ibrahimove (a.s.) supruge, Hadžere i Sare, došlo do ljubomore kao što se to obično dešava između inoća, te je Uzvišeni Allah naredio Ibrahimu da Hadžeru i sina Ismaila odvede na mjesto gdje će kasnije biti sagrađena Mekka.

Ibn Abas (r.a.) kazuje: "Prvi slučaj korištenja pojasa od strane žena je postupak majke Ismailove. Koristila je pojas u pokušaju da nadvlada utjecaj Sare.

Potom je Ibrahim (a.s.) doveo Ismaila i Ismailovu majku, koja ga je dojila, i ostavio ih pored Kabe, u hladu jednog drveta, nedaleko od Zem-zema, u gornjem dijelu Harema. Tada u Mekki nije bilo ni stanovnika ni vode. Ostavio im je vreću hurmi i mješinu vode i krenuo nazad. Ismailova majka krenu za njim vičući nekoliko puta: "Ibrahime, kuda ćeš? Zar nas ostavljaš u ovoj dolini bez ikoga živog i bez ičega?"

Ibrahim se nije okretao. Ona zatim viknu: "A je li ti Allah naredio da nas ovdje ostaviš?" Odgovorio je: "Da!" - odgovori on. "Allah nas neće napustiti" - reče ona i vrati se nazad. Ibrahim (a.s.) krenu dalje, i kada je zamakao za brežuljak odakle ga ne vide, zastao je na

mjestu Senijja, okrenu se Kabi, podigao dlanove i zamolio Allaha: "Gospodaru naš, ja sam neke potomke svoje naselio u kotlini u kojoj se ništa ne sije, kod Tvoga Časnog Hrama, da bi, Gospodaru naš, namaz obavljali; zato učini da srca nekih ljudi čeznu za njima i opskrbi ih raznim plodovima da bi zahvalni bili."[146]

Majka je dojila Ismaila i pila vodu, kada je vode nestalo, i nakon što su ona i sin ožednili, Ismail se počeo previjati po zemlji dok ga je ona nemoćno gledala. Ona ustade, ne mogavši ga više tako gledati, i pošto joj je brežuljak Safa bio najbliži pope se na njega i poče razgledati niz dolinu ne bi li koga ugledala! Nikoga nije vidjela. Sišla je sa Safe i krenula dolinom. Kada je stigla u sred doline, zadigla je kraj svoje haljine i žurno krenula prema Mervi sve dok nije izašla iz doline. Potom se ispela na Mervu i ponovo razgledala ne bi li koga ugledala. Međutim, nigdje nikoga nije bilo. Tako je sedam puta uradila. Ibn Abbas (r.a.) kazuje: "Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *To je sa'j ljudi između Safe i Merve!*

فَذَلِكَ سَعْيُ النَّاسِ بَيْنَهُمَا

Kada se posljednji put popela na Mervu čula je glas. Osluhnula je i ponovo začula isti taj glas, te reče: "Čula sam te, ako u tebi ima pomoći pomozi nam!" - potom ugleda meleka na mjestu gdje je danas vrelo Zem-zem, koji kopa svojim krilom, sve dok voda nije počela izvirati. Ona napravi korito da se voda ne razliva, i rukama napuni mješinu. Kada god je zahvatila rukom, voda je sve jače izbijala. Ibn Abbas dalje kazuje: "Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Allah se smilovao Ismailovoj majci! Da nije dirala Zem-zem, ili da nije rukama grabila njegovu vodu, Zem-zem bi tekao kao rijeka.*"

يَرْحَمُ اللَّهُ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ لَوْ تَرَكَتْ زَمْزَمَ أَوْ قَالَ لَوْ لَمْ تَغْرِفْ مِنَ الْمَاءِ لَكَانَتْ زَمْزَمُ عَيْنًا مَعِينًا

(Ibn Abbas nastavlja): "Kada se Hadžera napila i zadojila dijete, melek joj reče: 'Ne bojte se stradanja! Na ovom mjestu je Allahova kuća (Bejtullah) koju će sagraditi ovaj dječak sa svojim babom. Allah

146 Ibrahim, 37.

neće dopustiti da njegova porodica strada!'" Temelji Kabe su tada bili poput brežuljka uzdignuti i kada bi nadošla bujica, voda bi se razlijevala lijevo i desno.

Tako potraja dok jednog dana nije naišla karavana iz plemena Džurhum iz pravca Keda'a, i ulogorila se u jednoj mekanskoj dolini. Kada ugledaše pticu kako kruži, rekoše: "Ona, vjerovatno kruži iznad vode, ali mi znamo da u ovoj dolini nema vode." I poslaše dvojicu vodonoša da potraže vodu. Oni se ubrzo vratiše i obavijestiše da su našli vodu. Kada su stigli do vode upitaše Ismailovu majku: "Dozvoljavaš li nam da se naselimo u ovoj dolini?" "Da, ali nemate pravo piti vodu," reče im, i oni prihvatiše. Ibn Abbas (r.a.) dodaje: "Allahov Poslanik (a.s.) reče: - Ismailova majka je voljela društvo, i ljudi se nastaniše u njenoj blizini. Potom su poslali po svoje porodice, i tu se zajedno naseliše. Kada je Ismail porastao, od ljudi iz tog plemena je naučio arapski jezik. Ljudi zavolješe Ismaila i oženiše ga jednom svojom djevojkom.

Ubrzo je umrla Ismailova majka. Nakon što se Ismail (a.s.) oženio, u Mekku dođe Ibrahim (a.s.) da obiđe svoju porodicu, i pošto ne nađe Ismaila kod kuće, upita mu ženu kuda je otišao. "Otišao je da nešto zaradi kako bi preživjeli" - reče ona. Zatim je upitao kako žive, a ona mu reče: "Živimo tegoban, mučan i jadan život" - požali se ona. Ibrahim joj reče: "Kad ti se vrati muž prenesi mu selam od mene i reci mu da zamijeni svoj kućni prag.

Ismail je, po povratku kući, naslućivao da se tu nešto desilo, pa upita: "Je li neko dolazio?" " Jeste, navraćao je jedan starac, takav i takav. Pitao me je za tebe te sam mu rekla gdje si. Potom me je pitao kako živimo, ja mu rekoh bijedno i teško." "A je li ti šta rekao?", upita on. "Jeste, rekao mi je da ti prenesem selam, i da promijeniš svoj kućni prag." "To je bio moj babo, naredio mi je da te pustim. Idi svojima."

Ismail se ponov oženi iz istog plemena. Nakon izvjesnog vremena Ibrahim, a.s., ponovo dođe u Mekku. Sina Ismaila ponovo ne zateče, te uđe u kuću i upita njegovu ženu o njemu. "Otišao je u lov", reče

mu. "A kako živite?" "Živimo u dobru i izobilju" i ona zahvali Allahu. "A šta jedete i pijete?" "Meso i vodu", reče ona. Ibrahim (a.s.) zamoli Allaha: "Bože, podari im berićet u mesu i vodi!"

Vjerovjesnik (a.s.) ovdje reče: "Oni tada nisu imali usjeva, a da su ih imali blagoslovio bi im i njih. Zato, ko nije Mekelija neće mu prijati samo meso i voda". "Kada se tvoj muž vrati prenesi mu selam i reci da učvrsti kućni prag."

Ismail po povratku upita: "Je li iko dolazio?" "Jeste, dolazio je starac lijepog izgleda" - i ona se o njemu pohvalno izrazi, "pitao je za tebe, i kako živimo. Rekla sam mu da živimo lijepo." "A je li šta poručio?" "Da, on te selami i poručuje ti da paziš svoj kućni prag", odgovori ona. "To je bio moj otac, a prag si ti, i on mi naređuje da te zadržim kod sebe!"

Kasnije je ponovo Ibrahim došao i zatekao Ismaila u hladu drveta, nedaleko od Zem-zema gdje oštri strijele. Kada ga ugleda, Ismail skoči i dočeka ga kao što sin dočekuje oca. "Ismaile", reče mu "Allah mi nešto naređuje:" "Učini ono što ti Allah naređuje!" "A hoćeš li mi u tome pomoći i ti?", upita ga. "Hoću" odgovori Ismail. "Allah mi naređuje da na ovom mjestu gradim Hram" i pokaza na humke i prostor oko nje.

I oni na tom mjestu počeše podizati temelje Kabi. Ismail je donosio kamen a Ibrahim zidao. Kada su zidovi postali previsoki, donio mu je ovaj kamen, postavio mu ga, a Ibrahim stade na njega i nastavi zidati. U toku gradnje Kabe, činili su ovu dovu: ***Gospodaru naš, primi od nas, jer Ti, uistinu, sve čuješ i sve znaš!***[147,148] Uzvišeni Allah je u vezi s tim objavio:

> ***I Dok su Ibrahim i Ismail temelje Hrama podizali, oni su molili: "Gospodaru naš, primi od nas, jer Ti, uistinu, sve čuješ i sve znaš! Gospodaru naš, učini nas dvojicu Tebi odanim, i porod naš nek bude odan Tebi, i pokaži nam***

147 El-Bekara, 127.
148 Sahihul-Buhari, Kitabul-Enbija', br. 3364.

> ***obrede naše i oprosti nam, jer Ti primaš pokajanje i samilostan si! Gospodaru naš, pošalji im Poslanika, jednog od njih, koji će im ajete Tvoje kazivati i Knjizi ih i mudrosti učiti i očisti ih, jer ti si, uistinu, silan i mudar!"***[149]

Ova uslišana dova je u suglasju s Allahovom odredbom odabira Muhammeda (a.s.) za Poslanika i ljudima i džinima, i to između onih koji ne znaju ni čitati ni pisati, kao što to bilježi Imami Ahmed u hadisu koji prenosi El-Irbad b. Sarijeh (r.a.) koji kazuje: "Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Ja sam pečat vjerovjesnika kod Allaha... Ukazat ću vam na sam početak toga, na dovu moga djeda Ibrahima, Isaovu radosnu vijest o mome dolasku, ono što je vidjela moja majka i ono što su vidjele majke ranijih vjerovjesnika*".

إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ لَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَإِنَّ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلام لَمُنْجَدِلٌ فِي طِينَتِهِ وَسَأُنَبِّئُكُمْ بِأَوَّلِ ذَلِكَ دَعْوَةُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ وَبِشَارَةُ عِيسَى بِي وَرُؤْيَا أُمِّي الَّتِي رَأَتْ وَكَذَلِكَ أُمَّهَاتُ النَّبِيِّينَ تَرَيْنَ

Ebu Umame kazuje: "Upitao sam: 'Allahov Poslaniče, ko je prvi ljudima donio radosnu vijest o tebi?' On je rekao: *Ibrahim (a.s.) u dovi, Isa (a.s.), u radosnoj najavi (mog dolaska) i moja majka koja je vidjela kako iz nje izlazi svjetlost koja je obasjala dvorce u Šamu."*

عن أَبِي أُمَامَةَ قَالَ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ مَا كَانَ أَوَّلُ بَدْءِ أَمْرِكَ قَالَ دَعْوَةُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ وَبُشْرَى عِيسَى وَرَأَتْ أُمِّي أَنَّهُ يَخْرُجُ مِنْهَا نُورٌ أَضَاءَتْ مِنْهَا قُصُورُ الشَّامِ

Dakle, prvi ko je ukazao na njegov dolazak i ugled među ljudima je bio Ibrahim, a.s., i to se prepričavalo sve do posljednjeg poslanika u izraelskom narodu; Isaa, a.s., koji je to jasno potvrdio kada je ustao u svome narodu i rekao:

> ***I kada Isa, sin Merjemin reče: O sinovi Israilovi, ja sam vam Allahov poslanik da vam potvrdim prije mene objavljeni Tevrat i da vam donesem radosnu vijest o poslaniku čije je ime Ahmed, koji će poslije mene doći.***[150]

149 El-Bekara, 127-129.
150 Es-Saff, 6, vidi tefsir Ibn Kesira poglavlje El-Bekare.

OBAVLJANJE HADŽDŽA ZA DRUGU OSOBU (BEDEL)

Pri obavljanju ibadeta (vjerskih obreda) za drugu osobu treba imati u vidu sljedeće:

- tjelesni ibadeti, kao što su namaz i post se nikako ne mogu obaviti za drugu osobu,

- ibadeti imovinske prirode, kao što je zekjat, se za drugu osobu mogu uvijek obaviti,

- a ibadeti tjelesno-imovinske prirode, kao što je hadždž, se mogu obaviti za drugu osobu samo onda kada ih, njima zadužena osoba, nije u stanju sobom obaviti.

Dokaz za ispravnost obavljanja hadždža za osobu koja ga nije u stanju sama obaviti je kazivanje Ibn Abbasa (r.a.):

"Jedna žena iz plemena Džuhejne je došla Vjerovjesniku (a.s.) i rekla: 'Moja majka se zavjetovala da će obaviti hadždž i umrla je prije nego ga je obavila. Hoću li ga ja obaviti umjesto nje?' Allahov Poslanik (a.s.) reče: *Da, obavi umjesto nje hadždž. Da je tvoja majka ostala nekome nešto dužna, da li bi ti vratila njen dug? Tako i dugovanja Allahu vratite. Allah ima veće pravo na izmirenje duga.*"[151]

قالَ نَعَمْ حُجِّي عَنْهَا أَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكِ دَيْنٌ أَكُنْتِ قَاضِيَةً اقْضُوا اللَّهَ فَاللَّهُ أَحَقُّ بِالْوَفَاءِ

Za to imamo dokaz i u hadisu Ibn Abbasa (r.a.).

151 Sahihul-Buhari, Fi džeza'is-sajd, 1852.

On kazuje kako se Fadl nalazio iza Vjerovjesnika (a.s.) kada mu je došla jedna žena iz plemena Has'am. Fadl je u nju gledao a i ona u njega, te je Allahov Poslanik (a.s.) Fadlovu glavu okrenuo na drugu stranu. Žena je upitala: 'Allahov Poslaniče, Allahovo naređenje ljudima da obave hadždž zateklo je moga oca u poznim godinama, i nije u stanju da se održi na jahalici, pa mogu li ja obaviti hadždž za njega?' Allahov Poslanik (a.s.) odgovori: *Da*, a ovaj slučaj se dogodio kada je Poslanik (a.s.) išao na oprosni hadždž.[152]

Obaveza svakog ko je zadužen hadždžom a nije ga u mogućnosti sobom obaviti je da pošalje drugoga da ga za njega obavi, svejedno bilo to za njegova života ili nakon njegove smrti.

U zapreke za obavljanje hadždža sobom spada sljedeće: smrt, bolest za koju nema nade da će se od nje izliječiti, kao što je sljepilo ili pozna starost, opasnosti na putu do hadždža i nepostojanje mahrema za ženu, pod uslovom da spomenuto potraje do smrti. A ako postojeća zapreka prestane prije smrti, tada osoba mora sobom obaviti hadždž.

Hadždž koji obavi bedel se bilježi onome za koga je poslan taj bedel. Ako se radi o farz hadždžu u tom slučaju sa obveznika hadždžom spada njegova obaveznost, po mišljenju sve islamske uleme (idžma'). Ali ako se radi o nafila hadždžu, tada se hadždž bilježi onome ko ga obavlja a onome ko ga je otpremio na hadždž se bilježi samo sevap, i u tome je, također, složna islamska ulema. Ako obveznik hadždžom umre a nije ostavio oporuku (vasijjet) da se za njega obavi hadždž, njegovi nasljednici nisu dužni da ga za njega obave. Ali ako bi neko od njih, ili pak, bilo koja druga osoba za njega obavila hadždž, nadati se je da će s njega (inšallah) spasti obaveza hadždža.[153]

Bedelu treba predati novac koji će trošiti za vlastito izdržavanje u vrijeme obavljanja hadždža i na putu. Unajmljivanje radi obavljanja hadždža nije ispravno. I ako bi neko rekao: "Unajmljujem te da za

152 Ibid, 1855.
153 Iršadus-sari.

mene obaviš hadždž s toliko i toliko novca", to bi bilo pogrešno jer unajmljivanje radi obavljanja ibadeta nije dopušteno osim u nuždi, a u hadždžu nema nikakve nužde jer na jednostavan način može bedelu predati imetak, bez ikakvog unajmljivanja.

Bedel ostatak novca treba da vrati vlasniku, a ako je za troškove namirivao od svog novca, onaj ko ga je poslao na hadždž će mu namiriti utrošeno iz svoga imetka. Bedel na putu troši na sve svoje potrebe iz tog imetka; bez rasipanja i škrtarenja, sve dok se ne vrati do mjesta onoga za koga je obavljao hadždž. Prestupi zbog kojih je trebalo na hadždžu zaklati kurban se plaćaju iz imetka onoga za koga se hadždž obavlja, izuzev kurbana koji se kolje ako je hadždžija bio spriječen da nastavi obavljanje hadždža (ihsar). Ako bedel ne obavi hadždž zbog svoje greške dužan je is vlastitog imetka vratiti sav utrošeni novac onome ko mu je dao novac za hadždž. A ako bi ga u njegovom obavljanju spriječila nekakva prirodna nepogoda, neka nesreća u putu ili bolest, u tom slučaju nije dužan namirivati potrošeni novac. Preduslov da bi hadždž za drugoga bio ispravan je da ga obavi lično bedel koji je radi njegovog obavljanja poslat. Ako bi bedel taj imetak na svoju ruku dao nekome drugom da obavi hadždž za osobu koja je njega poslala ili za umrlog radi koga on treba da obavi hadždž, taj hadždž ne bi bio ispravan ni onome ko ga obavlja niti onome radi koga se obavlja, osim ako je osoba koja je tog bedela poslala na hadždž rekla: "Postupaj kako ti hoćeš". U tom slučaju on ima pravo da ovlasti drugu osobu, svejedno imao on za to opravdan razlog ili ne.

Ako bi neko oporučio da za njega hadždž obavi ta i ta osoba i da niko drugi ne obavi hadždž za njega, ne bi bilo ispravno da ga bilo ko osim te osobe obavi.

A ako bi oporučio da taj bedeluk obavi određena osoba a da pri tome ne spomene zabranu da ga obavi neko drugi, i oni ovlaste nekoga drugog, taj bedeluk bi bio ispravan.

Ako bi obveznik hadždžom rekao: "Predaj ovaj novac onome ko će za mene hadždž obaviti", u tom slučaju ta osoba kod koje on ostavlja novac ne bi mogla obaviti bedeluk za oporučioca.

Ako se hadždž obavlja za umrlu osobu koja je oporučila da se za nju obavi hadždž, tada bedel na hadždž treba da krene iz mjesta umrlog ako je trećina njegove ostavštine dovoljna za finansiranje tog hadždža, a ako nije dovoljna, onda će krenuti s onog mjesta s koga će trećina zaostavštine pokriti troškove. Isti je slučaj i s onim ko oporuči da se za njega obavi hadždž i za to odredi svotu novca ili dio imetka. A ako bi oporučio da se za njega obavi hadždž iz određene zemlje, iz te zemlje će za njega i biti obavljen hadždž, svejedno bila ona blizu Mekke ili daleko.[154]

Preduslov da bi bedeluk za drugoga bio ispravan je da bedel koji se odabire bude pravno sposoban za obavljanje hadždža. Stoga je dozvoljen bedeluk onoga ko nije obavio hadždž za sebe, bedeluk žene za muškarca, bedeluk adolescenta za drugu osobu. Ipak, najbolje je za bedela uzeti punoljetnu osobu koja dobro poznaje hadžske propise i koja je već ranije obavila hadždž za sebe.[155]

Isto tako je potrebno da se zanijeti za dotičnu osobu prilikom stupanja u hadžske obrede (oblačenja ihrama). Najbolje je da se uz nijet srcem donese i nijet jezikom, tako što se kaže: “Odlučih da hadždž obavim za tu i tu osobu”, ili pak, “Odazivam Ti se za tu i tu osobu” (i tom prilikom navede njeno ime).

U preduslove za ispravnost bedeluka, također, spada i to da se ne pređe mikat bez ihrama. Ako bi se to ipak uradilo, trebalo bi se vratiti na mikat, na njemu obući ihrame i tamo nijet učiniti za hadždž. Ako se ne bi vratio na mikat, nego zanijetio u Mekki ili nekom drugom mjestu unutar Harema, taj hadždž bi se smatrao pokvarenim, jer je njemu naređeno da hadždž obavi ispravno, i to izvan mikata, a on je nijet donio nakon što je prešao te mikate. U tom slučaju je dužan vratiti imetak osobi koja ga je platila da za nju obavi hadždž. Isti slučaj je i s onim ko se obavezao da će biti bedel za hadždž a po dolasku na mikat zanijeti da će obaviti umru, a potom iste te godine

154 Ibid.
155 Vidi: Redul-Muhtar.

iz Mekke zanijeti hadždž. On je načinio prestup, jer je put koji je poduzeo radi obavljanja hadždža preusmjerio u put radi obavljanja umre i dužan je nadoknaditi utrošenu svotu onome ko ga je poslao kao bedela za obavljanje hadždža.

Ako bi bedel dobrovoljno obavio hadždž za onoga ko je oporučio da se za njega obavi hadždž, time s umrlog ne bi spala obaveznost hadždža zato što nije urađeno ono što je on namjeravao da se uradi, a to je sevap zadobiven trošenjem za hadždž.[156]

156 Ibid.

KAZNE I PRESTUPI NA HADŽDŽU

Prestupi na hadždžu se dijele na dvije grupe:

PRVO: PRESTUPI VEZANI ZA IHRAM

To su oni prestupi koji su direktno u vezi s onim ko obavlja hadždž ili umru (tojest muhrimom), i oni se dijele na dvije vrste:

1. Prestupi koji zahtijevaju žrtvovanje (klanje) bravčeta (ovce)

Prinošenje te vrste žrtve je iskup za svaki prestup osim za dvoje:

Za spolni odnos u stanju ihrama poslije Arefata a prije brijanja glave (tojest prije prvog oslobađanja od ihrama), i za obavljanje tavafa ez-zijareh u stanju džunupluka ili hajza i nifasa. Za takve prestupe je vadžib zaklati veliko hajvanče (devu ili kravu), osim ako se taj tavaf ponovo obavi nakon što se dotična osoba okupa. Njegovo ponovno obavljanje je bolje, sve dok se hadžija još nalazi u Mekki, kako bi ispravka bila iste vrste kao i ono što se ispravlja.

Ali ako bi tokom obavljanja umre tavafio oko Kabe nečist (džunub) ili pak, bez abdesta, trebao bi zaklati ovcu, kao i kada bi izostavio jedan krug tavafa, zato što za takav prestup u umri nije propisano dijelenje sadake, niti klanje velikog hajvančeta.

Prestupi u stanju ihrama koji zahtijevaju klanje ovce i dijeljenje njenog mesa sirotinji u Haremu:

- namirisavanje nekog dijela tijela od strane punoljetne osobe dok je u ihramima,

- farbanje kose knom ili njeno natapanje uljem,

- nošenje od strane muškaraca tokom cijelog dana (od svanuća do zalaska Sunca), ili cijele noći (od zalaska Sunca do pojave zore), na sebi krojene odjeće,

- pokrivanje glave tokom čitavog dana ili noći,

- brijanje četvrtine glave ili dlaka ispod jednog pazuha, ili stidnog mjesta,

- potkraćivanje nokata na rukama ili nogama na jednom sijelu, ili pak, nokata jedne ruke ili jedne noge,

- i izostavljanje nekog od vadžiba hadždža bez opravdanog razloga.

Prestupi u stanju ihrama koji zahtijevaju jednu žrtvu kod osobe koja obavlja hadždž ifrad dok onaj ko obavlja kiran zbog istih tih prestupa treba da prinese dvije žrtve.

2. Prestupi zbog kojih se mora podijeliti sadaka

- Namirisavanje manje od jednog kompletnog organa tijela.

- Korištenje mirišljivog sapuna pri kupanju i pranju ihrama.

- Oblačenje šivene odjeće ili pokrivanje glave manje od jednog dana ili jedne noći.

Ako neko zanijeti umru u šivenoj odjeći, a umru obavi u periodu kraćem od jednog dana, da li je dužan zaklati kurban?

Šejh Ibn Abidin kaže: "Po tom pitanju nisam našao jasnog teksta. Razumije se da se cjelovita obveznost prinošenja žrtve događa onda kada se šivena odjeća nosi tokom jednog cijelog dana, tako da je onaj ko je nosi manje od toga dužan samo podijeliti sadaku. Međutim, isto tako se može reći da se vrijeme od jednog dana smatra mjerilom

potpune obaveznosti onda kada se ihram nosi danima, ali ako se on nosi kratko kao što je slučaj u ovoj našoj situaciji, tada je obaveznost klanja kurbana zbog tog prekršaja već ostvarena i trebalo bi ga zaklati. Međutim, i pored svega spomenutog, po ovom pitanju nam je potreban jasan tekst Kur'ana ili hadisa za jedan takav zaključak."[157]

- Brijanje manje od četvrtine glave.

- Rezanje noktiju na manje od pet prstiju, na nogama ili rukama. Za svaki odrezani nokat treba podijeliti sadaku.

- Obavljanje tavaful-kuduma, tavaful-veda'a ili bilo kojeg dobrovoljnog tavafa bez abdesta, a ako bi tavafio džunup ili ako bi žena tavafila u menstruaciji ili postporođajnom periodu čišćenja maternice, bili bi dužni zaklati ovcu, ako ga ne bi iznova čisti obavili. I pretežnije je mišljenje da je sve dok se nalazi u Mekki za njega bolje da ga obavi čist i da je to bolje nego klanje kurbana.[158]

- Izostavljanje jednog od sedam krugova u tavafu-l-veda-u.

- Izostavljanje broja kamenčića koji se bacaju na džemretima.

- Prijevremeno brijanje glave drugoj osobi. Međutim, ako bi to uradio u vrijeme kada inače treba brijati glavu onda nema zamjerke. Sadaku nije dužan podijeliti ako bi namirisao drugu osobu ili joj pomagao pri oblačenju šivene odjeće.

- Potkraćivanje nokata drugoj osobi.

Količina sadake iznosi pola sa'a pšenice, (što iznosi 1.900 grama), ili pak, njena vrijednost. Davanje te sadake nije ograničeno ni mjestom ni vremenom, za razliku od prinošenja žrtve koje se mora obaviti isključivo u Haremu jer van njega nije ispravno. Prinošenje kurbana je, također, ograničeno vremenom, a najbolje je da se obavi prvog dana bajrama. Meso te žrtve se može dijeliti i sirotinji van Harema.

157 Vidi Reddul-muhtar.

158 Reddul-muhtar, 2/205.

3. Prestupi koji zahtijevaju dijeljenje sadake manje od jednog sa'a

Ubijanje insekta poput skakavca ili vaške, otkidanje dlake s tijela, i sl.

4. Prestupi zbog kojih se mora izvršiti novčani iskup

Muhrim koji ulovi neku životinju je dužan dati novčana sredstva u vrijednosti životinje koju je ubio u lovu. Njenu vrijednost određuju dvije pravedne osobe na mjestu na kome je ta životinja ulovljena. Ako procijenjena vrijednost dostigne cijenu kurbana on može:

- da kupi kurban i zakolje ga,
- ili da kupi hranu i podijeli je sirotinji tako da svakom siromahu udijeli pola sa'a,
- ili pak da umjesto svako pola sa'a, posti po jedan dan.

Ako bi od te hrane preostalo manje od pola sa'a i to bi trebalo udijeliti ili umjesto njegovog udjeljivanja postiti jedan dan.

Ako bi hodočasnika napala neka divlja životinja i on je, braneći se, ubije u tom slučaju nije dužan nikakav iskup davati. Isto tako nema nikakve kazne za ubistvo gavrana, orla, škorpiona, miša, zmije, napasnog psa, vaški, mrava, buha, krpelja, kornjača, i onoga što se inače ne lovi kao što je lav, i sl.

Ibn Omer (r.a.) kazuje da je Hafsa (r.a.) rekla: "Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Zbog ubistva pet životinja nema nikakvog prigovora: gavrana, orla, miša, akrepa i napasnog psa.*"[159]

خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ لا حَرَجَ عَلَى مَنْ قَتَلَهُنَّ الْغُرَابُ وَالْحِدَأَةُ وَالْفَأْرَةُ وَالْعَقْرَبُ وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ

159 Sahihul-Buhari, Fis-sajd, 1828.

DRUGO: PRESTUPI VEZANI ZA HAREM

To su prestupi koji nisu direktno vezani za hadždžiju nego za Harem i odnose se na lov u Haremu ili čupanje bilja, drveća koje raste bez zasađivanja ljudskom rukom, izuzev drveta izhir. Za ovakvu vrstu prestupa postoji novčani iskup.

Ibn Abbas (r.a.) kazuje da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao: *Allah je Mekku učinio časnom. Nikome prije mene niti poslije mene nije dopušteno da je povrijedi osim meni jedan sahat u samo jednom danu. Njeno zeleno rastinje se ne kosi i ne suši, njeno drveće se ne trga, njena divljač se ne lovi, i stvar zagubljena u njoj se ne uzima osim ako se želi razglasiti da je pronađena.*

Abbas (r.a.) kaže: "O Allahov Poslaniče, osim izhira[160] kojeg obrađujemo i za ukope koristimo." Allahov Poslanik (a.s.) reče: *Osim izhira.*"[161]

إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ مَكَّةَ فَلَمْ تَحِلَّ لأَحَدٍ قَبْلِي وَلا تَحِلُّ لأَحَدٍ بَعْدِي وَإِنَّمَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ لا يُخْتَلَى خَلاهَا وَلا يُعْضَدُ شَجَرُهَا وَلا يُنَفَّرُ صَيْدُهَا وَلا تُلْتَقَطُ لُقَطَتُهَا إِلا لِمُعَرِّفٍ وَقَالَ الْعَبَّاسُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلا الإِذْخِرَ لِصَاغَتِنَا وَقُبُورِنَا فَقَالَ إِلا الإِذْخِرَ

Ulema je riječi *njeno zeleno rastinje se ne kosi i ne suši* uzela kao dokaz da je u Meki zabranjeno napasati stado, zato što je to gore od košenja trave i njenog sušenja. Takav stav zastupa Imam Malik, kufanska ulema, kao i Et-Taberi. Imam Šafija, međutim, smatra da je dopušteno napasati stoku zato što je to neophodno za njeno preživljavanje, ali da nije dozvoljeno njenu travu kositi i sušiti je.[162] Ono što se od rastinja samo sasuši, slomi ili uništi pri kopanju rupe za vatru ili šatore, se ne uzima u obzir.[163]

Onaj ko namjerno napravi neki od prestupa u stanju ihrama treba se iskreno pokajati, jer mu ni iskup propisan za taj prekršaj neće

160 Vrsta mirišljivog bilja.
161 *Ibid*, 1833.
162 Vidi, Fethul-bari, 4/48.
163 Hašijetut-Tahtavi 'ala El-Meraki.

obrisati taj grijeh sve dok se ne pokaje. Što se tiče propisanog iskupa za pogrešku, tu se ne pravi razlika između namjernog i nenamjernog prestupa, ni svjesnog i nesvjesnog, ni od strane onoga ko zna da je to prekršaj ni onoga ko to ne zna, ni svojevoljnog ni prisilnog, ni opravdanog ni neopravdanog.[164]

Ako muhrim napravi više prekršaja od kojih svaki iziskuje iskup klanjem žrtve, on je dužan zaklati kurban, za svaki prestup posebno, jer se svi ti prekršaji ne mogu iskupiti jednom žrtvom, izuzev ako naumi osloboditi se ihrama te počne raditi ono što je dozvoljeno osobi koja nije u ihramima, kao što su npr. oblačenje šivene odjeće, namirisavanje, brijanje i sl. On time nije oslobođen ihramskih zabrana i treba da prekine činiti takve prekršaje, a za sve njih je dužan zaklati samo jednu žrtvu, pa kada bi počinio i sve prekršaje, zato što je sve te prestupe uradio s jednim nijetom, tojest odlukom da se prije vremena oslobodi ihramskih ograničenja, i zato, treba da prinese samo jednu žrtvu. Dakle, brojnost iskupa ovisi o brojnosti prestupa u slučaju kada se muhrim ne želi osloboditi ihrama. Isto tako treba imati u vidu da se po ovom pitanju u obzir uzima samo nijet onoga ko ne zna da to nije dovoljno za oslobađanje od ihramskih obaveza, a ne i od onoga ko zna da se samom odlukom ne može izaći iz ihrama.[165]

Napominjemo da je u hadžskim farzovima već spomenuto da se muhrim ihramskih ograničenja može osloboditi samo na jedan od dva načina;

- obavljanjem obreda zbog kojih je obukao ihrame,
- ili spriječenošću da ih obavi (ihsar).

U ta dva slučaja se ihramskih obaveza oslobađa klanjem jednog kurbana (hedj), a neobavljeni ibadet obavlja kasnije.

164 Iršadus-sari.
165 Vidi: Reddul-muhtar.

SPRIJEČENOST U IZVRŠAVANJU GLAVNIH HADŽSKIH OBREDA (IHSAR)

Hasr u arapskom jeziku znači spriječenost u nastavljanju putovanja a u islamskom pravu spriječenost da se obave stajanja na Arefatu i Tavafuz-zijare kod hadždža, i spriječenost da se obavi tavaf za umru pri obavljanju umre.

Ihsar može uzrokovati:

1. Neprijatelj presijecanjem puta koji vodi mjestima na kojima se obavljaju obredi. Međutim, ako postoji drugi put do njih, hodočasnik se ne smatra spriječenim, osim ako prolaz tim putem šteti hadždžiji.

2. Opasne deraće zvijeri od kojih se ne može odbraniti.

3. Padanje u ropstvo, zatvor, ili pak, zabrana vladara da se nastavi s obavljanjem hadždža nakon oblačenja ihrama.

4. Ako preovlada mišljenje ili pak, iskusan ljekar musliman ustvrdi da će nastavak obavljanja obreda pogoršati postojeću bolest hodočasnika (muhrima).

5. Smrt muža ili skrbnika (mahrema) ako se žena zatekla dan hoda daleko od Mekke, nakon što je zanijetila hadždž ili umru.

6. Gubitak materijalnih sredstava potrebnih za obavljanje preostalih hadžskih obreda, ako se oni bez njih ne mogu obaviti.

7. Zalutalost na putu i odsutnost osobe koja bi mu na put mogla ukazati.

8. Zabrana muža supruzi da nastavi obavljanje (nafila) dobrovoljnog hadždža ako od njega nije prethodno za to dobila odobrenje.[166]

U svim spomenutim i sličnim slučajevima, hodočasnik se oslobađa ihrama klanjem kurbana ili dijelenjem njegove protuvrijednosti. Najbolje je da hodočasnik isčekuje ne bi li mu se ukazala prilika za nastavak obavljanja započetih obreda. Uzvišeni kaže:

> ***Hadždž i umru radi Allaha izvršavajte! A ako budete spriječeni, onda kurbane koji vam se nađu pri ruci zakoljite, a glave svoje, dok kurbani ne stignu do mjesta svoga, ne brijte.***[167]

Kurban može biti bravče, ali i deva ili krava za sedam osoba. Taj kurban se kolje u Haremu. Imam Šafija dopušta da se taj kurban zakolje na mjestu u kome je muhrim spriječen da dovrši započete obrede. Hanefije pak, ajet ***...a glave svoje, dok kurbani ne stignu do mjesta svoga, ne brijte*** smatraju dokazom da je hodočasnik dužan znati kada će opunomoćenik tačno zaklati kurban kako bi upravo tada skinuo ihrame.

Ako osoba koja je spriječena u daljnjem obavljanju obreda kiran, ihrama će se osloboditi klanjem dva kurbana, zato što se ona oslobađa ihrama. A ako mu se zapreka pojavila pred Arefat, a već ranije je obavio umranski tavaf i sa'j, tada će zaklati samo jedan kurban.

Ako spriječena osoba nije u stanju nabaviti i zaklati kurban, niti podijeliti vrijednost kurbana, ostat će u ihramima sve dok ga ne nabavi i ne zakolje, jer se samim njegovim klanjem može osloboditi ihrama i njihovih obaveza. Taj kurban ne može zamijeniti ni sadaka niti post. Međutim, Ebu Jusuf zastupa mišljenje, a to su i riječi Imama Šafije, da on može postiti deset dana po uzoru na karina i mutemetti'a, što predstavlja izlaz iz veoma nezgodne situacije.[168]

166 Iršadus-sari.
167 El-Bekara, 196.
168 Vidi: Iršadus-sari.

Onaj ko se ihrama oslobodi zbog prava čovjeka, kao što se žena oslobađa ihrama zbog svoga muža, učiniće to pravljenjem bilo kojeg prestupa, kao npr. rezanje noktiju, skraćivanje kose, i sl. Ona ne ostaje u ihramima dok ne zakolje kurban nego ih se oslobađa odmah. Dužna je prvom prilikom nadoknaditi propušteno, tojest obnoviti hadždž ako je bila zanijetila obavljanje hadždža, ili umru ako je bila naumila obaviti umru. Međutim, ako je obavljala farz hadždž (tojest prvi put u životu) pa ga napustila na traženje njenog muža, u tom slučaju iz ihrama može izaći samo klanjem kurbana.

Osoba spriječena u obavljanju započetih obreda će učiniti neki od ihramskih prestupa tek kada sazna da je njen kurban zaklan. Njoj nije farz da krati kosu ili je brije, ali ako želi da postupi onako kako je postupio Allahov Poslanik (a.s.) onda će se ihrama osloboditi brijanjem glave ili skraćivanjem kose. Ako smatra da je njen kurban zaklan, te zato počini neku od stvari koje su u ihramu zabranjene, iskupit će se za tu pogrešku.

OPIS VJEROVJESNIKOVOG (A.S.) HADŽDŽA

Na kraju kazivanja o hadžskim propisima poštovanom čitaocu iznosimo opis Vjerovjesnikovog (a.s.) hadždža, onako kako ga prenosi veliki ashab Džabir b. Abdullah (r.a.) kome je bila čast da s Allahovim Poslanikom (a.s.) obavi hadždž.

Imam Muslim bilježi vjerodostojnu predaju hadisa koji prenosi Džafer b. Muhammed od svoga oca, a on od Poslanika (a.s.) koji kaže: "Došli smo Džabiru b. Abdullahu (r.a.) te je on pitao ko su ovi ljudi, sve dok nije došao do mene. Rekoh mu, ja sam Muhammed b. Ali b. Husejn. Rukom je pokazao na moju glavu, otkopčao gornje i donje dugme moje (košulje), stavio svoju ruku na moja prsa. Ja sam tada bio dječak. Rekao mi je: 'Dobro mi došao, bratiću, pitaj sve što želiš'. Ispitivao sam ga, a on je tada bio slijep. Kada je nastupilo namasko vrijeme ustao je umotan u tkane čaršafe da klanja. Kada god bi ih povukao na koljena svukli bi se s njegove druge strane jer su bili kratki. Njegov ogrtač je bio obješen na vješalici pored njega. On nas je predvodio u namazu. Nakon namaza sam mu rekao, opiši mi hadždž Allahovog Poslanika (a.s.). Podigao je ruke pokazujući devet prstiju i rekao: 'Allahov Poslanik (a.s.) nije obavio hadždž devet godina. U desetoj je oglasio da će ga obaviti.'[169].

U Medinu su došle velike mase svijeta. Svako je želio da se ugleda u Allahovog Poslanika (a.s.) i radi ono što on radi. Sa njim smo

169 tojest, obavijestio je ljude da će te godine obaviti hadždždž kako bi se i oni pripremili za njegovo obavljanje i vidjeli kako ga obavlja Allahov Poslanik, s.a.v.s., šta uči i čini od obreda, gdje će im oporučiti da prisutni obavijeste odsutne.

krenuli i mi. Kada smo došli do Zul-Hulejfe Esma bint 'Umejs je rodila Muhammeda b. Ebi Bekra, te sam poslao nekoga da pita Allahovog Poslanika (a.s.) šta da radimo, on je rekao: *Neka se okupa, podveže krpom i zanijeti hadždž* (tojest obuče ihrame).

اغْتَسِلِي وَاسْتَثْفِرِي بِثَوْبٍ وَأَحْرِمِي

Poslanik (a.s.) je u džamiji klanjao namaz i uzjahao na devu podrezanog uha. Kada se našao u pustinji ispred njega je bilo pješaka i onih koji jašu, koliko moj pogled doseže, i s desna i s lijeva i iza njega. Poslanik (a.s.) je bio u sredini kada mu se počeo objavljivati Kur'an i on je poznavao značenje ajeta koji se objavljuju. Ništa nije uradio, a da ga nismo slijedili. Učio je:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لاَ شَرِيكَ لَكَ.

Lebbejkellahumme lebbejk, lebbejke la šerike leke lebbejk, innel-hamde ven-ni'amete leke vel-mulk la šerike lek."

Ljudi su učili tekbire, a Allahov Poslanik (a.s.) nije reagovao, nego je nastavio učiti telbiju. Džabir (r.a.) kazuje: "Mi smo naumili obaviti samo hadždž i nismo znali za umru. Kada smo došli do Kjabe prišao je Hadžerul-esvedu, potom žurno napravio tri kruga oko Kabe, a preostala četiri obišao polahko. Nakon toga je stao iza Mekami-Ibrahima (a.s.) učeći ajet:

> ***Neka vam mjesto na kome je stajao Ibrahim bude prostor iza koga ćete molitvu obavljati!***[170]

Mekami-Ibrahim se nalazio između njega i Kabe. Moj babo kazuje da je Vjerovjesnik (a.s.) tada na dva rekata učio *Kul ja ejjuhe el-kafirun* i *Kul huvallahu ehad*. Poslije namaza se vratio Hadžerul-esvedu, pomilovao ga i izašao na vrata odlazeći na Safu[171]. Kada je došao do Safe, sa'j je otpočeo, riječima:

170 El-Bekara, 125.

171 tojest, na vrata Beni Mahzum, a ta su vrata danas poznata kao vrata Safa jer su najbliža Safi.

Safa i Merva su Allahova časna mjesta, počinjem sa onim sa čime je počeo Allah (tojest sa Safom).

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ

Popeo se na Safu, okrenuo prema Kabi tako da je vidi, veličao Allaha i učio:

لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَه، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَيُمِيتُ، بِيَدِهِ الْخَيْرُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِير. لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَه، وَنَصَرَ عَبْدَه، وَهَزَمَ الأَحْزَابَ وَحْدَه.

La ilahe illallahu vahdehu la šerike leh, lehul-mulku ve lehul-hamdu, juhji ve jumitu, bi jedihil-hajr, ve huve 'ala kulli šej'in kadir. La ilahe illallahu vahdeh, endžeze ve'adeh, ve nesare abdeh, ve hezemel-ahzabe vahdeh. Ovu dovu je ponovio tri puta, a između njih je Allahu upućivao i druge dove.

Potom je krenuo prema Mervi. Kada je prolazio dolinom potrčao bi a kada bi se penjao uzbrdicom prema Mervi išao bi polagahno. U posljednjem krugu, kada bi stigao do Merve, rekao je: *Ako doživim ovo što sada proživljavam, neću sa sobom voditi kurbana (hedja), nego ću prvo obaviti 'umru. Ko od vas nema sa sobom kurbana neka se oslobodi ihrama i ove obrede preinači u 'umru.* Ustao je Suraka b. Malik b. Džu'šum i upitao: 'Allahov Poslaniče, je li to samo ove godine ili zauvijek?' Allahov Poslanik (a.s.) je isprepleo prste svojih ruku i rekao: *Umra je ušla u hadždž, umra je ušla u hadždž, i to ne samo ove godine, nego zauvijek.*

لَوْ أَنِّي اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ لَمْ أَسُقِ الْهَدْيَ وَجَعَلْتُهَا عُمْرَةً فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ لَيْسَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَحِلَّ وَلْيَجْعَلْهَا عُمْرَةً فَقَامَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلِعَامِنَا هَذَا أَمْ لأَبَدٍ فَشَبَّكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصَابِعَهُ وَاحِدَةً فِي الأُخْرَى وَقَالَ دَخَلَتِ الْعُمْرَةُ فِي الْحَجِّ مَرَّتَيْنِ لا بَلْ لأَبَدِ أَبَدٍ

Iz Jemena je stigao Alija (r.a.) s devama (kurbanima) Allahovog Poslanika (a.s.) i zatekao Fatimu (r.a.) među onima koji su se oslobodili ihramskih obaveza. Obukla je odjeću u boji i podvukla

ispod očiju surmu. Alija (r.a.) je to osudio, a ona mu je rekla: "Babo mi je naredio da ovako postupim."

Kasnije je Alija (r.a.) u Iraku kazivao: "Otišao sam do Allahovog Poslanika (a.s.) ljut na Fatimu zbog onoga što je uradila, tražeći od njega savjet i obavještavajući ga da je ona ustvrdila da joj je on to naredio. Kazao sam mu da sam njen postupak osudio, a on mi reče: *U pravu si, u pravu si. Kad si zanijetio hadždž, šta si rekao?* Rekao sam, kazuje dalje Alija (r.a.), Bože, odlučih da obavim ono što je odlučio obaviti Tvoj Poslanik. Allahov Poslanik (a.s.) reče: *Ja sa sobom imam kurban i zato ne skidam ihrame.*"

Broj kurbana koje je Vjerovjesniku (a.s.) doveo Alija (r.a.) iz Jemena je bio stotinu. I svi ljudi su se oslobodili ihrama, obrijali glavi ili skratili kosu osim Vjerovjesnika (a.s.) i onih koji su imali kurbane.

(Osmog dana zul-hidždžeta, dana koji se zove jevmut-tervije, noć uoči Arefata) su zanijetili da će obaviti hadždž i krenuli prema Mini. Poslanik (a.s.) je na Mini klanjao podne, ikindiju, akšam, jaciju i sabah, sačekao izlaz Sunca, naredio da mu se na Nemiri napravi šator od kožica, a potom krenuo na Arefat. Kurejšije su sumnjali da će se Allahov Poslanik (a.s.) zadržati kod Meš'arul-Harama[172], kao što su oni radili u predislamsko doba. Na Arefatu je zatekao napravljen šator te je u njega odsjeo. Po zalasku Sunca je tražio da mu se dovede deva, uzjahao ju je i krenuo. Zastao je u mjestu Urene[173] i tu održao hutbu u kojoj je između ostalog rekao:

Imanje i život ljudi neka vam budu sveti i neprikosnoveni kao što su vam sveti i veličanstveni ovaj mjesec, današnji dan i mjesto na kome se nalazimo. Sve što pripada džahilijjetu neka je pod nogama mojim. Krvna osveta mora da nestane zauvijek, počevši od mog nećaka Ibn

---

172 Brdo na Muzdelifi, kod koga su Kurejšije u džahilijjetu zastajali a drugi Arapi samo pored njega prolazili. Poslanik kod njega nije zastao zato što mu je Allah, dž.š., naredio: ***Zatim krenite odakle kreću ostali ljudi i tražite od Allaha oprosta, jer Allah, uistinu oprašta i samilostan je.*** El-Bekara, 199.

173 Dolina u blizini Arefata a nije njegov sastavni dio.

Rebi'a b. El-Harisa, koga su kao nevina dječaka dok je bio na dojenju u Beni Sa'du ubili ljudi iz plemena Huzejl. Lihvarske kamate moraju nestati, počevši od moga amidže Abasa b. Abdulmuttaliba koji ima mnogo dužnika. Svima njima se ta kamata otpisuje. Bojte se Allaha u svom postupanju sa vašim ženama. Budite prema njima uvijek dobri, jer one su vam se predale na vjeru Allaha; pa poštujte emanet Allahov. Njihovi spolni organi su vam postali halal Allahovom odredbom. Vaše je pravo da one nikome ne dozvole da sjedne na vašu posteljinu ako to vama nije po volji.[174] *Ako one ipak prekrše to vaše pravo, onda ih blago udarite udarcem koji ne zadaje bol. Vi ste dužni da ih izdržavate, hranite i odijevate u granicama vaših mogućnosti. Ja vam ostavljam Allahovu Knjigu koja će vas, ako je se pridržavate, čuvati da ne zalutate s pravog puta. Kada budete pitani o meni, šta ćete reći?* Oni povikaše: "Allahov Poslaniče! Ti si vjerno ispunio i dostavio svoju misiju i iskreno nas savjetovao." Allahov Poslanik (a.s.) je podigao kažiprst prema nebu a potom prema masi hadždžija i rekao: *Allahu, budi mi svjedok, Allahu Ti budi svjedok ovome, Allahu posvjedoči!"*

إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا أَلاَ كُلُّ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ تَحْتَ قَدَمَيَّ مَوْضُوعٌ وَدِمَاءُ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعَةٌ وَإِنَّ أَوَّلَ دَمٍ أَضَعُ مِنْ دِمَائِنَا دَمُ ابْنِ رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ كَانَ مُسْتَرْضِعًا فِي بَنِي سَعْدٍ فَقَتَلَتْهُ هُذَيْلٌ وَرِبَا الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ وَأَوَّلُ رِبًا أَضَعُ رِبَانَا رِبَا عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَإِنَّهُ مَوْضُوعٌ كُلُّهُ فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لاَ يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَقَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ إِنِ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ كِتَابُ اللَّهِ وَأَنْتُمْ تُسْأَلُونَ عَنِّي فَمَا أَنْتُمْ قَائِلُونَ قَالُوا نَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَّغْتَ وَأَدَّيْتَ وَنَصَحْتَ فَقَالَ بِإِصْبَعِهِ السَّبَّابَةِ يَرْفَعُهَا إِلَى السَّمَاءِ وَيَنْكُتُهَا إِلَى النَّاسِ اللَّهُمَّ اشْهَدْ اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ

Allahov Poslanik (a.s.) je uzjahao na svoju devu, došao na Arefat, stao u podnožju brda Džebelir-rahme tako da je bok njegove deve

174 Imam Nevevi kaže: "Najodabranije mišljenje po ovom pitanju je da žena ne smije nikome koga muž ne voli dozvoliti da uđe u njegovu kuću, zadržava se u njoj i sjedi, svejedno bio to njen bližnji mahrem, žena, muškarac ili bilo koje strano lice."

bio okrenut prema brdu. Ispred njega je bila masa svijeta. Okrenuo se prema Kibli i u takvom stanju ostao sve do zalaska Sunca. Kada je nestalo žutila sa neba i Sunce zašlo, stavio je Usamu na devu iza sebe, zategao uzde svoje deve i desnom rukom išaretio ljudima da budu smireni, govoreći im: *Budite smireni i blago krećite.* Kada bi došao do uzvišenja, popustio bi uzde deve kako bi što lakše izašla na brežuljak. Nakon pristizanja na Muzdelifu klanjao je akšam i jaciju s jednim ezanom i dva ikameta. Između ta dva namaza nije činio nikakav zikr. Nakon toga je malo prilegao do zore. Po pojavi zore klanjao je sabah namaz s jednim ezanom i ikametom. Nakon toga je uzjahao svoju devu i krenuo na Meš'ari El-Haram. Okrenuo se prema Kibli, činio dovu, učio tekbire i slavio Jednog Jedinog Allaha. Tako je stajao dok se nije dobro razvidilo. Prije izlaska Sunca je krenuo prema Mini. Iza njega je jahao Fadl b. Abbas, ljepuškast mladić, uredne i lijepe kose. Na putu su prošli pored žena koje su jahale na devama. Fadl je gledao u njih, te je Allahov Poslanik (a.s.) stavio svoju ruku na njegovo lice. Fadl je okrenuo glavu na drugu stranu i nastavio gledati. Poslanik (a.s.) je ponovo stavio svoju ruku na njegovo lice i okrenuo njegovu glavu. Kada je stigao do doline Muhassar malo je zastao, a potom krenuo putem koji vodi ka Velikom Džemretu kod koga se nalazilo drvo. Kod velikog Džemreta je bacio sedam kamenčića, i pri bacanju svakog kamenčića učio tekbir. Te kamenčiće koji su se, zbog sitnoće mogli bacati sa dva prsta, bacao je iz doline. Nakon toga je otišao do mjesta gdje su se klali kurbani i svojom rukom zaklao šezdeset i tri kurbana, a potom zapovidio Aliji da zakolje preostale. Aliji je dopustio da s njim učestvuje u njegovim kurbanima. Zatim je naredio da se od svakog tog kurbana uzme komadić i skuha u kazanu, što su njih dvojica kasnije jeli. Nakon toga je Allahov Poslanik (a.s.) otišao u Harem Kabe gdje je klanjao podne i otišao do ljudi iz plemena Abdulmuttalib koji su ljude napajali zemzem vodom. Rekao im je: *O sinovi Abdulmuttalibovi, dohvatite mi vode. Da vas mase preopterete u napajanju Zem-zemom, i ja bih s vama vadio vodu (iz bunara).* Dodali su mu kofu vode i on se napio.

POSJETA VJEROVJESNIKOVOM (A.S.) KABURU

ŠERIJATSKO-PRAVNA UTEMELJENOST POSJEĆIVANJA POSLANIKOVOG (A.S.) KABURA

U knjizi *Ed-Durrul-muhtar* stoji:

"Posjetiti kabur Allahovog Poslanika (a.s.) je mendub, a neki kažu da je ta posjeta onome ko je u mogućnosti vadžib. Ako se radi o farz hadždžu prvo treba obaviti hadždž, a ako se radi o nafili hadždžu, onda hadždžija može da odabere; da prvo posjeti mezar Allahovog Poslanika (a.s.) ili da prvo obavi hadždž. Međutim, ako prvo prođe kroz Medinu, onda će svakako prvo posjetiti Allahovog Poslanika (a.s.). Pri toj posjeti se zanijeti i posjeta njegovoj džamiji, jer je on (a.s.) obavijestio "da je namaz u njegovoj džamiji bolji od hiljadu namaza na drugim mjestima, osim u Mesdžidul-haramu." A tako je i sa drugim ibadetima.[175]

Šejh Ibn 'Abidin (Allah mu se smilovao), za prethodno spomenuti tekst iz knige *Ed-Durrul-muhtar*, kaže:

- Tvrdnju da je "posjeta Poslanikovog (a.s.) kabura mendub" zastupa sva islamska ulema (idžma'), kao što se navodi u djelu *Lubabul-menasik*. Pripisivanje zabrane njegovog posjećivanja hanbelijskom učenjaku hafizu Ibn Tejmiji (Allah mu se smilovao) od strane nekih učenjaka je neosnovano, jer on samo tvrdi da nije ispravno kretati na put radi posjećivanja bilo koje džamije izuzev tri

175 Ed-Durrul-muhtar, 2/457.

džamije, a što se tiče posjećivanja kabura Allahovog Poslanika (a.s.) tu nema ništa sporno i to je kao i posjećivanje ostalih kabura.

- A tvrdnju "da je onome ko je u mogućnosti obaviti to vadžib" nalazimo u djelu *Šerhul-lubab*, u kojem autor kaže: "Kao što sam to pojasnio u djelu *Ed-Durretul-mudi'etu fi ez-zijaretil-mustafijjeh*." Isto mišljenje se navodi i podržava i u djelu *El-Hajrur-remli Hašijetul-meneh* od Ibn Hadžera. Dakle, djela *El-Lubab*, *El-Feth* i *Šerhul-muhtar* ukazuju na to da je posjećivanje Poslankovog (a.s.) mezara, onome ko za to ima mogućnosti, veoma blizu vadžiba. U *El-Fethu* se naširoko govori o blagodati tih posjeta, njihovoj kakvoći i načinu ponašanja za vrijeme posjete. Tako je i s djelima *Šerhul-muhtar* i *El-Lubab*, pa neka se onaj ko želi da izuči ovu temu vrati tim djelima.

A što se tiče riječi "prvo treba obaviti hadždž", u vezi s njima se u djelu *Šerhul-lubab* kaže: "Hasan prenosi da je Ebu Hanife rekao: "Ako hadžija obavlja farz hadždž, njemu je preče da najprije obavi hadždž a potom posjeti Poslanikov (a.s.) mezar. A ispravno je i da prvo posjeti Poslanika (a.s.) jer su islamski učenjaci složni (idžma') u tome da je nafilu dopušteno obaviti prije farza, ako ne postoji bojazan da bi zbog toga moglo proći vrijeme propisano za dotični farz."

Pod riječima "ako prvo prođe kroz Medinu" se misli na prolazak pored mubarek kabura ili pored Medine. Tako će onaj kome se na njegovom hadžskom putu nađe Medina, kao što je slučaj s hadždžijama iz Šama, bez razmišljanja i oklijevanja prvo posjetiti kabur Allahovog Poslanika (a.s.) zato što izostavljanje posjete u njihovom slučaju ukazuje na grubost i nesretnost. Posjeta kabura Allahovog Poslanika (a.s.) je u tom slučaju poput sunneta koji se klanja prije farza.

Za riječi "pri toj posjeti se zanijeti i posjeta njegovoj džamiji" Ibn El-Hamam kaže: "Bolje mu je, smatra ovaj skromni Allahov rob, da zanijeti samo posjetu Poslanikovom (a.s.) kaburu. A kada dođe u njegovu džamiju, sam će osjetiti kolika je to blagodat, te će zanijetiti i posjetu njegovoj džamiji i zbog toga imati nagradu. Ta posjeta predstavljla uzdizanje Allahovog Poslanika (a.s.) a ona je u

suglasju s hadisom: *Ko dođe da me posjeti, ni zbog čega drugog nego radi toga da mene posjeti, moja je obaveza da za njega činim šefa'at na Sudnjem danu.* Er-Rahmetija prenosi od El-'Arifa Mula El-Džami'ija, da je on posjećivanje kabura Allahovog Poslanika (a.s.) odvojio od hadždža, kako se s njim ne bi pomiješala nikakva druga namjera.

Riječi "jer je on (a.s.) obavijestio" ukazuju na hadis u kome je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Namaz u mojoj džamiji je vrjedniji od biljadu namaza obavljenih u drugoj džamiji, osim Mesdžidul-Harama. A namaz u Mesdžidul-Haramu je vrjedniji od stotinu namaza obavljenih u mojoj džamiji.*

صَلاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

Ovaj hadis bilježe Imami Ahmed, kao i Ibn Hibban u svome *Sahihu*, a i Ibn 'Abdulberr ga svrstava u vjerodostojne hadise i kaže da je s tim saglasna većina prenosica tradicionalnih dokaza (ehlil-eseri)." Također se u *Šerhul-Lubabu* kaže: "... A u hadisu kojeg bilježe Buharija i Muslim se veli: "Putovanje se ne poduzima radi posjete džamija izuzev njih tri: Mesdžidul-Harama, moje džamije i Mesdžidul-Aksa'a".

لا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلا إِلَى ثَلاثَةِ مَسَاجِدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَسْجِدِ الأَقْصَى

Značenje ovog hadisa, kako je shvaćeno u *Ihjau* je: "Putovanje se ne poduzima radi posjećivanja bilo koje džamije izuzev spomenute tri jer se samo u njima umnogostručuje sevap, za razliku od ostalih džamija koji se u tome međusobno ne razlikuju. Naravno, hadis se ne može uzeti kao dokaz da se ne smije krenuti na put na kome će se posjetiti neka od džamija, ako se na taj put krene i zbog nekog drugog cilja, kao što je posjeta rodbine, sticanje znanja, ili pak, radi posjete znamenitim mjestima kao što su kabur Allahovog Poslanika (a.s.) kabur Ibrahima (a.s.) ili nekog od velikih islamskih učenjaka.[176]

176 Reddul-muhtar 'ala Ed-durril-muhtar, 2/257.

U djelu *Evdžezul-mesalik ila Muvetta Malik* stoji:

"Malik prenosi od Ibn Eslema a on od 'Ata'a b. Jesara da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Bože, nemoj dopustiti da moj mezar postane kipom koji se obožava. Allahova srdžba se uvećala prema narodu koji od kabura svojih vjerovjesnika prave bogomolje.*"

اللَّهُمَّ لا تجْعَلْ قَبْرِي وَثَنًا يُعْبَدُ اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى قَوْمٍ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ

Ibn 'Abdulberr veli: "Nema različitih verzija od Malika o tome da je hadisa mursel. Malik je u prenošenju hadisa kod svih (muhaddisa) autoritet. Ovaj hadis je povezao Omer b. Muhammed b. Abdullah b. Omer b. El-Hattab, a on je jedan od pouzdanih i odabranih Medinelija. Tako je ovaj hadis vjerodostojan kod onih koji uzimaju u obzir mursel hadise, a osnažuje ga predaja koju El-'Ukajli prenosi od Sufjana, a on od Hamze b. El-Mugire, a on od Suhejla b. Ebi Saliha, a on od svoga oca, a njegov otac od Ebu Hurejre koji kaže da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Bože, ne dozvoli da moj kabur postane idolom. Allah prokleo narod koji je od kabura svojih vjerovjesnika načinio bogomolje.* El-Badži kaže: "Allahov Poslanik (a.s.) je činio dovu, "da njegov kabur ne postane kipom koji se obožava" zbog svoje poniznosti, odlučnosti da robuje samo Uzvišenom Allahu, potvrde da se samo Allahu može robovati (tojest ibadet činiti) i prezira da se pored Allaha bilo kome drugom čini ibadet. U hadisu muttefekun 'alejhi, koji nam prenosi Aiša (r.a.) se kazuje da je Allahov Poslanik (a.s.) u samrtnoj bolesti rekao: *Allahovo prokletstvo neka je na jevreje i kršćane. Kabure svojih vjerovjesnika su preobrazili u bogomolje*".

لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ

Muslim bilježi hadis Džunduba (r.a.) koji kaže: "Čuo sam Vjerovjesnika (a.s.) da kaže: *Oni koji su bili prije vas kabure svojih vjerovjesnika i dobrih ljudi su smatrali džamijama. Vi nipošto nemojte kabure pretvarati u mesdžide (mjesta gdje se klanja). Ja vam to zabranjujem*".

أَلا وَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَّخِذُونَ قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ وَصَالِحِيهِمْ مَسَاجِدَ أَلا فَلا تَتَّخِذُوا الْقُبُورَ مَسَاجِدَ إِنِّي أَنْهَاكُمْ عَنْ ذَلِكَ

En-Nevevi kaže: "Islamski učenjaci kažu: 'Allahov Poslanik (a.s.) je zabranio da se njegov kabur kao i bilo koji drugi kabur preobrazi u džamiju, samo iz straha od pretjerivanja u njegovom uzdizanju i dovođenja ljudi time u iskušenje, što može odvesti i u nevjerstvo, kao što se desilo mnogima u ranijim narodima. I kada su ashabi osjetili potrebu da prošire Poslanikovu džamiju, oko časnog mezara su sagradili visoki polukružni zid, kako taj mezar ne bi bio sastavnim dijelom džamije u kome bi neuki klanjali.'"[177]

U *Muvettau* Imami Malika (Allah mu se smilovao), u predaji Imama Muhammeda b. Hasana Eš-Šejbanija (Allah mu se smilovao), u poglavlju "Posjeta Vjerovjesnikovog (a.s.) kabura i pohvalne radnje u toj prigodi" se kaže: "Muhammed je rekao: "Malik nas je obavijestio da mu je Abdullah b. Dinar kazivao "Ibn Omer (r.a.) bi pred polazak na put i nakon povratka s njega, došao kod Vjerovjesnikovog (a.s.) kabura, učio salavate na Poslanika (a.s.), činio dove, a potom bi otišao". Muhammed dalje kaže: "Tako bi trebalo postupati kada se dođe u Medinu."

U Malikovom (Allah mu se smilovao) Muvettau se, također, nalaze riječi Jahje b. Jahja koji kaže: "Malik mi je prenio riječi Abdullaha b. Dinara koji kazuje: 'Vidio sam Abdullaha b. Omera (r.a.) kako stoji kod Poslanikovog (a.s.) kabura i donosi salavate na njega, Ebu Bekra i Omera.'" Ova predaja se navodi u poglavlju "Babu ma džae fis-salati 'alen-Nebijji (a.s.)."

Imami Ahmed u svome Musnedu bilježi riječi Mu'aza b. Džebela (r.a.): "Kada ga je Allahov Poslanik (a.s.) poslao u Jemen ispratio ga je on lično. Mu'az je jahao, a Allahov Poslanik (a.s.) išao pored njega i savjetovao ga: ***Mu'aze, ti me poslije ove godine možda više nećeš sresti živog, a možda ćeš proći pored ove moje džamije ili pored moga kabura.***

177 Skraćeno iz djela "Evdžezul-mesalik ila Muvetta Malik", 3/300.

Mu'az je zaplakao iz straha da više neće vidjeti Poslanika (a.s.). Poslanik (a.s.) se okrenuo prema Medini i rekao: *Meni su, zaista, najbliži bogobojazni, ma ko bili i ma gdje oni bili.*[178]

يَا مُعَاذُ إِنَّكَ عَسَى أَنْ لا تَلْقَانِي بَعْدَ عَامِي هَذَا أَوْ لَعَلَّكَ أَنْ تَمُرَّ بِمَسْجِدِي هَذَا أَوْ قَبْرِي فَبَكَى مُعَاذٌ جَشَعًا لِفِرَاقِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ الْتَفَتَ فَأَقْبَلَ بِوَجْهِهِ نَحْوَ الْمَدِينَةِ فَقَالَ إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِي الْمُتَّقُونَ مَنْ كَانُوا وَحَيْثُ كَانُوا

Ibn Madže u svome Sunenu bilježi da je Omer b. El-Hattab (r.a.) jednog dana ušao u džamiju Allahovog Poslanika (a.s.) i kod njegovog kabura zatekao Mu'aza b. Džebela (r.a.). Sjedio je i plakao, te ga je Omer pitao šta ga je rasplakalo, a on je odgovorio: "Rasplakale su me riječi koje sam čuo od Allahovog Poslanika (a.s.). Čuo sam ga da kaže: *I malo pretvaranje je širk. Onaj ko bude pokazivao neprijateljstvo prema mome prijatelju, taj je izašao na dvoboj protiv Uzvišenog Allaha. Uzvišeni Allah voli: čestite, bogobojazne i nenametljive vjernike, čije se odsustvo ne primjećuje, a ako su prisutni ne pozivaju se i ne primjećuju se; njihova srca su svjetiljke upute; oni su sigurni od velikih iskušenja.*[179]

إِنَّ يَسِيرَ الرِّيَاءِ شِرْكٌ وَإِنَّ مَنْ عَادَى لِلَّهِ وَلِيًّا فَقَدْ بَارَزَ اللَّهَ بِالْمُحَارَبَةِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الأَبْرَارَ الأَتْقِيَاءَ الأَخْفِيَاءَ الَّذِينَ إِذَا غَابُوا لَمْ يُفْتَقَدُوا وَإِنْ حَضَرُوا لَمْ يُدْعَوْا وَلَمْ يُعْرَفُوا قُلُوبُهُمْ مَصَابِيحُ الْهُدَى يَخْرُجُونَ مِنْ كُلِّ غَبْرَاءَ مُظْلِمَةٍ

Posjeta kaburu Allahovog Poslanika (a.s.) spada u najodabranije mendube i veoma je blizu vadžiba, jer je on (a.s.) mnogo zadužio vjernike i preči im je nego oni sami sebi, kao što to Uzvišeni jasno kaže:

> ***Vjerovjesnik treba da bude preči vjernicima nego oni sami sebi.***[180]

Postoje brojni hadisi koji podstiču na posjećivanje kabura Allahovog Poslanika (a.s.). Ovom prilikom izdvajamo sljedeće:

---

178 Vidi, Knjigu Mu'aza b. Džebela od autora ove knjige.

179 Ibid.

180 El-Ahzab, 6.

- Hadis Ibn Omera (r.a.) kojeg bilježe Ed-Darekutni, El-Bezzar i Ibn Es-Seken koji ga svrstava u vjerodostojne hadise, u kome Allahov Poslanik (a.s.) kaže: *Ko posjeti moj mezar, moja je obaveza da budem zagovornik za njega.*

مَنْ زارَ قَبْرِي وَجَبَتْ لَهُ شَفاعَتِي

- Hadis kojeg bilježe Ebu Ja'la, Ed-Darekutni, Et-Taberani i Ibn 'Asakir: *Ko obavi hadždž i mene posjeti nakon što umrem, kao da me je posjetio dok sam bio živ.*

مَنْ حَجَّ فَزارَنِي بَعْدَ وَفاتِي كانَ كَمَنْ زارَنِي فِي حَياتِي

- Hadis kojeg bilježi Ebu Davud Et-Tajalisi, a koga Es-Subki smatra vjerodostojnim i čiji su svi prenosioci osim jednog iz generacije tabi'ina: *Onome ko mene posjeti ja ću biti zagovornik i svjedok. A onaj ko umre u jednom od dva Harema, Allah će ga proživiti sa onima koji su sigurni na Sudnjem danu.*

مَنْ زارَنِي كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا وَ شَهِيدًا وَمَنْ ماتَ بِأَحَدِ الْحَرَمَيْنِ بَعَثَهُ اللهُ تَعالَى فِي الآمِنِينَ يَوْمَ الْقِيامَةِ

U vjerodostojnim hadisima, koje prenose Buharija i Muslim postoji naredba da se posjećuju kaburi. Kabur Allahovog Poslanika (a.s.) je preče posjećivati nego druge kabure. Allahov Poslanik (a.s.) je posjećivao mezarje El-Beki'a i mezarje uhudskih šehida. A njegov kabur je preči da se posjeti, zbog toga što je nama farz da Allahovom Poslaniku (a.s.) iskazujemo poštovanje i za njegova života a i poslije njega. Uzvišeni Allah kaže:

> ***Mi šaljemo tebe kao svjedoka i kao donosioca radosnih vijesti i kao onog koji treba da opominje. Da u Allaha i u Poslanika Njegova vjerujete, i da vjeru Njegovu pomognete, i da Ga veličate i da Ga ujutro i naveče hvalite.***[181]

Sve spomenuto je dokaz da je posjećivanje časnog Vjerovjesnikovog (a.s.) kabura samo po sebi ibadet koji treba činiti,

181 El-Feth, 8-9.

ibadet neovisan o drugim ibadetima, i da je i radi same te posjete dopušteno krenuti na put. Neka je sa srećom svakome ko samo s tim ciljem krene na put. Ovo nije u koliziji sa riječima Allahovog Poslanika (a.s.) koje prenose Buharija i Muslim (muttefekun 'alejhi): ***Radi posjećivanja se na put ne kreće osim radi tri džamije: Mesdžidul-harama, ove moje džamije i Mesdžidul-aksa'a.***

لا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلا إِلَى ثَلاثَةِ مَسَاجِدَ مَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِي هَذَا وَالْمَسْجِدِ الأَقْصَى

Ovaj hadis samo ukazuje na to da se put ne poduzima radi odavanja posebne počasti džamijama njihovim posjećivanjem, približavanjem Allahu tako što se u njima obavi namaz, izuzev ovih triju džamija. Ovakvo prošireno razumijevanje hadisa je potrebno kako ne bi došlo do protivurječja između njega i opšte-poznate dopuštenosti kretanja na put radi mnogih drugih ciljeva, kao što je odlazak na Arefat, u džihad, radi obavljanja hidžre, školovanja, trgovine i raznih drugih dunjalučkih potreba...[182]

Naravno, bolje je da svaki posjetilac Poslanikovog kabura zanijeti da će posjetiti i njegovu džamiju i u njoj klanjati namaze, zato što je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: ***Namaz u ovoj mojoj džamiji je bolji od hiljadu namaza u drugoj džamiji, izuzev Mesdžidul-harama.***[183]

صَلاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

NAČIN PONAŠANJA PRI POSJETI KABURA ALLAHOVOG POSLANIKA (A.S.)

Posjetilac Poslanikovog (a.s.) mezara treba da vodi računa o sljedećem:

1. Na putu do Medine munevvere treba što više donositi salavate i selame na Vjerovjesnika (a.s.).

182 Vidi: Ševahidul-Hakk, od Šejha Jusufa En-Nebehanija (Allah mu se smilovao).
183 Sahih Muslim, Kitabul-hadždž, hadis br. 2469.

2. Pri prvom susretu s Medinom, posjetilac treba da češće donosi salavat i selam na Vjerovjesnika (a.s.), da moli Allaha da se tom posjetom okoristi i od njega je ukabuli, i da požuri ako mu ta žurba ne pričinjava poteškoće. U časnom hadisu koji prenosi Malik b. Enes (r.a.) se kaže: "Vjerovjesnik (a.s.) pri povratku s puta, kada bi ugledao zidove medinskih kuća, potjerao bi svoju jahalicu (devu ili konja), zbog toga što ju je mnogo volio".[184]

3. Kada se uđe u Medinu treba u dubini srca osjetiti koliko je ona veličanstvena i odabrana. Poslanik (a.s.) je ukazao na veličinu grijeha onoga koji se ogriješi o njenu svetost rekavši: *Medina je Vjerovjesnikov (a.s.) harem, njeno drveće se ne siječe. U njoj se ne smije praviti nered i na onoga ko ga načini, ili pak, u njoj nekakvu novotariju uvede, pada prokletstvo Allaha, Njegovih meleka i svih ljudi.*[185]

الْمَدِينَةُ حَرَمٌ مِنْ كَذَا إِلَى كَذَا لا يُقْطَعُ شَجَرُهَا وَلا يُحْدَثُ فِيهَا حَدَثٌ مَنْ أَحْدَثَ حَدَثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

Medinu je Allah blagoslovio zbog dove Allahovog Poslanika (a.s.).

Aiša (r.a.) kazuje: "Kada je Allahov Poslanik (a.s.) stigao u Medinu razboljeli su se Ebu Bekr i Bilal (neka je Allah njima zadovoljan), pa je Ebu Bekr u velikoj temperaturi govorio: 'Svako osvanjuje kod svoje kuće, a smrt mu je bliža od kaiša na papuči', a Bilal bi po buđenju iz nesvijesti govorio: 'Kamo sreće da ovu noć provedem u dolini u kojoj me opasuju Izhir i Dželil[186]', a zatim je govorio: 'Bože, prokuni Šejba b. Rebi'a, 'Utbeta b. Rebi'u i 'Umejjeta b. Halefa, kao što su oni nas protjerali iz naše zemlje u zemlju bolesti'. Potom je Allahov Poslanik (a.s.) činio dovu: *Bože, učini nam Medinu dragom kao što nam je draga Mekka ili još više. Bože, podari nam bereket u našem sa'u i muddu[187], učini nam je zdravom, a ovu bolest prenesi u Džuhfu[188]!*"[189]

184 Sahihul-Buhari, Fedailul-Medineh, 1886.
185 Ibid, 1867. 2
186 Imena mjesta u Mekki.
187 Mjere za količinu (op.prev.)
188 Mjesto u blizini Medine (op.prev.)
189 Ibid, 1889.

اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ اللَّهُمَّ وَصَحِّحْهَا وَبَارِكْ لَنَا فِي مُدِّهَا وَصَاعِهَا وَانْقُلْ حُمَّاهَا فَاجْعَلْهَا بِالْجُحْفَةِ

Posjetilac Medine treba imati u vidu da se nalazi u dobrom mjestu, u gradu koji privlači srca vjernika s Istoka i Zapada, na vrelu islama i srcu imana.

Ebu Hurejre (r.a.) kazuje da je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Iman se povlači u Medinu kao što se zmija povlači u svoju rupu.*[190]

إِنَّ الإِيمَانَ لَيَأْرِزُ إِلَى الْمَدِينَةِ كَمَا تَأْرِزُ الْحَيَّةُ إِلَى جُحْرِهَا

Riječju "povlači" se cilja na to da je Medina stjecište imana. I kao što zmija izlazi iz svoje rupe radi traganja za hranom, a potom se, kada je nešto uplaši, u nju sklanja, tako se iman (vjera) proširio iz Medine ali joj svaki vjernik teži zbog ljubavi prema Allahovom Poslaniku (a.s.). Tako je bilo u svim vremenima. U vrijeme Allahovog Poslanika (a.s.) se u nju odlazilo radi učenja od njega (a.s.) u vrijeme ashaba i tabi'ina i generacije koja je došla poslije tabi'ina radi ugledanja u njih, a kasnije radi posjećivanja Poslanikovog (a.s.) kabura, klanjanja u njegovoj džamiji i traganja za bereketom tako što se ide njegovim stopama i stopama njegovih ashaba.[191]

Stanovnici Medine munevvere kod Allaha uživaju veliki ugled, zbog toga što se nalaze u Vjerovjesnikovoj (a.s.) blizini, na što ukazuju kur'anske riječi:

> ***Ako se licemjeri i oni čija su srca bolesna i oni koji po Medini šire laži - ne okane, Mi ćemo ti vlast nad njima prepustiti i oni će samo kratko vrijeme kao susjedi tvoji u njoj ostati.***[192]

A Allahov Poslanik (a.s.) je rekao: *Niko neće spletkariti protiv stanovnika Medine a da ga neće nestati kao što nestaje soli u vodi.*[193]

190 Ibid, 1876.

191 Fethul-Bari, 4/94.

192 El-Ahzab, 60.

193 Sahihul-Buhari, Fedailul-Medineh, 1877.

لا يَكِيدُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَحَدٌ إِلاَّ انْمَاعَ كَمَا يَنْمَاعُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ

4. Lijepo je da se posjetilac prije odlaska u Poslanikovu džamiju okupa, odstrani tragove putovanja, obuče najljepše i najčišće odijelo koje ima, kao što je uradio El-Munzir b. 'Aid (r.a.) kojega je pohvalio Allahov Poslanik (a.s.) kada mu je sa grupom ljudi došao iz svoga plemena. On nije požurio kao što su požurili drugi iz njegovog plemena, nego je obukao najljepše odijelo, i tek tada mu došao. Allahov Poslanik (a.s.) ga je pohvalio rekavši: *Pri tebi imaju dvije osobine koje voli Allah, blagost i odmjerenost.*[194]

إِنَّ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ الْحِلْمُ وَالأَنَاةُ

5. Kada se stigne do vrata Vjerovjesnikove (a.s.) džamije proučiti dovu: "Velikim Allahom, Njegovim plemenitim licem i Njegovom praiskonskom moći, zaštitu tražim protiv prokletog šejtana. U ime Allaha. Allahu pripada hvala. Bože, blagoslovi Muhammeda (a.s.) i njegovu porodicu. Bože, oprosti mi moje grijehe i otvori mi kapije Tvojih blagodati."

أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بسم الله
اللهمَ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ و على آل محمد وَسَلِّمَ اللهمِ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

U džamiju se ulazi desnom nogom, a izlazi lijevom, kao što se postupa u svakoj džamiji. Pri izlazu će učiti istu dovu s tim što će na kraju reći:

وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ

6. Ako se ikako može treba posjetiti i časnu Revdu, a to je dio Vjerovjesnikove (a.s.) džamije, prostor između njegovog kabura i njegovog minbera, za koji je on rekao: *Ono što se nalazi između moje sobe i moga minbera je jedna od džennetskih bašči, a moj minber je na mome vrelu.*[195]

194 Sahih Muslim, Kitabul-fedail.
195 Sahihul-Buhari, 1888.

مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي

Njegove (a.s.) riječi "jedna od džennetskih bašči", znače:

- da se, Allahova milost, na to mjesto spušta kao što se spušta u Džennetu,
- ili da će se taj prostor u cijelosti prenijeti u Džennet,
- ili pak, da ibadet obavljen u njoj vodi u Džennet.

U Revdi treba klanjati dva rekata tehijetul-mesdžida, zahvaliti Allahu na toj velikoj blagodati, i moliti ga da mu olakša obavljanje preostalih obreda i da ih od njega primi.

7. Potom odlazi Vjerovjesnikovoj (a.s.) časnoj sobi, okreće se prema njegovom kaburu, na udaljenosti od oko četiri lakta od ograde, i srca odvojenog od svih ovosvjetskih preokupacija, svjestan situacije i stajanja pred veličanstvenom osobom, bez podizanja glasa, naziva selam:

Es-selamu 'alejke, ja Resulellah,

Mir (Selam) tebi, Allahov Poslaniče! Mir tebi, Vjerovjesniče! Mir tebi, najbolji Allahov robe! Mir tebi, Allahov miljeniče! Mir tebi, Vjerovjesniče milosti! Mir tebi, zagovorniče za svoj ummet! Mir tebi, prvače svih poslanika! Mir tebi, pečatu svih Allahovih Vjerovjesnika! Mir tebi, vojskovođo znamenite vojske! Mir tebi, Muhammede! Mir tebi, Ahmede! Mir, Allahova milost i svako dobro, neka je s tobom! Selam tebi, tvojoj časnoj i čednoj porodici koju je Allah očistio od grijeha! Neka te Allah nagradi nagradom boljom od nagrade bilo kojeg poslanika! Svjedočim da si vjerno dostavio poslanstvo i vjerno prenio emanet koji ti je bio povjeren. Ti si iskreno savjetovao svoj ummet i na Allahovom putu se iskreno borio sve do svoje smrti. Neka je najljepši Allahov blagoslov - do Dana Sudnjeg - na tebe, tvoju porodicu i sve tvoje ashabe kad god te se sjete ili spomenu svjesni, i kada te zaborave nemarni. Allahov Poslaniče, mi smo tebi došli. Došli smo, iz daleka, da posjetimo tvoj kabur. Nastojimo da ti se djelomično odužimo i da posjetom tebi blagoslov i tvoj šefa'at zadobijemo. Naši grijesi samo što nam leđa nisu polomili, a ti ćeš na

Sudnjem danu biti šefa'atdžija (zagovornik). Ti ćeš tamo imati veliki ugled, i veličanstveno vrelo vode. Uzvišeni Allah kaže:

> ***A da oni koji su se sami prema sebi ogriješili dođu tebi i zamole Allaha da im oprosti, i da i Poslanik zamoli za njih, vidjeli bi da Allah zaista prima pokajanje i da je milostiv.***[196]

Mi smo ti došli pokajnički, pa budi nam zagovornik kod svog Gospodara. Moli ga da smrt dočekamo slijedeći tvoj Sunnet, da nas učvrsti u tvojoj vjeri, oživi pod tvojim bajrakom, napoji s tvoga vrela i tvoje časne ruke nakon čega više nikada nećemo ožednjeti. Šefa'at, šefa'at, o Allahov Poslaniče! Allaha molim da ti budeš za mene zagovornik, i samo Njega molim da kao musliman umrem; u tvojoj vjeri i na tvome sunnetu!

Nakon toga mu prenese selame onih koji su ga time zadužili, govoreći: Es-Selamu 'alejke, Allahov Poslaniče (selam tebi) od toga i toga. I on priželjkuje da mu ti budeš zagovornik kod svoga Gospodara. Neka te Allah učini šefa'atdžijom i njemu i svim muslimanima!

Nakon toga se pomjeri malo udesno, stane ispred Ebu Bekrovog kabura, i kaže: Es-Selamu 'alejke, ashabu Allahovog Poslanika! Es-Selamu 'alejke, halifo Allahovog Poslanika! Neka te Allah obilato nagradi. Nakon Allahovog Poslanika (a.s.) ti si nastavio njegov posao i divan li si mu nasljednik bio! Na najbolji mogući način si slijedio njegov put i program. I neka je spas, Allahova milost i blagoslov na tebe! Bože, usmrti nas u ljubavi prema njemu, i nemoj nam spriječiti da ga posjećujemo!

Nakon toga se pomakne udesno koliko jedan lakat, stane ispred Omerovog (r.a.) kabura i kaže: "Es-Selamu 'alejke, Emiru (Vladaru) pravovjernih! Neka te Allah zbog svega čime si zadužio nas i islam, (iz Svoga izobilja) nagradi. Allah je tobom uzdigao islam. Bio si

196 En-Nisa', 64.

vladar muslimana i oni su bili tobom zadovoljni. Bio si upućen i druge si na pravi put okretao. I neka je Allah zadovoljan tobom i onima koji su te naslijedili!"

Nakon toga (se malo odmakne od kabura) i dovom se obraća Allahu za svoje učitelje, roditelje, one koji su mu u životu bili od koristi, one koji su od njega tražili da za njih čini dovu i sve druge muslimane.

Kada završi te posjete, odlazi do Poslanikovog (a.s.) minbera te kod njega i u Revdi, dugo čini dovu.

Pri posjeti ne smije činiti novotarije koje čine neznalice; kao što je doticanje zidova Poslanikove (a.s.) sobe jer je to nepristojno. Taj zid se ne dodiruje i ne ljubi, jer se tako postupa samo s Hadžerul-esvedom i jemenskim uglom Časne Kabe. Oko Poslanikove (a.s.) sobe se ne tavafi (ne obilazi), jer se tavaf obavlja isključivo oko Kabe. Kod kabura se ne poginje niti se ljubi zemlja. Sve su to pokuđene novotarije. Poslanikovoj (a.s.) sobi se ne okreću leđa pri odlasku, jer je to znak lošeg ponašanja. Pred njegovim (a.s.) mezarom se ne obavlja nikakav namaz.[197]

8. Pohvalno je da posjeti šehide Uhuda, osobito kabur prvaka svih šehida, Hamze (r.a.), kao i ashabe pokopane na mezarju Beki'a, i to je najbolje učiniti četvrtkom.

9. Lijepo je subotom posjetiti džamiju Kuba', u njoj klanjati i dovu činiti.

Muslim bilježi da je Ibn Omer (r.a.) svake subote dolazio u džamiju Kuba' i da je rekao: "Vidio sam Allahovog Poslanika (a.s.) da u nju dolazi svake subote".[198]

10. Posjetilac (tih mubarek mjesta) treba da u Poslanikovoj (a.s.) džamiji redovno obavlja namaze u džem'atu, zato što je Allahov Poslanik (a.s.) rekao: *Ko u mojoj džamiji (neprekidno) klanja četrdeset*

197 Vidi: Iršadus-sari.

198 Sahih Muslim, poglavlje El-Hadždž, hadis br. 2483. (op.prev.)

namaza, tako da ga ni jedan namaz ne prođe (van moje džamije), zapisana mu je garancija od (džehennemske) vatre, spas od kazne i biće pošteđen dvoličnosti.[199]

مَنْ صَلَّى فِي مَسْجِدِي أَرْبَعِينَ صَلاَةً لاَ يَفُوتُهُ صَلاَةٌ كُتِبَتْ لَهُ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ وَنَجَاةٌ مِنَ الْعَذَابِ وَبَرِئَ مِنَ النِّفَاقِ

Ovo djelo je dovršeno u Haremu Uzvišenog Allaha, u četvrtak, 03.05.1418. h.g.

I neka je salavat na našeg prvaka Muhammeda (a.s.) njegovu časnu porodicu, ashabe i sve koji slijede do Sudnjeg dana!

1991 Musned Ahmeda b. Hanbela, hadis br. 12123. (op.prev.)

LITERATURA

1. *El-Kur'anu'l-kerim*
2. ‘Ala'u'd-din ‘Abidin, *El-Hedijjetu'l-‘ala'ijje*
3. Abdulhamid Mahmud Tuhmaz, *El-Erbe‘une'l-‘ilmijje*, Daru'l-kalem, Dimešk
4. A. M. Tuhmaz, *Et-Tefsiru'l-mevdu‘i li suveri'l-Kur'ani'l-azim*, Daru'l-kalem, Dimešk
5. A. M. Tuhmaz, *Iršadu'n-nas ila ahkami'l-hajdi ve'n-nifas*
6. A. M. Tuhmaz, *Mejjizatu'š-šeri‘ati'l-islamijje*, Daru'l-kalem, Dimešk
7. A. M. Tuhmaz, *Mu‘az ibni Džebel*, Daru'l-kalem, Dimešk
8. Abdullah ibni Mahmud el-Hanefi, *El-Ihtijar li te‘alili'l-muhtar*
9. Ahmed ibni Muhamed ibni Hanbel, *El-Musned*, Daru'l-hadis, el-Kahire
10. *Bezlu'l-medžhud fi halli Suneni Ebi Davud*
11. Ebu Davud, *Sunen*, Daru'l-hadis, el-Kahire
12. Ekmeluddin Muhamed ibni Mahmud, *Šerhu'l-‘inaje ‘ale'l-Hidaje*, Matbe‘atu'l-Halebi
13. El-Askalani, *Fethu'l-Bari šerh Sahihi'l-Buhari*, Tab‘atu'l-Halebi, el-Kahire
14. El-Bejheki, *Es-Sunenu'l-kubra*, Medžlis da'ireti'l-me‘arifi'l-usmanijje, Hajderabad
15. El-Buhari, *Sahih*, Daru'š-ša‘b, el-Kahire
16. *El-Fetava el-hindijje*

17. El-Kandihlevi, *Evdžezu'l-mesalik ila Muvetta'i'l-imam Malik*, el-Mektebetu'l-imdadijja, Mekketu'l-mukerrema
18. El-Kasani, *Beda'i'u's-sana'i'*, Šeriketu'l-matbu'ati'l-'ilmijje, Misr
19. El-Kemal ibni el-Humam, *Fethu'l-kadir*
20. El-Menavi, *Fejdu'l-kadir šerhu'l-Džami'i's-sagir*
21. El-Merginani, *El-Hidaje šerh Bidajeti'l-mubtedi*
22. *El-Mu'džemu'l-vesit*
23. En-Nesa'i, *Sunen*, Daru'l-hadis, el-Kahire
24. Es-Sindi, *Lubabu'l-menasik*
25. Et-Tirmizi, *El-Džami'u's-sahih*, Daru'l-hadis, el-Kahire
26. Ez-Zejle'i, *Nasbu'r-raje fi tahridž ehadisi'l-Hidaje*
27. *Fetava Kadihan*
28. Ibn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-azim*
29. Ibn Madže, *Sunen*, Daru'l-hadis, el-Kahire
30. Ibn Tejmije, *Medžmu'u'l-fetava*
31. Ibnu'l-Esir, *En-Nihaje fi šerh garibi'l-hadis*
32. Jusuf en-Nebhani, *Ševahidu'l-hakk*
33. *Meraki'l-felah*
34. Muhamed el-Hamid, *Rudud 'ala ebatil*
35. Muhamed Emin ibn Abidin, *Reddu'l-muhtar 'ale'd-Durri'l-muhtar*, Dar ihja'i't-turasi'l-'arebi, Bejrut
36. Muhamed Fu'ad Abdu'l-Baki, *Ta'likat 'ala Sahih Muslim min šerhi'n-Nevevi*
37. Muslim, *Sahih*, el-Kahire
38. Mustafa ez-Zerka, *El-Medhalu'l-fikhi el-'am*
39. Nuruddin 'Itr, *Dirasat tatbikijje fi'l-hadisi'n-nebevi*
40. *Šerh Munjeti'l-musalli*
41. Zafer Ahmed el-Usmani, *I'ala'u's-sunen*
42. Zuhejr Kirami, *El-Istišfa' bi's-salah*

SADRŽAJ

PREDGOVOR 5

Uvod 9

DEFINICIJA POJMA "FIKH" 11
- Fikh i Šerijat 12
- Imami mudžtehidi 16
- Fikh je Allahov zakon 17
- Razilaženje mudžtehida oko sporednih propisa 18
- Islamski fikh je najobuhvatnije zakonodavno pravo 20
- Razlikovanje memoriranja od razumijevanja 21

UPOZNAVANJE SA VELIČINOM DJELA IMAMA EBU HANIFE (RAHIMEHULLAH) 24

1. poglavlje
Propisi o čistoći 27

ČISTOĆA 29
- Definicija pojma et-tahare (čistoća) 29
- Vrijednost čistoće u islamu 29

SREDSTVA ČIŠĆENJA 33
- Voda 33
- Prašina 47
- Trljanje/struganje 50
- Potiranje 54
- Isušivanje 54
- Transformacija 56
- Štavljenje 57

VRSTE ČISTOĆE 63
Čistoća od nečiste materije 63
Koje se nečisti tolerišu 69
Kako se odstranjuje nečist 70
Čišćenje nakon obavljene nužde 72
Definicija čišćenja 72
Tretiranje ovog pitanja 72
Sredstva za čišćenje 74
Kako se obavlja čišćenje 75
Sunneti i običaji prilikom obavljanja nužde 76
Čistoća od nečistog stanja (hadesa) 81
Abdest 81
Definicija abdesta 81
Tretiranje abdesta 81
Uvjeti za valjanost abdesta 84
Sastavni dijelovi (ruknovi) abdesta 86
Sunneti kod uzimanja abdesta 88
Mustehabi (pohvalni postupci) kod uzimanja abdesta 99
Mekruhi (pokuđene radnje) kod uzimanja abdesta 103
Šta kvari abdest 103
Abdest osobe s isprikom (sahib-i uzur) 115
Mesh po mestvama 118
Utemeljenost mesha po mestvama 118
Uvjeti za ispravnost mesha po mestvama 119
Kako se čini mesh 121
Trajanje mesha 122
Mesh po čarapama 123
Razlozi koji kvare mesh po mestvama 124
Kupanje 125
Tretiranje kupanja 125
Obavezno (farz) kupanje 125
Situacije u kojima je kupanje sunnet 129
Farzovi (obavezne radnje) kod kupanja 130
Sunneti kupanja 132

PROPISI O HAJZU I NIFASU 135
I. Hajz 135
Definicija 135
Mes'ela 138
Uvjeti hajza 139
Uzročnik hajza 139
Vremensko trajanje hajza 141
Boja menstrualne krvi 143
Osnovni uvjet za postojanje hajza 144
Problem koji se često dešava 144
Prestanak krvarenja (et-tuhr) 145
Propisi koji se odnose na hajz 146
Zabrana obavljanja namaza 146
Zabrana posta 148
Zabrana učenja Časnog ***Kur'ana*** 150
Zabrana doticanja predmeta na kojem je napisan cijeli ajet 151
Zabrana ulaska u mesdžid (džamiju) 154
Zabrana obavljanja tavafa 155
Zabrana spolnog općenja 156
Obaveza kupanja nakon prestanka krvi 159
Vrijeme početka i prestanka hajza 160
Žena koja prvi put dobije hajz 160
Ona koja je već dobivala hajz 161
Prestanak hajza kod žene koja ga je već imala 167
Produživanje krvarenja 172
Produžavanje krvarenja kod žene kojoj nije prvi put da dobije hajz 172
Produžavanje krvarenja kod žene koja prvi put dobiva hajz 173
Žena sa zbunjujućim stanjem (el-muhajjire) 179
II. Nifas 181
Jezička definicija pojma 181
Definicija u šerijatskom pravu 181

Šerijatski tretman nedonoščeta (es-sikt) 182
Blizanac (et-tev'em) 183
Vremensko trajanje nifasa 184
Period bez krvarenja u toku nifasa 185
Period bez krvarenja između hajza i nifasa 186
Istihaza 187
Tretiranje krvi istihaze 188
FORMALNO-PRAVNA ČISTOĆA 190
Tejemum 191
Definicija tejemuma 191
Šerijatsko-pravna utemeljenost tejemuma 191
Način uzimanja tejemuma 193
Uvjeti za valjanost tejemuma 194
Prvi uvjet: Nijet 194
Drugi uvjet: Valjana isprika za tejemum 195
Treći uvjet: Potiranje čistom zemljom (es-sa'idu't-tajjib) 202
Četvrti uvjet: Da se potiranjem obuhvati lice i ruke do iznad laktova 204
Sunneti tejemuma 204
Šta kvari tejemum? 205
Mesh po povezu za imobilizaciju (gipsu) i po zavoju 206

2. poglavlje
Namaz (salat) 209
NAMAZ (SALAT) 211
Definicija namaza (salata) 211
Vrste namaza 211
Značaj namaza u islamu 212
Šerijatsko-pravna utemeljenost namaza 216
Ostavljanje namaza 217
NAMASKI FARZOVI 220
Prvi: Čistoća od fiktivne nečisti (hades) 220

Drugi: Čistoća od stvarne nečisti 220
Treći: Pokrivanje stidnog dijela tijela (avreta) 221
Četvrti: Nastupanje vremena 227
Dvije su vrste vremena u kojima je pokuđeno klanjati 232
Ezan 235
Definicija ezana 235
Šerijatsko-pravna utemeljenost ezana 235
Tretiranje ezana i ikameta 236
Kako se uče ezan i ikamet 238
Ponavljanje za mujezinom 241
Peti: Okretanje prema Kibli 243
Šesti: Odluka (nijjet) 247
Sedmi: Prvi tekbir 251
Osmi: Stajanje (kijam) 252
Deveti: Učenje (kiraet) 255
Deseti: Ruku‘ (pregibanje u namazu) 256
Jedanaesti: Sedžda 257
Dvanaesti: Zadnje sjedenje 258
NAMASKI VADŽIBI 260
NAMASKI SUNNETI 268
Sunneti u namazu 268
NAMASKI ADABI (MUSTEHABI) 284
NAMASKI MEKRUHI 286
Namaski mekruhi 286
OPISIVANJE NAMASKIH RADNJI 298
ZIKR NAKON OBAVEZNIH NAMAZA 301
ŠTA ĆE POKVARITI NAMAZ 303
Prva: Govor 303
Druga: Veći pokreti 307
Treća: Jelo i piće 310
Četvrta: Izostavljanje jednog od ruknova 311
Peta: Hades 312

Šesta: Otkrivanje avreta 314
Sedma: Odmetništvo od vjere 314
Osma: Dodirivanje nečistoće 314
Deveta: Okretanje od Kible 314
Deseta: Isticanje namaskog vremena 315
Jedanaesta: Izvršavanje tuđih naredbi 315
Dvanaesta: Izgovaranje tekbira sa promjenom nijeta 315
Trinaesta: Greška u učenju (zelleh) 316
Propisi vezani za tepavca 318
NAMAZ U DŽEMATU 319
Opravdani razlozi izostajanja iz džemata 320
Stjecanje vrijednosti džemata 322
Prekidanje namaza da bi se priključilo farzu u džematu 323
Izlazak iz džamije prije namaza 325
Ko je najpreči da bude imam 326
Uslovi da bi neko bio imam 327
Uslovi za klanjanje u džematu 330
Slijeđenje imama 333
Slijeđenje imama prilikom učenja 335
Zamjena imama u toku namaza (el-istihlaf) 337
PROPISI O DŽAMIJAMA 340
SEHVI SEDŽDA 344
Način obavljanja 344
Šerijatsko tretiranje sehvi sedžde 345
Sumnja 349
SEDŽDE TILAVET 353
VITR-NAMAZ 360
NAFILE 367
NAKLANJAVANJE PROPUŠTENIH NAMAZA 375
NAMAZ BOLESNIKA 379
Šerijatsko tretiranje nesvjesnog stanja i gubljenja razuma 382

NAMAZ PUTNIKA 384
Namaz na brodu i avionu 391
DŽUMA NAMAZ 392
BAJRAM-NAMAZ 400
Šerijatsko-pravna utemeljenost bajram-namaza 400
Tretiranje bajrama 400
Vrijeme bajram-namaza 401
Način klanjanja 402
Hutba bajram-namaza 404
Sunneti namaza Ramazanskog i Kurban-bajrama 404
NAMAZ KOJI SE KLANJA KOD POMRAČENJA SUNCA I MJESECA 407
NAMAZ ZA KIŠU 411
NAMAZ KOJI SE KLANJA KADA SE IMA STRAHA OD NEPRIJATELJA 413
DŽENAZA NAMAZ 415
Šerijatsko tretiranje dženaze namaza 415
Uvjeti za obaveznost dženaze namaza 416
Uvjeti za ispravnost dženaze namaza 417
Klanjanje dženaze namaza 420
Ispraćaj dženaze i zakopavanje 424
Saučešće 427
Propisi o šehidu 430
Odlazak na mezarje 432

3. poglavlje
Zekat 435

ZEKAT 437
Definicija zekata 437
Mjesto i uloga zekata u islamu 438
Zašto je propisan zekat 441
Činjenice zbog kojih zekat nije obavezan 442

Davanje zekata 445
Zekat na stoku 448
Količina zekata koji se daje na stoku 448
Zekat na zlato, srebro i vrijednosne papire 452
Zekat na poljoprivredne proizvode 454
Kategorije korisnika zekata 456
Sadekatul-fitr 465

4. poglavlje
Post 471
POST 473
Definicija posta 473
Prava zora (el-fedžrus-sadik) 473
Uvjeti za valjanost posta 475
Nijjet (odluka) u njegovo vrijeme, za svaki dan 475
Vrijeme nijjeta 476
Da ne postoji nešto što je u protivnosti s postom, kao hajz ili nifas 479
Da se ne dogodi nešto što kvari post 481
VRSTE POSTA 482
Farz u određeno vrijeme 482
Farz koji nije vremenski određen 485
U keffaret (iskupljenje) spadaju 486
Vadžib u određeno vrijeme 488
Vadžib koji nije vremenski određen 489
Dobrovoljni post 491
Pokuđeni post (mekruh tenzihi) 493
Pokuđeni post (mekruh tahrimi) 494
SUMNJIVI DAN 495
UTVRĐIVANJE RAMAZANA I PROPISI VIĐENJA MLAĐAKA 498
ŠTA KVARI, A ŠTA NE KVARI POST 504

KEFFARET (ISKUPLJENJE)
I KADA JE ONO OBAVEZNO 515
Definicija 515
Dokazi obaveznosti iskupljenja 515
Kome je keffaret obavezan 516
Visina keffareta 521
ŠTA JE POKUĐENO POSTAČU, A ŠTA NIJE 523
ŠTA SE TRAŽI OD POSTAČA 527
Ostavljanje zabranjenih stvari 527
Teravih-namaz (teravija) 528
Tretman teravih-namaza 528
Način obavljanja 529
Broj rekata 530
Koliko se dugo uči na rekatima 532
Vrijeme teravih-namaza 532
I'tikaf 533
Tretman i šerijatsko-pravna
utemeljenost i'tikafa 533
Definicija i'tikafa 534
Koristi i'tikafa 534
Ono što kvari i'tikaf 534
Sehur 535
Požurivanje iftara 537
Dova iftara 538
Iftarenje hurmama 539
Pripremanje iftara za postača 540
Povećanje broja dobrovoljnih
ibadeta u ramazanu 541
ISPRIKE KOJE DOZVOLJAVAJU MRŠENJE 542
1. Putovanje 542
2. Bolest 544
3. Trudnoća i dojenje 544
4. Bojazan za život 545

RAZLOZI KOJI DOZVOLJAVAJU MRŠENJE,
A OBAVEZUJU DAVANJE FIDJE 548

5. poglavlje
Hadždž 551

HADŽDŽ 553
Značenje pojma hadždž 553
Značaj hadždža u islamu 553
Mebrur hadždž 555
UVJETI DA HADŽDŽ NEKOME BUDE OBAVEZAN 556
Da bude musliman 556
Da zna da je hadždž obavezan 557
Da je punoljetan 557
Da je pametan 558
Da je slobodan 558
Da je u mogućnosti obaviti hadždž 558
UVJETI ZA OBAVLJANJE HADŽDŽA 561
Da je osoba tjelesno zdrava 561
Da je na putu do hadždža
siguran za sebe i svoj imetak 562
Da žena putuje u pratnji
muža ili mahrema 562
Mahrem 563
Da žena ne bude u stanju iddeta
poslije razvoda ili smrti muža u vrijeme
kretanja hadžija na hadždž 564
FARZOVI HADŽDŽA 565
Prvi farz hadždža: Ihram 565
Ihramske zabrane 567
Spolni odnos, ružan govor i prepirka 567
Lov divljači na kopnu 568
Oblačenje košulje, hlača, kape
i bilo kakve šivene odjeće 569
Pokrivanje lica i glave 569

Upotreba mirisa na odjeći i tijelu i upotreba mirišljivih sredstava pri čišćenju 570
Brijanje glave i brade 570
Podrezivanje noktiju (sebi ili drugome) 570
Drugi farz hadždža: Boravak na Arefatu u određenom vremenu 571
Treći farz hadždža: Tavafuz-zijare 571
VADŽIBI HADŽDŽA 572
Preuzimanje ihramskih obaveza od mikata 572
Mjesni mikati 573
Obaviti sa'j između Safe i Merve 575
Početi obavljanje sa'ja od Safe 576
Sa'j obaviti poslije tavafa 576
Tavaf i sa'j, ako je moguće, obaviti pješice 576
Čistoća od malog i velikog hadesa pri obavljanju tavafa 577
Pri obavljanju tavafa biti propisno obučen, tj. pokrivenih stidnih mjesta 577
Tavaf početi obavljati od Hadžerul-esveda 577
Tavaf obavljati tako da hodočasniku Kaba bude s njegove lijeve strane 577
Nakon svakog obavljenog tavafa klanjati dva rekjata namaza 577
Tavafuz-zijare (ifada) obaviti u prva tri dana Bajrama 578
Ostajanje na Arefatu sve do noći 578
Od zore do izlaska Sunca, 10. zul-hidždžeta, makar na kratko, boraviti na Muzdelifi 578
Obavljanje akšama i jacije na Muzdelifi u jacijsko vrijeme 579
Bacanje kamenčića 580
Svaki dan kamenčiće baciti u određeno vrijeme bez odgađanja 580
Obrijati glavu ili ošišati kosu makar koliko vrh prsta 580

Klanje ovce od strane onoga ko obavlja temettu' ili kiran hadždž 581
Redoslijed 581
Brijanje glave na određenom mjestu i u određeno vrijeme 581
Onome ko živi izvan granica mikata je vadžib da obavi oproštajni tavaf, tavafus-sadr 581

SUNNETI HADŽDŽA 582

UMRA 584
Šerijatsko-pravni tretman umre 584
Vrijeme obavljanja umre 585
Obredi umre 586

VRSTE HADŽDŽA OVISNO O UMRI 587
Prvo: Mufrid 587
Drugo: Mutemetti' 587
Uvjeti za valjanost temettu' hadždža 589
Treće: Karin 589
Uvjeti za valjanost kiran hadždža 590

PROPISI HADŽDŽA KOJI SE ODNOSE SAMO NA ŽENU 592
Propisi vezani za oblačenje ihrama 592
Propisi vezani za tavaf 592
Propisi vezani za sa'j 592
Propisi vezani za Muzdelifu 592
Propisi vezani za tavafuz-zijare 593
Propisi vezani za tavaful-veda' 593
Propisi vezani za bacanje kamenčića 593
Propisi vezani za brijanje glave 593
Propisi vezani za mahrema 593

PROPISI HADŽDŽA KOJI SE ODNOSE SAMO NA MALODOBNU DJECU 594

BOLESNIK NA HADŽDŽU 596

IFRAD 597
Opis obreda koje obavlja mufrid od početka do kraja 597
Ihram 599
Telbija 601
Ulazak u Mekku mukerremu 602
Ulazak u Mesdžidul-haram 604
Tavaf 606
Zem-zem voda 610
Sa'j (hodanje između Safe i Merve) 611
Kretanje k Arefatu 612
Arefat 614
Silazak s Arefata na Muzdelifu 618
Noćni boravak na Muzdelifi 620
Kretanje na Minu 622
Bacanje kamenčića 623
Vrijeme bacanja kamenčića 625
Klanje kurbana (hedj) 625
Brijanje ili šišanje glave 626
Tavafuz-zijare (Tavaful-ifadeh) 627
Boravak na Mini 628
Oproštajni tavaf (Tavaful-veda') 630
HISTORIJAT SA'JA (ŽURNOG HODA IZMEĐU SAFE I MERVE) 631
OBAVLJANJE HADŽDŽA ZA DRUGU OSOBU (BEDEL) 636
KAZNE I PRESTUPI NA HADŽDŽU 641
Prvo: Prestupi vezani za ihram 641
Prestupi koji zahtijevaju žrtvovanje (klanje) bravčeta (ovce) 641
Prestupi zbog kojih se mora podijeliti sadaka 642
Prestupi koji zahtijevaju dijeljenje sadake manje od jednog sa'a 644

Prestupi zbog kojih se mora
izvršiti novčani iskup 644
Drugo: Prestupi vezani za harem 645
SPRIJEČENOST U IZVRŠAVANJU
GLAVNIH HADŽSKIH OBREDA (IHSAR) 647
OPIS VJEROVJESNIKOVOG (A.S.) HADŽDŽA 650
POSJETA VJEROVJESNIKOVOM (A.S.) KABURU 656
Šerijatsko-pravna utemeljenost
posjećivanja Poslanikovog (a.s.) kabura 656
Način ponašanja pri posjeti kabura
Allahovog Poslanika (a.s.) 663
LITERATURA 671
SADRŽAJ 673